This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at `http://books.google.com/`

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

+ *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.

+ *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.

+ *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.

+ *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via `http://books.google.com`

B 1,086,470

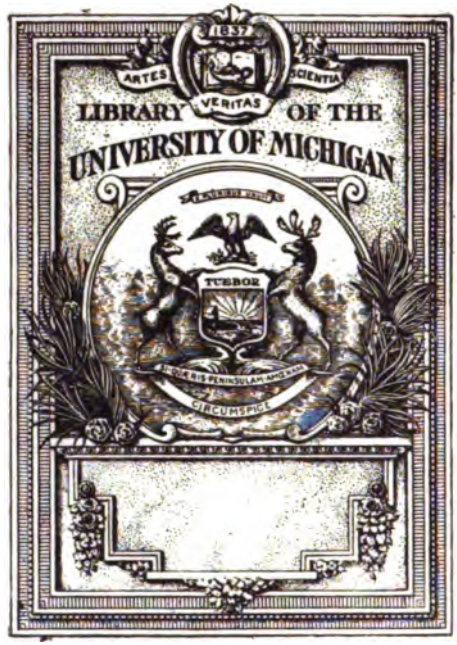
1837
ARTES
SCIENTIA
VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
CIRCUMSPICE

DJ
3
.H67

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP

(GEVESTIGD TE UTRECHT)

DERDE SERIE

N°. 15

BRIEVEN

VAN

NICOLAES VAN REIGERSBERCH

AAN

HUGO DE GROOT

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1901

BRIEVEN

VAN

NICOLAES VAN REIGERSBERCH

AAN

HUGO DE GROOT

UITGEGEVEN DOOR

DR. H. C. ROGGE

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1901

MAR 17 1910

949.2
H67n

BRIEVEN

VAN

NICOLAES VAN REIGERSBERCH

AAN

HUGO DE GROOT

UITGEGEVEN DOOR

DR. H. C. ROGGE

AMSTERDAM
JOHANNES MÜLLER
1901

INLEIDING.

Hugo de Groot heeft van zijne jeugd tot aan zijn dood eene zeer uitgebreide correspondentie gevoerd. Behalve met zijne naaste bloedverwanten en vele vrienden, stond hij in briefwisseling met de voornaamste mannen van zijn tijd: staatslieden en geleerden, letterkundigen en beoefenaars van allerlei wetenschappen. Alleen de uitgave van zijne Latijnsche brieven, die wij aan zijne kleinzonen, Hugo en Jan de Groot, dank weten, omvat ruim 2500 epistolae, waaronder 350 aan Axel Oxenstierna, bijna evenveel aan Ludovicus Camerarius, en niet minder dan 717 aan zijn broeder Willem. Voor de geschiedenis van de Republiek na 1621 en niet minder voor zijne eigene levensgeschiedenis zijn de laatste van bijzonder belang, waarbij alleen te betreuren is dat wij het complement, de brieven van Willem, missen, die verloren schijnen te zijn. Wij worden hiervoor schadeloos gesteld door eene andere correspondentie, die tamelijk volledig tot ons kwam, maar tot hiertoe in kerkelijke archieven verscholen bleef: de correspondentie tusschen De Groot en zijn zwager Nicolaes van Reigersberch.

Alleen bloedverwanten, enkele vertrouwde vrienden, alsmede Prins Frederik Hendrik hebben in hun tijd van dit brievenverkeer tusschen den raadsheer in Den Haag en den balling te Parijs kennis gedragen, en de buitenwereld zou er niets van vernomen hebben, indien niet door eene onvoorzichtigheid één brief van Reigersberch onder aller oogen was gekomen. Gelijk daaruit bleek, liep de correspondentie niet over particuliere aangelegenheden of geleerde onderwerpen, maar over de politiek

337046

van den dag, en werden er zaken in besproken, waarover men liefst het stilzwijgen wilde bewaren. Tegen den raadsheer brak een ware storm los, toen zijn brief in de Statenvergadering van Holland werd voorgelezen en weldra door den druk verspreid. In de „Historie van het leven des heeren Huig de Groot" wordt ons alles dienaangaande uitvoerig medegedeeld en onder N°. XXVI kan men het stuk thans lezen zooals het luidde, zonder de fouten, die de toenmalige uitgave op een paar plaatsen vrijwel onverstaanbaar maakten. De beweging liep uit op niets en de tijdgenooten zijn van de briefwisseling niet meer te weten gekomen. Eerst een eeuw later werd door Caspar Brandt en Adriaan van Cattenburgh, toen zij het leven van De Groot beschreven, wereldkundig gemaakt wat zoolang geheim was gebleven. De staatkundige en kerkelijke partijen bestonden nog wel, maar de animositeit van vroeger was verdwenen, sedert de hoofdpersonen, die elkander weleer zoo fel bestreden, ten grave waren gedaald. De gebeurtenissen van die jaren konden veilig uit den inhoud dezer brieven worden toegelicht. De beide biographen zijn echter niet verder gegaan dan voor hun doel noodig bleek; zij verwijzen naar de brieven, geven nu en dan korte uittreksels en maar bij uitzondering een brief in zijn geheel, met wijziging van spelling en redactie. Mogelijk zouden zij ons meer hebben medegedeeld, indien niet veel in deze briefwisseling vol schuilnamen en geheimschrift hun duister ware gebleven. Dat er in de berichten van Nicolaes van Reigersberch nog meer te lezen zou staan dan beide biographen er aan ontleenen, deden de brieven van zijne zuster Maria reeds vermoeden.

De geheele correspondentie berust, met uitzondering van enkele stukken, in de bibliotheken van de Remonstrantsche kerken te Amsterdam en te Rotterdam [1]). Zij

---

1) De Rotterdamsche kerk bezit de Ns 5 tot 24 en 38. De Ns. 148 tot 150, 163, 168, 250 en 251 maken deel uit van de collectie Diederichs in de Universiteits-Bibliotheek te Amsterdam. N°. 158 bevindt zich in de Univ.-Bibliotheek te Leiden. Alle overige Ns. behooren aan de Remonstr. Kerk te Amsterdam.

vangt aan na de ontvluchting van De Groot uit Loevestein in 1621 en loopt, wat de brieven van Reigersberch betreft, tot December 1643; na dien tijd tot Juni 1645 hebben wij alleen brieven van De Groot. Het aantal brieven van beiden is lang niet even groot; van Reigersberch bezitten wij er 296, waarbij tot aanvulling nog elf gerekend kunnen worden van zijn broeder Johan, den rentmeester-generaal van Zeeland bewester- Schelde. In den beginne schijnen beide broeders om de beurt naar Parijs geschreven te hebben, gelijk ook De Groot zich nu tot den een dan tot den ander richtte. Doch de correspondentie met Johan, die reeds in 1633 stierf, liep later zoo geregeld niet; deze nam de pen op, als er uit Zeeland en over de familie iets bijzonders te berichten viel, voorts behartigde hij Maria's finantieele belangen. Alleen bij uitzondering nam hij de taak van Nicolaes over. Van De Groot aan den raadsheer bezitten wij meer dan 700 meer en minder uitvoerige brieven. Die van Reigersberch zijn over die drie-en-twintig jaren niet gelijk verdeeld; uit sommige zijn er maar enkele, uit andere daarentegen meer dan 20 en 30, uit 1635 zelfs 53 voorhanden, terwijl wij van de jaren 1624, 1626 en 1632 tot 1634 geen enkelen brief bezitten [1]). Er zijn in den loop der tijden brieven aan het zwerven geraakt, die oorspronkelijk tot de groote verzameling behoorden. Brandt en Cattenburgh hebben er in handen gehad die thans ontbreken. Ik vond enkele terug en het is niet onwaarschijnlijk dat er nog meer voor den dag zullen komen, wanneer het gelukt autographen-collecties op te sporen, die nog in de negentiende eeuw bestonden.

Hoe de geheele correspondentie tot ons kwam, valt niet moeielijk na te gaan. De Groot, die zorgvuldig alle brieven bewaarde en er meestal de namen der schrijvers met de data van afzending en ontvangst op aanteekende, stelde op die van zijn zwager bijzonder prijs; ze waren

---

1) De 296 brieven zijn over de verschillende jaren aldus verdeeld: 1621—1, 1622—2, 1623—1, 1625—19, 1627—11, 1628—1, 1629—4, 1631—5, 1635—53, 1636—37, 1637—37, 1638—25, 1639—31, 1640—18, 1641—23, 1642—19, 1643—9.

voor hem als zoovele bladzijden uit de geschiedenis van zijn leven en van zijn vaderland, waarvoor zijn hart tot zijn laatsten ademtocht warm bleef kloppen. Al zijne papieren blijken na den dood van hem (1645) en van zijne vrouw (1653) in het bezit gekomen te zijn van zijn zoon Pieter, die alleen in het land was, terwijl de beide andere zonen, Cornelis en Dirk, die ongehuwd waren gebleven, in het buitenland vertoefden. Het laat zich evenzeer begrijpen dat Reigersberch de brieven van De Groot levenslang als eene kostbare bezitting beschouwde. Toen hij, het laatst van al zijne broeders en zusters, in 1654 ongehuwd stierf, zullen naar ik vermoed de erfgenamen [1]) dezen brievenschat, vrijwillig of op verzoek, aan Pieter de Groot hebben afgestaan. Althans wij vinden diens zoon Hugo [2]), drossaard in het markiezaat van Bergen op Zoom, in het bezit van beide verzamelingen, als de Amsterdamsche predikant Caspar Brandt de pen opneemt om het leven van zijn grootvader te beschrijven, waarvoor hem deze handschriften werden toevertrouwd [3]). Brandt heeft zijn werk niet voltooid; hij was tot het jaar 1634 gekomen, toen de dood in 1696 hem verraste. Omtrent hetgeen er met zijne schriftelijke nalatenschap gebeurd is licht een brief van Cornelia Brandt, dochter van den kerkgeschiedschrijver Gerard en zuster van Caspar, ons in, die gelukkig bewaard is gebleven [4]). Caspar's zoon Gerard, de eenige dien hij naliet uit zijn tweede huwelijk met Leonora Tongerloo, was bij zijn dood nog slechts negen jaren oud. Toen deze man was geworden en van verschillende zijden werd aangezocht om het werk zijns

---

1) Behalve de kinderen van zijne zuster Maria ook de andere neven en nichten, kinderen van zijne broeders Johan en David en zijne zuster Martha, die gehuwd was met Jacob Campe.

2) Dezelfde die met zijn broeder Jan in 1687 de *Epistolae* uitgaf.

3) Cattenburgh's voorrede vóór de *Historie v. h. leven v. H. de Groot*. De handschriften bevonden zich toen in een „koffer, die daarmede gevuld was."

4) *De Navorscher* 1898, blz. 603 vv. Mijne toenmalige onderstelling dat de papieren van Caspar Brandt in handen zouden gekomen zijn van zijn broeder Johan is blijkbaar onjuist.

vaders in het licht te geven, vond hij wel diens handschrift, dat de weduwe zorgvuldig bewaard had, maar niet de briefwisseling tusschen De Groot en Reigersberch, die onmisbaar was om het werk te voltooien. De dichter Johan de Haes, zoon van Cornelia Brandt en Frans de Haes, had er de hand op gelegd; hij had haar gekocht of misschien overgenomen voor geld aan Caspar voorgeschoten en bleek weinig gezind om haar aftegeven. Vermoedelijk had hij plan om met behulp van deze documenten zelf de biograaf van H. de Groot te worden, gelijk hij het leven van zijn schoonvader Gerard Brandt beschreven heeft. Volgens getuigenis van Cattenburgh in 1727 [1]) draalde de jonge Gerard zoolang met het werk van zijn vader uittegeven en te voltooien, om „dat hij zich verstoken vond van vele bundels met eigenhandige brieven van De Groot en Reigersberch, overnodig tot het voltrekken van de geschiedenis der overige jaren; want die waren met meer andere geleerde schriften van C. Brandt na zijn overlijden overgegaan in handen, waaruit zijn zoon dezelve niet dan voor weinig jaren heeft konnen magtig worden." Gelukkig stierf De Haes den 12[en] Februari 1723, waarop zoowel door een lid der familie De Groot [2]) als door Gerard Brandt stappen gedaan werden om weder in het bezit van de bewuste correspondentie te komen. Vreezende dat haar neef er beslag op zou laten leggen, zorgde Cornelia dat deze papieren werden teruggehouden, toen de boedel van haar zoon onder den hamer werd gebracht.

Werden aan Gerard Brandt dus de brieven weder ter hand gesteld, toch heeft hij het werk zijns vaders niet voltooid; zijne vele bezigheden lieten hem daartoe geen tijd. David van Hoogstraten verklaarde zich bereid de taak op zich te nemen, doch deze stierf in 1724, voor hij er nog aan begonnen was. De hoogleeraar aan de kweekschool der Remonstrantsche Broederschap, Adr. van Cat-

---

1) In bovengen. Voorrede.

2) Hugo de Groot Pieterszn. was in 1705 gestorven, waarschijnlijk zijn de handschriften van zijne grootouders, voorzoover de familie ze nog bezat, in eigendom overgegaan aan zijn zoon Pieter, die in 1747 stierf.

tenburgh, volbracht het werk en ik gis dat daarna door zijn toedoen de geheele briefwisseling, met nog andere handschriften van Hugo de Groot, door diens achterkleinzoon aan de Amsterdamsche kerk geschonken is [1]). Dat alle brieven van Reigersberch van 1625 en nog een latere zich onder de handschriften van de Rotterdamsche kerk bevinden, behoeft ons niet te bevreemden. De Rotterdamsche predikant Adriaan Stolker, schrijver van de brochure „Prins Maurits geenszins de vijand, zijn broeder Frederik Hendrik de vriend der Remonstranten" en van mededeelingen uit de brieven van Maria van Reigerberch [2]), zal ze in handen hebben gehad, en ze waren zeker nog in zijne nalatenschap, toen zijne weduwe al zijne handschriften aan de kerk van Rotterdam vermaakte [3]).

De brieven van Reigersberch zijn meerendeels in goeden staat tot ons gekomen en over het algemeen vrij goed leesbaar. Dit kan van De Groot's brieven niet gezegd worden. Vooreerst hebben deze van vocht en knagend gedierte veel geleden; daarbij bediende hij zich vaak van slechte inkt en schreef hij in den regel zoo klein en onduidelijk, dat het vrij wat moeite kost, ja soms bijna onmogelijk is zijne volzinnen te ontcijferen. Geen wonder dat zijn zwager klaagt: „sommige zijn zoo kwalijk, andere met zoo bleeke inkt geschreven, dat de letters noch kenbaar, noch leesbaar zijn." Bij dit bezwaar om den inhoud der brieven goed te verstaan komt nog een ander, namelijk het geheimschrift. Dit geldt natuurlijk van beider brieven. Bij het begin der correspondentie bedienen zij zich terstond van getallen voor de namen van enkele personen, terwijl de tekst van De Groot's brieven — want van Reigersberch hebben wij er vóór 1625 maar vier — telkens wordt afgebroken door woorden en halve volzinnen met letterteekens aan het Grieksche, het Hebreeuwsche en een denkbeeldig alphabet ontleend. Na

---

1) In de archieven van de Remonstrantsche Broederschap en van de kerk te Amsterdam zijn aangaande de herkomst dezer handschriften geene aanteekeningen te vinden.

2) *Vaderl. Letteroefeningen*, 1824. Mengelwerk.

3) *Archief voor Nederl. Kerkgeschiedenis*, Dl. V, blz 120.

Maurits dood ontmoeten wij in Reigersberch's brieven eenige schuilnamen, waarmede Frederik Henderik en enkele vertrouwde vrienden worden aangeduid. De onderschepte brief van 6 Februari 1627, die het bestaan van eene in veler oog zoo gevaarlijke ja misdadige briefwisseling aan het licht had gebracht, maakte het noodig een nieuw en uitvoeriger stel schuilnamen te ontwerpen, en van dit jaar tot 1631 bediende ook Reigersberch zich telkens van bovengenoemd geheimschrift. Als de correspondentie in 1635 wordt hervat, na door de overkomst van De Groot en zijn daarop gevolgd verblijf te Hamburg te zijn onderbroken — van Reigersberch vond ik uit die jaren geen brieven — blijkt een andere sleutel opgesteld te zijn. Enkele vroegere schuilnamen zijn gebleven, maar vele nieuwe zijn er bij gekomen, en het geheimschrift is nu een zuiver cijferschrift geworden. De mededeelingen betreffen niet enkel binnenlandsche maar ook buitenlandsche aangelegenheden, en ze worden in zulke bedekte termen gegeven, dat oningewijdden den zin niet konden vatten, bijaldien een brief soms in verkeerde handen viel. Brieven als N° 52 bijv. zijn daarom zonder sleutel geheel onverstaanbaar. Ongelukkig raakt Reigersberch in November 1636 dien sleutel kwijt; „mijn cijfer is misleyt," schrijft hij, „ick heb naerstich daernaer gesocht doch niet connen vinden, waerom u gebeden sal sijn mij een dubbelt van het oude ofte een heel nieuw te senden." De Groot bleef niet in gebreke dadelijk aan het verzoek te voldoen, en op het einde van Januari 1637 begint een nieuw cijferschrift, met enkele oude maar vele nieuwe schuilnamen. Deze sleutel heeft tot het einde dienst gedaan.

Van al die sleutels is geen enkele bij de brieven bewaard gebleven. Om de schuilnamen te verklaren kan de bekende „Clavis" op de „Epistolae ad Axelium Oxenstierna" geen dienst doen. Dat „Neef" niemand anders is dan de Prins blijkt al spoedig uit den zin, en er is geen bijzondere scherpzinnigheid noodig om te begrijpen, dat met „Schonenberg" Simon van Beaumont wordt bedoeld. Maar aan wie of wat hebben wij bij „Artaxerxes, Caracalla, Sophi, Bloemcool, Endyvie" enz. te denken?

Wij zouden in den blinde rondtasten en ons aan allerlei gissingen moeten wagen, indien beide briefschrijvers ons niet eenigermate te hulp waren gekomen door soms bij de ontvangst der brieven de bedoelde namen er boven te schrijven. Zoo krabbelde De Groot ook nu en dan de oplossing boven het vreemde letter- en cijferschrift in de brieven van zijn zwager, waardoor het mogelijk wordt elders de nog ontbrekende karakters en cijfers, voor zoo ver ze niet als waardeloos zijn tusschengevoegd, aan te vullen. Waar hij ons bij schuilnamen niet te hulp komt, moet de zin en eene vergelijking van de verschillende plaatsen waar het woord voorkomt uitmaken, welke vorsten, staatslieden of andere personen, staten, provinciën en steden bedoeld zijn. Gelijk uit het Register zal blijken, bleef ik omtrent enkele schuilnamen in het onzekere, of begreep ik achter de oplossing een ? te moeten plaatsen.

Reeds jaren geleden werd het plan gevormd tot uitgave van deze correspondentie. Fruin's Gidsartikel over „Hugo de Groot en Maria van Reigersberch" [1]), geschreven naar aanleiding van de uitgave der „Brieven van Maria van Reigersberch" door Vollenhoven en Schotel, deed mij zijne aandacht vestigen op de brieven, gewisseld tusschen Nicolaes van Reigersberch en Hugo de Groot, die nog ongebruikt lagen onder de handschriften van bovengenoemde Remonstrantsche kerken. Deze werden ons op verzoek toegezonden en eene vluchtige inzage was voldoende om ons te overtuigen van de belangrijkheid van den inhoud. Te zamen begonnen wij ze af te schrijven, waarbij ik die van De Groot voor mijne rekening nam. Doch het bleek al spoedig dat wij ons voor'shands tot de brieven van Reigersberch moesten bepalen. Behalve dat die van De Groot om het schrift groote moeielijkheid opleverden en bovendien voor een deel in slechten staat verkeerden, schenen zij voor de geschiedenis van de Republiek van minder gewicht te zijn. Later kon uit deze brieven worden aangeteekend wat meer van beteekenis was voor de kennis van De Groot zelven

1) Thans opgenomen in de *Verspreide geschriften* Dl. IV.

en verder vermelding zou verdienen. Ongeveer een vijftal winters waren wij bezig, toen Fruin werd afgetrokken door hetgeen hij in de overige handschriften van De Groot, behoorende aan de Amsterdamsche kerk, betreffende diens gevangenneming en veroordeeling gevonden had [1]). Sedert droegen verschillende omstandigheden er toe bij de wederopvatting van het plan telkens weer te verschuiven, tot het ten laatste geheel bleef rusten. Na Fruin's overlijden door de Commissie, die de uitgave zijner geschriften bezorgt, uitgenoodigd, om de door hem gemaakte afschriften van Reigersberch's brieven gereed te maken voor eene uitgave, heb ik niet geaarzeld hieraan te voldoen. Doch er bleef nog veel te doen. Fruin had bij 1639 de pen neergelegd en van de volgende brieven slechts den inhoud en losse volzinnen opgeteekend. Behalve enkele, die ik vroeger reeds afschreef, moesten deze nog voor de pers gereed gemaakt worden met een twintigtal, die sedert voor den dag waren gekomen. De inhoud der brieven diende te worden aangegeven en hier en daar toegelicht. Bij de bewerking heb ik mij in de aanteekeningen tot het noodigste bepaald [2]) en op een paar uitzonderingen na aanhalingen uit brieven van De Groot teruggehouden. Het kwam mij geschikter voor, over zijn aandeel in de correspondentie te zijner tijd afzonderlijk te handelen. De adressen, die verreweg de meeste brieven dragen, zijn weggelaten. Vóór 1631 luiden ze eenvoudig: „A Monsieur de Groot à Paris", enkele malen met de bijvoeging: „demeurant au Fauxbourg Saint Germain à la rue de Gondi, vis à vis l'hotel Condé". Na 1635 schreef Reigersberch meestal: „Ambassadeur (of: Conseiller et Ambassadeur) de la Couronne

---

1) De vrucht hiervan was de uitgave der „Verhooren en andere bescheiden betreffende het rechtsgeding van H. de Groot," in de *Werken van het Historisch Genootschap* N. Serie, No. 14.

2) Ik betuig hier mijn oprechten dank aan Mr. R. Fruin Th. Az. te Middelburg en andere archivarissen, die steeds bereid waren mijne vragen te beantwoorden, inzonderheid aan den Algemeenen Rijksarchivaris Jhr. Vr. Th. H. F. van Riemsdijk, aan wiens hulpvaardigheid ik vele inlichtingen verschuldigd ben.

de Suède aupres de sa Majté Treschretienne", of wel in het Nederlandsch: „Mijn heer de Groot, Ambassadeur van de Coninginne en het Rijck van Sweden" enz. Vele brieven zijn „A Mademoiselle Grotius" of „Mevrouw de Groot" geadresseerd, ofschoon de inhoud aan De Groot is gericht. Misschien geschiedde zulks veiligheidshalve, hoewel ik geloof dat in zulke brieven vaak afzonderlijke voor zijne zuster werden ingesloten. Soms schreef hij enkele regels voor haar bestemd, die hier zijn weggelaten, onder een brief van De Groot, handelende over zijn toilet of over particuliere commissies. Reigersberch was doorgaans gehaast, als hij de pen opnam. Familiebelangen riepen hem vaak naar Zeeland. Als raadsheer had hij veel te doen en moest hij nu hier- dan daarheen trekken. Uitlatingen en slordigheden in stijl en spelling zijn aan deze vluchtigheid toe te schrijven. Bij het corrigeeren van de proeven op de handschriften heb ik zooveel mogelijk de oorspronkelijke lezing behouden en alleen verbeterd waar zulks voor de duidelijkheid volstrekt werd vereischt. Wat verder betreft de bezwaren waaraan zulk eene correspondentie in dien tijd onderworpen was, de middelen van vervoer, de trage overkomst der brieven, en wat dies meer zij: daarvoor verwijs ik naar de brieven zelven.

De 296 brieven laten zich gevoegelijk tot drie groepen brengen. De eerste, loopende tot Maurit's dood, omvat er slechts twaalf; Reigersberch houdt De Groot gedurende die vier jaren op de hoogte van wat er omgaat in den staat en te velde, is hem behulpzaam bij de uitgave der Apologie, deelt hem mede hoe dit verweerschrift in den lande is ontvangen, dient hem van goeden raad omtrent hetgeen hem te doen staat en zet hem neer als hij ongeduldig begint te worden [1]). Nog meer treedt de persoon van De Groot op den voorgrond in de tweede groep, die

---

1) Ik heb deze periode behandeld in „Hugo de Groot te Parijs van 1621 tot 1625." (*De Gids*, 1893, Dl. III blz. 249 vv., 450 vv.) en „De ‚Verantwoordingh' van H. de Groot" (*Bijdragen v. Vaderl. Geschied. en Oudheidk*.) 3de S. Dl. VII, blz. 89 vv.

meer dan dertig brieven bevat, geschreven tusschen 29 April 1625 en 28 April 1631, maar waaraan helaas vele, o. a. alle van het jaar 1626, ontbreken. Reigersberch, die slechts een paar jaren jonger was dan De Groot, had dezen reeds vroeg leeren kennen; beide mannen waren vrienden vóór zij bloedverwanten werden [1]). Voelden zij zich als rechtsgeleerden tot elkander getrokken, er bestond tusschen beiden niet minder overeenstemming van denkbeelden en inzichten aangaande de staatkundige en godsdienstige vraagstukken van hun tijd. Hunne karakters liepen overigens nog al uiteen. De Groot was voortvarend en berekende niet altijd de gevolgen zijner daden. Reigersberch daarentegen voorzichtig, hij wikte en woog en kwam niet dan na ernstig nadenken tot een besluit. Eer was hij te angstvallig dan te luchthartig. Als het den staat niet medeliep en zich donkere wolken vertoonden aan den staatkundigen hemel, dan overviel hem bijwijle zekere zwaarmoedigheid en zag hij de toekomst donker in. Hij zal het gedrag van zijn zwager vóór 1618 niet onvoorwaardelijk hebben goedgekeurd, gelijk hij het later betreurde dat zijne pogingen om den balling in het vaderland terug te brengen, deels door diens eigen houding verijdeld werden. Des ondanks heeft hij niet opgehouden alles te beproeven, waarvan schier elke brief uit dit tijdperk getuigen kan. De Groot is de spil waarom alles zich beweegt. Van Frederik Hendrik, dien hij telkens spreekt, koestert hij de beste verwachtingen. Aan diens achting en genegenheid voor zijn zwager valt niet te twijfelen, evenmin als aan zijn goeden wil; maar de Prins heeft de partij te ontzien, die thans op het kussen zit, men moet geen drang op hem uitoefenen, het juiste tijdstip dient te worden afgewacht. Zijnerzijds heeft De Groot te toonen hoe warm zijn hart voor het vaderland blijft kloppen, hoezeer hij bereid is den Prins te dienen. Intusschen worden alle vertrouwde vrienden, Beaumont en Meerman, Bas en Van Berckel, Wyts, Hooft

1) „Mi frater", schreef De Groot 11 Aug. 1608 aan Reigersberch, „ita enim te appellare jus fasque est, non modo veteris amicitiae privilegio, sed et novae affinitatis jure" (*Epistolae.* Ep. 12).

en anderen, in den arm genomen om met hen te overleggen en alles voor te bereiden. Wij vinden Reigersberch daartoe nu eens in Delft of in Amsterdam, dan weder in Zeeland. Daarbij wordt de zaak breed opgevat; nu allerlei gunstige verschijnselen bij het optreden van den nieuwen stadhouder hoop geven op eene kentering in den politieken en kerkelijken atmospheer, bestaat er hoop op eene verzoening tusschen de partijen. Zijn er wegen te vinden om ze tot elkander te brengen, dan zal het niet moeielijk vallen ook De Groot in zijne eer te herstellen. Doch vóór het zoover kwam rijpte te zijnen aanzien een plan dat alle kans van slagen aanbood. Het voornemen van Richelieu om in Frankrijk eene Oost- en Westindische handelscompagnie op te richten, waarbij hij rekende op de hulp van De Groot, zou de noodzakelijk heid van zijne terugroeping doen inzien. Men rekende daarbij op de hulp van het machtige Amsterdam; maar eer het daarover zijn stem kon verheffen in de Statenvergadering van Holland, viel het plan in duigen door het vinden van Reigersberch's brief [1]). Toch zou ook zonder dit incident gebleken zijn, dat men zich met ijdele hoop had gevleid. De Groot had door zijne „Verantwoordingh" alle kans op herroeping van zijn vonnis voor goed verspeeld. Niet een zijner tegenstanders had dit meesterlijk pleidooi kunnen weerleggen, en dit maakte de verbittering slechts te grooter, nu de staatsomwenteling van 1618 aldus voor de geheele wereld op de kaak was gesteld. Zoolang zijne staatkundige vijanden, waaronder vooral Aerssen te rekenen was, nog crediet hadden, zou hij geen voet op Nederlandschen bodem zetten. Bleef hij de zaak der Remonstranten verdedigen, en hij dacht er geen oogenblik aan haar los te laten, dan zouden de predikanten wel zorgen dat de deur voor hem gesloten bleef.

Afgezien van den persoon van De Groot, wiens levensgeschiedenis niettemin zoo nauw samenhangt met den

---

1) Al wat hierop betrekking heeft is vervat in mijne mededeeling in de Koninkl. Akademie van Wetenschappen (*Verslagen en Mededeel.*, *Afd. Letterkunde*, 4de R. Dl. IV, bldz. 169 vv.)

staatkundigen en kerkelijken toestand van onze Republiek in die dagen, bevatten de brieven van Reigersberch niet weinig betreffende gebeurtenissen en personen dat onze aandacht verdient. Wij zijn niet rijk aan gedenkschriften; van de briefwisseling die de afgevaardigden der Statenvergaderingen met hunne committenten en vertrouwde vrienden hielden, is niet veel bewaard gebleven. Des te meer waardeeren wij het de brieven van een man te bezitten, die om het ambt dat hij bekleedde en om den kring waarin hij zich bewoog veel kon weten, en wiens nauwgezetheid, eerlijkheid en oprechte vaderlandsliefde ons borg staan, dat hij ons evenmin misleiden kan als hij het De Groot heeft gedaan. Willen wij getuigen zijn van de gebeurtenissen dier dagen, daarbij het karakter en de bedoelingen nader leeren kennen van die een rol speelden op het staatstooneel, het oordeel over hen van tijdgenooten vernemen: Reigersberch kan ons op meer dan eene vraag het antwoord geven. Ik wijs hier slechts op het beleg van Breda, van 's Hertogenbosch en verdere berichten omtrent den krijg te land en ter zee, op den staat der finantiën, op den twist tusschen Teresteyn en Muys van Holy, op mannen als Aerssen en Duyck, en wat den trouwen correspondent verder voor den geest komt, als hij de pen opvat om zijn zwager volkomen intelichten omtrent alles wat hij zijne aandacht waardig acht.

Nog veel meer is dit het geval in het laatste tijdperk van de correspondentie, dat met 1635 aanvangt. De toestand was geheel veranderd sedert De Groot te Parijs op nieuw zijn intocht had gedaan, maar thans als gezant van Zweden. Nu Frankrijk zich met de Republiek en Zweden had verbonden tot den gemeenschappelijken strijd tegen het Habsburgsche huis, was er De Groot bijzonder aan gelegen door Reigersberch nauwkeurig op 'de hoogte te worden gehouden én van hetgeen men hier te lande zich voornam en uitrichtte, én van alles wat deze omtrent het buitenland in zijne omgeving te weten kon komen. Bijna wekelijks gaat er een brief uit Den Haag op weg, als ambtsbezigheden den raadsheer niet naar elders roepen, nu eens op deze dan weder op eene andere wijze

verzonden, om toch den kortsten en zekersten weg te kiezen. Als hij niets belangrijks te melden heeft, laat hij toch de gelegenheid tot schrijven niet voorbijgaan, opdat De Groot niet meenen mocht dat er een brief verloren zal zijn gegaan. Wederkeerig licht De Groot hem in omtrent hetgeen er in de diplomatie en in 's Konings raad omgaat, omtrent krijgstoerustingen en vredesonderhandelingen, de betrekking tusschen Frankrijk en Zweden, de houding der Duitsche vorsten, en wat dies meer zij. Niet dat Reigersberch zulks verlangde om zijne weetgierigheid te bevredigen, maar om er van mededeeling te kunnen doen aan Frederik Hendrik, die op deze wetenschap hoogen prijs stelde en er De Groot, die hem bovendien nog persoonlijke diensten bewees, zeer dankbaar voor was. Reigersberch drong te eer aan op de toezending van zulke „nouvelles," omdat hij bleef hopen dat men daarin aanleiding zou vinden tot rehabilitatie van De Groot, wanneer de Zweedsche ambassade zou afloopen. Telkens klaagt hij dat de brieven van zijn zwager zoo lang uitblijven, want het was voor Frederik Hendrik van belang omtrent personen en zaken te zijn ingelicht vóór de Staten hierover van hunne gezanten bericht konden ontvangen; ook moest De Groot toonen beter in de geheimen te zijn ingewijd dan deze heeren. Aldus vervulde De Groot door tusschenkomst van Reigersberch eenigermate de rol van 's Prinsen particulier ambassadeur.

De brieven van Reigersberch brengen, zooals te begrijpen is, geene nieuwe feiten aan het licht, noch bevatten onthullingen, die ons oordeel over het tijdperk van Frederik Hendrik, op grond van hetgeen wij van elders weten, zouden kunnen wijzigen. Maar wel zijn zij rijk aan bijzonderheden, die ons den waren staat van zaken, alsmede sommige handelende personen beter doen kennen. Enkele malen laat hij blijken hoe hijzelf over een en ander denkt, en dan verdient hij zeker dat wij naar hem luisteren. Zoo schreef hij in December 1635: „Wij verkeeren niet in den besten toestand, en het kwaadste is dat er gebrek is aan goed beleid en geen autoriteit onder de regeering. Ieder zoekt zichzelven, groote ontevredenheid alom, doch men hoort meer klagen dan geneesmiddelen

aanwijzen. Die den staat liefhebben en den inwendigen toestand met kennis doorzien, kunnen zich daarover niet dan ten hoogste bedroeven. En wat het ergste is: in plaats dat ieder het zijne bijdraagt om het algemeen gevaar af te keeren, zijn de meesten bezig in het land lieden te zoeken, die alles kunnen verdragen, alles goedkeuren." Ik zou het belang dezer brieven met enkele voorbeelden kunnen staven, o. a. door te wijzen op de vruchtelooze pogingen van Adriaan Pauw om uit zijne buitengewone ambassade naar Parijs te worden teruggeroepen, alvorens de tijd van zijn raadpensionarisschap verstreken was, maar meen mij hiervan te moeten onthouden, om niet te uitvoerig te worden. Doch het lijdt geen twijfel of zij zullen met vrucht geraadpleegd worden door wie zich verder met de studie van deze periode uit onze geschiedenis willen bezighouden. Alleen wensch ik er nog op te wijzen, hoe ook de brieven van deze laatste acht jaren omtrent Reigersberch's trouw in de behartiging van De Groot's belangen de schoonste getuigenis afleggen. Hij geeft hem in alles goeden raad, maar onthoudt hem ook zijne broederlijke terechtwijzingen niet. Klaagt zijn zwager over het uitblijven van zijn tractement, Reigersberch dringt bij Spierinck aan op geregelde uitbetaling. Het baarde De Groot niet weinig zorg zijne drie zonen, die in het vaderland hunne opleiding hadden ontvangen, overeenkomstig hun stand en hun aanleg eene goede maatschappelijke positie te bezorgen. Reigersberch was daarbij zijn raadsman, en menige bladzijde gewaagt van de pogingen, die hij in het werk stelde om hen voort te helpen. Wat hij den vader over hun karakter en hunne gebreken schrijft, verklaart ons het verdriet, waaraan de moeder later in hare brieven uiting gaf. Een andere zaak, die hij zeer ter harte nam, was de uitbetaling van het pensionaris-tractement door Rotterdam. De Groot was voor zijn leven aangesteld en onafzetbaar. Door zijne gevangenneming en veroordeeling was hij buiten staat geweest het ambt te vervullen; eerst in November 1634 werd zijn opvolger Simon van Beaumont aangesteld, en hij maakte aanspraak op de bezoldiging gedurende al de jaren dat het pensionariaat

had stilgestaan. Reigersberch heeft zich ongelooflijk veel moeite gegeven om Rotterdam te bewegen aan dien eisch te voldoen; telkens reisde hij er heen en besprak hij de zaak met burgemeesters en vroedschapsleden. Geen wonder dat hij het soms moede werd, als al zijn pogen vruchteloos bleek te zijn. Toen ten laatste niets anders overbleef dan de hulp van de rechtbank in te roepen, verleende hij ook daartoe zijne medewerking. Hij heeft de voldoening niet gehad deze quaestie tot een bevredigende oplossing te brengen; eerst zeven jaren na zijn dood, in 1661, werd het geschil der toenmalige erfgenamen van Hugo de Groot met Rotterdam vereffend. De oudste zoon Cornelis werd schadeloos gesteld met de benoeming tot kapitein van de gardes der Staten en tot landdrost van de Meierij van 's Hertogenbosch, terwijl Jean Barton de Montbas, de echtgenoot van Cornelia de Groot, een regiment in Staatschen dienst kreeg.

H. C. ROGGE.

I.

Politieke mededeelingen en beschouwingen over den binnenlandschen toestand. Aerssens en Duyck.

De saecken van Zeelant laet ik voor de vrienden van Zeelant. Van de staet van Hollant kan ick niet pertinents adviseren voor dat ick in den Hage sij. De advisen die ick hier krijge geven geen openynge tot redressement van de desordren. Het waer quaet genouch al wilde men per discordias civiles tot den tytel van souveraineteyt geraecken. Dat meenen sommygen. Doch mijns bedunckens sal het gevaer van den viant sulcke desseinen breecken, ende de ooge sijn te seer geopent om iet opentlick te derven bestaen, waer het hapert ofte niet de finantiën verloopen. De nieuwe middelen konnen niet wel werden geconsenteert, de tweedracht groeit ende men tracht niet om in ons gemeen gevaer de ingesetene een gemeen contentement te geven. Aerssen [1]) wert dagelijckx met gelijcke wapenen bevochten, daermede de Advocaet bij de gemeente eerst hatelijck is gemaeckt. Dan de Autheurs van die schriften toonen meer hevicheyt als verstant. Soo veel isser van illius invidia ab omnibus peccatur. Sijn credit mindert seer bij de gemeente. Men schrijft mij wt Hollant dat den Adel tegens hem is gemiscontenteert, ende het schijnt dat de legatie naer Venetiën een eerlijcke relegatie sal sijn. Het miscontentement dat sijne Majesteyt ende eenigche raden tegens hem hebben wert meer als voor desen beharticht. Mus [2]) is occasie dat daarvan onlanckx breet in de vergaderynge van Hollant is gesproocken, ende veele van de leden meen-

1) François van Aerssen, heer van Sommelsdijk.
2) Mr. Cornelis Musch, griffier van de Staten Generaal.

den dat men om een persoon de ongunste van sulcken potentaet tegens de landen niet behoorde te voeden. Sommygen vinden vremt dat hij in Ambassade naer Engelant wert gesonden ende vreesen off het daer miscontement soude geven, ende dat om sijnent wille de Ambassadeurs int gemeyn eenyche clenycheyt mochte werden aengedaen ende hare besoinges getraverseert. De reden waerom sij dat achterdencken hebben is, omdat hij te Venetie ende in de plaetsen die sij passeerden bij de Conynckx Ambassadeuren ende agenten niet en is besocht, ende sij meenen dat hen van gelijcke nu tot Londen sal wedervaren. Duick [1]) wert geoordeelt bij de gheene die de vergaderynge frequenteren sonder beleyt ende alleen bequaem om confusiën te maecken. De gecommiteerde raden hebben geduerende dese vergaderynge versocht, overmits de experientie die sy nu van de regierynge hebben becommen, te mogen werden gecontinueert. Haer versouck is noch affgeslagen noch geaccordeert. Ick meene dat de continuatie niet wel sal willen vallen; daer sijn te veel andere die daer graeg naer sijn ende die oock moeten werden gerecompenseert. De veranderynge kan sonder groot prejuditie van het lant oock niet wel geschieden. Sij sijn meest gelijck gecomen, ende souden het collegie wederom genouchsaem moeten vernieuwen. De bequaemste stoffe van de nieuwe regieringe hebben sij eerst gebruickt ende sij is slecht genouch gevallen. Waer sullen sij andere becommen? Hadden wij van buiten niet te vreesen, wij souden noch vreemden handel met vermaeck sien. Maer het is te vreesen dat sulcke sturluden het schip aen gront mochten helpen ende de bootsluden ende passagiers resigneren meer als sij. Het ontcommen van Sapma [2]) etc. [3])

---

1) Anthony Duyck, raadpensionaris van Holland.

2) Dominicus Sapma, als predikant van Hoorn in 1619 afgezet. Vgl. voor zijne ontvluchting uit de gevangenis te Amsterdam G. Brandt, *Hist. der Reform.* D. IV, bl. 575 vv.

3) Reigersberch schreef eigenhandig achter op het blad: „Copie van een brieff van mij aan broeder de Groot te Parijs, Anno 1621." De brief moet in October of November geschreven zijn.

II.

Bemoeiingen in zake de uitgave van de Apologie. Het gebeurde te Rotterdam. Berichten.

Mon frère.

Den uwen van den xxix April is mij den x Mey wel behandycht. Sal mij naer den inhout van den selffden reguleren [1]). Ick heb alreede 13 [D. Meerman] [2]) sommierlijck getoest ende is door mijne swaricheden, die ick hem op de editie moveerde, soo verde gecommen, dat hij mij vraechde, off ick conde oordeelen dat, ingevalle UE. brevet van hier wiert verseeckert, de difficulteyten souden commen te cesseren. Ick luisterde weinych, seyde dat hij het werck eerst moet sien ende het selffde misschien soo sal bevinden, dat hij UE. het wtgeven sal ontraden; dat dede ick om hem in meer aspetijt te stellen ende te toonen dat ick daer niet op uyt en ben. De helft heb ik hem nu behandicht, sal mergen met hem nader spreecken, ende binnen acht dagen UE. van alles verwittygen. Soo veel sie ick wel dat 13 ende 16 [3]) den voortganck garen sagen, en twijfele niet ofte sullen licht verstaen om UE. buiten schadé te helpen houden, maer sij konnen dat alleen niet doen, ende voor andere in te staen soude te lastich vallen; met veele te handelen vind ick niet geraden. 13 dede mij een voorslach dat 12 per-

---

1) De Groot had geschreven: „Wat het uytgeven aengaet, ick heb lang daerop gelet, oock met becommertheyt ende gebeden. Eyntelick vinde goed te doen dat 349 ende 78 sullen goedvinden. UE. vertreckende can de copye laeten bij yemant van de kennisse daer geen perijckel is van gevonden te worden, alsoo lichtelick daerop ondersoeck soude connen geschieden Soo haest ick de consideratie van UE. ende anderen sal hebben ontfangen, sal ick daerop resolveren." (Vgl. „De Verantwoordingh van H. de Groot" in *Bijdragen v. Vaderl. Gesch.* 3de R., D. VII, bl. 89 vv.)

2) Dirk Gerritsz. Meerman, in 1618 uit de regeering gezet, doch in 1626 weder in de vroedschap gekozen. De Groot, in wiens brieven deze cijfers ook voorkomen, heeft boven 13, 24 en 349 de namen aangegeven.

3) Otto van Zevender, heer van Kenenburg.

soonen haer sterck souden maecken van elcx een twaelfde part te furneren, soo het daer niet betaelt en wiert. Ick sal sien off men kan vercrijgen dat sij het sonder conditie doen. De swaricheyt is dat het oude luden mochten sijn ende souden commen te sterven. Dan men kan in sulcke saecken niet alles hebben naer wensch; sal niet versuimen. Den Lantsman [1]) heb ick noch niet gesproocken, sal het mergen doen ende sijn meenynge verstaen; naer ick voor desen heb gehoort soo sal hij de editie goet vinden. Ick meen met 24 [Pr. van Or.] niet te doen sal sijn, oock en sal het mijns bedunckens 349 [gr. Heyndrick] niet goet vinden. Wt het gepasseerde te Rotterdam blijckt dat sijn Ex^tie noch tot geen versagtynge verstaet: meester Pieter den barbier ende Jaques Marsys [2]), twee seer hevyge persoonen, sijn buiten nominatie als schepenen geeligeert; dat siet verde. Ick kan hier niet hooren dat de handelynge van onse Ambassadeurs in Engelant wel gaet [3]). Dat weet ick van goeder hant, UE. mach het wel geloven, dat de Ambassadeur van den Keyser instantie doet tot surceantie van wapenen in den Pals, ende dat den Conynck van Engelant daertoe genouchsaem is gedisponeert, ende ten dien eynde soude senden Milord Weston naer Brussel. Dat waer wederom een quaden slach voor den Conynck van Bohemen. Men gelooft hier dat den Conynck met Mansvelts ende Tourlachs volck Tilly heeft geslagen; vijftyen hondert sijnder doot gebleven, de reste van de troupes in route [4]). Hier vint men geen nieuwe middelen, men licht vast pennyngen op interest, de munte verloopt seer, de misverstanden versterven niet, men spreeckt seer hier ende in Brabant van

---

1) Zie voor de schuilnamen in deze brieven het Register.

2) Mr. Pieter Jansz. van Oudewater en Cornelis Marchys (G. Brandt, *Hist. d. Reform*, dl. IV, blz. 699 vv.)

3) Ambassade van Benthuizen, Camerling, Sonk, Bruinink, Schotte en Vervou. (W. G. Brill, *Algem. Gesch. d. Vaderlands*, dl. III, st. 3, blz. 521 vv.)

4) De slag bij Mingolsheim, die den 27sten April plaats had, wordt bedoeld, aan welke de Markgraaf van Baden-Durlach geen deel nam. Deze werd den 6en Mei bij Wimpfen verslagen. (A. Gindely, *Gesch. d. dreissigjähr. Krieges.* Prag. 1880. Bd. IV, S. 358.)

tresves, die van Brussel commen seggen dat men dar weynich preparatie tot den oorloch doet. Dit is het ghene ick hier heb t' mijner aencomste gehoort, sal mij van alles bij gelegentheyt informeren ende dese weecke yet voor u particulier arresteren. Ick meen haest te vertrecken, sal noch misschien antwoort op desen verwachten. Laet niet dickwils te schrijven voornemelijk alles wat 349 [gr. Heyndrick] dienstich wesen kan. Ick sal met Stoutenburg [1]) ende Groenevelt [2]) spreecken.

Met haest, desen 10 Mey 1622.

UE. dienstwillige broeder,
N. Reygersb.

III.

De Apologie is verschenen. Oordeel er over en plakkaat er tegen. Wat De Groot te doen staat. Geruchten omtrent Treves.

Mon frère,

Uwe apologie is eyndelynge mede int Duitsch aen den dach gecommen, maer te voren was eene andere oversettynge al in veel handen. De exemplaren werden seer getrocken; hier claegt men datter weynige commen. De vrienden hebben noch geen ontfangen; sij wert cum applausu gelesen. Daer tegens soucken de Staten Generael met placaet te voorsien: verbieden het bouck te houden ofte lesen. Dit placaet is dese provintie al over eenyge dagen toegesonden, sal eerstdaechs de steden gesonden werden ende naer asparentie overal gepubliceert, ten ware binnen Middelburg ander resolutie viele. Dese maniere van doen wert bij alle luden van verstande seer vremt geoordeelt; veele werden daerdoor, ut mos est

---

1) Willem van Oldenbarnevelt, heer van Stoutenburg.
2) Reinier van Oldenbarnevelt, heer van Groenevelt.

vulgo, te meer geanimeert om het bouck te lesen. Sommyge meenen dat UE. daer yet tegens hoert te schrijven, andere sijn van contrarie opinie. Mijns oordeels ist bedenckelijck wat best sij. Onder wat naem soude UE. het instellen? De Staten Generael te erkennen, die haer als partije dragen ende die haer eygen interest hebben? 'T is ondienstig; de provintiën? ongeraden. Somyge souden mede bij placaet daer in mogen versien. De gemeente aen te spreecken schijnt factieux. Nochtans dient die saeckc soo niet te passeren, maer een ander sal wat mogen doen. Het is voor UE. best naer U vrijheyt alle haer comminatiën te verachten; hoe sij haer hier meer onstellen, hoe UE. oordeelen moet dat uwe verdedynge crachtiger is. Ick sie wel datter groote materie is om u van nieuws te connen beclagen, maer den tijt is daer niet bequaem toe. Ick soude goetvinden dat UE. daer een Acte van protectie, wel ingestelt, van sijne M^teyt^ saecht te becommen, die waer dienstich gedruckt; dan remittere alles tot UE. beleyt, die best hier in cont adviseren. In den Hage sijn de boucken twintich stuvers opgeslagen, t'sedert men verstont dat men se wilde verbieden. Die om gelt een can crijgen bedanckt hem. Den Remonstrantschen predicant tot Delft gevangen ist wederom ontcommen [1]). De gecommitteerde van de x steden op de kerckelijcke ordenynge sijn vertrocken, sonder yet wt te rechten, [lucifers] questie heeft de besoinge belet [2]). De collegien van justitie pretendeerden de preseance. Mijn correspondent adviseert wt den Hage, dat hij int heymelick heeft verstaen datter een wt Brabant bij sijn Ex^tie^ secretelick is geweest om te sonderen off den tresves aengenaem soude sijn. T' mijner aencomste alhier vont ick hier een generale opinie dat de Preaux [3]) hier commen soude, onder anderen om van tresves te spreken. Dan het schijnt, dat Roseus dat niet goet soude vinden. Hij heeft op den lesten biddach seer hevych wtgevaren,

---

1) Ger. Velsius, gewezen predikant van Rockanje. (Brandt, a. w. Dl. IV, blz. 858.)

2) Vgl. Brandt, a. w. dl. IV, blz. 794.

3) Charles d'Aubespine, markies de Chateauneuf, abt van Préaux.

sprack van de nieuwe regierders wtdruckelyck, seyde die arger waren als de affgesette, seyde sij soo corruptibel waren in alle staten, dat elck so plockte gelijck of sij aen een hoyberch stonden, seyde sij wel dochten... [1]) Met haest dese 15 December.

N. Reig.

Den viant heeft met acht hondert man, commende van het Sas van Gent, genomen een schip van oorloge dat voor Philippine om de licenten waer te nemen lach, daer naer ontrent Maurits fort gelant, een redoute, daer twintych man op lach, ingenomen, de huysen daervan mitsgaders een gehuchte verbrant, meende het bestiael wech te voeren, maer die van Vlissingen quamen met eenige sloupen ende soldaten, soo dat sij genootsaeckt waren te vertrecken.

IV.

Wat in het belang van De Groot zou kunnen geschieden. Oordeel over de Apologie. Binnen- en buitenlandsche aangelegenheden. Berichten van het oorlogstooneel. De komst van den keizerlijke gezant Grammaye.

Laus Deo. wt Amsterdam, desen 9 Octob. 1623.

Mijn Heere.

Ick ben seer besych geweest, ende men hoert hyer weinych seeckere tijdinge, daerom heb ick in veerthien

---

1) Van het vervolg is de helft der regels weggescheurd. Zooveel blijkt echter, dat Roseus hen die „van vrede ofte tresves discoureren verraders vant landt" noemde, die sich „met gouden kettingen ende Spaense pistoletten" lieten omkoopen. „Die een kleyn misdaet doen hanckt men, seyde hij," en die „gelt stelen dat de arme gemeynte affgeperst wert" laat men loopen, enz. Ook wat ter zijde staat over Mansvelt in Engeland is onverstaanbaar. Het postcriptum aan de keerzijde is ongeschonden.

dagen niet geschreven. Ick sal nu voldoen UE. begeerte ende gesamentlijck bij ordre UE. twee brieven, den eenen van den 15 den andren van den 23 Septemb., beantwoorden [1]). Ben blijde dat UE. hoope wert gegeven van betalynge. Die dient te wege gebracht, soo om daer te blijven als om in consideratie te commen, soo men dienstych oordeelde te handelen van reconciliatie. Ick sal in den Hage commende met den man van de hanschoenen [2]) daer van soo veel geraden is spreecken, doch waere mij alvoren noodych openynge dat sulckx soude behooren ende connen geschieden. Quade ende oneerelijcke conditien dienen niet aengenomen, goede sullen voor als noch qualijck sijn te becommen, ten ware bij den Heeren van den Rade aldaer daer toe wierde gearbeyt. De landen hebben sijne Mteyts gunste seer van doen. Het gegeven gelt ende de hoope die men heeft van meerder te becommen verweckt sijne Mteyt gunste ende aensien, ten ontbreeckt maer dat men daer de occasien niet en kan off wil gebruiken. Wil UE. met Aerts. ofte Vosb. [3]) oock hebben gesproocken, men sal daer occasie toe soucken. UE. oordeelt wel dat d' Apologie die saecke niet seer sal helpen bevorderen. De alteratie, die sommyge daer wt hebben genomen, is versch. Deghene die niet en sijn geengageert in de partije vinden die wel gestelt, oordeelen dat UE. daerin meer voor het publyck als voor U particulier hebt gesorcht; dan dien prijs is noch te geven. Conde men middel vinden om met seeckere eerelijcke conditien U int lant te brengen, de reste soude wel volgen. In dese stadt heeft UE. veel vrienden, somyge oock van aensien. UE. soude groote winste hier met de prattijcke connen doen. Soo ick hier blijve sal sonderen off men hier eenych devoir voor u, soo de saecke van anderen wiert gemoveert, soude derven doen [4]). Ick en kan niet wel verstaen wat UE. meent

---

1) Alle brieven van De Groot van 1623 schijnen verloren te zijn.

2) Uit de brieven blijkt niet wie hier bedoeld kan zijn.

3) Caspar van Vosbergen, lid van den Hoogen Raad.

4) Hoe De Groot in dezen tijd dacht over zijn terugkeer in het vaderland, blijkt uit zijne brieven (Vgl. „Hugo de Groot te Parijs van 1621 tot 1625" in *De Gids*, 1893, dl. III, bl. 249 vv., 450 vv.).

van de veranderynge, die UE. schrijft dat men wel soude willen doen in formam legitimi principatus medii inter Veneticum et Polonicum, veel min wie die soude willen te wege brengen ende tot wiens voordeel, gelijck ick mede niet en doe van de handelynge met Vranckerijck; wilde daer wel nader van wesen geinstrueert. Vranckerijck can met gelt nu veel doen. Tot het heffen van den duisensten ofte hondersten penynck connen veel steden niet verstaen, ende soude verloop van volck ende neerynge causeren; andere middelen sijn qualyck pratticabel en connen niet helpen. Het oxhooft wijn is verhoocht met vier gulden; dese beswarynge brengt in dese stadt voor het halff jaer maer negen duisent guldens in: wat heeft dat te beduiden? In Zeelant is het gemael met vier stuvers op de sack verhoocht. Het point van beschrijvinge van den hondersten penynck te heffen ende te betalen interest, die den selffden soude willen verdubbelen, tegens den penynck seven, is affgeslagen. Men meent dat het op lijffrenten aen sal commen, ende dat tegens den penynck acht. Doch die middelen kanckeren te seer, ende soo lange men geen lopende middelen en vint is er geen seeckeren voet op het oorlooch noch geen hoope van handelynge van tresves, consequentelijck connen onse geallieerden seer considerabel sijn.

Ick comme nu tot uwen van den 23 Sept. Van het verslaen van ons volck wt Emden is niet; ter contrarie soo is die staet voor onsen staet wel verseeckert. Daer is van ons volck binnen tusschen de derthien ende veerthien hondert man, sijn bereyt, soo eenich peryckel van Tilly oft andere naeckt, soo veel meer volckx als men goet vinden soude te ontfangen. Dit comt wt den mont van den president van de schepenen Bicker [1]), die daer in commissie is geweest. Omtrent de stadt leyt noch eenych volck. Stokhusen is met drie compangien beset. Tilly is vertrocken vijff mijlen boven Bremen. Van Bethleem Gabor wort wel wederom gesproocken, weinych gelooft. De compangie equipeert twaelff seer schoone schepen, nemen soldaten aen, versien haer van goede

1) Dr. Andr. Bicker Gerritsz.

ammunitie; tegens het laeste van November sullen sy t' seyle gaen. Sijn Ex^tie heeft een aanslach gehadt op Goch, sonder succes, heeft die niet geattenteert; het schijnt hij niet raetsaem vint yet te attenteren. Van het huwelijck van Engelant wert hier vremt gesproocken, doch zonder kennisse; somyge seggen het huwelijck aff is, andere dat hij comt om de agreatie van het parlement te faciliteren. Van handelynge van tresves hooren wij niet. Men meende den Ambassadeur van den Keyser [1]), die onlancx in den Hage is geweest, daer van soude spreecken, maer men weet niet warom hij gecommen is. Hij is noyt gehoort, wt wat reden sal UE. wt de bygaende copie sien. Dat is seecker dat men met Spaenge sonder den Keyser niet handelen en can, ten waer wij de avantage te water wilden quiteren ende het oorlooch te lande alleen voeren. Van Slatius bouck wert weinych gesproocken [2]); de luden beginnen die oude dingen moede te worden. Men spreeckt nu van de doleanten ende contradoleanten; de eene beclagen haer over de administratie van de bewinthebbers, andere vinden die goet. Men is vast besych om de reeckenynge van de Compangie te hooren, daer men niet in en vint dat men garen soude. U swager den Rentmeester [3]) is met sijn bruit over acht dagen van hier gereyst; gisteren meent men dat hij sijn eerste gebot in Zeelant heeft gehadt. Sijn broeder [4]) is noch hier, ende wert geseyt een juffrou die UE. huisvrou wel kent te vrijen; sij heet juffrou van Baerle [5]). Soo daer yet is, sal dat garen verstaen, ende altijd blijven, Mijnheere,

UE. seer dienstwillige vrient,
die gij wel kent

---

1) Johan Baptista Gramaya. (Brill a. w., dl. III, st. 3, blz. 813 vv.)

2) *Copie vant klaer vertoogh* enz. van den predikant Henr. Slatius (*Catal. v. pamfl.* Muller, N°. 2025 en '26).

3) Johan van Reigersberch, die hertrouwde met Jacomina de Waert.

4) Hij bedoelt zichzelf.

5) Susanna van Baerle, later gehuwd met Ger. Brandt. (Vgl. *Brieven van Maria v. Reigersbergh*, blz. 77.

De adv. Boreel [1]) ende [Mej.] Brasser [2]) doen u seer groeten. Ick recommandeer mij aen u huisvrou.

Opschrift van de brieven van credentie. Reverendis, illustribus, generosis, magnificis, nobilibus, honorabilibus, prudentissimis viris, et imperii sacri fidelibus, dilectis nostrarum ditionum Belgicarum Ordinibus et Statibus, coniunctim et divisim, Geldriae et Hollandiae.

1 Octobr. 1623, dominica.

Deze antwoorde was belast mondelinge te doen, doch soo hij die bij geschrifte wilde stellen, was geordonneert sulcx toe te laten. Valkenburg [3]) drouch de antwoorde.

Antwoorde.

Dat de Staten Generael der Vereenichde Nederlanden, int examineren van de stucken, aen den agent Valckenburch bij de heer Grammay gelevert, niet en connen treden, sonder te misdoen aen de hoocheyt van de Landen, voor ende aleer deselve heere Grammay overlegge behoorlijcke ende aennemelijcke credentie van de Keyserlicke Mateyt, bij de welcke blijcke, dat sijne Keyserlicke Mateyt geen opperheyt en pretendere op de hoocheyt deser landen.

Men seyt desen ambassadeur quam om te ondersoucken wat recht den Keyser heeft op Overijssel, rijcksteden, Utrecht ende de abdye van Reynsburch.

---

1) Willem Boreel, advocaat der O. I. Comp.
2) Waarschijnlijk de zuster van Joost en Govert Brasser.
3) Joh. de Hertoghe van Osmae, heer van Valckenburgh.

V.

Over zeezaken en krijgsbedrijven. Het beleg van Breda. Dood van Caron, en wie hem opvolgen zal. Particularia.

Mon frere!

Ick schrijve alleen om te beantwoorden den Uwen van den 9 ...., dat is op den behoorlijcken tijt wel is behandycht. Dat de onze .... bij wijlen traach werden bestelt, comt mijns oordeels door het winter..... nachten ende groote stormen, daerdoor de schepen dickmael niet connen.... Wij bevinden de Haechsche brieven wt die oorsaecken altemet acht ende .... out sijn [1]). Op Hollant gaen de boden van Antwerpen meest te lande. [Dese winter] hebben wij extraordinair veel ende geweldyge stormen gehadt, meest altijt weste ende zuytweste winden, tot groote schade van beyde de compangien, Oost- ende Westindische. Die van Oostindien hebben in het Exel drie weken geleden een schoon schip, dat wt meende te seylen naer Batavia, verloren, groot tusschen de vijft ses hondert last; het volck ende gelt is gebercht. Den Admirael ende Vice-admirael van Westindien sijn beyde seer beschadicht hier voor Rammekens gecòmmen, alwaer sij met den contrarienwint werden gehouden. De reste van de vloote heeft soo hier soo daer de havenen ende reen van Engelant moeten kiesen, soodat se seer is verstroyt. Onse Astrologen meenen dat wij van dage ofte morgen vorst, consequentelijck veranderyngen van wint mogen hoopen, dat seer te wenschen staet, want te vreesen is dat die van de Baya secours van doene sullen hebben, alsoo naer gissynge haer provisie verde gaet, ende hier wt der zee tijdynge comt, dat de Portugesche schepen wtgeloopen sijn ende de Spaensche oock wt souden loopen. Godt wil de arme luden die daer sijn courage ende hulpe geven. Mansvelts volck leyt oock noch voor Rammekens, hebben over de thien, elff weecken schepe gelegen, sijn seer gematteert, sterven veele. De coopluden hebben

---

1) De boven en beneden hoeken zijn weggescheurd.

tijdynge dat tot Calis twee dusent paerden sijn geweest, maer datse wederom dieper in het lant sijn getrocken. Andere seggen datse daer sullen werden gescheept ende herrewaerts gebracht. Die dat meenen sijn van opinie, dat al het volck wt Engelant hier oock sal commen. Mijn oordeel staet om verscheyde consideratien stille. Dat is seeckcr, dat hier seshondert dusent guldens van nieuws bij de provintien is geconsenteert, tweehondert dusent promptelijck ende de reste binnen corten tijt, tot lichtynge ende betalynge van tweedusent lichte paerden, vijffdusent voetknechten, te gebruycken tot het ontset van Breda; bij wat middel gisse ick bijnaer maer durve het geen brieven vertrouwen, alsoo daer te veel aen gelegen is. De desseinen sijn groot: Godt wil die segenen. Het oorlooch wert nu soo gevoert, dat het niet lange sal connen duiren. Breda is noch voor lange versien; men heeft van nieuws een revue gedaen, ende is meer provisie gevonden in de huysen van de affgestorven als sij hadden aengegeven. Men twijfelt niet ofte de stadt kan het noch wel ses maenden houden. Sij hebben boven haer cooren, honynck, olie ende stockvis, noch eenyge koijen ende wel seven hondert paerden. Voor de paerden is noch drie maenden voeder, als dat ontbreeckt sullen die slachten ende souten. De borgerije is wel eendrachtych ende gemoet. De soldaten werden wel betaelt. Het opstoppen van de riviere doet noch niet veel mirakels. Desen morgen sijn hier overloopers gecommen, seggen de quartieren van den viant drooge sijn, dat den Marquis twee hooge bateryen hadde gemaeckt ende in de stadt seer schoot. Voor eenyge dagen hadden sij een baterye aen de riviere, daermede zij de schotdeuren, daermede die van de stadt het water buten sluiten, beschoten, ende hadden die soo [getreft] dat in de stadt groote vreese was van overloop van water. Dan hebben dat met een dam belet .... ende met een contrari batterye des viants baterye om verde ge.... Men heeft geseyt den viant den dijck van de Swaluwe doorgesteken .... om daerdoor het water dat de onse opstopten te exonereren .... en is niet aen. Men seyt noch dat den viant arbeyt het ..... leyden. Yet seeckers connen wij niet weeten, alsoo seer weinych

tijdyngen .... gecommitteerde raden commen, ende men in Hollant oock weinych weet .... passeerd, soodat men daer weinych met kennisse kan seggen. Hetghene gelieft te weten van onse troepes heeft mijn broeder aengenomen te versorgen. Het affsterven van Caron [1]), de pretendenten tot sijn plaetse heeft UE. misschien verstaen. Witsen [2]), bij Hollant voorgeslagen, presenteerde de charge te aenvaerden, mits dat hij die moede sijnde sijn soon daermede soude mogen versien. Vosberge wert bij sijn Ex^tie^ daertoe gerecommandeert, heeft in sijn faveur aen die van Zeelant geschreven, die oock Mannemaecker [3]) ende Schotte [4]) deputeerden, met last om hèm van wege die van Zeelant daertoe te helpen. De pensionaris Pauw dede oock devoir. Desen morgen ontfange tijdynge dat Joachimi den Ambassade heeft geemporteert ende eerstdaechs derrewaerts rijst. Wat den wagenmeester Doublet [5]) daer is overcomme sal UE. daer best hebben gehoort. Men weet hier niet oft hij bij den Ambassadeur van Vlaenderen gehouden wert ofte ergens is vermoort. Langerack [6])

---

1) Noel de Caron, heer van Schonewal, ambassadeur te Londen, was in Dec. 1624 gestorven.

2) Gerrit Jacobsz. Witsen, burgemeester van Amsterdam.

3) Adriaen van Manmaecker, lid van de Staten van Zeeland.

4) Jacob Schotte, lid van de Staten van Zeeland.

5) François Doublet (Zie *Brieven van J. Wtenbogaert*, D. I, (Utr. 1868), bl. 270). De Groot antwoordde hierop 30 Jan. „Van Doublet weet men noch niets seeckers dan dat hij leeft. De canselier seyt dat hij wel eenige voorslagen heeft geopenbaart maer saecken dye hyer niet gesmaeckt en soude hebben."

6) Gideon van Boetselaer, heer van Langerack, gezant te Parijs. Deze schreef op 4 Febr. aan de Staten Generaal betreffende Doublet: „dat deselve door abuys van een slechten leytsman ten huyse ende aen den persoon van den Ambassadeur van Brabant met sijne brieven geadresseert was, gelijck dickwils hier gebeurt, dat het een huys ende persoon voor d'ander van ons beyden wordt gemeynt ende genoempt; maer dat d' voorschreven Wagenmeester Generael mij terstondt daermae heeft comen vinden, ende sijne brieven met sijne instructien denselven avondt laet overgelevert heeft. Dewelcke nochtans des anderen dachs vrouch tot mijn instantich versouck bij mij comende logeeren met sijne bagagie (twelck noch hier is) evenwel voor den middach wyt mijn logement is gegaen ende tot noch toe niet wederom gecomen noch vernomen is, hoewel ick door alle de officiers van de justitie den

schrijft dat den Ambassadeur daechs naer Doublet is geweest bij den Conynck is wesen expostuleren. Men gist off se met tourmenten yet wt Doublet hebben connen trecken, dat haer van Mansfelts desseins verder soude verclaren. Broeder Campe [1]) heb ick UE. schrijvens noch niet gecommuniceert, alsoo hij tot Vlissingen ter bruloft is, dan is heel genegen sijn soon UE. tegen Paesschen toe te senden om daer in humanioribus litteris, philosophia et studii juris rudimentis eenygen tijt te besteden, dan voorts naer Bourges te reysen om daer te studeren. De onseeckerheyt, daer UE. van schrijft, beken ick is facheux; hoope UE. alles te boven sult commen. Geloof dat het hier vrij een becommerden tijt is; mogen wij den staet behouden, wij sullen sonder twijfel onse particuliere swarigheden wel te boven commen. Men seyt Prins Henderic in den Hage is ende eerstdaechs sonder eenyge solemniteyt sal trouwen. Dat is hetghene hier te rapen is. Ick hoope veranderynge van wint ons haest meerder occasie geven sal. Mijn gebiedenisse aen alle de vrienden aldaer. Desen 21 Jann. 1625.

VI.

De Groot's tegenwoordige toestand en vooruitzichten. De komst van Mansveld en het beleg van Breda. Zeezaken. Mededeelingen en antwoorden.

Mon frère.

Ick neme uwe excusen garen aen. Maer het is mij leet dat UE. soodanyge moet gebruicken [2]). Soo UE.

---

selven overall seer sorchfuldelick hebben doen suycken." Doublet keerde echter behouden in het vaderland terug en werd 1632 als wagenmeester door zijn zoon Philips opgevolgd.

1) Jacob Campe, gecommitteerde raad van Zeeland, weduwnaar van Martha Reigersberch.

2) Tusschen 30 Jan. en 25 April 1625 zijn er geen brieven van De Groot aan Reigersbergh.

niet tijdelijck sulcke becommeryngen van U en weert, souden licht veroorsaecken meerder quaet. Het gepasseerde is nyet te remedieren als met het tegenwoordige in de beste vouwe te slaen, ende UE. met courage ende lust gebruickende de groote gaven, die in u sijn, hebt naer den ordinaris cours van natuere noch tijt genouch over, om de verlooren jaren ende geleden schade met het toecommende te compenseren. Soo lang UE. daer is, ende naer de saecken hier loopen weet ick niet waer UE. voor desen tijt beter wesen mach, sal het groote winste sijn buten schade te blijven. Het pensioen volgende ende het uwe te boven leggende, sullen goede conquesten sijn. Ick weet de betalyngen daer traech ende onseecker sijn. Maer wie wil ons oock van onsen staet verseeckeren; ende mijns oordeels sult altijt fauteurs vinden, die voor u sullen sorgen. Den tijt sal leeren. Ende hoe het met onsen staet oock afloopt, kont nergens meerder faveur verwachten als daer is te vinden. Verachteren onse saecken, soo sullen de oogen alleen op die croone vallen. Blijven wij in state, het sal principalijck door hulpe van dat Rijck moeten commen; sulckx dat sij genegen sijnde om yet voor U te willen ende UE. geraden vindende om yet te laten doen, altijt met vrucht sullen connen tenteren. Dat de intentien van de luden aldaer in alles met de uwe niet en accorderen, is niet vremt; wij die hier sijn moeten veel hooren, lijden ende sien, dat ons oock niet licht en valt. Particuliere voordeelen, die tegens het gemoet niet en sijn, langer om consideratie van eenych corpus ofte lichaem te versuimen is mijns oordeels ongeraden. Soo lange het tijt was heeft UE. gedaen dat te doen stont, ende wie heeft oyt eenych resentiment van uwe swaricheden getoont? Het comt ongelegen een onderdruckte partije, die haer selven noyt heeft geholpen, het hooft boven te willen houden. Resource, die sij wt haer selven sal nemen, sie ick geen, de leste conspiratie heeft die te seer geswackt. Dat yemant, de macht crijgende, die soude ophelpen, waer tegens reden van staet ende is oock buten apparentie; dat te tenteren soude wederom met peryckel van sijn credyt te ruineren moeten geschieden, ende niemant

die voorsichtich is sal hem tweemael aen eenen steen stooten. De saecken hebben die ploye genomen, ende sullen met der tijt ende versterft van veele vaster daerin werden gestelt. Het is lichter sich te vougen tot yet dat anderen hebben gedaen als selffs te doen. Heeft UE. voor anderen gesorcht, het is tijt dat UE. voor sijn selven sorge, ende alles wat voor UE. eerlijck ende dienstych is wt insichten van de Remonstranten niet en late. Doch dat houft niet verhaest, soo lange UE. daer beter middel siet. Soo de naturalisatie het employ alleen beleth, ick en weet niet waerom UE. die niet sout versoucken; restitutio natalium kan als het tijt is vercregen werden, maer op een onseecker waer heel ondienstych. Geen voordeel kan soo groot sijn, dat met veranderynge van Religie behoort te werden gesocht. Den voorslach van Monsr le [Cret] aen den Cancellier ende sijn Ed. toestemmynge gheeft mij hoope, dat UE. sonder ander formaliteyt soude connen werden gebruyckt; dat waer best ende soude UE. hier vrij considerabelder maecken. Den tijt ende [hante] die andere neempt, sal UE. meer ende meer geven. Het insicht van die daer de saecken wel meenen is seer goet, voor soo veel sij oordeelen dat alle dissentien Spaengen verstercken. Wenste te weten wie die sijn, dewelcke de saecken van ons lant soo behartygen, ende op wat fondament sij gaen, om te connen oordeelen off sij vaste maximes hebben, die apparent sijn te duiren. De comste van Mansfelt ende sijne troupes verwecken hier sonderlynge gunste tot sijne Mteyt ende meer affkeer van den Conynck van Engelant. Vranckerijck heeft alleen den danck van dit werck ende Engelant den ondanck, wien alleen wert geweten datse dese landen geen meerder dienst en sullen doen, dat is geen diversie en hebben gemaeckt. Men gist Mansvelt sterck is thien dusent Engelschen, vier dusent Duitschen, twee hondert ruyters, die a l'amble ten strijde sullen gaen, commen gemonteert op tellen. Het is apparent dat Mansvelt sijn vertreck wt Engelant heeft verhaest wt vreese van alteratie van den Conynckx resolutie. Sijn maer een nacht onderwege geweest, hebben gebreck gehadt van broot, bier, water ende voer voor de paerden. Dat

is oorsaecke dat de sorge van den Conynck van Vranckerijck hier verder clynckt, alsoo tot onderhout van de troupes van Calis hier aengecommen sijn twee hondert dusent brooden ende ses hondert tonnen biers, veel caesen. Die sijne Mteyt pleegen te vloucken, beginnen hem nu met volle monden te segenen. De infanterie is alle verscheept ende met Mansvelt naer Hollant getrocken; men meent sij eenyge dagen tot verversynge in garnisoen sullen werden geleyt. Sijne Mteyt laet alles ter dispositie van Sijn Extie. om die te gebruicken daer hij dienstych oordeelen sal. Vorst Christiaen wert van Calis met de ruiterye alle ure verwacht. Men meent alle dit volck tot ontset van Breda vooreerst sal werden geemployeert. De ordinaris compangiën hebben last haer tegens den eersten Maert compleet te houden. Men rekent sijn Extie tegens dien tijt te velde sal gaen, ende boven het nieuwe secours nieuwe extraordinaire lichtyngen van seven dusend man, sal boven het volck van het voorleden iaer tnegentych compangiën van het ordinaris volck meer te velde brengen. De opinien sijn verscheyden: sommigen meenen dat hij hem sal gaen camperen tusschen den viants leger ende Antwerpen, om haer alle toevoer te benemen; sommigen meenen hij een dobbelen slach sal slaen, ende boven het ontset Antwerpen off den Bosch belegeren. Antwerpen soude best sijn, maer heeft de meeste difficulteyt, alsoo sonder het doorsteecken van de dijcken van Vlaenderen de stat niet kan werden beslooten, ende den viant seer sterck is in het lant van Waes, daer wij niet als over water connen commen. Den Bosch is te lande approchabel, ende wert geseyt seer onversien van vivres, alsoe Prince Henderic wt de Langestrate alle toevoer heeft beleth. Den viant maeckt seer groote asparaten, licht ende crijcht veel volck. Men schrijft mij wt den Hage dat thien dusent voetknechten, twee dusent van Tilly's ruyteren al over eenyge dage te Dousburch waer aengecommen. Aan macht sal het hem niet ontbreecken, maer de vourage voor sijn ruyterye sal hij in het voorjaer qualijck connen becommen; van het voorleden jaer is in Brabant niet over. Het tuychvoer met wagenen te brengen voor soo groote troupes heeft groote difficulteyt. Van dese sijde is groote provisie van

vourage gekocht, twaelff dusend last haver, vier dusent voer hoy, ende sal met schepen ter naest gelegen plaetse werden gebracht ende aen de ruyters verkocht. De Oost- en Westindysche schepen liggen noch door contrari wint voor Rammekens. Men hout hier oock seecker dat de vlote van Portugael wt is, maer die van [Cucilien] is noch niet vertrocken; d'opinie is dat de Portugesen alleen sullen de resterende plaetsen, als Fornambouck ende Rio de Jenero in Brasil versien, sonder yet voorders te tenteren; hebben in haer heele vloote over vijff schepen van gewelt niet. De twintych schepen, ten versoucke van Sijne Mteyt geequipeert, sullen tegens halff [Maert] veerdych sijn. Hauttain gaet daermede als admirael. Men seyt sij last sullen hebben Soubize te soucken ende te vermeesteren. Hij heeft sijn tijt seer qualijck... ende...[1]) niet tegenstaende de consideratie van sijn religie bij die hevychste selffs gecondemneert. Den Conynck van Groot Bretainge blijft noch heel t'onvrede op de bewinthebbers van Oostindien, begeert de autheurs van de executie in Amboina hem werden gelevert. Hem is nu gepresenteert, daer men meent hij mede te vreden behoort te wesen, te weten, dat men die sal ontbieden; interim fiet aliquid. In Hollant sijn de Staten vergadert, ende sal daer van de tweehonderste pennynck werden gesproocken. Joachimi heeft willen schijnen de Ambassade, die hij hadde gesolliciteert, te excuseren; liep peryckel dat sijn excuses aengenomen souden sijn geweest, dan alsoo eenyge steden 't aspect namen, heeft die des anderen daechs geaccepteert. Pauw[2]) is tot Amsterdam gepreterieert, Bas gecontinueert, Neck, Gerrit Jaeb (*sic*) Witse ende Boom van nieuws tot burgemeesters gekoren[3]). Van vijf nieuwe vroetschappen hebben drie, die ick voor moderaet kenne, gekoren. Ick heb aan Poppe[4]) een confident vrient verloren; meene haest te sien off ick yemant anders weder in de plaetse

---

1) Een paar woorden zijn onleesbaar geworden.

2) Reinier Pauw, in 1620 voor de achtste maal tot burgemeester gekozen, vader van den pensionaris Adriaan.

3) Dr. Dirk Bas, Jacob van Neco en Abraham Boom.

4) Jacob Poppe, die niet als burgemeester was herkozen.

crijgen kan. Sal UE. naeste brieven in den Hage vinden, met order wat UE. daer wilt hebben gedaen. Voor de correspondentie sal ick sorgen. Tegens halff Maert sult gelieven naer Amsterdam te schrijven aen Sr. Antoni Koeler ten huyse van Sr Laurens Consaert Diene van alles dan te weten om mij daermede te behelpen; ende UE. en ontboeeckt geen materie, voornemelijck van het ghene tusschen de twee conyngen passeert, daerin ick vinde uwe advysen seer vast te gaen. Soo UE. voor Willem [1]) te Amsterdam yet wilt doen, dient aen Bas te schrijven. Simon oom [2]) sal Witse wel belesen, ende broeder Campe most bij mijn suster werden versocht aen. Neck te schrijven. Broeder Campe schijnt geresolveert sijn soon te senden. Soo haest het koffer hier is, meen ick te verreysen. De vrienden varen, Godt lof, al wel. UE. sal veel schrifts, wenych materie vinden; ick hebbe alles bijeen geraept, omdat UE. ten minsten wat sout hebben te lesen voor u gelt; vreese UE. mijn swijgen voor onachsaemheyt sout hebben gehouden. Sal eyndigen met mijn gebiedenisse aen alle de vrienden. Desen 18 Feb. 1625.

UE. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

VII.

Over zeezaken en Mansvelds volk. Breda. Treurige binnenlandsche toestand. De Groot kan nergens beter zijn dan waar hij is. Verschillende berichten.

Monfrère.

Ick versoucke UE. garen bij alle occasie tot dickmael te schrijven, ende darom soo en lette ick niet nauw op

---

1) Willem de Groot.
2) Simon van Beaumont, Pensionaris van Middelburg.

mijn beurte. Desen comt buten sijn ordre, alsoo mijn broeder de leste brieven heeft ontfangen. Wij hebben nu hier het hertien van den winter, den sneu heeft al thien dagen dick gelegen, het vriest daer benevens sterck, den oostenwint wayt, doch ongestadych. Sondage mit den morgen seylden de Oost- ende Westindysche schepen van Vlissyngen met goeden wint, keerden den selffden avont weder door contrari. Gisteren naermiddach sijn sij wederom vertrocken. Den wint is noch goet ende wayt noch doorgaens; men hoopt sij het canael sullen aff geraecken, dat ons van veel becommeryngen sal ontladen. De achttyen schepen, in Pleytmout liggende, hadden ordre dese niet te verwachten; men meent die voort sijn. Die nu vertrecken sijn van de derde vlote, behalven den Admirael ende Viceadmirael van de eerste, die schadeloos te voren ingecommen sijn. Den lesten storm heeft in t' Exel oock drie van de leste vloote seer beschadycht; twee hebben haer masten moeten kerven, sijn aen gront geraeckt, niet sonder groote vreese van verloren te gaen. Die Compangie heeft veel verhindernissen in haer begin. De Oostindische schepen sijn seven in getal, hebben ordre Engelant niet aen te doen, wt vreese van ongemack, geven haer wt voor Brasilievaerders; het different is noch niet te neer geleyt. Wij sien hier grooten [geval] aen een groot deel van Mansvelts volck, wt Engelant gecommen; veele sijn voor den vorst naer Hollant gescheept, sommige in de Langstraeth gearriveert, sommyge ontrent de Plaette ende Willemstat door het ijs gestuyt, alwaer sij sijn gelant ende groote armoede lijden. Omtrent de vijff dusent bij faulte van schepen waren voor Remmekens blijven liggen, om met de eerste bequamheyt te volgen. Naer sij daer veel ongemackx, honger ende coude bij faute van haer officieren hadden geleden, sijn op het rapport van anderen, die de miserie voorbij passerende hadden verstaen, gelant, ende alle gelijck in de vier steden van Walcheren in kercken, stadtshuisen ende leedyge plaetsen gelogeert, van stroo ende brant bij het lant versorcht. Tot Arnemuyden isser wel vijfthien hondert, ter Vere over de drie, hier binnen Middelburch wel achthondert, tot Vlissingen seer veel. De borgerije alhier doet seer groote

caritate, crijgen tweemael daegs van alderley potage groote quantiteyt. De Gasthusen zijn in alle steden vol siecken. Veele hebben de beenen seer vervroosen niet sonder peryckel van die te verliesen. Het is veel fray volck, maer sijn in seer sober equipage van cleederen. Sij sullen seer smelten eer sij werden gebruyckt ende [eer] sij wtgewinter ende aen een vasten bodem sijn gebracht seer verloopen, twelck sommyge die hier sijn, daer sij wel werden onthaelt, opentlijck durven seggen, gelijck ick selffs hebbe gehoort. Men is hier seer bevreest geweest dat, dewijle de Hollantse passage is gesloten, de franse ruyteren van Calis oock souden aengecommen hebben, twelck hadde geweest om dat eylant te ruineren ende de troupes te consummeren, want hier noch voorraet van voeder nochte quantiteyt van goet water voor de paerden en is. Men heeft door alle wegen den Generael daervan geadviseert, van gelijcke Moy Lambert, die deselffde soude convoieren, ontboden, dat hij het Goereetsche gat soude kiesen. Den oostenwint bevrijt ons nu van alle sorge. Wij leeren nu bij [espreuve], hoe onseecker ende beswaerlijck het overseesche secours is ende wat wij aen Duitslant hebben verloren. Sijn Ex^tie^ is wederom al vrij sieck geweest, is aen de beter hant. Het weer schickt hem niet om den thienden deser int velt te gaen; sulcx was de intentie. Den viant is den toevoer van alle eetbare waere gesloten, selffs van den verschen visch, dat altijt vrij heeft gestaen, alsoo sij door dat middel oock gesouten visch ende altemet eenige boter hebben doer gebracht. De duurte moet bij haer groot sijn, bij ons isse niet cleyne. De Vriese boter gelt negen stuvers het pont, de Delftsche thiene, schapenvleesch 6 à 7 ofte vijff stuvers, alle naer advenant; de terrewe alleen is redelijckx coops. Wij stellen van wedersijden het wterste bij, ende sal dit jaer mijns oordeels de markt genoechsaem stellen wat van onsen staet is te hoopen. Soo de avantage van toevoer voor de paerden ons niet en helpt, soo vreese ick voor Breda ende consequentelijck voor een groot verloop van onse saecken. De costen sijn te excessyff, het incommen op verre niet bestant, geen apparentie om veel van nieuws te connen heffen. Op verlies soude verswaekynge

van credyt volgen. Wij leven den becommerlijcksten tijt, die wij in al ons leven hebben gehadt. Godt wil alles ten beste sturen. De cappiteynen van oorlog sijn thien maenden montcosten ten achteren; in het vooryge oorlooge sijn noyt meer als sesse geweest. De maentgelden loopen naer advenant. Met sluyten van de licenten is het incommen seer vermindert ende werden de Admiraliteyten met veele equipagien extraordinaire beswaert.

In dese gelegentheyt weet ick niet ware UE. beter conde sijn als daer ghij sijt. Bij ons is niet als swaericheyt voor het tegenwoordyge ende groote vreese voor het toecommende. Het lant behouden blijvende, sal ons ende UE. particulier eijndelynge wel gevonden werden. Wij werden gewaer dat wij dagelijckx veele vorderen, wtgesondert bij weinyge, die haer int bijzonder verde int gepasseerde hebben geengageert. In Hollant gaet het noch beter. Beveren [1]) is met eenparyge stemmen in de Gecommitteerde Raden gecommitteert. Muys [2]) favoriseert de oude. Blyenburgius [3]) comt wederom in het spel, is gecommitteert geweest op de vergaderyngen. Teresteyn [4]) buten credyt. Schepen Pol [5]) is tot Amsterdam beneffens Pauw [6]) weesmeester gemaeckt, den broeder van Bas [7]), een groot Remonstrant, in de Admiraliteyt gestelt, Backer [8]) schepen bij sijn Ex^tie^ gecoren. Men schrijft ons dat Tillys volck Maestricht meende in te houden tot haer betalynge, sijn bij de borgerye daer wt geslagen met verlies van dusent man. De ruyters tot Calis sijn gemonstert sesthyenhondert meesters, dat men schickt op driedusent paerden. Binnen Breda is alles wel. De leste tijdinge, die wij weten, is van den 13^en^ der voorleeden maent. Hadden doen noch over de driehondert vijftich melckbeesten binnen, tot onder-

---

1) Willem van Beveren uit Dordrecht.

2) Hugo Muys van Holy, burgemeester van Dordrecht.

3) Mr. Adriaan van Blijenburg Jacobsz., waardein van de munt der grafelijkheid en schepen van Dordrecht.

4) Cornelis van Teresteyn, burgemeester van Dordrecht.

5) Harmen Gijsbertsz. van de Pol.

6) Reinier Adriaansz. Pauw.

7) Pieter Bas.

8) Hij bedoelt Dr. Andries Gerritsz. Bicker.

hout van siecken ende kinderen. Het broot wier publyckelijck wt de backers verkocht, te weten: vijff pont goet roggenbroot voor ses stuvers. Alle weecke wiert havergort, stockvisch, honynck ende olye ommegedeelt. Die daer wt commen seggen datter meer als voor vier maenden victualie binnen is. Hadden tegen het schieten van den viant versien ende alle de provisien in de kelders gebracht om voor brant te preserveren. Twee schepen van Duinkercke met de vloote van Portugall wtgeseylt, daer van [versteecken] sijn wederom binnen Duinkercke gecommen; hadden de reyse onwillych aengenomen. Derthien van den viants schepen, in het scuerken omtrent Duinkercke liggende, sijn seer gedevaliseert, drie seyt men geborsten. De onse, die op de wagt lagen, hebben haer masten moeten kerven; men weet nog niet waer een, met naemen Josias de Moor, is. Tot Arnemuiden is seer groot verdriet over Mansvelts volck: sterven als... [1]) Wij sien nu eerst het verdriet van de oorloge; Godt bewaer ons voor meerder. Ick schrijve deze met een getroubleert gemoet, overdenkende de swaericheyt van onsen staet, ende de miserie die wij versien. Verwondert UE. daerom niet dat de propoosten gebroocken, getroubleert ende misschien voor een deel deselffde sijn, die ick voor dezen hebbe geschreven. Godt Almachtich neme ons in sijne [beschut] ende beschermen ons vaderlant. Uit Midd. desen 3 Marty 1625.

UE. dienstwillygen broeder,
N. v. Reygersberch.

Wij hebben de doot van mevrouw de Bye [2]) met droeffheyt verstaen. De vrienden vaeren hier seer wel.

---

1) Onleesbaar.

2) Waarschijnlijk de moeder van Joris de Bye, thesaurier generaal der Unie.

VIII.

De Groot's bemoeiing in zake het prinsdom Oranje. Sombere beschouwingen. Maurits' ziekte. Stormvloed. Aankomst van troepen. Frankrijk vraagt schepen. Joachimi.

Mon frere.

T ophouden van t coffer heeft mij niet sonder prejuditie lange tegens mijn wil wt Hollant gehouden. De andere vrienden clagen oock seer. Soo haest het gecommen is, meen ick te vertrecken. Sal soo den tijt sulcx lijd, met de heer de Bije [1]) van Orange ende d'Espesses [2]) ende met den griffier van Orange spreecken. Het advis van Orange is goet, ende kan geen quaet doen. Sulcke occasien, soo van het Lant als van sijn Ex^tie^ dienst te doen, behooren waergenomen te werden. Ick sal UE. van mijn wedervaren adviseren ende UE. ordre in alles volgen. Ick houde het daervoor, dat soo lange de saecken van ons lant dus fluctueren, UE. nergens anders kont wenschen te sijn als ter plaetse daer UE. is. Wij commen in sulcken verloop, dat soo Breda niet wort onset, het qualijck mogelijck is den staet langer te mainteneren. Ontset werdende ende den viant het oorloge connende continueren, gelijck hij de leste jaren heeft gedaen, sullen wij oock bij ons selven niet connen bestaen. Dit en is mijn opinie niet, maer het oordeel van de ghene die de saecken hanthaven, sulckx dat wij seer beswaerlijcke tijde beleven ende vol becommerynge sijn hoe alles affloopen sal. UE weet de nieuwe lasten ende hoe verde die de nieuwe gevonden middelen overtreffen, hoe seer de interesten inkanckeren, ende hoe weinych het oorloog met gelichte pennyngen duren, hoe licht, voornemelijck als het qualijck gaet, het credyt manqueren kan. Yet meer te heffen bij het verloop van neerynge, dat overal is, mach niet wesen. De lasten van de admiraliteyten

---

1) Joris de Bye.
2) De Fransche gezant, Charles d'Espesses.

groeien, met den viant dagelijckx ter see sterker wert, ende de Compangie van Westindien moet werden gesubsidieert. Verlies van schepen, gelijck die dagelijckx vallen, namentlijck twee van dese provintie nu versch, noch een over twee maenden, behalve de schade van anckers ende cabels die sij dagelijckx lijden, loopt seer hooge. Het incommen door slappe negotie, sluiten van licenten is cleine, soodat se in sulcken t'achterheyt sijn, dat behalven de thien maenden montcosten, die de cappiteynen ten achteren sijn, de leveranciers van cabels, anckers, seylen ende wat van de equipage dependeert, ses maenden ten achteren sijn, daer sij in het voorgaende oorloge noyt meer als vier en sijn geweest; de matroosen, de een door den ander gerekent, dertych maenden; behalven de costen van twee legers, het ghene tot stoppen van riviere, ontzet van Breda is gespilt, ende binnen de stat te betaelen sal staen. Van nieuws is tsestych dusent guldens belooft om de riviere te stoppen. Daer compt bij de nieuwe lichtynge, costen van overbrengen ende alles wat de Engelschen alreede hebben gehadt. Sulcx dat onse saecken schijnen tot een verloop te sullen commen, ende onsen staet in groot gevaer is gebracht. Daer compt bij de indispositie van Sijn Ex^tie^, die dagelijckx meer ende meer verachtert, ende principaelijck, naer het oordeel van die hem dagelijckx hanteren, door ongeneugt wort gecauseert. De heer Joachimi is hier ende seyt dat hij noch dagelijckx besogneert, maer beter soude doen sulcx te laten. Den griffier Coren [1]) seyde mij voorleden Sondach, dat alle, die sijn Ex^tie^ hanteren ende kennen, oordeelen hij niet lange leven kan. Sulcken ongeval, voornemelijck in dese conjuncturen, het lant treffende, wat en waer ons niet te vresen? Wij sien malcanderen hier drouvych aen ende die kennisse van saecken hebben geen wtcomste sien. Alles ten besten gaende, soo blijft ons lant overcropt met crijchsvolck, manqueert de betalynge van de wtheemsche secoursen, wat staet ons niet te vresen? Van naer den Pals te passeren, heeft weinych apparentie, die t'onderhouden is ons niet mogelijck.

1) Pieter Coren of Coorne, griffier van de Rekenkamer in Zeeland.

Werden sij gelicentieert, sullen bij den viant werden aengenomen; wat middel, als wij die schoon met succes hadden gebruikt, om die wederom quyt te werden? De menschelijcke wijsheyt staet stille, ende wij sien veel teykenen van Godes toren tegens ons. Wint noch weer en wil ons dienen, ende eenyge jaren herrewaerts horen wij niet als alle quaet. Over 14 dagen is Josias de Moor met schip en al sijn volck voor Calis gebleven. Voorleden Saturdach is hier sulcken extraordinairen vloet geweest, dat geen menschen van gelijcke en gedencken. Naer de merckteykenen is hij een voet hoger geweest als op Alderheyligen dach 1572. Thien polders sijn in Zuytbevelant geinnondeert, drie ontrent der Neuse, twee bij Brouwershaven, eenyge in Casant ende ontrent Isendijcke, oock Oresande. Walcheren heeft seer gepericliteert soo... Sevenaer ende Goesschen polder, dat ons vrij soude hebben getreft. Hebben anders niet gemeent als den Goesschen polder was verlooren, daer wij 7 hondert gulden jaarlijckx souden hebben gemist; maer Godt sij gelooft, hebben desen morgen beter tijdinge gecregen. Sullen onse schade met 22 gemeten lants, die in Vlooswijckx polder sijn geinnondeert, boeten. Het water heeft hier tot Middelburch in veel straten geloopen, Ter Vere meest door al de stat. Den hoff van suster Bloncke [1]) ende haer huis, namentlijck haer achtercamer, was een heele voet onder. De fortificatiën van Vlaenderen ende der Tholen sijn soo beschadycht, dat Zeelant met zijn schade hondert duisent guldens niet sal boeten. Wij hebben hier veel bedruckte lieden. Men spreeckt oock van veel schepen die der sijn gebleven; de particulariteyten sijn onbekent. Wt Hollant is noch geen tijdinge tsedert gecommen. De troupes van Calis Vrijdaechs savonts te vooren vertrocken, waren een groot deel dien dach op het water, dat hier geen cleyne becommerynge heeft gemaeckt. Eenyge daervan, ontrent hondert paerden, arriveerden Saturdage avont tot Vlissyngen. Een schip te Vere, dat over alle droochten, schorren ende plaeten met het hooge

1) Zijne zuster Susanna, gehuwd met Mr. Anth. Bloncke, raad en burgemeester van Veere.

water daer is geraeckt; den schipper daervan seyt dat hij twee schepen, die met hem seylden, heeft sien vergaen. Van dage compt tijdynge dat tot Ziriczee sesthyen schepen sijn gearriveert, twee ontrent der Vere op een plaete geraekt; het volck was gesalveert ende de paerden werden gelost. Men meent de reste met vorst Christiaen, die mede van Calis is vertrocken, het Goereetse gat hebben aengedaen, ende meest in behouden haven sijn, daarover Godt te dancken is, want sij tsedert Vrijdach niet als storm hebben gehadt, maer den wint heeft haer gedient. Die wt Vlissynge sijn aencommen, is seer fray volck, wel in ordre, ende veele met twee drie knechten, soodat men veele tot loff van de Francoisen spreeckt, tot cleinachtynge van de Engelschen, die meest niet als schuim van volck hebben gesonden, onversien van alles, sonder hemden, cleeren, kousen ende schoenen, die veele hebben loopen bedelen ende meest bij de borgers, soo lange sij hier sijn geweest, onderhouden sijn geworden. Ten is niet te gelooven wat caritate haer is bewesen. Tot Middelburch sijn over de tachtentich bedden gegeven om de siecken op te leggen. Men heeft een collecte van lijnwaet gedaen, daer bij dosijnen hemden sijn gegeven, een ander collecte van gelt, die hier bij de vier hondert pont heeft beloopen, behalve groote liberalitcyten, die te voren waren geschiet, soo hier als tot Arnemuiden. Mij is desen morgen geseyt dat het de Francoisen seer verdroot, dat sij de Engelschen tot Vlissyngen sagen beedelen, interpreteerende sulckx tot haer cleynachtynge ende disreput[atie] van de conyngen. De ruyters werden alle naer de Langestraete gesonden. De gesonden Engelschen sullen oock derrewaerts; maer daer syn noch veel siecken, ende vele syn hier gestorven. Het is apparent het leger haest te velde commen sal. Den viant heeft het leger voor Breda versterckt; off dit hooge water hem niet heeft geincommodeert, hebben wij noch niet gehoort. Den wint was noortwest ende heeft vlack op sijn wercken gestaen. Veel van sijn volck licht tusschen Antwerpen ende Leuven. Tilly heeft fray volck. De Croaten doen grooten overlast selffs binnen de stadt. Met de Westindysche vloote gaet het niet wel. Den selfden dach de schepen waren ver-

trocken, keerde den wint. Sommyge hebben de hoofden gecregen. Den Admirael verviel ende is hier weder op het vlacke. Men vreest die in Engelant sijn met desen storm sullen sijn beschadycht, ende dat in het Texel oock schade sal sijn geschiet. De Costindysche schepen hebben Engelant niet derven aendoen, leggen alle seven wederom voor Rammekens. De brieven van Antwerpen seggen, dat de Spaensche vloote, sterck 35 seylen, daer onder 20 gailloenen, te samen gemant met 7000 mannen, den 12^{en} Jann. voorleden naer Westindiën is geseylt Sulcx synde, mochten het de onse wel slecht hebben, voornamelijck soo den wint, die nu west is, niet oost en wil wayen. Een vrijbuyter, versch tot Vlissyngen ingecommen, heeft een Brasilievaerder in gront geschoten; voor het syncken 80 kisten suickers ende het volck daer wt gecregen, die seggen dat die van de Baia veel schepen hadden gecregen. Men meent het sijn schepen, die in Junio voorleden wt Spaengen sijn geseylt ende die het veroveren van de Baia niet en wisten, ende sulckx met alle provisie daerin sijn geloopen, hetwelcke haer seer soude verstercken. Wij vreesen Soubize de goede desseins van den Conynck sal stuiten. Men segt ons dat hij 20 schepen sterck is, niet apparent hij bij den Conynck wt de zee sal werden geholpen. Het is te vreesen eenyge andere heeren kennisse hebben van sijn voornemen ende dat Spaenge hier onder sal roeien. Den Conynck heeft van ons lant versocht 16 schepen: 6 volgens de alliantie, 6 in coop ende vier ter leen; begeert de equipage van de 20 schepen onvermindert voortgae. Die mij dit communiceerde was van opinie men het versouck behoort te accorderen. Mijns oordeels waer het goet de onse een extraordinaire effort deden om alles in zee te brengen, dat sij connen equiperen, om te toonen haer gunst ende nutticheyt die zij den Conynck connen bijbrengen. Wij en laeten niet naer sulckx andere oock te doen verstaen. Waer wij ons keeren, soo onse saeken in verloop commen, wij en connen onse oogen nergens slaen als op die croone, ende naer alles hier gaet is te duchten, dat wij dus niet sullen connen blijven. Dit is hetgheene ick hadde te communiceren. Ick hebbe het wat particulierlijck willen

doen, opdat UE. volcommen kennisse hebbende van onse gelegentheyt, oock moocht letten wat UE. behoort te doen, ende mij wederom nader van alles moocht informeren. Wij moeten in deze conjuncture nauw corresponderen ende op alles wel acht nemen, opdat wij voor het publyck ende ons particulier niet en versumen. Ick weet niet off ick UE. Neeff [1]) sal connen spreecken, wenste gelegentheyt daertoe te hebben, denckt waermede UE. hem can obligeren. Ick ben becommert dat bij eenyge occurrentie sijn absentie hem schadelijck soude connen sijn. Wt den Hage sal ick UE. naerder schrijven. Wij hebben nu een volcommen doy. Ick soude niet garen yet vergeten hoe cleyne het is, ende daerom valt mijn schrijven lanck. Joachimi is hier, sijn vertreck is noch onseecker. Die van Hollant willen hem niet tracteren op gelijcken voet als andere werden getracteert. Vranckrijck treckt 9000 guldens, Engelant ende Venetië heeft maer 8000; Berck [2]) was 1000 bij die van Hollant toegeleyt. Over eenige maenden hebben sij dat de Generaliteyt tharen laste doen nemen, willen nu niet dat Joachimi meer als 8000 gl. werde gegeven. Hij difficulteert daerop te gaen; Hollant persisteert. Dit wert bij Pauw [3]), meent men, meest gedreven om hem te doen desisteren ende dan daerin te raecken Men meent Zeelant de 1000 gl. niet wel sal willen suppleren. Met haest, desen 11 Maert 1625. Alle de vrienden varen wel ende doen haer gebiedenissen.

UE. dienstwillygen broeder,
N. Reyersberch.

De tijt ontbreeckt mij om mijn brieff te herlesen; excuseer daerom isser yet vergeten.

---

1) Frederik Hendrik.
2) Johan Berck, sedert het vorig jaar gezant te Venetië.
3) De Amsterdamsche pensionaris Adriaan Pauw.

IX.

Aankomst van troepen. Zeezaken. Carleton tegen de zending van J. P. Coen. De ziekte van den Prins. Beleg van Breda. Verdere berichten.

Mon frère.

Den bode van Antwerpen is noch niet gecommen nochte en hebben van het coffer, dat ons verwondert, niet vernomen. Voorleden Sondach is vorst Christiaen [1]) met le Comte de Renesse ende Rambine hier door gereyst. Voor haer vertreck was alle haer cavallerie van Calis gescheept, die al te samen soo hier als in Hollant, sonder dat men yemant mist, behouden is overcommen. De troupes sijn wtgelesen mannen; de paerden goet, maer volle clein. Men verwacht met den eersten goeden wint de paerden bij Bouillon ende andere tot 700 voor de Staten gelicht, alsmede twee dusent voetknechten bij de Comte de Candale [2]) aangenomen. Den wint is nu Oost, ende is gisteren den Admirael van Westindien met de 7 Oostindische scheepen wtgeseylt. Wt Portegael hooren wij goede tijdynge van de Baya; die wert oock met brieven, in een verovert schip gevonden, geconfirmeert, te weten dat seeckere barcke, commende van Rio de la Plata, niet wetende de Baya was verovert, daer is commen ververssen, waer onder ende in gevonden is vijffhondert dusent Realen van achten; oock andere schepen met manufacturen ende meel. Men gelooft hier dat de Spaensche vloote naer de Zuytsee is, ende onse meenen tijdelijck de Baya te connen secoureren; dat geve God. De Engelschen hebben drie schepen ontrent Douvres gesonden om de Oostindische aen te houden, soo sij daer quamen, maer de vloote is te sterk om met soo cleinen macht te werden verhindert; sullen oock Engelant niet aendoen ende in cas van recontre haer defenderen. De compangie wert bij die croone

---

1) Christiaan van Halberstadt.

2) In de *Memoires de Frederic Henri* (Amst. 1733), p. 29 „Duc de Candale" genoemd.

seer getraverseert. Carelton [1]) heeft hem geopposeert tegens het senden van Coene [2]), ende heeft den Conynck tsedert de Staten geschreven dat sij souden beletten, dat een persoon, viant van de Engelschen, die haer so qualijck in Indien heeft getracteert, niet wederom daer en werde gebruyckt, opdat de onheylen, die daerwt souden ontstaen, mogen werden verhoet. Apparent men de Compangie daermede sal laten gewerden. De Engelschen, bij Mansvelt overgebracht, sijn seer gesmolten. Die voor den leste vorst van hier naer Geertrudenberge gescheept, hebben den heelen vorst scheepe gelegen, sijn een groot deel door sieckte, coude, honger ende ongemack vergaen. Somyge sijn wt desperaetheyt buten boort gesprongen; daer sijnder die haer het herte ende keele hebben afgesteecken, andere sijn halff doot bij haer compangons overboort geset. Wij bevinden die natie sonder compassie. Hier in het gasthuys liggen seer veel siecken, daer onder wel hondert sijn, die niet als bloet en pissen, naer oordeel van de medecijns veroorsaeckt door het dryncken van sout water, dat sij voor Douvres ende int overcommen hebben moeten dryncken. Tot Armuyden (*sic*) sijn over de acht hondert siecken; de gesonde sijn vertrocken naer Geertrudenberge. Men seyt Mansvelt te Soest achtduisent voetvolck, twaelf hondert paerden doet lichten ende vier dusent Engelsen tot recruyten van nieuws verwacht. Soo het weer hem schickt, sal men ontrent Paesschen te velde gaen. Men hoopt de dispositie van sijn Ex^tie^ toelaten sal, dat hij het leger leyde, maer het is te vreesen dat hij te swack daertoe is. Somyge seggen de medecijnen wat beter moet hebben, andere seggen dat het in eenen doene blijft ende dat hij zeer verswackt. Knuyt [3]) is hier, seyt men niet daervan kan seggen. Magnus [4]) hadde geseyt tegens een die wt den Hage comt, dat hij niet mede op sal connen trecken; daer ware nochtans veel aen gelegen. Men meent de sieckte

---

1) De Engelsche gezant Dudley Carleton.
2) Jan Pietersz. Coen.
3) Johan de Knuyt, lid van de Generaliteits rekenkamer.
4) Jacob Magnus, gecommitteerde van Zeeland ter Generaliteit.

wt ongeneuchte comt ende dat het ontset van Breda die best soude connen genesen; andere seggen dat de medecijnen de vliegende jicht met fistulen hebben willen diverteren, ende dat die nu het ingewant treft. Den burg. Vosberge [1]) seyt hij geen jaer kan leven. Hij is seer swack ende mager, ende de continuele besoinges debiliteren hem noch meer. Godt geve alles ten beste comme. Mansvelt toont goeden moet, meent den viant ons leger niet sal verwachten. De gemeene opinie is, dat hij niet sal wijcken als door gewelt. Eenyge meenen men den Marquys [2]) sal belegeren, andere dat men de vivres sal beletten. Mansvelt discoureerde hier dat men hem behoorde aen te tasten. Sijn Ex^tie^ heeft tegens somyge geseyt, dat het sonder slach niet sal afloopen. Godt bewaere ons Vaderland. Vorst Christiaen seyde, soo hij wiste sijn Ex^tie^ geen meester van het velt soude sijn, dat hij liever twee dusent paerden op sijn beurse van de pennyngen van seecker onlanckx verwachte goederen soude lichten. De overloopers seggen de viant bij den lesten storm niet is beschadicht; dat alles in het leger van den viant wel is te crijgen, maer wat dier is; maer dat den Marquis qualijck betaelt. Ontrent Antwerpen leyt veel volck. Wt Antwerpen sijn veel notable coopluden geseyt; andere die met mijn suster naer Antwerpen van Lillo reysden. Joachimi gaet naer Engelant, ende sullen die van Zeelant de duisent guldens in questie suppleren. Carelton is gerevoceert, Bucquingams [3]) credyt, mits hij de saecken van Mansvelt te seer drijft, verswackt, dan staet bij den prince wel. Men vreest den Conynck niet lange in dat humeur sal continueren. Soo de betalynge daer off elders voor Mansvelt troupes failleert, hoe sullen onse saecken staen? Mansvelt is in den Hage. De Staten sijn hier vergadert: den duisentsten pennynck, schoorsteengelt, verswarynge van hondersten penninck mochten wel werden geconsenteert. Twaer goet, kon dat helpen, maer

---

1) Hij bedoelt Johan van Vosbergen, in dit jaar lid van Gecommitteerde Raden van Zeeland, broeder van Caspar.

2) Spinola.

3) George Villiers, hertog van Buckingham.

sij commen jaerlijckx ontrent de vierhondert dusent gulden te cort tot supplement van haer quote, behalven de huislasten ende die van de Admiraliteyt. De neerynge is seer cleen off geen binnen Middelburg; de ingesetenen van der Vere door storm, nemen van schepen, soberen vanck van de visch, arm; de andere lantsteden van clein vermogen, mits veele schaertse jaren. Men siet malcanderen hier droevych aen, ende achten niet wij maer veele UE. nu geluckych dat ghij daer sijt ende noch part noch deel en hebt aen de swaericheyden, die ons lant dreygen. Wt Breda crijgen wij niet. Den Marquis heeft verscheyde, die wt ende in wilden, op doen hangen, oock geinventeert het spannen van touwen met bellen, daerdoor die wtcommen licht werden ontdeckt. Dit is hetgeene men hier weet. Recommandere mij aen mijn suster ende alle de bekende, namentlijck Mr. de Puy [1]). Het coffer beleth mijn vertreck wt Middelburg. Desen 18 Martij 1625.

UE. dienstwillygen broeder,
N. v. Reygersberch.

Alle de vrienden varen wel ende doen haer gebiedenisse. De schippers, die de Engelsen naer Hollant hebben gevoert, worden meest sieck en sterven veele. — De pensionaris Liens [2]) agoniseert.

X.

Oorlogstoebereidselen. Het beleg van Breda. Berichten.

Mon frère.

Dese reyse heb ick noch yemant van de vrunden niet ontfangen; t kan sijn daer noch brieven onderwege sijn. Saterdach, sondach ende maendach morgen heeft het hier seer gesneut met een grooten storm wt den noortwesten,

---

1) Pierre Dupuy, custos aan de Koninkl. Bibliotheek.
2) Joachim Liens, pensionaris van Tholen.

soo dat den bode noch niet aengecommen is. Dit schrijve ick om suster Blonckes brieff te accompangeren ende te corrigeren twee abusen in mijn voorgaende, gecommitteert door faute van mijn autheur, die dickmael het eene voor het andere neempt. De provisie van haver is maer van sooveel hondert lasten, als ick dusent hadde genoemt, te weten elff hondert. Sijn Ex^tie^ sal maer tseventych compangien meer van het ordinaris volck te velde brengen als het voorleden jaer. De borgers sullen de frontieren bewaren. Ick heb bij broeder Campe gesien een lijste, volgens welcke met de troupes van Mansvelt sijn Ex^tie^ tusschen de vier ende vijffentsestych dusent man int velt brengen sal: negen dusent paerden, de reste voetvolck. De provisie van hoy en haver alrede gekocht is om twaelff-dusent paerden ses weecken te onderhouden. De eenyge avantage die wij konnen hebben is niet vrouch int velt te kommen. Men oordeelt onmogelijck dat den viant int voorjaer in die quartieren sijn ruyters sal connen voeden. Volck sal hij genouch crijgen: Tilly is met thien dusent man Luick gepasseert; die van de stadt hebben hem den doortocht geweygert; Aenholt [1]) wert met acht dusent man verwacht. De lichtyngen in Vlaenderen ende Walslant sijn groot geweest. Men meent ons leger halff Maert in campange sal sijn. Mansvelt is met meest sijn troupes naer de Lange strate, ontrent drie dusent man licht noch voor Rammekens wachten naer schepen. Den storm heeft een schip van sijn ancker gedreven, is op een plaete onstucken gestooten, het volck gesalveert. De luden sijn blijde hij met sijn geselschap van onse frontieren is. Die van Vlissyngen hebben haer poorten meest gesloten gehouden, ende soo lange sij daerontrent sijn geweest haer wachten scherp gehouden; Lycester hebben sij noch niet vergeten. Den Conynck van Vranckrijck wint groote gunst. De brieven van den 5 deser wt Breda, drie weecken te voren warender geen gecommen, brengen alles goets. De stadt is genouch versien om het voornemen van sijn Ex^tie^ te verwachten; de burgerye ende de soldaten sijn welge-

1) De graaf van Anholt (*Memoires de Fred. Henri*, p. 30).

moet; de soldaten bedancken haer van het goet onthael van de burgeren, alsoo sij de siecken ende gequesten niet in gasthuysen maer tot harent logeren. Den Marquis hadde veerthien dagen te voren dapper met granaden in de stadt geschooten, meest naer de magasijnen, daer de vivres werden bewaert, op hoope van die in brant te schieten; heeft geen schade gedaen, sijn maer vier persoonen doot gebleven. Waer de revier, gelijck dickmael is getenteert, gestopt, doch sonder succes, de groote sneeu souden den viant seer incommoderen. De Oost- ende Westindysche schepen liggen noch voor Rammekens, bij faute van wint. Sijn Ex^tie doet .... [1]) litiere maecken, om die in het leger te gebruycken. Ons lant is in een dangereusen staet. Godt wil alles te besten schicken. Ick wachte noch naer het koffer, dat vrij wat lange beyt. Desen middach gaen wij te huise van de rentmeester, op de weerreyse van den secretaris van Vlissyngen [2]).

Onzen winter begint hier eerst. Van de doot van den Conynck van Sweden hooren wij hier niet. Berck souckt thuys te commen. Joachimi, naer hij lange heeft gemarchandeert, maeckt hem claer om te vertrecken. Prins Henderic is te Waelwijck. Dit met groote coude ende haest. Ick sal breede tijdinge van Hollant vinden. Desen 25 Marty 1625.

UE. dienstwillygen broeder,
N. v. Reygersberch.

Mijn gebiedenisse aen alle bekenden, namentlijck aen Messieurs de Puy [3]).

---

1) De eerste helft van het woord is door het cachet weggescheurd.
2) Apollonius Ingels.
3) Volgen nog een paar grootendeels weggescheurde en onleesbare regels.

XI.

De ziekte van Maurits. Het beleg van Breda. Aerssen. In Holland komt men tot rust. Berichten uit het binnen en buitenland.

Mon frère.

Ick vinde in den Hage groote veranderynge. Prins Henderic getrout, sijn Princesse overgebracht, den Prins van Orangie in seer quade dispositie, met weinych hope van reconvalescentie: sijn licchaem is seer met waecken, weinych eten, grooten affganck geextenueert, het verstant vigoureux, de courage groot. Walaeus [1]) is daer Vrijdage bij geweest, ontfynck hem seer vriendelijck, versocht hij hem dickmael soude commen besoucken; laet alle sijn particuliere affairen varen, becommert hem met het publyck wtgesondert het militair seer weinych. Prins Henderic heeft meest de sage ende den toeloop; is Vrijdage met acte om gedurende de sieckte van sijn Ex^tie^ het crijchsvolck te commanderen vertrocken naer Waelwijck, alwaer het leger van Rosendael oock is getrocken. Mansvelt heeft seer aengehouden dat alles hier, soo haest mogelijck soude sijn, mocht werden verwacht, om met het bequaem saisoen sijn reyse te vorderen. Men meent de onse des viants quartieren sullen attaqueren. Den brant van de magasijnen tot Ginneken, daer seven en twintych dusent viertelen tarwe ende rogge, alle de provisie van haver van den viant is verbrant, sal het leger seer incommoderen. Een, die hem als matroos hadde verhuirt ende neffens andere in de magasijnen brocht, heeft een klein balleken soe groot als een caetsbal tusschen de packen in laten vallen, dat heeft het onblutselijck vier onsteken; hij is selffs geeschappeert. Dachs voor den brant was een convoy aengecommen. Onse ruyters is terstont belast op de convoyen nauw te letten. Men gelooft eenpaerelijck, dat die van binnen de stadt tot St Jean noch connen houden. De sterfte is daer groot: over

1) Antonius Walaeus, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden.

drie dusent sijnder gedurende het belech gestorven, dat de vivres wat langer sal doen recken. Godt wil het goede voornemen segenen. Mach die stadt werden behouden, is te hoopen dat onse saecken, die een tijt lanck niet wel hebben gestaen, beter ploye sullen nemen. De doot van den Conynck van Engelant mocht ons wel groote veranderynge ende naer apparentie te besten causeren Ick meen Aertsens in Extraordinaire Ambassade derrewaert gaet; het schijnt hij de Engelsen seer patrocineert. De Compangie is belast, meest soo sij gelooven door sijn beleyt, Coene niet te senden naer Indien tot nader ordre. Over dat stuck sijn heftyge contestatien tusschen de bewinthebbers ende Aertsens in de Generaliteyt gevallen. Hij is gecommitteert om neffens Oetgens [1]) ende Muys, in plaetse van Beveren, die hem excuseerde, gesurrogeert, Prins Henderic van wege die van Hollant in het leger bij te sijn. Den Conynck van Denemarcken doet stercke lichtyngen tot restitutie, soo men doet gelooven, van den Palsch. Veele Duitse vorsten, die haer noch bedeckt houden, contribueren daertoe. Meent voor uytganck Mey in het velt te sijn ende Mansvelt niet te wachten. Ons Neeff hebbe ick noch maer en passant gesproocken, bij faute van gelegenheyt. Ick kan niet als alles goets van hem presumeren, maer hij sal discretelijck ende lancksaem moeten gaen. In Hollant is alles, Godt loff, nu heel stil, dat seer goet is: de Contraremonstranten krijgen dagelijckx beter opinie van de Remonstranten, soo dat te hoopen is de gemoederen eyndelynge sullen werden vereenycht. De kinderen van Hogerbeets hebben requeste aen de Staten Generael ende sijn Ex^tie^ gepresenteert: versoucken haer vader sijn huis tot gevanckenisse soude werden gegeven. Sijn Ex^tie^ dede die lesen, seyde sulckx soo op een bot niet conde geschieden. De Staten Generael hebben het affgeslagen, sijn daernaer turbato ordine aen de Staten van Hollant gegaen; dan soo men besych was daerop te disponeren ben ik naer Delft gecommen. Den Conynck van Persien heeft de onse, naar Haga [2]) ad-

1) Anthony Oetgens van Waveren, schepen van Amsterdam.
2) Cornelis Haga, gezant te Konstantinopel.

viseert, de beschermynge van sijn seecusten bevolen ende tot dien eynde Ormus haer overgelevert. De Staten Generael hebben de Compangie belast te letten dat sulcx geen swaricheyt tusschen den Grooten Heer ende ons en causere. De coopluyden hebben tijdynge dat L'Hermite [1]) in de Zuytzee veerthien schepen in de gront, sesthien genomen heeft. Mij soude wel lusten UE. veel particulariteyten te schrijven, die UE. garen soude hooren, maer ick en hebbe den tijt niet ende vinde het ongeraden. Schrijve dit met haest buyten Delft, staende om naer Cornelis [2]) te gaen. Desen 14 April 1625.

Ick wilde wel dat mij een exemplaer van d' Ossat [3]), Plessis [4]) ende soo daer noch wat exquis is, wert gesonden.

Binnen vijf, ses dagen gae ick naer Amsterdam, sal daer UE. brieven verwachten, die seecker dienen bestelt. Ick sal van daer met beter gelegentheyt connen schrijven.

XII.

Maurits' einde nadert. Het verzoek van de kinderen van Hogerbeets. Aerssen. Het beleg voor Breda. Binnen- en buitenlandsche berichten.

Mon frère.

Den uwen van den vierden, mij wt Zeelant naergesonden, heb ick hier wel ontfangen, doch te laet om de bootschap te doen, die mij wert belast [5]). Naer ick noch kan oor-

---

1) Jacques l'Hermité, admiraal van Holland.

2) De oudste zoon van Hugo de Groot, die toen te Delft was.

3) De kardinael Arnaud d'Ossat, wiens *Lettres*, aan Villeroi gericht, in 1624 te Parijs verschenen.

4) Hij bedoelt waarschijnlijk de *Mémoires de Phil. de Mornay*, Sr. *du Plessis*, waarvan T. I in 1624 en II in 1625 te Parijs verscheen.

5) De verloren brief van 4 April handelde blijkbaar over de mogelijkheid om in het land terug te keeren.

deelen sal alles daer wel gaen, hoewel niet op sulcken voet als sommygen verwachten, nochte misschien oock soo ras niet als die het aengaet garen souden sien. Den oirboir moet werden gedaen, ende het particulier sal voor het publyck moeten wijcken. Hiervan ende van meer particulariteyten ten naesten van een bequaemer plaets. Wij dienen nu sonderlynge voorsichticheyt in het schrijven ende bestellen van ons brieven te gebruycken. Tis apparent dat Hogerbeets sijn huis tot gevanckenisse sal becommen. Die van Hollant hebben het advis van Sijn Ex^tie^ begeert, dan sijn dispositie leyt niet dat men hem ergens mede moyt. Ses doctoren hebben saterdage, in presentie van Vosberge, bij de Prins daertoe versocht, geconsulteert: oordeelen hij sonder mirakel niet kan becommen. Fontaine is een van de sesse [1]). Teert wt; men vreest hij het niet seer lanck maecken sal, verswackt dagelijckx, hout gestadych het bedde, heeft somwijlen seer groote flauten. Veele van de vergaderynge van Hollant raden de kinderen van Hogerbeets weder aen de Staten-Generael te gaen, seggen haere gedeputeerde de saecke sullen helpen bevoorderen. Ick verstae wt haer, dat sij seer beleeft werden bejegent. Duick doet haer niet alleen goet onthael, raet haer te besten, met aanbiedynge van wat hij vermach. Prins Henderick vertrock sieckelijck, is nu heel welvarende. De troupen vergaderen tot Waelwijck, het leger van Rosendael is daer gecommen, de generale monsterynge sal dese weecke geschieden. Aerssens heeft liever gehadt Prins Henderic te accompangeren als in Ambassade extraordinaire, daer hij toe wiert gedestineert, naer Engelant te gaen. De commissie heeft hij becommen, omdat hij van wegen den Adel met Duvenvoirde [2]), toen de deputatie geschiede, alleen in de vergaderynge was. Veele sijn anders niet seer tot hem genegen, ende is, om hem buten affaires te stellen, de plaetse in den Raet van State hem gegeven. Met Mar-

---

1) In de *Resolutiën van de Staten-Generaal* (29 Maart 1625) worden alleen de doctoren Valentius, Romp en Hovius genoemd. Ook de Joodsche arts Jozef Bueno werd geraadpleegd.

2) Jacob van Duivenvoorde, heer van Warmond.

quette [1]) is hij niet wel; Vosberge ende hij toonen den anderen goet semblant. Veele soo in de steden als in de collegien sien alle dagen verder, ende de humeuren sijn soo versacht, dat men bijnaer met verwonderynge van het gepasseerde spreeckt. Alles is seer stil heel Hollant deur, ende een yder verwacht met patientie wat Godt geven sal. Vosberge gaet naer Denemarcke. Den Conynck heeft versocht dat yemant van dese lande hem bij wesen soude; meent loopende Mey in 't velt te sijn; schrijft aen de Coninginne [2]), dat hij sal toonen dat hij haer een naer verwant is. Den Conynck van Boheme [3]) is vol goede hoope. Naer apparentie isser hoope van redres, dan dat hancht veel aen het ontzet van Breda. Den viant souckt vast prattycken om het voer voor de paerden bequamelijck toe te doen voeren, draien het klein in malcanderen, packen bij dat middel een heel voer in een ton. Men seyt wij stercker sullen sijn van voet- ende paerdevolck, ende dat onse paerden ongelijck beter sijn; de haere sijn seer geharasseert. Men is hier vol goede hoope. Mansvelt crijcht terloop van des viants volck: een heele compangie Croaten is overgecommen. Aenholtz volck heeft en campange verclaert niet te willen vechten, ofte moeten van haer achterstal sijn voldaen; haer is binnen acht dagen contentement belooft. Soo veele aen des viants sijde verstonden met hoe veel meer avantagie van buyt sij met ons vechten ende overwinnen connen als met den Marquys, veele souden van partye veranderen. Voor de onse sal Brabant ten deele ende Duytslant open staen. Den viant vecht om een uytgehongerde stat ende een verdorven lant. Binnen Breda sterft het seer: men seyt daer over de vijfthien hondert siecke soldaten sijn. Het is tijt dat het ontzet werde bevoirdert; de incommoditeyt van de siecken soude haer eer decourageren als gebreck van vivres.

Den tegenwoordigen Conynck van Engelant heeft alle

---

1) Daniel de Hartaing, heer van Marquette, lid van de ridderschap.

2) De koningin van Boheme Elisabeth, dochter van Jacob I van Engeland, die gehuwd was met Anna, zuster van Christiaan IV van Denemarken.

3) Frederik V, keurvorst van de Palts.

de oude officieren gecontinueert, oock Carelton in sijn ambassade. Heeft voor sijn sterven [1]) met sijn raet gecommuniceert ende verclaert hij gereformeert sturfi; oock sijn soon vermaent bij de religie te blijven. Den heer van der Mijle [2]) is hier niet. Utenbogaert [3]) dient UE. in goede genegentheyt t'uwaers te onderhouden. De vrienschap van de vrouw van Tremouille [4]) kan niet ondienstych sijn; hoe UE. daer beter in aensien is, hoe hier considerabelder wesen sult. Ick sal UE. met de eerste gelegentheyt alle mijn consideratiën in 't breede overschrijven; bidde UE. mede op alles wel let, opdat wij niet en versuymen dat tot redressement van onse saecken dienen mach.

Ick recommandere mij aen mijn suster ende alle de vrienden; blijven

UE. seer dienstwillyge broeder,
N. v. Reygersberch.

Wt den Hage, desen 21 April 1625.

XIII.

Maurits' dood. Wat daerop gevolgd en thans te wachten is. Legerberichten. Ontmoetingen te Amsterdam.

Wt Amsterdam desen maendach, 29 April 1625.

Mijn Heere.

Den Prins van Orangie is woensdach naermiddach tusschen vijven en sessen overleden, vrijdach geopent, de lever ende longen bevonden bedorven ende niet een druppel bloets over. Is gebalsemt, wert gesien gecleet,

---

1) Zonder het aan te duiden, gaat de schrijver van den tegenwoordigen op den pas gestorven koning, Jacobus I, over.

2) Cornelis van der Mijle, schoonzoon van Oldenbarnevelt.

3) De voormalige hofprediker Johannes Wtenbogaert, toen als balling te Rouaan.

4) Charlotte Brabantine van Nassau, dochter van Willem I, gehuwd met Claude de La Tremoille, hertog van Thouars.

gedient off hij noch leefde; het heele hoff past naer ouder gewoonte op. De dood gheeft int gemeen geen veranderynge bij veel particuliere groote. Prins Henderic wiert denselffden avont commissie als Generael over het chrijgsvolck ende Admirael van de zee bij de Staten Generael gedepecheert, die hem met drie gedeputeerden, Essen [1]), Duvenvoorde ende een mij onbekent, toegesonden is. De Staten van Hollant sijn besych om de instructie tot de delatie van het stadhouderschap in te stellen, wert gelooft dat die onder belofte van de religie ende de tegenwoordyge regeerynge niet te veranderen sal werden geclausuleert. De absentie van sijn Ex^tie^ sal oorsaecke sijn van meerder vrijmoedicheyt, ende buten twijfelen sullen somyge haerselven willen verseeckeren. De Remonstranten ende Contraremonstranten hebben beyde goede hoope, gemencht met vreese. Ter wedersijden sijn veel moderaeten; selffs de hevychste ende meest geinteresseerde onder de Remonstranten oordeelen ondienstych eenyge violente veranderynge te doen, hoopen echter eenyge voordeelen te genieten. Veele mochten haer wel misreeckenen. Het is een groote aventage voor somyge, dat se tijdt hebben gehadt om dese veranderynge te voorsien ende haer van langer hant te insinueeren, ende nu, met seclusie van andere, gelegentheyt hebben om den Prins te preoccuperen. Artaxerxes is seer onpatientych, hebbe hem int lanck ende breet gesproocken, raide dat men moet arbeyden om Driakel te doen gebruken, dat door die medicijne wat goets conde werden gewrocht ende dat hij dat door sijn grooten vrient moest doen beleyden. Verwierp dien raet, wt jalousie soo ick mercke. Namp aen te schrijven, ten eynde alles wat wtstel lijden mocht in sijn geheel tot de wedercomste wiert gehouden. Kan dat werden geoptineert, sal veel sijn. Ick vinde dien man noch weinych bedaert, vreese hij het credyt, dat hij soude mogen hebben, te veel sal willeu vergen ende den tijt niet genouch sal verbeyden. Wat de vrucht aengaet, wij moeten die metter tijt rijper laten worden, dan kan niet twijfelen ofte sal met het saisoen

1) Hendr. van Essen, Gedeputeerde ter Generaliteit voor Gelderland.

wel werden gepluckt; dat is een gemeen gevoelen. Mijn particulier opinie is, dat men den Nachtegael daer niet meer van voren moet stellen als hij selffs sal begeeren; daerop dient geleth. Uwen brieff[1]) weet ick niet off is bestelt, hadde hem om veel redenen garen onder mijn couverkel gehouden, dat ick naer den tijt soude hebben geapproprieert; dan men heeft sulcx niet willen gedogen. Ick vreesde dat sij, den rechten wech niet gaende, meer quaet als goet soude doen. Ick weet niet waerom mij suspecteert; dan ick geve seer garen andere de sorge over. De beantwoordynge van de confessie is al onder druck[2]), sie niet hoe men die sal stuyten, hebbe de ordre gegeven die ick bequaemst oordeelde. Den professor Polyander[3]) doet UE. seer groeten, oock den burgemeester Ruyckhaver ende Berckenroode[4]). Wij moeten tijt hebben om te oordeelen wat oirboir is gedaen. Prins Henderic marcheert van dage met 36000 te voet, 6000 paerden; Mansvelt met 9000 te voet, 3 à 4000 paerden. Dat werck moet eerst werden gedaen, eer hij op de politie sal connen letten. UE. dient sich daer vast te stellen; sal bij gelegentheyt vernemen ende UE. adviseren wat voet voor ons particulier dient gehouden; ick versuyme niet, ende is mijn presentie gansch dienstych geweest. Wenste UE. mocht communiceren wat alreede hebbe gedaen. Godt wil UE bewaren ende ons geven dat salych is. Recommandere mij aen UE. huysvr. Met seer groote haest.

Ick hebbe groot contentement wat ons particulier belanckt; hebbe, naar het schrijven van dezen, met een confident persoon van groot credyt gesproocken, die hem seer tot UE. genegen toonde. Was van mijn opinie, dat

---

1) De brief van De Groot aan Frederik Hendrik van 4 April, medegedeeld door K. Brandt, *Historie v. h. leven des Heeren H. de Groot*, Dl. I, blz 331.

2) De *Censura in Confessionem eorum qui Remonstrantes vocantur* (Lugd. Bat. 1626) van de Leidsche professoren Polyander, Rivet, Walaeus en Thysius.

3) Johannes Polyander a Kerckhoven, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden.

4) Gerard Ruychaver en Hendrik van Berckenrode, burgemeesters van Haarlem.

men moet wat patienteren; twijfelde niet ofte alles sal naer wensch voor U commen. Hebbe UE. groete aen doctor Andrias Bicker, neeff van de burgemeester Graeff [1]), gedaen, een man van groote apparentie, seer tot U genegen. Soo UE. goet vint, mach hem ende schepen Oetgens, soon van de burgemeester, tegenwoordich bij den Prins int leger, elck een exemplaer [2]) senden ende haer schrijven, als door mij verseeckert sijnde van haer groote gunste t Uwaers. Het sijn twee persoonen, daer al de autoriteyt van de stadt henen helt, ende seer tot UE. genegen. Ick sal niet versuymen dat UE. dienstych kan sijn, ende hoope eerlange de pat bestroyt te sien, daer wij lange naer hebben gewenst Ick werde nu verhaest, alsoo ick eerst gecommen ben Sal den naesten UE. adviseren wat wij behooren te doen. Ick arbeyde de banden voor ons hier vast te maecken.

XIV.

Wat er voor Hogerbeets en de Groot te doen en te verwachten is.

Mijn Heere.

Wt mijn voorgaende heeft UE. verstaen waerom die saecke tyt vereyst. Dit is oock de opinie van de ervarenste ende meest geaffectionneerde, daer van het gemeen gevoelen niet en discrepeert. Tot noch toe is doorgaens onder de meeste ingesetenen goet contentement ende blijft alles stil. Eenyge predicanten toonen haer onstelt over het verlies ende getugen noch geen volcomen geneugen in den successeur. Weinych dagen geleden sprack ick met een clouck man, die vrij mede in de saecke is geinteresseert; meende sonderlynge voorsichtych most werden gehandelt ende dat men eerst van de ontslagynge

1) Jacob de Graeff, vroeger en later burgemeester, doch in 1625 was hij het niet.

2) Van zijne Apologie.

van de Heer Hogerbeets most beginnen. Ick twijfele selffs off dat nu oock tijdelijck is; hij meende jae. De aenstaende weecke sal ick in den Hage vernemen hoe de kinderen genegen sijn, ende met vrienden haer ten beste helpen raden. Haer versouck geaccordeert sijnde, gelijck hij meende dat het bij Dordrecht ende Amsterdam soude werden gefaciliteert, oordeelde dat men van UE. saecke soude moeten spreecken; was van gevoelen dat beyde de voorseyde steden daertoe genegen souden sijn. Andere willen andere trappen hebben gebruickt, hij oordeelde dat die te lanck souden vallen. Ick seyde dat UE. noyt tot eenych versouck sout willen verstaen. Hij ghaff oock te kennen dat UE. niet behoorde te versoucken, maer dat het soo moest worden gedirigeert, dat men dede begrijpen dat den dienst van het lant daer aen gelegen was. Dat beviel mij wel. Ick meende voor mijn vertreck noch eens, ist mogelijck, in dat propoost te commen ende noch met andere te spreecken, ende te letten dat geen tijt ofte occasie en werde versuimt. D'absentie van ons Neeff stelt mij buiten postuir; met sijn advis ende goetvinden moet alles geschieden. Men moet hem niet overdryngen. Ick verlange om met Artaxerxes te spreecken, oock met den pedagoog; meene die haest te vinden, dan wederom hier commen. Weest vrij gerust ende hout goeden moed, want mijns oordeels sal alles heel wel gaen. Dit schrijve ick met seer grooten haest, commende wt het lant, laete de nieuwe tijdingen voor andere. Hetgene ick door Artaxerxes hebbe doen dirigeren is alles tot noch toe wel gegaen, gelijck UE. van elders buten twijfel sult hebben verstaen. Ick en weet niet off het comt wt eygen goetvindynge van den man off op onse vertoonynge, moet dat vernemen. Ik diene nu wel in verscheyde plaetsen te sijn. Het noodychste moet voren. Desen 12 Mey 1625.

Ik heb dese reyse van UE. niet ontfangen,
daerover ben ick verwondert [1]).

---

1) Van De Groot zijn uit dit jaar verder slechts de brieven van 1 Mei, 22 Aug. en 28 Nov. bewaard gebleven. Alleen in den eersten schrijft

XV.

Opdracht van het stadhouderschap aan Frederik Hendrik. Zijne bemoeiingen in het belang van De Groot. Het verzoek ten gunste van Hogerbeets is afgeslagen. Houding van Engeland. Breda. Zeezaken. Handelingen van den Prins. Kerkelijke aangelegenheden. Het geschil tusschen Engeland en de O. I Compagnie. Berichten.

Mon frère.

Gisteren den lesten April (*sic*) sijn de gedeputeerde van Hollant, onder andere Duvenvoorde ende Brouckhoven [1]), ende de gedeputeerde van Zeelant: Schotte [2]), Jan Claessen Backer van der Goes, Altena [3]) van Vlissyngen, die hier met die van Hollant op het formeren van de commissie van het stadhouderschap hadden gebesongeert, gesamentlijck om de selfde commissie aen den Prins te leveren naer het leger gereyst. De commissie is in alles conform die van den overleden Prins, alleen is nopende de religie verandert, dat sijn Ex^tie^ die sal mainteneren sulcx die bij publycke autoriteyt tegenwoordych publyckelijck wert geexerceert. Die van Zeelant souden wel geen veranderynge hebben begeert; dan alsoo Hollant seyde daerin te willen volgen hetghene in de commissie als Generael ende Admirael was gestelt, hebben die van Zeelant, om in geen verder disputen te commen, daer niet in willen contrarieren. Den brieff met de bijgaende stucken is den eersten

---

hij over zichzelven: „Ick wilde wel dat Carleton oock wat wierd gesondeert. Let op alles en versuymt niet. Neeff dient wel versekert, dat ick geen interest en wil volgen als dye van 't Landt ende ende dat ick vrij wat geleert heb dat dienstigh can zijn.... mij behoor te offereren aen Neeff tot zijn particuliere dien alle t'gunt ick voor desen heb geadviseert. Indyen Nee is dunckt mij dat de wegh van het paspoort de beste w mijne intentie aen eenige principalen connen verclaer sulcx werden gedeguiseert. Wilt hyer op letten ende advys van den Thesorier" (Joris de Bie).

1) Jacob van Broekhoven, burgemeester van Leiden.
2) Jacob Schotte, van Middelburg.
3) Mr. Arnoldus Altena.

Mey gevolcht; soo de tijdinge wat later, de congratulatie [1]) sal te tijdelijcker commen. Hebbe UE. vader [2]) die eer behandycht, dan vont geen occasie; hebbe hem die van Noordynge aengewesen. Het onthael van de voorgaende hadde ick voor UE. schrijven van Artaxerxes ende Driakel verstaen; hebbe UE. vader gebeden hij sorgen wilde, dat hetgene diesaengaende passeert doch bij hem ende die ghene door wiens handen het passeert discretelijck mocht werden gemenageert, daer het minste esclat alle onse hoope soude connen renverseren. Bidde UE., sonder dat ick daerin bekent sij, het selffde mede op het hoochste gelieve te doen, want de materie seer teer is. Art. ende Dria. heb ick beyde te samen ende elck int bijsonder gesproocken, vinde beyde wel vol goede hoope, doch sonder eenych particulierder fondament, als van het ghene over lange is gepasseert. Ick mercke mijn correspondentien wel soo verde gaen als de haere. Den tijt valt haer lanck te verwachten, maer met impatientie is niet anders te voorderen als sijn ongestumicheyt bekent te maecken, ende de saecken op een onbequamen tijt te willen voorderen waer het middel om die te verachteren ofte verbrodden. Nous sommes en trop beau chemin pour renverser. Sij hadden garen gesien ick, die best pretext conde vinden, een reysken hadde gemaeckt, sed non ego credulus illis. Wanneer van mijn saecke wat sal werden gedaen, weet ick niet, kan niet heel lange aenloopen; bij die occasie sal ick naer het leger reysen. Tegens halff Juni gaen ick naer Zeelant, daer ick den tijt verbeyden sal, ten waer yet anders van importantie voorviele. Dese weecke reyse ick naer Amsterdam, blijve daer acht dagen, sal daer noch elders niet versuymen dat UE. dienstych kan sijn. Vertrout dat ick niet sal rusten voor ick yet goets voor UE. te wege hebbe gebracht. Doet van gelijcke alles daer dat eerlijck ende doendelijck is. De kinderen van Hogerbeets is haer versouck voor als noch afgeslagen; sullen het

---

1) Hij doelt hier op een lateren brief van De Groot aan Frederik Hendrik, waarvan K. Brandt (a. w. blz. 332) slechts een fragment mededeelt.

2) Johan de Groot.

dese weecke wederom vernieuwen. Hollant presideert. Boetselaer [1]) gheeft haer hoope, soo het niet wert geaccordeert, dat hij als Utrecht presideert het te wege brengen sal. Misschien sal d'absentie van Bormania [2]), die de saecke niet gunstych is ende met Aertsens in extraordinaire ambassade naer Engelant is gecommitteert, daertoe helpen. Sellynger, swager van Ogle [3]), is wederom gecommen; versouckt dat 20 van onse schepen bij de 80 van Engelant souden werden gevoucht, ende Cissel ofte Veer [4]) om het volck, dat daer mede soude gaen, te commanderen. Den Conynck doet het masquer noch niet aff; de schepen sullen gaen onder de baniere van den Conynck van Bohemen. Voor Mansvelt comt noch geen gelt; het parlement is wtgestelt, ende werden de Staten versocht wederom het verschot te doen. Men soude den boge hier wel soo spannen dat hij eens breecken soude. Ons leger leyt wederom te Waelwijck. Breda is buyten hoope van ontset. Men seyt datse het noch drie maenden connen houden ende dat bij ons middelertijt yet anders aengevangen sal werden. Andere meenen dat men sulckx laet verluden om die van binnen aen beter conditien te helpen. De ordre binnen is seer groot, ende schijnen alle haer tuynen ende leedyge plaetsen te hebben besayt, daervan sij veel nooddruft trecken. Ter zee hebben onse saecken seer qualijck gegaen, dan is hoope van redres. Hartochvelt [5]) van Rotterdam, noch een wel gequalificeert inwoonder van Enchusen doen voorslagen te haren coste de zee te veylen, mits dat sy de equipage doen, de capiteynen stellen ende voor elck schip dat sij nemen ofte destrueren, naer advenant de groote, eenych praemium

1) Gysbert van Boetzelaer, lid van de ridderschap van Utrecht.

2) Rienck van Burmania, lid van de Staten-Generaal.

3) Johan Ogle tijdens het bestand kolonel bij het garnizoen te Utrecht. Sellinger komt ook voor in een brief van De Groot aan zijn broeder Willem van 4 Apr 1525 (Grotii Epist. p. 781).

4) De Engelsche bevelhebber Horace Vere.

5) Corneli Jansz. Hartigsvelt, lid van de vroedschap te Rotterdam, van 1625 tot 1627 meermalen afgevaardigd ter Statenvergadering van Holland.

genieten; seggen wt lieffde van het lant sulckx te willen bestaen, presenteren het lant te dienen van advis, soo het lant de middelen bij de hant nemen wil. Daer wert naer haer voorslagen geluistert, ende heeft apparentie dat den hoochdryngen noot die sal doen accepteren. Den aenslach van de onsen op het viants convoy ende het mislucken van de selffde heeft UE. buyten twijfel verstaen. Marquette draecht daervan de schult naer het oordeel van de gemeente, wert leelijck wtgecreten onder het volck, die seggen het ontset van Breda daer aen vast was. Luden van qualiteyt spreecken daervan weinych tot avantagie van Marquette. Sijn Ex^tie^, soo Marquette hoe het toegegaen was quam rapporteren, sprack noch goet noch quaet; die daer ontrent sijn geweest relateren, dat hij seer was ontstelt. Dit sal sijn poursuites tot het Generaelschap van de cavallerie weinich avanceren; heeft tot concurrenten graef Ernst [1]) voor hem selven, om daernaer op sijn soon te brengen, den heer van Keppel [2]) nu graeff van Hoorn, ende heer van Brederode. Men meent sijn Ex^tie^ het selffs houden sal. Den heer van Keppel wert geseyt extraordinair wel bij sijn Ex^tie^ te staen, gelijck oock doet Monsr Wits [3]), die beyde den Prins bij alle occurrentien hebben gevolcht. Vacerende het stadhouderschap, heeft het Hoff de Magistraet van Rotterdam vermaeckt vier notoire Arminianen als schepenen, waer onder is Bus [4]) ende Jan Snaets [5]) gestelt. Den Prins heeft de hoffmeester van sijn broeder, stalmeester, edelluden ende pages gecontinueert, den Raet absolutelijck aengenomen, den greffier bij provisie, thresaurier Knuyt verlaten, die echter raet blijft, Brouwer, voor desen sijn thresaurier, in de plaetse gestelt, de bouckhouders affgedanckt. Het schijnt hij den voet van sijn broeder daerin niet volgen wil, meent die drie persoonen heeft gebruyckt tot het gene een getrouw persoon

---

1) Ernst Casimir van Nassau, stadhouder van Friesland.
2) Floris II, graaf van Culenborg, baron van Pallandt.
3) Jonas Wyts, generaal-majoor.
4) Leonard Pietersz. Busch.
5) Jan Jansz. Snaets.

wel konde doen. Het bewint van sijn particuliere saecken sal aen sijn raden staen, waerdoor de autoriteyt van den greffier sal sijn benomen. Verdoes, die in goet credyt is, gaet met Borre in Zeelant possessie nemen van de goederen daer gelegen. Den Prins gebruickt sijn autoriteyt met seer groote moderatie, refuseert den tytel van U Genade, seyt sijn voorygen tytel hooch genouch geweest te sijn ende hem daermede tevrede te houden, onderteyckent sijn brieven aen de Staten Generael: ootmoedygen ende onderdanygen dienaer; den overleden schreef: goede vrient. Dimmer [1]) laestmael spreeckende van de Princesse, noemde die: U Ex^tie^ gemael; hij seyde dat hij een Hollander was, geboren van Delft, dat men se daer hiet: vrou, huysvrou off wijff, dat hij van de Duitsche pracht niet en wist; is extraordinair courtois tegens al de werelt, hout hem seer stil ende gereserveert. Aertsens soon [2]) is cornet van den hartoch van Weymeren; het schijnt hij al de trappen selffs ende in sijn soon wil gaen, die den Advocaet in sijn swager ende soon heeft gegaen. Tot Amsterdam is weinych moderatie onder de predicanten te vinden, ende daer de meeste is daer is de minste autoriteyt. Doucher [3]) is van sacht naturel, heeft sulckx int synode getoont; wil wel occasie waernemen om hem van uwentwege te getugen het goet rapport dat UE. van sijne genegentheyt t Uwaers is gedaen. Hoe de accommodatie in de kerckelijcke saecken gevonden sal connen werden, sie ick noch niet. Vosberge hebbe ick tsedert niet vernomen, meene hij noch tot Amsterdam is; soo mij yet vorders van hem vooren comt, sal UE. dat deelachtych maecken. Bidde UE. mij openynge doe op wat voet men soude mogen gaen, opdat ick bij alle occasie sie off dat onder den man wil. D' excessen van de Remonstranten dienen vooral geweert; maer wie sal autoriteyt hebben om haer in den toom te houden? Sij sijn veel licentie gewent. Van wat meenynge Utenbogaert daerin is, wilde ick wel weten; die sal daer meest bij

1) Dimmer, raad en rekenmeester van Frederik Hendrik.
2) Cornelis van Aerssen.
3) Jean Doucher, Waalsch predikant te Amsterdam.

vermogen. Ben blijde dat UE. de eenycheyt, die UE. met sooveel swaerycheyt heeft gesocht, noch behertycht. Het is den eenygen vastycheyt van onsen staet, daer ons particulier welvaren aen vast is. De voorleden weecke is in Zeelant ingecommen van de Cust van Coromandel het schip Schoonhoven, wiens ladynge waerdych is boven de seven tonnen gouts; drie Engelsche schepen hebben dat tot ontrent Oostende achtervolcht. De misverstanden tusschen de onse ende de Engelsche sijn noch even groot, ende hier is geen courage om daer tegens te kanten, dat groote onlust bij de bewinthebbers tegens de regierders causeert. In de proceduren tegens de Engelschen in Amboina mach in de formaliteyten sijn gepecceert, gelijck in die quartieren weinych rechtsgeleerden off gestyleerde rechters werden gebruickt, maer de bewinthebbers seggen mij, dat de Engelsche sijn overwonnen van notoire conspiratie met de Japanesen om de onse het fort te ontweldigen. Men heeft in Engelant repressalien tegens de Compangie verleent, schepen om de haere aen te halen in zee gesonden, den Conynck versocht door sijn ambassadeur de rechters souden werden thuis ontboden; niet iegenstaende het hart is luden, die daer sijn gereyst om haer fortuin te maecken ende in goede bedienyngen sijn, van daer te trecken: nochtans omdat de Staten seyden dat de repressalien, sulckx sijnde geaccordeert, souden werden affgedaen, sij sijn beschreven. De repressalien sijn echter gecontinueert. Een van de rechters overgecommen sijnde is tot Delft in sijn huis gesaiseert ende moet daer blijven tot de andere overgeeommen sijn, hetwelck apparent wel twee jaren aenlopen sal. Een bode compt driemael daechs sien off hij daer blijft. Dit heeft mede niet mogen helpen. Den Generael Coene is ten versoucke van den Conynck, mede om de repressalien te doen cesseren, van sijn reyse gehouden. Continueren nietiegenstaende, contrari haer belofte, de repressalien; begeeren die niet aff te doen voor dat men haer contentement hebbe gegeven op de naervolgende drie pointen: 1°. Datse haere goederen ende persoonen sullen mogen wt de plaetsen, daer se met de onse woonen, elders, sonder tol ende exue te betalen,

transporteren. 2°. Dat de Engelsche voortaen niet sullen staen onder de jurisdictie van de Compangie maer voor den Raet van defensie, off, soo het daer niet conde werden geassopieert, dat het voor beyde de Compangien soude werden gebracht, ofte eyntelijck voor den Conynck ende Staten. 3°. Dat se sullen mogen bouwen forten op alle plaetsen daer se willen, mits blijvende thien Engelsche mijlen van de onse. De Compangie accordeert haer te mogen sonder tol ofte exue vertrecken, mits dat sij alvoren betalen hare schulden. Seggen op het tweede point, dat het stuck van politie ende jurisdictie gereserveert [sijnde] aen de Compangie, alle quaestien, die tusschen de Compangien en corps sullen vallen, sullen staen aen den Raet van defensie, die geen jurisdictie en heeft. Consenteren op het derde point dat se forten mogen bouwen in alle plaetsen van Indiën, mits dat se blijven buten Moluques, Amboina ende Banda ende alle andere plaetsen de Compangie toebehorende, 't sij bij besit ofte contracten exclusyff, ende in alle gevallen thien Nederlantsche mijlen van onse forten. Het verschil is noch groot, ende hebben de Ambassadeurs extraordinaris ende ordinaris last den Conynck te instrueren. Gelijck men hier over de enorme proceduren van de Engelsche claecht, soo bedanckt men hem van de civiliteyt van de Fransche. Het different gevallen over het schip l'Esperance van Diepe is verbleven aen gedelegeerde rechters, die in de kennisse van die saecke getreden sijn. Den ambassadeur d'Espesse draecht hem daerin seer moderaet ende laet selffs in presentie van de onse de sijne niet ongelijck te geven, daer sij buten de reden gaen. Dese dagen, soo men hem een beurse met gout wilde vereeren, heeft die gerefuseert, genoechsaem met indignatie ende, soo aen sijn aensicht bleeck, met alteratie; seyde hetgene hij dede ten dienste van sijn Conynck te doen ende sijn actien suspect souden sijn soo hij daervoor recompensie genoot; dat hij sijn Mteyt daer wel van wilde adviseren, ende soo die het goet vont niet soude refuseren. Den eet is de Engelsche voor de Fransche affgenomen, niet door den Prins maer gedeputeerden van de Staten; het hadde wel anders mogen ende behooren geschiet te hebben.

Den Adt Stryen [1]) sent eertsdaechs sijn soon derrewaerts, sal UE. commen salueren. Soo de vader UE. niet bekent en waer, ende boven sijn eygen meriten, om de goede gunste die hij UE. ende de goede saecke draecht, meriteerde dat van hem compt UE. aengenaem te sijn: ick soude UE. recommanderen hem soo goeden acceuil te doen als mogelijck is. Oock hebbe noch desen morgen met Stryen ende Verdoes nopende het veranderen van den eet gesproocken; seyden daer geen swarycheyt in te vinden. Verdoes seyde, dat hij de woorden van den eet, in de commissie als generael gestelt, hadde geexamineert ende bevonden dat se bequame interpretatie admitteerden. Hier wert gelooft dat die van Breda capituleren. De frontieren werden op veel plaetsen met garnisoenen versien. Mansvelt schijnt dat vertrecken sal, versouckt wagens en volck om hem te geleiden. Recommandere mij hiermede aen mijn suster ende blijve

UE. dienstwillygen broeder,
N. v. Reygersberch.

Wt den Hage, desen 2 Juny 1625 [2]).

De vrou van Harinckerspel [3]) doet haer gebiedenisse.

XVI.

Dood van Tuningius en aanstelling van Huygens. Die zijne brieven bezorgen moeten voorzichtig zijn. De Spaansche vloot in Allerheiligen-baai. Legerberichten.

Mon frère.

Tsedert ick wt den Hage reysde heb ick niet geschreven, gelijck ick oock noch niet schrijven soude, omdat

---

1) Quiryn van Stryen.

2) De brief is blijkbaar vroeger geschreven en de datum later op den kant geplaatst.

3) Waarschijnlijk de vrouw van Claas Jacobsz. Harencarspel, schepen en raad van Amsterdam.

mij niet voorgevallen is noch voor en valt. Het affsterven van onsen vertrouden vrient, de heer secretaris Tunijnck [1]), heeft mij vrij naer gegaen ende raeckt mij nader, omdat ick vrees dat wij aen den successeur niet sullen vinden dat wij aen hem hebben verloren. De intercessi van Carleton ende oock van de Coninginne van Boheme selffs meene ick dat Hugens [2]) tot dat avancement hebben geholpen. Hij is een favoryt van Aerssens, die hem hier gistere(n), dat hij naer Engelant vertrock, over dese tijdynge seer verblijde. Ick meen dat dit mede van de vruchten sijn, die wij van de absentie van mijn heer den Prince trecken. Niemant kan sijn Ex^tie^ terdege onderrichten, ende ick weet niet off in Hollant de luden verde genouch sien hoeveel aen dese plaetse gelegen is. Somyge hadden mij garen beweecht om mijn dienst te presenteren; behalve den last van de charge, subiectie om te bedienen, consideratie van tijt om daertoe te geraecken, hielt mij terugge dat ick laet advertentie daervan creech; eer ick nader advis conde becommen ben ick geprecipiteert geweest. Ick sach wel wat daeraen gelegen was, ende soude met mijn eygen difficulteyt het publyck ende mijn vrienden wel willen hebben dienen. Het is te laet. Men moet voorder toesien. Ick recommandere UE. andermael dat die het bestellen van UE. brieven wert vertrout groote discretie moge gebruicken; sonder reden ben ick niet swaerhooftdych daerin. Ick weet dat alreede veele kennisse daervan hebben. Tis waer het sijn Remonstranten, die onder confidentie sulckx wert vertrout, maer de saecke is te gewichtich om yemant te vertrouwen; hoe licht kan het esclateren. Het is mij voorgecommen van luden, daer ick het niet van verwachte; hebbe ignorantie gealligeert, dat haer vreemt dachte. Selffs den secretaris van Schoonhove Conynck [3]) weet daervan, ende andere meer. UE.

---

1) Tuningius tweede secretaris van Frederik Hendrik.

2) Constantijn Huygens.

3) Volgens R. van Berkum, *Beschrijving der stad Schoonhoven*, was Hendr. Coumans secretaris in 1618, die in 1620 vervangen werd door Dan. van Stralen. Onder burgemeestere, schepenen en vroedschappen wordt mede geen Conynck gevonden.

sal dissimuleren dit van mij te hebben verstaen; ick mach het UE. niet verswijgen, alsoo onse gemeene fortune daeraen pericliteert. Den thresaurier de Bye meent selffs ongeraden te sijn soo dickmael te schrijven; hij is serupuleux. Maer ick soude met hem daer in te lichter accorderen, omdat UE. op uwe brieven te meer moet letten dat die wel in werden gestelt, bijsonder alsoo Aertsens, die nu in Engelant is, oock schrijven sal ende met alle middelen sijn plan recommandabel souckt te maecken. Het drucken tegen de Confessie gaet voort; maer Walei bouck [1]) tegens Johannes Arnoldi tot defensie van Molinaeus sal te voren wtcommen. Met Josias [2]) ben ick in voorder conferentie niet geweest, alleen maeckte swaricheyt waer de costen van den begonnen druck soude worden gevonden; daerop heb ick hem gecontenteert. Oetgens tot Amsterdam hebbe ick lange ende breede gesproocken, heeft goede opinie van Neef, ende seyt met goede kennisse daervan te spreecken, meent die van Amsterdam Cretensem sullen soucken te discrediteren. Van de Baya de Todos os Sanctos comt tijdynge over Antwerpen, dat bij de Spaengaerden is verovert. Dit wert niet gelooft, maer daer is een jacht gearriveert tot Amsterdam, die den 6 April wt de Baya seylde, die bootschapt dat de Spaense vloote in de Baya lach, dat sij ende de stadt sterck tegens den anderen schooten. Binnen waren sij van de comste van de vloote gepradvertert (*sic*), hadden goeden moet om die te verwachten, waren 16 hondert mannen gevictalleert met meel, olie ende sout voor een jaer, van wijn voor twee maenden. Onse vloot hadde wel een maent van doen eer sij daer conde commen; off sij het soo lange connen houden wert seer getwijfelt. Wert die plaetse verlooren, soo is het met de Compangie gedaen. Onsen staet is in groot peryckel, de desordren ende lasten sijn niet draechelijck. Een ygelijck roupt om redressement, maer van waer sal het commen? Aerssens [3]) meent dat mijn heere de Prins (soo

---

1) *Responsio A. Walaei ad censuram J. A. Corvini in P. Molinaei Anatomen Arminianismi.* Lugd. Bat. 1625.

2) Vermoedelijk moet hier aan een drukker gedacht worden.

3) De griffier van de Staten-Generaal, Cornelis van Aerssen.

sprack hij gisteren tegen ons) dat moet te wege brengen, maer off hij in sijn beginselen de militie sal willen vervremden staet te twijfelen. Soo verde ist gecommen, dat de monsterynge, die te voren niet heeft connen geschieden, in het leger is gedaen. Men vint maer 18 dusent voetknechten: dit jaer sal op een defensie wtcommen. Den viant, naer de advisen comen, heeft een ooch op het lant van der Tolen; maer daer wel voor is gesorcht. Dit met seer groote haest, staende om naer Vere te gaen. Monsr Polyander sijn huysvrou, moye ende nichte sijn bij ons, sullen UE. gesontheyt drincken. Den professor begeerde op mij te Leyden, dat ick UE. van sijn vrienschap soude verseeckeren. Desen 24 Juny 1625.

UE. dienstwillige broeder,
N. v. Reigersberch.

XVII.

Zijn gesprek over De Groot met Frederik Hendrik. Wat hij verder voor hem doen zal.

Mon frère.

Het compt juyst op een onbequamen tijt dat d'interdictie van commercien, bij den Spangaert gedaen, ons het middel beneempt om over Brabant te corresponderen. Wij sullen moeten gebruicken de bequaemste maniere die wij connen vinden, want het noodych is dat wij den anderen soo dickmael mogelijck is adviseren. Ick schrijve nu tot Delft, commende met mijn broeder den rentmeester [1]) van ons Neeff te begroeten, die wij gevonden hebben naer wensch, genegen, soo hij diverse mael seer vriendelijck getuichde, om ons alle faveur te bewijsen. Wij en hebben niet vergeten hem wt uwen name

---

1) Johan van Reigersberch, rentmeester-generael van Zeelant bewester Schelde.

ende bij uwen last te congratuleren ende te vertoonen wat oogemerck UE. hadde beleth andere diensten aen te nemen, namentlijck de genegenheyt om hem in alle gelegenheyt uwen dienst te bewijsen; dat UE. darom tot deser tijt alle faveur van hem verwachte, hetsij om het lant off sijn particulier te dienen, ofte, daer UE. meest toe genegen waert, om buisten (*sic*) dienst bij Uwe vrienden te mogen woonen. Antwoorde dat hij UE. van uwe gunste hadde te bedancken ende garen voor UE. soude doen al wat hij kan. Ick vertoonde wat presentatien UE. daer waren gedaen, wat occasie UE. daer hadde gehadt om veel dyngen te leeren, den lande dienstych. Hij vatte dat wel. bekende sulckx waer te sijn, reitereerde telcken mael sijn genegentheyt, dan seyde noch soo vers te sijn in regeringe. Ick seyde dat wij hem niet sochten ontijdelijck te presseren, dat wij met sijn ondienst geen voordeel souden begeeren, dat wij hem lieten oordeelen van de gelegentheyt, dat ons genoech was dat hij genegen was om goet te doen. Dat was hem ten hoochsten aengenaem. Somma: wij cregen soo veel contentement als wij tot deser tijt conden verwachten. Spraeken van vele saecken; seyde ons hij seer droevych was over de doot van ons broeder [1]), die hij verclaerde een seer eerelijck man te hebben bevonden. Ick en kan UE. niet dan alles goets daer van seggen, te meer hij meest gebruyckt den raet van degenen die ick weet UE. seer gunstych te sijn. Monsieur Wyts hebben wij oock gesproocken, die mij een sonderlinge vrient is ende meest vermach; bevonden hem vol goede wille. Somma alles doet hem wel op en naer wensch, maer daer moet tijt toe wesen, gelijck UE. selffs oordeelen sout, soo UE. hier sijnde de gelegentheyt kende. Artax. heeft al drie visites gedaen, is wel ontfangen. Driak. gaet eerstdaechs, die UE. niet sal vergeten. Mijn opinie is, gelijck alle die U goet willen daer in eens sijn, dat men niet moet verhaesten. Alles schickt hem wel ende een weinych tijt geeft veel Wij sullen voor ons vertreck noch een visite doen ende dan de memorie wederom ververssen, ende voorts niet versuymen dat dienstych is.

---

1) Jac. Campe (zie boven blz. 15, aant. 1.)

UE. sal mede ondertusschen gelieven te letten, op wat voet UE. restitutie best sal geschieden; want apparent sal Neef, nader geperst wordende, ons vragen hoe hij sulckx sal connen doen. Twaer goet dat UE. selffs instelde soodanych versouck als men tot dien eynde soude mogen doen, want sonder versouck sal het niet vallen, immers niet soo haest als UE. misschien soude verwachten. Andersins het beste waer wat tijt verbeyt, om te sien oft het op een eerelijcker maniere soude mogen geschieden; hetwelcke ick niet teenemale sonder apparentie en houwe. UE. mach vrij daer wel op sijn gerust ende vertrouwen dat wij niet sullen versuymen. Dat hebbe ick alleen geschreven metter haest, om UE. te doen verstaen hoe UE. saecke wort behertycht. Blijve naer mijne recommandatie aen mijn suster, neeff Campe [1]) ende de andere vrienden

UE. seer dienstwillygen broeder,
N. v. Reygersberch.

Wt Delft desen 18 Aug. 1625.

Neeff heeft mij aen doen seggen dat hij mij vruntschap wil doen waer hij kan, namentlijck dat hij mij verseeckert van sijn electie tot de vacerende plaetse.

XVIII.

Hij bevordert de belangen van De Groot. Wat gedaan kan worden ter verzoening van de staatkundige en kerkelijke partijen. Oneenigheid tusschen Muys van Holy en Teresteyn te Dordrecht. Houding van Frederik Hendrik.

Mon frère.

Die van den xv hebbe ick den xxiii deser ontfangen, ende ten selven dage mondelynge tijdynge gehoort van

1) Een der zonen van Jacob Campe (Jacob of Pieter), die bij De Groot was.

M[s] Doublet ende Graswynckel [1]), die daechs te voren over Brabant waren gearriveert. Ben blijde soo wt het mondelynge rapport als wt UE. schrijvens te verstaen dat UE. wel te passe ende wel tevreden sijt. Hoe ick hier langer blijve, meer hoore, alles nader ondersoucke ende doorsie, hoe ick moet oordeelen dat UE. alle contentement hoort te nemen ende onbecommert het wteynde van UE. swaricheyt, dat niet heel lanck vallen kan, verwachten. Ick hebbe met mijn broeder, die om een groot ongeluk van sijn Jan bij een expressen thuis is ontboden, voor sijn vertreck Neef noch eens gesproocken; vinden aen hem dat wij konnen wenschen ofte verwachten. Dan wij sien oock wel datter noch tijt moet sijn; dat oordeelen mede alle die UE. best willen ende die UE. best vertrout. Hij heeft mij geseyt, alsoo ick sulckx vraechde, dat het hem seer aengenaem soude sijn dat UE. dickmael van alle de gelegentheyt van dat Rijck aen hem schreeft. t Scheen hem oock aengenaem te sijn dat ick hier soude blijve, gelijck ick oock geresolveert hebbe te doen; sult daerom wel doen ende UE. brieven aen mij adresseren, sal sien wat bij occasie van die van tijde tot tijde bij gelegentheyt kan vallen. De brieven dienen open ofte met een copie te commen, om met fondement te mogen spreecken. Hem yet over te dryngen is ongeraden, soude hem onlustych connen maecken, die andersins van selffs genouch genegen is. Dan sal niet doen als wel geinstrueert, op een bequamen tijt ende seecker. Alle die noch bij hem sijn geweest, hebben van hem volcomen contentemeut, namentlijck Artax. Dria, ende .... Monsieur W. [2]) seyt mij wel te weten dat hij UE. alles goet wil, ende niet alleen UE. revocatie sal procureren maer oock UE. groot wil maecken. De humeuren stillen haer allenskens ende de luden, hoe sij oock gesint sijn geweest, vallen meer toe als men hadde verwacht. Den Lantsman is curieux om een yder te hooren, dan naer ick kan oordeelen, behagen hem alleene

---

1) Dirk Graswinckel, later fiscaal van Holland, die een poos bij De Groot in huis was geweest.

2) Wyts.

de moderate voorslagen. Die sijn oock salutair voor onsen staet, den welcke niet kan bestaen met factien; daerom dient de oude wonde geheeld ende geen nieuwe gemaeckt. Dria. sprack onlanckx met Neef, slouch van selffs voor off men UE. met een requeste niet soude connen revoceren, soo dat hij selffs op middelen denckt. Mijn opinie is, ende die wert bij Art., Driak. ende andere goet gevonden, dat UE. dit loopende jaer sonder versouck behoort door te laten gaen; misschien wat tusschen beyden geschiet. Die het in het lant garen wel sagen, meenen het eenyge remedie van onse tweedracht de combinatie van de oude met de nieuwe vroetschap te sijn. Dat pleech oock UE. opinie te wesen. N. [1]) is daer niet vremt van, dan op de schouten ende secretaresen soude swaricheyt vallen. De minste alteratie staet nochtans te wenschen, onsen staet kan niet veel beroerte dragen. Hoe de kerckelijcke saecken te helpen sijn dient wel overwogen; soo men daeraen wil commen is te vreesen voor meerder confusien ende nieuwe alteratien. Waerder autoriteyt bij dieghenen, die onder de haren de wijsheyt hebben om anderen te konnen leyden, het beste waer zij haer stil hielden, totdat men sach off bij de magistraten, gesamentlijck gecombineert, een voet van accommodatie waer te nemen, die moet werden gevonden, ist mogelijck, ingevalle men de factien ende confusien wil weeren, die noyt op sullen houden, soo twee notable leden blijven in een staet daer altijt hooffden sullen gevonden werden. Het is goet van Meden [2]) daer is. Ick weet hij schrijven heeft off sal ontfangen van die dat hem wel sal becommen. Hij kan veel tot die saecke doen, ende wij en konnen niet anders oordeelen off dien voet moet werden gevolcht. Naer ick kan hooren soo is N. oock van dat gevoelen. Voor acht dagen schreef ick dat het goet waer, dat UE. eenyge voorslagen deet ende oock versoecken instelde: ick vinde noch sulckx dienstych, ten eynde ick, off het gebeurde dat ick op den voet wiert ondervraecht, geinstrueert sij ende alles bij de hant hebbe. Wij sullen op

1) Neef.
2) Wtenbogaert.

het avantagieuste eerst aenhouden ende becommen dat te crijgen is. Doch is best, gelijck ick te voren geseyt hebbe, eerst te sien off van het generael wat vallen sal, dan soude alles gemackelijck ende met meer luister connen vallen, daer op ick bij gelegentheyt vertoone, ingevalle men dienst van UE. hebben wil, sonderlinge is te letten. Het waer oock seer goet dat UE. daer instelde een forme van een Amnestie [1]), wel gearraisonneert, om die, soo men de vroetschappen wilde vougen, bij de nieuwe datelijck te doen publiceren ende de kerckelijcke buten vreese te houden van alteratie in de Religie, daer sonderlinge op dient geleth. In het instellen moet worden gesorcht, dat de eere van de affgestelde soo veel werde geconserveert als sonder lesie van de nieuwe kan geschieden. Sco der faute is moet weinyge werden geimputeert, de memorie van mijn heer den Prins h. l. m. geconserveert. De gemoederen moeten werden gerust gestelt over het ghene dat gedurende dese factien is gepasseert, behoudens dat de ordinarese justitie de hant niet werde geslooten om op malversatien te informeeren. Dria. heeft begeert ick UE. hiertoe soude versoucken, alsmede dat UE. den weinych tijt, die hij meent dat UE. daer noch over sal sijn, gelieve te besteden om daer voor het lant vrienden te maecken ende UE. grondelijck van de saecken van dat Rijck te informeren, opdat sulckx daernaer het lant te passe comme, dat [vrij] met alle middelen moet werden geholpen, soude het tegens de macht van onsen viant behouden werden. Candenus heeft mij mede vermaent dat UE. bij provisie yet dient in te stellen; UE. houft geen breeder instructie daertoe, kent de wonde, de natie, weet hoe die moet werden gecureert. Mij soude niet vremt duncken dat UE. in sijn eersten brieff Neeff bedanckte over de menichvuldyge preuves van sijn gunste t'uwaer, soo voor desen ontfangen als nu onlancx verstaen door mijn schrijvens, versouckende dat hij daerin gelieve te continueren ende UE. occasie mocht hebben om die met alle getrouwe diensten te erkennen. Dan

1) De Groot heeft hieraan voldaan; het ontwerp van zulk een Amnestie is door C. Brandt (a. w. dl. 1, blz. 334) medegedeeld.

volcht UE. eygen raet. De dissensiën tusschen Muis ende Teresteyn [1]), binnen Dordrecht ontstaen, bersten leelyck wt. Muis beticht Teresteyn van overspel, malversatie in de finantien als thresaurier gepleecht, verbreeckynge van privilegien als burgemeester; heeft als burgemeester sonder kennisse van den officier tegens Teresteyn begonnen te informeren. Teresteyn heeft mandament van purge geimpetreert, dat tegen Muis doen exploiteren, aen het stadthuis placken ende publiceren. Muis, die met de partije van Beveren [2]) wert gestijft, becleet hem met de publycke autoriteyt, doet bij de clocke aftekondygen, oock drucken ende aen de poorten placken, dat hij was onderricht ende wt verscheyde [stucken] hadde bevonden dat Teresteyn hem sulckx ende sulkx hadde misgrepen, dat hij daerop hem breeder informerende Teresteyn purge hadde gelicht, waerdoor de ghene, die kennisse hebben van die saecken, werden geintimideert om getuigenisse der waerheyt te geven; vermaent daerom alle burgers die yet weten, dat sij sulckx sullen te kennen geven aen de magistraet, op pene dat die in gebreecke blijven gestraft sullen werden naer behooren. Teresteyn versouckt hiertegens nieuwe purge, met authorisatie om die oock te mogen publiceren; het Hoff maeckt swaricheyt die te verleenen. Den president tracht om de saecke te accommoderen, veele meenen daer geen middel toe is. Rover [3]) ende Sechwaert [4]) houden het met Teresteyn, de meesten met Muis. Van Muis corruptien wert veel gesproocken; bekent eenyge coppen silverwerck ende gelt van eenen Hallynck [5]), swager van Teresteyn, te hebben genoten. De oorsaecke waerom het gegeven wiert was om een octroy van goutdraet te mogen maecken, hetwelck

---

1) Teresteyn was burgemeester van 1621 tot 1624. Muys van Holy volgde hem op.

2) Cornelis van Beveren, burgemeester van Dordrecht.

3) Pompeus de Roovere, schout van Dordrecht.

4) Mr. Bartholomeus van Segwaert, vóór 1622 meermalen schepen van Dordrecht.

5) Mr. Herman Halling, in 1622 en 1623 Schepen en van 1628 tot 1630 burgemeester van Dordrecht.

octroy daernaer subreptiff ende obreptiff is verclaert, daer Muis seer tegen was. Soo dit spel niet wert geassopieert, daer sullen vremde dyngen voor den dach commen. Uwen lantsman favoriseert Teresteyn, vint niet goet dat Beverens kinderen Muis patrocineren. De rechters sullen desen pot soucken te stolpen, wt vreese datter meer wt volge: parva saepe scintilla magnum excitatur incendium. Ick wilde wel dat UE. mij à mes despens een nieuw exemplaer [1]), gebonden als het eerste, oversont; het mijne hebbe ik Monsieur Wyts vereert. Ick bedancke UE. van de sorge, die UE. voor de studien van neeff Campe draecht, wilt hem doch wel encourageren; vrienden sullen hem niet ontbreecken, soo hij sijn selven, gelijck hij doet, souckt te voorderen. Sijn vader is in groote estime bij mijn heer den Prins geweest. Soo UE. tot bevorderynge van hetghene dient ingestelt noodych heeft, moet het ontbieden, dewijle de boden noch gaen. Nieuws sal ick dese reyse niet schrijven. Men meent de begravynge [2]) van Dynxdage commende in 14 dagen off drie weecken wesen sal. Tot noch toe en gebruickt sijn Ex^tie noch guarde, noch hellebardiers, noch andere insignia tot den stadthouder behoorende. Een yder heeft groot contentement in sijn regierynge, is seer beleeft, sacht ende respectueux tegens de regeerders ende andere, treckt niet veel aen hem, souckt de monsterynge in trein te brengen ende alle goede ordre te stabilieren. Godt geve ons dat ons lant lange onder sijn Ex^ties regierynge mach werden gesegent. Blijve

UE. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reygersberch.

Wt den Hage, desen 24 Aug. 1625.

---

1) Van de *Verantwoordingh*.
2) De begrafenis van Prins Maurits, die den 16den Sept. plaats had

XIX.

Over de belangen van De Groot en den binnenlandschen toestand. C. van der Myle en de begrafenis van Maurits. Berichten.

Mijn Heere.

Den uwen van den 5^{en} Septemb. is onbeantwoort gebleven; sal hem daerom nu met dien van den 12^{en} beantwoorden. Dien aen u Neeff heb ick noch niet bestelt, niettegenstaende alle mogelijcke devoiren daertoe aengewent[1]). Eens heb ick hem tsedert den ontfanck gesproocken, maer met soo weinych gelegentheyt, dat ick niet goet vont die te presenteren. Ick hebbe van dage noch daerom wt geweest, dan hadde medicinen genomen. Ick vertrouw dien vrient alles goets, maer sijn naturel is niet om yet te verhaesten, ende daerom dient UE. het hoopen niet moede te werden, bijsonder alsoo ick niet kan sien een plaetse, daer UE. alle conditien vinden kan die UE. begeert. In Beyeren obsteert de religie. De oostersche steden weet ick niet dat aensouck doen. Waer het sij UE. sal der difficulteyten vinden. Hier te geraecken heeft de meeste swaricheyt, maer hier te sijn kan sonder peryckel wesen. Soo wij op formaliteyten staen, moeten wij op geen tijt letten, want dat kan niet haest geschieden; off het oock in alles naer wensch oyt wesen sal is noch mede onseecker: il n'y a que l'entrée difficile, le reste suit aisement. De difficulteyten, die UE. in de combinatie van kercken vint, sien ick oock wel, ende daerom heb ick altijt geraden het polityck van het kerckelijcke te scheyden ende van het politycke te beginnen; daer is ons meest aen gelegen ende het eene mocht anders met het andere achterblijven. Naer ick alles gestelt sien, soo sullen de Remonstranten niet te precys op haer stuck moeten staen, ofte sullen haer licht bedrogen vinden; soo sij haer een publycke kercke imagineren abuseren sij mijns oor-

1) Hij doelt waarschijnlijk op de „Amnestie" (zie boven blz. 61) met begeleidend schrijven.

deels haer selven: den staet kan dat niet lijden, het synode moet blijven; isser met eenyge verclarynge wat te doen, dat mach werden gehoopt. Mijn opinie is altijt geweest ende is noch, dat UE. sich in het geestelijcke niet verder en engagere; het is genouch dat wij voor ons particulier sorgen, laet de geestelijcke het geestelijcke bevolen sijn. Bidde UE. mijn advisen in dese saecke ter herten gelieve te nemen, als commende wt goede informatien ende genegentheyt. Ick weet al wat Dri. weet en misschien wat meer; hij heeft de wille goet, maer kan niet wat hij wil. Wij houden seer goede correspondentien. Mijn opinie is oock, dat wij het noch wat aensien; ondertusschen late niet naer wat mogelijck is. U Neeff was seer verwondert te verstaen dat die van Rochelle aensouck hadden gedaen, sal hem van Beieren nu oock vermanen; maer soo lange geen conditie en presenteert, die UE. genegen is aen te nemen, mach men hem niet te seer perssen. Met den thresaurier [1]) hebbe ick in lange niet gesproocken, alsoo ick weet hij alles ontijdelijck oordeelt. Beaumont is niet hier, maer is apparent als ordinaris gecommitteerde haest te commen. De Staten van Zeelant vergaderen den 10 off den elffden Octobris, ende werden dan alle de vaceerende plaetsen vergeven. Sijn Ex^tie^ recommandeert Beaumont. Veele in Hollant sien dat noode; wij doen daertoe alle devoiren ende sullen merckelijck daerdoor sijn gestijft. Voor Dria. is oock goede apparentie, sijn Ex^tie^ recommandeert hem mede. Van der Myle wert seer gecontramineert. Sijn Ex^tie^ heeft hem mede op de begravynge beschreven. De Staten Generael sijn daer in ontstelt geweest, wilden sijn Ex^tie^ met drie gedeputeerden doen vertoonen, dat haer vergaderynge sulckx vremt vont; een wt Nimwege ende den pensionaris de Jonge [2]) wt Zeelant excuseerden haer van die commissie, soodat Goch [3]) alleen gesonden is, die den Prins 's morgens, soo de begravynge soude geschie-

1) Joris de Bie.

2) Cornelis de Jonge, pensionaris van Zierikzee.

3) Johan van Goch, burgemeester van Zutfen en afgevaardigde ter Staten-Generaal.

den, daervan sprack; doch dies niet iegenstaende is van der Myle daer verschenen. t Sedert hebben sij Dimmer ontboden, vraechden waerom hij hem hadde op de lijst gestelt; antwoorde sijn Ex^tie^ sulcx hadde gewilt; begeren niet dat de lijste werde gedruckt, off dat den naem van van der Myle open blijve. Sij nemen het daerop, dat hij wel van die van Hollant maer noch niet van haer wt syn confinement is ontslagen. Hetghene haer meest let is dat sij vreesen, dat van der Myle allenskens verder soude geraecken. Op de heer van Kenenburg formaliseren sij haer niet. De heer Hogerbeets is seer solemneel begraven, treffelijck geaccompangeert, sijn wapen voor hem gedragen, dat hanckt oock voor sijn deur; daerop mompelen eenyge van de rechters; sullen sien off het blijven sal. Candenus is Monsr Wyts. Tusschen Muis ende Teresteyn is niet voorder gepasseert. De schepen van Dunckercke sijn tot 19 int scheurken, een fort daerontrent; men seyt sy noch eenyge verwachten om met de duystere maene van daer, dat sij wel doen connen, in zee te loopen. D' onse sijn daer starck voor. Wij hebben hier advysen, dat den Conynck van Engelant 12 van sijn schepen voor Dunckercke heeft gesonden, opdat de onse, die met sijn vlote souden vertrecken, niet opgehouden werden. Men seyt het Parlement reeckenynge van Buckingham begeert van de lest geconsenteerde pennyngen. Beyde mijn broeders [1]) sijn hier nu bij de 14 dagen geweest, souden sijn Ex^tie^ garen van de saecke UE. bekent spreecken, hebben geen gelegentheyt gevonden. Ick hebbe sijne Ex^tie^ de saecke gerecommandeert van nieuwes, seyde dat hij het gedachtych sal sijn alst tijt is. Van mijn particulier hebbe ick noch niet gesproocken. Sijn Ex^tie^ geeft mijn groot contentement in alles wat ick tot noch toe hebbe versocht, de tijt sal voirder leeren. Mannemaecker is hier wederom geweest ende, niet iegenstaende groote gedaen devoiren, is sonder commissie wederom vertrocken. Berchem [2]) heeft versocht de stem van sijn Ex^tie^ tot den Raet

---

1) Johan Reigersberch de rentmeester en David, burgemeester van Vere.
2) Jacob van Berchem, gewezen hofmeester van Maurits.

van State; heeft die niet connen crijgen; Stavenisse [1]) is apparent die plaetse te hebben. Den raetsheer Mathenes [2]) is gisteren overleden, cappiteyn Deventer [3]) vier vijff dagen geleden. Sijn Ex^tie heeft sijn ordinaris colique, doch sonder koortse; Godt wil sijn persoon ende ons lant segenen. Ick meene een cort reysken in Zeelant te doen, maer moet haest wederom hier sijn. De humeuren schicken haer van dage tot dage meer ende meer tot moderatie. UE. sal wel doen ende letten om yet in te stellen dat gunste kan vermeerderen. Veele van de gemeente seggen UE. alreede op wech te sijn ende alles te uwer comste namentlijck de laste sult remedieren. Wij moeten sien wat de tijt geven sal. Alles gaet, Godt loff, noch wel. Bidde, UE. gelieve te letten op alle bequame voorslagen; ick sal bij alle gelegentheyt toonen wat ick genegen ben voor UE. te doen. Met haest, desen 22 Sept. 1625.

XX.

Over de belangen van De Groot en de stemming van den Prins. Onderhoud met Frederik Hendrik. Berichten.

Mijn Heer.

Den uwen van den xviii gheeft mij niet alleen contentement omdat hij lang is, maer insonderheyt omdat UE. in de goede opinie, die ick van UE. Neeff hebbe ende geve, gerust begint te werden. Deselffde opinie is mij dese weecke noch versterckt bij Dr. ende Artax., die hem elck int bijsonder hebben gesproocken met meer contentement als oyt te voren. In summa, sij oordeelen met mij de wille goet te sijn, maer dat den tijt ende gelegent-

---

1) Hendrik van Tuyl van Serooskerke, heer van Stavenisse, werd in dit jaar lid van den Raad van State.

2) Adriaan van Mathenes stierf 21 Sept. 1625.

3) Jacobus Prouning gez. van Deventer, vroeger bevelhebber op Loevestein.

heyt moet werden verbeyt. Die het naturel perfect kennen seggen dat hij lange resolveert, maer geresolveert sijnde prompt executeert. Te seer is hij niet te perssen, want niet aenvangen sal dat hij niet selffs goed en vint. Candenus seyt, dat hij niet en twijffelt off is soo genegen om UE. goet te doen als UE. om te ontfangen. Wij moeten de wtcomste met patientie verwachten ende geen tijt noch middelen versuimen. Kenenb. is apparent te commen daer wij hem garen sagen, doch soo haest niet als wij wel wilden. Dese vergaderynge sal daer niet van vallen, overmits soo weinych van dat lit hier sijn. Tschijnt sij absenteren omdat se de recommandatie niet derven tegenstaen ende niet garen aen en nemen. De Prins heeft het ernstych gerecommandeert. Den heer van Matenes [1]) staet oock op goede mate. Veenhusen [2]) ende van der Myle sijn meer tegen de borst; apparent vreesen sij te werden overstemt. Men meent mijn heer den Prins een reyse in Gelderlant ende Zeelant sal doen. Voor het nieuwe jaer meene ick niet dat wij yet hebben van U proces te hoopen. Oock meene ick niet te solliciteren; het heeft nu soo lange geduurt dat men noch wel wat mach patienteren. Wij winnen alle dagen, soo stellen haer de humeuren tot sachtycheyt. Mijn heer den Prins is desc weecke sieckelijck geweest, is nu beter. Mijn broeders zijn voor sijn bedde bij hem geweest ende eergisteren met goede hoope vertrocken. Hij stelt alles wt tot de plaetse vacant is, maer toont genegentheyt. Dat soude verde sien. Mansvelts troupes gaen te scheep tot secours van den Conynck van Denemarcken. Het regiment van Haesvelt, bij de Staten gelicht, sal hem oock werden gesonden, oock wert hem eenych gelt geleent. Het regiment van Candale meent men dat in dienst sal werden gecontinueert ende de nieuwe ruyterye tot twaelff compangien gereduceert. Men souckt hem hier te evertueren op hoope van de ligue offensyff ende defensyff, daervan men seyt dat ter naester maent

---

1) Johan van Mathenes. Hij werd in 1626 in de ridderschap van Holland beschreven.

2) Reinoud van Brederode, heer van Veenhuizen, schoonzoon van Oldenbarnevelt.

sal werden gehandelt. De ordinarisse Ambassadeurs van Vranckrijck ende Engelant seggen last te hebben om in besonges te treden. Mansvelts peerden werden geconvoyeert tot int graeffschap Oldenburch; hij is selffs vertrocken, vorst Christiaen volcht mergen. De troupes van Haesvelt sullen onder verschot van drie maenden bij het lant werden betaelt; dat is het gelt dat sal worden geleent. Uwen brief is bestelt, was aengenaem, las die in mijn presentie niet; van Langerack smaekte niet; toont mij extraordinaire genade, noode mij om duckmael te commen, met verseeckerynge van seer wellecom te sijn. Van U saecke sprack ick niet, als wat devoiren UE. daer doet ende waerom UE. selden schrijft. Vertelde wt wat houck het quam, dat bij de Staten Generael vreemt was gevonden dat van der Myle op de begravynge was genoot, seyde te weten dat het van twee drie rechters quam, dan dat hij niet wilde sien op yemants gevoelen in religie, maer op sijn genegentheyt tot het lant. Sprack op die ende andere materie seer vrij, namentlijck dat men hier van straff om de religie niet spreecken en mach. Recommandeerde sijn Ex^tie^ mijn saecke; seyde als het tijt was, dat hij soude toonen mijn vrient te sijn. Dit is tgene mij tsedert mijn lesten voorgecommen is. UE. bouck [1]) verstaen ick dat aencommen is ende datter seer wert naer verlanckt. Neck [2]), dijkgraeff ende burgemeester tot Hoorn, heeft mij daervan aengesproocken, toont UE. veel te estimeren ende al wat van UE. compt. Van Muis ende Teresteyn is nu niet; noch wij hooren niet van Dunckercke. Recommandere mij hiermede aen UE. huysvrou. Met haest desen 29 Sept. 1625.

Ick sal mijn hoosen van mijn suster eerstdaechs verwachten. Ick reyse mergen off overmergen eens naer Zeelant, comme tegens het eynde van October, dat is den 20^en^ off 25^en^, weder in den Hage. Daertegens sal ick UE. brieven wederom daer verwachten.

---

1) *De jure belli ac pacis.* Par. 1625.
2) Mr. Jan van Neck.

XXI.

De belangen van De Groot. Verslag van het gezantschap naar Engeland. Berichten omtrent den oorlog te land en ter zee.

Mon frere!

k' Heb desen naermiddach in den Haech, van waer ick eerst mergen voorneme te vertrecke, Mr. Meerman [1]) gesproocken, die mij sijn ongeluckyge reyse en mijn neffens anderens verlies heeft vertelt. Hij is t' alle geluck met een ander schip te lande geraeckt, dertych passagiers sijn met sijn koffer gebleven. Ick beclaech mijn boucken, maer noch meer de brieven ende memorien, die hij hadde om mij te communiceren. T verlies meen ick alleen niet te dragen, maer maeck mijn rekenynge een ander exemplaer de iure belli van UE. te crijgen. D'ander boucken moeten t'mijnen koste andermael gekocht ende gesonden werden: D'Ossat wilde ick wel van de beste letter hebben. Soo in de brieven yet is dat ick dien te weten, UE. sal gelieven sijn memorie te recolleren ende het selffde andermael te schrijven. Van het gemeen ende UE. particulier kan ick niet naders adviseren als dat ick nu verscheyde mael hebbe geschreven, te weten: dat ick niet dan met redenen alles goet hoope. Maer ick bevinde dat UE. beste vrienden selffs oordeelen de saecke noch niet rijp te sijn. Met Cand. gaen ick seer confident, gelijck hij oock met mij doet; hij is van wtermate goede wille, sal oock niet vertragen, maer seyt dat Pietatis naturel is niet te verhaesten. Mijns oordeel moet men nu den tijt met patientie affwachten, hoe lange kan ick niet seggen; vertrouwt mij dat ick alles sal doen dat UE. selffs soude connen doen. Desen dach hebbe ick noch een van de outste ende een van de rijckste stadt [2]), die beyde ter vergaderynge sijn, gesproocken, die mij elck int bijsonder hebben geseyt te hoopen UE. hier te sien, dat de saecken

---

1) Waarschijnlijk Mr. Gerard Fransz. Meerman, advocaat te Leiden.
2) Corn. van Beveren van Dordrecht en Dr. Dirk Bas van Amsterdam.

haer daertoe disponeren, maer dat UE. sonder digniteyt niet moet commen; doch den tijt, seggen sij, is noch niet gebooren. Sulcke propoosten houden anderen meer; ick weet oock d'intentie van onse man soodanyge mede te sijn. K'en segge het niet om UE. te encourageren, maer verclare de naeckte waerheyt, sulckx ick inderdaet alles bevinde. Soo UE. dat te lanck schijnt om aff te wachten, segt wat UE. int particulier begeert gedaen, misschien sal daer eenyge middel toe te vinden sijn; dan off het met reputatie kan wesen twijfele ick seer. Artax. heeft mij noch gisteren geseyt wel gerust te sijn dat alles wel sal vallen, maer seyt de saecke niet rijp is; UE. weet nochtans hoeseer hij plach te spoeden. Men meent de naeste vergaderynge dan wel sal werden versterckt, dat waer vooreerst veel. In Zeelant meene ick niet lange te blijven, sal UE. van daer nader adviseren. De wedercomste van de Ambassadeurs wt Engelant [1]) sal UE. hebben verstaen; sij brengen veel goets. Een ligue offensyff ende defensyff is voor 15 jaren met den Conynck ende de onse gesloten. Sijne Ma^t verclaert hem viant van Spaengien, sent sijne vloote eerstdaechs in zee, was tot dien eynde daer naer toe ende waren alle havenen in Engelant gesloten; belooft de Dunckerkers ende Spaensche die sijn reden ende havenen aendoen, niet alleen daer bij de onse te laten maer oock selffs te bevechten. Thien schepen van de sijne sijn alreede naer Dunckercke, met last om neffens d'onse hostiliteyt tegen de Infantes schepen te gebruicken. Dit is veel, soo het sonder steert is ende ten effecte wert gebracht. Aertsens seyde noyt avantagieuser tractaet voor dese landen met eenych potentaet en is gemaeckt. Het tractaet is selffs noch niet gesien. De Staten van Hollant stonden om te scheyden, blijven twee drie dagen bijeen om rapport te hooren, oock om te despicieren Ambassadeurs om naer Vranckerijck ende Savoyen te senden, om te sien off den Conynck ende Hartoch in de Ligue willen commen. Savoyen seyt men daertoe is gedisponeert. UE. sal wel doen ende alle

---

1) Franç. van Aerssen, Rienck van Burmania en Albert Joachimi.

mogelijcke preuven van sijn genegentheyt tot het lant soo bij dese als alle voorvallende occasien bewijsen. De saecken van den Conynck van Denemarcken gaen noch wel. Tilly heeft Nienburch verlaet ende hem geretireert. Ulevelt [1]) is hier, versouckt een ruyters dienst van de Staten. Mansvelt gaet derrewaerts; sijn troupes sijn gemonteert, soo onse gedeputeerden schrijven, 2500 man te voet, daeronder 600 officieren, behalve de siecken, die oock 600 sijn, seven hondert combatante paerden. Het voetvolck gaet scheep, de paerden werden met thien van onse compangien geconduiseert tot in het lant van den graeff van Oldenburch. Vorst Christiaen is te vooren vertrocken, ende schijnt de intentie van den Conynck te sijn drie legers te formeren, behalve het sijne, een onder Mansvelt, een onder vorst Christiaen van Brunswijck. Den Raetpensionaris seyde gisteren, dat den Nedersassen Cryts met den Conynck is gevoucht; van den hertoch van Meckelenburch, den hertoch van Pomeren ende den graeff van Oldenburch is seecker. Het regiment van Haesvelt gelicht tot ontset van Breda wert bij de Staten tot subsidie gesonden, ende dat voor drie maenden. Den Conynck heeft selffs 14000 te voet, 6000 paerden; hadde noch 8000 voetknechten, 2000 paerden doen lichten. Ervaren voetvolck heeft hij meest gebreck, ende sullen daerom de 600 officiers van Mansvelt hem commen. Die wt de Baya commen brengen ons nu seeckere tijdynge van het verlies: sij is overgegaen den eersten Mey, bij faute van ordre, autoriteyt ende courage; hadden wel voor ses weecken broot, wijn, olie ende ander nootdruft. De vloote quam daervoor met 32 schepen den 26 Mey, vont haer te swack om met de Spaensche, sterck in de 50 wel gemonteerde schepen, twee met tsestych stucken geschuts, te slaen. De onse sijn haer ander dessein gaen voltrecken. Don Frederico was den 1 August noch in de Baya; men meent hij tijdynge wacht waer de onse naer toe sijn, om die dan te volgen; heeft ons volck soo lange opgehouden, omdat se onse vloote niet souden rencontreren ende ver-

1) De kanselier Jacob Ulefelt.

stercken. Men meent wel eenyge, die van daer commen, mochten werden gestraft. De Compangie heeft door dit verlies een groote crack ende sullen onse conquesten in die quartieren seer sijn gestuyt, te meer de onse de Portugesen ende Mooren, die bij haer waren gebleven ende gecommen, de Spaengaerts hebben a la merci overgegeven. Veele sijn daervan gehangen. Ons bedanckt haer van het goet tractement van de Spaengaerts, werden alle dagen polytycker. Drie hondert van ons bootsvolck is in dienst van Don Frederico gebleven, alsoo sij het niet dursten weygeren. Teresteyn is wederom hier, vervolcht sijn saecke; ick verlange naar het succes, meene daer wat aen gelegen te sijn. De Raetpensionaris gheeft weynich contentement aen de steden. Mijn heer den Prins is wel. Gisteren quam hier aen een ambassadeur wt Sweden [1]). Dit metterhaest, staende om naer Zeelant te gaen, desen 5 October 1625.

UE. seer dienstwilligen broeder
N. v. Reygersberch.

Mijn gebiedenisse aen mijn suster ende neeff Campe.

Mijn Heere.

Naer ick aen UE. hadde geschreven is mij den Uwen eerst behandycht. Den ingeleyden hebbe ick selffs niet connen behandigen, alsoo ick most vertrecken. Den man heeft mij gesien, dan onder een groote troupe, soodat ick mij niet wilde avanceren. Cand. heb ick die gegeven, oock met hem gecommuniceert de comperative discoursen, die UE. daer van de dienaeren van de successeur van de Man met de hantschoenen hoort [2]). Diergelijcke hebbe ick hier mede verstaen. UE. doet wel mij soo particulierelijck te adviseren. Ick houwe seer groote correspon-

1) Gabriel Oxenstjerna.

2) De brieven van De Groot, die hier opheldering zouden kunnen geven, zijn niet gevonden.

dentie met Cand. Hij seyde mij van dage dat Marquette hem gisteren, apres boire sijnde, seyde dat al de regierders niet en doogen, ende dat het int lant niet wel soude gaen off sij mosten sijn verandert. Off hij het meent, off anderluden meenynge wil weten, weet ick niet. Men spreeckt van hem naer Vranckrijck te senden, andere willen Aertsen hebben. Espesse tracht daer seer toe, oock om hem daer de ordre van St. Michel tot een teycken van aengenaemheyt te doen ontfangen. Soo Marquette comt, sal ick hier door van der Myle hem doen sonderen ofi hij UE. wel soude willen spreecken. Dat metter haest, desen 6 Octobr. 1625.

UE. dienstwillige.

XXII.

Hij blijft de belangen behartigen van De Groot, die bezwaard is over de komst van Aerssen. Verschillende berichten.

Monsieur mon frère.

Om den uwen van den 20 Nov. punctuelijck te beantwoorden, soo laet ick tot UE. discretie wat goet gedaen of gelaten is in hetghene de heer van Somersdijck raeckt, als mede aengaende het schorten van UE. advisen. Meene soo veel in mij is mij gequeten te hebben, mits UE. adviserende hetghene ick hier verstaen ende dat personagien van sulcken aensien goet vinden. De swaerhoofdycheyt, die UE. in de comste van den heer van Somersdijck schijnt te hebben [1]), gheeft UE. oock materie van veel sware gedachten; alle dewelcke, hoewel sij niet heel sonder fondament en sijn, soo en is nochtans den staet

---

1) Zijn broeder Johan schreef 9 Nov. aan De Groot over Aerssen's zending naar Parijs. De weinige brieven van Johan, die de correspondentie van Nicolaas aanvullen, zullen aan het einde worden opgenomen.

van UE. saecke soo swaer niet als UE., die alle particulariteyten onbekent sijn, sich inbeelt. Wat mij aengaet, gelijck ick altijt alle devoir aengewent hebbe om naer mijn vermogen voor UE. bij alle occasie te sorgen, soo en hebbe ick noch geen ander intentie ende sal niet versuymen wat tot UE. eerelijcke herstellynge kan bedacht werden. Ick beken de obstaclen sijn groot, maer mijns oordeels soo groot niet, ofte sijn met de assistentie van deghene, die ick weet UE. vrient te sijn, wel te overwinnen. Tijt, beken ick, isser toe van noode; doch een moment kan oock geven dat qualijck kan voorsien werden. Soo UE. sijn ooch ergens heeft daer hij wel meent te connen sijn, het waer mij leet dat ick UE. daervan diverteerde. Sal daromme alle voorslagen, die ick hier hoore, die mij tot noch toe noch van Noerdynge noch van niemant anders voorgecommen en sijn, UE. trouwelijck rapporteren, ondertusschen sien wat den tijt hier lijden kan. Mijns oordeels ende naer het oordeel van die ongepassijt willen oordeelen, soo is UE. saecke op seer goeden voet; maer sij en kan niet werden geforceert. Bij gelegentheyt sal ick UE. excusen sijn Ex^tie doen verstaen. Candenus weet ick dat voor UE. sal doen al wat van een trouw vrient kan worden begeert. Desen middach sal ick te sijnen huise met goet geselschap eeten ende, soo veel de occasie lijden kan, UE. daer gedachtych sijn. Vosberge heeft de tweede plaetse in de Generaliteyt becommen. Tolen heeft sijn woort niet gehouden ende Ziericzee heeft haren pensionaris [1]) voorbijgegaen. Josias [2]) heeft sijn plaetse verlaten, voornamelijck, soo ick meen, omdat hij die niet wel houden conde. Onder pretext van de Joden te bekeeren soo drijft hij tot Amst. een vreemden handel. Hij is soo geembrouilleert met schulden dat UE. daer noch vremde dyngen van hooren sal; doch dient van ons niet te esclatteren. Men heeft hier heel andere opinie van Engelant als men daer doet. Milort

---

1) Zie boven blz. 56. In Tholen (zie boven blz. 34) was thans Cornelis Huygens pensionaris.

2) Zie boven blz. 56.

Buckingham is noch hier, doch alsoo ick dese weecke possessie hebbe genomen ende op de rol hebbe moeten sitten [1]), soo weet ick niet hoe verre sij gehandelt hebben. Den Conynck van Groot Bretange equipeert wederom een vlote van hondert schepen, dan ick geloof mede dat die alliantie ons niet seer immers soo haest niet sal subleveren. Ondertusschen gaet het met onse finantien seer slecht. Wat Aertsens daer wtrecht wilde ick wel pertinentelijck weten, opdat ick het communicere daer het behoort. Veele steden namentlijck Amsterdam sijn tonvreden dat hij alleen is gesonden. Op de continuatie van Duick sal werden gesproocken. Het boeckxen van Ferrier [2]) wilde ick wel sien. Hier is wtgecommen een Tragedie van Palamedes, daer onder bedeckte namen het ongelijck aen de Ad^{t} gedaen wert verhaelt. Het is wel gemaeckt, wert veel gelezen. De predicanten invectiveren dagelijckx seer over de assistentie den Conynck tegens die van Rochelle gedaen. Duick, Bouckhorst [3]) ende Aerssens hebben het daerom te lijden. Hauthain [4]) is in groote haet: soo crijcht elck sijn beurte. De order van St Michel vliecht hier veel over. Ick oordeele wt die nieuwe maniere van doen, dat men hier volck winnen wil. Men informeert vast voort op de quade menage van de Ad^{teyt} van Rotterdam; sij hebben vremt huys gehouden ende werden, soo men seyt, vremde dyngen ontdeckt. Soggaert van der Mast [5]) worden geseyt mede niet vrij te sijn. Dat spel mocht wel verder gaen. Sijn Ex^{tie} heeft niet wel andere commissaresen in Teresteyns saecke konnen

---

1) Reigersberch was reeds in 1617 door de Staten van Zeeland tot lid van den Hoogen Raad gekozen. Over de benoeming ontstond geschil ten gevolge waarvan de plaats tot dit jaar openbleef, toen Frederik Hendrik hem in November benoemde.

2) Misschien is een der geschriften van den Franschen predikant Paul Ferry bedoeld.

3) Nic. van den Bouckhorst, heer van Noordwijk en Wimmenum, lid van de Staten-Generaal.

4) Willem de Zoete, heer van Hautain, luitenant-admiraal.

5) Johan Adriaansz. Soggaert, raad ter Admiraliteit van Amsterdam voor Zeeland.

kiesen, omdat andere in de collegien van Dordrecht ofte vermaechschapt aen d' een off d' andere sijn. Men meent, Teresteyn sal werden geabsolveert. Dese weecke is van de Hoven van Justitie authorisatie op de commissaresen versocht om getugen te mogen hooren; in de vacantie van Kerssemisse sal die saecke bij de hant genomen werden. Ick meene dese weecke voor weinyge dagen naer Zeelant te varen; voor Kerssemisse sal ick wederom hier sijn ende dan ernstych op UE. dyngen sonder ophouden gaen letten. Verwacht de wtcomste met goede patientie; mij dunckt met Godes hulpe dat alles wel vallen sal. Recommandere mij aen mijn suster. Desen 1 Decemb. 1625 [1]).

UE. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigerberch.

XXIII.

Hij heeft weder zitting genomen als raadsheer. Onderhoud met den Prins. Raadgevingen

Monsieur mon frère.

Gisteren den 8 Decemb. ben ick tot Midd. gearriveert met intentie om in Zeelant acht off thien dagen te blijven,

---

1) Het eerste gedeelte, hoewel met verandering van spelling en woorden en eene uitlating, ook bij C. Brandt, a. w., dl. I, blz. 350. De brief van De Groot van 20 Nov. is verloren gegaan. Daarentegen is een schrijven van 28 Nov. bewaard gebleven, waarin het volgende voorkomt: „Ick heb UE. laestmael in 't breed geschreven op de voorslagh van UE. ende Neeff gedaen. Mijne consideratien duyren. Ick en can niet anders mercken dan dat het een beleydt is van Monsr. d'Espesse ende eenige anderen om voor mij de eer van de Rechters te salveren, waertoe oock eenigen alhyer haer mijne vrunden seggende zeer arbeyden tot mijn leedtwesen. Neeff Campen is geweest bij d'heer van Somerdyck, dye aen hem van mij eerlick heeft gesproocken. Ick sal van gelijcke doen.... Dye mij met den heer van Somerdyck willen coppelen trachten allegader om den Advocaet te condemneren, mij van de Remonstranten af te scheuren ende de Rechters oock in mijn regard eenig gelijck te geven."

mijn affairen daer te verrichten ende alsdan met een deel van mijn bagage ende boucken wederom naer den Hage te keeren. Voor mijn vertreck hebbe ick soo in de camer als op de audientie paisible possessie genomen. Hoope mijn residentie, qualiteyt, omganck ende conversatie mij meerder occasie geven sullen om het ghene mij nu meest ter herten gaet voor UE. te konnen sorgen. Op mijn affscheyt hebbe ick Pietatis lange ende breet van veel en verscheyde saecken gesproocken; vinde hij meer ende meer confidentie in mij neemt, sal oock soucken dat faveur soo te employeren dat ick, gelijck ick schuldych ben, hem toone hoe seer ick genegen ben sijn vooryge vrienschap met alle getrouwe dienst te erkennen. Onder ander propoosten vielen wij mede op den stant van de Religie, daerin hij oordeelt de verdeelinge ruineux voor de kercken ende staet. Ick seyde UE. altijt van dat gevoelen geweest was ende darom alle mogelijcke devoir had aengewent, om de scheyding, doen het tijt was, te beletten; dat UE. oock naer de gevallen scheurynge altyt hadde bedacht middelen, waer het mogelijck, om de scheurynge te heelen, ende dat ick bij verscheyde occasien door UE. brieven was onderrecht, dat UE. oordeelde dat, blijvende het sinode sulckx het was, mits eenyge naerder verclarynge op eenige articulen te doen, middel te vinden was, als die d'autoriteyt in handen hadden dat wilden behertygen, om de gedeelde leden wederom te versamelen. Dat smaekte den goeden Heer voernamelijcke wel. Vraechde offer geen middel en was, dat UE. sulck de predicanten daer off Cretens. soudt connen doen verstaen. Ick seyde dat UE. met de eerste geen omganck en hielt, ende dat UE. oock hadde begeert dat ick sijn excusen doen soude, waerom UE. den andere niet garen sout spreecken. De eerste redenen namp hij aen, hoewel ick merckte ende oock weet dat hij het liever anders sage. De redenen van UE. excusen, waerom UE. met Cret. niet garen sout spreecken, contradiceerde hij niet maer meende off die waer waren, dat UE. die soo hooch niet moste wegen ofte most soucken bij hem te commen, misschien dat het andere operatie soude doen als UE. meent. Ick continueerde UE. excusen, dan alsoo ick sach sijn E. sulcx

ernstych was, namp ick aen UE. sulckx wederom te adviseren. Daertoe dient desen, die ick staende voets binnen Middelburch schrijve [1]); UE. sal gelieven daerop te letten ende te doen dat gevouchelijck geschieden kan, ende dat UE. goeden raet gedragen sal (*sic*). Dat durve ick UE. verseeckeren, dat dien goeden Heer genegen is ten hoochsten om UE. goed te doen ende anders niet als d'occasie en vertouft. Kan UE. die faciliteren dient daer niet in te versuymen. Candenus, in wiens huis wij UE. gesontheyt met de heer Beaumont ende Artax. neffens Verdoes [2]) ende andere hebben gedroncken, seyt dat hij alles wil doen wat hij kan, ende dat hij weet dat Piet. anders niet en souckt als met goede middelen te doen dat wij begeeren. Bidde UE. daeromme op UE. saecken selffs wel te letten ende te sien bij wat middel dat yet is te doen ende wat voorslagen best van mij connen werden gedaen. Ick mercke den tijt veel gheeft, ende dat Piet. alle gevouchelijcke ende ordentelijcke middelen niet en versuymt. Door Delft gaende spraeck ick M. [3]), die mede van opinie is dat UE. alle devoiren tot vereenygen moet aenwenden. Driak. sage het oock garen. Ick sal UE. schrijvens verwachten ende daerwt garen verstaen, hoe UE. met den Heer van Somersdijck vaert ende wat sijn E. daer maeckt. Bidde UE. gerust te sijn ende sonder scrupulus alles bij de hant te nemen, dat niet tegens UE. reputatie directelijck en strijt; gelooft ick daervoor soo seer als UE. selffs becommert ben, maer alle interpretatien moet men niet te seer vreesen, alsoo die oock contrarie interpretatien lijden; ende wij moeten toonen aen Piet. dat wij al ende meer doen als eenichsins mogelijck is. UE. sal daer te lichter toe verstaen, soo UE. considereert hoeveel hij om gevouchelijckheyts wille selver buuten sijn naturel moet doen. Dit metter haest om mij te acquiteren van mijn commissie ende UE. te toonen, hoeseer UE. saecke bij mij wert behertycht; recomman-

---

1) C. Brandt (a. w. bl. 35) deelt uit dezen brief een en ander betreffende dit onderhoud mede.

2) Mr. Jacob van der Does, raadsheer van den Prins van Oranje. Zie boven blz. 51.

3) Dirk Meerman.

dere die bij UE. niet mach werden versuympt. Ick sal altijt blijven, Monsieur non frere,

UE. seer dienstwillygen broeder,
N. v. Reygersberch.

Wt Midd. desen 9 Dec. 1625.

Alle de vrienden varen noch wel, Godt sij loff. Mijn gebiedenisse aen mijn suster ende de vrienden.

XXIV.

Hij heeft nog uitgesteld iets in zijn belang te doen. De stemming ten aanzien van de onderliggende partij. Dood van den heer van Kenenburch. De „Man van credentie."

Mon frère.

Mijn lesten is van den 10 dezer [1]); daerwt sal UEd. hebben verstaen, hoe de saecken doen hier stonden, ende waertoe ick om veele redenen inclineerde. Hebbe die oock met andere, die tot de executie mosten werden gebruuckt, gecommuniceert, ende heeft ons best gedacht dese vergaderynge, die maer thien daegen soude dueren ende niet als op pointen van belastynge delibereren, niet voorders te tenteren. Daertoe, boven de redenen UE. alreede bekent, mij voornamelijck disponeerde verscheyde clachten, die over de vergaderynge van de Remonstranten quamen, oorsaecke van nieuwe alteratie, ende bovenal dat Cats binnen weynygh dagen vertreckt naer Engelant, om daer te clagen over het aenhalen van onse schepen bij de Engelschen, wiens absentie ons dienen sal; sulcx dat alles in stilte moet blijven tot het leste van feb. ofte

---

1) Deze brief is niet gevonden. Ook missen wij alle brieven van 1626, hoewel de correspondentie, blijkens de brieven van De Groot, in dat jaar geregeld is voortgezet. Ze schijnen van den aanvang aan de collectie te hebben ontbroken, daar ook C. Brandt geen enkelen brief van dit jaar aanhaalt.

eerste van Maerte. Ondertusschen sal sien waer Vosberge logeert, die ick noch niet goet hebbe gevonden te spreecken. Dese weecke sal in sijn absentie, alsoo [hij] in Zeelant is, zijn huisvrouwes [1]) pols eens tasten; hadde het over eenyge dagen gemeent te doen, maer heeft mij gelegentheyt ontbroocken. De heer advt Boreel [2]), met wiens communicatie ende goetvinden dit wtstel geschiet, sal tegens de naeste vergaderynge met de bewinthebbers wederom verschijnen ende nieuwe instantie doen. Wilde wel, soo mogelijck ware, dat UE. oock Langerack met sijn advisen dede continueren. Mijns oordeels soo groeit dagelijcx de moderatie ende connen de dyngen hier niet lange in dese onseeckerheyt fluctueren. De gemeente is stille op meest alle plaetsen; t' Amsterdam schijnt dat men die in alteratie souckt te houden. D' ontsteltenisse die hier is toont haer onder eenyge regierders ende predicanten, wt vreese meer als wt haet, ende wert die meest gevoet door diffidentie, die sij hebben van sijne Extie. Want [ick] wel ben onderrecht, ende dat van degene die van haer ordre sijn, datse hem niet vertrouwen. De doot van de heere van Kenenburch heeft mij seer bedrouft, meer om de vrienschap van hem genoten ende dat mij leet is dat hij de vrucht van alle sijn arbeyt ende sorge niet sal smaecken, als omdat ick oordee.e dat se seer schadelijck is, want hij alreede veele maenden nergens toe heeft connen dienen. Het Lant verliest daeraen een treffelijck edelman ende wij een groot vrient. Hij hadde groote bequaemheyt, hoewel die bij weynyge is bekent geweest. Het comt wel dat de Man van de credentie het roer nu selffs in de hant kan nemen; sprack hem onlancx, was wel tevreden ende besich om aen N. te schrijven. Het is een groot polityck ende wenste hem familiarelijck te connen hanteren, meene hij alleen volcomen kennisse heeft van alles dat hier te lande lange jaren is gepasseert. Het schijnt hij met mij met meerder confidentie begint te gaen, dan of de conciliatie op den

---

1) Barbara Panhuys.

2) Vermoedelijk een der zonen van den burgemeester van Middelburg Jacob Boreel.

voet die hij meent sal connen vallen, twijfel seer: men moet sien. T waer mij leet dat ons dessein hier UE. daer hinderlijck ware; het moet nochtans sijn begonnen, souder yet van vallen. Hebbe met... gesproocken..... [1]) ende oock niet sonder peryckel soude sijn UE. daer tegens de desseins te gebruycken. Wil UEd. meenynge daer wel op verstaen. Soo UE. yet bejegent van hetgene hier wert gemolieert, moet UE. gelaten, als de waerheyt is, dat het sonder UE. toedoen comt ende de Compangie niet cont beletten dat se vreesen, dat gij haer schade cont doen; ende op dien voet genomen sal UEd. daer meer goets als quaets moeten doen. Bidde om mijn gebiedenisse aen mijn suster. Met haeste, desen 17 Jann. 1627.

Den uwen van den 2 deser hebbe ontfangen. Meene die, sooveele de Engelsche ende Vosberge aangaet, te hebben beantwoort. Het schrift Algazarabaty [2]) hebbe niet gesien, wil daernaer [horen], Bedancke UEd. voor het leste discours.

UE. dienstw. broeder,
N. v. Reygersberch.

XXV.

De belangen van De Groot. Vier afgevaardigden van Amsterdam willen den Prins over zijne terugroeping spreken.

Mon frère.

Over vier dagen hebbe ick wt den uwen van den vierden deser de goede verlossynge van mijn zuster verstaen,

1) Hier zijn twee of drie regels weggescheurd.

2) Reigersberch, die geen Arabisch verstond, zal Alfîruzabady hebben moeten lezen, deze was de schrijver van een veel gebruikt Arabisch woordenboek „Al-Kamûs, dat de hoofdbron geweest is voor het Lexicon van Golius. Ik dank deze inlichting aan Dr. M. J. de Goeje. De Groot zal dit woordenboek bij zijne Oud-Testamentische studiën hebben willen raadplegen.

daerover seer ben geweest verblijt, hoopende dat hare indispositie met dat pack sal sijn affgeleyt. Doctor Pijnacker [1]) heeft mij oock geseyt tot Montreal onse suster te hebben ontmoet, twijfele niet ofte is nu bij [U], dat ick met blijschap hooren sal. Wat belangt de presentatien die daer geschieden, souden wel bedenckelijck sijn bij aldien daer staet op conde werden gemaeckt; maer het sal met het begonnen dessein van commercien gaen gelijck alle fransche entreprises. Ick late evenwel niet naer soo veel mij mogelijck is te doen verstaen dat daer nadeel wt is te vresen. Vier gedeputeerden, die op de vergaderynge commen van Amsterdam, sijn geresolveert sijne Ex^tie^ van UE. rappel te spreecken; so veel hebbe ick in de stat te wege gebracht, et.. fuerunt etiam illis crebe.... Den drossaert Hooft doet oock goede devoiren ende corresponderen in dat [beleyt], gelijck oock de Heer Bicker, een van de vier; de drie andere sijn den burgemeester Geelvynck [2]) Geurt Dirckx [3]) ende burgemeester Bas. Wij moeten sien wat vallen sal. Bicker is noch hier niet mits een coortse, moeten hem verwachten, sullen dan sien wat vallen wil. Sijn Ex^tie^ wert geseyt datelijck in den Hage gecommen te sijn. Binnen twee dagen sal ick mijn schuldyge plicht doen ende daer naer op de saecke passen, met ernst aenhouden; moeten sien wat den tijt lijden kan. Daer dienen noch eenyge dagen door te laten loopen, UE. mach wel vertrouwen dat van den oorboir niet sal werden versuymt, hoope Godt ons voornemen segenen sal. Schrijve dit met haest in een vreemt huys. Blijve naer mijn gebiedenisse aen beyde mijn susters [4])

UE. dienstwillyge broeder
N. v. Reigerberch.

---

1) Cornelis Pijnacker, hoogleeraar te Leiden, door de Staten-Generaal met eene zending naar Algiers belast.

2) Jan Cornelisz. Geelvinck.

3) Geurt Dircksz. van Beuningen.

4) Hoewel De Groot op de keerzij schreef „Martius 1627" moet deze brief in Januari geschreven zijn, want in de dagvaart van 22 Februari hadden voor Bas en Van Beuningen anderen zitting genomen.

XXVI.

Zijne bemoeiingen in het belang van De Groot. De verkiezing te Amsterdam. C. Pijnacker. Paskwil op de Amsterdamsche regeering.

Mon frère [1]).

Desen morgen hebbe ick ontfangen den uwen van den 24 Jann. met den bijgevouchden, die ick met Schonenberch sal communiceren ende den oorboir daernaer mede doen. Voorleden Sondach doen ick hem lest sprack was denselffden Schonenberch van opinie dat UE. aan den goeden heer [2]) behoorde te schrijven, off ten minsten aen mij om hem te communiceren een versouck wel gearraisonneert met redenen, die UE. souden nootsaecken naer soo lange patientie, soo den dienst vant Lant niet conde lijden dat op UE. soude werden geleth, hem selven [3]) te stellen. Moocht daer noch op dencken, hoewel dese corte woorden groote sin hebben ende genouch dat selffde inhouden. Doen ter tijt seyde ick niet dat ick UE. alreede tot schrijven hadde geraden ende sal daeromme uwen brieff beter te passe commen. Den Man van credentie sprack ick gisteren, die oock mij sprack off niet goet en waer dat UE. eens op die wijse soude schrijven. Schonenberch ende ick sijn geresolveert tegens de aenstaende vergaderynge eens den goeden heer gesamentlijck te spreecken, ende neme in bedencken off wij het niet bij occasie van desen brieff behooren te doen. Wij sullen alles bij brengen dat mogelijck is, dan die mach men

---

1) Naar eene „Copie", gelijk er boven staat, van Reigersberch zelf. De brief verscheen terstond in druk, met eenige aanmerkingen, (zie *Catal. van de pamft. verzam. in de Kon. Bibliotheek* N°. 3744) en werd door Aitzema (*Saken van staat en oorlogh*, blz. 656) alsmede door C. Brandt (a. w., Dl. I, bl. 361 vv.) overgenomen. De lezing van deze Copie is veel nauwkeuriger. De schrijver van *Monster van hondert leugenen* enz. (*Catal.* N°. 3746) zeide reeds, dat de brief gedrukt was „met soo veel fouten, dat men dickmael noch hooft noch steert can verstaen".

2) Frederik Hendrik.

3) Opengelaten. In de uitgave staat hier „elders".

niet te seer perssen. Flecti potest frangi non potest, ende om volcomen resolutie te mogen verstaen, most men eerst weten wat plaetse wel te kiesen ende off geraden is soo langen hoope met apparentie van restitutie te verwerven. UE. heeft verstaen wt hetgene ick suster Bloncke over acht dagen schreeff wat mijn leste officien sijn geweest; mijn besonge was goet, dan comme soo dickmael ende houde soo ernstelijck daer op aen, dat ick haest soude verveelen, ende te vervreemden is ongeraden, alsoo de tijt veel geeft. Simon de Rijcke ende noch een van sijn humeur sijn in de vroetschap tot Amsterdam gecommen, dat naer mijn opinie een grooten slach is. De Rijcke is courageux, ontsiet geen gemeente, heeft lange jaren de soldaten betaelt, die oock seer van hem dependeren. De vercoren burgemeesters sijn de beste die men kan wenschen: Bas, Oetgens, Geurt Dircksz., Bicquer. De heer Basius [1]) is nu tot Amsterdam, hebbe hem geschreven ende versocht, gelijck hij aengenomen heeft, daer alle goede devoiren te doen. Wij moeten sien wat de vergaderynge geven sal. Ick beken garen dat wtstel geen goet en doet, hoewel int regard van Amsterdam met wtstel is gewonnen. Ick en twijfele oock niet off men souckt soo hier als daer quade officien te doen. Maer wat remedie? Hier, hoe ruchtbaer het is, soo wert daer seer weynych van gesproocken, twelck mij seer wel behaecht. Men seyt Smoutius [2]) op den biddach over 12 dagen in sijn predicatie heeft geseit, datmen het Trojaensche paert wederom wil inhalen. Met dien man wert gespot. Ick hadde gevreest dat alle predyckstoelen daervan souden hebben gedavert, is beter wtgevallen. Met Pijnacker houft UE. sich niet te becommeren, is van weynich consideratie, quanquam livor et obtrectatio proïis auribus excipiantur. Sijn saecken staen niet wel, ende naer ick kon hooren spreeckt seer wel van u, seyt UE. daer in groot aensien is, namentlijck bij den Cardinael [3]). Bidde UE. voor een cleyn gerucht sich niet te

1) Johan Basius, meester van de rekening en neef van H. de Groot.
2) De Amsterdamsche predikant Adriaan Jorissen Smout.
3) Richelieu.

vervaeren, maer alles ongemerckt door te laten gaen. Vosb. is noch in Zeelant bevroosen, hebbe mijn broeder versocht te sien off hij yet daer conde vernemen, dat UE. wel van daer sal verstaen. Wat d' Alliantie van Vranckerijck retardeert sal ick vernemen en dan schrijven. Ick wilde wel dat UE. mij van alles int breede adviseerde om occasie te hebben met UE. Neeff anders als van die... [1] te spreecken. UE. schrijft niet hoe den [2] bij den Conynck in sijn presentie door die van de Sorbonne is overgehaelt, daer ick sijn Ex^tie over acht dagen veel van hoorde vertellen [3].

Nieuws weet ick niet dan dan t' Utrecht groot misverstant is tusschen het Hoff ende Magistraet, ende dat overmits het Hoff hadde gedefereert aen het appel van een goutsmith, die bij de vroetschap over een gehouden vergaderynge was gecomdemneert. De vroetschap den deurwaerder, die het mand^t hadde geexploiteert, gevangen heeft gestelt. Men meent de Staten het Hoff sullen mainteneren. Voor 't vermaecken van de Magistraet tot Amsterdam was daer dese pasquille gestroyt [4].

Rari certe boni etc. Dit schrijve ick UE. om te sien hoe het daer gestelt is, recommandere mij aen mijn susters ende sal ten naesten mijn commissie senden. Desen 6 Feb. 1627.

---

1) Er stond „saecke", maar dit is doorgehaald. De lezing van dezen zin is in de uitgave geheel foutief.

2) Opengelaten. In de uitgave „Garde des seaux".

3) In de uitgave staat nog het volgende: „De vrou van Valckenburgh, daer ick over vier dagen ten huyse van den heer Wyts mede te gast was, seyde my aan myn suster te willen schryven, ende dat ick het oock wilde doen ende haer laten weten, dat sy uyterlijck tot het begin van Mey hier meent te blijven. Is seer habijl, oock van goede wille ende goet beleydt, wilde mijn suster haer hier rencontreerde, om of het met de naeste vergaderingen niet en viel, ick dan door mijne suster ende sulcke instrumenten wat mochte wercken. Daer dient op gelet."

4) Hier zijn eenige regels opengelaten. Het bekende paskwil, dat ook door Wagenaar wordt medegedeeld, is niet ingevuld.

XXVII.

De geintercipieerde brief. De steden zullen aandringen op vernieuwing der placcaten. Stemming van den Prins.

Mon frère.

Mijn reyse in Zeelant heeft UE. brieven over ende weder doen sockelen, ende daerom sijn mij die traech ter hant gecommen ende UE. onbeantwoort gebleven. Ick ben nu al drie weecken weder in den Hage geweest, met intentie om soo haest onse susters in Zeelant sijn, die, ist mogelijck, daer te gaen vinden ende te verstaen alle particulariteyten van UE. intentie. Seer ist weder int verwar ende schijnt dat men wil pretexeren mijn brieff daertoe occasie heeft gegeven. Maer d'alteratie comt wt de glossen niet wt den text, ende U weet hoe verre onse gedachten sijn van yet te willen altereren ende hoe garen wij sagen alles bevredycht. Vreese het daer soo niet toe commen sal. Meest alle de steden, Rotterdam wtgesondert, commen met schriftelijcke last om de placaten te vernieuwen. Tsal veel sijn soo dat voornemen wert gestuyt, want mijns oordeels soude den voortganck nieuwe swaricheyt causeren, ende die daerop dryngen urgeren seer, sijn meest alle de leden. Niemant set hem daer ter degen tegens. Sijne Ex^tie^ heeft princelijcke intentien ende sage garen beyde de gemoederen verdragen; is ongeluckych dat hij niet wert gesecundeert maer bij beyde partijden getraduceert. Den uwen van den 15^en^ April hebbe ick over drie dagen ontfangen, hebbe de advysen UE. Neeff gecommuniceert, die ick weet dat UE. ende ons allen goet wil; moet daer niet aen twijffelen. Maer hij vinter weynych die van sijn humeur sijn; bidde UE. mij dat gelieve te geloven. Dese vergaderynge sal genouchsaem een crisis sijn van hetgene is te verwachten. De predicanten woelen seer, t'is seer veel de gemeente noch soo stil blijft. Tot Schoonhoven is een vergaderynge gestoort. De magistraet heeft het garnisoen daertoe gebruyckt; de Engelsche hebben vrij wat geexcedeert, de Franschen discretie gebruyckt, dat haer hier gunste geeft,

Sijne Ex^tie heeft den Engelschen capiteyn getoont, dat hem niet aengenaem is dat sij haer daer mede moijen, oock den burgemeester geseyt niet te verstaen men het crychsvolck daertoe gebruyckt. Den burgemeester [1]) heeft in de vergaderynge sulcx gerelateert ende geseyt de Remonstranten daer sesse tegens een sijn, ende dat sij darom een ander hant moeten hebben. Siet waer de luyden haer passien leyden ende in wat pointen wij staen. UE. is geluckych dat UE. van verde dese buye noch over can sien gaen. Sijn Ex^tie heeft met ons neeff Campe te confereren de plaetse van Lieutenant getoont, dat hij al wat extraordinaris heeft willen doen; ben oock verseeckert dat hij in meerder toonen soude, dat hij de deucht sonder aensien van persoonen bemint. Het coolsaet, dat UE. heeft versocht, gaet hier benevens. Recommandere mij aen alle de vrienden ende blijve

UE. dienstwillygen broeder,
N. v. Reigersberch.

Desen 2 Mey 1627.

XXVIII.

Staatkundige en krijgsaangelegenheden. In de Statenvergadering van Holland is over den geintercipieerden brief gehandeld.

Wt degene die ick over acht dagen schreeff [2]) sal UE. hebben verstaen het verloop van de Conynck van Denemarckens saecken. Tsedert hebben wij tijdingen, dat sijne M^teyt was te Luckstat ende wt Vranckrijck een secours van twee dusent man hadde gecregen. Doch wert geoordeelt dat, ten sij hij promptelijck ende vigoureuselijck werde geassisteert, dat hij de Sont selffs qualijck sal connen behouden. Om dat pack op ons te nemen sijn

---

1) Dirk Reynierszn. of Adriaan Jansz. van Vredenrijk.

2) Er worden vele brieven gemist, die ook Brandt niet schijnt gekend te hebben.

wij te swack. Daer vallen discourssen off men niet behoort te sien den Sont in bewarynge te crijgen. Men seyt dat die van Hamburg, soo Tilly voorbij haer stat trok, in alarm waren ende drie musquetten sijn gelost, sonder dat yemant daervan is beschadycht, hetwelcke sij met twee hondert dusent Rijcxdaelders sullen moeten redimeren. Dat het fort St Martin bij Hollanders met vivres is gesecoureert wert hier gelooft, ende dat het nu wel eenyge maenden tegen kan houden. Soo het waer is sullen de Engelschen, die men seyt dat alreede seer beginnen te sterven, haer selven daer consumeren. Den ambassadeur Carleton houdt hier aen dat de schepen, die voor Vranckrijck hier sijn gemaeckt, opgehouden mochten werden, doch te vergeeffs [1]). Hij wil de onse persuaderen dat Vranckrijck met Spaenge een Alliantie offensive ende defensive heefft besloten tegen de rebelles, ende wie Spaenge daermede meent seyt hij dat wij wel behooren te verstaen. De alliantie ende het gelt toegeseyt sal met woorden werden voldaen. Somma: souckt de beste impressien van Vranckrijck hier niet te geven, twelck niet vremt is ende darom oock suspect moet sijn. L'Abbé d'Escalles [2]) is noch hier ende correspondeert veel met Aureliano ende Maximino; sie hem oock dickwils bij Heliogabalo. Den viant continueert sijn werken noch tot Santvliet ende het schorre daer over. Te Santvliet leyt hij een fort met dobbel retranchement ende wert geseyt het buytenste vijff voet, het binnenste seven hooch te sijn. De Engelsche hebben vier Egbooters van de Dunkerckers genomen ende in den gront geschoten. Tis apparent dat twee capiteynen, die haer qualijck hebben gecomporteert, ontrent het lant hare metgesellen verlatende, niet ongestraft sullen gaen. Hoe de saecken van onsen staet staen, sal UE. wt mijn suster, die nu onder wege is, verstaen. Men spreeckt van een Ambassade naer Vranckrijck ende Engelant tot accommodatie van haer different te senden, daer toe oock onder anderen den Graef van Culemburch

---

1) Vgl. *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, 2de S., T. III, p. 17. Carleton's *Letters* a. d. 1627 (1841) p. 59 Aitzema, a. w. Dl. I, blz. 680.
2) Vgl. *Archives*, p. 20. Aitzema, blz. 651.

wert gedesigneert. Neffens de boucken, die ick hebbe ontboden, wilde ick wel Gradus ascensionis Bellarmini van den besten druck in cleyn formaet, wel gebonden, mij werde gesonden, ende oock soo daer nooh wat is morael dat fray is als De gemitu Columbae [1]). Sal UE. schrijvens verwachten. Hier is men vast besych geweest met het point van beschrijving tegens mij gestelt. Soo dat gisteren vooren quamen waren de advisen different. Somygen seyden dat men die saecke soude laten berusten, eenyge wilden dat men advis van het Hoff soude versoucken, Haerlem dat men den fiscael soude ordonneren tegens mij te procederen. Leyden ginck verder, begeerde men mij bij provisie soude suspenderen. Wert niet geconcludeert, is maer wtgestelt tot van dage ende is niet wederom voortgebracht. Off men, siende dat men er niet mede deur kan, het daer wil laten off beter occasie waernemen moeten wij sien. Van UE. is niet gesproocken. Met grooten haest, desen 25 Sept. 1627.

UE. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

XXIX.

Staatkundige mededeelingen.

Mijn Heere.

UE. sal sien den staet van den Conynck van Denemarcken saecken wt een copye van een brieff bij *Moers-*

---

1) Hij bedoelt: Rob. Bellarmini *de Ascensione mentis in Deum per scalos rerum creatarum opusculum.* Romae 1615. Latere uitgaven te Antwerpen, Lyon en elders zijn te vinden in de *Bibliothèque de la Compagnie de Jésus* (3de uitg), tom. I, col. 1231, No 34. Aldaar col. 1238 No 37 ook: Bellarmini *de gemitu Columbae, sive de bono lacrymarum libri tres.* Romae 1617. Beide geschriften zijn ook opgenomen in de *Opuscula selectiora* Bellarmini, Duaci 1627, 16o, zeker de uitgave door Reigersberch bedoeld Ik dank deze opgave uit de nieuwste uitgave van de *Bibliothèque* aan de vriendelijkheid van den Hoogeerw. heer H. J. Allard S.J. te Maastricht.

berge [1]) geschreven, die ick hieronder hebbe gestelt. Twaer tijt de naburyge Conyngen wt haer oogen sagen, soo het niet te laet en is. Tis te vreesen dat Tilly sijn victorie sal vervolgen; wert geseyt hij het ooge naer Emderlant heeft. Waer sullen wij sitten met de Oost ende Noortzee? Het schijnt de Conyngen den Spaengaert de deure hebben geopent tot de monarchie. Ick kan niet sien hoe sijn cours sal werden beleth. Boven meester sijnde ende ons soo ter zee als te lande van alle kanten op het lijff vallende ende ons distraherende, ne ipsa quidem salus nos salvare potest; waer sullen onse naburen dan sitten! Het publyc becommert mij wtermaete seer, adeo res

---

1) Adolf van Waal, heer van Moersbergen, in 1618 verbannen, thans in Denemarken.

De „Copie van den brieff, geschreven den 11en Sept., ouden stijl", luidt aldus: „Den 11 huius quam des keysers volck voor Rendensborch, begonnen des morgens ten acht uyren te schermutseren, veroverden alle buytenwercken omtrent den middach. Daerop den prins van Denemarcken met den amptman Rantzou met twee van de ruyteren de vlucht naer Denemarcken ofte die Belt toe namen, daerop wij alhier een grooten brant sagen opgaen ende vernamen den 12, dat het die voorstat ende eenyge dorpen van Rendensborch geweest waren. Dito quam de olde graeff van Turn tegen over dese stat opt veer, nam die vlucht, versocht hier passage, gaff aen dat hij met 3 dienaren daer waer, doch onse schiltwacht ontdeckten achter den dijck bij de 20 ruyteren ende bequam advis, dat noch wel hondert ruyteren voorhanden waren; hebben Syne Genade darom dien pas gewygert. Doch alsoo mij geseyt werde, dat hij geschreyt hadde, hebbe ick Abraham [Persin] secretelyck gesonden hem te seggen, hij mochte ontkender wijsen met sijn diender passeren, maer was al vertrocken ende verstaen dat hij met een cleyn schipken wt Ditmaersen vertrocken sij. Den 13 quamen veel borghers ende oock Adel, van Rensborch ende daaromheen gevlocht, berichten dat de principale stat noch hielt, maer meynden niet dat se het lange maecken solde, oock een troupe ruyters off versamelde officieren, die onsen genadygen heeren pas hadde, welcke naer schepen vraechden, derfsten sich in Ditmarsen niet betrouwen, hoewel ick hen seyde dat sij geen noot hadden, alsoo mijns heeren lant overal sterck met wacht beset is. Den 14 comt sijne Mteyt van Denemarcken met sijne gemalinne vrouw Christina, een edelman, drie dienaers tot Tonningen met een cleyn schuytken onversiens over de Ayder, seer perplext; neemt sijnen wech tegens de nacht over Housum naer Flensborch. In somma, des conyncks saecken gaen boven maeten qualyck." De brief heeft ook nog een postcriptum, dat echter grootendeels onleesbaar is geworden.

mihi videntur conclamatae, ende staet niet weyniger op ons particulier te letten. Misschien sal UE. den Joseph van de uwe noch moeten sijn; dient darom levendych te houden *de aengeboden conditye* [1]). Gallus is niet hier, sal met de eerste gelegentheyt *hem van u spreken;* waer het publyck soo wel te helpen als ons particulier sage daer raet toe. Constantius sal *op mijn brief* adviseren. Het sal niet gaen naer Galienus intentie maer eer naer Joviniani, die voor Constantius sorgt niet sonder goede apparentie. De ambassadeurs schrijven bij haer leste brieven, dat sij hoopten tusschen Polen ende Sweden een accoort te treffen. Dan de tijdyngen van Denemarcken connen tsedert de saecken daer hebben verergert. Alexander doet door sijn procureur groote instantie, dat Verus in sijn versouck niet soude werden gehoort. De articulen, die hij van accoort over heeft gegeven, soo die aengenomen werden, dreijcht genouchsaem wt sijn verdrach te scheyden. Den raet sage garen beyde partijen bevredycht ende is vrij perplext. Maximinus heeft door sijn advocaet doen seggen, soo men Verus schepen laet vertrecken, dat hij protesteert van al de onheylen, die Tiberius over sullen commen. Ick sie dat veel heeren van den Raet tot Verus meest inclineren. Men spreeckt van Ambassadeurs naer Vranckrijck ende Engelant te senden, ende werden naer Vranckrijck bij eenyge onder anderen voorgeslagen: Bouckhorst, Vosberge, Pauw; naer Engelant Rantwijck [2]), Cats; Walta [3]) is noch niet gearresteert. Sijn Ex^{tie} wort eerst verwacht, die comt maendach. Wilt mij toch voortaen van alles pertinent adviseren. Desen 9 October 1627. Scis bene quis dicat positis pro nomine signis.

---

1) Al wat van nu aan cursief is gedrukt, is met geheimschrift geschreven.

2) Arnold van Randwyk, lid van de Geldersche Ridderschap.

3) Peter van Walta, lid van de Staten Generaal voor Friesland.

XXX.

Aanval van Engelsche schepen op een Fransch schip bij Texel.

Mijn Heere.

Desen morgen heb ick UE. door een ander wech geadviseert, die ick somwijlen sal gebruycken soo UE. die goetvint. Tsedert is hier een tijdinge gecommen, die groote ontsteltenisse soo in de vergaderynge van Hollant als Generaliteyt heeft gegeven, ende apparent daer geen cleyne maecken sal. Vijff Engelsche schepen met een jacht sijn donderdach avont ontrent sonnen onderganck het Texel in commen seylen, hebbende haer bouvenetten gespannen ende seylen tegens het inwerpen van vierwarcken daerover gespreyt ende schansleeren gehangen, geschutpoorten toe; ende ontrent het Coninginne schip, 't welck wel een mijle binnen de tonnen lach, brengen sij haer schut eerst buten de poorten, beginnen gesamentlijck het schip te attaqueren [1]). Hoe het is vergaen weet men desen avont noch niet; het geschiet duurde noch vrijdage naermiddach. Van dage heeft de tijdinge geloopen dat het Fransche schip in brand is geschoten ende de andere twee, die veel verder binnen lagen, genomen sijn. Dan wert niet gelooft, alsoo een vischschuyte, die dit advis eerst tot Amsterdam bracht, seyt de schepen soo verde van den anderen lagen, dat se op een tije daerbij niet conden commen. Dese entreprinse siet verde, soo voor ons selven als om het misnoegen, dat den Conynck daerover soude mogen nemen, want soo sijn Mteyt niet wel van de waerheyt geinformeert en wert, soude haer impressie connen werden gegeven off wij sijne Mteyt min als de Engelsche gunstych waren; dat nochtans seer verde is. Het quaetste is dat seven van onse oorloochschepen in het Texel lagen, oock eenyge Oostindische, die spectateurs van dit exploit sijn geweest; doch sonder last hebben sij haer daer niet mede connen ver-

1) Vgl. *Brill*, a. w. dl. III, st. 4, blz. 251.

mengen, ende was geen apparentie last te geven om te verhoeden een feyt soo ongerijmt, dat men niet meende dat conde gebeuren. Soo haest de tijdinge, bij expresse coopluyden bij de Magistraet van Amsterdam affgesonden, hier wert gebracht, is terstont in de vergaderynge van Hollant geresolveert, dat in de Generaliteyt is geapprobeert commissarissen naer het Texel in alder spoet te senden, die de Engelsche, soo sij niet waren vertrocken, dat men meende niet conde sijn, de schepen van Vranckrijck souden doen restitueren ende daertoe gebruycken sulcke middelen als sij daer bij de hant souden vinden. In 't formeren van die resolutie hebben in Volusiano verscheyde humeuren sich getoont: *Dort*, *Haerlem*, *Leide sijn* Alexander *gunstich*, andere Vero, sonderlynge Numerianus. Een van de sijne *seyde* tegens Gallieno, dat hij *scheen advocat* te sijn van Alexander. Daer wt sal Verus sien, wie sijn *vr(i)enden* sijn, ende dient daerop te letten. Ick kan UE. verseeckeren, soo men hier *siide* conde *kiesen*, men soude het met Vero houden. Die van Tiberii vrienden souden het anders verstaen. Gisteren sijn in de vergaderynge van Hollant genomineert om daer in Ambassade te commen Aerssen, Vosbergen; naer Engelant te gaen Pauw, Harsolte [1]). Bidde UE. op mijn voryge adviesen wel gelieve te letten. Het is nu tijt dat elck voor het lant ende voor sijn selven sorge. Sijn Ex^tie^ sal maendage in den Hage sijn, sal sien of voor Constantio yet is te doen; dat Constantius maer voor sijn selven mede en sorge. Met haest desen 9 Octob. 1627.

Dat men op Vero staet conde maecken, Verus soude bij dese gelegentheyt van Volusiano ende Valeriano nu grooten dienst connen geschieden. Maximinus staet hier niet wel.

---

1) Zweder van Haersolte, lid van de ridderschap van Overijsel en van de Staten Generaal.

XXXI.

Berichten betreffende krijgs- en staatszaken.

Mijn Heere.

Ick heb den uwen van den 9 deser gisteren wel ontfangen. De tijdynge van de aencomste van de goede vrienden is mij seer aengenaem, wenschte te verstaen wat haer op de reyse is bejegent ende voorts wat breeder te hooren wat daer al passeert, alsoo UE. schrijven mij weynych materie geeft om Uwe vrienden te onderhouden ende te toonen dat UE. daer weet watter passeert. Ick hoop dat mijn exempel UE. daertoe sal animeren. Onse saecken blijven hier in ouden doen: den viant versterckt vast het fort tot Zantvliet ende Hoochgewerve, de onse leggen oock een fort op het schor van Lillo ontrent (soo ick wel ben onderrecht) Blaugaren. Men equipeert hier sterck om de Dunckerckers, die tot dertych schepen achthien conynclijcke toemaecken, het hooft te bieden. In Hollant sijn bij de Staten sijn Ex^tie^ diversche personen om een Admirael wt te kiesen voorgeslagen, onder andere Reael [1]), [Crenu], J. Lam [2]), Piet Heyn. Reael is van groote apparentie. Onse drie Oostindische schepen werden noch in Portmuyde met weynych hoope van ontslagynge aengehouden. Elff Oostindische schepen sijn gegaen om te sien off sij die souden connen lichten. De drie Engelsche schepen in Texel aengehouden hebben haer cabels gekapt ende sijn deurgevaeren; sijn bij de onse met canonnades niet int vriendelijcke gesalueert. Dus souden wij heel over hoop geraeken. De ander Fransche schepen leggen in de bewarynge van Enchusen. Soo den Conynck eenyge schepen begeerde, mocht die bij particuliere doen coopen ende daer beschicken. Het is te beclagen dat Verus so qualijck wert *gedient*. Heliogabalus *hanteert alleen* Aurelianus wiens *crediet swact*, is Gallo *tegen de borst*. Gallus souckt Philippus met Antoninus wel te houden. Dese

---

1) Laurens Reaal.
2) Jan Dirkz. Lam.

weeke heeft men *getracht ambassadeurs te nomineren, connen niet eens worden.* Gallus gelooft dat Aurelianus *naer* Antoninus niet wil. Het *adviis van* sijn [*saek*] soude meer contentement aen Verus soucken te geven ende de *handeliinge faciilder* maecken als hij nu *doet.* Valens is *apparent*, laet mij weten hoe Constantius sich met hem *sal dragen.* De licenten sijn geopent, wert getwijfelt oft den viant die mede openen sal. Den Conynck van Denemarcken, houdende de brieven van den negenden oude stijl, hadde Herdessleben, een plaetse in Jutlant, met noch eenyge andere doen affbranden. Nemo sic vastat sua. Was te Slensburch. Tilly heeft den 12^{en} 600 man binnen Frederyckstat gesonden ende 600 binnen Tonningen, alle de schepen aldaer gearresteert; die haer daer hebben te neder gestelt sijnder qualijck aen. Men vreest hier oock dat het met den Conynck van Denemarcken verlooren is. Den Sont in bewarynge te crijgen heeft geen apparentie; selffs wert getwijfelt off de stenden sullen lijden dat den Conynck daer sterckten maeckt ende de Sont bewaert. Noorwegen verloren soo sijn wij het hout quijt. Wij leven seer becommerlijcke tijden, ende darom te meer omdat die neffens ons sijn geinterreseert met particuliere querellen het gemeen doen verlooren gaen. Carleton blijft noch hier, d'Escailles vertreckt. De Ambassadeurs in Polen hebben weynych off geen hoope tot handelynge; particuliere advisen spreecken datter apparentie is van 30 jaren tresves. Den Pool wil niet handelen met Gustavo als Conynck van Sweden, wil niet belooven dat hij geen andere middelen buten Polen sal gebruycken om Sweden te beoorlogen. Tis te vresen den Sweet de gemeene calamiteyt van Duitsland qualijck sal ontgaen. UE. behoort bij dese occasie hem daer beter ende beter te connen setten. Wij weten qualijck hoe het met ons hier sal gaen, dienen daerom om ons particulier mede te dencken. Ick sie onsen staet aen vol becommerynge, Godt wil ons vaderlant helpen. Gallus *toont meerder resolutie.* Nieupoort [1]) blijft burgemeester; *Graef Ernst* [2]) hadde het garen anders

1) Johan van Nieupoort, burgemeester van Utrecht.
2) Ernst Casimir, militair gouverneur van Utrecht.

gesien. Gallus meent men *mijn saecke* aen Constantinus behoort te laten ende wat te laten praten. Diocletianus heeft goet contentement. Constantius hebbe ick van de memorien gesproocken, die UE. noodych souden sijn; sullen sien off wat connen versamelen. Molina, een aansienelijck persoon te Venetien, heeft gesien UE. bouxken de veritate religionis Christianae [1]), prijst seer het werck ende autheur aen de heer van der Myle. UE. sal een extract op mijn versouck werden gesonden. Sult wel doen ende bij die occasie eens aen hem schrijven, is een groot fauteur van de geleerde ende geleertheyt. Bidde om mijn gebiedenisse aen UE. huisvrouw ende alle bekende. Met groote haest, desen 23 October 1627.

Den brieff met den coopman gesonden noch het bouck hebbe ick niet ontfangen, sal verwachten bij alle gelegentheyt hetgeen UE. estimeert. Schrijft doch dickwils ende van alles particulierelijck. Mij gebreekt occasie om UE. Neeff te onderhouden ende ander vrienden. Soo yemant Heliogabalo succedeert, wilt in tijts sorgen om wel bij hem te staen. Caracalla pericliteert wat.

XXXII.

Gesprekken met Frederik Hendrik. Aerssen. Oorlogsberichten.

Mijn Heere.

D'advysen, die ick met den uwen van den 30 Octob. op gisteren ontfynck nopende de handelynge met die van Rochelle en heeft niemant hier gehadt, nochte dat de stat tot dien eynde gedeputeerden bij den Conynck heeft, hoewel den Ambass. van Vranckerijck ten selffden dage een expressen van den Conynck hadde gecregen; is daerom Gallus te meer daerover verwondert geweest. Hij oor-

1) Onder den titel: *Sensvs librorvm sex, qvos pro veritate relig. christ. Batavice scripsit N. Grotius* waren de beide eerste uitgaven van dit bekende werk in dit jaar te Parijs en te Leiden verschenen. (*Bibliotheca Grotiana*. Hagae Com. 1883, p. 34.).

deelde dat men groot gelijck hadde om hetgene men souckt te separeren niet te laten combineren. Valens, die ick oock daervan sprack, was van hetselffde gevoelen, ende meenen men in geen maniere Alexander *de protectie* en kan noch en mach toestaen. U Neeff vraechde mij hoe UE. het met Vosberge, die apparent daer comt, sult maecken Ick seyde niet te weten, maer te oordeelen dat uwe huisvrou hem spreecken sal ende te gelooven dat hij soo seer daer mede sal verlegen sijn als ghij selffs. Was daerin van mijn gevoelen. Aertsens heeft naer alle wtvluchten hem laten geseggen; sijn difficulteren heeft hem veel haets gebaert en sijn resolute plannen gemist. Veele meenen dat hij heeft willen gebeden sijn, somyge dat hij hem eerst heeft geexcuseerd omdat hij vreesde voorbij gegaen te werden; andere seggen dat hij hem beclaegt, dat hij maer met een stem was boven Foreest [1]) geprefereert. Dan het is apparent hem dienstych geweest in dese conjoncturen van tijt niet garen van hier te sijn, nochte oock daer, alwaer hij licht de kercken het meeste contentement niet gevende, hier sal verminderen sijne achtynge bij veele onnoozele, die hem houden een voorname voorstander van de religie. Die hier hebben gearbeyt dat hij soude werden gecommitteert, sijn niet alle met eenderley reden bewogen geweest, ende veel *van u beste vrinden hebben meist tot sijn vertreck gearbeit*, oock Jovinianus om Constantius *voordeel*. Den tijt sal leeren, neque nunc est narrandi tempus aut occasio. Ick seyde Gallo dat goet waer de Ambassadeurs hoe eer hoe liever vertrocken; verstont het oock soo ende toont bij alle gelegentheyt dat hij de saecken van dat Rijck seer gunstych is. t' Is goet dat men van Aureliano goede opinie heeft, dan off het is met fondament weet ick niet. Soo UE. yet can contribueren tot voordeel van dese landen bidde daer de hant wilt aenhouden, ende wt geen consideratien van eenyge persoonen in uwe goede intentien te verflauwen. Hebbe UE. Neeff geseyt dat daer toe genegen bent ende gevraecht off hij meende dat UE. yet

1) Nanning van Foreest, raad en rekenmeester van de domeinen van Holland en West-Friesland.

konde doen; seyde dat hij mij daer nader van soude spreecken. Ick kan UE. niet alleen van sijn goede wille te uwaers verseeckeren, maer *mi dunct dat ick u restitutie sie*, ende dat eer *lange*. Diocletiani *saecken* moeten voren gaen, daer *apparentie* toe is. *Brederode souckt* hem wel. Constantius is hier niet, kan darom niet spreecken van dat tot de historie noodych is. Die van Gelderlant sagen garen Rantwijck met Aertsens in Vranckerijck gesonden; daerop valt difficulteyt ende vertraecht het vertreck van de Ambassadeurs; apparent sal Vosberge met Aerssens commen. Aertssens seyt dat hij liever naer Engelant soude gaen; off hij het meent ofte gelaet weet ick niet, hij hout nochtans goede correspondentie met den Ambass. van Vranckerijck. Aurelianus credyt verswackt dagelijckx. Wij sullen op onse correspondentie goede orde dienen te stellen, ende sal mij groote vrienschap geschieden soo UE. continueert mij particulierlijck van alles te adviseren. Gelooff dat niet dienstyger is als dat men hier gewaer werde, dat UE. weet wat daer passeert. Ick heb gisteren *den prins* met goede occasie van Constantius *gesp(r)oken*, heeft niet voor dat hij Aureliano soude *spreken*, verstaet wel dat hij niet *behoort te versoucken*. [Tsmas] van *Utrecht maect* hem *courage*, andere *achterden*. Men is hier vast besych om ordre te stellen op het veylen van de zee ende betalen van de achterstallen van de schepen van oorlooge, sonder het welcke wij niet goets hebben te verwachten. Desen morgen is tijdynge gecommen, dat de Dunckerckers dese weecke wt sijn geloopen, hebbende haren Admirael in het scheurken verlooren. Men vreest sij naer den Sont sijn, wt reden dat se veel soldaten, wel drie duisent, op hebben ende groote quantiteyt van schoppen ende spaeden. Dan den winter, die naeckende is, doet ons daer aen twijffelen. Soo sij den Conynck onversiens op den hals vielen, souden licht daer voet nemen. De Denen willen in het Rijck geen vremt crijchsvolck laeten, ende de natie ende quartieren konnen oordeelen, dat se niet bequaem en sijn om haer eygen lant te defenderen. Wallesteyn heeft Wismar, een zeeplaetse op de Oostzee, ingenomen, meent desen winter sijn volck in Meckelenburg ende Pomeren te logeren. Morgan is in

Staden met oppositie van de burgerije gecommen, sijn ses borgers doot gebleven. Soo veel ist dat sij soucken een voet int Lant te houden om off andere de saecken wilden redresseren, want van den Conynck van Denemarcken is dat niet te verwachten. Soo onse geallieerden met goede oogen het succes van Oostenrijck continueren aen te sien, sullen eer lange gewaer werden dat wij het niet connen stuyten. De hansteden (*sic*) vougen haer t' eenemael met den Keyser, hoewel sij geen volck in en nemen. Wij staen in seer goede pointen, God wil ons bewaren. Ick wensche met UE. eens van alles te mogen spreecken of vrij te communiceren, sal garen UE. oordeel verstaen. Onse Oostindische schepen sijn in Engelant noch niet ontslagen. Laet mij eens weten off den Cardinael daer off bij den Conynck is, ende off onse Ambassadeurs te Parijs met de Reyne Mere off met den Conynck sullen handelen. Met haest, desen 13 Nov. 1627. U broeder den rentmeester is noch hier, gaet desen middach bij Diocletianus eten, is bij Vosbergen over twee dagen geweest, die seer goede mine toont.

XXXIII.

Langerack is gecontinueerd. Berichten omtrent binnen- en buitenlandsche aangelegenheden.

Mijn Heere.

Ick schrijve nu door den wech die UE. mij gewesen heeft, meer om te sien off die corter is als omdat mij 't sedert mijn lesten, die was van den 12 deser, yet bijsonders voorgecommen is. UE. heeft wt mijn voorgaende connen mercken dat het werck, dat UE. door Mr. de Hayes [1]) heeft begost, dien persoon die ick daervan sprack niet onaengenaem en was. Ick hoope sijne Ed. reconvalesceert ende van tijde tot tijde te verstaen wat

---

1) Uit een brief van De Groot van 28 Jan. 1628 blijkt alleen, dat hij met den staatssecretaris Ville au Clerc over dezen man gesproken heeft.

inclinatie hij bij de vrouwe vint. Op gelijcke conditien is niet veel te hoopen, ongelijcke, gelijck UE. wel oordeelt ende den persoon oock verstont, sijn ruineux, immers soo het waer met eenige recognytie. Wie Mr. de Hayes is ende waerin wert geemployeert, was den man curieux te weten. Uw advis beviel hem int generael seer wel. Ick verstae dat Caracalla voor drie jaer is gecontinueert, dat waer goet om te commen tot mijn wit, dient UE. darom voor een weynych tijt extraordinaire devoiren te doen, om te toonen dat UE. beter ondersouckt ende adviseert als dies werck het is. Den Adel heeft alle hare gedeputeerden in de respectieve collegien gecontinueert. Men seyt den heer van Somersdijck garen in de Staten-Gen. waer geweest; is gefailleert. Hollant heeft in de Gener. noch niet gecommitteert, noch meest de steden niet in de Gecommitteerde Raden, daer groote veranderynge vallen sal. Schagen [1]) van Alcmaer staet naer het schoutampt, soo dat sijn plaetse mede wel mocht commen te vaceren, dan ick sie dat Tiberii vrienden veele devoiren doen om de hare te avanceren; weynych dagen sullen ons onderrechten. Ick blijve niet iegenstaende het weynych vigeur dat wij mercken van opinie, dat UE. moet continueren alle goede officien te doen, om redenen voor desen geschreven, en andere meer int ongelijck te stellen. Nochtans soude ick raden UE. particulier darom niet te verderven oft versuymen, maer soo tijt cont winnen is best. Soo UE. bij wijlen diversiteyt vint in mijn advisen, schrijft het toe dat ick de humeuren ende tijden seer divers rencontrere, daernaer moet ick mij accommoderen soo ick getrouwelijck soude adviseren. Wij sijn nu hier in een crisis, die somwijlen goede somwijlen quade conditien geeft, ende ons nu doet hopen dan wederom wanhopen, soo voor de generale conservatie als voor de redressen noodych. Het continueert dat de rijckxraden van Denemarcken op haer defentie letten, dan soo haer de hant bij andere niet wert geboden sullen soucken een goet accoord waer te nemen, waerdoor sij beter hetgene verloren is sullen recouvreren als met wapenen, soo haren

1) Pieter Jansz. Schagen.

Conynck in de Ligue wil commen ende volgen de interessen van den Keyser. Het wert geconfirmeert datse in Schotlant negen dusent doen lichten; ock souden sij in 't eylant Zuytholm, in de Sont gelegen, 600 [Deenen] gesonden hebben. Joachimi adviseert dat men daer oock mine maeckt van 10 dusent man te lichten, off het is tegen Vranckerijck off voor Denemarcken schrijft hij niet. Tilly heeft een schantse, bij Morgam op de haven van Staden geleyt, met gewelt genomen, die stat wert meer ende meer benaut. Bilderbeek [1]) adviseert, dan van sijn tijdingen wert niet veel staets gemaeckt, dat in de compositionsdach te Molhusen gehouden geresolveert is: alleen volgens den ouden loffelijck rijckx [bruyk] twee religien toe te laten, dat is de cathol. ende Luters.; soo den Pals hem wilde verclaren van de eene oft d'andere, dat hem de helft van sijne landen soude werden gerestitueert. Andere hebben advisen dat Rijckx [dorpius] [2]), raet van den Conynck, gesocht hebbende paspoort om daer te mogen commen, het bij de vorsten is geweygert ende geseyt hij hem aen de Keyser most addresseren. De brieven van den 12 November van onse Ambassadeurs wt Polen [3]) schrijven dat den rijckxdach noch duurde ende dat sij noch niet conden oordeelen van de wtcomste van haer besoigne. De Heer Beaumont stont in twijffel off alleen soude commen om ten versoucke van een treffelijck personnage rapport te connen doen van een saecke, daer onsen staet seer veel aen is gelegen; dan sijn confratres maeckten swaricheyt hem te laten gaen. Dit schrijve ick metter haest, sal garen verstaen off UE. dit tijdelijck wert behendycht ende van alles bij alle gelegenheyt advisen verwachten. De Ambassadeurs sijn claer, dan wint west noort, soo hij naer het oosten loopt sullen vertrecken. Laet ick horen wat UE. daervan bejegent ende hoe UE. haer bejegent. Desen 15 December 1627.

---

1) Henrick van Bilderbeke werd 9 Maart 1606 benoemd tot agent van de Staten Generaal te Keulen, ofschoon hij reeds vroeger als zoodanig werkzaam was geweest.

2) De raadsheer Joh. Joach. Russdorff zal bedoeld zijn.

3) Rochus van den Houart, Andries Bicker en Simon van Beaumont.

XXXIV.

Vóór Mei zal er niets voor De Groot te doen zijn. Ontmoeting met Aerssen. Berichten.

Mijn Heere.

Den geopenden ingeleyden had ick gemeent Sondage met den ordinaris te senden, quam te laet, waerom ick die met d'occasie, die mij versch voorcomt, over Brabant hebbe willen sendden, om te verstaen waer het hapert dat ick van UE. geen brieven en crijge, ende met eenen te doen weten dat ick dienstych oordeele, dat wij in onse correspondentien continueren. Sullen eerlange sien wat vrucht dat geven sal ende wat wij hebben te verwachten. Eer de veranderynge van Mey geschiet sal ick nergens van vermanen, alsoo mijns oordeels ontijdelijk is, daer naer sal alles tenteren ende mijns oordeels met apparentie, hoewel eenych versouck sal moeten geschieden, moeten dencken op de beste forme. De gedeputeerden van Hollant in de Generaliteyt sullen vijff sijn, drie apparent ons wel toegedaen. Ten is oock niet buiten hoope dat van Santen [1]) door de Brassers [2]), die groot credyt bij hem hebben, licht tot UE. voordeel sal werden gedisponeert. Hij heeft verstant om te sien waer de saecken eyndelynge sullen loopen, ende sal garen part hebben aen den danck, quia etc..... [3]) quisque diffidentia praesentium mutationem paucus adversus publicum odium privatam gratiam praeparat. Daer toe meene ick het te stieren ende door bequame instrumenten, soo UE. het niet improbeert. Tis een groot ongeluck dat de heer [Meerman] voorbij is gegaen, apparent door misverstant off ongunste, want hij te helpen was nu... [4]) die besturen sijn gegeven aen die oock Remonstrantsch gesint sijn. Ick hebbe goet

---

1) Gerrit Beukelszn. van Santen, lid van Gecommitteerde Raden van Holland.

2) Govert Brasser, pensionaris van Delft, en Joost, zijn broeder, te Amsterdam.

3) Aldus ook in het hs.

4) Een uitgescheurd woord

contentement van U Neeff, die dit seer mishaecht, daervan ick UE. veel, waer het gelegen, soude connen seggen. Ick hebbe goet gevonden den heer van Somersdijck voor sijn vertreck te besoucken, hebbe propoosten gehouden van de gelegentheyt van dat Rijck. Het affscheyt was met reciproque offres. Vraechde off hij mij daer dienst conde doen iterativelijck. Ick passeerde alles. Ons Neeff rept nergens van, soo sal ick oock niet doen. Wt Denemarcken is noch geen tijdinge; Somersdijck meende den Conynck wel soude verstaen tot verseeckerynge van de Sont ende dat daer apparentie ende middel toe was. Van de Ambassadeurs wt Polen hoort men niet. Den wint wil niet dienen om de Amb. derrewaert te brengen, meenen naer Zeelant te gaen om beter gelegenheyt te vinden. Ick sal bij dese occasie van handelynge pertinent dienen te weten wat daer passeert, gelijck voorts wat [daer] omgaet. Dit schrijve ick in haest op mijn bedde, geincommodeert sijnde met een quaet been, dat ick hoope binnen een dach of twee sal wesen genesen. Desen 30 Decemb. 1627. Wensche UE ende UE. huisvrouw dit toecomende ende volgende jaren soo veel contentement als tot vergeten van voorgaende quellyngen sout connen begeeren.

XXXV.

Men strooit uit dat hij aan eene Remonstrantsche vergadering heeft deelgenomen. Er kan voor De Groot niets gedaan worden. Buitenlandsche en binnenlandsche berichten.

Mijn Heere.

De drie leste reysen heeft UE. mits mijne absentie niet door den ordinaris van mij ontfangen, nochte ick de twee (kan wel meer wesen) van U. K ben nu wederom vijff, ses dagen in den Hage geweest, alwaer mijne absentie is gecapteert geweest om te stroijen een seer notable calumnie, als off ick in de vergaderynge van de Rem.

op Hemelvaertsdach waer gesien [1]). Dit sijn de oude

---

1) De volgende verdediging, zeker gericht aan iemand op wiens oordeel hij prijs stelde, werd in afschrift bij dezen brief aan De Groot gezonden.

„k heb verstaen dat in de notab. collegien aldaer is gestroyt ende bij eenyge aensienelijcke persoonen (Godt weet waerom) schijnt te werden gelooft een seer malitieuse verdichte calumnie, te weten dat ick op Hemelv. soude sijn geweest in seeckeren verstoorden Rem. vergad.; ende hoewel ick van langer hant gewent ben mij aen geen leugenen, hoe groot die oock mogen sijn, te stooren, ende icker nu tot diversche stonden soo veele heb achterhaelt, dat luden van discretie niet lichtvaerdich yet tot mijn nadeel behooren te connen gelooven; dese oock soo tastelijck is dat se haer selven beschaemt, ende des noot voor die de waerheyt wil weten licht is te achterhalen, alsoo niemant gevonden sal werden, die sal durven seggen mij in die vergaderynge te hebben gesien, ende den rentm. Swerius *a*), die beneffens mij in de Fransche kercke heeft geseten, ende meer anderen, die mij daer hebben gesien, den burg. Teylynge *b*), de vrouwe ende joffr. van Dorp *c*), de Adt. de Voocht *d*), ende joffr. van Beaumont *e*), bij de welcke ick naer de predicatie successivelijck tot ontrent halff een ure ben geweest, mijn alibi souden connen getuygen: soo heb ick echter ten overvloet dese particulariteyten tot confusie van de autheuren mijne goede vrienden willen bekent maecken, niet twijfelende ofte sullen hetselffde daer het behoort ende dienstych is garen mede deelen ende alsoo helpen beschamen de malitie van eenyge menschen, die eerlijcke persoonen soucken verdacht te maecken ende bij alle middelen (sij weten tot wat eynde) de misverstanden ende diffidentien te voeden. Ick kan Uwe Ed. noch ten overvloet verclaren, dat het soo verde van daer is dat ick in de voors. vergaderynge soude sijn geweest, dat ick selffs in geen andere waer, off wanneer die t'eenyger tijt ofte plaetse oyt is gehouden bij oft iegenwoordig ben geweest. Kan dit eenyge luden niet voldoen ende gelust het haer mij te haten, omdat ick de scheurynge met den aencleven van dien, die ick in den lande ende kercke seer schadelijck altijt ende noch hebbe geoordeelt, seer ongaren hebbe sien formeren,

---

a) Jacob Swerius, ontvanger generaal van de extraordinaris middelen van Brabant.

b) Gerard van Teylingen van Haarlem.

c) Juffr. van Dorp komt ook voor in de brieven van Maria van Reigersberch.

d) Misschien een zoon van den voormaligen Delftschen pensionaris Leonard de Voogt.

e) Waarschijnlijk Cornelia, dochter van Simon van Beaumont en Arnoudina van Rosenburg.

consten ende souckt men altijt yet waermede het deesein. daer sij meenen ick mede swanger gaen, mach werden verhindert off vertraecht. Ick doen soo veel ick kan om contrari vruchten daervan te trecken, met wat succes sal ick eerst connen sien, so wanneer dese nieuwe tempeest, die hier in den Hage mits de groote vergaderyngen der Rem. is ontstaen, ten eenen off ten anderen sal wesen gepasseert. THoff procedeert met rigeur ende werden veele gecondemneert; op d'executie sal het aencommen. De Remonstr. schijnen noch door geen executien te connen werden geintimideert, doch ware mijns oordeels best sij stilder gyngen, alsoo sijne Ex^tie licht tegens haer soude werden geengageert. Sijne Ex^tie is dese heele weecke met den Conynck ende Coninginne [1]) te Buyren geweest, hebbe daerom u Neeff t sedert mijn wedercomste noch niet gesproocken; oock heb ick daer weynych materie toe. Mijns oordeels is het ontijdelijck om yet te beginnen. Maximianus is bij Valeriano ende heb hem noch niet gesproocken, sal bij gelegentheyt sijn advis verstaen. Ten kan dus niet lange blijven, men moet tot meerder moderatie ofte tot meerder rigeur commen. Doch dewijle onseecker is wat wech men kiesen sal, ende seer lanck valt voor die buten sijn met sulcke

---

ende waer het mogelijck garen sage heelen, ende daeromme die anders als sij gevoelen in hoge ende ondoorgrondelijcke pointen niet kan verdoemen noch verketteren: ick ben wel getroost met alle die van alle tijden de vrede hebben gesocht haren haet te dragen, et non paro pavore invidiam placare virtute refusa. Wat onse medeleden belangt, ick weet deselfde mij soo wel kennen, dat dusdanyge verdichtselen hare Ed. geen geloove sullen vinden, ende hebbe bij andere occasiën hare goede genegentheyt t' mijwaerts ten overvloet gespeurt. De gene die in andere collegien qualijck sijn geinformeert, hoope ick dat door dese onderrechtynge haerselve ende andere beter sullen informeren. Die qualijck van mij willen gevoelen omdat se mij quaet willen, die sullen haer selve meer krencken als mij. Conscientia sibi satis amplum est theatrum, et virtus sibi merces. Haec tibi satis familiariter fiducie amicitiae et consuetudinis nostrae. Si uspiam sibi usui esse possim non patiar vicissim tua commoda in me [claudier].

Vere 12 Junii 1628."

1) De Koning en Koningin van Boheme.

longeurs eenyge goede occasie te versuymen, soo ist seer geraden dat UE. alles doe wat mogelijck is om hem selven daer wel te stellen. Diocletianus is oock van huys geweest, kan daerom niet seggen hoe sijn saecken staen. Alles ten beste lopende ende den tijt bequaem sijnde om voor ons yet te entemeren, blijft de difficulteyt hoe men de saecke best sal introduceren. Ick beken wel dat UE. gewichtyge redenen allegeert waerom van U geen versouck kan geschieden, maer UE. moet mij toestaen dat het van anderen niet sal werden geoppert, die emmers soo seer voor hare reputatie sorchvuldich sijn als wij mogen wesen, ende daerenboven noch verminderynge van haer credyt vresen. Soo de vrienden met UE. goet vinden geen versouck souden mogen doen, soo moet het van Antonius commen. De vrienden sullen sonder U goetvinden nergens durven intreden. Dit dient wel bedacht, opdat als het tijt is wij daer niet en haperen. Soo UE. meent dat Martianus off Leo yet connen doen, ick wil het garen horen ende mij daermede behelpen, dan om Gallo te disponeren houven wij geen van beiden. *Meer couragie* sullen sij hem oock niet geven. Wij verstaen hier dat de Engelschen weder naer Rochelle sijn. Den Conynck van Polen wert geseyt beroert te sijn, dat apparent de vrede tusschen Sweden souden bevorderen, alsoo de Polen daer seer toe genegen sijn ende den Conynck die alleene beleth. Op de successie soude wel mogen dispute vallen, sijnde de Jesuiten ende Catholycken meest genegen tot den joncksten soone, als meest van hare humeuren, ende discrediterende den outsten door de vallende sieckte, die haer onlankx heeft geopenbaert, niet sonder suspitien dat s'hem is bij medicamenten gecauseert. Wij horen noch van geen preparatie van leger. De wercken tot versterckynge van Bergen door een nieuwe vaert van de stat naer Steenbergen, daer in het zeewater ende de mooren den anderen souden bejegenen, sijn besteet, daerdoor de stat voor de helft van belegerynge soude werden gepreserveert ende het eylant van der Tolen gedeckt. De Westindysche vlote, over twee maenden wtgeseylt, heeft over de twee dusent soldaten mede genomen, die alles sonder roeren van trommel aengenomen ende schepe

sijn gebracht. Vosbergen [1]) is sijn residentschap van den Conynck van Denemarcken opgeseyt ende reeckenynge affgevoordert. Graeff Ernst is voor den Keyser geciteert binnen twee maenden te compareren, als hem gemoyt hebbende met de saecken van Bohemen, comt hier om raet te nemen hoe hem sal dragen. Men meent graeff Jan [2]) dit heeft geprocureert om de goederen alleen te behouden. Claudius meent hij met sijn eygen dyngen nu soo veel te doen sal hebben dat hij hem niet heeft te [vresen]. Ick sal UE. voortaen naer gewoonte van alles adviseren. UE. gelieve oock daerin te continueren. Met haest, desen 2 Julij 1628.

UE. beyder dienstwillygen broeder,
N. v. Reigersberch.

XXXVI.

De stemming in Holland. Van Santen. Wat De Groot te doen staat. Berichten.

Mijn Heere.

Ick sal nu beantwoorden den uwen van den 23 December, omdat UE. niet soude meenen dat ick UE. soucke te adstringeren tot conditien, die UE. selffs niet wil volgen, want hier soodanyge steriliteyt is van nieuwe tijdyngen ende ick sulckx sijn geoccupeert door een revisie, dat mij gelijckelijck materie ende tijt ontbreekt om te schrijven. Wat t'Amsterdam passeert sal UE. van daer hooren, alwaer UE. broeder is, die ick darom de bootschap van de Wormer niet hebbe connen doen. Den magistraet verstaen wij hier dat vast informeert ende heeft een in apprehensie genomen. De humeuren blijven tsedert dien

---

1) Josias Vosbergen, broeder van Caspar. Hij was resident van Christiaan IV van Denemarken in Den Haag.

2) Zoon van Jan van Nassau den Ouden

slach, door heel het lant, bijsonder hier, soo stil, dat het mij suspect is dat licht yet weder wert geconcipieert: tanta enim et tam subita animorum mutatio sperari non potest. UE. Neeff verhaelde mij, dat van Santen hem hadde geseyt, soo hij hem op hem niet vertroude, dat hij over drie dagen het lant soude quiteren; gelijcke propoosten heeft hij mij oock gevoert. Meene met dien man wat te doen sal sijn; voechde bij sijn seggen dat hij wel weet, dat men licht yemant de cat aen het been kan werpen. Soo lange 't dus blijft staen is niet seeckers te presagieren ende waer heen wenden sal, daerom is UE. geluckych dat daer wel sijt. Het proces heb van dage beginnen te recommanderen, vinde desen tijt niet ongelegen. Op Diocletiani saecke wert ernstych gedacht. Carlisle [1]) is hier, spreeckt qualijck van de Spaengaerts, soo dat men meent dat de handelynge daer aff is. Twaer te wenschen den Conynck wat [cleyner] dyngen conde passeren om met Engelant te verdragen ende gesamentlijck den Conynck van Spaengen te beletten, die alle Princen behoort suspect te sijn, voornamentlijck die croone, die meer ende meer van sijn limiten wert geenvironneert. Den tijd is daer wel bequaem toe ende de wijsheyt van den Cardinael siet dat wel, soo veel ick kan mercken. Soo connen onse precisianen niet veel goets van hem gelooven, wat redenen men oock gebruyckt. Noch desen morgen was ick bij occasie van de revisie in propooste met de drie voornaemste pensionarissen, haer vertoonende sijne inclinatie, maer ick sach dat het weynych wert aengenomen, ter contrari was niet in Carlislis beleyt ofte conde werden geexcuseert; soo verde werden de persoonen boven de actien aengesien. De [reden] doet mij gelooven dat UE. daer meer ende meer credyt moet winnen, hoope UE. dat tot voordeel van onsen staet sult besteden ende is dat den wech waerdoor UE. weder behoort te comen, want geen beter is om weder te keeren als die men [wilde opgaen], dat is het publyck meer te betrachten als sijn eygen. Piet Heyn is noch niet in salvo, wert alle dagen

1) Vgl. voor de ambassade van den graaf van Carlyle en Carleton Aitzema a. w. dl. I, bl. 761 vv.

verwacht. In de compangie van assurantie is noch niet gearresteert. Anthemius heb ick in lange niet gesien, sal den ouwen voet volgen. Messieurs de Thou [1]) wensche ick te connen obligeren, dewijle officien die cleyne ofte geenen en sijn soo wel weten te interpreteren. Sij sullen sien dat onse vrienden hier van consideratie sijn, nu sij hooren dat de heer Wyts te Amsterdam is; ook soo moeten andere nu beginnen te mercken dat UE hier vrienden heeft. Van Saumaise [2]) heb ick noch mijn vreinden niet gehoort, sal nader vernemen. Van den man van Vrieslant spreeckt men bij Numeriano opentlijck oock elders; weet niet off het goet is, nam si eligendi occasio datur, consensu monstratur. Recommandeer mij aen Mes[rs] de Thou ende de Puy [3]), voorts alle goede bekenden. Met haest desen 6 Jan. 1629.

XXXVII.

Bericht over Oranje. Besluiten van de Staten van Holland. Ontmoeting met Aerssen. De remonstrantie der Synodale Gedeputeerden. Verdere berichten Extract uit een brief uit Parijs.

Mijn Heere.

Caracalla schrijft aen Gallo te hebben verstaen van de intendant van het huis van den hertoch van Guise, die hij seyt sijn Ex[tie] ende het lant wel te wesen geaffectionneert, ten naesten bij deselffe tijdyngen van *Orange*, ende darenboven dat *Valkenburch* al *eet* aen Verus heeft gedaen. Dan u Neeff seyt mij dat ten tijde hij daer was de *misse* op het *castell* al wert gedaen ende tsedert is gecontinueert.

---

1) François Auguste de Thou en zijne broeders Achille Aug. en Jacques Aug.

2) Claude Saumaise, later hoogleeraar te Leiden.

3) Pierre en Jacques Dupuy waren custoden aan de Koninkl. Bibliotheek te Parijs.

Wat aengaet het rapport van Aurelianus ende Valens seyt hetselffde te hebben gehoort, maer dat tot nadeel van Antoninus off Aelius niet is gesproocken; oordeelt weynych te sijn gelegen wat Anthemius off de sijne van Numerianus gevoelen off andere doen gelooven, alsoo wij van Antoninus noch goet noch quaet in die saecke moeten verwachten maer bij ons selven vinden. Verus sal mettertijd gewaer werden wat een vervreemdynge tusschen hem ende Decius comen sal, soo niet tot vaster vrienschap wert gearbeyt ende Gallus reden gegeven om te continueren in sijne goede genegentheyt, die hij altijt tot hem heeft getoont. Dan het succes van sijne saecken sullen hem misschien doen gelooven niemant meer van doene te hebben, ende de tijden brengen groote veranderyngen bij, ende Dicius sal, van Antonino veracht werdende, aen Maximinianus vaster geraecken; sed ipsi viderint. Uw neeff is niet van meenynge te schrijven aen *Osmael*, voor hij tijdynge heeft ontvangen door een die hij derrewaert heeft gesonden; bedanckt UE. van de continuatie van advisen ende begeert gij u van alles wel wilt informeren. De Staten van Hollant sijn van dage gescheiden; drie millioenen hebben sij van nieuws geconsenteert, vijff hondert dusent guldens, die de steden hadden verschooten op den tweehondersten penynck, nemen sij tot haren laste, ende sal den tweehondersten penynck suyver bij het lant werden geprofiteert. Een millioen wert bij de steden geavanceert op het redres van de verpondynge, ende vijftyen hondert dusent guldens sullen op los- ende lijffrenten werden genegotieert ende tot betalynge van dien verpacht den dertychsten ende veertychsten penynck met het cleyn segel. Van de dyngen van Amsterdam is niet meer gesproocken ende waren die van Amsterdam wederom gecommen met meerder getal van gedeputeerden, met intentie om resoluyt te spreecken soo men weder die coerde hadde geroert. Wt Spaengen ende Brabant commen advisen dat den viant desseyn heeft om yet op den Hage te attenteren ende oordeelt den Admirael Pieter Pieterss. Heyn dat het doendelijck is, daerom wert gedelibereert om den Hage tegens een loop te versien. De tijdingen van de

groote schaersheyt van gelt in Vlaenderen ende Brabant continueren, ende hebben die van Vlaenderen de seshondert dusent guldens ende Brabant de vijff geconsenteert, alleen in drie jaren te betaelen; dan daerop wert genegotieert. Hier is alles gereet dat noodych is om het leger tot velt te brengen; men wacht drie dusent Schotten met den eerste wint, de Vriesche garnisoenen marcheren naer den Rhijn. Lonke [1]), een oom van Dr. Ogentroost, die admirael onder Piet Heyn is geweest, sal Generael wesen over de Westindysche vloote. Met den heer van Somersdijck houd ick nader kennisse als voor desen; alsoo ick hem was geweest verwillecommen heeft mij weder wesen besoucken. Heb ook gisteren, staende om mergen te verreysen, sijn Ed. de visite wesen doen ende, gelijck hij beleeft is, soo brocht mij met groote courtoisie tot buyten sijn stoupe, 't welck gesien wert bij Ploos [2]) ende Schaffer [3]), die niet wetende hoe verde onse correspondentien gaen daerwt licht een alarm sullen hebben genomen. Met Valens heb ick noch nergens van gesproocken, oock souckt hij niet naer ick kan mercken Felix eenych voordeel te doen. Dese dagen spreeckende met Constantio ende een wt de Generaliteyt van de saecken van Duytslant, vertelde dat een, die seyde de historie van de Duytschen van dese tijt te willen schrijven, eyste papier, penne ende geen int; men vraechde wat hij schrijven soude, antwoordde: Gaer Nichts. Van dat propoost viel, om sijn wijff te prijsen off Felix een offensie te geven, op een rencontre, die hij seyde datse met U hadde gehadt. Want alsoo int jaer 1616 off 1617 wiert bij Heinsio, Meursio, Grotio, soo seyde hij, gesolliciteert om te wesen historischrijver van de Staten Generael, soo seyde sij dat men het u niet most maecken, alsoo selffs niet most beschrijven al het quaet dat gij deet, applicerende dat het niet Gaer Nichts soude sijn geweest. Dat die rencontre doen soo gevallen is antwoordde ick niet te meenen, alsoo wel wist dat noyt

1) Hendrik Cornelisz. Lonck.
2) Adriaan Ploos van Amstel, lid van de Staten van Utrecht.
3) Goozen Schaffer uit Groningen, lid van de Staten Generaal.

met die luden hadde gecerteert. Alle voorslagen, die mij van dien kant sullen commen, meen ick gelijck UE. goet vint aff te slaen, ende als het UE. niet te seer en verveelde den tijt te verwachten, het waer nu best te sien wat de autoriteyt van Amsterdam bij andere leden opereren sal; dan vreese dat lancksaem sal toegaen, soo opiniater blijven sij, ende werden bij de geestelijcken gestijft. Een goede victorie van sijne Ex^tie^ soude veel connen geven. In de leste remonstrantie [1]), bij de deputatis Synodi aen de Staten overgegeven, taxeerden sij mij met dese naervolgende woorden:

Item dat die 't minst betaemt', die in den eet van 't Lant is over saecken de regieringe aengaende, met een die viant van 't vaderlant te wesen verclaert is door brieven correspondeert. Ende dat men dit al te samen veylych doet ende doen mach, daer ter contrarie die van de waere gereformeerde religie, op welcke weleer de landen haer meeste fondement gemaeckt hebben, omdat se wel de ijverichste tot de vrijheyt ende welstant des vaderlants waren, mits datse door bijsondere persecutie om de religie van de Spangaerden geleden aen den anderen gehecht waren, voortaen niet meer schijnt geoorloft te wesen eenyge requesten tegens de veroordeelde Remonstrantse factie, tot voorstant van de Gereformeerde religie, de placaten ende uw G. Mog. resolutie, over te leveren etc.

Mij is hier getoont een brieff bij den heer van Langerack aen Mr. Billant [2]) geschreven, daer wt ick heb goetgevonden UE. dit bijgaende extract over te senden [3]). Die het mij gegeven hadde garen gehad ick het verder hadde gecommuniceert, dan vinde dat ongeraden omdat ick sulckx van UE. niet hebbe verstaen. Wat wil den heer president hier in heeft wilde ick wel weten; want dat, soolange men soo veel occasie heeft om qualijck van Aelius te gevoelen, op sijn seggen hier die maer sal werden ge-

---

1) Zie *Catal. v. d. pamfl.-verz. d. Kon. Bibl.* No 3962.
2) Jason Bilandt, intendant van G. van Boetselaer.
3) Volgt aan het einde.

discrediteert, heeft geen apparentie; oock soo hebbe ick liever dat sulcx door andere als door ons geschiet. Wij willen heelen ende niet van nieuws wonden; die interest daerin hebben mogen daertoe arbeyden. D' Espange [1]) is dese weecke met de vrouwen die hem beschuldygen geconfronteert geweest op het hevych aenhouden van degene die gepijnycht is geweest. Hij socht daervan te sijn geexcuseert, meende men hem groot ongelijck dede, dat men op sulcke inditien een man van sijn soorte met soo vijlen persoon soude confronteren. Het Hof heeft gepersisteert. Hij meende hem ongelijck geschiede ende dat een parlement van Paris, daer het al papisten sijn, hem meer respect soude hebben gedragen. De een vrouw, die het toelaten heeft gepersisteert, heeft oock in de confrontatie het hem resoluyt aengeseyt, ende heeft hij hem soo onmatych soo in woorden als in gelaet aengestelt, dat al de heeren groot miscontentement daerin hebben genomen. Was in extreme colere ende scheen dat hij haer bij het hooft soude hebben gevat. De tweede vrouw resilieerde in sijn presentie, dan alsoo men haer daer naer dreychde te pijnigen heeft het wederom bekent, ende op de circumstantie van plaetse gevraecht sijnde heeft deselffde aengewesen, daer de andere seyde dat sij met hem was geweest, sonder dat se wist dat de ander sulckx hadde geseyt Somme: de heeren meenen, hij aen het feyt schuldych is ende vinden haer met dese saecke seer verlegen. Boven heb ick vergeten te seggen dat verleden weecke de steden, contesterende op de saecke van Amsterdam, ende den Raetpensionaris niet goetvindende te concludeeren met meerderheyt van stemmen, Haerlem ende Leyden daerop insisterende, seyde Brouchove, dat het met weijfelen niet en was te doen. In Zeelant sal ick UE. brieven verwachten, meene voor den vierden of vijffden Mey niet wederom hier te sijn. Desen 8 April 1629.

Extract wt een brieff, geschreven tot Parijs, den 25

---

1) Jean d'Espagne, predikant bij de Fransche gemeente in Den Haag, werd van overspel beschuldigd. (Zie Bourlier, *Souvenir du troisième centenaire de l'Eglise wallonne de la Haye*, p. 38.)

Martii 1629. Den president de Mesmes [1]) verclaerde mij noch gisteren, dat mijnheere de Cardinael voor sijn vertreck wt dese stat bij hem ontboden hadde de heere Grotius ende aen hem geclaecht over de proceduren van Aerssen, seggende uytdruckelycken, dat men niet geraden gevonden hadde met een openbaren viant van Vranckerijck te tracteren ende dewelcke van den Conynck, Coninginne moeder ende Regeringe alhier tot diversche tijden qualijck gesproocken hadde, dewelcke oock in alle sijne conferentien met de Raden ende Commissarissen, jae met hemselven gehouden, bethoont hadde sijnen haet ende onwille tegen dese Croone met piquante woorden ende façon van doen; dat indien hare Ho. Mog. aengenamer persoonen gesonden hadden als dese twee, dat in sulcken gevalle de Alliantie wel gevallen soude hebben, ende dat men noch hier naer met mij begeerde te tracteren. Wij gelooven vastelijck dat dese discoursen van den Card. aen Grot. voors. gehouden sonder twijffel bij hem aen sijne vrienden in Hollant ende Zeelant geschreven sijn, waerom gij wel sult doen u een weynych te informeren ende ons veradverteren hetgene gij sult connen vernemen.

Ick heb geseyt dat UE. mij hier niet van hebt geschreven.

XXXVIII.

Het beleg van 's Hertogenbosch. Over Langerack, Aerssens, Wyts e. a. Berichten omtrent Gustaaf Adolf. Binnenlandsche zaken.

Mijn Heere.

Wt mijn voergaenden sal UE. hebben verstaen tgene UEd. in den sijnen van den xii Mey begeert te weten, alsoo wt den stant van de wercken, die doen ter tijt alreede voor den Bosch waren gemaeckt, wel affnemen cont, dat wij niet anders connen hoopen als een seer geluckyge wtcomste van die overgroote ende genereuse

---

1) Claude de Mesmes, president van den staatsraad.

entreprinse van sijne Ex^tie^. Men heeft tot noch toe alleene besych geweest om de wercken te verswaren, verstercken ende verdubbelen, die nu naer het oordeel van de verstandychste, ick sal volgen de woorden die Constantius mij schrijft der xxiii deser: sont desja en tel estat que Dieu mercy nous sommes aultant que hors de peine d'estre forcez. De fortificatien sijn tot verwonderynge stercker als die voor Grol; de celeriteyt daerin die sijn gemaeckt gaet het gelooff te boven, sijnde door het moras, daer den viant onmogelijck oordeelde dat men de stat soude sluyten, tsestych roeden dijckx op een dach gemaeckt, ende dat op een extraordinaire maniere door industrie van de Hollantsche boeren van den Kinderdijck ende Dortse waert, waarom oock den dijck, dat haer seer encourageerde, bij sijne Ex^tie^ den Hollantsen dijck wiert genoemt. Sij hebben eerst, ter plaetse daer sij een dijck wilden leggen, het moras voor een cleyne spatie int viercantte met berderen ende plancken beslooten, die sij brachten tot op het sant, daernaer met gewelt van volck het moras daer wtgeschept ende datelijck rijs ende goede aerde daerin gestort, ende soo ten effecte gebracht dat wonderlijck werck. Constantius in den selffden brieff van den xxiii geeft mij seer goede moet: que nous viendrons au bont (ce sont ses termes) de ce noble et genereux dessein, auquel est admirable la diligence, le soing et la prudence de Monseign. le Prince, qui jour et nuict ne cesse à s'y trouver en personne. Den viant sal naer het oordeel van veele te laet commen om de plaetse directelijck te secoureren. Constantius seyt mij: Nos ennemys font des assemblées, mais assez froidement et qui semblent tirez à la longue. Aen Diocletian. schrijft hij dat den viant vergadert tusschen Liere ende Mechelen in een dorp te Bellaert; dat het volck lancksaem bij comt, hetsij bij faulte van gelt ofte omdat men ordre wt Spaenge verwacht; datter advisen waren dat graeff Henderick van den Berge 1100000 dusent (*sic*) guldens tot betalynge van sijn volck hadde ontfangen. Seecker persoon, gesonden den 16 deser, dewelcke in de stat van 's Hertogenbosch meende te geraecken ende verdroncken was, hadde in den rant van sijn hoet brieven van de Infante, den graeff van den

Berge ende Verreycken [1]) aen Grobbendonck. De substantie van den brieff van de Infante was, dat sij haer verliet op sijn goede courage ende beleyt ende niet en twijfelde ofte soude alles doen dat tot defentie noodych was, dat sij eenyge ordre om hem gelt te doen hebben hadde gestelt ende voorts de plaetse soude secoureren, dat graeff Hend. vand. Berge het commandement soude hebben. Den graeff van den Berge schreeff dat hij alles prepareerde tot een ontset, dat se goede courage souden willen toonen ende haer niet ontsetten, soo het secours wat langsaem bijquam, dat het soude wesen om alles soo veel te beter veerdych te hebben, dat om groote forces te gebruycken noodych was. Verreyckens brieff, int cijfer geschreven, was doen wij de tijdyngen cregen noch niet ontcijfert. Ondertusschen sijn hier aengecommen twee dusent uytgelesen Schotten ende is bij Hollant promptelijck, als bij meer andere provintien, geconsenteert te lichten ses dusent waertgelders; Zeelants consent wert verwacht, ende hoopen wij ordre te sullen connen stellen dat den viant met een notable diversie de plaetse niet en secourere. D'approches sullen haest werden begonnen ende mocht wel op diversche quartieren de stat werden aengetast, maer het principaelste gewelt wel aencomen op de Vuchterschans, die men seyt seer sterck is van grachten, hoorenwercken, contreescarpen, faussebraye ende wallen. Dan men meent de cleyne Vuchterschans, die tusschen de groote Vuchterschans ende de stat leyt, wel is te naderen, door dien eenyge lantscheydyngen niet wel sijn geslecht ende dat die cleyne de groote seer commandeert. Doch sonder groot verlies van volck sal dit dessein niet counen werden geexecuteert. Wij moeten Godt bidden dat hij den persoon van sijne Ex^{tie} in zijne heilyge protectie gelieve te nemen ende sijn leger bijstaen. Caracallas agent heeft mij getoont een brieff, die Caracalla aen Gallo schrijft, daerbij hij hem verwittycht dat Aurelianus aen Aelius heeft geschreven, gelijck off hij autor et promotor ware van dit groot voornemen, alleen

1) Louis Verreycken, geheimschrijver van de aartshertogin Isabella te Brussel.

om Vero daerin te gratificeren ende sijne saecken te seconderen. Die man kan, daer sijnde, Felix wel met Caracalla stellen, ende sal Felix hem dan connen gebruycken tot sijn desseins, daer veele mede wt te rechten is, alsoo hij hier goede impressien van Felix geven kan. Dat Anthemius Aurelianus seer caresseert werde ick niet gewaer, ende meene sulckx wert geseyt omdat hij hem een visite wederom heeft gegeven, die hij van beyde heeren soo sij thuys quamen hadde ontfangen, gelijck hij mij selffs heeft verhaelt. Dan ick kan wel mercken dat hij hem voor clouck hout ende dat de vrouwen den anderen visiteeren. Maer gelijcke officien heeft hij mij, soo wanneer ick een sal hebben, mede gepresenteert, ende kan wel sien aen de beleeftheyt die hij mij doet andere mede souckt te obligeren. Wist ick waerin UE. hem conde gebruycken, soude sien off alle sijne offres eenyge realiteyt bij haer hebben. Dat de heer Wyts boven het majorschap gen. bij sijne Ex^tie^ is versien met de plaetse van de heer Smelsynck [1]) ende gemaeckt president van de chrijsraet sal UE. misschien hebben gehoort. Ick mercke Anthemius sijn vrienschap seer rechercheert ende heb ordre van de heer Wyts om hem alle diensten wt sijn naem aen te bieden. Binnen Amsterdam is alles wel, doch blijven eenyge predicanten noch wat onstuymych. Ick meene UE. in mijnen lesten te hebben gecommuniceert de advisen, die ick van den 21 Ap. van Mr. Aysma [2]) wt Hamborch heb ontfangen. Tsedert heb ick van sijn Ed. niet gesien, dan heb van goeder hant dat den Conynck van Sweden meent sijne progressen in Poolen te laeten rusten ende hem daer alleen te stellen op een defensive van hetgeene hij heeft geconquesteert, ende sijn persoon ende macht te brengen in Pomeren alwaer Wallesteyn syn principaelste forces heeft. Sijne Mteyt wert te Straelsont

---

1) De overste Smelsinck was den 12en Aug. 1625 aan Van Meetkercken als president van den krijgsraad opgevolgd. Hij overleed in het leger, waarop Jacques Wyts, sergeant majoor generaal, den 29en Sept. 1629 van den Raad van State commissie ontving als superintendant van den krijgsraad.

2) Foppe van Aitzema, resident van de Republiek te Hamburg.

verwacht, ende soo de saecken van Duytslant redressabel sijn soo most het door sulck een instrument geschieden. Hij is een prince van seer overtreffelijcke qualiteyten, die veel soude connen uytrechten, soo hij met gelt van die meede intrest in die saecken hebben conde werden gesecoureert. Den Grooten vorst, bij den heeren Staten versocht sijnde om ettelijcke hondert dusent ponden salpeter wt sijn lant te mogen voeren, heeft haer hondert dusent pont vereert ende versocht acht dusent musquetloopen hier te mogen coopen; ick meene hem oock eenyge sullen tot een present werden gesonden. Wij verwachten nader tijdynge wat van ons dessein daer vallen sal; de groote avantage die daeraen vast is doet mij het vrij wat behertygen, gelijck ick niet en twijfele ofte sult van gelijcke doen. Het proces wacht op den heer Crommon [1]). Den geopenden brieff weet ick niet dat heb ontfangen, maer weet wel mij eenen is gelevert die overquam met brieven, die geopent waeren bij een misverstant van den bode; was van geen importantie. Twee dagen geleden heb ick hier gesien ende gesproocken een raetsheer wt Vrieslant, genaemt Saccama [2]), qui magnos et liberos gerit spiritus. Hij is een groot vrient van UE. ende uwe saecke, ende van aensien onder de sijne; heeft begeert ick UE. soude groeten; seyde selven met sijn soon, die met Mr. Billant overcompt, te sullen schrijven. Den vader meriteert dat den soon vrienschap geschiede, die oock een jongman is van apparentie. UE. sal tsijnder comste, als wanneer ick hem met een brieff sal accompangeren, veel van de gelegentheyt van Vrieslant wt hem connen verstaen. Tis mijns oordeels niet buyten apparentie dat de heer Saccama in de Staten Generaal soude mogen werden gebruyckt, dat ick seer garen sage. De predicanten in Zeelant sijn seer t'onvreden omdat haer het houden van een synode is geweygert; men vreest sij tegens de resolutie van de Staten willen woelen. Hier

---

1) Mr. Gerard Crommon werd 17 Juli 1629 raadsheer in het Hof van Holland.

2) Dr. Joannes Sacama of Saackma, (Vgl. *De Vrije Fries*, dl. X (1865), blz. 190).

gaet alles redelijcke stille; hetgene daer voorvalt sal ick mede soo wijtloopych garen verstaen, opdat ick mach verseeckert sijn, dat ick het UE. niet te lanck en maecke; recommandere mij aen UE. huysvrouw ende blijve

UE. Dienstwillyge.

Desen 27 Mey 1629.

XXXIX.

Het beleg van 's Hertogenbosch Binnenlandsche berichten.

Mon frere.

Ick hoope tsedert den xiii UE. broeder daer wel sal sijn gecommen ende door mijn schrijvens sult hebben gesien, dat ick wt redenen die UE. imagineert niet sal versuymen in hetgene UE. aengenaem kan sijn. Dese voorgaende weecke heeft mijnheer de Prins niet alleen beyde de forten maer oock een traverse tusschen het cleyne fort ende de stat verovert ende is de stat wel dertych passen genadert. Het groote fort souden sij noch wel eenyge dagen hebben connen houden, sijnde hetselffde binnen affgesneden, maer alsoo sij vreesden dat het cleyne soude werden overvallen ende sij met 4 compangien van de stat affgesneden blijven, hebben het den 17, naer sij een mijne hadden doen spryngen, verlaten ende is den heer van Dide [1]), die de wacht hadde, sonder verlies daerin gecomen. Den hartoch van Candale hadde te voren de wacht gehad ende de fausse braye ingenomen; versocht sijne Ex^tie^ dat langer als ordinaris op de wacht soude mogen blijven, meenende oock de eere te hebben van het fort te veroveren; maer de ordre mocht niet werden gebroocken. Den achttienden is het cleyne fort oock verovert, naerdat sij mede van binnen een mijn hadden doen spryngen, daerdoor alleene drie van de onse sijn

---

1) Otto van Gend, heer van Dieden.

gequetst geweest. Een Engels collonel Harwout [1]) is daer op ingevallen ende met eenen den viant, die vluchteden tot in een traverse die men meende dat veel moyte soude costen, gevolcht, die hij oock heeft ingehouden. De schansen werden seer sterck gevonden ende is aen elcke sooveel als een stat verovert. Graeff Henderick van den Berch is den 17 smorgens ten ses vyren van Boxtel met sijn leger getrocken, moetende bekennen, gelijck UE. wt sijn bijgaende schrijvens sal sien [2]), dat hij mits de sterckte van sijn Ex^tien^ daer niet sach wt te rechten. Desen brieff heeft mijn heer den Prins met een singuliere dexteriteyt becomen; want alsoo seeckere boer, die sijne Ex^tie^ als espion gebruyckte, aengenomen hadde om die te bestellen, ende deselve relaterende hetgene hij int viants leger hadde vernomen met presentatie van in de stat oock dienst te doen, creech sijne Ex^tie^ quaet vermoeden, ende vreesende hij sijn brieven niet bij hem mochte hebben, heeft hem gelijck naer de stat gesonden met ordre aen een ruyter dat hij van verde op den boer

---

1) Harwood. (*Mém. de Fred. Henri*, p. 81.)

2) De brief van Hendrik van den Berch, geschreven op de keerzijde van den brief aan De Groot, luidt aldus: (Aitzema, a. w. I, blz. 860).

Monsr. Voyant qu'il m'est impossible de pouvoir forcer l'ennemy dans ses retranchemens avecq les gens que j'ay icy à la main, pour estre extraordinairement fortifié je trouve convenir de me retirer d'icy et joindre avec les gens de l'empereur qui sont desja arrivez et marchent en grande quantité envers Wesel, tant cavallerie que infanterie, esperant d'attenter si notable exploit, que l'ennemy sera obligé de venir avec nous a la main, et qu'en tel cas Dieu nous fera obtenir la victoire, et que par ainsi la ville sera secourue. Moyennent que vous la pouvez encor maintenir un temps ce que je vous ay adviser par ceste, priant que lors que cesle vous sera delivré faciez faire incontinent de nuict un grand feu sur la tour de l'eglise de St Johan en le mouvant bien souvent, et de jour suivant une grande fumée sur la mesme tour, par ou je cognostrai que ceste lettre vous sont delivréz, et lorsque ce messager sera derechef sorty avecq la response conviendroit il que la nuict suivante ferez faire ce mesme signal avecq le feu et la fumée le jour suivante, durant bien longtemps. Et en tout continueray faire profession d'estre Monsieur vostre tres affectionné serviteur, signé: Henry conte de Bergh. Du Camp de Boxtel le 16 Julliet. La superscription; Monsieur le baron de Grobbendonk.

soude passen, ende soo wanneer hij ontrent de stat soude sijn hem aen te grijpen ende alles hetgene hij bij hem hadde met den persoon bij sijne Ex^tie^ te brengen; hetwelck sulcx is geschiet ende is dese brieff over hem gevonden. Men seyt hij met sijn troupen al over de Maes is gepasseert. Mijnheer den Prins heeft op het vertreck van den graeff van de Berch oock wt elck regiment voetvolck een ende meer compangien naer boven gesonden ende daerbij 16 compangien paerden onder het commandement van den [over]sten grave van Stirum, die de riviere sal bewaren. De compangien te voet beloopen vijftich in getale, sal boven noch eenyge vinden met oock noch twee compangien paerden. Bij de Staten Generael is geresolveert het volck van den Conynck van Sweden in Emderlant aengenomen drie maenden te gebruycken, oock Morgan met sijn troupen te ontbieden, die den Conynck van Engelant, mits men het gelt verschiete, voor drie maenden sal onderhouden. Het verschoten gelt sal in geschut werden betaelt. Daerenboven noch 2000 onder den colonel Ferens bij den Deen te voren gebruyckt. De nieuwe troupen sullen in alles over de ses duysent man beloopen, dewelke men vougen sal met het volck dat alreede boven is om de Keysersche het hooft te bieden [1]). Het schijnt dat men oock het volck van de

---

1) Betreffende die nadering van het Keizerlijke leger deelt Reigersberch, onder het afschrift van den brief van H. van den Berg, nog het volgend uittreksel mede uit een brief van Bilderbeek van 14 Julij.

Dat keyserlycke volck begint nu eerst recht te voorschyn te commen, synde het regiment van [Prenier] 10 compangien sterck, maeckende tsamen 2000 mannen, int lant van Berch gearriveert; het regiment van Wittenhorst bestaende in ses cornetten bevint sich oock aldaer, d'andere sullen apparentelyck mede niet lange vertouven, hebbende de grave van Montecuculi haer daer tegens gesonden om heur te doen avanceren soo veel mogelyck sij. In allen ampten van den Berch sijn die quartieren gemaekt. Gisteren bequam den voorn. grave van Montecuculi over tafel sittende eenen expressen van Brussel van de serenissime Infante, die begeert qu'il face toute diligence possible pour conjoindre le secours de l'Empereur avec l'armée du Roy. Men schrijft mij uyt Francfort van den xi deses dat den colonel Wangeler noch aff compt met 4 regimenten van 's Keysers volck te voet. Soo veel ick van goeder

Westindische Compangie gelicht sal gebruycken, daerdoor hare equipage wat sal werden verachtert, die anders sterck voortgaet ende boven de dertych schepen, die sij alreede opde Spaensche custen hebben, meerder getal in zee souden brengen. De heeren Staten-Generael hebben dese weecke van der Veecke [1]), agent van den biscop van Ceulen, in hare vergaderynge ontboden, hem scherp aengeseyt dat sij int seecker waren verwittycht dat het volck van de Ligue tegens dese landen souden werden gebruyckt, dat sij wel wisten dat den biscop van Ceulen daer van de principaelste was, dat sij hem darom wilden doen verstaen dat hij sijn meester soude laten weten, dat sij het op hem ende sijne ingesetene sullen verhaelen de schade, die dese landen daerdoor sullen comen te lijden, onder wat pretext dat se oock mach geschieden. Den gemelden agent socht te excuseren, seggende dat hij onlanckx brieven hadde ontfangen van den biscop, daerbij hij verclaerde dat sulckx niet soude geschieden. De leste schepen wt Indien gecommen brengen tijdinge dat den grooten Mataram Batavia met surprise heeft gemeent te heroveren; veel van sijn volck is daer gebleven, hield de vloot noch doen de schepen vertrocken belegert. Dat is hetgene wij hier hebben, blijve naer groetenisse aen mijn suster ende mijnheer De Groot UE. broeder

UE. dienstwillyge broeder
N. v. Reygersberch.

---

haut vernemen soo sent den Keyser 16 regimenten herrewaerts aff de specificatie hoope ick eerlange te vernemen ende UE. met den naesten ordinaris toe te senden. Soo wil men mij oock asseureren dat graeff Johan van Nassau, die binnen vijff dagen alhier verwacht wert, als generael over al dit volck soude commanderen ende met een deel desselfs tot ontset van den Bosch gaen, maer de grave van Montecuculi als lieutenant generael met een camp volant tusschen de Mase ende de Rhijn blijven wert. T'Lantschap van Gulick heeft aen den grave van Montecuculi een present van 4000 rijxdaelders gedaen, opdat int marcheren goede ordre ende disipline onder de soldaten soude mogen gehouden worden. Het rendevous soude tot Maestricht soo men seyt aengestelt sijn; wat verders passeert sal UE. in alle diligentie verwittyge.

1) Johan van der Veeken.

Nae ick kan vernemen soo wert weynich swaricheyt gemaeckt off wij sullen met Godts hulpe de Keysersche ende Spaensche macht het hooft connen bieden sonder de belegerynge te verlaten. Nae men oordeelt soo is het dessein op de Issel ende met een ander leger op Vrieslant. Het volck bij sijne Ex^tie^ tot het leger geschickt (dat somyge seggen vijftig somyge tachtentich compangien te wesen, ende van beyde sijn advysen bij de gedeputeerde tot het leger gescheidenen, sed praevalent die van tachtentig) sal den Isel (met die in de Grave ende Gennep nu meer als noodych liggen oock ontrent 4000) beschermen. Die van Vrieslant seggen dat sij met 8000 te voet, sesthien compangien paerden haer lant connen bewaren, ende heeft den viant drie advenues, die elck met een royael fort sijn bewaert: commende wt Emderlant moet passeren het nauw Ackerfort [1]), commende wt Munster de Boeretange ende wt het graefschap Benthem Coevorden. Soodat wij vol goede moet tot noch toe sijn. De leste advisen wt het leger seggen dat graeff Henderick op de Mokerheyde leyt ende dat men seyt dat hij het oock op Gennep heeft. Vergeef mijn haesticheyt, sum impeditus.

XL.

Wat door middel van Beaumont voor De Groot zou te doen zijn. Berichten.

Mijn Heere.

Wt beyde mijn leste, die UE. gelijckelijck sal hebben ontfangen, kan UE. oordeelen hoeseer quaestio praejudicialis wert behertycht; naer het hem noch laet aensien mocht die wel tot onsen voordeel werden getermineert. In de principale saecke sal oock niet werden versuimt. Den man comt op de vergaderynge, die daer veel in vermach; van wat wille hij is moeten wij sien, redenen ontbreecken der niet om hem te doen verstaen, dat sij

---

1) De Lange Acker of Nieuwe Schans.

het behooren te doen. Soo veel ick noch kan hooren soo dencken sij continuelijck op Maximinianus, die mij noch deese weecke seyde daer in niet te willen doen in UE. prejuditie. Ick hebbe hem wederom geseyt, ende het is mijn opinie, dat ick wel soude mogen lijden dat hij het al hadde geaccepteert, alsoo hij het instrument soude connen wesen daer Felix door soude sijn gestijft ende den seeckeren weg van sijn redintegratie. Dan ick meen niet, al waer het UE. al aengenaem, dat hij die conditie soude accepteren, ende daerom is te veel dat hij het om onsent wille soude schijnen alleen te laten; bij aldien UE. van die opinie oock waer, sout hem connen, soo veel UE. aengaet, sijne deliberatie vrij geven. Ter Goude is met groote cuiperijen ter wedersijden getracht vroetschap naer haer humeur te crijgen. De Remonstranten sijn overstemt geweest. Die van Nimwegen, te weten van de resterende gedepossideerden, waren garen herstelt, dan sal dit jaer noch beswaerlijck vallen. Men geeft ons hope dat van daer gelt sal commen, ende alle advisen van de heer Ambassadeur loopen daerop, dat alles daer in Provence ende te Verdun is geaccomodeert. Off de man soo goet is, off dat het een ingredient is goet tegen den tresves twijfelen vele. Met de vergaderynge sullen wij materie hebben om UE. breeder te onderhouden, deselve mij manquerende ende geobrueert sijnde met occupatien, sal ick blijven

Desen 6 Jann. 1631. UE. dienstwyllige.

XLI.

Bemoeiingen in zake de terugkomst van De Groot. Buitenlandsche en andere berichten.

Mijn Heere.

Wt den uwen van den vi deser mercke ick wel, dat in soo grooten onseeckerheyt voor Felix bij Antoninus niet seeckers is te doen. Den man van de Maes hout sijn oude tale, protesterende van sijn affectie ende obligatie

tot Constans gesel, seyt geen ondanck te ontsien om alles voor hem te doen, maer oordeelt, off gelaet hem soo, dat Joviniani concept Constans ondienstych is, meende Jovinianus anders soude connen spreecken. Dan dewijle hij van sijnentwege difficyl is ende sonder hem niet can vallen, soude ick oordeelen dat Jovinianus daer niet voorder behoort te tenteren, want de saecke moet garen ofte niet gedaen werden. De gemelte man oordeelt met ordre wel wat waer te doen, soo Gallus bij Philippus aenhielt, want de twee baeckens vast gestelt sijnde Reg. ende Relig. meent groote inclinatie bij vele is om de reste te bemiddelen. Dan mijns oordeels is dat de lange bane. Al mijn fondament is op Numerianus, die geen difficulteyt sal maecken het nu ofte haest te doen, ende daer soude Felix best sijn. Ick stae in twijffel off ick Numerianus wil gaen spreecken off hier verwachten. Maer ick wilde wel eerst weten van Constans hoe sijn reyse ende affscheyt nemen soude, ende wat het plausibelste pretext voor Numerianus wesen sal. Den man is wijs ende wert dagelijcx wijser, soodat wij niet versuymen. Van Constans resolutie hoore ick niet; ick meende hij een reyse soude hebben gedaen, misschien wil nu wachten om met Felix te commen, maer staet te considereren off sijn presentie Felix comste niet soude faciliteren. Dan ick weet oock wel dat het moeyelijck valt over ende weder te loopen. In gevalle tot de reyse resolveerde soude sulcken ordre moeten stellen, off niet wederom daer meende te commen. De vr. van Valck.[1]) ben ick seer geobligeert voor haer groote courtoisie; wenschte bequaemheyt ende gelegentheyt om de selffde met eenygen dienst te erkennen Constantius ende ick spreecken dickmael van hare Ed., ende mach haer verseeckeren dat wij beyde naer vermogen garen alle mogelijke officien, daer haer Ed. het soude connen begeeren, sullen doen. De man van het cantoorken heb ick desen morgen wesen besoucken; hij is in een seer quaden staet, heeft begeert

1) De vrouw van Valckenburgh, (de Hertoghe van Osmael) komt ook in de brieven van Maria van Reigersberch meermalen voor, doch haar naam is mij niet bekend.

ick Felix voor sijn present wt sijnen naem ten hoochsten soude bedancken. Wt Spaengen heeft men advisen dat seer sterck in Portugael wert geequipeert ende dat de vloote tegens Maert in zee meent te gaen. Fanabouck [1]) sal het quaet genouch hebben. Over Engelant hebben onse ingesetenen groote redenen om te clagen. Den Conynck gedoocht dat onse schepen op sijn reden van den viant werden genomen, ende onse prinsen op sijn reden commende werden bij den Ambassadeur van Spaenge gearresteert. Men vreest van in grooten onlust met dat Rijck te commen. Men souckt hier vast soo veel mogelijk de drapperie in treyn te brengen. dat haer oock niet sal behagen. De heer van Hauterive [2]) heeft met sijn Ex^tie^ van Orange gesproocken. Van tresves hoort men weynych, apparent dat Hollant, soo nu aengehouden wert, beter als te voren daer naer soude luysteren. Sijne Ex^tie^, om te bemiddelen de swaricheyt in de kercke van Rotterdam, gebruyckt wt de politieke de heeren president Cromhout [3]) ende raetsheeren Honert [4]), Asperen [5]), Persijn [6]); wt de kerckelijcke Polyander, Walaeus, Modeus [7]) predicant in den Hage, de Dieu [8]) tot Leyden. De gecommitteerde tot Wesel, die de troupen van graeff Willem souden affdancken ende de fortificatien in de quartieren van Cleeft ende het lant van den Berg doen demolieren, adviseren dat van de viants sijde noch geen ordre tot voltrecken van het accoort en is gestelt. Ick sal eyndygen, naer mijn schuldyge ende gewoonlijcke gebiedenisse aen de uwe ende die bij UE. sijn, ende blijve

UE. dienstwillyge dienaer.

Desen 17^en^ Feb. 1631.

---

1) Fernambouck of Pernambuco

2) Kolonel bij de Fransche hulptroepen, thans met eene zending van Lodewijk XIII belast.

3) Nicolaas Cromholt.

4) Rochus van den Honart, raadsheer in den Hoogen Raad.

5) Paulus van Asperen, raadsheer in den Hoogen Raad.

6) Mr. Reinier Persijn, raadsheer in het Hof van Holland.

7) Laurentius Modaeus.

8) Ludovicus de Dieu.

XLII.

Van gelijken inhoud.

Mijn Heere.

Den stierman van de Mase heb ick nader gesproocken; die blijft persisteren op sijn oude maximen, dewelcke ick niet oordeele practicabel. Den man die Carolus Geldriae spreecken soude eslargeert hem verder ende, naer mij is gerapporteert, seyt het bij sijn compagnons te wege weet te brengen, indien dat daertoe versouck geschiede. Wat versouck hij meent ende hoe verde Felix daer toe soude verstaen, most werden gesondeert. Dan eer ick daer toe hebbe willen commen, heeft mij best gedocht met Numerianus eerst te gaen spreecken, opdat wij, beyde de conditien hebbende gehoort, mogen sien welcke is te prefereren. Bij Numerianus ben ick nu ende schrijve desen uyt sijn huys. Soo UE. gelieft te weten hoe ick den man hebbe gevonden, kan in t generael niet anders seggen als beter dan ick hadde gemeent, ende soo veel het particulier van Felix belanckt vol goede inclinatie. Van de saecke selfs, waerom ick bij hem ben gegaen, heb ick met de drie principaelste officieren van sijn huys ront gesproocken, sij oock met mij. De conclusie is sulckx Jovinianus ofte Felix die souden connen begeren, te weten: dat elckx in t bijsonder verstaen verobligeert te sijn voor Constans gesel te doen wat sij connen, dat sij het oock willen doen; meenen oock te connen wat Constans kan begeren, soo Gallus het met haer verstaet ende sijn naem, des noot sijnde, tot het [verbond] wil leenen. Haer opinie is dat de saecke veel aenstoots sal geven ende dat veel darom te doen soude vallen, dat sij souden moeten sien het wt te voeren. Jovinianus heeft aengenomen het met de sijne bij Gallus te prepareren, sij met den anderen te spreecken ende binnen drie weecken door een van de hare Galli meynynge te verstaen, ende hem oock te induceren; seggen elck appart ende dat resoluyt, soo Gallus geen obstacel en is, de saecken te sullen accorderen. Tot dien tijt is goet gevonden alles onder de drie te houden, die meenen dat de minder officieren voor verde het mee-

rendeel wel sullen sijn te disponeren. Jovinianus heeft ondertusschen met drie, vier confidente op een ander manier gesproocken ende haer beweecht, dat als wt haer selven de coerde onder den haeren souden roeren ende, soo difficultijten vinden, die helpen solveren. Dat is het mijns oordeels dat voor desen tijt heeft connen geschieden. De meeste swaricheyt is dat Numerianus vrij wat veel op sijn kerffstock heeft, ende dat de opinien souden loopen off men vrij wat daer mede vooren heeft. De saecke gedaen sijnde, gelijck ick hoope, dat nu haest ofte immers eerlange sal geschieden, meen ick dat Constans sijn geleden schade licht sal repareren, sijnde persoonen die durven verseeckeren dat Felix dusent pont ende verde daer boven jaerlijckx soude winnen, ende naer ick kan mercken soo soude Constans oock haest employ crijgen. Soo veel isser van, dat den man bij Numerianus is in seer groote achtynge, dat hij sonder gevaer naer het oordeel van nu aff soude mogen verschijnen. Dese weecke meene ick den man, die presenteert het te effectueren, oock eens te spreecken ende oock vernemen hoe het der staet, opdat Felix het beste kiese, die wel mach vertrouwen dat niet en wert versuymt. Joviniano sijn groote offres voor Felix gedaen, dan en durven alles niet particulariseren; sal alleene seggen dat Felix wel moocht verseeckeren dat sijn saecke mijns oordeels in seer goede pointen staet, ende datter veel luyden gevonden werden die hem ten hoochste estimeren ende met alle middelen soucken te obligeren. Jovinianus seyt mij, dat morgen vrouch wederom verreyst, wel gecontenteert van sijn voyage, alsoo genouch naer wensch sijn voornemen heeft geeffectueert. De reste moeten wij nu verwachten. Sal Godt bidden, dat hij UE. ende u geselschap neme in sijn protectie, ende ons een(s) geve oorsaeck om ons ten hoochste te verblijden. Desen 25 Feb. 1631.

UE. dienstwillyge.

Den man, daer de broeder sieck sijnde eens soo wel van Constans is geassisteert, presenteert sijn huys aen Felix met sijn groetenisse; andere doen haer gebiede-

nysse. Ick wilde wel, dat ick familiaerder met UE. ende particulierder mocht discoureren. Weet wel UE. contentenent soude vinden.

XLIII.

Wat in het belang van De Groot te wachten is. Berichten.

Mijn Heere.

T en is niet sonder seer groote oorsaecke dat UE. hem ten hoochste beclaecht over de cleyne gedachtenis, die van UE. ende sijne diensten wert getoont, ende en late ick oock noyt naer, daer het te passe comt, daerover te expostuleren. Maer wat baet het? De saecken staen soo, dat off de luyden al vrij meerder vigeur hadden ende toonden, soo souden sij met ordre niet connen doen hetgeen wij garen sagen. Dat Gallus niet garen alles wel en sage moet UE. niet geloven, ende gelijck wel eenyge occasien bij hem sijn versuimpt, soo weten wij oock wel dat hij met credyt niet en kan doen hetgene hij begeert. Van desordren ende extremiteyten is hij vremt, ende nyemant kan die raden noch het lant die lijden; de hoope van beterynge is onseecker ende verde te soucken. Tsedert mijnen lesten heeft sich geopenbaert met wat animositeyt bij die van Leyden tegens die van Loevesteyn is gegaen. Dat sulcke proceduren Numerianus, die vrij veel heeft te dragen, omsichtych maecken om niet te beloven wat niet weten off souden connen presteren, heeft misschien wat reden. Op de formaliteyt houft men niet te sien, mits men het effect geniete. Toesegginge te geven difficulteert den man, maer hij wil wel alles contribueren wat hem mogelijck is. Gallus meen ick dat oock liever wat sal doen als seggen. UE. sal seggen dat het te veel op te weynych fondament is gebout; maar dewijle veranderen wilt ende geraden is de fortuyne hier te herstellen, soo isser geen ander wech als door de

deure die nu wert geopent. Een totael redres is bij mij noch bij niemant te voorsien. Soo dit proces wel reus neert, soo sal de reste op de iegenwoordicheyt van den persoon licht volgen. Maer ick wil niet raden. Het comt oock qualijck dat sijne Ex^tie wt den Hage wesen sal, alsoo sijne absentie de quaetwillyge confidentie mocht geven. Ick sal garen UE. intentie verstaen, UE. verseeckerende dat ick in dese saecke geen vorder devoiren kan doen als alreede bij mij sijn gedaen. Dat den hartoch van Vendosme een regiment licht van twintych compangien, elcke tot 150 coppen, voor sijn tweeden soone, sal UE. hebben gehoort. Den oversten Gent ende Crientruyter brengen in dienst van de Staten vijff a ses duysent man, allen boven het volck van Graef Wilhem, dat mede wort gecontinueert. Den opheff ende het dessein is groot. Het quaet succes causae praejudicialis can UE. van de humeuren hier een preuve sijn. Numerianus meent sij dien man sullen connen leyden, maer mochten wel bedrogen sijn. Den tweehondersten penynck wert bij Leyden ende Enchusen alleen gedifficulteert. Leyden wil nergens in consenteren ofte willen de privilegien, de universiteyt gegeven, hebben geconfirmeert, reeckenende een notable infractie tegen deselve het beroep Vossii ende Barlaei [1]) ende erectie van [de] schole tot Amsterdam. Die luden gaen seer ongeschikt. De vrouw is nu hier, heb haer gesproocken, draecht haer seer wijselijck, is noch in den Hage niet geweest, bedanckt haer hogelijck van UE. assistentie. Ick recommandere mij aen alle de uwe ende die bij u sijn. Desen 18 Ap. 1631.

XLIV.

Mijn Heere.

Wt alle de advysen, die ick nu eenygen tijt herrewaerts van UE. hebbe becommen, kan ick niet oordeelen waertoe

---

1) Gerard Johannes Vossius en Caspar Barlaeus.

UE. inclineert. Ick verwachte daervan yet seeckers door de comste van Constans, sal mij dan voorts reguleren naer UE. goet vinden. Bij Numeriano sal ick niet versuymen, maer eer dien dooren wt sijn voet is sal hij niet vrij durven gaen, niet bij faulte van goede wille maer wt vreese in de executie difficulteyt mochte vinden. Den man van de Mase sal ick oock onderhouden, siende eerst hoe het desen Mey met hem gaet. Met Gallo moet men doen wat men kan, ende off hij ende andere haer devoir niet en doen, soo moet Felix geen reden geven dat de vruchten van sijn dienst en ongemack werden vermindert. Beter is het met patientie als met [oorloge] sijn vianden te overwinnen. Gisteren was ick in geselschap van den pensionaris Wevelychoven [1]), die ick lange op de gemeene saecke onderhielt, van waer wij quamen op u particulier. Hij advoyeerde diffidentie de moeder is van onse misverstanden, ende seyde noyt van UE. anders hadde geoordeelt als dat een man waert van seer goede conscientie; hij meende dat men den anderen mocht verstaen. Dat recommandeerde ick, seggende de eenyge wraecke die wij van het gepasseerde urgeerden daerin bestont, dat die het ongelijck hadden gedaen wilden naerlaten het te continueren. Wij scheyden soo goede vrinden, dat hij begeerde dat ick, tot Leyden commende, mijn logement te sijnen huyse wilde nemen. Het quaetste is dat hij niet vermach wat hij wil. Dan ick soude niet garen eenyge occasie versuymen om het lants ende uwen dienst gelijckelijck te procureren, daer ick hoope eyndelynge eenyge effecten van sullen werden gesien. Dat causa praejudicialis buten d'intentie is gesuccedeert, moet ons niet doen wanhoopen. Jovinianus sal sien off selffs wt het quaet geen goet te trecken en is. Soo veel het publyck belangt: men doet vast groote praeparatie tot het oorloge; wanneer men staet maeckt in het velt te gaen hoert men niet. Een vasten voet tegens de disordre ter zee isser noch niet genomen. De acte van survivantie is dese weecke gelijckelijck bij Hollant ende Zeelant ge-

---

1) Mr. Jan van Wevelinckhoven, pensionaris van Leiden.

defereert. Sijne Ex^tie heeft de gedeputeerde daertoe getracteert, ende sal elck met een lampet ende becken van 500 guld vereeren. Resteert nu Gelderland alleen. De Francoissen dissimuleren hier den vrede van Italien. Ter Goude heeft den baillu [1]), gesterckt sijnde met eenyge nieuwe vroetschappen, de gecommitteerde Raet [2]), te vorens met meerderheyt van stemmen gecoren, doen verclagen met brigues te sijn gemaeckt ende de electie doen casseren; daertegens complainte is versocht ende verleent aen d'andere vroetschappen, die seggen in possessie te sijn van met meerderheyt van stemmen tot gelijcke actien te procederen. Den [conservator] ter Vere van de Schotsche Natie heeft de twee predicanten [3]) ende vijff ouderlyngen in recht betrocken, begeert sij wt haer registers doen royeren seeckere attestatie tegens hem, die geen litmaet van haer kercke en is, in Schotlant ten versoucke van de Schotsche predicant ter Vere gehouden; versouckt sij werden gecondemneert Godt ende de justitie vergiffenisse te versoucken ende in een amende van 4000 guld. werden gecondemneert. Sij proponeren exceptien van renvoy aen de classe, als sijnde de kennisse daervan kerckelijck. De classe sal hetselve door gedeputeerden de Magistraet doen vertoonen. De vrou die van Felix is vertrocken is bij Galli gesel geweest ende daer seer wel ontfangen. Anders hebben wij hier voor desen tijt niet. Ick sal blijven

UE. dienstwyllige.

Desen 28 Apr. 1631.

---

1) Anthony Cloots.
2) Gysbert 't Hart.
3) Gideon van Deinzen en Kornelis Beukelaar.

XLV.

De Portugesen in Brazilië. Hoe de Nederlandsche gezanten te Parijs zich tegenover De Groot zullen hebben te gedragen.

Mon frere.

Soo lange ick geen tijdynge hebbe van UE. arrivement tot Paris, kan ick mij niet begeven om mijn selven te informeren van hetgene UE. dienstych soude mogen wesen te weten. Men spreeckt oock hier nergens van dan van de handelynge, die met den Conynck van Vranckrijck, tusschen Duytslant ende dese landen valt, waervan men beter wtcomste nu schijnt te hopen als voor desen. Van de particulariteiten sal UEd. mij nader connen informeren, ende van alles wat verder desen staet concerneert ende andere rijcken, behalve de croon Sweden, waervan ick wel weet niet te curieux te moeten sijn. Van groote crijchspreparaten aen de ander zijde hooren wij niet, evenwel is d'opinie dat men dessein heeft Mastricht te belegeren. In Portugael equipeert men twintych schepen, die in twee esquadres wt sullen varen, soo om secours te brengen in Brasyl als wt de Baya de todos los sanctos te haelen de vlote schepen, wel van 70 seylen, met suycker geladen. Wij hebben hier tijdynge gehadt van het beleg van Pariba, soo te water door onse schepen als te lande van de Brasilianen; dan eenyge Portugesen, bij de kapers ingebracht, seggen dat de onse naer een gedaen aenval ende verlies van drie, vier hondert mannen het beleg hadden verlaten. De equipagie gaet in Engelant noch voort. Soo wanneer ick last ende instructie sal hebben becommen om met Caesar nader te spreecken, sal ick het bij de hant nemen. De Engelsche court, residerende iegenwoordych tot Delft, heeft met Rotterdam gehandelt ende concluderen van dage. Mij was geseyt, gelijck ick voor desen hebbe geschreven, dat men hyer hem hadde geinformeert hoe d'Ambassadeurs, die daer sijn, haer om UEd. regard souden hebben te dragen, dan nader ondersouck daerop doende kan ick niet vernemen, dat in de Generaliteyt vermaen daervan is gedaen. Evenwel meen

ick ordre is gegeven om te volgen het gebruyck. Saturdach is van Schevelynge met brieven Abbesteech op Cales gedepescheert [1]), soo dat men alle dage verwacht eenyge wtcomste van het lanckduyrych tractaet verwacht, waervan veel discourssen vallen, maer geen seeckerheyt. De neven Reigersberch bidde ick dat UEd. nevens UEd. soonen mogen wesen gerecommandeert, als aen welcker goede opvoedynge de gansche familie veel is gelegen. Wensche UEd. bij alle occasien te connen toonen, dat ick ben ende sal sterven

UEd. gansch geaffectioneerden ende dienstwylligen broeder,

N. v. Reigersberch.

Desen 22 Jann. 1635.

XLVI.

De Groot moet den Prins, die zich verheugt over zijne aanstelling, toonen dat hij de Republiek wil dienen. Adr. Pauw. De onderhandeling met Frankrijk. Het „redressement" van de ruiterij.

Mon frère.

Wt schrijvens van andere van den xj deser wt Mons ende van den [2]) aen mij wt Paris neme ick hoope, dat den naesten ordinaris, die met het eynde van dese weecke moet arriveren, mij tijdynge brengen sal van UEd. goet arrivement, waernaer ick wtermaten seer verlange, ende om met eenen te verstaen wat bejegenynge UEd. van onse Extraordinaire sal hebben gevonden; ende voorts successivelijck wat in dat Rijck passeert, met praeadvertentie, hoe verde UEd. goet vint dat Irenaeus daervan communicatie sal mogen doen, blijvende Jovinianus, on-

---

1) Brill, *Alg. Gesch d. Vad.*, dl. III, st. 4, blz. 787.
2) De datum is weggescheurd.

aengesien de groote veranderynge, die hij mij heeft geseyt te mercken in het humeur van ons Neeff, van opinie, dat Justinus ende de sijne aen Gracchus moeten toonen, dat sij Cimon ende Sophocles soucken te dienen. Over eenyge dagen UEd. schrijven van den VII wt Mons hebbende ontfangen, vont ick goet dat aen vele vrienden ende onder anderen mede ons Neeff te communiceren, die mij met vele woorden getuychde ten hoochste te sijn verblijt over het honorabel employ, 't welck de croone Sweden UEd. heeft gelust te geven, begerende ick UEd. daervan getuygenisse soude willen doen hebben. Met Manlius staet het als ick UEd. voor desen hebbe geschreven; naer alle gedaen devoire *om hier te commen* toont hem geresolveert, op het advis bij een confident hem gegeven, *van te obedieren*, hoewel sijn vrienden meenen *dat hij met de incomste* alles kan *dissineren*. Wij moeten wachten wat sal volgen, *dat bij* Calaber *qualijck is* gaet vast. Soo UEd. aengaende die materie yet verneemt sal goet wesen dat ick het oock weet. De handelynge, die door extraordinaire soo lange in dat Rijck is gedreven, hoewel alles secreet wert gehouden, geloven noch eenyge dat geen goede wtcomste voor dese staet hebben sal, sijnde d'intentie niet van in eenyge rupture te commen. De naeste tijdyngen oordeele dat claer de intentie van den Cardinael sal openbaren. Mij is geseyt dat den Cardinaelinfante last heeft om dese provintien nieuwe handelynge aen te bieden, ende sijn eenyge die gelooven dat door een geestelijcke, gecommen onder pretext van andere afairen, alreeds openynge daervan is gedaen. Bijaldien het Spaengien ernst is mochten hier wel beleeffder als voor desen werden gebegent [1]). Den Conynck van Polen, die noch te Dansich is off corts van daer moet sijn vertrocken, sage garen dat gesanten van dat lant tot de handelynge tusschen Sweden ende Polen werden gesonden, hetwelck oock wel in het voorjaer soude mogen geschieden. Naer hij hem hout, soo sal hij tot geen verder tresves verstaen. Een Poolsch edelman, onlanckx hier door getrocken, is gereyst naer Engelant; sijn bootschap wert ge-

1) Schijnt bedoeld: „bejegent."

seyt te wesen om van het huwelijck van sijnen Conynck ende de princesse van Bohemen vorder te spreecken. Dan die de conditien examineren meenen dat het meer geschiet om eenych voordeel wt dat Rijck te trecken als om yet finalijck te concluderen, alsoo hetgene de Polen garen souden bedyngen noyt sal werden gepristeert. Tot redressement van de ruyterye, naer cassatie van negen ritmeesters ende stellen van andere, heeft men goet gevonden die te redigeren onder thien collonels ende majoors, acht compangien onder yder. De collonels sullen hebben driehondert guldens ter maent, de majoors hondert, ende sal dat gelt gevonden worden wt een compangie ruyters ende een vacerende te voet, tot dien eynde gecasseert. Een Oostindisch schip, gevaren wt Denemarcken, naer veel incommoditeyt op de reyse geleden ende veel assistentie in de zee van onse schepen ontfangen, is jegenwoordych in Ierlant gearriveert, wel geladen onder anderen met quantiteyt van nagelen. Van Westindien hebben wij geen tijdyngen. Ick sal naer UEd. brieven wachten ende blijven

UEd. dienstwillygen broeder

N. v. Reygersberch.

Desen 29 Jann. 1635.

XLVII.

Berichten uit de Staten Generaal.

Mon frere.

Wat voorleden Saturdach in de Generaliteyt is gepasseert sal UEd. sien wt hetgene ick op gisteren, den xi deser [1]), hebbe geschreven. Desen maendach morgen schijnt dat eenyge voor hebben gehadt om het advis bij Hollant ingebracht te renverseren, doch andre daer achter-

---

1) Deze brief is niet aanwezig. Ook elders blijkt, dat er verschillende brieven zijn verloren gegaan.

dencken van crijgende hebben met haer presentie dat dessein gebroocken, soodat van dese saecke niet is geroert. Het schijnt de rechters ende die van haer dependeren haer wonderlijck veel hier aen laten gelegen sijn. *Walta*, die eerst wel was gedisponeert, is door Spartacus soo verde daertegens geengageert, dat indien saturdach tegens sijn opinie hadde geconcludeert geworden hij soude hebben geprotesteert; dan seyt wel te mogen lijden dat in sijn absentie anders werde geresolveert. *Ploot* [1]) *is van Thucydides gecommen*, seyt dat niet tegens sal sijn. Men sal sien off men sonder kennisse van Aristoteles het te wege kan brengen. Scipio *heeft* Augustus *geseyt dat hij* niet en twijfelt ofte sal wel vallen ende Felix daer mede bij Pyrrhus sal eerlange geraecken. Andere vinden noch veel difficulteyt, doch hopen, soo men geen goede resolutien can te wege brengen, ten minsten sal werden beleth dat geen quade wert genomen; want off wel geen resolutie een quade schijnt te wesen, soo kan die altijt werden geredresseert. Graechus toont hem wel genegen, sage garen dat sonder communicatien van Aristoteles conde geschieden. Hanno doet goede officien. Dus verde geschreven hebbende wert mij advis gegeven dat Philotas besych was om bij Pyrrhus veranderynge te maecken ende voorts het stuck soo te setten, dat een praejudiciable resolutie werde genomen; dit comt van een die selff mede was aengesproocken. Mergen mocht van dese saecke wel werden gehandelt. Het quaetste dat te wachten staet is, dat op de vrage niet sal worden geantwoort; want een praejudiciable sal connen in alle gevalle soo men meent werden beleth. Ick sal hetgene voorder passeert UEd. adviseren ende altijt blijven

UEd. dienstwillygen broeder,
N. v. Reigersberch.

Gallus gaet wel.

Desen 12 Feb. 1635.

---

1) Hij schijnt Adriaan Ploos van Amstel, lid van de Staten van Utrecht, te bedoelen.

XLVIII.

De onderhandeling met Frankrijk. Verwachting van Engeland. Aerssens. Corn. Pauw. Berichten.

Mon frère.

Men gelooft hier dat Cimon met Vindex soo verde is versproocken, dat hij Pindarus haest sal brengen bij Mustafa Bassa. Iovinianus heeft kennisse dat Gracchus heeft geseyt, men Aelius *eer drie maenden sal sien* met Theodoretus ende Clemens *in het lant van* Virginius. Men apprehendeert dat Alexander hem heeft ingelaten met de *Loraine willen herstellen.* Tusschen Cajus ende Claudius meent Irenaeus dat Turnus *met Bicker* sal werden gebruyckt. In Engelant gaet de equipage voort ende is daer groote jalousie over de lange handelynge, die tusschen desen staet ende Vranckerijck valt. De Ambassadeurs hebben oock in Zeelant gevraecht hoe sij haer sullen hebben te reguleren. Philotas doet groot devoir om een prejudiciable resolutie te wege te brengen, maer men verseeckert mij dat daer niet voor is te vreesen; de intentie schijnt noch te wesen niet te schrijven ende te supponeren, dat sij behoren te weten war haer plicht is, ingevalle daerin versuymen als dan last te geven. Daertoe sijn de humeuren iegenwoordig gedisponeert, wat den tijt geven sal moet men wachten. Die haer werck maecken om eenyge hier te inciteren toonen brieven geschreven, waerbij de Ministers van Vranckerijck voor desen is verboden Aerssens geen visite te doen, alsoo hij viant was van de croon. *Wat* Jovinianus dienstych oordeelt, sal UEd wt mijn lesten connen sien. Den Consul Pauw [1]) arriveerde gisteren; de brieven, die hij van sijn broeder medebrengt, daerin eenyge voorname wert gerecommandeert dat geduyrende sijn absentie hem selffs of sijn broeder geen praejuditie en geschiede, toonen wel dat

---

1) Cornelis Pauw, broeder van den raadpensionaris. Hij keerde terug van verschillende zendingen, die hij naar de hoven van Zweden en Duitsche vorsten had volbracht.

hij noch hope heeft wederom naer Duytslant te keeren; doch daertoe is geen apparentie. Men verwacht dagelyckx advisen wt Brasilien, ende hopen de participanten dat de groote macht van 52 schepen ende ses duysent mannen, die sij in die quartieren hebben, wat notabels sullen hebben voornemen. Wt Brabant hoort men dat men daer nieuwe lichtyngen doet, gelijck mede wt Spaengen wert geschreven dat den Conynck selffs in Vranckrijck sal trecken. Den hartoch van Aerschot wert naeuwer bewaert ende scherper geexamineert als te voren [1]). Van de Lely sijn quade tijdyngen, die *secreet werden gehouden;* d' opinie is dat Seneca *aen den cardinael twintich schepen leent, veertich* laet *huiren.* De tijdyngen van Duytslant seggen dat ...[2]) sburg, Norimberg, Francfort met den Keyser handelen, de Sweetsche haer naer de zeekant retireren. UEd. sal mij obligeren voortaen mij mildelijck mede te deelen. Ick wensche UEd. ruste ende voorspoet, mij gelegentheyt om UEd. te doen gevoelen hoe seer ick ben

UEd. dienstwillyge broeder,
N. v. Reigersberch.

Desen 19 Febr. 1635.

XLIX.

De „contramine" van Aerssen vermeerdert. Overwinning in Brasilië.

Mon frère.

De contramine van Spartacus ende de sijne vermeerdert eerder dan se mindert, dan hebben tot noch toe niet connen te wege brengen dat verboth soude werden gedaen, maer blijven de brieven onbeantwoort. Sophocles meen ick oock niet dat toelaten sal, dat praejudiciable

---

1) Th. Juste, *Conspiration de la noblesse Belge contre l'Espagne.* Brux. 1851, p. 78.
2) Weggescheurd.

antwoorde gegeven werde. Ondertusschen wert alles gelaten ter discretie van diegene, die van selffs niet wel en sijn genegen ende haer naerlatycheyt connen excuseren. Het oogemerck van degene die dit dus drijven schijnt te wesen, Justinus bij Thucydides door dit middel soo installych te maecken, dat hij soude connen oordeelen ondienstych te sijn hem in die qualiteyt te gebruycken, ofte, soo dat misluckt, immers de deure om hier te commen waer het mogelijck te sluyten. Mij is geseyt dat bij Valerius oock devoir wert gedaen, apparent om door hem Xenocrates te doen onderrichten. Van selffs is hij Felix wel genegen; hoe verde door inductien ende consideratien men hem of hij andere soude connen vervoeren, weet ick niet. Maer ick stelle mij daerin gerust dat Xenocrates kennisse van alles heeft ende weet waerwt dit spruyt; oock soo houde ick seecker dat het publyck intrest, soo wanneer het perst tot correspondentie, het dessein van particuliere insichten sal dissiperen. Middeler tijt soo wert devoir gedaen bij degene die ongepassijt sijn om alles ten besten te brengen. UEd. consideratien sal ick garen hierop hooren. Gracchus blijft noch wel. Dat Vindex met Virginius sal commen *in rupture* hout men hier seecker. Tusschen Cimon ende Terentius was geconditionneert *dat het regiment van* Zosimus tot *laste* van [1]) soude commen, ende heeft Zosimus Cimon geinsinueert dat hij ordre soude stellen tot de betalynge. In dat deel sijn sij punctueel, Godt geve de reste oock soo wel volge. Het marcheren van de Franse legers in Duytslant [releveert] soo wel daer als hier de couragien, ende sal de tijdynge wt Brasilien, over twee dagen gecommen door de jacht den Winthont, den 6 Jann. van Pariba vertrocken, de bondtgenoten mede grootelijckx verblijden. Het sommier verhael daervan sende ick hier nevens [2]). Men sal publycke danckseggynge ende teyckenen van victorie op de frontieren met het lossen van canon daer over doen. D'occupatien, die den Conynck van Spaengien elders werden gegeven, commen die Compagnie wel; maer soo wan-

1) Hier is blijkbaar een woord uitgevallen.
2) Dit verhaal is niet aanwezig.

neer de macht van Spaengien twee, driemael sal wesen gerepousseert, sal men eerst weten van wat seeckerheyt is hetgeen soo maeckelijck wert vercregen. Men spreeckt van het heffen van een hondersten penynck doch sal Hollant ende Zeelant qualijck daertoe verstaen, soo die over al de provintien niet en wert geheven. De Metersman ende van Meden doen haer gebiedenisse. Ick verheuge mij over UEd. goet arrivement ende blijve

UEd. seer geaffectionneerden ende dienstwillygen broeder

N. v. Reigersberch.

Desen 22 Feb. 1635.

De ambassadeurs naer Polen sijn noch niet genomineert, dan wert aengeleyt op de heeren in mijnen lesten genoemt.

L.

Puy Laurens te Parijs gevangen genomen. Aerssen en Pauw. Het gezantschap naar Polen. De koning van Engeland wapent zich. „Malversatiën" van den fiscaal der Admiraliteit van Rotterdam. Verdere berichten.

Mon frère.

Ick sal sien wat ick met Caesar wt kan rechten, dan het sal eerst connen sijn naer het scheyden van de vergaderynge, die apparent wat sal duyren, alsoo men tot nieuwe middelen dient te resolveren, hetwelck gelijck UEd. weet traech bijcomt. Hoe het tusschen Vindex ende Simon staet sal UEd. wt mijn brieven ende rapporten van andere hebben verstaen, maer verlanckt mij te weten off de veranderynge daer gevallen de resolutie van soo grote desseins niet en sal verachteren; hetwelcke veel aencomt hoe verde hem Monsieur [1]) raeckt ofte bij hem

---

1) Gaston d'Orleans, broeder des konings.

aengetrocken wort. Men accuseert de gesaiseerde [1]) van geconspireert te hebben tegens den Conynck ende sijnen staet, correspondentien te hebben gehouden met sijne Mteyts vianden. Hoe dat hetselve is te verstaen sullen de naeste tijdyngen ons wtleggen. Tot noch toe kan ick niet wel begrijpen dat criminels de lese Mté au bois de Vincenne souden werden gebracht, een plaetse, naer mij dunckt, die tot detentie wert gebruyckt van sulcke, die men van het lijff niet aen wil spreecken. Spartacus, niet iegenstaende sijne devoiren, heeft tot noch toe geen praejudiciable resolutie sien te wege brengen, ende alsoo die gene, die garen goeden last hadden geprocureert, niet conden oordeelen dat bequamelijck te effectueren, soo en wert die saecke in geen deliberatie gebracht, vertrouwende de wel geintentionneerde dat, geen last commende, de luyden van selffs sullen doen hetgene behoren, ofte daerin manquerende dat men den last noch kan senden, soo dat in effecte dat officium wat trager mach geschieden; maer t'eenemael meen ick niet dat het achter blijven sal, alsoo Gracchus tot nog toe in dat stuck wel schijnt te gaen. Dat UEd. niet wel kan verstaen hoe Calaber, hem latende leiden door Spartacus, evenwel van Manlins niet en soude houden, comt daer wt omdat UEd. misschien meent dat het een absoluyt blindelynge lijden is, ende dat Spartacus ende Manlius het wel eens sijn. Maer beyde schilt het veele, want noch Calaber ander leytsman gebruyckt als sijn selven, hoewel d'eenes maximes off des anderes meer off min difereert, nochte oock soo en isser tusschen Spartacus ende Manlius noyt goede intelligentie geweest nae sij hadden volbracht het gemeen werck, daer elck sijn particulier insicht in heeft gehadt ende over ende weder beloften waren gedaen, die niet en sijn gehouden. Tot de besendynge naer Polen heeft Hollant de voorgaende weecke verstaen, ende datter twee wt hare provintie behoorden te worden gecommitteert. In de Generaliteyt is het opgehouden geweest, omdat Zeelant last verwachte. Nu schijnen eenyge te oordeelen men het

---

1) Puy Laurens. H. Martin, *Histoire de France* Tom. XI, Paris, 1858, p. 418.

noch wat in behoort te sien, wt reden dat men voorgeeft geen apparentie is van handelynge ende d' onse te laet souden commen. Doch daer sal nader van werden gesproocken, ende bijaldien de besendynge voortgaet, gelijck ick meen, soo loopt het ooch op die twee, bij mijn voorgaende genomineert [1]), ende daerneffens een wt Zeelant off Vriesland, die ick noch geen naem heb hooren geven. Tot d'equipagie van zeven en twintych scepen wert het gelt wt de provintien, die yder sijn gequotiseert, vergadert. Londen moet seven schepen toerusten ende daertoe furneren sess en dertych duysent pont sterlynck. Tot wat eynde dese equipage wert bevordert wort veel gediscoureert, maer met weynych seeckerheyt. In Engelant selffs pretexeren de autheurs dat, dewijle heel Europa wapent, den Conynck alleen ongewapent niet behoort te blijven, ende dewijle die van Dunckercken de Engelsche verhinderen de vrije commercien op Hollant ende de Hollanders wederom die op Dunckercken, dat den Conynck, als Conynck van de zee, tot bevrijdynge derselve ordre behoort te stellen. Off het dessein niet en is de groote visscherije van nieuws te quellen, twijffelen veele; andere meenen dat de schepen tot het halen van suyckeren wt Brasil de Portugesen souden werden verhuyrt off geleent, in welcke gevallen van groote deliberatie soude sijn voor de Compagnie, hoe haer scepen, die rencontrerende, haer souden hebben te dragen. Daer isser die advysen hebben dat den Conynck ofte Cardinael-infante daermede soude werden geaccommodeert, ofte gesonden werden om Vranckerijck (daer de Engelsche seer jaloersch van sijn), mogelijck oock Sweden om den Pool te behagen, in ombragie te houden. Die niet soo diep en speculeren meenen het best te raden ende houden dat concept een voorslach om sonder parlement gelt wt de gemeente te crijgen, dat men daer naer kan gebruycken daer men het goet vinden sal. Wt Portugael hebben wij geen nader tijdyngen dan dat daer 20 schepen werden toegerust

---

1) Namelijk Beaumont en Bicker, hiervoor in N°. 48 onder den schuilnaam Turnus en in geheimschrift genoemd. Zie verder N°. 51 hierachter.

om de suyckeren wt St Salvador te halen, ende brengen eenyge capers drie prynsen in, die, gecommen int gelait van seven caravellen wt de Baia, seggen, dat sij met derthien Spaense schepen tot in zee wt de Baia geconvoyeert, evenwel het perikel van de capers niet hebben connen eschapperen, sijnde oock het vierde van de seven van de Compagnie van Westindien gecregen; dan houden de Portugesen profijtelijck te hebben genegotieert, soo wanneer sij van drie schepen één behouden thuys crijgen. Wt Brasil sullen ons de naeste tijdyngen seggen hoe het dessein van Albuquerque, te vervolgen ende nergens in ruste te laten daer de Compagnie veel aen is gelegen, is gesuccedeert. In de vergaderynge van Hollant gedelibereert sijnde wie tot rechters over den fiscael van de Ad^{teyt} van Rotterdam, van malversatie geaccuseert, behoorden te werden gebruyckt, ende veele inclinerende tot het stellen van commissarisen, is bij Numerianus, Turnus ende alle die hem volgen verstaen, dat men, sonder Hollant te vercorten, geen andere rechters als de ordinaris justitie, dat is de magistraeten van steden ofte het Hoff, en kan gebruycken, niet sonder bedecktelijck te vertonen hoe praejudiciabel de voorgaende practycke is geweest. Dan off tegens die in de Generaliteyts dienst sijn ende daerin haer qualijck dragen bij de Generaliteyt, dat is den Raet van State, daer geen kennisse kan worden genomen, ende waer een wt Gelderlant oft Vrieslant in Zeelant gecommitteert, daer malverserende, te rechte behoort ende moet staen, wensche ick wel van UEd. te verstaen. Aen den Conynck van Denemarcken is een alarm sonder fondament gegeven, van dat het bisdom van Bremen bij de geunieerde vorsten, met approbatie van de heer Rijxcancelier, aen den jongen prins van Orangien soude sijn gegeven; hetwelcke nochtans soo verde is geapprehendeert geweest, dat Cracou [1]) daerover is geweest ontboden om wt hem te verstaen wat hij daervan mochte weten. Ick sal naer UEd. receptie ende par-

---

1) Carl van Cracou werd 12 Nov. 1625 aangesteld tot „commissaris in de Sont in Denemarken" en woonde te Elseneur.

ticulariteyten daervan, mitsgaders wat daer ende elders passeert mededeelbaer, verlangen ende blijven

UEd. dienstwillygen ende seer geaffectionneerden broeder,
N. van Reigersberch.

Desen 25 Feb. 1635.

LI.

Het gezantschap naar Polen.

Mon frère.

Dynxdach voorleden sijn tot de Ambassade van Polen bij de Generaliteyt genomineert de heeren Bicker [1]), Beaumont ende eene Doctor Andreae [2]), raedsheer, soo ick verstaen, in het Hoff van Vrieslant; dan den heer van Beaumont heeft hem eerst gisteren ende wederom van dage in de vergaderynge van Hollant soo ernstych ende met sulcke redenen geexcuseert, met recommandatie van de heer van den Honart [3]), dat sijn excusen sijn aengenomen. Dan sal nader werden gedelibereert off bij die van Hollant yemant sal werden gesurrogeert, hetwelck alreede eenyge steden hebben onnodych geoordeelt; doch soo de meerderheyt van stemmen daertoe verstaet, gelijck niet buyten apparentie is, soo ist apparent dat mijnheer van den Honart de ambassade sal werden aengeboden ende apparent bij hem werden geaccepteert. Men verlangt seer naer de comste van den heer Knuyt. De Staten hier vergadert ende in andere provintien beschreven souden het tractaet garen sien, om dan naer exigentie van het selffde haer consenten wat te reguleren. Niet anders hebbende sal, naer mijn gebiedenisse aen mijn suster ende alle de vrienden, blijven

UEd. dienstwillygen broeder,
N. v. Reigersberch.

Den 1 Martij 1635.

---

1) Andries Bicker.
2) Joachim Andreae.
3) Rochus van den Honart, raadsheer in den Hoogen Raad.

LII.

Onderhoud met Spierinck [1]) *en met den Prins. Adr. Pauw wil terugkomen. Berichten.*

Mon frère.

Aelianus, die ick bij Valerius lange heb gesproocken ende mijnen dienst gepresenteert, heeft mij groot licht gegeven in den staet der Duytsche saecken, waervan den bant seer los is, ende dat principalijck, soo hij oordeelt, door beleyt van Vindex. Het kan zijn dat sijne versche bejegenynge hem met wat meer passien doet spreecken, want inderdaet is de offensie groot ende het resentiment niet cleyne. Maer dewijle Valerius hem doorgaens secondeerde raeckende de quade prattijcken van Vindex, soo moeter vrij materie sijn; waerom Justinus genouch te doene sal hebben, kan hij dat verloop niet alleen stuyten maer oock redresseeren. Dan de conjuncture van tijden ende saecken schijnen daertoe favorabel te sijn, bijaldien Latou ten effecte wil brengen hetgene hij met Cimon heeft besloten. Aen Aristoteles is openynge daervan gedaen, die thuys is gegaen om last tot de approbatie, waer aen niet wert getwijfelt. Themistocles, Socrates ende andere sullen mede met haer vrienden spreecken. *De rupture wert belooft*, sommyge achten dat seer veel, andere heel weynych, ende meenen Virginius Terentius werckx genouch sal geven, ingevalle hij bij Pindarus comt, doch connen dat niet verwachten. Ick soude mede daer seer aen twijfelen, bijaldien Terentius hem eenychsints daervan conde excuseren. Gisteren met Calaber spreeckende, communiceerde ick hem wat ordre op UEd. inhalen was gegeven ende hoe Manlius bij ons Neeff buyten sijn postuyre was geseth, daer hij om louch; was van opinie dat bij vertreck van eenyge van Cimons volck men daer over een resolutie most sien te doen formeren. Ick seyde, soo UEd. aengynck in sijn particulier, weynych lust daer-

---

1) Pieter Spierinck Silvercroon, raad van financiën van den koning van Zweden, met eene zending naar de Republiek belast.

toe te hebben, maer dat mij dochte het voor het publyck nodych was; advoueerde mij UEd. reden hadde. Ick sal sien dat den bequaemsten tijt werde waergenomen. Communiceerde met Gracchus de adviesen, die UEd. van Xenocrates mij mededeelde; dat van den Nedersaxensen creyts stont hem niet aen, gelijck mede seyde Rhene (*sic*) bij de Sweetse niet weder was becommen. Hoe verde UEd. goet vint dat ick met Sophocles correspondere, sal UEd. mij gelieven te laten weten. Den heer van Beaumont sal niet verreysen, sijnde de heer van den Honart gesurrogeert, die de commissie aenneempt. Van het huwelijck van Claudius met Artichaut seyt Valerius niet te weten, ende dat Tibullus weduwe hem heeft verclaert liever dan sij dat soude doen haer altijt ongetrout te willen houden. Aelianus verstont dat sij groote reden hadde, die hij oock particulariseerde, soodat ick wt verscheyde propoosten conde mercken dat Bloemcoel hem verder als in finantien gebruyckt. Des te meer goet ware, dat de alteratie, die hem bij Aelius volck is gegeven, wat te neder werde gestelt, want hij meer schijnt te wenschen occasie om hem te resenteren, hetwelck in de publycke saecken geen goet en kan. Ick hebbe hem wat gesocht te stillen, maer met weynych vrucht. *Pels* [1]) sal van gelijcke doen, doch begeerde ick UEd. soude schrijven, dat hij meende seer goet soude sijn dat UEd., die sijn humeur kent, in sulcken termen als bequaem sout vinden hem door de Bloemcoel wat tot minder resentiment sout soucken te brengen. Soo haest sal hij van Cimon niet wesen vertrocken ofte sal met Calaber daervan spreecken, om occasie te vinden van bij hem te dilueren die ondragelijcke calumnie, daermede Bloemcoel wert beclat, waertoe Aelianus mij goede argumenten heeft gesuppediteert. Het retardement van UEd. receptie meenden Aelianus ende Valerius dat wt die oorsaecke was gesprooten, dat ick niet heb willen contradiceren. Menander seyde mij desen naermiddach dat eenyge haer vrij onstelt vinden, dat alle difficulteyt cesseert. Zosimus is van humeur gelijck

1) Wie hier bedoeld is, valt moeielijk uit te maken; misschien zijn de cijfers foutief.

doorgaens sijn degene die huydendaechs de saecken manieren, homo omnium horarum, qui omnibus vult obsequi daer hij bij is; sijn credyt is groot bij Aelius, *een van drie die* met Cimons volck hebben gehandelt. De ambassadeurs, die in Vranckrijck hebben gehandelt, is elckx thien duysent guldens en vaisselle d'argent vereert. Met Hannibal sullen wij mede overhoop geraecken, soodat die van de Viole daerdoor sullen werden gesubleveert. Serranus heeft door brieven nieuwe instantie gedaen om bij Aristoteles te wesen; seven van Aristoteles volck hebben dat versouck gefundeert geoordeelt, de reste affgeslagen. Desen 12 Marty 1635.

LIII.

Diplomatieke berichten. Een Spaansch schip, door Zeeuwsche kapers genomen, is op de Engelsche kust gestrand.

Mon frère.

Ick schrijve alleenelijck om geen interruptie te maecken. Dat UEd. met sestien coetsen den 2 deser binnen Paris is gehaelt ende van daer naer Chantilly bij den Conynck gaet, seggen ons de brieven van den 4 Martij over Rouaen, welcken wech desen oock neempt ende UEd. onder het couverte van Mons. Billant oock sal konnen gebruycken, soo wel als door den ordinaris. Zosimus meent bij Cimon niet lange te blijven. Aristoteles, Themistocles enz. sullen soo haest niet gereet connen sijn, dat hij daerop mach wachten, *de huit van den beer* is al gedeelt; *staet* te verdragen waer *de legers van* Vindex ende Cimon sullen commen. Cimon spreeckt van Alexander te doen besoucken, doch is noch niet geresolveert; Vindex sage dat garen. Men vreest de Lely met Virginius eens soude worden. Van Aelianus vertreck van Aristoteles heb ick noch niet gehoort; sijn wedervaren begint ruchtbaer te werden, met verwonderynge van die het hooren, tot cleyne eere van Aelius. Sal bij de eerste gelegentheyt met Gracchus daer van spreecken, alleen tot een preuve

hoe het tusschen Philemon ende Terentius staet, opdat Iustinus in cas van accommodement te meer reputatie inlegge, waertoe de constitutie van tijt hem seer favorabel schijnt te willen wesen. Want Vindex ende Cimon te vergeeffs veel voornemen, soo het met de Rose niet wel en gaet, hetwelck door Latou ende Aertbesie te wege moet werden gebracht. Bij ons is iegenwoordych een Sweets Ambassadeur, eergisteren gearriveert, die naer Engelant gaet, sijn naem is Skit [1]). Het Spaens schip, over eenygen tijt wt Westindien commende, bij eenyge avanturiers wt Vlissynge verovert ende daerwt sij hondert duysent guldens in silver hadden geladen, is op de custen van Engelant gestooten, waerdoor het resterende goet in ander schepen sijnde geladen, sijn deselve door storm in Vallmuyden in moeten lopen; waer van den Ambassadeur van Spaenge kennisse gecregen hebbende, heeft soo veel te wege gebracht, dat die schepen ende het goet sijn gearresteert, ende wert devoir gedaen om het selve goet ontslagen te crijgen. Wensch UEd. advis te weten, wat naer ius gentium ende de practijcke van Europa is gefundeert. Nae ick Aelianus heb hooren spreecken, soe sal tusschen Sophi en Claudius niet te doen sijn, ingevalle het met praejuditie van Otho moet geschieden, ende hoe kan dat anders werden gevonden? Mustafa Bassa hoort men niet dat hem beweecht. De brieven van Brussel seggen men daer meer is ontstelt over het verlies van Paraiba als al hetgene tusschen Vranckerijck ende dese landen wert gehandelt. Wt Dunckercken sijn twaelff schepen naer westen gelopen, die van Westindien oordeelen het wel naer Brasil soude sijn. Tijdynge wt Duytslant seggen den heer Rijxcancelier all sijn troupen bijeen heeft ende selven daerbij is, hem retirerende naer de Oostzee; waerop dat leyt valle verscheyden discoursen. Sal apparent de Fransen ende Duytsen nader op het Rijck Sweden doen letten. Den ambassadeur, naer mij, soo ick dus verde geschreven hadde, is geseyt, heeft hier vertoont de redenen, die Sweden heeft om Sigismundi [prolem] niet te erkennen, maeckende genouchsaem

1) Johan Skytte.

paralela tusschen de occasie waerom Sigismundis bij haer ende Philippus de tweede bij ons is verlaeten; versouckt men de Polen geen toevoer van ammunitie van oorlogh ofte wapenen soude willen doen. Recommandere mij aen mijn suster ende vrienden; soo doet oock den heer van der Myle, die soo datelijck van mij gaet [1]).

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

LIV.

Onderhoud met den Prins en met Skytte. Aanval van Duinkerker kapers op Fransche schepen.

Mon frère.

Tis mij seer aengenaem wt UEd. schrijvens van den viij Maert te verstaen het goet acceuil ende favorable audientie, die sijne Mateyt UEd. tot Senlis heeft gegeven. Ick wil oock hopen dat UEd. sendynge sodanyge vruchten sal voortbrengen als van alle de geallieerde van de croon Sweden staet te wenschen, die principalyck moeten spruyten wt een goede intelligentie tusschen die twee Rijcken, welcke Godt betert eenygen tijt herrewaerts de beste niet en is geweest. Gisteren met Graccho spreeckende verhaelde ick wat Aelianus was wedervaren, scheen daer wat van te hebben gehoort maer niet met al sijn omstandycheyt. Ick merckte wel dat hem sulckx ende veele bejegenyngen aen Xenocrates gedaen seer mishagen, als wel considererende van wat gewicht sijn autoriteyt in het beleyt van saecken is geweest, ende wel apprehenderende dat Cimons ende Vindex voornemen in fumée moet lopen, soo de saecken bij de Rose niet staende werden gehouden. Wij hebben hier al verscheyde advisen gehadt; dat Thucydides met Theodoretus ende Clemens naar Aleman vertrock wiert bij veelen gelooft, scheen oock

---

1) De Groot schreef op de achterzijde: 14 Martij 1635.

Calaber te meenen dat praeparatie daertoe werden gemaeckt. Maer heb geseyt dat de saecken daertoe noch niet en staen; hoewel ingevalle Latou den voet, eenygen tijt genomen, continueert, de Aertbesie oock op haer eygen dyngen licht soude commen te letten. Sophocles meent men met alle middelen de confidentie moet herstellen. Spreeckende van Pindarus, verhaelde veel particulariteyten van de courage ende beleyt, die bij *Gustavus Horn*, ende namentlijck in de leste rencontre, waren getoont, die hij met verwonderynge hoorde, namentlijck hoe veel officieren dat waren gevangen off gequest; hoe ter contrarie [*Saksen Weimar*] [1]) hem hadde gedragen. Particulierelijck verstont seer wel, dat Terentius met sijn volck tegens Hannibal het niet wel voor en heeft; maer behooren Clemens ende Theodoretus Hannibal te ontrecken, het welcke diegenen die best met Simonides staet licht is te doen; oordeelde dat het selve bij Vindex wel dient vertoont. Ons Neeff is de presentatie van UEd. dienst seer aengenaem geweest, seyde UEd. daerover seer te sijn verobligeert: wij moeten het aennemen voor soo verde het gaet. Turnus toont in alle deelen UEd. vrienschap hooch te estimeren, ende heeft mij noch dese weecke tweemael belooft, dat hij mij de hand in alles wat hem mogelijk is bij Caesar sal bieden, doch versocht mij noch een weynych tijt wilden supersederen, ende niet sonder grote redenen. Met Numerianus, die morgen werd verwacht, heb ick noch niet gesproocken. Zosimus is van dage naar Aelius gereyst, Spartacus is een van sijn meeste confidenten, die hij seer heeft verseeckert van de estime, daerin hij bij Vindex ende Aelius is. Men verwacht vast quid montes sint parituri. De verresienste sijn daer seer swaerhoofdych in, ende niet sonder groote redenen; bijsonder bijaldien de Viole niet en blijft in goede pointen. Den heer Ambassadeur Skut is noch hier; tot commissarissen om met sijn Ex^tie^ te handelen sijn

---

1) Hier is sprake van den slag van Nördlingen, geleverd in September 1634, waarin Horn gevangen werd genomen. Ofschoon de cijfers de woorden *seyn macker* geven, wordt toch zeker Bernhard van Saksen Weimar bedoeld, die den slag tegen den zin van Horn geleverd had.

genomineert de heeren Noortwijck [1]), Vosberge ende noch een derde. Heb mijn visite noch niet gedaen, doch wt anderen verstaen dat den brieff, die UEd. heeft geschreven, seer aengenaem is, gelijck mede die aen Valerius. De 12 schepen wt Dunckercke gelopen, commende de Canale t'eynde, lopende naer de Spaense zee, hebben daer vijff Baioens-vaerders [2]), geladen met wijnen, ander coopmanschap ende gelt, ontmoet, waervan de Dunkerksen admirael, gemonteert met 40 stucken, een heeft datelijck verovert; al het volck, wtgesondert ses man, overgenomen, ende 20 van sijn volck daerbij gevoucht ende naer Dunckercken gesonden; doch het esquadre van Zeelant, dat schip rencontrerende, heeft het wederom gerecouvreert. Wat van de ander vier schepen sal geworden sijn verneempt men noch niet, doch hoopt men dat met een mist, die opquam, sullen wesen ontcommen. Alle welcke particulariteyten, bij faulte van beter materie, ick alleen hierbij hebbe willen vougen. Aen Alexander sal men senden, wie is noch niet geresolveert. Seneterre [3]) heeft last om met den Ambassadeur, die in Engelant is ofi soude mogen commen, in goede intelligentie ende confidentie te gaen. De heeren van der Myle ende Beaumont doen haer gebiedenisse aen UEd. en aen mijn suster.

UEd. dienstwillygen broeder,
N. v. Reigersberch.

Desen 19 Marty 1635.

Verte.

[Aan de keerzijde volgt:]

Mon frère.

Naer ick alreede aen UEd. hadde geschreven, ben ick geweest den heer Ambassadeur van Sweden mijnen dienst presenteren. Sijn Ex^tie^ heeft mij getoont veel teeckenen

---

1) Nicolaas van den Boekhorst, heer van Noordwijk.
2) Schepen die op Bayonne varen.
3) De markies Seneterre, Fransch gezant te Londen.

van de groote estime, daerin hij UEd. heeft, oock verhaelt hoe lange sijn Mteyt van Sweden het ooch op UEd. persoon hadde gehadt, maer in het hitte van de dissentien te rugge was gehouden, om geen offensie te geven aen den Staet; seyde sijne Mteyt uw bouck de iure belli et pacis met admiratie altijt hadde gelesen, oock de Apologie; hadde de kennisse van de humeuren van Schaffer [1]) ende Muys, was niet volcomen onderrecht hoe veel affectie UEd. onder de steden hier hadde, waervan ick sijn Extie goet hebbe gevonden te onderrechten, namenlijck van die van Numerianus, Caesar, Gracchus. Vraechde UEd. hier niet geschapen was te sullen commen met sulcken digniteyt als behoorde. Heb geantwoort dat, UEd. nu sijn selven besteet hebbende ten dienst van een ander Rijck, daer niet op wert gedacht, maer dat de notabelste ende gequalificeertste van het Lant UEd. hier garen sagen, oock Numerianus, ten tijde UEd. hier was, socht te houden, dan dat UEd. wilde wesen daer hij met eere wert aengetrocken. Waerop hij seyde UEd. eere bij de Croone soude geschieden; begeerde ick UEd. wilde verseeckeren, nevens groetenisse, dat hij altijt UEd. sal soucken vrienschap te doen. Seyde UEd. hem wel hadde geextriceert wt de difficulteyt, die op de receptie was gemaeckt, allegerende d'invaliditeyt in sulcken cas van de tractaten. Vraechde wat vasticheyt men bij Vindex meent te vinden; seyde selffs aen UEd. te hebben geschreven, dan den brieff aen sijn soon, die wt Italien daer is gecommen, te hebben geaddresseert. Hadden noch veel propoosten ende seyde mij de differenten met Denemarcken nopende het bisdom Bremen te hebben geaccommodeert, ende, soo ick het wel hebbe begrepen, soo sal Staden in den Conynck van Denemarckens handen, mits refusie van de costen, werden gestelt: waervan ick wel wat nader wilde wesen geesclarcieert, om Justinus ende Ireneus bij Marius buyten ondanck te houden. Toonde genegentheyt om een exemplaer van de Apologie te sien; sal devoir doen een te becommen ende het sijn Extie vereeren. UEd. gelieve mij te excuseren dat ick soo langen relaes op

1) Hij bedoelt Goossen Schaffer, een der rechters van Oldenbarnevelt.

den rugge van desen brieff heb gestelt. Den Heer Schyt verwacht sijn depechen met impatientie, meent dienstyger in Engelant als hier te sijn. Desen 19 Marty 1635.

LV.

Oordeel over het ontwerp-tractaat met Frankrijk. Engeland. Het geschil tusschen Denemarken en Zweden is bijgelegd. Onderhoud met Skytte en met den Prins. Adr. Pauw. Berichten.

Mon frère.

Wat intentie ende apparentie bij Terentius is om met Virginius tot Pindarus te commen, sal Iustinus haest doen sien ende Ireneus connen doen verstaen. Dan verseeckert Iovinianus, *dat het tractaet* met Cimon is gearresteert ende men iegenwoordych besych is om op de aggreatie te resolveren; waerover bij veele groote difficulteyt openbaert, bijsonder omdat sij niet en sien waer Simonides, daertoe nodych, is te vinden. Romulus stoot hem dat *de steden, die van* Mustafa Bassa sullen werden gecregen, sullen moeten blijven onder Philippus. Numerianus ende andere improberen de forme, die in het beleyden van dese saecke is gebruyckt, meenen Aristoteles niet genouch is gedefereert. Andere contenteren haer met geen lecture, maer meenen visie behoren te hebben. Soo dat van alle geen approbatie sal werden gecregen, maer evenwel sullen het sonder oppositie laten glisseren ende niet te min middelen soucken om het te effectueren. De equipagie in Engelant voordert weynych ende wert gelooft daer niet veel van sal commen, alleen een middel is geweest om aen gelt te commen, waertoe veel aenslagen werden gemaeckt om sonder het parlement finantien te vinden. Onlanckx is gewesen een sententie, daer bij eenyge, die van den Conynck hebben vercregen in Ierlant eenyge ongeboude landen tot culture te brengen, ende geaccuseert sijnde de limiten haer geassigneert verde te

hebben geexcedeert [ende] de bosschen van den Conynck gehouwen, sijn gecondemneert afstant van alle de landen te doen, ende voorts gecondemneert in een amende van vijffmael hondert duysent guldens. Het different tusschen de croon Sweden ende den Conynck van Denemarcken nopende het stift Bremen is geaccomodeert, ende sal den Conynck van Denemarcken Staden worden ingeruymt, soo wanneer hij tot refusie van costen aen de croon Sweden sal hebben dertych duysent rijxdaelders betaelt, ende ondertusschen sal furneren hetgene tot onderhout vant garnisoen weeckelijck nodych is; waerop Felix sal dienen verdacht te sijn, om Iovinianus middel te geven tot een bequaem retraite. Den heer Ambassadeur Skytte is noch hier, wert oock gehandelt over den tol van Dansyck. De gemelte Ambassadeur toont UEd. seer te wesen geaffectionneert; gisteren bij sijn Ex^tie^ sijnde verhaelde, hoe seer den Conynck UEd. in sijn leven hadde geestimeert, prees veel goede qualiteyten, alles in presentie van Louis de Guerre [1]), die het seer stil aenhoorde; ende den Ambassadeur, die geen adveu wt hem hadde getrocken, reitereerde het loff dickmael met verwonderynge, soo dat die man vrij wat perplext was, die scheen oft hij conscientie maeckte van soo veel goets te moeten hooren. Onder andere propoosten seyde noch dien dag met verscheyden van den Staet te hebben gesproocken, die niet als wel van UEd. en spraeken. Sijn conclusie was dat UEd. noch met digniteyt in dit lant sal commen, op welck propoost sijn Ex^tie^ nu verscheydemael is gevallen. Ende hoewel ick wel mercke het niet en is met dessein om te sien off bij ons daerop wert gedacht, maer wt pure affectie, omdat meent sulckx te behoren ende het garen sage: soo heb ick, advoyerende dat de notabelste van de Staet het garen sagen, sijn Ex^tie^ te kennen gegeven, dat bij ons daer niet meer op is gedacht sedert UEd. den dienst van de croone van Sweden heeft aengenomen, met verseeckerynge dat UEd. deselve met soo veel ijver ende affectie sal dienen als hij sijn vaderlant

1) Lodewijk de Geer, bekend door zijn handel in geschut, zijne gieterij te Finsprong en verdere werkzaamheid in Zweden.

oyt heeft gedaen. Den Raetpensionaris Pauw ende de sijne doen groote devoiren om hem wederom in Hollant te helpen, schijnt oock sij goede hope daertoe hebben, maer is van geen apparentie. In sijn leste brieven schrijft hij, dat den heer Ambassadeur van Sweden (anders spreeckt hij niet; schijnt scrupuleux is den naem te noemen) in het hoff aldaer solliciteert tot betalynge van het subsidie van Duytslant, dan dat daer weynych genegentheyt toe is, meenende genouch te sijn twee sulcke legers tot haren costen te onderhouden. En passant toont correspondentie met den Resident van Sweden te houden; misschien om te kennen te geven dat sonder praejuditie van het publyck van UEd. visite hem kan onthouden. Wt Westindien hebben wij geen nader tijdynge. Van de Compagnie van Asseurantie wert wederom gesproocken ende sagen de meeste provintien garen die wert geformeert; maer de negotierende steden moveren veel difficulteyt, wt vreese van diversie van neeringe. Een groot deel van de ruyterye is met den lieutenant-gen. Stakenbrouck in Lutzenburg geweest. Met Alexander wert *door een jesuit* gehandelt, particulariteyten heb ick niet konnen verstaen. Den Ambassadeur Contarini heeft groot contentement in de visite bij UEd. genomen, gelijck getuycht in sijn brieff aen den Advocaet Graswynckel. Sal dese eyndygen met groetenisse van veel heeren ende vrienden, ende particulierlijck van de heeren Myle, Beaumont, burgemeester Oetgens, iegenwoordych gecommitteerde raet, Brederode [1]), gouverneur van Venlo.

UEd. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reygersberch.

Desen 26 Marty 1635.

---

1) De luitenant-kolonel Nicolaas van Brederode.

LVI.

Oorlogstoebereidselen. Ziekte van den Prins. Berichten uit Engeland. Gevangenneming van den gezant Rase. De Groot moet zijn gunst tot dezen staat toonen.

Mon frère.

Ick sal nu wt den Hage beantwoorden UEd. schrijvens van den 20, bij mij op Saterdach, onder couverte van den Heer Camerarius [1]), wel ontfangen. Den inhout daervan hoewel seer considerabel is, heb ick met sijn Ex^tie^ niet gecommuniceert, omdat ick te voren van Menander hadde verstaen hetgene UEd. aen Valerius hadde geschreven, die geresolveert was hetselve sijn welgemelte Ex^tie^ mede te deelen. Serranus advisen lopen op een volcommen rupture, ende daertoe meent hij dat de troupen, die de Conynck op de frontieren van Nederlant heeft, sullen werden gebruyckt. Justinus schijnt daeraen te twijfelen, ende confirmeert seer de opinie van veelen, die tot noch toe dese grote concepten niet hebben connen approberen noch geloven dat Vranckerijck ront met ons sal gaen. De waerheyt sal haer selven haest moeten openbaren. Het rendevous is tegens den eersten Mey tot Nimmegen. Sijne Ex^tie^ hadden dynxdach off woensdach gemeent te vertrecken, dan kan niet oordeelen sijne dispositie hetselffde sal connen lijden. Van dage is het wat beter, maer eenyge dagen heeft van de jicht sonder crucken niet connen gaen; seyt soo alles claer is dat hij hem daer sal doen brengen, hoewel de Medecijnen daer seer tegens sijn. Doch de Staten van Hollant moeten eerst drie millioenen voor haer contingent verschaffen, andere naer advenant, alsoo het voornemen is veel contanten mede te nemen, een teycken men verde van de frontieren meent te gaen. Den viant maeckt vergaderynge tot Diest, Ballaert ende soo voorts, omtrent het rivierken de Nete. Men gelooft Mansvelt, Picolomini ende den overste van de Crabaten met haer troupes nederwaerts commen. Den Conynck heeft

1) Ludovicus Camerarius, gezant van Zweden bij de Republiek.

mijn heer den Prins gesonden een commissie om, als de legers sullen wesen geconjungeert, daerover te commanderen, ten ware syne Mteyt, Monsieur ofte den Cardinael Duc in persoone daer waren; off dat al onder het masquer van secours sal connen gaen sonder rupture twyfelen veele. De hartoch van Bouillon is naer Vranckeryck, sommyge seggen om des Conyncx ruyterye te commanderen, andere om sijn particulieren affairen van Sedan; de rechte oorsaecke is onseecker. Men spreekt dat de verjaechde heeren wt Brabant eenych volck sal werden gegeven ende graeff Henderik van den Berge hem daer bij soude vougen; maer het syn al maer gissyngen, ende soude men daer mede de rupture noch soucken te coloreren. Op de conjunctie van de legers, ende hoe ende waer die wel sal connen geschieden, considereren die ervarentheyt van crychsaecken hebben veele difficulteyten, gelijck sij mede doen in de macht van het lant soo verde van de frontieren ende in den boesem van des viants lant te begeven, op het suspect van een natie die soo veranderlycke resolutien onderworpen is. Dat Engelant hem met Vranckeryck sal vougen ofte neutraal houden can men niet gelooven. De equipage van sess en twintych schepen is nu soo verde gebracht dat sy seylreet syn, ende was men tot Londen den 20, date van de leste advisen, besych met backen, brouwen, slachten voor de vlote. Het rendevous is in de Duyns, omdat tot Portmuyen, daer de eerste assignatie gegeven was, de sterfte is. De plaetse van de groote thesaurier was noch niet versien, ende viel het ooch van den Conynck meest op Cottynckton [1]) ende milord Wenthorst [2]); doch alsoo Cottynckton is geweest substituyt thesaurier ende sulckx in die charge wel ervaren, ende Wenthorst, viceroy van Ierlant, goede diensten den Conynck in die bedienynge doet soo syn veele van gevoelen dat de keuze op Cottynckton sal vallen. Buyten twyfel sal UEd. daer hebben gesien een brieff, die onder den naem van de Conynck van Engelant

---

1) Graaf Franciscus Cottington.
2) Thomas Wentworth graaf Strafford.

aen den Pauws, in faveur van het huys van Lottryngen, wert gedivulgeert, die bij veele hier wert gehouden voor gesupposeert. Wt wat oorsaecke ende wat pretext den hartoch van Lunenburch gevancklyck heeft wech doen voeren Rase, gesante van de heer Rijxcanselier in de landen van Brunswijck ende Halberstat, een bequaem persoon ende seer wel, soo ick ben onderrecht, bij de heer Rijxcanselier gesien, sal UEd. best weten. Den selven Rase wert mij geseyt dat vrij wat jalousie hadde geconcipieert, omdat in presentie van de habiellen van de Croone een wtheemsch tot de Ambassade van Vranckerijck was gecommen. Hoe het tusschen den Keyser ende Saxen staet, weet men hier niet te recht: sommyge seggen het tractaet is gebroocken, andere dat het genouchsaem is voltrocken. Als ick op den stant van Duytslant sien, soo kan ick niet laten mijn selven over onsen Staet seer te becommeren, want ten sij dat Rijck bij verdrach oft oorloge wt de absolute macht van Oostenrijck werde gehouden, hoe sullen wij daer iegens bestaen? Den heer van Beaumont heb ick noch terstont van de saecke van Rotterdam gesproocken ende getoont hoe seer UEd. mij presseert om sijne bescheyden daer toe nodych over te senden; seyde ick garen sage dat het bij accort wert bemiddelt, daarop hij antwoorde het best was ende het sijne daertoe wilde contribueren. Dit is geschiet in presentie van de Meters man, ende hebben begeert ick UEd. van harentwege soude groeten. Het is seer dienstych dat UEd. bij alle occasie sijnen gunste toont tot desen Staet; ick sal dat oock wel menageren, in gevalle int publyck oock preuve daervan cont geven mogelyck, waer [1]) het goet toe kan sijn. Soo den heer Rijxcancelier hier comt, laet mij weten hoe UEd. oordeelt dat ick mij in sijn Ex^tie^ regardt behore te dragen. Desen 30 April 1635.

UE. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Naer desen was geschreven heb ick met Doctor Valentius gesproocken, die mij seyt Sijne Ex^tie^ soo merckelyck

1) Hier schijnt iets uitgevallen te zijn, bijv. „wie weet" waer enz.

is gebetert, dat lants de camer gaet ende in een dach drie vier sal connen vertrecken. Den heer Wyts verreyst morgen om het leger tot Nimmegen te commanderen.

Gisteren op den middach ende daernaer tot 's avonts toe hebben hier een extraordinairen wint ende storm wt den zuytwesten gehadt.

LVII.

Staatkundige en krijgsberichten.

Mon frère.

Wat de effecten sullen sijn van soo veel gaens en commens ende soo langen handelyngen, moet hem nu haest openbaren. Het leger van desen staet is ontrent Nimmegen met alles tot het marcheren nodych, sijn Ex^tie^ dispositie soodanych, Godt loff, dat morgen off overmorgen meent derrewaert te trecken. De ses provintien hebben haer quoten tot de contante penyngen gefurneert ende is Hollant soo verde, dat niet iegenstaende veele difficulteyten, die sij om de haere te vinden ontmoeten, dat het morgen een volcomen ordre ende oock finantien daertoe sal vinden. Daer men meest op wacht is hoe ernst het bij den Conynck wesen sal. Veele meenen reden te hebben om te twijfelen desen groten opheff mear in een schijn bestaet om ons te engageren ende, ons buyten handelynge hebbende gestelt, met meerder vrucht de hare, daertoe men seyt den Conynck een tot Weenen heeft, te continueren. Die opinie wert versterckt omdat men siet men int regard van Spaengien van de Franse sijde met soo veel omsichtycheit gaet ende in Brabant soo weynych onsteltenisse is. Den heer Joachimi adviseert, dat Seneterre met hem in geen correspondentie en gaet (hetwelck nochtans was geseyt dat soude geschieden) ende ook daer heeft geseyt, dat sijn Conynck niet anders met het tractaet, tusschen hem ende desen Staet gemaeckt, voor en heeft als ons te beletten het maecken van een tresves, sonder tot rupture te sullen commen. Daerentegen

wert hier verseeckert, dat den heer van Chastillon met 25 regimenten voetvolck ende tsestych cornetten paerden is omtrent Maśicks, ende van wege Vranckerijck alleen wert gewacht dat de onse haer mede int velt begeven. Men can niet wel bedencken wat de rede is dat, de ratificatie ses daegen daer geweest sijnde, men geen gelegentheyt heeft connen vinden om die den Conynck te behandygen, ende off het niet wel en is om tijt te winnen, in welcke gevalle de sieckte van sijn Ex^tie^, die hier mede tijt heeft [opgenomen], het publyck dienstych soude hebben geweest. De heer Pauw was selffs naer Compienge om de agreatie den Conynck te presenteren. Wij sullen sien wat daerop sal volgen, bijaldien UEd. yet kan penetreren ende ick dat mach weten; want de gelegentheyt van tijt ende saecken bequaem is om te doen oordeelen wie best de mysterien, soo daer eenyge sijn, kan ontdecken. Den hartoch van Bouillon [1]) is met Mons. de Mirès, neeff van Mons. de Charnassé [2]), met seer groot perikel tot tweemael in zee geweest ende door storm weder in Zeelant heeft moeten commen; arriveerde gisteren in den Hage, sijnde den tijt verlopen binnen de welcke hij de reyse soude hebben gedaen, doch sonder praejuditie van het gemeen. Ons verlanckt hier te hooren hoe Manlius het met Felix sal hebben gemaekt, die hij bij Xenocrates sal hebben moeten sien. Menander seyde mij desen morgen dat hij wt Valerius heeft connen mercken, dat hem impressien gegeven werden gelijck off men Justinus in tijden ende wijlen in sijn plaets Aristoteles soude doen lesen, ende weet Iovinianus dat sulckx bij andere mede wert geapprehendeert, die seggen men hem eerst bij Vindex daertoe heeft willen habiliteren ende daerom difficil sijn om yet te laten glisseren, dat sulck voornemen soude konnen faciliteren. Desen 7 May 1635.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reygersberch.

---

1) Henri de la Tour d'Auvergne.

2) Baron Hercule Girard Charnassé, met een buitengewone zending naar Den Haag belast in 1634.

LVIII.

Aan de intentie van Frankrijk wordt getwijfeld. Beleg van Philippine. De Engelsche vloot gaat in zee.

Mon frère.

Nietjegenstaende dat de brieven van den vierden deser wt Paris seggen dat de ratificatie van het tractaet bij den Conynck was geteeckent ende alreede soude sijn gesegelt ende overgelevert, bijaldien het doosken, daer het segel moet in worden bewaert, gemaeckt ware geweest; dat eerstdaechs souden werden gepubliceert de resolutien van interdictie aen de onderdanen van den Conynck met die van Spaengien ende Oostenrijck te handelen, die al was genomen; den Resident van Brussel thuys geroupen ende den Spaensen Ambassadeur staet op sijn vertreck; dat de Fransche oorlochschepen bij de onse op de cust van Vlaenderen waren gesproocken, die seggen last te hebben aen de Spaense hostiliteyt te doen; dat mede den heer van Chastillon[1]) eenen vendrich, Brickemant genaemt, van Masiks te lande met credentie heeft gesonden, die relateert dat het leger van den Conynck, dat ontrent Masicks lach, sterck ten minste effectivement van 25000 te voet, vijff duysent paerden, den thienden deser soude in Luxemburg marcheren ende den 13 wesen ter plaetse daer de assignatie is gegeven; daerop oock sijn gevolcht geruchten dat een stedeken, genaemt Orchimont, gelegen in Luxemburg, bij de Fransen soude wesen ingenomen, ende meer ander omstandicheden, die daer bij werden verhaelt, — alle hetselve nietjegenstaende soo vinde ick noch seer notable ende cloucke onder de regeerders, die aen de intentie van de Francoisen twijfelen, ende in allen gevalle geen vigeur ofte grote effecten daervan en verwachten; oock grote swaricheyt apprehenderen in soo grote concepten, die naer soo langen swaren oorloge werden gemaeckt. Sijn Ex^tie^, die nu is Godt lof heel

1) Gaspard de Coligny Comte de Chatillon, zoon van François de Coligny en kleinzoon van den admiraal Gaspard de Coligny. Zie Haag. *La France protestante; 2e édit. F. IV, col.* 226.

wel, is dus lange opgehouden van hem bij het leger tot Nimmegen te vervougen, niet alleen door indispositie maer omdat het gelt noch bij Hollant niet was verschaft. Hetselve is nu gereet ende wert gemeent zijn Ex^tie donderdach wterlijck sal verreysen. Ondertusschen is graeff Willem [1]) op gisteren met tachtentych compagnien van Dordrecht naer de Vlaemsche kust gevaren, om met diversie ofte directelijck Philippine, daer den viant den achtsten voor gecommen is, te ontsetten. De plaetse, die men besych was met van nieuws te fortificeren ende daerom buytenwercken ter beschuttynge van de nieuwe daervoren waren geleyt, was maer met vijff compangien beseth, te luttel volckx om die wercken te defenderen: soodat den viant t'sijnder eerster aencomste is gecommen tot onder de contrascherpen, alwaer hij met gemack heeft connen logeren, omdat het poyer, bij den Rade van State daerin bestelt, soo vochtych was, dat sij het tot het canon niet conden gebruycken. Tsedert hebben de heeren van Zeelant tot vijfthien hondert mannen met alle nodruften van canon, poyer ende vivres met David van Orleans daerbinnen gesonden, ende hebben die van binnen twee sortyen gedaen, daer seer dapper is gevochten, particulierelijck vrijdach voorleden. D' onse dreven den viant wt een halve mane, daer hij in was gelogeert, doch konden die niet behouden. De plaetse, hoewel van gene off cleyne importantie is, sal seer worden gedisputeert, alleen om de reputatie. Den viant hadde tot saterdach geen meer avantagie gecregen als hij ter eerster aencomste hadde genomen. Den lieutenant Cabilliau is dwers door het schouwerblat geschoten, doch sonder peryckel. De overlopers seggen van veel volckx dat den viant daer voren laet. Men wil seggen dat de vlote van den Conynck van Engelant in zee is ofte eerstdaechs sal lopen; somyge seggen die maer 26 seylen sterk is; dan den graeff van Licester [2]) schrijft dat den Conynck daerenboven noch

---

1) Willem van Nassau, veldmaarschalk, zoon van Jan van Nassau en kleinzoon van Jan van Nassau, den broeder van Willem I.

2) Robert Sidney, graaf van Leycester, Engelsch gezant te Parijs.

derthien schepen heeft doen equipeeren. Willeby [1]) den graeff van Linsay, een heer wt sijn eygen genegentheyt seer quaet Spaens, sal die commanderen. Naer somyge advisen houden, soo soude op al de vlote maer 3300 mannen sijn, soodat alleen in zee soude werden gebruyckt. *Brasset* [2]) meent, off hout hem soo, off het alleen een parade is sonder dessein, ende dat apparentie is men Engelant soude connen trecken tot het gemeen dessein. Desen morgen sijn gecommen brieven van Baionne, die seggen dat de elff Dunckerckse schepen seylreet lagen om over te brengen elff hondert Spangaerden; dat sij alleen ordre van Madril verwachten. Het gelt was noch niet gereet. Sij hadden daer oock tijdyngen dat de ininwoonders van Brasil met de onsen begonden te handelen, waervan wij noch geen seeckerheyt en hebben. De heeren van der Myle, Beaumont ende Basius [3]) doen haer gebiedenisse. Desen 14 Mey 1635.

UE. dienstwillygen broeder

N. v. Reygersberch.

LIX.

Krijgsberichten. Maatregelen ter zee door Engeland genomen. Lichting van waardgelders.

Mon frère.

De continuelen oost ende noortoosten wint, die nu veele dagen heeft gewayt, doet ons oordeelen dat den heer Rijxcancelier tot Diepe noch niet can wesen geembarqueert; doch wanneer sijn Ex^tie^ daer is gearriveert ofte van Paris vertrocken hebben wij geen tijdynge, doch

---

1) Willoughby.

2) Fransch gezant in Den Haag van 1634 tot 1654. Zie over hem: *Journal d'un voyage à Paris.* (Paris 1862), p. 37.

3) Johan Basius, neef van De Groot, meester van de rekening.

seyde mij gisteren den heer Admirael Dorp [1]), dat cappiteyn Brederode [2]) ende het ander schip tot Calis gesonden naer Diepen waren gelopen. Mijn heer den Prins van Orangien vertrock vrijdach van hier, met intentie om morgen, den 22 deser, met het leger van Nimmegen te marcheren. De brieven van Maestricht seggen dat het Franse leger onder den heer van Chastillon Orchimont in Lutsenburch, een casteel met veertych mannen beseth, hadde ingenomen, soodat de artillerie was op den Luycksen bodem, veel van het volck op den Spaensen. Off dat gaet op den naem van een secours voor desen Staet, off beginselen sijn van een openbare rupture, sal het vervolch ons claerder doen sien. Wt Duytslant hooren wij dat den hartoch van Saxen sterck armeerde ende meer ende meer in de handelynge verflaude. De Engelsche vlote weten wij noch niet dat in zee is. Onder alle discourssen, die op het dessein van dese equipagie vallen, wert mede gesproocken dat het soude wesen ten dienste van den Conynck van Polen in de Pelau, het welcke bij die gene wert gelooft die vaststellen, dat het huwelijck van de Princesse van Bohemen niet alleen bij den Conynck van Polen is versocht, maer oock bij den Conynck van Engelant geconsenteert, waervan particuliere advisen sijn aen eenyge Engelsche officieren alhier; doch twijfelen andere off tot noch toe eenych serieus versouck bij Polen is gedaen, ende niet sonder grote redenen. Het schijnt men in Engelant voor heeft te beletten, dat de ingesetenen van die crone bij andere potentaten ende republycken ter zee souden werden gebruyckt ende dat die vlote alle scepen soude aenransen (*sic*) om de Engelsche wt haer schipsboert te halen, soo sij eenyge hadden. Dat is seecker, ende hebbe copie van den brieff gesien, dat aen de gouverneurs van de casteelen op de reden ende havenen is gelast recherche te doen op alle de scepen, die daer souden commen, ende d'Engelsche daer van te nemen ende gevanckelijck naer Londen te senden. Is mede hetselve

1) Filips van Dorp.

2) Adam van Brederode, die ook later op de vloot voorkomt onder Wassenaar Obdam en De Ruiter.

alreede soo verde gepractiseert, dat een schip naer Brasilien gaende met soldaten sij thien man daervan hebben genomen. Iegenwoordych is men besych op het aennemen van noch sesduysent waertgelders, ende sal noch licht connen gebeuren dat de burgerye oock sal uyt moeten trecken. Godt geve dat het maer met goet succes mach wesen, want in sulcke costen kan het lant noch lange, noch dickwils vallen. Van Oost noch Westindien hebben wij geen tijdynge, nochte oock hoe het in de handelynge tusschen Sweden ende Polen gaet. Desen 21 Mey 1635.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Desen geschreven hebbende toont mij den heer van Noortwijck [1]) copie van een brieff van den heer baron van Charnassé, daer bij hij sijn Ex^tie^ adviseert, dat het Franse leger op aentocht was ende met rupture in Luxemburg gecommen, Orchimont hadden ingenomen, ende niet alleen den 24, dat is op den geprefigeerden tijt, souden wesen te Rochefort, maer veel verder als sij houffden te commen, dat is tot Limburg, ende dat twee dage eer, namentlick den 22. Particuliere advisen seggen dat Franse troupes int innemen van Orchimont hebben geroupen: *Vive Orange*, soodat sij mogelijck ons wijs sullen maecken se sedere, Hispanis se stare. Sijn Ex^tie^ marcheert morgen.

LX.

Oxenstierna komt in Den Haag. Onderhoud van Reigersbergh met hem en met den Prins. Krijgsverrichtingen.

Mon frère.

Den heer Rijxcancelier arriveerde voor Hellevoet woensdach den 23 ende vernachte te Delft, alwaer wt den naem

---

1) Nicolaas van der Boekhorst, heer van Noortwijk, lid van de Staten Generaal.

van de heeren Staten wert 's avonts ende donderdach middach getracteert. Naer den middach quam in den Hage, ingehaelt met sessthien coetsen, elck met vier paerden, wert gelogeert in het huys van de extraordinaire ambassadeurs, alwaer wert gedefroyeert. Vrijdach omtrent negen uyren hadde sijne Ex^tie audientie bij de heeren Staten Generael, dede sijne propositie int Latijn cierelijck ende promt, tot admiratie van alle die daervan connen oordeelen. Naer een relaes van den staet der Duytse saecken, ten tijde den Conynck in Duytslant quam, hoe sij tsedert waren gegaen ende iegenwoordych stonden, heeft sijne Ex^tie aen eenyge daertoe gecommitteert nader openynge in een camer apart van eenyge poincten gedaen, ende duyrde de audientie ende conferentie meer als drie uyren, tot contentement, soo ick ben bericht, ter weder sijden. Iegenwoordych is sijne Ex^tie ter maeltijt bij den heer Ambassadeur Camerarius ende verreyst desen naermiddach naer de maeltijt naer Leyden, alwaer de Magistraet sijne Ex^tie desen avont sal tracteren; ende morgen sullen de heeren van Haerlem op gelijcke nodynge van gelijcke doen. Int publyck is hier vorders niet besonders gepasseert, als dat sijne Ex^tie de Conynginne saterdach, de Princesse sondach de visite elck wel van twee uyren heeft gegeven ende van den Ambassadeur van Venetien is gevisiteert, die oock een contravisite heeft ontvangen. Voorts is gedistraheert geweest met particuliere aenspraecken ende het schilderen van Mierevelt. Dat yet in alle deselve bejegenyngen soude voorgevallen sijn hetgene nodych is geweten, heb ick tot noch toe niet connen vernemen, dat mij nochtans niet verholen soude blijven bij aldien het nomine publico ware geschiet. Wat te Leyden ende Haerlem vallen sal, weet ick niet. Maer soo daer buyten het spoor wert gegaen, twijfele niet ofte sal bij Euripides werden geredresseert, waertoe Iovinianus ordre heeft gegeven [1]). Het was saturdach 's avonts eer Irenaeus Thucydides heeft connen sien, wanneer oock, alsoo het ontrent de maeltijt was, geen vorder aenspraek heeft connen doen als men

1) Zie P. C. Hooft, *Brieven*. (Leiden 1857), dl. III, blz. 410 en N°. 530.

gewent is wanneer men heeren van qualiteyt eerst comt salueren. Naer mij heeft gerelateert, soo toucheerde hij en passant met een woort onder de reden, die hem verbonden tot presentatie van sijnen dienst, de weldaet aen UEd. geconfereert, [mov]erende hoe veel ende wat persoonen in desen Staet daerdoor haer particulierlijck vonden gedisponeert om neffens UEd. die Croones dienst te bevorderen. De antwoorde, die punctueel was van poinct tot poinct, gelijck dien heer verdacht hoort, nauw alles remarqueert ende niet onbeantwoort is latende, was oock vol van estime ende genegentheyt tot UE. persoon. Ende hoewel in de duplieken niet meerder en viel, soo soude ick echter weynych staet daerop maecken, die weet die formaliteyten niet anders en sijn als verba curialia, ten ware mij het humeur ende de capaciteyt deden oordeelen, dat sodanych verstant, capabel van alles ende om van alle te oordeelen, noyt meer andere als sijn eygen oogen ende ooren sal connen gelooven. Irenaeus bleeff bij sijn Ex^tie^ ter maeltijt met drie van Cimon's volck, die Martialem wel hebben gelesen, daeronder *oranycus* [1]). Het onthael was ter weder sijden goet ende vriendelijk, ende hebben alle, die den heer Rijxcancelier hier hebben gesien ende eerst door reputatie gekent, reden te geloven, dat de faem de grote qualiteyten van soo groten mannen naer haer waerde niet kan publiceren. Menander is eerst Saturdach avont thuys gecommen, soodat bijaldien desen morgen de visite niet heeft connen doen, d'occasie voorbij sal [sijn], soude anders van Felix eenych vermaen soo behoorde hebben gedaen. Wat den doortocht van sijne Ex^tie^ int regard van Iustinus sal opereren weet ick niet. Men sal aen het goet onthael dat hier heeft ontfangen, ende dat alles, soo veel het publyck raeckt, stil is gepasseert, wel connen mercken, dat het publyck die saecke niet aen en treckt, gelijck men misschien wel soude willen doen geloven. Ick sal verder omhooren ende soo yet verneme UEd. oock mededeelen. Van de gene die bij den heere Cancelier sijn heb ick nyemant

1) Zoo staat er volgens de, zeker fautieve, cijfers. Er valt niet uit op te maken welk lid van de Staten Generaal hij bedoelt.

gesproocken als alleen Mons. Camerarius, die naer mij dunckt hier wat blijft. Hebbe oock geen gelegentheyt gehadt om yemant te spreecken, want hem nyemant aen mij heeft geaddresseert; ende hoe heb ick personen, die ick van naem noch van qualiteyt niet en kenne, connen rechercheren? Waeromme sonderlynge dienstych soude sijn geweest, bij aldien hadde geoordeelt ick den heer Rijcxcancelier ofte yemant van de sijne dienst hadde connen doen, mij te toonen hoe ende waerin, ende deselve met een addresse daertoe dienende den wech daertoe hadde gebaent. Waerop in gelijcke occurrentien soude dienen geleth. De schriften, daervan UEd. hadde vermaent, hadde ick bij de hant niet, ende is de Apologie van goeden druck niet te becommen om te presenteren. Naer de defaite van de Spaense bij de Fransoisen hebben wij geen tijdyngen, als dat die van Luyck beyde de legers toevoer doen. Off soodanige nederlage bij de Spaensche, die hier gehouden wert op vijff duysent dooden, acht hondert gevangenen, met verlies van 16 stucken geschut, 17 standaerts, 40 vaendelen, sonder acte van hostiliteyt sal werden geinterpreteert ende daer geen rupture wt sal volgen, twijfelen veele. Maer het schijnt dat ter wedersijden men alles dissimuleert, ende het Franse leger onder secours van desen Staet off troupes van de gemisconteerde princen passeert. Ondertusschen wil men dat wij geloven het een rupture is, want dat dienstych is om, volgens het eerste tractaet van Charnassé, geen gelt te geven ende ons verder met met het huys van Oostenrijck te engageren. Men meent beyde de legers desen dach sullen conjungeren. Den viant versterckt hem op het rivierken de Gele. Wt Duytslant verwachten sij in Brabant secours. Godt geve een goet succes van saecken. Naer Rotterdam sal ick donderdach gaen, ten ware den heer Beaumont, die nu daer is, naer Zeelant, gelijck men hier meent, verreysde; want sonder sijn Ed. is niet raetsaem te beginnen. De brieven van den xi hebben wij eerst over twee dagen ontfangen; die van den xviii sijn noch niet gecommen. Den wint continueert noch oost, soo dat den heer Cancelier over zee niet sal connen vertrecken; anders werden de schepen, daermede van Diepe

is gecommen, veerdych gehouden. Bidde om mijn gebiedenisse aen mijn suster. Desen 28 May 1635.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

LXI.

Staat van zaken in Duitschland. Legerberichten.

Mon frère.

Den heer Ambassadeur Camerarius, die van dage acht dagen met sijn Ex^tie^ den Rijxcancelier over Leyden naer Amsterdam is gereyst ende daer woensdach avont van Haerlem gearriveert, is noch niet weder gecommen, hetwelck mij doet geloven sijne Ex^tie^ van daer noch niet is vertrocken. Oock soo en is den wint, die gedurych oost off noortoost wayt, tot de reyse niet favorabel, hoewel wij wt de tijdynge van Duytslant sien sijne Ex^tie^ comste daer gans is nodych ende wert gewenst. Den hartoch van Lunenburch heeft met den Keyser stilstant gemaeckt, dat geloven doet, hoewel secreet gehouden wert, het tractaet tusschen den Keyser ende hartoch van Saxen gesloten is off op sluyten staet. Dat sal de heele stant van Duytslant seer verstellen, bijsonder den lantgrave, die in de handelynge niet is begrepen, ende bij provisie den last van de macht in den Nedersaxischen Creytz alleen op den hals crijcht. Picolomini vergadert een groot leger om Banner te besoucken. Daer sijn tijdyngen, hoewel niet seecker nochtans van grote waerschijnlijckheyt, dat Gallas met 20.000 man naer Nederlant comt, soodat in plaetse, gelijck den heer Rijxcancelier hier sijnde dessein scheen te hebben, van de Keysers macht ontrent de Maine werck te geven, wij die hier sullen moeten ten deele wachten; waerdoor hoewel voor eerst niet sullen die desseinen connen werden verhindert, evenwel de deliberatie doen [alterreren]. De leste advisen, soo publycke als particuliere, wt ons leger sijn van den 30 Mey, ende

hier gecommen voorleden saturdach; sijn Ex^tie^ was den 29 met sijn leger gecommen een halff mijle beneden de stat Maestricht tot Meersen; het Franse leger logeerde een cleyne uyre boven de stat tot Grunsvelt ende Esdem. De gedeputeerde die met sijn Ex^tie^ sijn schrijven, dat de statenleger was in seer goede ordre, het volck seer gewillych ende geene, het welck raer was, van de troupes op den tocht gedebandeert door hope van inval in des viants lant ende buyt. Men was besych om voor ons leger te backen hondert vijftych duysent pont broot, voor het Franse twee hondert vijftig duysent ponden. De marechaux de Chastillon ende Bresé [1]) waren sijne Ex^tie^ commen salueren ende het woort commen ontfangen. Sijn Ex^tie^ ende de gedeputeerde waren haer de visite wederom wesen doen; hadden daer gesien drie guidons, dat groote banieren sijn, gelijck een op de sael alhier hanckt, negenentnegentich vendelen, twaelff cornetten bij de Fransoisen op prince Thomaso verovert. Sij adviseren datter 4000 à 5000 op de plaetse doot waren gebleven ende vijfthien honden gevangen, daeronder den lieutenant-generaal nevens bastert van Oostenrijck, drie grandes d'Espange, drie collonellen, veertych capiteynen off vaendragers, ende daerenboven 12 stucken geschut van 24 pont ijsers, alle de bagage ende veel gelts was becommen. Den dach wanneer ons leger soude optrecken was doen noch niet finalijck besloten. Den Cardinael-Infant was tot Thienen; men hielt sijn leger sterck (doch tsedert is het seer versterckt) 12000 of 13000 te voet, 6000 peerden; retrancheerde hem lanckx de Gele ende Demer tot Hamyls toe. Die wt Brabant commen seggen alle garnisoenen sijn gelicht ende de plaetsen met nieuw volck beseth, oock veele boeren bij de troupes haer vougen ende sij goede mine maecken de onse te verwachten, die door het retranchement ende macht van den viant groot obstakel sullen vinden om recht door te gaen, ende soo sij boven de Gele in willen trecken, drie dagen om door hey ende incommodieusen wech sullen moeten marcheren. Het laet hem aensien dat, soo den viant is geresolveert, gelijck

1) Urbain de Maillé, markies de Bresé.

het schijnt dat hij doet, een bataille sal werden geslagen. Godt wil de wtcomste segenen ende sijn Ex^tie bewaren. Het geeft aen d'ander zijde groten moet, dat sij wt Picardien niet en werden aengetast, van waer nochtans, nu den viant hem daer soo seer heeft ontbloot, het meeste voordeel soude sijn te doen. Wij hebben tijdyngen dat de Dunckerckse schepen te Baionne seylreet leggen, ende is desen middach den heer Nobel [1]) naer Hellevoet, om den Admirael Dorp met twaelff schepen in zee promptelijck te doen vertrecken. Die van Zeelant ende Noort-Hollant sijn al uyt. Van Oost- noch van Westindien hebben wij niet, nochte connen om de contrari-wint niet crijgen. Bij de last aen de gouverneurs in Engelant gegeven is, dat boven hetgene ick voor desen hebbe geschreven, dat sij in het lichten van Engelsche ende Scotten van onse schepen de selve soo lange souden aenhouden, tot dat die de achterstallyge maenden souden hebben voldaen; waeruyt soude volgen dat de reyse van de schepen, die licht dat gelt niet bij haer en hebben, alsoo de matrozen veel ten achteren sijn, soude werden beleth. Desen 5 Juny 1635 [2]).

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

LXII.

Oxenstierna is vertrokken Legerbericht. Geschil tusschen Salmasius en Heinsius. Jalousie tusschen Frankrijk en Engeland. Men verwacht dat Frankrijk aan Spanje den oorlog zal verklaren Verdere berichten.

Mijn Heer.

D'absentie van Valerius, die Xenocrates heeft geaccompagneert, is oorsaecke dat ick UEd. schrijven van den

---

1) Hendrik Nobel van Rotterdam, afgevaardigde ter Staten van Holland.
2) Er staat „5 Mey", maar De Groot verbeterde „5 Juny."

23 Mey eerst den 5 Juny hebbe ontfangen. Thucydides verreysde wt het Texel den 8, hadde dien dach ende den dach daeraen seer goede wint, soodat men gist hij saturdach 's avonts tot Hamburch sal connen wesen gearriveert. Sijn Ex^tie^ aencomst sal wel te passe commen, want men hout den vrede tuschsen Saxen ende den Keyser voor vast gesloten, ende hoopt men sijne Ex^tie^ presentie op de bijeencomste tot Brunswijck den hartoch van Lunenburch ende andere, die haar daer onder soude willen begeven, ten gemeenen beste sal connen disponeren, daer des te meer hope toe is, omdat de troupes van Lunenburch, een groot deel bij den Conynck van Sweden gelicht, haer tot den stilstant, bij Lunenburch geaccepteert, niet hebben willen vougen. Voor dat Bloemcool van Numerianus is gescheyden, sijn seer goede officien volgens Irenaeus ordre voor Iustinus gedaen, waervan ick desen morgen advisen hebbe becomen, ende kan niet oordeelen dat sijne comste Felix praejudiciabel kan wesen. Wat rencontre tusschen den heer Saumaise [1]) ende prof. Heinsius [2]) op de maelteijt tot Leyden is gevallen, sal daer al wesen geadviseert. Naer den heer [Runt] mij seyt, soo schijnt den heer Saumaise de onlusten moede te wesen ende op een retraite te dencken. Mij is van een anderen cant voren gecommen, dat den persoon van de heer Saumaise in Vranckerijck al seer aen den heer Rijxcancelier was gerecommandeert, ende wert het selve geseyt van UEd. te wesen geschiet, daervan den heer Heinsius hem niet wel te vreden sal houden. Wt ons leger hebben wij geen tijdyngen als van den vijfden; doen ter tijt was sijne Ex^tie^ twee uyren van den viant. Brieven van Antwerpen, Eyndoven ende den Bosch, van den achsten ende negenden respective, seggen den Prince-Cardinael den 7 met sijn leger naer Leuven is geweecken, verlatende sijne retranchementen, ende sijne Ex^tie^ den sevenden daerin voor Thienen was gaen logeren. Ingevalle die tijdynge waer is, soo schijnt het aengeleyt te sijn om ons leger, sterck van meer als tseventych duysent sielen, van vivres

1) De Leidsche hoogleeraar Claude Saumaise.
2) Daniel Heinsius.

te incommoderen ende daerdoor het desseyn te stuyten. De twintych schepen van Baionne gecommen, met 1500 Spangaerts, 300.000 guldens aen gelt, sijn de voorleden weecke, sonder resistentie ofte rencontre van onse schepen, binnen Dunckercke gearriveert, waerover hier groot misnoegen is, want het aen geen advertentie heeft ontbroocken maer aen ordre. Sevenentwintych van de Engelsche schepen sijn seylreet ofte in zee, ende hebben alreede beginnen te tonen dat sij des Conynckx natuerlijcke onderdanen wt der geallieerden scepen wtlichten ende bij alle die haer bejegenen willen hebben gestreecken, waerin, bijaldien de Franse difficulteyt maecken, gelijck sij apparent sullen, grote onluste soude connen ontstaen. Boven de 27 schepen werden van nieuws noch vijftiene geequipeert. De jalousien tegens Vranckrijck sijn in Engelant seer groot ende sullen qualijck meerder progressen connen lijden, bijsonder op hare frontieren, soodat soo eenyge zeehaven werde in Vlaenderen aengetast de Engelsen het souden soucken te beletten. Wt Westindien sijn gearriveert acht schepen, vier wt Pernambuck, drie wt Guinea, een wt Quuracao. Wt Guinea brengen de schepen eenentwintych hondert marken ende ettelijcke greinen gout ende die van Pernambuck een goet getal kisten suyckeren, soo voor de Compangie als voor eenyge Portugeese coopluyden, die deselve hier commen verhandelen, ende waren noch voor duysent kisten gereet in Pernambuck om te volgen. Het fort Reael ende fort Nazareth, gelegen bij Capo St. Augustyn, waren nauw belegert. Dat eenych volck wt Duytslant nederwaerts soude commen horen wij noch niet. De boeren in het lant van Luyck hebbende eenyge die vourage haelden qualijck getracteert, is aen een burgemeester van die stat bij sijn Ex^tie^ sulcken comminatie gedaen, dat sij vivres ende alles om gelt hebben laten volgen, blijvende nochtans wel thien duysenden in wapenen bij den anderen. Men verwacht dagelijckx een manifest, daerbij Vranckerijck sal verclaren den Spangaert voor viant, ende sal buyten twijfel wel volgen soo de successen goet sijn. Maer veele wijse sijn verwondert waerom, soo het ernst is, dewijle Artois, Hanau ende Cambresis van volck is ontbloot, geen inval

van die quartieren, daerdoor soo veel vrucht is te doen, tot noch toe en geschiet. Den heer Pauw hadde geschreven ordre daertoe was gegeven, maer de heer Glarges.[1]), die op de frontieren is, seyt geen gewach daervan te vernemen. Wat UEd. te hove sal hebben vernomen sal ick met verlangen verwachten, ondertusschen UEd. met groote bedanckynge excuseren, dat ick desen somer, mits swackheyt van ons collegie, niet sal connen absenteren om op UEd. vriendelijcke nodynge te doen, daer ick anders seer toe ben genegen; UEd. versouckende het ooge op de neven gelieve te houden, opdat sij haer tijt soo mogen besteeden, dat sij niet de delicien maer de nuttycheden van dat lant meugen plucken. Wat ick tot Rotterdam hebbe gedaen sal mijn suster UEd seggen. Desen xi Junij 1625, 's avonts ten seven uyren.

UEd. dienstwillyge broeder
N. v. Reigersberch.

LXIII.

Houding van Frankrijk. Legerbericht. Tijdsbeschouwing. Tijding uit Brazilië.

Mon frère.

Wat de meenynge van Vindex is sal hem nu moeten openbaren, want soo hij wil met Virginius tot een opene rupture commen, soo sal het niet connen failleren ofte sal in Artois ofte Henegou oock sijne troupes sonder wtstel senden, sonder dewelcke het leger dat in Brabant is niet geschapen is groote progressen te connen doen. Den viant sijnde geretrancheert omtrent Leuven op een cleyn rivierken, dat door die stat loopt, heeft tot noch toe de progressen van het leger geretardeert. Ende soo

---

1) Waarschijnlijk Cornelis de Montigny de Glarges, agent van de Staten Generaal te Calais, en zoon van den pensionaris van Haarlem Gilles.

het waer is, dat wt Duytslant met apparentie wert geschreven, dat Gallas met 16000 gens d'eslite op wech is, den paix tusschen den Keyser, de hartogen van Saxen ende Lunenburg is gesloten, soo sal sijn Ex^tie^ te veel machts op den hals commen, soo deselve niet elders wert gedistraheert. Het is seer vremt ende bij luyden van staet qualijck te begrijpen, dat men daer al de werelt gaende maeckt, sonder mede alle effort bij te brengen. Want wat is dat anders als de geallieerde te consumeeren sonder effecte, ende eyndelynge de macht van dengene, die men irriteert sonder te verswacken, alleen op den hals te crijgen! De leste advisen wt het leger sijn van den 14. ontrent Leuven. Den derthienden is Diest genomen. *Knuit* is wt het leger *gedeputeert* bij Pyrrhon gecommen, wert hier verwacht; wat hij brengt sullen wij horen. Naer Iovinianus oordeelt sal het niet goet sijn. Soo dit groot dessein sonder vruchten evanesceert, den paix van Saxen daerbij comt, soo sal het huys van Oostenrijck meenen, dat het alles met wapenen kan te boven kommen, ende daerom weynych letten om dese generale oorloge te brengen tot een generale vrede, die nochtans wel ware te wenschen. Wt alle particuliere handelynge kan het peryckel voor d'een ende d'ander wel worden gereculeert, maer qualijck ontgaen. Het sijn becommerlijcke tijden voor die met een gesont christen-gemoet ende wel geaffectionneert harte tot den Staet de constitutie van Europa insiet; want niet wel is te voorsien, hoe soo veel onsteltenisse sal worden te neder geleyt sonder grote veranderynge. Ende aen wat kant die vallen sal, wie sal dat seggen? In dese conjuncture van tijt ende saecken mij op wech te geven sal niet connen, oock soo beletten mij particuliere occupatien ende hope een ander jaer den wech veylic wesen sal. Anders is mijn genegentheyt seer groot om bij UEd. te wesen. Doch de communicatie, die mondelynge niet kan vallen, sullen wij met brieven, soo het UEd. gelieft, liberalijck ende in confidentie doen. Mij sal niet aengenamer sijn ende alles behouden tot mijn particuliere instructie, behalven hetgene dienst kan doen, waertoe ick geen occasie en versuyme. Dat yet tot praejuditie van Felix bij Xenocrates is gepasseert heb ick niet gehoort; dan mij is

geschreven van een van Numerianus [1]), die ick dat hadde gerecommandeert, van de seer goede officien, die bij sijn volck sijn gedaen. Hetgene Julianus van Cimons volck noch verwacht sal Irenaeus sien off in ons Neeffs absentie kan vallen. Aen Serranus is geschreven, dat men is verwondert dat hij hem daer laet payen, gelijck off hetgene tot noch toe is geschiet voor *rupture* waer te houden. Manlius is besych om dat Cimon wijs te maecken. Wat te Rotterdam op mijn poursuite tsedert is gedaen heb ick noch niet vernomen. Fabius, die dese weeke op de vergaderynge comt, sal mij dat connen seggen. De tijdyngen wt Brasilien sijn seer goet. Die van Pariba hebben den eet van getrouwicheyt gedaen; de suyckermolens gaen, ende handelen de Portugesen op den voet sij onder den Spangaert hebben gedaen, ende alles voorts als ick voor desen hebbe geschreven. Uwen lesten van de 8 deser is over Amsterdam gecommen, een dach later als door den rechten wech; dan ick meene UEd. dat om seeckerheyt heeft gedaen, hoewel ick meen wij wel mogen volgen den ordinaris wech. De luden sijn goet, ende soude UEd. het opschrift connen maecken aen suster Bloncke ofte Reigersberch, om best te [depescheren] met een couverte aen mij. Soo ick desen schrijff ben ick met visite gedistraheert, moet hem daerom eyndygen. Desen 18 Junij 1635.

LXIV.

Tijdingen uit het leger. Over de zonen van De Groot.

Mon frère.

De leste tijdyngen die wij hebben wt ons leger sijn van den 21, Donderdach middach; daechs te voren was hetselve van Roosbeeck opgebroocken ende alsdoen ge-

---

1) Hij bedoelt Hooft. Zie Hoofts *Brieven*, dl. III, N°. 530.

commen aen de Dyle, twee uyren boven Leuven. Den viant hadde hem gehouden tegensover het leger van sijn Ex^tie^ in bataille, een valeye ende het waterken tusschen beyden. Dan sijn Ex^tie^, sendende eenyge troepen hoger aen 't clooster [1]) Floriael, dreven die de wacht van daer ende passeerde soo het heele leger, ende is den viant 's nachts geretireert naer Leuven. Den 21 naer middach marcheerde het leger voorts naer Issem, soodat het nu Paris als ons nader is, ende wij daerom voortaen van hier, daer de tijdyngen beswaerlijck connen comen, niet sullen nieuws diesaengaende connen schrijven. Het lange vertouven tot Roosbeeck is geweest om provisie te doen van broot ende vivres, want d'onse waer sij commen alles opgegeten vinden, ende dat maeckt den intocht, hoewel den viant wijckt, beswaerlijck. Alles hanckt om aen de waterkant in Vlaenderen te commen, hetwelck den viant sal soucken te beletten, ende wij souden dan niet van importantie connen wtrechten nochte van vivres werden versien. Vranckerijck kan met nieuwe troupes aff te senden het path daertoe seer faciliteren, hetwelck anders seer moyelijck, soo niet onmogelijck wesen sal. Het is te veel gedaen om daerbij te laten. Media via nulla via est etc. Graeff Willem heeft een tamelijck leger om op de comste van Gallas te passen, daer men met meer onseeckerheyt als voor desen van spreeckt. De Engelsche scepen sijn in zee, soo doen oock de Franse ende d'onse, ende wert gevreest dat die, anderen ontmoetende ende de Franse voor de Engelsche niet willende strijcken in de Eng. zee, daer sij dat recht pretenderen, licht moyte mochte vallen. Uwen soon, Dirck de Groot, sal een frayen tocht doen, dan off eenyge belegerynge vallen sal twijfele ick seer. UEd. sal moeten resolveren waertoe hem gelieft te employeren. Het concept dat UEd. met neeff de Groot voren hebt, van hem door den Rijxcancelier te doen gebruycken, kan niet als voorderlijk sijn; maer dewijle alle publycke diensten bijsonder van heeren, ende dat van vremde, seer onseecker sijn, ende men tot

---

1) De abdij Florival (*Mémoires de Fred. Henri* p. 179.)

een recours wel in eenyge faculteyt dient ervaren, soo weet ick niet off ons neeff het juris studium, sonder dewelcke het politicum seer defectueux is, niet mede behoort hem ter harten te laten gaen; hetwelcke ick wensche dat bij ons neeff Reigersberch oock werde geconsidereert ende bij UEd. beyde geinculceert. Ons neeff Pieter de Groot kan ick niet mercken dat eenygen treck heeft tot de vaert; de militie soude hem wel behagen, soude oock daer wel toe dienen, want vrij wat woelych is ende niet te seer tot sitten genegen, waer hij wel [despoost]. Met hem sal men het meest sijn verlegen; hij is wacker van oordeel ende verstant, wel bespraeckt, capabel tot alles daer hij hem toe sal willen begeven, maer heeft wat wint in t hooft, die apparent nu niet sal minderen. Alle hetwelcke ick particularisere, opdat UEd. te beter considerere waertoe soude wesen te gebruycken. Mij comt al te met voor off hij in Sweden off elders in den dienst van die Croon soude connen werden gebruyckt; want om een goet advocaet te werden vreese ick dat hem naersticheyt ende assiduiteyt sal ontbreecken. Bij die occasie is mij oock in den sin gevallen, off onder ende door den heer Spierynck hem tot finantien sout connen emploieren. Hetwelck hier oock hebbe willen aenroeren om te toonen, dat ick het in alle vormen giete. Haestych off goet employ weet ick hier niet te voorsien. Hij heeft het bouckhouwen geleert ende is hout daer men alles van kan maecken. Tot Rotterdam is in de saecke aldaer niet gevordert; de burgemeesters hadden mij belooft de eerste vroetschap het te proponeren, hetwelck niet en is geschiet; excuseren dat veel was te behandelen ende den tijt ontbrack. Ick meene nyemant seer schotych daertoe is: Soo de vergaderynge scheide, soude ick nieuwe devoiren doen, hadde ick niet drie vier dagen door een cleyne defluxie aen den hals het huys gehouden; soude hebben gesien off bij Cimon voor Felix aengaende Serranus yet is te doen. Irenaeus is vrij wat becommert in Gracchus *tocht;* vreest *de* [Scelt] niet sal passeren, ende *dat vivres* sullen ontbreecken. Monsieur de Saumaise schijnt dat sal vertrecken, hij sal daer connen seggen met wat mensche UEd. te doen heeft gehadt. Ick verlange naer brieven

van daer; dese reyse tot mijn groote verwonderynge heb ick van UEd. niet gehadt. Desen 25 Junij 1635.

UE. diensiwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

LXV.

Handelingen van Pauw te Parijs. Amsterdam heeft geen schuld dat de schepen niet tijdig in zee zijn geweest.

Mon frère.

Eergisteren heb ick met den ordinaris geschreven; desen comt nu over zee bij occasie van een van de domestycke van Mons. d'Avaux [1]), die wt Pruissen commende hier deur passeert. Sal alleen dienen om UEd. te verseeckeren, dat de brieven van den 15, die ick op saterdach behoorde te hebben gehadt, mij eerst gisteren naermiddach sijn geworden ende dat geopent, gelijck veele andere deselffde fortuyne tot Brussel hebben gelopen, daervan nochtans het pacquet van de Staten, waerom het apparent meest is te doen geweest, vrij is geweest. Wat wech wij voortaen bequaemst sullen vinden moeten wij examineren. Ondertusschen vint ick niet quaet dat UEd. de mijne sent onder het couverte van B. [2]), daerdoor alle, aen mij voor desen gesonden, wel ende seer tijdelijck sijn bestelt. Van ons leger hebben wij niet als lopende tijdingen ende is hetselve daer soo naer als hier. Te Rotterdam, daer, gelijck UEd. wt mijnen lesten sal hebben verstaen, niet is gevordert, sal ick alle mogelijcke devoiren doen, doch met UEd. broeder spreken van het senden van de boucken. Wij en hooren noch geen seeckerheyt dat eenych secours voor den Cardinael wt

---

1) Claude de Mesmes comte d'Avaux.
2) Waarschijnlijk Jason Bilandt, zie boven, blz. 114.

Duytslant comt. Het sal veel wesen soo dat wert beleth, maer niet al, want tensij Vranckrijck meerder troupes int velt brenge ende ander diversie maecke, soo laet het hem aensien dat de groote macht van beyde de geconjungeerde legers door het een water off het andere sullen werden beleth yet van importantie, dat is over de Schelde off aen de zeekant, wt te rechten. Ick en kan niet sien dat degene, die over de handelynge met Vranckerijck sijn gebruyckt, het daervoor houden, dat den Conynck met Spaengien is gebroocken, ofte van die sijde wert gepresteert hetgene geseyt wert te sijn belooft. Waerover oock geen cleyne onlust is bij veele, bijzonder tegens Serranus, aen den welcken tot tweemaal bij Cimon is seer scherpelijck geschreven, dat hij niet weynych is verwondert dat Manlius soo veel hadde belooft, hij hem nu hout off alles waer gepresteert ende nochtans soo weynych effecten sijn gevolcht Aristoteles sal oock van deselffde materie op deselffde maniere schrijven, hetwelck UEd. can dienen om te weten, dat Cimon hem niet hout voldaen van Vindex, veel min van Manlius, dewelcke door te veel toeseggens op de beloften van anderen sijn selven dieper heeft geintriceert als hij voorsichtelijck had behooren te doen. Waervan hij groten ondanck dragen sal, ende sijne saecken, die andersints niet goet en sijn, meer ende meer verachteren. Waeromme oock seer bedenckelijck is, off Irenaeus in dese constitutie van tijt Iustinus behoort te wenschen met Serranus in nader intelligentie gebracht, ende off niet beter is dat Stellae broeder sijn selve dieper inwickele, sonder dat hij van Felix eenyge addresse ontvange. Andersints hadde Iovinianus daervan al beginnen te spreecken, maer wert considerabel geacht off men sonder Gracchus dat bij de hant sal nemen, hetwelck in alle gevalle bij veranderynge van selffs sal werden geredresseert, ende is niet apparent dat Serranus bij Verus langer als een jaer sal blijven. Doch dat sijn maer conjecturen, die door veranderynge van tijt ende saecken oock connen veranderen, dewelcke ick evenwel heb willen aenvoeren om, mijn consideratien UEd. mededeelende, te toonen dat op de saecken van Constans wel wert geleth. Sal met mijn gebiedenisse eyndygen, ende UEd.

schrijven dickwils ende van alle saecken verwachten. Desen 27 Junij 1635.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Numerianus is geweten geweest, gelijck of hij bij faute van verschaffen van eenych gelt oorsaecke ware dat de schepen, gedistineert om de Spaense te beletten binnen Duynkercke te commen, niet tijdelyck in zee sijn geraeckt. Doch heeft hij hem bij Aristoteles tot contentement daervan gepurgeert met redenen, dat de schepen onder hem horende contentement was gegeven, ende soo diegene, daermede sij mosten gaen, seyl hadde gemaeckt, geene van alle difficulteyt soude hebben gemaeckt te volgen; dat niemant van de matrozen een maent ten achteren was, ende dat de capiteynen hadden belooft de reyse te doen, die daervan oock niet souden gebleven hebben in gebreecke. UEd. sal connen oordeelen wie het pack op de schouderen wert geleyt.

LXVI.

Manifest van Lodewijk XIII. Berichten van het oorlogsterrein.

Mon frère.

Het manifest bij den Conynck wtgegeven ende het parlement geverifieert houde ik voor een volcommen rupture, soo veel die met woorden kan werden gedaen. Bijaldien de effecten vigoureuselijck daerop volgen, soo kan werden gehoopt dat het grote leger, 't welck tot noch toe niet veel heeft connen wtrichten, eenichsins den weg tot voorder progressen sal worden gebaent; ten ware de macht, die wt Duitslant comt ende al ontrent Brabant moet wesen, gevoucht met die van de Prince-Cardinael, bedenckelijck maeckt off men dieper int midden van des vians lant hem hoort te begeven. Bilderbeeck schrijft

van den 27 Juny wt Ceulen, dat Picolimini den 23 met de cavallerie tot Andernach den Rhijn was gepasseert, sterck 12 regimenten, daeronder 38 compangien Croaten, 8 dragons ende in de 40 Duytsche ruyters, tsamen wtbrengende 6000 paerden; dat men hadde tijdyngen datter 16 regimenten te voet onder Mansvelt of Coloredo souden volgen met 3000 paerden. Datter eenych volck wt Vranckerijck marcheert nae Artois off Vlaenderen horen wij noch niet. Naer het hem laet aensien soo sal het heele oorloge ontrent dese contrien sacken, het heele lant gevasteert ende veel bloets werden vergoten; het welck seer gevaerlijck is ende becommerlijck. Mij jammert de arme menschen ende het schoone lant van Brabant, ende wie weet wie het grontsop van den kelck van alle dese swaricheyt sal dryncken. Gallas, schrijft men, was den Rhijn tot Philipsburg gepasseert, hadde het fort daertegen over ingenomen, oock Spiers, heeft het casteel van Heydelberch belegert. Wt ons leger hebben wij tijdyngen van den 25 Juny ende was gecommen den 24 voor Leuven, daer drie regimenten soldaten ende drie duysent gewapende boeren binnen sijn, onder het commandement van den baron van Grobbendonck. De Fransoisen, die eerst daer voor waren gecommen, waren seer naer, deden grote devoiren, geanimeert des te meer Grobbendonck commandeert. Sijn Ex^tie^ hadde den 28 de stat opgeeyst, met comminatie dat, soo sij haer binnen drie dagen niet en resolveerden, sij souden werden getracteert als die van Thienen; hetwelck sij nyemant als haer selven mosten wijten. Den Cardinael is binnen Brussel, dat van buyten werd geretrancheert. Alles wert ten uytersten gedisputeert, ende het voorbij te gaen can men niet om de vivres. Wt het leger schrijven sij vleesch genouch te hebben, het broot meent men niet overschiet, met water moeten sij haer helpen. Wij sullen voortaen dickwils, dewijle de brieven over zee gaen ende geen ordinaris dach is, moeten schrijven, waertoe UEd. geen gelegentheyt, door den wech voor desen aengewesen ende nu wederom aen mijn suster, sal ontbreecken. Aen de burgemeesters van Rotterdam hebbe ick UEd. saeck met brieven gerecommandeert, omdat ick selffs met mijn in-

dispositie daer niet kan gaen. Men verseeckert ons van grote licht[ing]en in Vranckrijck, ende dat haest een leger sal marcheren; dan soo lange van UEd niet een hoore, weet ick noch die veel op UEd. sien, waer naer haer te reguleren. Desen 2 Julij 1635.

UEd. dienstwillygen broeder
N. van Reigersberch,

LXVII.

Krijgsoperatiën van den Prins. Pauw verdriet het in Frankrijk te blijven. Foppe van Aitzema's mededeelingen. Gesprek met Oxenstierna over De Groot. Buitenlandsche berichten.

Mijn Heer.

D'wtcomste sal tonen, 't gene UEd. wt mijn voorgaende schrijvens heeft gesien, dat sonder notable diversie, die wt Vranckrijck in de quartieren van Artois ofte Vlaenderen soude werden gedaen, niet mogelijck soude wesen dat in Brabant bij ons leger tegens soo notabelen macht des viants, alle sijne avantagien wel menagerende, eenyge progressen souden connen geschieden. Waeromme sijne Ex^tie^, nae den Gele ende Deyle was gepasseert, tot Veersen gecommen, siende den viant op de vaert sijn meeste macht hadde geleyt ende hem met een groot deel hielt achter de stat van Brussel om die te protegeren, niet verder in mogende trecken omdat alle vivres souden wesen affgesneden, is te rade geworden te legeren, gelijck met brieven van den 2 deser aen de Staten-Generael adviseerde, ontrent Leuven, niet om de stat te belegeren, want die aen een kant open was, maer om te sien off den viant door dat middel wt sijn avantagie conde trecken ende tot een bataille locken. Vanwaer hij den vierden, soo met brieven van den vijffden selver schrijft, op het aenhouden van de marechaux de France, die claechden dat de Francoisen geen broot en hadden, goet gevonden hadde te vertrecken, te

meer alsoo den viant, die onder het beleyt van Picolomini een secours van vijff duysent paerden hadde gecregen, ende noch ses duysent paerden ende 16000 voetvolck met Coloredo aenquam, geresolveert was Aersschot, Diest ende ander plaetsen, die achter lagen, wederom te occuperen. D'opinie is, dat sijn Ex^tie^ Diest off eenyge ander plaetse op den Diemer sal soucken te stercken, om des viants lant open te houden. Iet verder nu in die quartieren voor te nemen, dewijle soo veel machts tot secours van den viant comt, die alreede genouchsaem meester is van het velt, weet ick niet off wel sal vallen, ende het volck qualijck soude sijn te brengen ter plaetse, daer soo veel gebreck hebben geleden. Terwijle ons leger ontrent Leuven heeft gelegen is daer seer gevochten, mits de groote wtvallen die sij hebben gedaen; vijff duysent soldaten sijn daer binnen geweest, behalve de boeren ende burgerye, Grobbendonck heeft het commandement gehadt. Den marquis d'Aytona tanquam alter Fabius cunctando servavit res. Men sal misschien daer, gelijck men van de Bretons seyt: qu'après le coup ils deviennent sages, wel sien, dat het niet altijt te goet is te veel wijsheyt te willen gebruycken, want de beste occasie voor dit jaer voorbij is. Ende wie weet of Vranckerijck van het secours, wt Duytslant gecommen, geen incommoditeyt en sal lijden? Hier stelt men vast ordre om door graeff Willem yet te doen entrepreneren, ende werden hem toegesonden schepen, wagens, commissarissen ende gelt, om boven off beneden wat te connen entrepreneren. Sijn leger is al tamelijck sterck. Wat men van daer sal bij de hant nemen verlangt men hier te horen. De wech die dese saecke tot noch toe neemt is Manlius niet favorabel, voor wien Epicurus ende Romulus van nieuws grote devoiren hebben gedaen; dan den slach is voor als noch gebroocken. Het verdriet hem seer bij Vindex te blijven, te meer omdat hij niet en is verseeckert, op wat voet van daer commen sal. Off den weynych voorspoet, die de geconjungeerde wapenen in het begin hebben, de Duytsen, die met het accort van Saxen haer vinden verseth, niet sal doen [wancklen] heeft grootelijck sijn bedencken. De vorsten van Lunenburch, Hessen, Willem van Weymar ende Banner sijn iegenwoordych bij den

anderen, sullen apparent ten eenen off ten anderen resolveren. Naer d'advisen, die wij hier crijgen, soo is weynych apparentie dat den vreden tusschen Polen ende Sweden sal werden gemaeckt ofte den tresves gecontinueert. Het huwelijck van den Beyer-vorst met des Keysers dochter sal UEd. daer hebben gehoort, dat is om het electoraetschap buten het huys van den Palsgrave te perpetueren. Den heer Aytsma [1]) heb ick hier gesproocken, die den beste opinie niet en heeft van de subsistentie van de protestanten in Duytslant, oordelende dat sij met particuliere handelynge sullen te seer werden gedemenbreert ende d'een den anderen abuseren. Tot UEd. toont grote genegentheyt; seyt tot Wenen gevonden te hebben grote genegentheyt tot UEd., ende om deselve ten dienste van de Keyser te gebruycken, soo sij meenden dat daer eenyge hope toe ware. Wat Justinus van *die man* oordeelt, wilde ick wel weten. De propoosten bij Numerianus van Felix gehouden tegens Xenocrates sijn wijtlopych geweest, tenderende om te toonen wat opinie men heeft van sijn clouckheyt ende vroomheyt. Namentlijck is verhaelt wat bij Aristoteles was gepasseert, wat Caesar's volck ende Hasdrubal, ten tijde Constans gesel hier was, daer hadden geseyt; waerover Thucydides soo seer was verheucht, dat men sach een vreugt, soo sij Joviniano hebben verhaelt, in sijn oogen ende gans gelaet, seggende een groot encomium van loff over clouckheyt ende deucht, die hij hadde geremarqueert, ende blijde was daerin te sijn geconfirmeert, te meer also men hem hadde gesocht voor desen wijs te maecken, dat in gevalle Sophi Felix wilde gebruycken Aristoteles het aen soude hebben getrocken. Wat ick binnen Rotterdam van nieuws hebbe gedaen, sal UEd. wt mijn susters brief connen sien. De Engelsche vlote wert mij geseyt dat wederom in is gelopen; heeft eenyge Franse schepen, bij de Dunckerckers genomen, gerecouvreert, om van gelijcke te mogen doen, soo de Dunckerckers werden genomen, ende alsoo sich te appropieren arbitrium maris. Het schijnt men in dat Rijck

---

1) Foppe van Aitzema, resident te Hamburg.

ten besten tot Vranckerijck noch desen staet niet en is geaffectionneert. Tsedert UEd. missive, in date den 18 Junij mij over Rouaen met het manifest van den Conynck gesonden, heb ick geen van UEd. ontfangen. Desen 9 Julij 1635.

Den derden ofte vierde Aug. sal ick in Zeelant sijn, UEd. gelieve mij daer wijtlopych te schrijven, want Calaber's gesel tegen de tijt daer wel mocht wesen.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Graeff Will. sal wat van importa[n]tie voornemen.

LXVIII.

Frankrijk moet krachtiger tegen Spanje optreden. De krijg in Duitschland. Legerberichten, enz.

Mon frère.

Ick hebbe op den ordinaris tijt gecontinueert te schrijven, gelijck ick nu oock ben doende. Van UEd. sijn mijn leste brieven van den 18 van de voorleden, bij andere heb ick schrijvens gesien van den 29, ende ontfangen de heeren Staten Generael desen morgen brieven over Calis van den eersten deser. Naer de particuliere brieven seggen soo neempt de tumulte in Guienne toe. Den Duc de Chaune [1]) soude marcheren met 14000 man naer Vlaenderen ende den Cardinael de la Valette [2]) een leger formeren au Pais Messin. Off de tijdyngen, die tsedert wt dese quartieren gecommen sijn, die resolutien sullen continueren, verstercken off verflauwen, sullen wij met nader advisen verwachten. Wt mijn leste schrijvens sal

---

1) Hertog de Chaulnes, maarschalk.

2) Louis de la Valette, zoon van den hertog van Epernon en aartsbisschop van Toulouse.

UEd. hebben connen sien, dat ick niet sonder reden de difficulteyten, die te voorsien waren, hebbe geapprehendeert. Buyten twijfel sal men daer een weynych buyten sijn postuyre wesen gestelt, want men het anders hadde gemeent. Soo dit jaer geen merckelijck vigeur wt dat Rijck tegens Spaengie wert getoont, men sal het naeste moyte hebben om andere wederom soo diep te engageren. De middelen werden verspilt sonder eenych effect, ende hetgene ten eersten aenvanck tegens den viant, die onversien was, conde werden geeffectueert, sal als men mogelijck sal willen onmogelijck sijn. Het secours van boven gecommen is alrede seer groot, meldende veele buyten de reste wel van 10.000 Croaten. Daer sijn advisen dat noch 3000 paerden, 12000 te voet aff commen, ende naer de brieven die van boven commen spreecken soo sijn de Keysersche meester van het velt; een teycken de protestanten seer swack sijn, dewijle soodanige diversie haer het hoofd niet boven en hout. Nu de Saxische vrede vast gaet, al waer het de vorsten Lunenburch, Hessen ende andere haer niet en vouchden, soo sal de Keyser seer werden versterckt door het volck, dat hij in Slesien ende Bohemen heeft tegens den Sax moeten gebruyken. Het desseyn dat met graeff Willem op handen was, soo niet t'eenemaele achter blijfft, sal door de comste van sooveel volck naer dese quartieren werden geretardeert. Mijn heer den prins is met het leger een myle beneden Reurmonde gecomen ende schrijfft van den twaelfden, dat de Fransoisen garen waren daer de vivres noch abondanter quamen, soodat hij schijnt te twijfelen off daar sullen connen blijven. Den viant is iegenwoordych meester van het velt, ende hebben de Croaten de onse in het aftrecken gesocht in de arrière-garde te beschadygen, doch niet wtgerecht. Naer het hem laet aensien, tensij Vranckerijck resoluyter ende machtyger den viant in sijn eygen lant aentasten, soo waer het niet vremt, als ons leger met den winter wt het velt retireert, dat men den alarm van de Croaten crege tot ontrent de fauxbourgs van Paris. Zosimus gesproocken wesende dat Vindex wat anders behoort te gaen, seyt: hij doet wat hij heeft belooft ende meer. *Brasset* hout deselve tale, waer wt moet volgen dat plus

dictum quam scriptum ende Manlius niet wel heeft toegesien. Serranus doet bij Aristoteles in absentie van Gracchus groot devoir om van Eusebius te geraecken, heeft al veele tot sijn coerde gehadt, dan die schijve is wederom verseth, waertoe den loop van saecken heeft geholpen. Jovinianus blijft noch van opinie, dat hij het niet sal redresseren. Men heeft hier ingewillycht den tweehondersten penynck, ende vint men hem becommert waer de penyngen tot de excessive lasten sullen werden gevonden. De predicanten, die tegens dese alliantie sijn geweest, meenen sij propheten sijn geweest, seggende die niet conde werden gesegent, connen haer niet onthouden publyckelijck dat te seggen. Gisteren seyde Rosaeus: dewijle sonder Godt was begonnen van God niet conde werden gesegent. Monsieur Saumaise heeft contentement van de curateurs ontfangen, meent een reysken voor drie maenden in Vranckrijck te doen. Desen 16 Julij 1635.

UEd. dienstwillygen broeder

N. v. Reigersberch.

Soo ick dese soude sluyten, ontfange UEd. schrijven van den 29 Juny, dat ick noch niet hebbe gelesen.

LXIX.

Krijgsaangelegenheden. Pauw dringt op zijn tehuiskomst aan. Pieter de Groot.

Desen comt met een extraordinaris, een dach voor den ordinairen dach affgesonden. Vier dagen te voren is Eusebius wt het leger over Zeelant naer Vindex gereyst, die haest wederom hier wert verwacht. Off men tot die tijt sal wachten, gelijck veele meenen, eer men yet voren neemt, ofte devancercn is onseecker, dan heeft Gracchus graeff Willem met Theodoretus ende Clemens bij hem ontboden. Het secours dat noch wt Duytslant wert van

den viant verwacht is geeontramandeert, ende monteren de troupes bij Picolomini gebracht maer omtrent sesentwintych hondert mannen, waeronder sijn ses compangien die maer 120 mannen wtmaecken, soodat die d'advisen geven dickwils door de cornetten werden geabuseert. Men seyt van grote legers, die in dat Rijck alreede op de been sijn ende noch werden gelicht. De stant van Duytslant is slecht voor de protestanten ontrent den Rhijnstroom; wat den Nedersaxen creitz sal resolveren horen wij niet. Tot de tresves van Polen heeft men goede opinie. Voor Manlius continueert men grote devoiren te doen. Serranus heeft geschreven een brieff van drie vellen, daerin hij alle sijne rhetorijcke gebruyckt om te permoveren dat thuys soude moge commen, seyt noch lust noch bequaemheyt te hebben door den onlust om dienst te doen, claecht hij wert gehouden tegens gedaen beloften, daer niemant van en weet. Met Cimon heb ick UEd. voor desen laten weten dat nu niet oirboir is te spreecken. Caesar hadde mij geseyt dat dese weecke yet soude geschieden; off het is gedaen en weet niet, dan hebbe hem van dage wederom door Fabius doen sommeren. Van Pieter heb ik mijn opinie voor desen geschreven, hij dient ergens geemployeert daer gelt is te conquesteren; off dat bij Aelianus soude willen vallen ende oirboir sijn, kan UEd. best considereren. De Staten blijven noch acht dagen bijeen. Tegens den sesten van de comende maent meen ick Phyrrhon te sien. Soo UEd. goet vint met desen brenger te antwoorden sult die terstont moeten bestellen, want ick meene hij haest comt. Iustini broeder sal mij die wel behandygen. Desen 21 Julij 1635.

Ick soude noch een brieff geschreven hebben, dan den tijt ontbreeckt mij.

LXX.

Legerberichten. Pauw.

Gisteren heb ick geschreven met een extraordinaris, desen comt met den ordinaris bode. Wij hebben hier een van Cimons volck, die om Simonides comt, relateert de marechaux den reveue hebben gedaen ende bevonden effective tusschen de sesthien ende seventhien mille te voet, vier en vijff duysent paerden. Het viants leger en leyt niet verde van het onse, hebben vijff duysent man met ammunitie ende vivres in Stevenswaert gebracht. T en laet hem niet aensien, ten ware met eenych notabel effect van daer occasie gegeven werde, dat desen somer veel bij ons off den viant can werden voorgenomen. In ons leger blijven de vivres noch al wat duyr, doch meest in het Franse quartier, alsoo de soetelaers ende lantluyden, die den toevoer souden doen, bij eenyge op den wech ende elders insolentelijck sijnde getracteert, geen lust hebben om hare waren daer te brengen; doch men stelt daerin al de ordre die men kan. Sess Oostindische scepen sijn gelijckelijck met ladynge, waerdych sess millioenen, binnen gecommen. Wt Westindien hebben wij geen tijdyngen. In Spaengen wert sterck geequipeert, men hoort het is naer Bresil, ende sal de vlote tegens halff Ocht. (*sic*), naer men gist, claer wesen. Manlius ende sijn vrienden doen groote devoiren om bij Aristoteles te geraecken, hopen het, in absentie van Gracchus soo het schijnt, licht te wege te brengen, doch naer Jovinianus oordeelt sal het wel werden verschoven. Serranus schrijft seer grote clachtbrieven. Mij sal lusten de wtcomste van dien heelen handel te sien, waerin ick noch blijve van mijn voorgaende opinie, hoewel ick wel mercke dat sijn difficulteyt hebben sal [1]).

---

1) Zonder datum, maar De Groot schreef op den rug „v. Reig, p. d. 21 Julij 1635."

LXXI.

Schenkenschans, door den vijand genomen, op nieuw belegerd.

Mijn Heer.

Het is mijn ongeluck dat de brieven, die het UEd. mij gelieft te schrijven, off seer traech off niet en werden bestelt. Tis vijff dagen geleden dat mij ter hant is gecommen een cleyn couverte over een brieff, die ick datelijck voorts sont naer Amsterdam, ende was van den twintychsten Julij. Daerwt verstont ick dat UEd. denselven dach over lant mij breeder hadt geschreven, ende tot noch toe heb ick dien brieff niet gesien, hoewel de brieven van den 20, 22 ende 24 al over vier, vijff dagen sijn behandycht. Tsedert sal UEd. van mij hebben verstaen het verlies van Schenkenschans, dat in der daet groot is ende niet minder van die de situatie kennen en wert geacht. De quade sorge die, niettegenstaende soo ernstych gestadych waerschouwen van den gouverneur Weldere, is gedragen, geeft bij veele veel ontsteltenisse. Den viant souckt sijne victorie niet alleen te mainteneren, maer ist mogelijck te vervolgen, waertoe den Cardinael [1]) met al sijne macht alreede is gecommen in de Duffel, recht over het fort aen de Cleeffsche zijde; heeft versocht secours van den Keyzer, dat hij aen de andere sijde des Rhijns schijnt te willen gebruycken, om soo off over d'Isel te commen off met het belegeren van Emmerick alles wat hoger leyt aff te snijden. Doch alle die steden sijn soo wel versorcht dat, ten sij den viant te machtych wert, alle vorder danger wel is te precaveren. D'intentie was dat Sijn Ex^tie^ met het gansche leger, bij preventie, aen de Cleeffse sijde soude hebben gaen liggen, dan den viant soo haest aencommende met een macht van 14000 paerden, 28000 te voet, verde d'onse, nu de Franse infanterye tot op 7000 is gesmolten, overtreffende, was geen

---

1) De kardinaal-infant Ferdinand, zoon van Filips III van Spanje en Stedehouder van de Spaansche Nederlanden.

tijt om eenych retranchement op te [werpen] ende ongeraden soo dicht op de frontieren een bataille in sodanyge gelegentheyt van tijt te hazarderen, behalven andere reden van consideratie, die haer vrucht metter tijt geven sal. Anders soude hetselve hebben gedient om het fort niet te secoureren van volck ende vivres ende beter bij ons te benauwen. Men laet evenwel niet naer het selve van de sijde van de Betuwe te attaqueren ende heeft graeff Willem de halve mane, die voor de brugge lach, ingenomen, daer een batterye wert gemaeckt, waerdoor men meent den viant te beletten sijn brugge, die hij voor correspondentie op het fort heeft, onbruyckbaer te maecken. Oock soo is den viant wt alle de buytenwercken gedreven, ende met sulcken confusie, dat van drie hondert mannen, die sij daerin hadden, wel hondert haer musquetten, soo schrijven de gedeputeerde, hebben achtergelaten. Sulckx dat men hoopt den viant, nu [geredigeert] sijnde binnen de vesten van het fort, dat cleyn is van begryp, middel sal wesen het te vermeesteren ende met vierwerken haer sulckx te incommoderen, dat sij het niet sullen connen houden; gelijck d'onse Papemuts voor desen daerdoor hebben moeten verlaten. Hetselven al manquerende, soo meent men, ende met apparentie, den viant te benemen de hope van soo groote effecten als hij wt die victorie verwacht. Doch reservere de middelen tot beter occasie. Eerstdachs meene ick van hier te verreysen. Sal hopen onse correspondentien voortaen beter sullen gaen. Wat UEd. oordeelt van de ligue van Savoyen, den keuse van den Conynck van Duytslant, verwachte ick mitten eersten. Desen 6 Aug. 1635.

LXXII.

Schenkenschans en de oorlog in Duitschland.

Mijn Heer.

Over vier dagen heb ick op den ordinaris tijt geschreven. Desen comt met een extraordinaris om geen occasie te

verliesen. Waer het hapert en weet ick niet; tot noch toe heb ick UEd. schrijven van den 20 Julij noch eenych van versscher date niet ontfangen, hoewel bij verscheyden gelegentheden hier brieven aen andere comen. UEd. kan weten off de mijne naer Zeelant sijn gesonden, waertoe ick ordre hadde gegeven, alwaer ick noch in acht dagen niet sal connen gaen; doch daer sijnde sullen mij wel geworden. Den wech over lant schijnt noch niet veyl te wesen. De brieven van den Ambassadeur Pauw weten den wech wel te vinden, dan gaen meest over zee. Ons ordinaris middel sal UEd. connen gebruycken, doch dient niet te wachten op de ordinaris dagen, maer altemet in avance te schrijven. Hier doet men vast groot devoir om het gesurpreneerde fort te recouvreren, daertoe geen cleyne hope en is. Graeff Willem benadert ende beschiet het dapper met canons ende mortiers; het wt ende invaren sal haer qualijck connen werden beleth. Den Cardinael-infante hout hem te Gelder, sijn leger in de Duffel ontrent den Rhijnstroom, alwaer alreede met schaersheyt van vivres wert geincommodeert. Om daer tegens te remedieren doen devoir om een brugge over [de] Rhijn te crijgen, waertoe men tot Ceulen ponten ende schepen heeft doen copen; doch men hoopt sulckx wel te beletten. Het quaetste is dat onse macht door het verlopen van de Fransoisen, voornamelijck d'infanterie, seer vermindert, ende den viant op secours wt Duytslant hoopt; hetwelck, indien de victorie [1]) van de nederlage van Gallus waer is, hem wel mocht failleren. Men verwacht hier wat de grote macht, die den Conynck van Vranckerijck te Chalons vergadert, sal opereren. Mijn lesten schrijven wt Pruyssen is van den $^{8}/_{18}$ Julij. Daer laet het hem aensien dat men haest in de wapenen sal wesen. Den generael-veltheer van de croon Sweden, de la Guarde, hore ick estimeren seer verstandych ende habil, oock van seer grote consideratie in dat rijck, een personnagie, naer men mij schrijft, vol deuchden. UEd. kan considereren hoe verde dienstych is sijne vrienschap te rechercheren. Met Caesar, alsoo niemant van sijn volck hier comt, weet ick niet hoe het

1) Denkelijk verschrijving voor: tijdynge.

staet; voor mijn vertreck sal ick hem spreecken. Sal met mijn gewoonlijcke gebiedenisse eyndygen. Desen 10 Aug. 1635.

De heer van Charnassé is eergisteren hier in Goeree gearriveert ende voorts naer het leger gereyst.

LXXIII.

Schenkenschans. Bedreiging uit Duinkerken.

Mijn Heer.

Gestadyge occupatien hebben mij soo lange opgehouden, dat ick nu soo eerst datelijck vertrecke om met Pyrrhon te spreecken; dan sal al voren Caesar sien. Desen dient om UEd. te seggen dat ick tsedert dien van den 20 Julij, over zee gesonden, maer twee andere hebbe ontfangen, den eenen van UEd. die van den 27 was, den anderen van u huysvrouw in date den 21 Julij. Ick hebbe gestadych geschreven, hoewel mij weynich materie is voorgecommen, blijvende alles ontrent Schenckenschans in den selffden staet. Den viant is met al sijn macht aen de Cleeffsche sijde, ende soo lange daer blijfft, wt ende in het fort versch volck ende ander voorraet kan senden, is geen apparentie het fort wel kan werden vermeestert. Veele oordeelen sij haer leger daer niet lange sullen connen houden, alsoo de vivres van Ceulen ende wt Brabant moeten werden gebracht, sijnde in het Cleeffsche lant alles opgegeten. Het is een grote doren in de voet van desen staet ende sal wel beletten, soo lange het niet is verovert, wij yet anders sullen connen voornemen. Ondertusschen weet men niet watter voorder toe kan staen, bijaldien de saecken in Duytslant in meerder verloop commen ende den Keyser sijn volck elders kan gebruycken. Een equipagie tot Duynkercke van vijffthien conincklijcke schepen, twaelff fregatten, heeft aen eenyge eylanden hier alarm gegeven, dan op gisteren sach ick

een advis van goederhant, dat al die vlote maer drie compangien Spanjaerden, drie compangien Walen op hadden, hetwelck niet kan wesen om descente te doen. Daer sijn [die meenen] dat het op de buissen is gemunt. Wij sien hier groote veranderynge. Res Deus nostras celeri citatas turbine versat. Godt wil alles ten beste schicken. Den heer mareschal de Chastillon wacht hier op den wint om naer Vranckerijck te reysen. De resolutie bij UEd. genomen, die u broeder mij heeft gecommuniceert, heeft mij verblijt; wij hebben noch niet oirboir gevonden daervan te spreecken, totdat UEd. het goet sal vinden ende in wat termen. Laet mij eens weten wat ende hoe verde hetselve goet vint. Desen 18 Aug. 1635.

LXXIV.

Als voren. „Het Fransche leger smelt tot niet." Berichten.

Mijn Heere.

Den een en twintychsten deser heb ick bij Pyrrhon twee brieven te gelijck ontfangen, den eenen bij UEd. den x Aug. geschreven, den anderen bij Constans den 8. Eer ick van Aristoteles scheyde hebbe ick UEd. medegedeelt al wat hij hadde. Tsedert hebben wij tijdyngen dat de schepen wt Dunckercken gelopen naer de Noortzee aldaer grote schade onder de buyssen hebben gedaen, dat geen cleyne onsteltenisse maeckt. Men vreest voor meerder quaet ende dat, naer destructie van een grote quantiteyt van de buyssen, de noortsvaerders, walvischvangers ende Moscovyhandelaers sullen aenhouden, sijnde de zee seer ontbloot van haer behoorlijcke defentie door het lange verblijven van den Admirael Dorp met vijffthien scepen op de Franse custen. Met het fort van Schenck ende in de quartieren daerontrent blijft het in eenen doen, ende soo lange den viant blijfft met sijn macht in de Duffel, is geen apparentie van het fort te vermeesteren. Doch men hoopt

dat gebreck van vivres den viant sal doen delogeren. Het sal veel wesen voor desen staet soo den Keyser in Duytslant blijft geoccupeert, off Spaengien in Artois ende Henegou werck wert gegeven. Manlius meent den Conynck het grote leger dat sijn Mteyt versamelt, met den ban ende arrière-ban, in Nederlant sal werden gebruyckt. Mijns oordeels heeft het weynych apparentie, ende en sal Vranckrijck de legers liever op dese frontieren laten als naer hem trecken. Het Franse leger, bijsonder het voetvolck, smelt tot niet. Van bij Stesichorus te commen is voor Cimon iegenwoordych cleyne apparentie, oock heeft hij hem met Vindex te verde verbonden. Het quaetste is dat Eusebius hem daer soo vast niet aen sal houden. Soo UEd. van Justinus kan horen dat Latou naer Stesichorus gaet, sult Iovinianus vriendschap doen dat mede te deelen. Van Gracchus wert bij Terentius qualijck gesproocken, ende bij Themistocles ende sijn maets gaet hij niet vrij; soo sijn de menschen als sij haer sin niet en hebben. Met Caesar heb ick gesproocken, ende is mij belooft dat sij daerover eerstdaechs soude vergaderen. Binnen acht off thien dagen meen ick hem wederom te sien, sal voorts aenhouden. Ireaneus sal garen horen off Felix de historie van Sophi niet en schrijft; veele hier verwachten dat van hem, ende mijns oordeels sal dat dienstych sijn om de Aertbesien te obligeren, als oock om Calaber te meer int ongelijck te stellen. Doch gelijck goet soude sijn haest yet daervan te doen sien, soo is ongeraden het heele werck te absolveren. Ick bidde om mijn gebiedenisse. Desen 25 Aug. 1635.

LXXV.

Als voren. De predikanten agiteeren tegen de alliantie.

Mijn Heer.

Het sal wel den sesten off sevenden deser wesen, eer ick overmits mijn affairen naer den Hage sal connen reysen.

Ende soo lange ick hier ben heb ick geen tijdingen van Schenckenschans vernomen. De Staten vergaderen den vierden in Hollant, den achsten hier, principalijck om buyten de ordinaris lasten te consenteren in vier hondert duysent guldens tot het maecken van nieuwe forten, soo op de Betuwe als de Veluwe-canten, tot beleth van de progressen die men wt Schenckenschans soude connen doen. Den viant blijft noch op de Cleeffse sijde, soo lange daer is laet het haer niet aensien, dat op het veroveren van het fort is te hopen. Negenthien van de Dunckerckse scepen, die naer de Noortzee waren gelopen ende daer tsestych buyssen geseyt werden te hebben gedestrueert, ses hondert mannen gevangen genomen, lagen gisteren avont geen mijle van Westkappel, soodat sij onbeschadycht van de onse hare reyse sullen hebben volbracht. Den Admirael Dorp was met eenyge schepen door de Hooffden naer de Noortzee gelopen, ook wel vijffthien, sesthien scepen wt het Texel ende Mase, maer sullen te laet commen. De gevolchde ongelucken tsedert de alliantie met Vranckerijck geven de geestelijcke, die de conditien van aenbegin niet hebben aengestaen, materie om te invectiveren ende de gemeente te ontstellen. Veele politycken sijn becommert hoe het oorloch, soo Vranckrijck niet vigoureuser en gaet, sal connen werden gecontinueert, ende wat middel gevonden sal worden om door een gemeene handelynge daer uyt te raecken. Het verdriet mij, dat ick soo weynych tijdyngen van daer crijge. Aitsma meent apparentie is dat den hartoch van Saxen ende heer Rijxcancelier den anderen sullen verstaen; itaque in nos cudetur faba. De vrienden varen, Godt loff, al wel ende doen met mij haer gebiedenissen aen UEd., sijn huijsvrouw ende de sijne. Desen 1 Sept. 1635.

LXXVI.

Berichten betreffende de Westindische Compagnie. Beschouwingen over den binnen- en buitenlandschen politieken toestand. Schade door de Duinkerkers aangericht.

Mon frere.

Terwijl onse wapenen te water noch te lande niet alleen niet voorspoedych en sijn binnenslands, maer oock merckelijck ongeluckych, soo is het een cleyne verquickynge dat de Westindische Compangie soo geluckelijck het fort Real ende Nazaretha in de Brasilien heeft verovert. Ses scepen, dese weecke gearriveert, brengen tijdyngen dat de Spaense aen de Noortcust niet en hebben als Porto Calvo, de ander forteressen sijnde in handen van de Compangie. Alle de Ingenios blijven gaende ende sijn de ingesetene tot handel genegen. Daer is gebreck van alles ende wert preparatie gemaeckt om grote provisie derrewaerts te senden. Dan accorderen de kamers niet wel off den handel bij de Compangie alleen off bij alle, mits betalende twintych ten hondert, hetwelcke Amsterdam hart drijft, behoert te werden behouden. De andere oordeelen Amsterdam, alwaer de Portugesen resideren die hare correspondenten in Brasilien hebben, let op sijn eygen voordeel, om de negotie int geheel de andere te ontrecken; pretexeert een groot capitael tot den handel nodych is ende de Compangie niet machtych genouch om dat te furneren. Het heeft daerop gestaen dat, bijaldien Pariba niet ware verovert geweest, de onse alles bij faute van vivres souden hebben moeten verlaten, sijnde den honger den meesten viant geweest van degene die de forten moesten bewaren. De scepen brengen mede drie duysent kisten suycker. Van de Spaense equipagie wert verscheyden gesproocken. Een caper, dese weecke gearriveert, relateert van een Frans schip in zee te hebben gehoort, dat hij de Spaense vlote in twee esquadres hadde bejegent. Andere seggen die wt is geweest, maer op de tijdyngen van het veroveren van de forten gecontramandeert; doch het meeste gevoelen is dat noch niet seylreet en is. Dat den Conynck van Spaengien de Brasilien

sal abandonneren is niet apparent; dan sal macht van doen hebben om de onse te forceren, soo de victorien wel worden gemenageert. Soo lange bij de Spaense geen effort en is gedaen, connen de onse weynych reeckenynge maecken op de voordeelen die sij verwachten, hoewel de actien bij veele diere werden gecocht. Mijns oordeels is te vreesen, soo de Spaense difficulteyt vinden de sterckten te vermeesteren, raet sullen soucken de Ingenios te destrueren, om door het afsnijden van handel ende profijt de onse met oncosten te masseren. Mij sal aengenaem wesen van tijde tot tijde te hooren, hetgene van de Spaense equipagie, bevorderynge ende desseins van deselffde verneemt. De Staten van Hollant sijn vergadert, die haer buyten twijffel vrij verstelt sullen vinden in soo vele difficile deliberatien als d'occurrentie van tijt ende saecken presenteert. Wat remedie om de desordren tot ordre te brengen, sonder dewelcke het onmogelijck is finantien tot continuatie van de nodyge oncosten, eer geschapen te meerderen als te minderen, te vinden? Veele miscontentementen, soo onder politycke als geestelijcke, openbaren haer, soo om de grote lasten daer den Staet in is gebracht, als de forme van alliantie, waer in sij meenen niet genouch noch voor de fondamentale maximen noch vrijheyt van den Staet en is gesorcht. Soo gaet het wanneer de successen de desseins niet en accompangeren, ende blameren die dickwils meest hetgene is geschiet die eer het gebeurde meest aenrieden. Hetgene ick meest apprehendere is dat Duytslant, dat naer alle apparentie tot een vollen vrede sal commen, ons op den hals sal senden al het volck dat op de been is, ende wij, die alreede door het verlies van het fort Schenck soo seer sijn vernagelt, van diversche quartieren sullen werden aengetast. D'incommoditeyt die het Spaense leger aen de Cleeffsche sijde lijt, sonder yet wt te rechten, kan nergens anders om wesen als omdat sij willen verwachten, datter een leger aen de andere sijde des Rhijns op de Veluwe comt. Bijaldien de Fransoisen haer het spel mede onttrecken, gelijck sij sullen soucken te doen, wie en kan niet oordeelen in wat gevaer onsen Staet sal werden gebracht? Vranckerijck al in oorloge blijvende ende geen

groote macht brengende in Artois off in Henegouw, soo sal desen staet niet off seer weynych daerdoor werden gesubleveert. Men hout voor seecker dat den heer Rijxcanselier sal alles soucken te accommoderen; waer het soo wel voor de geallieerde als de Sweetsche croone, ware het te wenschen. Maer yder sorcht voor sijn selven, behalven desen Staet, die hem laet leyden meer naer interesten van andere als sijn eygen. De schade bij de Dunckerckers, meest aen die van Enchusen ende het Noorderquartier gedaen, van de welcke de tijdyngen die noch commen seggen hondert buyssen te sijn gedestrueert, seshondert achtenveertych personen gevangen, geeft des te groter alteratie, omdat onse oorlochschepen, meerder in getal als de Dunckerckers, gehouden werden niet daer tegens te hebben wtgerecht. Die van Rotterdam heb ick door den heer van Beaumont, die hier is geweest, de memorie doen verversen, sal het op maendach daer door reysende oock selffs doen. Ick sal verlangen naer hetgene UEd. van de iegenwoordyge occurrentien verneempt ende oordeelt, blijvende

UEd. seer dienstwillygen ende geaffectionneerden broeder
N. v. Reigersberch.

Desen 9 Sept. 1635.

De Dunckerckers sijn onbeschadycht ende onverleth wederom in gecommen, ende wert het getal van de gevangenen vrij groot gemaeckt. Desen 10 Sept., staende op mijn vertreck.

LXXVII.

De Staten van Holland over de „disordre van de zee." Oproer te Enkhuizen. Pauw doet moeite om terug te keeren.

Mon frère.

De Staten van Hollant heb ick hier commende vergadert gevonden, ende bij occasie van de groote schade,

die de Dunckerckers onder de buyssen hebben gedaen, daervan sij over de hondert hebben vernietycht, negen hondert personen gevangen, de rest hare nerynge belet, meest geoccupeert om de disordre van de zee ware het mogelijck tot ordre te brengen. Naer den Briel, Texel ende Vlie waren gedeputeerde gesonden, die informatie souden nemen van de comportementen van de capiteinen, sijnde grote onsteltenisse onder de ingesetenen dat vierendertych oorlochscepen, daervan eenentwintych tegens de viant, maer negenthien sterck, alreede slaechs, derthiene int sicht waren, de Dunckerckers, die sij alle hadden behooren te destrueren, alle hebben laten ontseylen. De commissarissen hebben last haer van de capiteinen, die alle opontboden sijn, te verseeckeren, ende nevens de respective Admiraliteyten, alwaer sij last hebben te presideren, te procederen tegens de coulpable tot exemplaire straffen. In Noorthollant, alleen genouchsaem bij het nemen van de buyssen beschadycht, is groote alteratie, namentlijck tot Enchusen, alwaer qualijck een burger van eenych vermogen niet mede is geinteresseert, waerdoor dese dagen in die stat een grote commotie is ontstaen bij occasie van het aencommen van twee capiteynen, die de Brasilievaerders convoyerende daer voet aen lant stelden. De gemeente slouch de glasen wt in de herberge daer sij waren, enfonceerde de deuren, haelden den eenen wt een schouwe, den anderen wt een schuylhouck, daer sij haer hadden versteecken, slougen die beyde plat, wierpen een int water, die gequest op sijn hooft bij een sceepken is gevischt ende soo met wechvaren gesalveert. Daerop is gevolcht plonderynge van het huys van Codde ende Quast [1]), beyde capiteinen daer woonachtych, ende het huys van Codde int geheel, dat van Quast ten deele gedestrueert. Het volck, hoewel de magistraet de schutterije in wapenen heeft gebracht, den toeloop gedissipeert, de principale autheurs gevangen genomen, is noch niet heel in stilte, hoewel dat al acht

---

1) De kapitein Willem Codde van der Burch en de vice-admiraal Quast.

dagen is gepasseert; waerom de Magistraet eenyge compangien heeft versocht, ende is op saterdach een compangie van Amsterdam, die hier garnisoen hielt, derrewaerts gesonden. De meeste perplexiteyt, daer den Staet hem in vinden sal, bestaet om gelt te vinden tot betalynge van de arrirages die vrij groot sijn. Bij particulieren werden voorslagen gedaen om, buyten de erectie van de camer van Asseurantie [1]), de zee veyl te houden, die nu sijn beschreven om haer meenynge claerder te verstaen. Brieven van den x deser wt Berlijn seggen dat de tresves tusschen Sweden ende Polen is voor sessentwintych jaer gesloten, doch daer van is noch geen tijdinge van de Ambassadeurs. Van hier gaet een Ambassadeur naer Engelant ende is neeff Vosbergen gesonden aen de Ceurvorst van Ceulen, apparent om den toevoer, is het mogelijck, den viant, die hij van Ceulen meest crijcht, difficylder te maecken. In het viants leger sterfft het seer. De Westindische Compangie heeft advisen dat de scepen, naer Brasilie gedestineert, wt waren gelopen, maer om Galicie te defenderen, ende dat op de opinie die men hadde dat de Fransen ende d'onse daer wat op voor hadden. Dan sal bij faute van vivres dit saisoen naer Brasilien niet connen gaen. Den Raetpensionaris Pauw ende sijne vrienden doen seer grote instantien dat te huis soude werden geroupen. Een groot deel van de vergaderynge van Hollant inclineert daertoe; die van de Generaliteyt meenen daer niet kan werden in geresolveert als in presentie van sijn Ex^tie^ ende de gedeputeerde, die over de Franse saecken worden gebruyckt, soo dat het noch apparent sal haperen. Bij Caesar wert mij goede hope gegeven, dan tot noch toe weynych effecten. Ick sal voorts aenhouden. De heeren van der Myle ende Harencarspel [2]) doen haer gebiedenisse; soo doet oock de burgemeester Neck [3]). Ick sal UEd. schrijven verwachten,

---

1) Zie P. J. Blok „Het plan tot oprichting eener Compagnie van Assurantie" in *Bijdr. v. Vaderl. gesch.*, 4de R. Dl. I, blz. 1 vv.

2) Waarschijnlijk Jacob Haringhcarspel, wiens vader Claes, lid van de Amsterdamsche vroedschap, in 1631 gestorven was.

3) Jacob van Neck, meermalen burgemeester van Amsterdam.

dat vrij selden overcomt, want tsedert den 17 Aug. heb ick geen UEd. brieven, ende versuyme geen occasie. Desen 17 Sept, 1635.

UEd. seer geaffectionneerde ende
dienstwillygen broeder
N. v. Reygersberch.

LXXVIII.

Verschillende berichten.

Mijn Heer.

Den 22 deser, wanneer Valerius van UEd. brieven van den sevenden ende veertienden Sept. heeft ontfangen, ende joffrou Huygens [1]) van de 17 van deselffde maent van UEd. huisvrouw, soo heb ick geen ander tijdynge gecregen als van den 17 Julij ende sevenden deser, de [leste] acht dagen ouwer als andere, 't welck mij deurgaens gebeurt, soodat ick geen tijdynge en crijge quam postquam gratiam novitatis amiserunt. Hetwelck ick UEd wel hebbe willen toucheren, opdat UEd. considerere, waer de faulte aen is, ende die dan werde geremedieert. Ick en versuyme geen occasie, ende als ick geen rencontrere soo schrijve ick op den ordinaris doch bij avance, al waer daer geen gelegentheyt. Wij hebben hier den heer van St. Chaumont, die gisteren arriveerde. T'Enchusen is alles stil nu de buyssen in zee sijn. De vrouwen van de gevangen doe[n] grote instantie tot een wisselynge; daerop wert oock gedacht. De defaite van drie vier compangien Crabaten ende ses seven hondert voetknechten bij den ritmeester Iselsteyn met acht off negen hondert paerden gedaen, sal UEd. hebben gehoort. Hanno wert naer De Lely gedestineert, *die* sal werck vinden. Alexander doet door sijn schepen wt ende in *Duinkercke* convoyeren. Wt Engelant is een

---

1) Misschien is hier Hugens of Huygens bedoeld, die ook in de brieven van Maria van Reigersberch voorkomt.

vlote van 18 schepen naer westen gelopen, wat haer voornemen is weet men [1]). Eenige particulieren presenteren voor 1200000 gulden 's jaers twintych scepen, acht grote, twee jachten, gestadych in de zee tot veylinge van deselffde te houden. Alle voorslagen worden geexamineert, om de beste tot redres van de zee daer wt te kiesen. Mij is hier getoont een brieff in Aug. deses lopenden jaers wt Venetien bij Scipio Feramusca aen UEd. geschreven. Wenste wel van hetgene communicerens waerdych communicabel is dat ick bij gelegentheyt daervan copie mochte hebben. Desen 24 Sept. 1635.

Mijn gewonelijcke gebiedenissen sal ick hier houden voor gerepeteert.

LXXIX.

Bestraffing van zeekapiteins. Tromp zal van Dorp opvolgen. Legerberichten. Pauw.

Mijn Heer,

Ick heb geen jonger brieven als van den sevenden deser. Dit is nu den tweeden, die ick in den tijd van ses dagen schrijve, alleen omdat ick wetende niet garen brieven soude laten gaen sonder die t'accompangeren. De Staten van Hollant sijn noch vergadert ende niet apparent haest te scheyden. Het redres van de zee, vinden van middelen, meer als nodych ende qualijck te bejegenen, houden haer meest geoccupeert. De commissarissen tot ondersouck van de leste desordre van onse oorloochscepen stellen veele capiteins gevangen. Quast die het esquadre commandeerde, dat bij den viant noyt is geweest maer alleen int gesicht, is mede met sijn bijhebbende cappitainen in gevanckenisse gestelt. Den Admirael Dorp is gegaen naer Sijn Ex^tie^ om sijn dienst, soo hij gevouchelijck kan, te verlaten, ende inclineren de Staten van

---

1) Hier schijnt „niet" in de pen te zijn gebleven.

Hollant eenen Marten Herpertse, voor desen cappitain op het schip van den Admirael Piet Heyn, als viceadmirael in plaetse van Lieffhebber [1]) in zee te senden. Te Dunckercke wert wederom sterck geequipeert; hier doet men oock devoir de scepen in zee te helpen. Het schijnt, een voornemen is geweest om den Cardinael-infant te attraperen, ende dat sijn Ex^tie^ met acht duysent man daerom op was getrocken; dan den Cardinael vertrocken sijnde naer een seeckerder plaetse, sijn de onse sonder yet te attenteren int leger gekeert. Den viant is seer wacker, maeckt verscheyde aenslagen, meer in desen tijt, dat wij soo vast daer boven sijn genagelt, als op andere te apprehenderen, omdat, hij eenych avantagie elders becommende, wij onse macht op twee plaetsen qualijck souden connen employeren. Eenyge gedeputeerde sijn van Hollant naer sijn Ex^tie^ gesonden om over het redres van de zee te spreecken. Monsieur le marquis de St Chaumont heeft hier en passant een audientie, alleen complimenteuse, gehadt, verseeckerende den staet van de goede affectie ende intentie van den Conynck, wiens desseins alleen strecken om te commen à une seure et glorieuse paix; verreysde donderdach naer den Neder-Saxyschen creyts, sommyge suspiceren oock naer Polen. Van de Engelsche vlote hooren wij niet; maer een schip, commende geseylt in negenentwintych dagen van Lisbon, relateert dat de schepen daer naer Brasilien geequipeert noch niet wt en waren, soodat men oordeelt sij een heel saisoen sullen verliesen ende d'onse tijt geven om haer te verstercken. Serranus continueert door sijn selven ende de sijne alle devoiren te doen, capterende d'absentie van Gracchus; dan oordeelt Irenaeus dat hij niet wt sal rechten. Alle de achterraden van Aristoteles [2]) sijn bij de sijne thuys besocht ende gesproocken, ende is wederom nieuw schrijvens gecommen. De cleyne opinie die men heeft van sijn integriteyt ende goede intentie geeft cleynen ijver om op hem te letten. Dat roer hadde wel een goet stuur-

---

1) Jasper Liefhebber.
2) De Hollandsche steden.

man [1]), maer waer sal men hem vinden? Ick bidde om mijn gewonelijcke gebiedenisse, ende blijve

UEd. gansch geaffectionneerde ende dienstwillyge.

Desen 29 Sept. 1635.

Soo lanch twee van Caesar's voochden wt sijn kan Iovinianus niet voorderen. De sterfte neempt dagelijckx toe, sijnde de voorlede weecke tot Leyden over de negenhondert gesturven.

LXXX.

Adr. Pauw. Schenkenschans. De sterfte te Leiden.

Mon frère.

Desen brieff, die door den soon van de heer advocaet van Sorgen [2]) UEd. sal worden gelevert, sal UEd. connen seggen hoe qualijck de brieven van daer, immers voor mij, worden bestelt, want mijn leste sijn, om van vorygen tijt niet te spreecken, van den sevenden Septemb., daer andere van den 14, 20 ende 26 van deselve maent brieven hebben ontfangen. UEd. kan weten waeraen het hapert, want alle die brieven gecomen sijn door den wech, die ick voor desen hadde gerecommandeert. Bijaldien UEd. eenyge brieven die van mij behoren te commen vermist, de faute is aen mij niet, want ick te minste eens te weecke schrijve, selffs alsser geen occasie is bij avance, al waert sonder materie. Dit bij dese occasie, om ordre, ist mogelijck, tegens dese desordre te vinden ende ons gerust te stellen, dat onse brieven van quade handen mogen blijven gepreserveert. Op het versoeck bij Manlius gedaen is versocht door eenyge van Aristoteles volck het advis van Gracchus, dewelcke heeft geantwoort het verblijven van Serranus nu nodyger te wesen als te voren,

---

1) Hier schijnt een woord „nodych" of iets van dien aard uitgevallen.
2) Nicolaas van Sorgen.

ende niet te connen oordeelen dat van daer hij is mach vertrecken; soo dat alle de grote devoiren niet en opereren, want in conformité van dat advis is geresolveert. Spartacus is bij Aristoteles naer de Lely genomineert, doch difficulteert; Hanno meen ick niet de plaetse sal willen suppleren. Tot het veroveren van de Schans is geen apparentie. Den viant is met sijn meeste macht naer Gennep ende heeft een brugge over de Mase geslagen. Ses duysent man is gebleven, wel geretrancheert, om de schans van volck te ververssen. De tresves hout men tusschen Polen ende Sweden voor vast. De sterfte neempt noch toe, over acht dagen sijn over de twaelff hondert tot Leyden gestorven. Alle de professoren retireren haer ende staen de lessen stille, soodat de heer Summaise niet houft te haesten. Wat UEd. van de Historie van den jongen Vossius [1]) oordeelt wilde ick wel weten; hij gaet seer resoluyt in sijn oordeel Desen langer te maecken laet mij den tijt niet toe, alsoo den wint goet is ende ick van de heer advocaet van Sorgen werde aengesproocken, soo den brenger op sijn vertreck stont. Bidde om mijn gebiedenisse aen mijn suster. Desen 6 October 1635.

UEd. dienstwillygen ende seer
geaffectionneerden broeder
N. v. Reigersberch.

LXXXI.

Als voren. Aerssens gaat naar Engeland.

Mijn Heer.

Over drie dagen heb ick met den soon van den Advocaet van Sorgen geschreven. Desen laet ick gaen door de ordinaris handen; hij sal UEd. seggen dat ick over twee dagen over Zeelant twee brieven te gelijck, dus eenen

1) De *Annales Hollandiae et Zeelandiae* van Matthaeus Vossius.

van den xv, den anderen van den xx Septemb., de eerste in lange, hebbe ontfangen. Wt mijne voryge brieven sal UEd. sien hoe weynych, niet iegenstaende soo meenych-vuldyge devoiren, met Caesar is gevoirdert. Sij seggen noyt te gelijck thuys sijn geweest, ende weet het waer is. De genegentheyt van eenyge ende die vrij wat vermogen schijnt goet te wesen, dan sonder effecten kan men hem daer weynych op verlaten. Ten ware de difficulteyt om naer vremde plaetsen te reysen, off om de grote sterfte in veel steden ende dorpen van Hollant, dagelijck noch toenemende, beswaerlijck hem wt sijn huys te begeven, soude voor desen selffs wederom derrewaerts sijn geweest; moet het nu wat insien. Ondertusschen sal het, occasie vindende, niet versuymen te recommanderen. Dat geen apparentie tot Manlius vertreck is heb ick UEd. voor desen geschreven. Calaber, daerop geconsulteert sijnde, seyt den dienst van Cimon het gans niet en kan lijden; daerop is gevolcht resolutie bij Aristoteles conform Gracchi advys van hem bij Verus te laten. Philotas, genomineert om bij Alexander te gaen, excuseert hem; somyge meenen het ernst is, anderen omdat hem vestigia deterreren, ten minsten om beter conditien te maeken. Menander quam in concurrentie, maer de pluraliteyt gaff Philotas de preferentie. Den viant hout ontrent off in de Duffel noch vijff, ses duysent man tot ververssynge van het fort; de meeste macht is naer Gennep, alwaer een brugge geslagen hebben over de Mase. Tot het veroveren van het fort siet men noch weynych apparentie. Men hout dat den lantgrave mede met den Keyser is geaccordeert. De tijdyngen van Ceulen ende Brabant seggen hartoch Bernart [1]) met den Cardinael de la Valette sijn geslagen bij Gallas, sij met de ruiterye ontrent Mets het ontcommen. De vrienden varen wel. De verleden weeck sijn hier 93 overleden van de contage, tot Leiden 1263. De Dunckerckers equiperen van nieuws. Soo doet men hier oock. Desen 9 Octobr. 1635.

---

1) Bernhard van Saksen-Weimar.

LXXXII.

Als voren.

Mijn Heer.

Een expressen van Calis gecommen, die mij brieven heeft gebracht van den xxviii Sept., desen morgen gearriveert, soude garen nu op den middach wederom vertrecken, ende omdat ick niet garen sage dat het dede sonder mijne brieven, soo sal UEd. verseeckeren van alle de vrienden goede gesontheyt. Dat van desen winter geen hope is tot het veroveren van het fort van Schenck hoort men hier oock seecker. De forten in defensie sijnde sal het leger in garnisoen werden gebracht. Den viant, soo hij int velt blijft, sal seer consumeren, maer daer wtgaende sijn [de] opinien, dat hij met de Duffel onder water settende wij daer niet connen logeren, ende eer de stromen leech werden sal hij wederom maecken daerontrent te sijn. Dat den lantgrave met den Keyser is verdragen schrijft Bilderbeeck, alleen maeckte hij swaricheyt sijn volck den Conynck van Hungeren over te geven. De defaite van den Cardinael de la Valette ende hartoch Barent [1]) wert wederom van Ceulen geconfirmeert; de ruyterye met de hooffden souden haer ontrent Mets hebben gesalveert, de infanterie wesen geslagen, al de bagagie met achttien stucken geschuts becommen. Men is noch besych bij de Admiraliteyten om de cappiteynen, die hem lest tegens de Dunckerkers qualijck hebben gedragen, het proces te maecken. In de Staten delibereert men vast hoe men de lasten met het incommen sal esgaleren. Dat Serranus bij Vindex blijft heb ick UEd. voor desen geschreven; dat hij sijn selven sal connen oyt herstellen is geen apparentie. Hoe Constans gesel met Gracchus is wie sal dat seggen? Iovinianus kent Calaber te wel om yet van hem te verseeckeren. Dan wat kan het schaden met Sophocles de vrienschap te onderhouden: Irenaeus kan daertoe van Justinus materie crijgen. Van van der

---

1) Bernhard van Saksen-Weimar.

Linde [1]) heb ick hier niet gehoort; soo UEd. daer ye nader verneemt, laet het mij mede weten. Ick bidde om mijn ordinaris gebiedenisse ende moet eyndigen. Desen 12 Octob. 1635.

LXXXIII.

Adr. Pauw. Tijdingen uit Duitschland. Berichten.

Mijn Heer.

Wt twee mijn voorgaende, den eenen met monsr. van Sorgen, den anderen over drie, vier dagen om te beantwoorden UEd. schrijven van den 28 Septemb., hetwelck het leste is dat ick hebbe ontfangen, sal UEd. hebben connen sien hoe verde het met Serranus is verlopen. UEd. sal indachtych connen wesen van wat tijt Irenaeus heeft voorseyt waerop het was aengeleyt; dan loopt den tijt sulckx dat Manlius geluckych sal wesen, soo hij met *een disgratie* mach *volstaen*. *Redres* is buyten hope. *Die* hem sal *succederen*, soo yemant (*s*)*uccedeert*, sal beswaerlijck beter *varen*. Philotas schijnt dat de reyse van de Lely sal aennemen. De tijdynge wt Ceulen van de defaite van hartoch Barent, met iteratieve brieven geconfimeert, wert bevonden daer gedicht te sijn, hoewel seecker is dat Gallas hem soo seer met al sijn macht heeft [getattoueert], dat hij, om sijn troupes te salveren, 18 stucken geschuts met veel bagagewagens achter heeft moeten laten. Wt den Nedersaxisen creyts horen wij niet dan dat seecker is, dat den lantgrave met den Keyser mede is veraccordeert. Den ceurvorst van Saxen nadert het Sweetsche leger soo seer, dat, soo het niet allenskens retireerde, men al tot hostiliteyt soude hebben gecommen. De heer Rijxcancelier continueert noch te handelen; off met hope van accommodatie, off om tijt te winnen tot het secours wt Pruissen aencomt, sal den tijt leeren. Wat tot Brussel

---

1) De brief van De Groot van 23 Sept., waarin hij over dezen man geschreven zal hebben, is niet aanwezig.

door Masini [1]), tot Weenen ende elders door andere wtgerecht wert, hoort men niet, soo UEd. van eenyge handelynge ende hoe verde daer in is gegaen verneemt, sal hetselffde mede garen weten. Den paltsgrave vertreckt met den eersten wint naer Engelant. Dat den Prins-cardinael Gennep wil fortificeren kan men noch niet mercken. Dat bij Aristoteles geruchten lopen van Alcaeus sal UEd. hebben gehoort; Zosimus heeft daervan den alarm, op wat fondement is onbekent, doch sal sijn selven haest openbaren. Cimon is bij Gracchus. Scipio *heeft van de(s) cardinaels volk gesprooken.* Met Caesar is noch niet gevordert. De sterfte neemt noch dagelijckx toe; binnen Leyden sijn de voorgaende weecke gestorven over de 1400, hier 130. Bidde om mijn ordinaris gebiedenisse, ende aen de heer Saumaise. Desen 17 Octob. 1635.

Laet mij eens weten wat discourssen daer vallen over hetgene van Alcaeus wert geseyt.

LXXXIV.

Adr. Pauw. Of over tresves wordt gedacht Tijding uit West-Indië. Particularia.

Mon frère.

Hoewel ick wt UEd. schrijvens ende dat van mijn suster, in date den v ende den xi Octob., bij mij op gisteren al wel ontvangen, vinde dat Serranus reeckenynge is niet langer bij Vindex te blijven, soo kan ick niet veranderen van de opinie, die UEd. wt verscheyde van de mijne heeft verstaen, dat ick geen apparentie en sie dat hij als voor desen werde *gebruickt.* Ick weet wel dat eenyge van Aristoteles vrienden van ander gevoelen sijn, overmits sij meenen *het pretext* haest op sal houden ende Gracchus niet opentlijck sal willen *canten.* Andere behaecht oock de maniere van doen niet, hoewel sij Manlius het *gunnen.* Maer Irenaeus gelooft dat Calaber buy-

---

1) Julius Mazarin. Vgl. H. Grotii *Epist. ad Ax. Oxenstiernæ*, T. I, p. 90 en 103.

ten sijn spoor sal gaen om tot sijn voornemen te commen. Dat van Alcaeus bij Eusebius wert gedacht wert hier voor vast gelooft, hoewel de sijne het lochenen ende haer seer onstelt ende te onvreden houden, omdat sij verstaen bij andere het oor aen Stesichorus wert geboden. Zosimus heeft seer geexpostuleert, ende *seide Brasset* tegens Iovinianus *dat* Verus middel heeft daer van te resenteren. Dat comter van sich in te spannen met sijn machtyger. Het is noch verde van lacchen, want Mustafa-bassa [man] *geen procuratie heeft*. Off Cimon hem sal inlaeten om tegens Pindarus te spreecken is onseecker, dan genomen syn humeur liepe daer toe, wat raet met de Latou? Dat Spartacus Hanno is geprefereert sal UEd. hebben gehoort. Dat Iovinianus selffs soude moeten procureren bij Thucydides te gaen is sijn humeur niet, ende wat soude hij daer wt connen rechten. Menander favoriseert oock t'eenemael den man, die suspect [is]. Evenwel sal UEd. Iustinus gelieve te bedancken van de goede opinie die hij heeft, alsoff hij dienst soude connen doen. Het comt seer qualijck dat men Sophocles niet mach mededeelen hetgene Constans gesel van Stesichorus vermaent ende wat devoiren daertoe bij Hannibal worden gedaen, sijnde dienstych dat hij hem van de goede genegentheyt *van den man* tot [*het*] *lant* houde verseeckert. Dat de Westindische Compangie meester is van de heele noortcust van Brasilien, wel 80 mijlen lanck, heb ick UEd. voor desen met veel particulariteyten geschreven. Nu hebben wij tijdyngen dat de Spaense vlote derrewaerts is, somyge meenen om een effort te doen, andere, die oordeelen de macht daertoe te cleyn, sijn van gevoelen dat sij en passant eenych volck Albuquerque [1]), die hem ontrent Porto Calvo soeckt te stercken, sullen tot secours geven, om, soo sij de sterckten niet connen recouvreren, ten minsten de avenue bewaren ende het lant verwoestende onse conquesten onvruchtbaer maecken, met intentie om de vlote naer de Baia de todos los santos te senden, tot convoy van veele schepen die daer met suyckeren liggen geladen.

1) Matthias Albuquerque, opperbevelhebber van het Spaansche leger in Brazilië.

Wt de brieven van de heer Pauw leeren wij het vertreck van den hartoch van Savoye naer het Milanez ende de apparentie die der was, dat Valence eerstdaechs soude sijn verovert. Den hertoch van Lotreine meent men dat den honger tot sijn advantage sal [crijgen]. Van optrecken van ons leger horen wij noch niet. De boucken ende pampieren sijn gesonden. Commende van Alcmaer, daer ick staen om naer toe te gaen, sal ick letten om gelegentheyt te vinden om met die van Rotterdam een eynde te maecken, hoewel de sterfte soo daer als hier noch dagelijkx seer toeneempt. Met UEd. broeder sal ick van het gelt spreecken, dat, dewijle UEd. niet weet waer te beleggen, best sal blijven daer het is. Soo ick wiste in wat employ UEd. sijn soon garen te zee sage soude ick daerop connen dencken; doch waer misschien beter te lande, in den dienst van den eenen heer off den anderen, door studien sijn voordeel gesocht, ofte soo den arbeyt aenstont hier te hove. Maer vooreerst soude ick raden de Spaense, Italiaense ende Engelsche tale te leeren, misschien [1]) waer dat toe soude connen dienen, ende sout mogelijck in des eens off anders Ambassadeurs huys occasie daertoe connen vinden. Dit met haest, UEd. bedanckende voor sijn liberale communicatie, waerin bidde gelieft te continueren, bijsonder alle paticulariteyten van Catullus ende [Mimnermus] wel te doen weten. Desen 21 Octob. 1635.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reygersberch.

Den Heer van der Myle doet sijn gebiedenisse aen UEd. ende mijn suster.

De Dunckerckers hebben een van de beste oorlochschepen verdestrueert, een genomen.

---

1) Hier schijnt iets in de pen gebleven te zijn.

LXXXV.

Aan de Staten van Holland is „eenige opening gedaen van trefves." Buitenlandsche berichten, enz.

Mijn Heer.

Van Alcmaer thuys commende vont ick de Staten van Hollant gescheiden, om binnen drie weecken wederom bijeen te commen. Ondertusschen sal ick de gelegentheyt waernemen Caesar te spreecken. Voor Aristoteles vertreck is hem eenyge openynge van Alcaeus gedaen, doch in sulcken maniere gelijck off *dat waer geevaneseert* alleen om te hebben *approbatie. Onder de hant gaet men voort* met apparentie *van succes, kan men Bresil quieren*, Vindex *contentement geven.* Numerianus ende die met hem gevoelen, hoewel *het tractaet* niet hebben *goetgevonden*, staen daer op. Sed necessitas non habet legem. Het huwelijck tusschen den Conynck van Polen ende princesse van Boheme heeft seer grote apparentie. Engelant schijnt wat vervremt van den Keyser, omdat den Pals wt alle tractaten wert geexcipieert. Somyge meenen beyde die occasien dienen geamplecteert, de lasten van Pindarus vermindert ende Callimachus gecontinueert. Maer andere meenen die fondamenten te swack ende onseecker sijn om veel op te bouwen. De handelynge tusschen den heer Rijckxcancelier ende hartoch van Saxen adviseert Bilderbeeck dat t'eenemael is gebroocken. Het volck, wt Spaengien naer Brasil gesonden, dat de bewinthebbers gelooven niet over de twee duisent sterck te wesen, hout men te weynich om yet te attenteren. D'opinie is dat alleen gaen om de garnisoenen van de Bahy ende Rio de Genero te verstercken, ende Albuquerke soo veel secours te doen, dat hij het fort, 't welck hij schijnt op de naeste palen van de capitanie van Parnambouck voor hadde te leggen, mach bewaren, om meerder macht hier naer te verwachten. Beyde UEd. sonen hebben wij hier ontboden, den eenen om derrewaerts te senden, den ousten om met hem mondelynge te beraetslagen waertoe hij hem met ijver ende apparentie van voordeel sal connen appliceren. Op *Brasil* hadde Iovinianus gedacht, maer soo Catullus wert gestu-

deert sal dat te vergeefs wesen. Irenaeus vermaent mij oock dickwils off UEd. niet en oordeelt dat voor Iustino eenyge veranderynge is te wachten ende off Simonides wel sal volgen. UEd. gelieve daerop eens te letten ende bij alle occasien Irenaeus doen weten hetgene Constans bij Gracchus, Numerianus ende andere dienstych wesen mach. Hoe Eusebius hem hout lust mij wel te weten. Dat ick geen brieven heb nevens die van den 19 Octob. bij de heer Pauw gesonden, ben ick verwondert. Schrijft toch dickwils ende van alles. Doet mijn gebiedenisse. Desen 1 Nov. 1635.

Limburch is belegert, sonder apparentie van te connen werden gesecoureert.

LXXXVI.

Het huwelijk van den koning van Polen.

Mijn Heere.

Beyde de legers, soowel van den Cardinael-infante als desen Staet, sijn in garnisoen getrocken, het onse meest in de naeste steden van Gelderlant. Sijne Ex^tie^ weet men niet off wat te Bueren (*sic*) sal verblijven off hier commen. Van Alcaeus wert noch gesproocken. Limburch is belegert, daer over drie hondert man niet binnen is; over drie, vier maenden meent men niet het is te voorsien. Dat den hartoch van Bouillon [1]) papist is geworden, wert gelooft. Den Conynck van Polen heeft ront tegens de Ambassadeurs van desen Staet verclaert, genegen te sijn tot het huwelijck van de princesse van Bohemen [2]); op de naeste diëte te Warsou, die alle dagen gehouden wert, sal daervan werden gehandelt. Sonder oppositie van vele sal het niet worden geconsenteert, maer men meent die het

---

1) Henri de La Tour d'Auvergne.

2) Het huwelijk van Wradislaw IV van Polen met prinses Elisabeth van Boheme kwam niet tot stand.

favoriseren sullen praevaleren. Den Conynck is recommandabel, naer ons wert gerelateert, van seer veel goede qualiteyten, waeronder de minste niet en sijn dat het een prins is, die wt sijn eygen oogen siet ende hem niet laet leyden naer de interesten van Romen oft Oostenrijck. Den hartoch van Saxen is tegens Sweden al in hostiliteyt gecommen. Wij verlangen naer tijdingen van daer, soo van het oorloch als van handelynge. Mergen gaen ick naer Rotterdam, hoewel niet garen, om niet in UEd. saecken, nu ick alle de heeren meene te huys te vinden, te versuymen. Bidde om mijn gebiedenisse. Desen 4 Nov. 1635.

LXXXVII.

Bemoeiingen voor De Groot te Rotterdam. Het leger blijft in de oude garnisoenen. Het proces van de zeekapiteins. Buitenlandsche berichten.

Mijn Heere.

Ick ben gisteren bij Caesar geweest, dan hadde het ongeluck dat ick nyemant als *Couvvwenhove* [1]) en vont, met dewelcke ick soo verde hebbe gesproocken, dat hij aennam de saecke te bevoorderen, daertoe hij verclaert gans genegen te sijn ende meer, seyde, soude hebben gehaest, bijaldien hij niet en vont den tijt voordeel dede. Ick antwoorde wel te oordeelen den tijt dienstych was geweest, maer dat die wederom in andere consideratien diende waergenomen, alwaer het maer omdat aen mijn devoir wert getwijfelt. Andere insichten wilde ick niet noemen, oock niet geloven dat men eerlijck wtstel souckt, hoewel het oock wel can wesen. Ende nademael ick begrijpe dat UEd. de jegenwoordyge occasie daer niet moet versuymen, bijsonder nu licht soude connen gebeu-

---

1) Willem Allertsz. van Couwenhoven, lid van de Vroedschap te Rotterdam.

ren dat Vindex, soo Alcaeus voortgaet, Aristoteles ende Cimon niet sal sparen, soo ben ick van gevoelen dat die occurentie dient gemenageert.. Ick moet wachten dat Dionysius ander voochden thuys commen ende, soo ick mercke men langer sleept, nieuwe instantien doen, hoewel het mij seer ongelegen compt. Dan ick vertrouwe des te meer dat de belofte mij gedaen niet sonder effect wesen en sal, omdat degene, daer se van comt, Irenaeus wederom heet te gebruycken. Fabius sal mede de goede hant aenhouden. Dat Eusebius aen Cimon voor Manlius soude hebben geschreven, gelijck UEd in sijn brieff van den 19 Octob., bij mij desen middach ontfangen, aenroert, hebbe ick niet gehoort. De charité, die de courante van Brabant UEd. leent, sal voor desen van andere wesen geschreven; van nyemant van qualiteyt is mij daer tot noch toe yet van voorgecommen, is oock weynych ruchtbaer. De maréchal de Bresé is iegenwoordych hier, gaet Noorthollant besichtygen ende dan voorts naer Vranckerijck. De compangien werden niet gebracht, hoewel het leger is gescheiden, in haer oude garnisoenen, dan blijven meest op den Gelderschen, Stichtsen bodem mitsgaders de naestgelegen steden van Brabant, om terstont een leger te formeren. Den viant schijnt oock sijn volck legert op de Demmer ende naeste plaetsen; Gennep heeft hij gefortificeert. Gisteren sijn negen van de gevangen zeecappiteynen in den Hage gebracht, daer de reste wert gewacht, om bij negen wt de Admiraliteyten, negen andere daertoe gecommitteert, haer proces te maecken. Sonder exemplaire straffen sal het niet afflopen, sijnde haer feyt, naer die haer hebben geëxamineert mij verhalen, van notoire poltronnerie niet excusabel. Dat den hartoch van Saxen tegens den heer Rijxcancelier tot hostiliteyt is gecomen sal UEd. nu hebben vernomen, oock dat den lantgrave capituleert. St. Chaumont doet belofte aen den Nedersaxisen creyts van volck en gelt, maer ick en weet niet yet resteert als de steden met Sweets garnisoen besett, dat hem onder des Keysers gehoorsaemheyt niet en voucht, ende sijn de grote toeseggyngen ende cleyne prestatien van Vranckerijck in Duytslant soo bekent, dat sulke woorden van weynych operatie connen wesen. Dat

den Keyser off Vranckerijck eenyge Polacken in haren dienste souden hebben aengenomen wert mij geseyt van die wt die quartieren commen niet te wesen, hoewel d'een ende d'ander door haer ministers grote mine hebben gemaeckt van sulckx te willen doen. De steden, daer de meeste Fransoisen in garnisoen sijn geleyt, clagen seer over haere grote insolentien. Soo geen gerede betalynge en volcht staen swaerder inconvenienten te vresen. Naer ick noch kan bevinden soo is den cortsten wech van de brieven door handen van mons^r Abbesteech. Dan UEd. dient dickwils te schrijven ende tweemael 's weeks, om altijt wat op voorraet gereet te hebben. Bidde om mijn gewonelijcke gebiedenisse. Desen 6 Nov. 1635.

De vrienden sijn, Godt loff, alle wel. De sterfte is tot Leyden gecommen tot op 1000 's weeks; in andere plaetsen meerdert eer als mindert.

Den Admirael gaet wederom naer zee.

LXXXVIII.

Over zijne correspondentie met De Groot en de bevordering van diens belangen te Rotterdam. Samenkomst te Turnhout. Verdere berichten.

Mijn Heere.

Ick heb in acht of thien dagen tijts verscheyde van UEd. brieven ontfangen, gedateert den sesten, twaelffden, negenthienden ende sesentwintychsten Octobris; van dewelcke ick UEd. ten hoochsten bedancke, ende voornamelijck van die van den sesentwintychsten, die mij wat wijtlopyger als veele voorgaende heeft geinstrueert ende het geluck heeft gehadt van over Amsterdam spoedych over te commen, ende op een tijt dat ick niet en weet dat yemant hier brieven hadde ontfangen. Bidde UEd. hem de moyte niet gelieve te laten verveelen van

dickwils ende punctuelijck te schrijven, bijsonder soo wanneer ons Neeff bij mij sal sijn, die ick soo veel daervan sal mededeelen, gelijck oock Numerianus ende andere als UEd. goet sal vinden, meerder niet, alsoo mijn oogemerck is Felix, ist mogelijck, daermede dienst te doen, mogelijck waer toe het te passe comt. Dat mijne brieven traech overcommen verwonder ick mij niet, alsoo den wint, voor die van hier naer Vranckrijck varen, ordinaris contrarie is. Maer dat wij, daer den wint deurgaens van Calis goet is, in drie weecken over zee niet en hebben gecregen, soude vremt wesen, soo wij niet en wisten datter niet altijt occasie en is van oorloochschepen. Desen naermiddach arriveert monsieur Graeff [1]), die twintych dagen op commoditeyt van een oorlochschip tot Calis heeft gewacht. Ick volge noch mijn ouden train ende bestelle mijne brieven door mons^r. Billant, doch wil wel tenteren off den wech van Amsterdam corter ende seeckerder is. Wat ick bij Caesar hebbe wtgerecht heb ick over vier dagen geschreven. Tsedert heb ick een ander van sijn voochden gesproocken, die mij deselffde toeseggynge heeft gedaen van soo haest mogelijck is het werck bij de hant te nemen. Sal voorts daerop aenhouden, omdat ick meende den tijt dient waergenomen; want hoe het tusschen den Aertbesie ende Latou metter tijt sal gaen is qualijk te weten. De croon Sweden ende den hartoch van Saxen sijn gecommen tot hostiliteit. Dat eenyge troupes wt Pruysen tot Wismar waren aengecommen is hier geschreven. Den lantgrave van Hessen is wel in stilstand van wapenen met den Keyser, maer noch niet volcomentlijck verdragen. Den paltsgrave is naer Engelant, daer hij wel eenyge inclinatie tot hulp sal vinden, maer weynych effecten. Den Prins-cardinael heeft gelaten ses duysent man binnen Cleeff tot secours van die binnen Schenckenschans sijn, doende de stat van Cleeff fortificeren. Met de reste van sijn leger was hij gegaen naer [Peen], ende Picolimini met sijn Croaten lach ontrent Reurmonde. Sijn Ex^tie was selffs binnen Arnhem,

---

1) Cornelis de Graeff, later meermalen burgemeester van Amsterdam,

het leger bij heele regimenten, om subitelijck het weder bij den anderen te connen rucken, in de naeste steden daerontrent geleyt. Vindex volck was noch meest in het velt, dispuyt vallende *op het servitie*, dat men Cimon sustineert te moeten betalen. Wederom nieuwe materie *van miscontentement*, hetwelck dagelijcx is geschapen niet te minderen, bijsonder nu men continueert met Alcaeus te spreecken. Catilina is *naar Tuurnnout*, sal *daer* Virginius broeders *secretaris vinden*. Zosimus hout hem niet gecontenteert met de communicatie die men hem doet, alsoo men die kan approprieren naer men goet vint; meent Verus een van de sijne over ende bij alles behoort te hebben. Veele sijn curieux te sien wat garen daervan gesponnen sal werden, want het is een seer verwarde staet. Dese weecke sal men het proces maecken aen de gevangen zeecapiteynen, die nu alle hier sijn. In Vrieslant werden de magistraten van de steden bij de gemeente, met goetvinden van de gedeputeerde, buytens tijts verseth. Eenyge conynkxschepen sijn wederom in zee, ende den Admirael met statenschepen die gaen soucken. Dat de Spaense vlote naer Brasil is heeft men hier seeckere advisen, ende beginnen de Westindische actien daerop te vallen. Doet mijn gewonelijcke gebiedenisse. Desen 12 Nov. 1635.

Dat de stat van Limburch met stormenderhant ende het casteel bij compositie, faute van stercker guarnisoen, is verloren, sal UEd. hebben verstaen. Voor het dubbelt van de brieven van Feramusca [1]) bedancke ick UEd. Als wat raers hebt, sal mij door de communicatie vinden verobligeert

---

LXXXIX.

Overwinningen van de Zweden op de Saksers.

Ick communicere UEd. niet garen tijdyngen, die ick niet voor heel seecker en houde, ende nochtans kan ick

---

1) Welke brieven bedoeld worden, is mij niet gebleken.

niet naer laeten over te schrijven het gene ons met veel brieven van coopluyden van Hamborch in date den 27 Octob. ouden stijl wert geadviseert, waeraen ick alleen twijfele, omdat de tijdynge soo groot ende important is, ende mij niet garen arrestere op de coopluyden geruchten, die haer niet altijt ten besten en informeren. Deele daerom mede hetgene wij met brieven van den 12 van Amsterdam hebben ontfangen, te weten dat de Saxise onder den generael Baudissen [1]), de Sweden tusschen Damnits ende Dannenburg tot over de Elve vervolgende ende de Sweetsche haer met goede ordre hebbende geretireert, ende de Saxise mede over de Elve gecommen sijnde de Sweetse haer hadden ommegekeert ende met sulcken furie op de Saxise aengeseth, dat se deselve in de vlucht naer groot gevecht hebben gebracht. Doch alsoo de Saxische waren omcingelt, hebben twee a drie duysent mannen haer moeten ondersetten; de reste tot acht regimenten toe, alle infanterie, sijn doot geslagen. Hartoch Hans Carel van Saxen-Lauwenburch beneffens veele andere officieren souden gevangen genomen sijn, den oversten Baudissen, swaerlijck gequest, het ontcommen met grote moyte. Twee dagen voor dese defaite hadden, soo deselffde advisen seggen, vijff hondert Sweetse ruyters vijffthien hondert Saxise in de vlucht gebracht. Alle de bagagie was aen de Sweetse gebleven. Van Stetijn was oock geschreven dat aldaer ontrent 1500 Keyserse van de Sweetse waren geslagen, dat deselffde souden connen wesen die, voor de groote defaite, in de vlucht bij andere werden geseyt te sijn gebracht. Tot confirmatie van dese tijdynge sal ick niet anders seggen als dat sij schrijven dat tot Hamborch een voornamen Sweetse overste seer gequest was aengebracht ende de victorie door Banner selffs aen een voornaem persoon aldaer was verwittycht; ende dewijle het ontrent die quartieren soude moeten sijn gebeurt, soo heb ick UEd. niet connen onthouden, verwachtende naerder seeckerheyt, sulckx ick dit hebbe ontfangen mede te deelen. De heer Brasset heeft selffs advisen wt Ham-

1) Wolf Heinrich Baudissen.

burch. Catilina wert den tweeentwintigsten deser wederom *van Tuirnout* bij Themistocles verwacht, waer Cimons volck haer dan mede sullen bevinden. Van Alcaeus schijnt apparentie te sijn. Serranus seyt Vindex *niet handelt.* Desen 14 Nov. 1635.

XC.

De tresves-onderhandeling en de overwinning van Banér. Het huis te Billant genomen. Buitenlandsche berichten. Particularia.

Mijn Heer.

Den negenthienden arriveerde hier UEd. soon, die mij heeft behandycht drie van uwe brieven, die mij alle toonen dat UEd. mij souckt van alles wel te informeren, waerover ick UEd. ten hoochsten bedancke. Dan het is mij leet dat de traecheyt ende d'onseeckerheyt van de gene, die de brieven van hier souden bestellen, mij beneme het middel daerwt UEd. soude connen speuren, soo alle de mijne op haer tijt overquamen, dat ick alle occasien waerneme om UEd. van hier niet schuldych te blijven. Daer hope ick in te continueren, hoewel het peryckel dat de brieven onder wege lopen weynych lust geeft tot correspondentien, want de tijdingen deurgaens ontijdelijck commen als sij al ter hant geraecken. Dat eenygen tijt herrewaerts bij Cimon van Clodius aengaende Alcaeus is gesproocken, heb ick nu vier, vijffmael successivelijck Felix doen verstaen, met de particulariteyten daertoe horende. Het wert oock noch gecontinueert, met hope, naer Coriolanus mij desen dach heeft laten weten, van *aequitable conditien.* Iovinianus vint daer grote difficulteyt in, alsoo veele Saturninus te veel estimeren, andere Vindex sullen soucken contentement te geven. Zosimus *neeff* is van Terentius in vier dagen *gecomen;* wat hij brengt sal men haest horen, *den tweeentwintichste* comt

Cimon tot Themistocles *byeen*. Aen de defaite van de Saxische door Banner gedaen, daer ick in mijnen lesten van hebbe vermaent, wert niet getwijfelt: drie duysent sijn ondergesett, vier duysent nedergeleyt ende gedissipeert alle voetvolck. De Sweetsche vervolchden de victorie. Het Pruyssische secours hielt men in Pomeren gearriveert. Desen morgen hebben wij tijdyngen dat het huys te Billant, liggende over Schenckenschans op de Cleeffsche sijde, bij de onse is ingenomen, dat men hoopt tot het recouvreren van het fort sal connen helpen. Men meent St. Chaumont den Conynck van Denemarcken, die niet garen het bisdom van Bremen soude quiteren ende den Keyser nochtans voor sijn soon begeert, in de Unie souckt te trecken. Somyge gaen soo verde gelijck off sijne Mteyt, om tot veltoverste te gebruycken, graeff Henderick van den Berch hadde ontboden; dat is seecker dat graeff Henderick door Bremen is gereyst. Den lantgraeve, die men heeft gelooft sijn accoort met den Keyser al hadde gesloten, seyt men nu dat sijn troupes tegens den Keyser aenhout. Engelant soude veel connen geven, alwaer den Ceurvorst noch niet en is gearriveert, maer door contrari wint, naer dat hij t' seyl is geweest, wederom in Zeelant gecommen. D'Ambassade, die van hier naer Engelant was gedestineert, wert noch gesecreteert ende seyt Spartacus den tijt daertoe noch niet rijp te sijn Aen mijn devoiren bij Caesar sal het niet ontbreecken, dan kan noyt die luyden gesamentlijck thuys vinden, sijnde nu een van de hare onder de 18 rechters over de judicatuyre van de gevangen capiteynen gestelt. Quast is op saterdach oock verseeckert, hoewel geoordeelt wert, selfs bij die sijn apprehensie nodych hebben geoordeelt, dat hij ende meer andere hare justificatie licht sullen connen doen. Limburg is verloren bij faulte van volck, vijff compangien lagen daer binnen, 230 mannen sijn daer maer wtgecommen. Van dage is het weer ende de wint goet geweest om van Amsterdam te vertrecken. Godt wil hem bewaren [1]). Soo wederom hier comt sal ick sien off ick hem eenyge

1) Dit ziet op het vertrek van den zoon van De Groot. Vgl. N°. 93.

kennisse kan doen maecken, mogelijck waer toe kan dienen. Desen 19 Nov. 1635.

Wt het bijgaende[1]) sal UEd. sien, waertoe de menschen vervallen.

XCI.

De Groot stelle zich op goeden voet met den Prins. Van Pauw spreekt men niet meer, Cats bewaart zijn plaats. Frankfortsche tijdingen. Ontvluchting van Fransche krijgsgevangenen.

Mijn Heer,

Over drie dagen heb ick UEd. geadviseert dat ons neeff sondach lestleden hier is gepasseert, Godt wil sijn leytsman sijn. Wt Constans kan ick wel mercken dat de Aertbesien, soo toegemaeckt, niet seer smaeckelijck sijn. Felix doet voorsichtych dat hij in tijts sorge draecht, want nu Otho wech is sal Aelianus soo veel niet connen wtrechten. De Bloemcool heeft oock sijn aemulos. Iovinianus seyt dat te hebben connen mercken aen propoosten *van van den Honert*, die hem vraechde off Iustinus oock *van* Sophi *was ambassadeur*, ende hem redenen gegeven werden waerom hij het most geloven toonde hij verwondert te sijn, van Cajus volck contrari immers twijfelachtig daervan te hebben hooren spreecken. Philemons saecken staen niet te beteren, daerom sal goet sijn dat Constans gesel hem wel stelle met sijn Neeff. Van Serranus spreeckt men niet meer off hij doot waer, off Aristoteles hem wederom levendych sal maecken sullen wij sien; binnen acht dagen comt hij hier. Cimon is noch met Alcaeus besych. Vindex is niet wel tevreden, doch doet tot noch toe daer van geen publycke demonstratie. De Latou, dencke ick, sal maecken van de Endivie claer te wesen, ofte eerst spreecken als men siet dat

1) Dit ging verloren.

het daerop aencomt. De Francfortse tijdyngen van dage over Amsterdam gecommen seggen, dat die van Ments met negen hondert mannen hebben overvallen Gustavusburch, daer dat inlagen ses hondert kaisersche, dewelcke sij meest alle hebben doot geslagen, de provisien van wijn daer in gevonden in Ments gebracht. Die van Hanouw hadden een quartier, van de keysersche met een regiment beseth, opgeslagen, defenderen haer wel, presenteren haer op het Francfortse accoort den Keyser over te geven; volck in te nemen toonen sij niet geresolveert. Desen middach heb ick gesien een brieff van monsieur Caluwaert, garnisoen houdende binnen Maestricht, adviseert dat de gevangenen bij de Fransoisen in de bataille van Avennes, op prins Thomas verovert ende in die stat binnen een commanderie bewaert, door een [muur] wt de plaetse daer sij in waren gesloten sijnde gebroocken, daer hulpe hebben gevonden bij den coster, die haer sleutels van alle sloten heeft gesubministreert ende door de kercke op de strate heeft gebracht, alwaer soo goede guides, daer toe geapposteert, hebben gevonden, dat sij, sonder van yemant te wesen gesien, wt de stat sijn geraeckt door een passage op een cleyn rivierken, genaemt le Iact, daer een ijser traille was doch niet tot aen het water toe, ende tusschen de traille ende de gront was ontrent twee voet spacie; hebben haer plat nedergeleyt, sijn een voor een tusschen de traille ende de gront door het water gecroopen ende hebben buyten de stat gevonden personen die op haer pasten, die deselve hebben gebracht in een stat van den viant, soo den naem....[1]) is vergeten Neuille, waer sij op den middach sijnde gearriveert de stat eerst door het lossen van het canon daervan is geadviseert. Dit heele beleyt is gebrouwen, soo men schrijft, bij de geestelijcke, ende mach dienen tot preadvertentie datter niet erger op en volge. Een dach geleden heb ick mij geinformeert off een seeckerder off corter wech tot bestellen van de brieven was te vinden, doch wert mij geseyt geen andere te sijn als over Zeelant, die monsieur Billiant gebruyckt. Dat traech

1) Een woord weggeschcurd, denkelijk: „mij niet."

overcommen is bij faulte van scepen ende contrari wint. Ick sal geen occasie versuymen van schrijven, verwachte UEd. van gelijcke sal doen. Bidde om mijn gebiedenisse. Desen 22 Nov. 1635,

Diogenes *man* bewaert Manlius' plaetse, niemant anders. Nomadum more vivitur, nemo ubi audit neminem.

XCII.

Buitenlandsche en binnenlandsche berichten. Dood van Van Santen. Schenkenschans bijna genomen.

Mon frère.

Ick schrijve desen bij avance gaende naer Delft, alwaer ick lichtelijck soude connen vernachten ende maendach middach, ordinaris dach, niet te huys wesen. Het subject van mijn reyse is voor een groot deel dat ick, genooth bij den heer Brasser [1]) in compangie van een van Caesars volck, wil sien off ick soo veel kan te wege brengen dat met de eerste gelegentheyt een bijeencompste wert geleyt. Van Alcaeus heb ick niet nader verstaen. Eenyge van Pyrrhons volck, daeronder den aensienlijckste, hebben haer vrij wat geformaliseert dat Cimon sonder ordre soo verde met Catullus is gegaen. Sed hi motus animorum etc. pulveris exiguitate. Van wegen Cimon is *aen de stenden van* Claudius geschreven tot bevorderynge van het huwelijck van Tibullus suster; *de conynk* heeft hem soo verde *aen Honert* verclaert, dat hij seyt die off geen. Daer sijnder die meenen dat met dat houlijck, ende een te maecken met Tibullus ende Xenocrates dochter, vaste fondamenten waren te leggen om door een alliantie van de kinderen, die te wedersijden daeruyt souden commen, eenen vasten bant tusschen Sophi ende Claudius te maecken; doch dat is verde te soucken. Van den lant-

---

1) De pensionaris Govert Brasser.

grave wert verscheyden gesproocken ende geadviseert; daer sijnder die seggen dat hij finalijck met den Conynck van Hongeren is geaccordeert; andere dat, in plaetse den Conynck soude teyckenen de articlen sulckx die bij den lantgrave waren gesonden, deselffde t'eenemale in substantie verandert, geteyckent terugge heeft gesonden ende den lantgrave die niet heeft geaccepteert. Soo veel isser van dat sijn volck noch op de been blijft, de plaetsen in Osenbrug ende het stift Munster beseth, ende heeft den Ceurvorst van Ceulen commissarissen gesonden om te sien off ontruymynge soude geschieden. Hanou defendeert hem noch. Monsieur de St. Chaumont was wederom bij den heer Rijxcancelier te Wismar gecommen, van waer men meent hij naer Denemarcken gaet. Met het proces van de gevangene cappitainen is men besych. De sterfte in dese landen is noch groot, op eenyge plaetsen mindert; te Amsterdam ende Utrecht mindert; Leyden heeft al tusschen veerthien, vijfthien duysent menschen verloren. Over twee dagen is hier gesturven monsieur van Santen [1]), neeff van de vrouw van Eussum, broeder den schout van Delft; is vier, vijff dagen sieck geweest, sijn broeder noch suster hebben hem niet gezien. De vrouw van Eussum heefft hem tot het uyterste geassisteert, joffrouw van Dorp in huys gebleven tot den dach dat hij sturff. Twee uyren voor sijn doot ontboot predicanten ende notaris; de predicanten hebben haer geexcuseert, den notaris is gecommen ende heeft testament gemaeckt. Alle de onse sijn, Godt loff, noch wel, behalven onsen neeff van Varyck Doet mijn gebiedenisse. Desen 24 Nov. 1635.

UEd. dienstwillygen broeder,
N. v. Reigersberch.

Soo terstont, dat is desen saterdach middach, comt tijdynge, dat in de Duffel naer het huis van Billant op den viant sijn verovert alle de

---

1) Gerrit van Santen, lid van de Staten van Holland, zoon van Willem, lid van den Raad van State van 1608—1610. De schout van Delft heette Francois Willemsz. van Santen.

wercken van den viant op de redoute van het Spuy leggende ontrent Griethuysen. Daerenboven heeft men gister morgen in een groote [gevechte] ingenomen in de Betuw de buytenwercken van het fort Schenck, resteert alleen een halve maen voor de brugge. Het fort kan het nu niet lange maecken.

XCIII.

Schenkenschans. Komst van Brezé en Charnassé. Cornelis de Groot.

Mon frère.

Den vierentwintichtychsten deser ende vier dagen te voren heb ick UEd. wijtlopych van alles geadviseert. Tsedert hebben wij niet anders als dat het veroveren van alle de wercken buyten den Schans tot op de halve mane naer voor de brugge continueert, ende lopen tijdyngen, gebracht met die van Arnhem commen, dat sijn Ex^tie^ oock het fort bij het Spuy ontrent Griethuysen in de Duffel heeft becommen; dan daer is noch geen publyck schrijven van. Alle hetselve sijnde wert gissynge gemaeckt het fort eer langen tijt, dat is binnen drie, vier weecken, souden connen werden genomen, ten ware het winterwater te hoge wiert, hetwelck niet alleen de progressen kan beletten, maer oock alles infructueux maecken dat den heelen somer is gevoirdert, ende alles brengen in poincte dat met het voorjaer van voren aen sal sijn te beginnen. Van den tresves wert gelooft dat noch wert getracteert, seeckerheyt hebben wij gene off weynych. Dat den marechal de Bresé heeft ontfangen commissie als Ambassadeur extraordinaris, monsieur de Charnassé als Ambassadeur ordinaris, sal UEd. daer hebben verstaen. Off het is om de handelynge te assisteren, gelijck wort geseyt, off wel daerover te clagen ende die te beletten, gelijck meer apparentie heeft ende ick gelove, sullen wij moeten verwachten. Wt Duytslant hebben wij niet nader tsedert

de nederlage van de Saxise, daer ick voor desen van hebbe geschreven. Ick sal verlangen te horen het goet succes van ons neeff de Groots [1]) reyse. Soo wederom hier comt te passeren, vint UEd. het goet, soo sal ik hem wat ophouden ende sien wat bekent te maecken. Het verstant is seer goet, waer maer wat meer vasticheyt daerbij, ende op d' uytspraecke leth hij niet genouch. Ons neeff Reigersberch, die ick weet dat UEd. seer is gerecommandeert, bidde ick dat sijn tijt wel mach besteden. Het gene Iustinus dienstych oordeelt om hem bij Aristoteles ende Gracchus wel te stellen, dient niet versuymt. Negotium Caesariense est mihi curae. Desen langer te maecken beleth mij den goeden wint, die mij presseert om UEd. soon naer den Briel te depescheren. Godt wil hem geleyden ende ons alle te samen in sijn heylige protectie nemen. Desen 28 Nov. op den middach 1635.

UEd. seer geaffectioneerden ende
dienstwylligen broeder
N. v. Reigersberch.

XCIV.

Brezé en Charnassé in Den Haag. Conferentie te Turnhout. Reis van den Paltsgraaf naar Engeland. Dood van Hasselaar.

Mon frère.

Ick schrijve desen omdat den wint wederom oostelijck wayt, op hope dat de reyse, over drie dagen gestuyt, nu voortganck hebben sal, ende omdat ick meene het qualijck soude vougen dat UE. van de verste brieven niet hebben soude ende geen achterdencken te laten alsof bij mij yet was versuympt. Andersints hadde ick van de

---

1) Cornelis de Groot, oudste zoon van Hugo.

penne in de hant te nemen mij wel mogen onthouden, omdat niet sonderlijx en occureert. De heer van Charnassé is gisteren in den Hage des 's morgens gecomen; morgen wert den maréchal de Bresé verwacht, doch sal hem, naer ick ben onderrecht, met geen solemniteyt laten ontfangen; want off wel seecker is den eenen als Ambassadeur extraordinaris, den anderen als ordinaris is gecommitteert, soo laten sij dat noch niet esclatteren. Hoe verde het compatibel is de Staten als collonel te dienen, den Conynck als Ambassadeur bij de Staten, geeft materie van discourssen, waerop ick onlanckx allegeerde 't gene mij voren staet in Epistolis Plinii gelesen te hebben, daer hij gewaecht a Pompeio Falcone an in tribunatu causas agere deberet, plurimum referre, quid esse tribunatum putet (antwoort) An potestatem sacrosanctam an inanem umbram et sine honore nomen etc. [1]), UEd. beter als mij bekent. Men meent het daerop aen is geleyt, dat beyde dese Ambassadeurs van wegen den Conynck, op de notificatie aen sijne Mteyt gedaen, in de handelynge sullen presenteren te intervenieren ende deselve alsoo infructueux maecken. Al vruchten van het tractaet met soo veel ijvers ende onvoorsichtycheyt voor desen bij die meest[en] doorgedrongen, die haer selven daer nu meest mede sullen vinden verlegen. Soo veel ist dat des Coninckx ministers haer nu seer binnen houden; waerop dat rust sal hem openbaren. In de samenspraeck tot Turnhout wert geseyt de Spaense wtstel van tijt hebben genomen; somyge meenen sij ordre wt Spaenge verwachten, sommyge dat de doot van Duc de Lerma dat heeft veroorsaeckt. Het kan oock sijn dat men dat voorgeeft om Alcaeus werck *te deguiseren*, alsoo seecker is dat Catilina bij die van Virginius tsedert *tot Vliemen* is geweest. Wt Duitslant hebben wij niet. Bij de Lely bloyt de Tulipe meer ende meer, ende Cimons cruyden hebben daer minder cracht. Den paltsgraeff, die lange te Vere door contrari wint heeft gelegen, meent men dynxdachs is vertrocken. Die het hoff van Engelant meenen te kennen, hoewel sij vasthouden den Conynck hem wel is geaffectionneert,

1) Plinii Epistularum l. I. ep. 23.

oordeelen dat sijne reyse door het beleyt van de ministers infructueux sal werden gemaeckt. Dat den prins Thomas in plaetse van den hartoch van Lerma generael is gemaeckt wert wt Brabant geschreven, ende dat met een pensioen van hondert duysent croonen, tsestych voor sijne Altesse, vierentwintych voor de princesse ende sesthien voor de kinderen. Het overlijden van den majoor Hasselaer [1]) sal UEd. buyten twijfel voor desen sijn geschreven. Over vijff, sess dagen heeft de magistraet van Amsterdam die plaetse gegeven met de compangie aen den bewinthebber Hasselaer [2]), waer mede sij tonen haer veel aen de bedienynge gelegen te sijn, gelijck het oock in der daet is. Ick wense die familie veel goets, want sij het meriteert, sijnde vroom, courageux ende den Staet wel geaffectionneert. Recommandere mij aen mijn suster. Blijve [3])

UEd. dienstwillygen ende seer
geaffectionneerden broeder
N. v. Reigersberch.

XCV.

Schenkenschans. Onderhandeling te Turnhout. Ambassade naar Engeland. Magistraatsverkiezing in Friesland. Verhouding van Frankrijk en de Republiek.

Mon frère.

Ick hope den wint, die wederom wayt, beter sal dienen als de twee voorgaende reysen dat UEd. soon op wech is geweest. Tsedert ons neeff [4]) van Amsterdam is gegaen hebben wij geen tijdynge, vreese hij den heer Rijxcancelier te Wismar off daeromtrent niet sal hebben gevonden, alsoo hier schrijvens [is] dat sijne Ex^tie^ stont om

1) Nicolaas Hasselaer, zoon van Pieter Dirkszn, stierf 14 Aug.

2) Dirck Hasselaer, halve broeder van Nicolaas, werd den 22sten Nov. benoemd.

3) Zonder dagteekening. Met de hand van De Groot op de keerzijde, „Nov. 1635. N. Reig."

4) Cornelis de Groot, oudste zoon van Hugo.

naer Sweden, daer den Rijxdach gehouden wert, te gaen. Eenyge hebben hope het fort Schenck desen winter sal wesen te vermeesteren, dan het hanckt aen het opperwater, soo dat haest comt is alles wat dit jaer is gedaen te vergeeffs ende sal men met de lente van nieuws alles, offer niet begonnen waer, wederom bij de hant nemen. Den viant schijnt garen nieuw volck ende provisie in het fort soude brengen, om hetwelcke te beter te beletten geseyt wert sijn Ex^tie^ noch tot Aernhem te blijven, alwaer de gedeputeerde oock noch sijn, ende het gaen ende commen naer ende van Turnhout van de heer griffier Musch wert gecontinueert, tot weynych contentement van beyde de Franse soo extraordinaris als ordinaris Ambasdeurs, iegenwoordych alhier. Haer dessein moet wesen dat men in Vranckerijck onse handelynge sal connen met een handelynge praevenieren, ofte ander middel weten om de conclusie te beletten. Anders meen ick niet sij het soo stil, dewijle daerin misnoegen hebben, alles als sij noch doen souden aensien. Eenyge in desen Staet tonen miscontentement, namentlijck de stat van Leyden, de vergaderynge soo weynych openynge wert gedaen, waerin, naer de forme van onse regerynge, sij geen ongelijck en hebben; nochtans d'ervarenheyt leert dat sulke saaken onder veele niet wel connen werden beleyt. Den viant schijnt te volgen sijn oude spoor ende Spaense maxime, met remisen ende longeur het werck slepende. Van de ambassade naer Engelant is weder gewach, alsoo advisen wt dat Rijck seggen men voor cleynachtynge interpreteert het lange wtstellen, te meer alsoo alreede nominatie is gedaen. Dan het schijnt dat alles wat hier wert gedaen daer qualijck wert geinterpreteert bij degene die, den Spangaert gunstych sijnde, in het hoff van den Conynck meer credyt vinden als de Crone van Vranckrijck oft desen Staet dienstych is. Naer Spaengen sendt den Conynck van Engelant een ambassade, daertoe gedestineert is Arondel [1]), Dorsset [2]) ofte Carlisle [3]), ende naer

1) Graaf Thomas Howard Arundel.
2) Graaf Edward Dorset.
3) Graaf Cumberland Carlisle.

Rome gaet van wegen de Coningynne een resident, op costen van den Conynck. Een praeparatoir van grote consequentie ende dat metter tijt in dat Rijck meerder vervremdynge voor desen Staet soude connen causeren, die Godt verhoede. Den affkeer, die de bisschoppen hebben van de Puritainen, geeft vreese dat sij in een ander extremiteyt inclineren. Den Ceurvorst is vertrocken, tot wiens receptie groote praeparatien in Engelant werden gemaeckt; vreese dat een goet onthael de eenyge vrucht sal wesen van sijn reyse. De nieuwicheyt van de veranderynge van de magistraten buyten tijt ende oude forme geschiet in Vrieslant bij ordre van Staten, wt miscontentement van de electien, bij den stathouder ende eenyge raden te eensijdych soo men seyt gedaen. Sacame is voor de veranderynge ende verstaen de Vriesen niet dat de Staten-Generael haerder hebben te bemoyen, als raeckende yder provintie het oppergesach in hetgene gebleven is buyten de Unie, gelijck van wegen de vergaderynge van de Staten van Vrieslant de Staten-Generael is aengeschreven. De Fransoisen sijn alle mede in garnisoen gebracht, waerin bij veele steden wat difficulteyt is gemaeckt, niet alleen om haer grote dartelheyt maer oock excessen, daer sij haer de sterckste vinden. Voor haer vertreck wt de Betuwe hebben sij de dorpen daer [sij] logeerden gespolieert. De proceduyren tegens de capitainen continueren, dan mishagen veele die gecommitteert sijn ende andere de forme van delegatie van rechters. Den heer pensionaris Brasser, een van de gedelegeerden, is sieck. Tsedert het schrijven, dat mijn neeff mij heeft gebracht, heb ick geen ontfangen; sal seer verlangen wat daer passeert. Dat men niet ten besten op desen Staet daer is gesint vrese ick seer, want ick mercke affkeer bij de Fransen begint te vallen, die alles bij den haren trecken om qualijck te interpreteren ende particuliere actien soo duyden, als off een geformeert dessein waer tegens den Conynck off den Cardinael. Als bij exempel de heer maréchal de Bresé niet soo promptelick ende wel bij den magistraet van Aernhem van logement werde versien, heeft int particulier geseyt dat hij merckt men hem qualijck wil, omdat hij is parent van den

Cardinael, den welcken men in desen Staet haet, daer nochtans van de Staten van den heer Cardinael loffelijck wert gesproocken ende gevoelt. Soo gaet het als men met sijn machtyger hem te seer verbint: in plaetse van meerder vrienschap groeijen nieuwe simulteyten. Ik vreese wij alle onse swaricheden noch niet en sijn te boven, want binnen ende buyten een groot misnoegen is, et sqallorum invidia a paucis peccatur. Desen 6 Decemb. 1635 op den middach.

UE. dienstwillygen broeder
N. v. Reygersberch.

XCVI.

Buiten- en binnenlandsche berichten. Schenkenschans.

Mijn Heer,

Onder UEd. soon sijn verscheyde van mijne brieven, daerbij ick successivelijck hebbe geadviseert hetgene UEd. van hier soude dienen te weten; dan alsoo deselve nu dicmael op wech geweest sijnde door veranderynge van wint wt den Briel heeft weder moeten commen, soo sende ick desen onder het ordinaris couvert, om te sien off die over Zeelant passage sal connen vinden. Ick sal verlangen te horen off ons neeff de Groot den heer Rijxcancelier te Wismar of Straelsont sal hebben gevonden, alsoo wij hier advisen hebben dat sijn Ex^tie^ naer Sweden stont te reysen, alwaer de stenden vergadert waren. D'opinie is daer niet lange blijven sal. Van finael accoort van den lantgrave is noch geen seeckerheyt. Die vorst toont wisselijck te gaen ende met sijn machtyger goet ende claer bedynck maecken wil, waerom dilucidatie op eenyge articulen heeft van den Conynck van Hongeren versocht. Van wegen Vranckerijck sijn aen hem grote presentatien gedaen, jae soo voorderlycke dat, soo sij in tijts waren gecommen, men veel daer mede, naer die in des lantgraves dienst sijn schrijven, soude hebben connen

wtrechten; dan op de praestatie soude het aencommen. Den extraordinaris ende ordinaris Ambassadeur van sijne Mteyt sijn op gisteren, naer sij hier al eenyge dagen waren geweest, van Rijswijck met solemniteyt ingehaelt. Sijn Extie ende gedeputeerde sijn noch tot Aernhem ende gaet den heer griffier Musch noch over ende weder. Voor het huys te Bilant in de Duffel, bij de onse voor desen verovert, is een retranchement gemaeckt, alwaer veertych compangien in logeren, dan was Piccolomini met de Croaten wederom ontrent Cleeff, alwaer den viant meer volckx naer toe trock om onse wercken, waer het mogelijck, te forceeren. Den gouverneur van het fort Eynouts [1]) was gequest, tot sijn assistentie met commandement daer binnen gesonden den major van het regiment van Isenburg, soodat het wt- ende ingaen den viant noch niet is benomen. De wercken in de Betuwe voor het fort op den viant gewonnen sijn seer masyff, met rys seer doorvrocht, bastanter als de onse om het opperwater te resisteren. Voor het fort heeft den viant een stuck horenwerck ende een contrecharpe, dat werck sal hebben te vermeesteren. De comste van monsieur Heuft, die men seyt veel gelts brengt, sal seer tijdelijck sijn, want onder de Fransoisen daer groot gebreck van is. Die van Hollant hebben geresolveert dat men Aerssens wederom tot de Engelsche ambassade soude sommeren. De Alcaeo video bene sperari. Manlius seyt tusschen Vranckrijck ende Spaengen tot noch toe geen handelynge is geweest, oock geen aengevangen soude werden sonder desen Staet daerin te begrijpen. Dan wat sij op de advisen van het tractaet van Nederlant sullen resolveren weet hij niet. *Euskerke* [2]) in sijn particulier schrijven seyt, dat men van die sijde wel gaet, maer dat men murmureert over de geruchten die van hier commen. Bij Caesar houde ick gestadych aen, die mij oock hebben getoont acte van devoir. In die saecke, noch in yet dat UEd. raeckt, sal

---

1) Einholts Vgl. *Mémoires de Fred. Henri* p. 187 svv.

2) Jan Euskerke, Secretaris van de legatie te Parijs. Hij nam na den dood van Langerak in 1634 de ambassade waar.

ick niet versuymen. Hier sijn brieven van den 20, 25, 30 Nov., maer geen voor mij. Doet mijn gebiedenisse. Desen 8 Decemb. 1635, des avonts ten acht uyren

UEd seer dienstwillygen.

XCVII.

De audientie van de Fransche gezanten in de Staten Generaal. Schenkenschans. Politieke beschouwingen. Ellendigen staat der Fransche troepen. Verdere berichten.

Mon frère.

Ick ben niet weynych verwondert geweest, dat ick bij soo veel goede occasien, die alle de werelt brieven hebben gebracht, alleen niet en ben met de minste letter gefavoriseert [1]). Wat de oorsaecke is kan ick niet imagineren, want de menichvuldychyt van mijne brieven mij genouch stelt buyten schult van de minste naerlatycheyt. Dit is den vierden van die UEd. teffens sullen werden gelevert; ondertusschen is er een andere den ordinaris wech gegaen, ende dat in den tijt van veerthien dagen. Dan eer mij verder te beclagen wil ick sien waeraen de faute is. Hier hebben wij naer de receptie van den ordinaris ende extraordinaris Ambassadeurs van sijne Mteyt, voorleden vrijdach gedaen, niet gehadt als een complimentaire audientie met overleveren van twee brieven van den Conynck, inhoudende sijne Mteyt niet alleen met verwonderynge maer genouchsaem met estonnement hadde verstaen, dat niet iegenstaende soo solemnelen tractaet ende belofte daerbij gedaen, aen dewelcke sijne Mteyt int minste niet hadde gemanqueert, naedat wij den Conynck ende andere princen in het oorloge hadden ge-

---

1) Toch schreef De Groot geregeld, blijkens zijne brieven van 11, 12, 19, 31 Oct., 7, 16, 22 Nov., 1, 13, 20, 28 Dec. Maar zij werden zeer onregelmatig besteld.

engageert, wij sonder de minste notificatie niet alleen naer aenbiedynge van handelynge int particulier hadden geluystert, maer oock in handelynge waren getreden, sommerende waerin wij ons van den Conynck bebben te beclagen; dehorteert voorts daerin voorts te varen; dan voor conclusie voucht daerbij, dat bijaldien men immers goet vint daerin te continueren, dat hij sijne ministers hadde nader order gegeven. Dit is in effecte de substantie van de brieven, op gisteren met de eerste audientie overgelevert; off deselve mij is wel gerelateert weet ick niet. Wat de leste clausule seggen wil wert gedivineert; mijns oordeels, in cas men siet men in het handelen souckt te continueren, sullen de Ambassadeurs willen werden van wegens den Conynck, dat niet wel sal connen werden geweygert, geintromitteert, om soo Davi te wesen in comedia. Soodat het hem laet aensien dat weynych succes van het begonnen werck is te hopen, bijsonder bij de Franse oppositie, comende de contramine van de Westindische Compangie, die met groot getal van gedeputeerde aen commen houden men tot geen besluyt en come als onder de belofte, haer bij het octroy gedaen, dat is haere Compangie te mainteneren. Om welcke nochtans te dissolveren ende haer te ontrecken de conquesten, in Brasilien alrede gedaen ende verder te doen, den Conynck van Spaenge, onder vergoedinge van een goede somme van penyngen, nochtans meest tot de handelynge wert geporret. Den gouverneur van Schenckenschans Eyvouts hoort men dat van sijne quetsuyre is overleden. Soo lange de onse het fort of het spuy ontrent het sluyscken niet en hebben, can men den viant het wt- ende ingaen, ververssen van volck ende behoufte niet beletten. Men heeft opinie gehadt dat den viant het huys te Bilant voor hadde te forceren ende sijn op de comste van eenyge troupes te Cleeff de patenten aen onse guarnisoenen wtgegaen geweest, het rendevous tot Nimwegen geleyt, dan schijnt nu den viant alleen een convoy heeft gedaen. Somyge meenen sijn Ex^tie^ vrijdach van Aernhem vertreckt ende voorts naer den Hage comt, alwaer sijne presentie wel nodych wesen sal, want het tijt wordt om te letten, soo wij wt het oorloge niet en comen,

gelijck ick qualijck sien hoe wij gevouchelijck sullen, hoe wij het sonder confusie continueren. Het seyl soo hoge te voeren, dat is sooveel volckx te onderhouden, sullen alle de provintien eenparych moeten verclaren dat onmogelijck is; tot verminderynge van compangien, al waer het met vermeerderynge van volck, soo swack sijn deselve mits de schaersheyt van het gelt, weet ick niet off men reputatie genouch sal oordeelen. Wij en staen vrij in de beste positie niet, ende het quaetste is datter gebreck is van goet beleyt, autoriteyt onder de regieringe ende voornemenlijck van [trouwicheyt]. Elck souckt sijn selven, vele decus publicum. Groote klachten overal, sed plus quaerimoniarum quam remedii. Die de Staet lieff hebben ende met kennisse het binnenste doorsien connen haer over den stant derselver niet als ten hoochsten bedroeven. Ende is het quaetste van allen dat, in plaetse elck het sijne tot affkeer van de publycke swaricheyt soude contribueren, het meestendeel besych is om binnen luyden te vinden, die alles connen lijden, alles approberen. Van UEd. soon hebben wij noch geen tijdyngen, daer wij naer verlangen. Desen morgen seyde mij de jonge Camerarius, dat den heer Rijxcancelier den 9 Nov., off het was ouden off nieuwen stijl weet ick niet, dan presumere oude, tot Straelsunt was, met meenynge naer Sweden te vertrecken, doch dat den heer van St Chaumont hadde gesonden om sijn Ex^{tie} alvoren te spreecken, die oock een edelman aen den heer van St Chaumont hadde gedepecheert ende tijt ende plaetse geassigneert. Den lantgrave hout men niet dat noch finalijck is verdragen. Gallos seyt men dat op sijn tocht naer Lorraine sijn leger wel thienduysent man heeft verswackt. De Franse ministers tonen off hope waer dat den Conynck van Engelant mede in de ligue soude sijn te trecken; andere houden dat buyten hope. Men geeft hier voor dat den comte de Soissons [1]) haest een leger sal hebben compleet van 25000 te voet, 5000 paerden. Hier siet men met grote compassie seer grote miserie onder de Fransoisen, die veele, oock luyden van goet fatsoen ende buy-

1) Louis de Bourbon, comte de Soissons.

ten twijfel van extractie, bedelen ende in de uyterste extremiteyt sijn bij faute van betalynge. Luyden van fatsoen adviseren dat sij 's nachts in den Bosch de doden ontgraven, die des daechs sijn begraven, om haer te behelpen met de dootcleeren tot linnen ende de kisten tot brant. In andere steden siet men geen min armoede, waerwt metter tijt, soo geen ander ordre wert gestelt, meerder desordre soude connen volgen. Men verwachte monsieur Heuft [1]) met gelt, dan naer ick verstaen soo en brengt hij geen, ende wert gepretexeert geen convoy en was om het over te voeren Ondertusschen geeft men hope aen die haer scepen voor Rochelle sijn gesoncken, dat sij eerstdaechs haer betalynge sullen hebben ende dat monsieur de Bulion [2]) aen mons[r] Heuft alreede assignatien daertoe heeft gegeven, hetwelcke bijaldien waer is den heer Pauw sonder schade daer wel aff sal commen; oock soo kan ick aen de discoursen van de sijne ende sijne brieven wel mercken dat hij al goet Frans heeft geleert, want sij desen Staet in het ongelijck, Vranckerijck in het gelijck t'eenemael stellen, met verseeckerynge den Conynck sonder desen Staet verclaert niet te sullen handelen, nochte intentie gehadt te hebben te handelen. Seyt oock over alles wat nopende de handelynge tusschen den Conynck, den Keyser ende Spaengen is gepasseert, dat is soo veel als hem daervan is genotificeert. Van een generale wisselynge van gevangenen wert gesproocken. Het proces dat de cappitainen wert gemaeckt is noch niet voltrocken. De Ceurvorst is in Engelant al gearriveert. Dit is een sommier recyt van alles dat ick heb weten te versamelen, met die intentie van UEd., gelijck ick voor desen hebbe gedaen, tweemael, ten minsten eens 's weecks te adviseren, ten ware het UEd. verveelde, dat ik daer-

---

1) Jean Hoeufft, bankier te Parijs, later secretaris en thesaurier van Lodewijk XIII. Hij komt herhaaldelijk voor in de briefwisseling tusschen De Groot en Oxenstierna. Zie brieven van en aan hem in de *Archives de la Maison d' Orange-Nassau*, 2me Ser. T. III en IV, en A. von Gonzenbach, *Hans Ludwig von Erlach*, Bern 1880.

2) Claude Bulion, superintendant van finantiën en minister van Staat.

aen oordeelen sal indien UEd. brieven schaers ende mager commen. Desen xi Decemb. 1635, des avonts ten acht uyren.

UEd. seer geaffectionneerden ende
dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

XCVIII.

Verschillende binnen- en buitenlandsche berichten.

Mon frère.

Desen comt over Engelant op hope van corte passage te vinden ende Uwe Ed. te excuseren dat veele van de mijne, die op den wint hebben gewacht, noch onder UEd. soon berusten, daerin ick UEd. van alles particulierlijck hebbe geadviseert. Waerom alleen seggen sal dat Cimon *van de* Alcaeus noch spreeckt ende, naer mij Iovinianus seyt, met seer grote apparentie. Catilina gaet naer Mustafa Bassa; Vindex wert gepresenteert mede over het huwelijck te staen, maer schijnt niet dat hem sal laten vinden, hoewel Mustafa Bassa het goet vint, mits Hannibal niet werde wtgesloten. Irenaeus seyt mij reden te hebben om te geloven dat met Catullus al verde is gesproocken. Men heeft hier advisen dat de Sweetse wederom drie regimenten van de Saxen hebben geslagen, ende wert gelooft. Den heer Rijxcanselier schijnt voor te hebben eene ambassade naer den Keyser te senden, om directelijck, sonder Saxen te kennen, met sijn M^teyt^ te handelen. Van Engelant wacht men niet als een nieuwe besendynge, waerdoor den Pals niet sal werden gerestitueert. Seldeni bouck [1]) is hier gesien, Cunaeo [2]) gelast het te beantwoorden. Sommyge meenen UEd. daertoe behoorde te worden versocht, maer dat kan over het herte niet; oock soo waer het on-

---

1) Joh. Selden, *Mare clausum*, Lond. 1635.
2) Petrus Cunaeus, hoogleeraar te Leiden.

geraden, ten ware mits conditie breeder in mijn voorgaende vervatet. Neef de Groot [1]) heeft mij tot noch toe sijn arrivement tot Straelsunt niet geadviseert, van anderen hebbe ick dat hij den derden Decembris tot Hamburch arriveerde. Den heer burgemeester Beveren gaet, in plaetse van de heer van Somerdijck, naer Engelant. Dit in het corte, alle particulariteyten sal UEd. door eenen anderen wech verstaen. U Neeff toont genegentheyt soo jegens mij als andere, die dient gecultiveert. Desen 5 Jann. 1636.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Mijn gebiedenisse aen mijn suster. Ick stae om naer Vrieslant morgen te reysen ende veerthien dagen wt te wesen. UEd. sal mij excuseren soo ick niet en schrijve, bidde UEd. echter gelieve te continueren.

XCIX.

Onderhandeling te Turnhout over een wapenstilstand. Berichten.

Mijn Heere.

Hier arriverende twee dagen geleden heb ick gevonden vijff van UEd. brieven van den 1, X, 24, 27, 31 Jann. ende een van den derden van UEd. huysvrouw [2]). Alle welcke alsoo geen particuliere antwoorden vereysschen, sal ick alleen UEd. verseeckeren, dat mijn absentie oorsaecke is waerom UEd. in eenen ruymen tijt geen tijdinge heeft ontvangen, met toeseggynge van voortaen de correspondentie te hervatten. De opinie die men heeft gehadt van tresves is vrij wat gemindert, overmits men hier t'eenemael is geresolveert niet als conjunctive neffens Vrancke-

---

1) Cornelis, oudste zoon van Hugo de Groot.
2) Alleen deze laatste is niet meer aanwezig.

rijck te handelen, waertoe den viant geen lust en toont nochte procuratie seyt te hebben. Den heer griffier Musch, naer eenyge dagen tot Turnhout hadde vertouft, is wedergecommen, sonder dat d'Aspe [1]) ofte yemant anders is gecommen, dan soo haest en was hij niet wech ofte compareerde den marquis d'Este. De gemelte heer Musch hadde een ongeteyckende memorie gelaten, dat bijaldien sij procuratie hadden om gesamentlijck met Vranckerijck ende desen Staet te handelen, dat men oock van dese sijde behoorlijcke procuratie soude procureren. Den heer Wittenhorst [2]), die van begin dese handelynge heeft geprocureert, is daerop wederom hier gecommen, versouckende een nieuwe bijeencomste, doch is hem gisteren tot affscheyt gegeven, dat wij niet en verstaen als neffens den Conynck van Vranckerijck te handelen; bijaldien sij daertoe genegentheyt ende procuratie hebben, dat men daer met reciproque procuratie sal verschijnen. Men hout voor seecker dat den viant tot de gesamentlijcke handelynge niet en sal verstaen; bijaldien andere genegentheyt toont soo sal yemant van wegen den Conynck neffens den heer Musch naer Turnhout gaen. Bijaldien den Staet apart wilde handelen soude over de conditien (naer die kennisse hebben mij hooch verseeckeren) geen difficulteyt vallen. De Ambassadeurs van sijne M^teyt^, die dus lange, wat asseurantie men haer heeft gegeven, haer niet gerust hebben connen stellen, sijn nu heel wel te vreden, ende wert nu wederom gegaen in volcommen confidentie, daer seer veel aen is gelegen. Den Conynck sal ordre stellen tot betalynge van de troupes die hier noch over sijn, ende oock deselve tegens het voorjaer verstercken. Alexander schijnt te toonen wat te willen doen, doch onder den naem van Tibullus. De keysersche sacken seer naer dese frontieren. Den hartoch van Lorreinen is een tijt lanck tot Brussel geweest, daer veel triumphen ende tournoyspelen sijn vertoont; heeft hem die in credyt sijn daer verbonden, men meent off een inval in Vranckerijck soude

1) De Spaansche onderhandelaar Don Martino d'Axpe.

2) De kapitein Wittenhorst. Vgl. Brill, a. w., dl. III, st. 4, blz. 340 vv.

mogen doen. Ick wensche wel te weten wat Irenaeus van Neeff soude weten. Bij Caesar passerende heb ick verstaen daer niet en was gevordert; heb het van nieuws gerecommandeert ende seyde Fabius mij gisteren, dat wij haer met eenyge aensienlijcke, die dese weecke hier sullen sijn, yet nader moeten arresteren. Ick schrijve dit met weynych tijt, geobrueert met affaires. Desen 19 Febr. 1636.

Tot de wedercomste van de heer Pauw sie ick noch weynych apparentie. Hij was mede, nevens anderen, voor desen bij sijn Ex^tie^ geassumeert om te disponeren op de doleantien dergener, die te hooch in de verpondynge sijn belast, ende is nu in sijn plaetse gecoren den heer fiscael Kinschot [1]). Sullen oock de pampieren die dese saecke raecken wt sijn cantoir werden gelicht ende bij die occasie apparent meer anderen. Dit houde UEd. voor hemselven; hetgene van den tresves schrijve mach UEd. vrij communiceren, want ick van goeder hant daervan ben geinformeert.

C.

Verschillende berichten.

Mijn Heer.

Over acht dagen van Socrates commende hebbe ick UEd. geschreven dat min hope van Alcaeus is, overmits Cimon sonder Vindex met Mustafa Bassa in gespreck niet en wil commen ende Virginius toont daer geen genegenheyt toe. Calaber kan niet verstaen men Theodoretus off Clemens *cassere; bij* Aristoteles is cleyne directie ende weynych apparentie van beterynge. Manlius meent men dat selffs ontslagynge sal versoucken, siende het anders niet wesen mach. *Aisma* is nu bij Aristoteles ende heeft Iovinianus wt de discourssen van sijne confidente gemerckt, dat hij

1) Nicolaas van Kinschot.

impressie geeft als off Sophi met gelt licht alles bij de Rose sal quiteren. Van wat insichten hij is weet ick niet, maer vint groot credyt bij Hanno ende meer andere, soodat geen apparentie is door deselve te beleiden dat yemant anders met Xenocrates spreecke. Den hartoch van Bouillon, die hem noch voor de catholycke niet heeft verclaert, meent men dat bij de religie sal connen werden geconserveert; hij crijcht aenschrijvens van veel treffelijcke personen. Bij die occasie heb ick hooren spreecken hoe dat een raetsheer van Aix, catholyck sijnde, door het lesen van de schriftuyre van de religie is geworden, ende ingestelt heeft een bouck tegens de catholycke, soo bondych dat niet treffelijcker en is gesien. Soo dat ware te becommen, bidde dat ick een exemplair mach crijgen. Ick heb gesien de cronique van [Crymasus] in Brabant gedruckt [1]), inhoudende een treffelijck elogium van den Advocaet. De heer Beveren staet op sijn vertreck naer Engelant. Desen 23 Feb. 1636.

Caesar's volck, die ick over twee dagen van nieuws heb gesproocken, beloven int corte wat goets te sullen doen. Sozimus ende de sijne spreecken van veertych nieuwe regimenten, die elck van twee duysent man boven de oude troupes sijn gelicht. Quast is ontslagen ende wacht men eerstdaechs sententie van de ander gevangen cappiteyn. Van UEd. soon off hij bij de heer Cancelier blijft hoor ick niet.

CI.

Staat van zaken in het buiten- en binnenland. De Groot moet Selden's boek niet beantwoorden. Zeegevecht van Jan Evertsen.

Mijn Heer.

De groote hope van tresves, bij veele geimagineert, is soo seer bij deselffde vervallen, dat sij daervan niet alleen

1) Het is mij niet gebleken welke kronyk hij bedoelt.

en desespereren, maer door de groote macht van de keysersche, die aen alle canten soo in Oostvrieslant ende Gulick als in het lant van Luyck dese frontieren omcingelt, in vreese commen alsoff wij tegen het voorjaer noch ander macht als die van Spaengen op den hals soude connen crijgen. Dan die de troupes van den Keyser commanderen verseeckeren de onse, dat sij last hebben om met desen Staet in neutraliteyt ende goede correspondentie te gaen; dat apparent noch wel sal worden onderhouden, soo lange sij noch elders werck genouch vinden, anders hebben wij ons niet veel te verseeckeren. In Emderlant liggen 17 regimenten paerden, 2000 voetknechten. Picolimini is met sijn volck int lant van Gulick. Jan de Waert [1]) ontrent Luyck heeft versocht aen de commandeur van Maestricht [2]) vrijen wtganck ende inganck, permissie om haere behouften daer te copen, met notificatie hij last heeft in vrienschap met het volck van desen Staet te leven. Den commandeur excuseert de vrijheyt van de commercien, alsoo genouchsaem van alle canten licht omcingelt ende sijne behouften selffs gebreck heeft. Die van Luyck hebben in de wapenen geweest om haer van de troupes te verlossen, doch alsoo sij niet eens sijn hebben haer met verlies van eenych volck te swack gevonden. De advisen brengen mede, dat sij haer van nieuws versamelden ende hadden van den commandeur van Maestricht versocht een secours van twee duysent mannen. Den biscop van Ceulen seyt men dat selffs is te Huy, souckende, soo men meent, sijn autoriteyt, die tot noch toe seer cleyn in de stat is geweest, te stabilieren; waer wt comt dat veele, die sijn Altesse toegedaen sijn, de macht, die vereenycht groot genouch soude sijn om dat volck te doen retireren, verdeelen ende haer het jock wel op den hals mochten helpen brengen. De jurisdictie ende het gesag dus lange, tsedert het veroveren van den Bosch, over het district van de Meyerij bij die van Brabant aen ons gedisputeert, contrari de prattijcke soo in

---

1) Johan von Werth, overste der ruiterij.
2) De hertog van Bouillon.

de Baronie als onder veroverde steden te voren gebruyckt, mocht wel groote onheylen causeren ende occasie sijn van het affdoen van de contributien. Alle sauvegarden ende pasporten sijn de priesters ende officieren mitsgaders alle geestelijcke te platte lande bij placate opgeseyt, soo lange tot sij onse officieren ende predicanten in de Meyerij sauvegarden verleenen. Veele geestelijcke sijn alreede gevangen gebracht, oock eenyge officieren, ende meenen eenyge den viant het daer niet bij sal laten. De licenten die gesloten sijn, ende met ordre van nauw ende rigoureux op de contraventeurs te letten, gelijck oock tot noch toe wel wort gedaen, veroorsaeckt grote dierte ende ongelegentheyt in des viants lant: een tonne soute visch gelt tot Brussel 60 guldens, tot Antwerpen vijfenveertych. Den Prince-cardinael [1]) heeft permissie gegeven om alles vrij, sonder eenyge impositie te betalen, daer te brengen, die men vreest dat, tot groot nadeel van dit lant, bij de Engelsche sal worden gebruyckt. Anders, nu den viant soo behouftych is, Vranckerijck niet en suppediteert, soude men hem seer connen incommoderen. D' ambassade van de heer Beveren wert van dach op dach wtgestelt, daerwt Iovinianus oordeelt off op Alcaeus noch soude connen werden gedacht. Men verseeckert mij den Conynck groote inclinatie toont voor den palsgraeff, dan dat alles wt wert gestelt tot de comste van den Ambassadeur van dese landen. Doch soo lange het niet aen den man en gaet, sullen de beste argumenten om des Conynckx voornemen te doen verflauwen wel int werck gestelt werden. Ondertusschen heeft men aen den Keyser om een peremptoire antwoorde gesonden, om te verstaen off de restitutie int minnelijck can worden te wege gebracht, met intentie, soo men voorgeeft, van met geen remisen hem te laten contenteren. Een goet vrient seyde mij twee dagen geleden dat hij brieven van Londen hadde ontfangen, daerbij hem wert geschreven dat, hoewel Seldeni mare clausum eygentlijck scheen op UEd. mare liberum aengeleyt, men echter daer oordeelde dat UEd. hem [met] de beantwoordynge niet en soude bemoyen,

1) Ferdinand, landvoogd over de Spaansche Nederlanden.

want gemerckt de croon van Sweden niet en is geinteresseert, soo en meriteerde desen staet niet dat UEd. veele ende treffelijcke vrienden, die in dat rijck had, van Engelant sout willen vervreemden. Waerop ick hebbe geseyt, dat diegene die dat schreeff polityckelijck ende wijselijck oordeelde ende ick mede van die opinie was. Den aertsbisschop van Cantelbury heeft seer groot gesach, die UEd. wel is geaffectionneert; die vrienschap dient oock gecultiveert. *Aisma gaat bij den* Hannibal, tot wat eynde weet ick niet. Het loopt er op dat Theodoretus ende Clemens bij Cimon sullen blijven, gelijck sij tegenwoordych sijn; Calaber kan het anders niet verstaen ende Aristoteles vint hem met Simonides verlegen. De Spaense hebben in Brasil, tot versterckynge van Alberquerques troupen, drie duysent man gelant. De Fransen spreecken veel van haer eygen praeparaten ende van de hope die daer is dat Luxenburch ende den lantgrave haer bij den croone Sweden souden houden; insinueren mede gelijck off niet buyten apparentie waer dat Claudius in partis soude connen werden getrocken, al om andere gaende te houden. Sijn nu wel te vrede, nu sij meenen van den tresves niet is te vreesen, dan souden niet garen aennemen als off die wt consideratie van haer achtergebleven ware. Het gevecht van vier Zeusche oorloochschepen, een fregatte met drie conyncklijke schepen van Duynckercke, waeronder was den vice-admirael, gemonteert met veertich metalen stucken, 8 halve cartouwen, alsoo het ontrent Diepen is geschiet, sal UEd. met de particulariteyten hebben verstaen. Ian Evertsen [1]) van Vlissyngen, die onder sijn vlagge hadde Bancker [2]), mede van die stat, ende Pottebreecker ende Pieter Adriaenss van der Veere, met noch een fregatte, heeft naer een combat van ses uyren den vice-admirael, gemant met hondert ende seventych man, ende een ander schip daer hondert ende vijftych mannen op waren, in den gront geschoten, twee hondert gevangen gebracht, die sij meest wt het water hebben gevist. De reste was int gevecht gebleven

1) Johan Evertsen, kommandeur.
2) Joost van Trappen, gezegd Banckert.

off met de scepen gesoncken. Onder de gevangens sijn de admirael Collaert [1]) en de vice-admirael, die beyde op des vice-admiraels schip waren, alsoo des admiraels schip in het wtseylen aen gront raeckende hij over was gegaen. Den admirael overcommende seyde, liever dan hij hem van de Hollanders, die hij met een matroos-epitheton wat rauw qualificeerde, soude hebben laten nemen, dat hij liever soude verdroncken hebben, dat in sijn ongeluck het een geluck was dat hij was vermeestert van de brave Zeuwen. Die het hem hebben hooren seggen hebben het mij verhaelt. Het desseyn was van de Dunckerckers voor Diepen haer te houden ende daer fil à file aen te tasten de scepen, die met paerden ende anders wt dese landen waren gelopen; den marechal de Bresé soude daer niet vrij van sijn geweest. Onse schepen sijn seer doorschoten, hebben met haer vijven vijftych doden. Ian Evertsen schoot den vice-admirael, soo hij hem eerst aen boort leyde, veertych mannen aff, demonterende alle sijn canon, dat hij aen de een sijde hadde. Dese victorie geeft wat moets, et ostendit belluas vinci posse. Het gebreeckt de onse aen de courage, niet aan de macht; die moet met sulcke exempelen ende die misschien haest sullen volgen wederom werden gereleveert. Bij Caesar is noch niet gedaen, dan hij continueert in belofte ende Iovinianus in geen tijt te versuymen. Ick sal verlangen te horen off UEd. soon bij Xenocrates blijft ende onder wat conditie. Desen 3 Martij 1636.

CII.

Klacht van Richelieu over de berichten van De Groot. Er wordt orde gesteld op de betaling van het leger en op „'t redres van de zee." Adr. Pauw.

Mijn Heer.

Uwen lesten is van den 22 Feb., die ick op eenen tijt met die van den 8 ende 14 van deselve maent den vijffden

---

1) Jacques Collaert.

deser hebbe ontfangen. Soo wanneer den wint dient soo dunckt mij dat aen onse adresse geen faute en valt, daerom continuere ick den ouden voet. Waerwt het comt dat Eusebius over Constans gesels advysen claecht can ick niet wel bevroeden, doch weet Jovinianus wel dat hij geen oorsaecke daertoe heeft gegeven, want hij hetgene hem wert vertrouwt soo circumspect menageert, dat hij seer selden yet communiceert ende dat niet als aen seer confidente. Doch de luyden sijn seer ombrageux, speculeren diep ende sijn vol inventien, soodat mogelijck wt opinie oordeelen, die sij verstercken soo wanneer sij sien wat personen van maximes, de hare contrari, best simboliseren. Off oock Valerius daer ten deele geen oorsaecke van is weet ick niet; dat weet ick dat eenyge liberalijck communiceert hetgene van Felix comt. Irenaeus sal wel sorge dragen, maer het ware somtijts goet dat hij Calaber, Numerianus, Fabius ende sulck slach conde tonen, dat Justinus Aristotelem niet en vergeet; waertoe hij hem nochtans sonder goetvinden niet durft inlaten als seer sober. Van Alcaeus hoort men geen meer gewach. D'intentie is niet alleen alle compangien in dienst te continueren, maer oock deselve compleet te maecken ende prompte ordre te stellen op hare maentelijcke betalynge, met precise monterynge op alle tijden, soo in legers als daer buyten; daertoe presenteert sijne Ex^tie^ de hant te bieden. Op de achterstallen soude met de solliciteurs werden gehandelt, welcker dienst voor het toecommende onnodych soude wesen, soo wanneer de cappitainen souden weten op wat cantoir sij haer betalynge precise op den verschijndach souden vinden. Op 't redres van de zee vallen serieuse deliberatien ende beginnen de onse couragie te toonen. Tsedert het exploict van die cappitainen wt Zeelant hebben twee fregatten van de cruycers van Vlissyngen twee van de clouckste fregatten van Dunckercke mannelijck bevochten, d'eene aen strange d'ander in Engelant gejaecht; hadden elck op twintych stucken. In het Texel is een fregatte ingebracht. Van Luyck horen wij dat de pistolen meer cracht op Jan de Waert ende sijne troupen als de musquette hebben gedaen ende hij weder over de Mosel was getrocken. Den heer Beveren heeft affscheyt

alhier genomen, wacht op den wint tot Dordrecht; voor sijn vertreck heeft sijnen dienst aen UEd. gepresenteert. Van Manlius is weder een versouck gecommen, doch noch niet gelesen; bijaldien hij niet een absoluyt affscheyt neemt wt sijn dienst meen ick niet dat het van eenyge operatie wesen sal [1]). De veersen (soo hielt sijn brieff) op de veranderde inscriptie te Rome, die Pauw seyde van den Ambassadeur van Engelant hadde ontfangen ende bij den Ambassadeur van Sweden waren gemaeckt, heeft hij hier overgesonden, daer veel copiën van lopen. Wenste wel UEd. mij in het toecommende oock van diergelijcke stoffe mijn deel dede hebben ende van alles wat daer raers off remarquabels occurreert. Van betalynge van de schepen van Rochelle spreeckt men niet meer. Wt Brasil hebben wij niet. De rebus....[2]) sal ick schrijven bij beter gelegentheyt. De advisen van Julianus sijn bij Numerianus van grote consideratie, die oock oordeelt goet waer dat yemant van Aristoteles met Thuydides confereerde. Van Catullus hoort hij garen yet citeren. Den heer burgemeester Bicker doet sijn gebiedenisse. Turnus heeft aengenomen dat, waer het mogelijck, desen dach bij Caesar yet soude nader geschieden. Desen 10 Martij 1626.

---

1) Deze brief van Adr. Pauw d° 25 Febr. (Vgl. *Resol. v. d. Staten v. Holland* 12 en 14 Maart 1626 en *Resol. v. d. Vroedschap van Amsterdam* van 18 Maart) aan de Staten van Holland is op het Rijksarchief niet gevonden. Latere brieven van dit jaar aan de Staten-Generaal houden alleen het bericht in, dat hij te Parijs afscheid heeft genomen, en een herhaald verzoek om oorlogschepen naar Dieppe te zenden voor zijn overtocht.

2) Er is een woord weggescheurd.

CIII.

Operatiën van de Keizerlijken en de Zweden. Maatregelen tot voortzetting van den oorlog. Adr. Pauw vraagt ontslag. Veroordeeling van scheepskapiteins. Berichten.

Mijn Heere.

Wij hebben tijdynge dat het amas van des viants troupes, daer ick voor desen van heb geschreven, sterck tachtentich compangien te paerde, ettelijcke duysenden te voet, onder het beleyt van graeff Johan van Nassau [1]), een convoy in Stevenswaert heeft gedaen; naer Gelder, Cleeff ende omliggende plaetsen heeft hij door de quade wegen niet connen commen. De groote provisie van alderley ammunitie, geschut, schoppen ende spaden, die hij bij hem heeft gehadt, laet opinie de meenynge is geweest yet te surprenneren ofte attenteren. Het keysers volck blijft dese provintien gelijck omcyngelende. Den marquis de Cranacs volck, dat in het lant van Cleeff, den Berg ende Westphalen leyt, seyt men sterck is sevenentsestich regimenten, daer onder en sijn noch de troupes van Picolomini noch van Jan de Waert niet getelt. De tijdyngen, die ons hadden geseyt dat Jan de Waert over de Mosel was getrocken ende het lant van Luyck hadde verlaten, hebben ons geabuseert. Men oordeelt de meenynge is op de grensen van Champangie eenyge sterckte te vermeesteren ofte op te werpen om een magasijn te houden, dat de troupes die in Vranckrijck souden willen vallen (alwaer desen somer het principael dessein van oorloge van den viant schijnt te wesen) met vivres ende andere nootdruft soude connen stijven. Den secretaris van Jan de Waert ende een major, wel binnen Luyck van de magistraet getracteert, in het uytrijden dronckych sijnde ende aen de poorten de wacht met insolente woorden braverende, sijn van deselve van het paert gelicht, daer over Jan de Waert hem seer te onvreden hout ende sonder een appaisement

---

1) Johan de jonge, graaf van Nassau-Siegen, zoon van Johan van Nassau en Margaretha van Waldeck, kleinzoon Jan den oude.

van vele rijxdaelders niet sal sijn te bevredygen. De Sweetse wapenen prospereerden noch in Saxen, dan quam veel volckx wt Westphalen den Sax te hulp. Banner hielt de riviere de Sael beseth. Veele oordeelen de proseriteyt de croon Sweden sal dienen om goede conditiën te connen maecken, ende dat die bij haer niet sullen werden verworpen. Den heer Rijxcancelier is hier in seer groote achtynge ende sijn alle wijse verwondert over sijn Ex^ties wijs beleyt. Van verder handelynge comt ons hier niet voor; men schrijft wel dat de Prince-cardinael nader last tot een gesamentlijcke handelynge verwacht, maer daervan is niet seeckers. Om het oorloge met order te continueren delibereert men ernstych, vooral om redres van de zee ende betalynge van de soldaten te procureren; doch is noch het een noch het ander finalijck niet gearresteert. Waer den Staet met tsestych duysent man te lande effectivelyck te onderhouden bastant gedient, Hollant wist raet om haer contingent precise op haer dach te doen betalen ende heeft daertoe aenbiedynge gedaen. Hoe het geene meer wert gedesidereert connen mainteneren delibereert men, ende wij verwachten een lange resolutie, alsoo den aenstaenden somer port en de confusien, die door wanbetalyngen souden sijn te vreesen, moeten werden verhoet. Den Conynck van Engelant om den palsgraeff te beneficeeren heeft sijne Altesse geschoncken hondert duysent ponden sterlynx, die gevonden sullen werden wt de creatie van eenyge nieuwe graven. Soo soude de venalité wel over zee wayen. Den heer Beveren is noch niet verreijst. Den pensionaris Pauw heeft ernstych versocht, alsoo hij met alle vlyt sijn opgeleyde last in de ambassade naer vermogen daer heeft volvoert ende in alle getrouwicheyt sijn ampt van Raetpensionaris, daervan den tijt den 1 April expireert, heeft bedient, dat hij hier mocht commen om beyde de commissien ter plaetse ende in de vergaderynge, daer hij die heeft ontfangen, wederom te mogen affleggen. Dit versouck, aen de Staten gedaen, sijn sijne broeders oock bij mijnheer den Prins wesen recommanderen. In de Staten daerop omgevraecht sijnde is bij pluraliteyt van stemmen het advis van sijn Ex^tie goet gevonden te doen verstaen, alwaer eenyge

steden gecompareert sijnde heeft sijn Ex^tie^ geseyt, dat men hem sijn versouck behoorde te accorderen ende in beleeffde termen te antwoorden dat, soo veel het raetpensionaris-ampt belangt, dat hij hem soude houden met den 1 April daervan ontslagen ende het selve van nu af soude wesen impetrabel, maer dat in de bedienynge van de ambassade soude continueren tot den 1 Juny, binnen welcken tijt indien geen successeur en quame die hij daer soude introduceren, dat hem vrij soude staen van daer te vertrecken. Sijn versouck was, hetgene ick hiervoren hebbe vergeten, dat hij de plaetse van reeckenmeester, bij hem gereserveert, thuys commende soude mogen becleden, ende soude dat mede werden geaccordeert. Het advis van sijne Ex^tie^ in de vergaderinge gecommuniceert sijnde, hebben de leden copie van den brief van Pauw versocht, om die nevens de substantie van het advis aen sijn Ex^tie^ de steden te doen weten ende hare meenynge daerop te horen, ende is gerecommandeert dat noch dese vergaderynge de resolutien van hare principalen ingebracht souden werden, opdat dan een poinct van beschrijvinge tot surrogatie van een ander mach werden gemaeckt. Dit is alles gepasseert den 12 ende 13 deser ende wert de intentie van de steden verwacht, bij de welcke weynych difficulteyt sal werden gemaeckt, omdat het versouck ernstich is; maer bijaldien onder de hant, gelijck niet en geschiet, contrari devoiren werden gedaen, soude sonder groote oppositie tot een resolutie niet connen werden gebracht. Soo verde siet dien heer het compas bij die meest vermogen verlopen, dat hij niet en siet hoe hem van daer te extriceren om hier te mogen.commen, sonder hem te willen ontbloten, ende om de resignatie selffs te doen daertoe kan hij niet geraecken. Hierwt werden veel discoursen geformeert, die oock haer extenderen tot het gepasseerde. Tot successeur in het pensionarisampt werden verscheyde gedestineert, pares, impares, etiam ausuri si casus daretur. Mijn opinie is dat het loth sal vallen op den heer Cats, die nu capabel wert gehouden, alsoo de Staten van Zeelant voor desen hare resolutie hebben gerevoceert, ende eer door Spartacus kan werden gerecommandeert als gedisrecommandeert.

Dan hebben de leden het meeste contentement van sijn beleyt niet, oock soo is sijn humeur meer tot speculative als politycke materie geinclineert. Hij sij wie hij sij, sal moyte hebben om twee heeren te dienen. Tot de ambassade heb ick niemant hooren schicken, voor desen is van de heer van Beverweert [1]) gesproocken. Het huwelijck van den Conynck van Polen ende princesse van Bohemen is noch niet aff, dan wert hier een verwacht die daervan soo bij de Coninginne van Boheme als den Conynck van Engelant comt handelen. De Duytsche advisen van Bilderbeeck ende Brederode [2]) seggen, dat den Keyser een rijxdach heeft wtgeschreven tegens den 5/15 April tot Regensburg; d'opinie is dat men den Conynck van Hongeren sal maecken Rooms Conynck, die des te aengenamer wesen sal, omdat men hout dat hij souckt het Rijck te bevredygen met restitutie van de gedepossedeerde princen, selffs den Pals, waertoe hij grote devoiren soude doen bij den Beyer-vorst. Off het is om in Duytslant hem lieftallych te maecken, off den Conynck van Engelant te payen, off ernstych wert gemeent, connen die den staet van Duytslant bekent is beter considereren. Van wegen desen staet is dessein om op Cleeff off Griethuysen yet te tenteren, hetwelck nu is geexecuteert off misluckt; dan tijdyngen hebben wij daer niet van. De sententien tegens de gevangen cappitainen sijn gisteren wtgesproocken, eenyge sijn costeloos ende schadeloos ontslagen, eenyge mits betalende de costen, andere gecasseert, somyge gebannen voor acht ende ses jaren met confiscatie van 8 ende 12 maenden gagie, twee gebannen vijventwintych jaren, beneffens Codde, absent, ende is Codde gebannen op straffe des doots. Van der Abt [3]), die Admirael was, is in een gevankenisse, bij de Staten Generael te ordineren, vijventwintych jaer gecondemneert; heeft seer gepericliteert van met twee andere het leven te verliesen, de intercessie van

1) Lodewijk van Nassau, heer van Beverweert.

2) Dr. Pieter van Brederode, van 1602 tot zijn dood, omstreeks 1638, agent in Duitschland.

3) Antony van der Hapt. Vgl. Aitzema a. w. dl. II, blz. 350.

veele, namentlijck van den heer van Charnassé, heeft hem daervan bevrijt, oock van dat sijne wapenen in sijn presentie publyckelijck niet en sijn gebroocken. De devoiren van de heer van Charnassé sijn extraordinaire geweest. Nu sal men de vacerende plaetsen moeten versien, daer men meerder circumspectie om bequaeme te kiesen toe meent te gebruyken, ende schijnt dat men sijne Ex^tie^ met eenyge, daertoe te assumeren, die sorge sal bevelen, die daerin sullen nemen het advis ende informatie van de magistraet van de stat, daer de persoonen hebben gewoont ende haer geneert, die van haer ervarentheyt ende suffisantie de beste kennisse hebben. Het voornemen is oock de cappitainen het schaften te benemen ende de cost off bij het Lant te versorgen off yemant aen te besteden, om door dat middel te voorcomen dat de scepen sooveel de havenen ende reeden niet en soucken, waertoe de cappitainen wt insicht van haer eygen profijt worden genodycht. De gagien van de cappitainen, iegenwoordych dertych guldens ter corter maent, sullen werden geaugmenteert tot hondert guldens. Het laet hem niet aensien dat de franse troupen, die hier noch sijn, sullen werden versterckt maer eer vermindert. Negen compangien paerden werden te Rotterdam, om aff te schepen naer Vranckrijck, verwacht, soodat het effort van daer op den viant moet werden gedaen, souden wij wt cracht van de alliantie worden gebaet. Recommandere mij aen alle de uwe. Desen 16 Martij 1636, des avonts ten acht uyren.

Soo ick desen soude sluyten ontfange ick UEd. schrijven van den 28 Feb.

CIV.

De oorlog in het Kleefsche.

Mijn Heer.

Desen dynxdach morgen crijgen wij tijdyngen dat het dessein op Cleeff niet en is geattenteert, alsoo den

viant, over de drie duysent man daer binnen ende op sijn hoede, alle de retranchementen buyten met sijn volck hadde gebordeert. Griethuysen, naer het was gesommeert ende geweygert over te geven, is door twee assauten naer de patard ende een cleyne bresche tot capitulatie gedwongen. Vierhondert mannen lagen daer binnen, dan, alsoo sij meenden op Cleeff was aengeleyt, waren niet alleen eenyge daer uyt gelicht, maer sij min op de aencomste van de onse verdacht. Dertych soldaten sijn van de onse gebleven, vier vaendragers gequest, daeronder den outsten soon van den outsten Fama, vendrich van graeff Maurits, dwars door sijn lijff geschoten, doch soo men oordeelt sonder peryckel, alsoo maer een vleeschwonde is sonder eenyge partijen te raecken. Het Spuy, door het water desen winter seer gedevaliseert ende dat bij den viant wederom wiert gefortificeert, hebben de onse geoccupeert, met intentie ende apparentie het tegens des vians macht ende aenval te defenderen, waerdoor het fort van Schenck niet alleen soude werden geincommodeert, maer naer men oordeelt van secours gesepareert, hetwelck sijnde hope is van hetselve haest te becommen. Men seyt mij Wittenhorst wederom hier is, maer tot wat eynde hoor ick niet. Van Manlii dyngen is niet voorder gedaen, *den man van Venetie* mocht wel Latou eten. Dat den heer Rijxcancelier ses duysent man in Westphalen heeft gesonden ende Vranckerijck daer eenych volck moest bij doen, wert ons hier geseyt. Den heer Beveren vertreckt van dage, soo niet is vertrocken. Daer sijnder die meenen Engelant soude sijn voor den Pals te engageren; den tijt sal leeren. Hier sijn brieven van den 2 Martii ende sevenden; ick hebbe geen. Van Brussel schrijft men van een pillage ende inval bij de Croaten in Picardien gedaen. Desen 19 Martij 1636.

CV.

Krijgsbewegingen in het Kleefsche en Geldersche.

Mijn Heer.

Ick en kan noch niet anders wt alle crijchsverstandyge overste ende officieren verstaen, off door het innemen van het Spuy ende een werck daerontrent, daermede den viant het fort van Schenck met volck ende behoeften tot believen ververste, desen Staet sulcken avantage heeft gecregen dat, ingevalle wij, gelijck sij allen niet alleenlijck mogelijck maer facyl oordeelen, ons selven daer blijven logeren ende een linie trecken van daer tot het huys te Bilant, den Spaengaert Schenckenschans niet lange machtych wesen sal. Men mach wel seggen dat bij ons seer tijdelijck is gevigileert, want de Spaense vijff bolwercken alreede vier voet hooch hadden beginnen op het Spuy te wercken, dewelcke als in defentie souden sijn geweest wij weynych hope tot veroverynge van het fort hadden connen houden. Des viants begonnen wercken sullen de onse wel te passe comen, die daer met tachtentych compangien ontrent logeren, sonder in de dartych compangien ruyteren, die het daer qualijck connen houden. Van dage is gelt gesonden om de wercken des te beter in defentie te helpen. Men vreest te min het effect van den viant, omdat hij tijt van doene heeft om bij te commen, ende voor sijn ruyterye is geen vourage. Oock soo sijn veele aen de Spaense sijde van die opinie, siende sij soo veel volck ende gelt daer consumeren, dat het beter waer het fort te laten lopen. Maer Rosa [1]), die de reputatie van Spaengen seyt daeraen gelegen te sijn, drijft hart de conservatie. Om den viant, off hij wat wilde bij de hant nemen, alles des te difficylder te maecken, is hier geresolveert de ingesetenen van Griethuysen, een stedeken in het lant van Cleeff naest het Spuy gelegen, de Spaense seer geaffectionneert ende nu bij de onse vermeestert, te doen delogeren, de wallen daervan aff te

1) De „president" (van den Raad vau Brabant?) Rosa, die ook in N° 149 hierachter genoemd wordt.

werpen ende de huysen in brant te steecken, van welcke resolutie de executie al is gedaen, off van dage off mergen sal geschieden. De heere-gelt, dat is een gulden off daelder voor elck knecht off meyt, bij de meesters te betalen, is geconsenteert; de verhogynge van het gemael hapert noch wat, maer meent men dat het sal volgen. De Staten sullen op reces scheiden. Van Gracchus is niet voorgevallen. Alle cappitainen is belast in haer garnisoen te gaen, opdat soo den viant remueert alles hier mede veerdych is. Dat de keysersche in het graeffschap van Oldenburg off Emden souden logeren, is hier gelooft; dan nu hooren wij daer voor alsnoch niet van is, maer men vreest haest soude connen wesen. Als ick conferere de tijdyngen, die Zosimus, Gracchus ende andere hier geven, conferere (*sic*) met die van Felix, sie ick hoeveel van de waerheyt wert gedeguiseert, ende om van die niet te seer te discreperen seyt Iovinianus qualijck de sijne durft mededeelen. Ick bidde om mijn gebiedenisse. Desen 20 Martii 1636. Den heer Beveren is vertrocken.

CVI.

Wat er verhandeld is in de Statenvergadering van Holland en andere berichten.

Mijn Heer.

De Staten van Hollant sijn gescheyden om van dynxdach comende acht dagen wederom bij den anderen te commen, ondertusschen hare principalen tot vruchtbare resolutien in de openstaende pointen te disponeren. Behalven het heeren-gelt is niet nieuws finalijck ingewillycht. Meest alle de steden consenteren in de verhogynge van t gemael, weynyge binden haer consent aen andere middelen, te weten verhogynge van sout, goude ende sijde laeckenen, cleyn-segel ende last-gelt, immers eenyge van deselffde, om de gemeente smaeckelijker te maecken hetgene haer raeckt, mits sij sien in andere

specien, die haer niet aengaen off soo seer niet, gelijcken voet van verhogynge wert gepractiseert. Heuft [1]) is vertrocken, sonder de participanten eenych ander contentement te hebben gelaten als dat hij sal sien de assignatien tot gelt te brengen, daer hij noch grote difficulteyt in vont. De contributien schijnen te pericliteren ende vint den viant met het nieuwe sluyten van de licenten geincommodeert. De goede hope vant recouvreren van Schenkenschans blijft continueren, selffs bij de ervarenste, ende meenen veele den viant hem die victorie niet sal bedancken, sooveel van sijn beste volck heeft hij daer binnen ende ontrent geconsumeert, niet sonder verquistynge van groot gelt. Seven Franse compangien marcheren naer Rotterdam om haer te embarqueren. De groote voordelen, die Engelant alleen in vrede nu treckt, doen verliesen alle opinie dat het in oorloge soude commen. Monsieur Spierynck comt hier. Bij alle steden is gearresteert een ordre om de oude middelen sonder compositie te heffen; de magistraten, officiers ende pachters sullen haer met eede daertoe verobligeren, sonder haer gedispenseert te houden van de observantie, soo sij bij andere inbreuck merckten, maer moet hetselve te kennen geven daer het behoort om te doen remedieren. Ick wensche wel UEd. ons neeff Reigersberch in sijne deliberatie gelieffde ten beste helpen raden, in cas hij de reyse aenneempt een goede commoditeyt te dispicieren, om buyten peryckel met vrucht die te mogen volvoeren. Bidde om mijn gebiedenisse. Desen 23 Martii 1636.

UEd. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

---

1) Vgl. N° 97. In de Secrete Resolutiën van de Generaliteit wordt hij „commissaris van onse geltsaecke en finantiën in Frankrijk genoemd."

CVII.

De belegering van Schenkenschans. Berichten.

Mijn Heer.

Ick heb den uwen van den 14 Maert wel ontfangen. Hier hebben wij sonderlynge niet. Van Manlii saecke is tsedert mijnen lesten niet voorgecommen. Alcaeus slaept. Het volck van Picolomini is in aentocht geweest, men meende naer Schenckenschans; nu seyt men ons sij een convoy tot Gennep hebben gebracht, souckende verder te gaen, dat men haer sal beletten ist mogelijck. Vijffthienhondert Geldersche boeren wercken sterck om een linie van communicatie te trecken van het Spuy tot aen het huys te Billant; waer die voltrocken, soude men hopen dat den viant met sijn secours te late soude commen. Men gelooft de keyserse haer meenen meester te maecken van Luyck, waerdoor Maestricht in grote ongelegentheyt soude werden gebracht. Van Calaber weet Iovinianus niet wat hij sal seggen. Dese voorleden weecke is Volbergen [1]) gemaeckt thesaurier van mijnheer den prins van Orangie. Van Straelsunt ontfange ick geen schrijvens. Men segt mij den heer Spierynck in dese quartieren comt, hope ick hem sal sien. Bij Caesar versuyme ick niet. Recommandere mij aen alle de vrienden. Desen 31 Martii 1636.

Ick sal sien off voor UEd. soon [2]) yet is te doen; maer in gevalle tot geen quartiermeesterschap, bij faulte geen plaetse vacant is, off anders conde geraecken, wat oordeelt UEd. dan best?

---

1) Thyman van Volbergen.
2) Dirk de Groot van Kraayenburg, jongste zoon van H. de Groot.

CVIII.

Als voren.

Mijn Heer.

Aelianus, die bij Arcesilaus is, aggressurus rem non novam, heb ick gisteren gesproocken ende wt hem verstaen ende connen mercken dat soowel Xenocrates als hij volcommen contentement hebben van Iustinus. D'indispositie van Valerius, qui laborat Rhenum calculo, beleth hem sijn commissie bij Cimon te volvoeren, die hij van Simonides wege spreecken sal. Soo Constans gesel yet bij Aelianus wil hebben verricht, Irenaeus kan daertoe werden gebruyckt. De veroverynge van het fort Ferdinand, gelegen niet verde van het Spuy tusschen het huys te Billant ende nader op den Rijn, daer het secours van het fort van Schenck wert overgescheept, daer wij van dage tijdynge van hebben becommen, versterckt de hope dat Schenckenschans in onse handen sal haest geraecken. Den viant hout vergaderyngen te Mol, Geel ende daerontrent; heeft het oock, naer men meent, op Ravesteyn. Wij verlangen wat de Franse ende Duytsche brieven sullen brengen. Mijne gebiedenisse aen de bekenden. Desen 1 April 1636.

Ick en kan niet oordeelen dat, mits d'onveilycheyt van de wegen, d'Italiaensche reyse is geraden.

CIX.

Het beleg van Schenkenschans en de krijgsverrichtingen in Duitschland.

Mijn Heere.

Desen naermiddach heb ick over Amstcrdam ontfangen die van den 21 Maert. De hoop tot het recouvrement van het fort van Schenck meerdert dagelijcx. Van desen morgen sijn brieven gecommen van de gedeputeerde die

bij graeff Willem sijn, medebrengende dat, bijaldien men haer in geen faute van gelt en laet, sij meenen de wercken eerlangc in sulcken staet te helpen, dat geen secours sal wesen te vresen, ende is noch van dage nieuwe provisie van gelt gesonden. Tsestych, tseventych compangien te voet hebben oock patenten naer Nimwegen tot renforcement, off den viant, die noch vergaderynge maeckt, yet wilde tenteren. Het fort ofte veeleer de redoute Ferdinando, bij den viant bewaert met 110 mannen, is de vive force geemporteert door twee hondert van de onse. Van beyde sijden is wel gevochten, den commandeur à coup de pique doorsteecken, sijn lieutenant dodelijck gequest, van de 110 sijnder tsestych doot gebleven. Een Zeeus oorlochschip, convoyerende thien coopvaerders, heeft tegens eenyge Dunckerckse fregatten mannelijck gevochten, een, soo men seyt, in de gront geschoten, al sijne schepen in salvo gebracht. Aelianus, die bij Arcesilaus naer Valerius heeft gewacht, is nu hier gecommen, alsoo *den man van* Sophi *doet pieck*[1]) *bliift*, *heeft* Ireaneus Iovinianus *gepersuadeert* op Constans gesel te deincken ende hem bij Cimon te helpen. Soo Julianus *man dat* niet goet vint, mach hij sien off Xenocrates Irenaeus de Aertbesien smaeckelijck soude connen maecken. Eenyge van Aristoteles volck sullen Manlius bij Vindex willen houden; dat en is Gracchi intentie niet. Soo Fabius lust hadde meene hij Latou soude connen eeten; Calaber sage dat garen. Dat Philemon door Cimon bij Simonides geraecke heeft geen of weynych apparentie. Van den hartoch van Lunenburch is mij de goede opinie van nieuws geconfirmeert. Engelant consenteert aen de croon Sweden lichtynge van vijff regimenten. In Sweden was voor de heer Rijxcancelier een groot secours gereet om over te scepen, wel, soo men seyt, van 15000 man. Den generael Banner was van de Sael naer Maechdenburg geweecken ende de Saxische waren over de Sael gecommen, overvallen hebbende twee regimenten ende vijfthien standaerts becommen. Lisle[2]), die in aentocht was naer Westphalen, soude

---

1(Zal wel bedoeld zijn *sieck*.

2) De Schot Alexander Leslie, maarschalk van Sweden.

hem weder naer Banner hebben gevoucht om de Saxische te besoucken. Ian de Waert domineert noch ontrent Luyck, ende loopt die stadt peryckel van in des Keysers ofte biscops van Ceulen handen te commen. Caesar sal ick binnen een dach twee, drie de pretensiën overgeven ende voorts aenhouden. Recommandere mij aen de bekende. Desen 3 April, des avonts ten tien uyren, 1636.

CX.

Deliberatie over de terugkomst van Pauw. Het beleg van Schenkenschans. Aanslag op Philippine. Berichten.

Mijn Heere.

Saterdach lestleden is in de vergaderynge van Hollant, op het versouck bij den Raetpensionaris Pauw voor desen gedaen ende daerop versocht was het advis van sijne Ex^tie^, ende bij de gedeputeerde met hare principalen gecommuniceert, gedelibereert. Hebben de meeste stemmen verstaen het versouck, soo het lach, behoorde te worden geaccordeert, dat is toe te staen hij thuys soude mogen commen om in de vergaderynge selffs hem van sijne bedienynge van het pensionarisampt te ontleedygen, directelijck tegens het advis van mijnheer den Prins, die schriftelijck sijne opinie de vergaderynge hadde overgegeven, medebrengende dat men hem soude houden van nu aen van sijn bedienynge ontslagen ende het pensionarisampt impetrabel. Desen cours van vele steden geeft achterdencken dat den pensionaris Pauw hetgene hij door sijn brieven aen de vergaderynge opentlyck heeft versocht ende met recommandatie van sijn vrienden ende de stat van Amsterdam sijne Ex^tie^ voorgedragen, onder de hant anders souckt te beleyden, waerin hij niet voorsichtych soude doen; want hoe geraden is sijn selven in een soodanygen staet met indirecte middelen, tegens d'intentie van die hem daerinne dus lange hebben gecontramineert, te conserveren, is licht te considereren. Den pensionaris Cats

heeft met de meerderheyt niet geconcludeert, oock is bij geen van de steden daertoe instantie gedaen, sulckx dat apparent andermael in deliberatie sal moeten commen ende het advis van sijn Ex^tie^ werden gevolcht. Veele meenen men Pauw daer ordinaris ambassadeur behoort te laten, maer seggen andere wel te weten hij daer geen lust toe en heeft; hetwelk wel is te geloven, want hij meer voordeels kan doen als extraordinaris, hebbende 75 guldens daechs, als ordinaris met een tractement van 10.000 guldens. Den heer van der Mylen, in cas die conditie hem voorquaeme, meene ick dat hem mede soude excuseren gelijck mede Fabius, die Iovinianus dat oock soude raden.' Caesar heb ick de pretensien, wat breet geextendeert, overgelevert, om des te beter tot redelijckheyt te commen, dan vreese hetgene wij voor liquide oordeelen hem, dewijle soo hooch monteert, sal deterreren, ick late staen de reste. Wij moeten sien. Verwachte eerlange antwoort, want voor Mey, waer het mogelijck, soude ick garen daer wat van maecken. De wercken in de Duffel tusschen het Spuy ende Billant meent men soo verde te wesen geavanceert dat, soo den viant binnen vier, vijff dagen met geen notabel secours en compt, het fort Schenck wert gehouden voor verloren, naer het oordeel van den gouverneur van Cleeff, gelijck wt sijne geintercipieerde brieven blijckt. Wij moeten sien wat de troupes van den viant, die op de been sijn, voor sullen nemen; men hout die sterck vier a vijff duysent man, ende wert tot Gennip een brugge over de Mase geslagen, een teycken dat over willen ende een preuve nemen. Het garnisoen van Gennip, Geldre ende Cleeff soude haer seer verstercken. De sestych compagnien, bij sijn Ex^tie^ naer Nimwegen gesonden, meent men daer nu sijn gearriveert. Bijaldien den viant geen secours in corten tijt brengt sal UEd. hooren van een notabel effect voor de onse. Wert oock gelooft door advisen, die van des viants volck commen, dat het fort besloten sijnde, al en geschiedde daer geen gewelt op, niet lange bij faute van goede provisie soude connen tegens houden. Maer andere seggen voorraet is van coren ende niet en ontbreeckt als sout, boter, hout; soo schrijft men van Brussel, ende een brieffken, met een vrouw wt Schenckenschans

gebracht, seyt: sij hebben gebreck van knopen, haecken ende oogen. Die van binnen doen alle nachten vierteyckenen aen die van Cleeff, ende die van Cleeff aen het fort. Men werckt naerstich tot Cleeff aen provisie van palissaden ende ladders, dat vermoeden maeckt sij een attaque op de wercken van de onse willen doen. In Vlaenderen heeft den viant door een entreprinse Philippine gemeent off te emporteren, off soo veel avantage daerop te crijgen met die van binnen de haven onbruyckbaer te maecken, dat hij een belegerynge met hope van succes soude hebben connen hervatten. Tot dien eynde hadde een quartiermeester van het schip van den vice-admirael Hollaer[1]) ende eenyge soldaten binnen gedebaucheert, dan een van de soldaten, het dessein hebbende ontdeckt, ende d'onse binnen op haer hoede wesende, den viant die aen het marcheren was dat gewaer werdende, is onverrichter saecke terugge geweecken. Den heer Ambassadeur Camerarius is in groot peryckel geweest, doch naer vijff dagen was geweest sonder water te maecken, een steen gelost hebbende, is buyten peryckel gestelt. Dese sieckte gaff des te meer apprehensie aen de sijne omdat morbus is hereditarius, daer sijn vader ende grootvader van sijn gestorven. Den heer Spierynck is ondertrout met joffrou Bommers[2]) ende gaen de geboden tot Delft. Vrijdach heeft bij de Staten Generael, desen morgen bij mijnheer den Prins audientie gehadt. De schaersheyt van gelt sal grote difficulteyten op sijn versouck brengen. Het tractaet tusschen den Keyser ende lantgrave meent men t'eenemalen gebroocken ende dat den hertoch van Lunenburg met den lantgrave wederom in wapenen sullen commen. Den gouverneur van Coblents, die in extremiteyt was gebracht, heeft met een surprise het casteel Shoumberg, twee mijlen van Coblents op den Rhijn, ingenomen, vijff hondert

1) Marinus Hollaer of Hollar.

2) In het Register der huwelijksproclamatiën te Delft staan op 29 Maart 1636 ingeschreven Pieter Spiering j. m. aan de Verwersdijk en Jaene Dore, weduwe Jan de Bommert te Amsterdam. Het huwelijk werd den 13den April te zijnen huize ingezegend door den predikant Hendrik van der Linden.

malderen corens, wijn ende ander behouften daerbinnen gevonden, ende die binnen Coblents gebracht, waerdoor die plaetse is gerevictualieert. Brieven wt Spaengen, geconfirmeert met rapporten van schippers die wt Lisbona commen, willen ons doen geloven dat Lichthart [1]), Admirael in Brasil van wegen de Westindische Compangie, met sijn bihebbende schepen soude verbrant ende gedestrueert hebben in de Baya de todos los Sanctos de Spaense vlote, onder anderen het gallioen van Napels, gemonteert met meer als tsestych metale stucken. Wij moeten de confirmatie van die tijdynge verwachten. Ick bidde om mijn gewoonlijcke recommandatie. Desen 7 April 1636.

CXI.

Over zeker plan van den maarschalk Valkenburch, dat Beaumont en Oetgens willen uitvoeren.

Mijn Heere.

Hiernevens gaen twee concepten, het eene geautentiseert, sulckx het in den jare 1629 tusschen den heer marechal Valkenburch ende eenyge van dese provintie, op het welgevallen van sijn Mteyt van Sweden, was gearresteert ende geteyckent, aen de agreatie van hetwelcke oock bij de heer Valkenburch, naer ick van goeder hant ben onderrecht, in het minste niet en wert getwijfelt; dan hebben de eerste aenleyders van dat werck tsedert de doot van de gemelte heer Valckenburch, die als gouverneur in Maechdenburch is gebleven, geen voorder vervolch van haer dessein gedaen. Waerom eenyge andere aensienelijcke persoonen in bedencken hebben genomen, hetselve te examineren ende, genegen sijnde hetselve paucis mutatis selffs bij der hant te nemen, hebben gewacht op bequamer tijt ende gelegentheyt van haer voor-

---

1) Johan Lichthart.

nemen bekent te maecken. Ende alsoo sij oordeelden den tijt nu niet onbequaem en was om hare goede intentie de Coninginne ende croone Sweden te doen verstaen, ende dat sulckx niet beter soude connen werden gedaen als bij yemant, die de qualiteyten ende gelegentheyt van degene, die haer daertoe presenteren, sijn bekent, soo hebben de heeren burgemeesters Beaumont ende Oetges, iegenwoordych Gecommitteerde Raden in Hollant, den eenen van wege de stat Dordrecht, den anderen van Amsterdam, beyde seer considerabel in desen Staet ende die in de importantste ende wichtychste affaires meest werden gebruyckt, mij voorgehouden off UEd. difficulteyt soude maecken om wt haren name, die dit werck principalijck concerneert, het tweede concept, dat niet is geautentiseert, met sijne Ex^tie^ den heer Rijxcancelier met favorabel voorschrijven te communiceren, opdat door beleyt van gemelten heer Rijxcancelier octroy van de Coninginne ende croone Sweden tot soo dienstelijcken voornemen soude mogen werden vercregen. Desen voorslach mij werdende gedaen van twee uwe ende mijne confidente vrienden, gelijck sij bij alle occurrentie hebben getoont ende garen tonen souden, heb ick aengenomen, considererende dat UEd., deselve seconderende, gesamentlijck de croone Sweden ende personen van die meriten, UEd. soo seer geaffectionneert, soude connen dienen. Sende darom beyde de gemelte concepten hiernevens, met ernstych versouck, dat UEd. gelieve sonder tijtverlies deselve met sulck voorschrijven, als UEd. sal oordeelen daertoe meest dienstych te wesen, sijn Ex^tie^ den heer Rijxcancelier toe te laten commen, ende voorts den Heere Beaumont ende Oetges soodanyge antwoorden gewerden, als UEd. daervan sal connen becommen, opdat de heeren, die mij hetselve ten hoochste hebben gerecommandeert, mogen sien wat devoir bij mij ende UEd. daerin is gedaen ende wat reeckenynge sij op den voortganck van haer voornemen hebben te maecken [1]). Desen 10 April 1636.

---

1) De brieven van De Groot aan Oxenstierna en aan Reigersberch geven geen licht over deze zaak.

CXII.

Schenkenschans. Buitenlandsche en andere berichten.

Mijn Heer.

Dat graeff Ian van Nassau over Mase naer Cleeff met den Cardinaels Infantes volck tot ontseth van Schenckenschans was getrocken, sal UEd. wt mijn leste brieven hebben verstaen. Desen sal UEd. nu seggen dat bij graeff Ian Picolomini met sijn troupes hem hadde gevoucht ende gelijckelijck tot Cleeff sijn geweest, sterck soo men seyt 6000 a 7000 te voet, 10000 paerden. De wercken van graeff Willem in de Duffel hadden sij gedaen besichtygen, maer oordeelende deselve te sterck om deur te breecken, niet vindende om menschen off paerden te voeden, was graeff Ian wederom over Mase teruggetrocken ende Picolimini met sijn volck naer het lant van Gulyck. Tegenwoordych is graeff Ian met sijn volck in de Meyerie van den Bosch, daer hij noch meer volcx bij hem crijcht, maer is weynych apparentie dat hij yet op de Maes-kant bij gebreck van vivres sal connen attenteren. Men sal eerstdaechs het fort Schenck met gewelt attaqueren, dat is soo haest het water wat laeger is, ende hout men nu hetselve voor den viant verlooren; maer men moet tijt winnen, om den viant geen occasie te geven door diversie eenych voordeel te doen. Brieven van Hamburch seggen den generael Bannier wederom was over de Sael getrocken om te slaen Hatsvelt[1]), die met keyserlijck volck tot secours van den Sax quam, eer sij waren geconjungeert, ende hadden sij daer brieven van Leypsich, dat de gemelte Bannier een regiment dragonners hadden[2]). Verscheyde advisen gaen breeder ende spreecken van een generale defaite van de Saxische, doch seeckerheyt hebben wij niet. Tot Francfort was een keysersche Ambassadeur om te gaen naer Engelant, ende

---

1) Melchior von Gleichen, graaf Hatzfeld, bevelhebber van het Oostenrijkschen leger.

2) Denkelijk een woord „verslagen" of diergelijk uitgevallen.

presenteert den Keyser, immers laet hij sulckx verluyden, dat hij den palsgraeff wil restitueren portionem non contemnendam van het Palatinaet, dat is den Nederpaltz, ende het electoraetschap maecken ambulatoir, dat is dat den iegenwoordygen palsgraeff, naer doot van den Beyer-vorst, de keure soude hebben ende naer des palsgraven doot wederom een van de successeurs van den Beyer-vorst; materie genouch om Engelant tot handelen te brengen ende soo tijt te winnen. Oock wert hier verwacht den grave van Arondel, die van wege den Conynck van Engelant naer den Keyser gaet. Van Stocholm heb ick advisen gesien, meene die sijn *van den man van* Terentius, dat men sprack van viceroy te maecken ende dat het ooch viel op Thucydides. *Dat* Vindex *man* met Xenocrates is verdragen wil men hier mij doen geloven; dat is seecker dat hij weder bij Nerva was. Melander is hier gisteren gearriveert met noch een commissaris van den lantgrave, genaemt Chester, ende hoort men weynych apparentie dat den lantgrave met den Keyser sal verdragen; tot hostiliteyt commen sij noch niet. De defaite in Italien wert hier seer cleyn gemaeckt. Calaber soude garen van Iustinus weten off *de dedisgr[a]tie van Bresé vast gaet*, met de particulariteyten daervan. Hetgene Hannibals *man*, *die bij de* Latou comt, verrichten sal wilde Irenaeus wel wesen geadviseert, ende hetgene van Stesichorus occurreert. Van Caesar wachte ick tijdynge. Met Manlius staet het in deselffde pointen, dan sal Gracchus dat werck wel te boven commen. Somyge sagen Serranum garen bij Eusebius; Iovinianus is daertegens. Hanno heeft mij noch van dage verclaert dat hij Terentius niet souckt te lesen. Wat UEd. goet sal vinden van de concepten, bij mij UEd. toegesonden, gelieve UEd. mij te laten weten, ende dat in sulcken vougen, dat ick degene die UEd. intercessie hebben versocht mach toonen, dat UEd. genegen is voor haer wat te doen. Meerder van de saecke sal ick UEd. met meerder tijt laten weten. Krayenburch [1]) aen een quartiermeesterschap te helpen

1) Hij bedoelt Dirk, den jongsten zoon van De Groot. Vgl. hierboven N°. 107 en hieronder N°. 130.

ware niet eere genouch, alsoo doorgaens die plaetsen bij luyden van seer slechte conditie werden bedient. Het beste waer de wapenen te dragen onder een regiment, daer de compangien sonder nominaties worden bij sijn Ex^tie^ begeven, ende alvoren te sonderen off sijn Ex^tie^ genegentheyt soude hebben hem bij occasie te favoriseren; aen een vendel waer wel te helpen, dat beter trap soude wesen tot meerder als een quartiermeesterschap. Den heer Wyts presenteert in het leger hem alle vrienschap te doen, oock dickwils aen sijn tafel te nemen ende voort te trecken, daer soude connen hooren ende sien. Vooral most hij bij van den Bosch [1]) continueren, die genegentheyt toont; hij doet wel dat hij die met brieven cultiveert. Mijn opinie soude wesen van daer niet te commen voor het leger te velde gaet, dat mogelijck soo haest niet wesen en sal; want de tale ende goet fatsoen om met luyden van qualiteyt om te gaen dient wel te hebben. Soo de exercitien hem niet te Paris en hielden, soude best bij Fransen alleene op het lant dienen; dat is mijn gevoelen. Blijvende in alles genegen om UEd. ende de uwe te dienen. Desen 14 April 1636.

CXIII.

Onderhandeling van Van Beveren te Londen en andere staatkundige berichten. Schenkenschans.

Mijn Heer.

Uwen lesten is van den x April. Gisteren arriveerde hier den grave van Arondel [1]); heeft van dage bij de Staten Generael ende mijnheer den Prins audientie gehadt, doch sonder formaliteyt, alsoo maer passeert ende anders niet als complimenten en brengt. Soo lange hij in Duytslant bij den Keyser negotieert sal voor Vranckerijck

1) Johan van den Bosch, luitenant-generaal der artillerie.
2) Thomas Howard, graaf van Arundel.

noch desen Staet in Engelant niet wesen te doen. Den heer Beveren, naer hij sijn eerste audientie hadde gehadt, is van des Conyncx wege besocht met drie commissarisen, hem aendienende dat den Conynck van meenynge was het recht dat hem over de zee competeert, daervan bij het bouck Seldeni notificatie was gedaen, te gebruycken, ende tot dien eynde een machtyge vlote hadde geequipeert; dat sijne M^teyt het gebruyck van zee off visserie niet wilde beletten, mits men het met sijne permissie dede. Wij hebben hier tijdyngen dat de alliantie tusschen Vranckerijck ende croon Sweden is gesloten, met obligatie van d'een sonder d'ander niet te handelen, op aggreatie van den Conynck ende Coninginne binnen vier maenden. Den heer Spierynck, die hier is getrout, continueert in het vervolch van de drie belooffde maenden subsidie ende continuatie van dien; sal sonder grote difficulteyt het niet te wege brengen, soo immers het te wege brengen kan. Irenaeus toont bij alle occasie dat hij hem vrienschap wil doen, daervan hij hem wel hout verseeckert. Aelianus heeft tegens Iovinianus breet gesproocken van het contentement dat Xenocrates van Felix heeft ende hoe seer hij hem estimeert, oock geseyt dat Thucydides hem bovenal heeft gerecommandeert dat hij hem Simonides bovenal moet procureren, waervoor hij belooft soo lange bij Xenocrates wel sorge dragen sal. Dat Diodorus bij Tatianus *tot eere van* Sophi wert besteet, daervan was hij wel onderrecht. Op een [tranchée], dat den viant voor het horenwerck van de schans aen de kant van de Betuwe heeft, is bij de onse een attaque gedaen, doch alsoo de eerste troupe, die al de wercke inhadde, bij de volgende niet wel wert gesecondeert, sijn wt eenyge gerepousseert met verlies van 13 dooden, 40 gequetsten. Medicamenten meent men in t fort ontbreecken. Dan men sal het meer met force als met tijt soucken te veroveren. Hier heeft gelopen een geruchte van een disgracie van den heer marechal de Bresé, dan seggen hetselve sijn oorspronck heeft omdat hij op sijn huys was gegaen, doch dat nu wederom is te Paris; wat daervan is weet UEd. best. Ombrageuse luyden hier seyden UEd. daervan advisen hadde gegeven ende dat deselffde bij den raetsheer Reigersberch waren gedi-

vulgeert, die nochtans niemant wisten te noemen tegens wie het was geseyt; soo diep wert er gespeculeert op het gaen ende staen. Zozimus, die Constans *broeder bij* Gracchus hadde gesien, sal dat hebben geimagineert. Met Serrano staet het als voor desen, ende loopt daer noch op dat hij wel wat bij Vindex soude connen blijven. Bij Caesar sal van dage yet van UEd. saecken worden gedaen, ben daerom saturdach bij hem geweest. Wat het wesen sal moet UEd. met den naesten verwachten, buyten mijn ordre sal ick niet gaen. Van Straelsunt crijge ick geen brieven. Die van Delft hebben Delfshaven met resolutie van de Staten wt de classe van Schielant onder de classe van Delfiant gebracht. De predicanten van Schielant hebben haer daer tegens geopposeert; de Staten sijn gebleven bij hare resolutie. Evenwel heeft op gisteren een wt Schielant daer gepredyckt; de magistraet die het wilde beletten liep peryckel van de gemeente. Ick sal onderrechtynge verwachten op hetgene Serranus begeert te weten. Luyck neempt 4000 man aen; de burgemeesters ende burgerye sijn het nu wel eens, hebben die voor den biscop waren, soo wel geestelijcke als andere, wt de stat gehouden. Desen 22 April 1636.

CXIV.

Staat van de pretensie van de Groot op de regeering van Rotterdam.

Mijn Heer.

Gisteren heb ick geschreven met den ordinaris, desen comt met den train van den hartoch van Bouillon, alleen om te tonen dat ick geen occasie en versuyme ende met eenen te seggen, dat soo verde bij de commissarisen van de stat van Rotterdam in UEd. saecke is gegaen, dat sij garen hadden gehoort het advis van den heer van Beaumont, dewelcke hem daervan excuserende, als sijnde op hetselffde contract aengenomen, seggende dat hij, dat

Godt verhoede, in gelijck ongeval wert gebracht, wel weet hoe hij het soude verstaen, aengenomen heeft met eenyge advocaten wt den naem van de stat daerover te consulteren. Daertoe is bestemt den dach van morgen, ende tot advocaten de heeren Stryen de Jonge [1]), Sorge, Ruyl [2]). Het advis kan ick niet oordeelen dat ons praejudiciabel wesen sal, sullen sien wat daernae wil volgen, ick sal geen tijt verliesen. De opinie, die men seyde dat Zosimus van Iovinianus hadde, daer ick gisteren van breeder hebbe geschreven, is hem wel benomen. Laet ons eens de particulariteyten van de saecke weten. De tijdynge van de defaite van twee regimenten, bij Bannier op den hartoch van Saxen gedaen, continueert: twaelff regimenten sijn gedissipeert, xv standaerts becomen, een collonel, seven ritmeesters, 1200 man doot gebleven. Desen 23 April 1636.

UEd. gansch dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

CXV.

Schenkenschans. Onderhoud met Spierynck over de belangen van De Groot en diens zoon Cornelis.

Mijn Heer.

Brieven van den sevenentwintychsten wt het leger voor Schenckenschans, desen naermiddach naer mijn schrijven gecommen, seggen dat den viant noch van geen accort en sprack, maer gesommeert sijnde hadden geantwoort dat sij haer voor alsnoch hielden op haer defensie. Hebben al hare buytenwercken geabandonneert, sijnde in het fort geretireert, defenderen de wallen ende de faussebraye, ende heeft het fort niet veel te beduyden, differeeren soo lange als sij connen om off assistentie quame; kan echter

1) Waarschijnlijk Mr. Adriaen van Strijen, sedert 1631 advocaat bij het Hof; Quirijn van Strijen, naar ik gis zijn vader, leefde nog.

2) Mr. Aelbrecht Ruijl van Enkhuizen, sedert 1622 advocaat bij het Hof.

niet duren. Den heer Spierynck, die ick desen naermiddach hebbe gesproocken, seyt mij dat Xenocrates hem op het hoochste altijt recommandeert voor UEd. betalynge te sorgen, gelijck hij seyt oock wel te sullen doen soo lange hij de finantien manieert. Den heer Rijxcancelier heeft hem oock gelast, soo wanneer sij over in Sweden gaen, dat hij sijn Ex^tie soude in memorie brengen een seeckeren fons te doen tot UEd. betalynge assigneren, sijnde den heer Cancelier van meenynge UEd., soo de heer Spierynck mij seyt, altijt in eerelijck employ te continueren. Ick hebbe sijne E. ons neeff gerecommandeert, dat hij aengenomen heeft, hope ons neeff wat geposeerder allenskens werden sal, dat sonderlynge in een man van staet wert gerequireert, bijzonder onder die ende onse natie. Hij hadde mij belooft altemet te schrijven, maer dat is al vergeten. Ick bidde om mijn gebiedenisse. Desen 28 April 1636 's avonts ten negen uyren.

CXVI.

Over Adr. Pauw, Schenkenschans en de oplichting van Dr. van der Gal te Utrecht.

Mijn Heer.

Het pacquet, onder mijn couverte geaddresseert, heb ick op saturdach soo ick het ontfinck den heer Spierynck, die tot Delft was, doen behandygen, die het op morgen, dach van den ordinaris, voorts sal doen bestellen. Ick meene sijne Ed. eenyge dagen noch in dese quartieren verblijft ende UEd. niet qualijck soude doen aen hem te schrijven. Mijn leste die ick van daer heb sijn van den x. Den pensionaris Pauw schrijft bij brieven van den xviii, dat daer een gerucht was gestroyt alsoff den heer marechal de Bresé was gedisgracieert, dan dat een van de voornaemste raden hem hadde verclaert den Conynck volcomen contentement hadde in des gemelten marechals actien. Van de heer Pauw's blijven off ver-

treck is noch niet nader geresolveert, doch sal daerover morgen ofte overmorgen weder werden gedelibereert. Het staet daerop dat de Fransen, die van des Conynx leger noch hier sijn, wel mochten haest naer Vranckerijck gaen. Van Schenckenschans wachten wij alle dagen tijdyngen dat sij capituleren ofte daerwt trecken. Vrijdach voorleden versochten die van binnen drie dagen stilstant om secours van Cleeff te versoucken; dat wiert haer affgeslagen, ende sijn dat gemeenlijk voorboden van een capitulatie, doch was saterdach avont noch geen nader openynge daertoe gedaen. Dat sij het lange connen houden is buyten apparentie. De verwachte ordre op het betalen van de soldaten hapert aen cleyne disputen die de steden onder den anderen hebben, namentlijck die van Delft tegens de ander leden, dat sij alvoren willen dat men in het negotieren van penyngen voortaen consideratie neme haer stat meer als andere is belast, waervan sij versoucken, eer haer meer te beswaren, egalisatie. In Biscayen liggen seylreet acht schepen, die gelt ende costelijcke coopmanschappen tot Dunckercken souden brengen; vijff oorlochschepen, twee jachten sijn uyt Zeelant gelopen, wel gemant ende geëncourageert om die in zee te mogen bejegenen. Matroos hoopt op groten buyt, want men seyt sij over souden brengen veerthienhondert duysent realen van achten. Ick sie noch weynych apparentie dat den heer Spierynck hier veel sal wtrechten. Wt Westindien crijgen wij geen tijdyngen, hoewel men al lange op scepen heeft gewacht; doch alsoo de vlote wt de Bahy in Spaenge mede niet en comt, wert geoordeelt onse schepen werden gebruyckt op de custen aldaer. Bij Cimon wort devoir gedaen, dat in plaetse van *Cunaeus den Meters mans* neeff soude mogen werden gebruyckt tegens *Seldenus*. Somyge meenen hij met intelligentie van Iustinus soude connen gaen. Caesar is op het advys, dat hij hadde begeert, geantwoort hij in alle de pointen overgegeven is gehouden, dan in plaetse van *Ruil*, die swaerhooffdych scheen, is een ander genomen; verwachte van dage off morgen tijdynge wat vorder sal worden geresolveert, ende sal mij, des versocht sijnde, reguleren naer den last mij gegeven, dat is te sien wat te crijgen is ende

met niet minder als met de gagie laten contenteren. De Staten hebben van nieuws de voorleden weecke verclaert te blijven bij haer resolutie genomen om Delfshaven wt de classe van Schielant te stellen onder de classe van Delft, doch strevelt de classe van Schielant daer noch tegens. Durastus [1]) verstaen ick noch in dese provintien is. De predicanten van Zeelant in een colloque hebben hem acte gegeven, daerbij sij sijn desseyn van vereenigynge tusschen de Luthersehe ende Gereformeerde prijsen. Soo doen oock de Franse kercken van Hollant. Wacht op de Hollantsche synode. Doet mijn gebiedenisse. Desen 28 April 1636.

Hier sijn achterhaelt ende in apprehensie genomen eenyge, daer onder een edelman wt het Sticht Renes genaemt [2]), die schijnen voor te hebben gehadt doctor van der Gal [3]), onder pretext hij tot Amersfoort bij een siecke was ontboden, te voeren op een wagen gevangen naer Gelder. Sij hadden hem de handen gebonden ende een couse in de mont, om geen geluyt te connen maecken, al door Renen gebracht, dan hem wat respiratie gegeven hebbende ende sijne handen wat losser gemaeckt, die hij claechde te vast te sijn gebonden, secours siende ontrent de Griffe, heeft gerucht ende resistentie gemaeckt, alwaer de entrepreneurs van eenyge militairen, die daer souden passeren, sijn gevangen. Dit boos voornemen spruyt wt een particulier querelle, omdat D[r] van der Gal van een van de naer vrienden van de Renessen hadde om acht duysent guldens voor eenyge jaren gecocht een stuck goets, wel dertych waerdych. De particulariteyten sullen wij nader hooren.

Ick verwachte onderrechtynge hetgene Neeff heeft willen weten.

---

1) Jean Dureus, Fransch predikant in Engeland. Vgl. *Livre Synodal des Eglises Walonnes des Pays-Bas*, La Haye 1896. T. I, p. 394, 425, 429, 542.

2) Jhr. Frederick van Renesse van Baer, kanunnik te Xanten. Zie Resol van de Stat.-Gen. 26 April 1636.

3) Dr. Gillis van der Gall. Hij was een der eersten, die, volgens de nieuwe mode, zijn wapen in de Buurkerk liet ophangen.

CXVII.

Onderhoud met Spierynck over het tractement van De Groot. Over De Groots pretensie op Rotterdam.

Mijn Heer.

Het is wel te passe gecommen dat twee dagen voor het vertreck van den heer Spierynck, die desen middach naer Amsterdam ende voorts naer den heer Rijxcancelier is gereyst, UEd. memorie sijne Ed. door mij is behandycht, want alsoo eenych bedencken daerin vont, soo heeft hij met mij daerover gecommuniceert. Naer de calculatie, die sijn Ed. maeckt, soo kan UEd. achterwesen soo groot niet sijn als het UEd. wel schijnt te reeckenen. Dan ick mercke abuys bij den eenen off den anderen moet sijn in het reeckenen van de ordinaris gagie, ende naer mij dunckt soo heeft de heer Spierynck alleen memorie, dat UEd. getracteert wert op den voet van den heer Camerarius, die toegeleyt is twintych rijxdaelders 's daechs, dat in tjaer weynych meer als achttienduysent guldens beloopt. Hierop heb ick sijn Ed. onderrecht dat ick van UEd. hebbe verstaen, dat UEd. twintych [1]) guldens sjaers was toegeleyt, oock getoont de ongelijckheyt van de costen, die hier ende te Paris moeten werden gedragen, ende wel verseeckert was dat UEd., lettende op de eere van de Croon, niet op sijn eygen profijt, veel van het sijne alreede hadde getrocken. Dit wert bij sijne Ed. wel geadvoueert, ende oock soo verde hetgene ick van de gagie allegeerde aengenomen, dat hij nader daerop hem wil informeeren. Op de begrootynge van de extraordinaire oncosten conde ick soo absoluyt geen contentement geven, want die stijl bij haer, van alle particulariteyten tot laste te brengen, niet sijnde gebruyckelijck, vont hij wat difficulteyt hoe hem daer best in soude reguleren. Sijn

---

1) Blijkbaar bedoelt hij „20.000."

opinie was, ende om die reeckenynge in geen neuswijse handen te laten commen, hetwelcke soude moeten geschieden in gevalle daer betalynge op soude werden gedaen, ende alles eerst naer ordre van den heer Rijxcancelier, die hij niet en wist hoe dat soude smaecken, slouch voor off niet best soude wesen het extraordinaire van de reyscosten ende andere dyngen tot eenen [vasticheyt] te stellen, sonder te particulariseren, ter discretie van de heer Rijxcancelier, die mogelijck meer, mogelijck minder daertoe soude ordonneren als de extensie daervan nu monteert. Dan seyde niet in ander luyden saecken te connen disponeren ende becommert was UEd. deshalven te schrijven, alsoo hij apprehendeerde dat, in gevalle het buyten uwe reeckenynge ginge, licht mocht twijfelen van sijn goede affectie ende wille, die hij mij verclaerde ten hoochste altijt tot UEd. geweest te sijn, te wesen ende te sullen blijven, gelijck ick oock anders niet en kan oordeelen, daeromme wel goet vont dat dien voorslach van mij aen UEd., sonder van hem te vernemen, soude geschieden. Ick maeckte daer geen difficulteyt in, nochtans met recommandatie dat middelertijt soude sien op de beste wijse UEd. contentement op alles te doen hebben, ende dat de manier van particuliere extensien, bij UEd. gepleecht op de wijse bij de Ambassadeurs van desen ende andere staten soo gebruyckelijck is, dat de reys- ende teercosten extraordinaire in het reysen vallende oock redelijck was extraordinaire werden gedragen. Absolutelijck wert mij dat niet geadvoueert, maer alleenlijck ende verder niet dan als het extraordinaire het ordinaire monteert, want tweederley lasten als ordinaris ende extraordinaris op eenen tijt te brengen niet redelijck en scheen. Daerover hebben wij wat gediscoureert. Mijn conclusie is geweest dat ick UEd., als wt mijn eygen motyff, hier over soude schrijven, ende op die maniere sal UEd. desen, voor sooveel daer instructie wt sult tot onderrechtynge aen de heer Spierynck nemen, moeten interpreteren. Doch versocht ick, ende is mij oock toegeseyt, dat nu 't Amsterdam commende het liquide achterstal wilde betalen, alsoo ick wist UEd. van het sijne hadde getrocken ende meerder anders trecken soude moeten. Dese gelegentheyt

heb ick UEd. des te breeder willen verhalen, omdat die seer nodych dient geweten, niet alleen om soodanyge antwoorde den heer Spierynck, als dienstych oordeelen sult, daerop toe te doen commen, maer principalijck omdat voor het toecommende tot informatie sal connen dienen, waerwt UEd. depence wat nauwer sal connen worden gedresseert, hetwelck niet onbequamelijck bij occasie dat desen Staet van Ambassadeur verandert sal connen geschieden. Doch vooral dient UEd. goede onderrechtynge te geven aen den heer Spierynck op wat tractement UEd. aengenomen is, dat vastgestelt sijnde sal voor het toecommende aen de reste soo veel niet sijn gelegen; gelijck ick oock vertoonde dat in de eerste aencomste veel costen van reysen ende vereeryngen vallen, die daernaer niet meer sijn te dragen. Ondertusschen sult wel doen hoe eer hoe liever alles op de bequaemste maniere te doen vereffenen ende met alle gevouchelijcke middelen soo veel doendelijck de achterstallen te verhoeden. Daervoor heeft den heer Spierynck mij belooft sorge te sullen dragen, ende vooral gaende in Sweden, gelijck hij hoopt, te wege te brengen assignatie van seeckeren fons, daer de ambassadeurs haer tractementen sullen ontfangen. Dat waer goet, want de menschen affectien seer sijn veranderlijck, ende licht kan gebeuren, dat den heer Spierynck op eenych ander employ dencke, waertoe ingevalle hij inclineert dese commissie, die hij seer wel heeft wtgevoert, hem (wederom gaende met ontrent de hondert duysent guldens ende ordre tot noch vijftych) schoone occasie heeft gegeven, niet sonder ombrage van die vreesen daerbij connen sijn geinteresseert. Naer mijn oordeel sal hij haest de eene ofte de andere occasie soucken om eerlange eens wederom hier te commen, dat ick des te meer gelove dewijle sijn huysvrouwe hier laet; waeromme UEd. verdacht sal gelieven te wesen, om geen tijt te verliesen, soo wel naer Duytslant als naer dese landen sijn brieven te addresseren ende die moyte niet te ontsien, opdat sij waer hij sij ter handen commen. Soo UEd. goet vint, dewijle met mijn communicatie dit is begonnen, ick hem oock nader daerop schrijve, laet mij maer weten in wat forme het gelieft te hebben gedaen, sal geen difficulteyt

daerin maecken. De qualiteyt die ick sie dat de heeren Staten hem hebben gegeven is: Raet van de finantien ende Abgesant. De brieven sal UEd. op Amsterdam connen ende die voortaen gelieft te bestellen aen Le Blon, wonende over de nieuwe Appelmart, agent van wegen de Croon in Engelant. Den heer Spierynck heeft mij ende andere seer affirmativelijck tot meermalen gesproocken van de grote estime, daer den heer Rijxcancelier UEd. persoon in heeft, ende het geneugen dat sijne Ex^tie neempt in UEd. diensten. Mercke oock wel d'intentie is UEd. in den dienst van Sweden te houden. Van sijne affectie ende wat voor UEd. genegen is te doen heeft hij mij alle verseeckertheyt gegeven, maer de schaersheyt van gelt maeckt op alles nauwer wert geleth. In de betalynge moet UEd. reeckenen groot faveur te genieten, alsoo den heer Camerarius weynych min als achttien duysent daelders, naer den heer Spierynck mij heeft geseyt, ten achteren is. Met Caesar weet ick niet hoe ick het sal maecken, want UEd. sijne pretensien op het hoochste begrotende licht oordeelen soude soo de volle gagie waer te becommen, ende noch weet ick niet off men daer soo van 32000 guld. sal scheyden, warom ick scrupuleux werde mij des te intromitteren. Op het advis van de advocaten moet UEd. niet te veel fondament maecken, alsoo, gelijck de menschen in humeuren ende maximes sijn verdeelt, andere op andere praesuppoosten het anders souden dragen. Bij arbitrage weet ick niet off sal willen vallen, qualycker wie men soude kiesen. Weet UEd. bij wegen van rechten het te helpen, men soude hen stijver connen houden. Accommodatie kan ick nochtans niet ontraden. Sal sien wat ick kan doen. Voor Luyck wert gevreest. Brieven van den Cardinael-Infante aen Picolomini, bij de onse geintercipieert, toonen sij het met gewelt meenen te attaqueren ende oordeelt men het niet langer tegen houden kan. Vranckrijck sage ons garen in het velt. De proceduyren van Engelant geven hier becommerynge, 't is ongelegen met vigeur die tegens te gaen, haer te laten gewerden mach men oock niet. De compangien van de drie staten van oorloge, ende noch eenyge van de vijftych sijn op de cantoiren geassigneert. Mij ont-

breeckt tijt om Uwe Ed. breeder te onderhouden. Desen 16 Junij 1636.

Den heer Spierynck excuseert dat hij UEd. brieven onbeantwoort laet omdat hij die qualijck kan lesen. Wilde wel dat UEd. die door sijn secretaris met een goede hant dede schrijven, in welcken gevalle belooft prompt met antwoorden te sullen wesen.

CXVIII.

Verschillende berichten.

Mon frère.

Wij hebben hier soo weynych, dat bijaldien ick niet en sochte den ordinaris dach te onderhouden ick de penne op het papier niet soude hebben gestelt. De buissen zijn in zee; hoe de Engelschen haer daer tegens comporteren weten wij niet, maer men seyt veerthien scepen daer naer toe waren. Hier is men besych met equiperen, want soo men het recht dat men met schriften over de zee pretendeert met wapenen wil mainteneren, soo sal sulckx met goede oogen niet connen aengesien worden. Die van Rotterdam, ick spreecke van de gemeene ingesetenen, meenen dat de court haer sal connen dienen voor guerant, ende dat sij aen laecquenen connen verhaelen de schade die sij in netten souden verliesen. Hoe de magistraet dat soude beletten weet ick niet. Men meent de licenten den sesten van de toecommende maent werden geopent, alsoo den viant door de Engelschen crijcht al wat hem wt dese landen niet toe en comt. Den advt. Graswynckel heeft sijn werck onder handen [1]), maer wat

---

1) Waarschijnlijk moet hier gedacht worden aan het onderzoek van Dirk Graswinckel over de quaestie van de vrije zee, waarover hij later geschriften uitgaf. „In controversia, quam de mari movet Anglia, se exercet", schreef De Groot 9 Oct. 1637 aan Petrus Schmalzius (H Grotii Epist. Stockholm 1689. T II, p. 605)

UEd. heeft gerescribeert weet ick niet. Al wat Aelianus ende Caesar raeckt heb ick Constans geschreven. Luyck loopt seer groot peryckel, soo het volck dat daer voor is, gelijck men hoopt, bij den Keyser elders niet moet werden gebruyckt. Sijn Ex^tie heeft veerthien dagen seer van het flerecijn gequelt geweest ende is daer noch niet van genesen. Desen dach is Renes ende die met hem Doctor van der Gal heeft gemeent uyt het Lant te voeren bij den Raet van State gecondemneert geweest, maer de Staten Generael, dat is de gedeputeerden, hebben gegeven surceantie van de executie. Dat geeft discoursen, oock van den gepasseerden tijt. Mij dunckt sulckx vremt, al waer het niet in soo een saeck van soo groten consequentie. UEd. gevoelen wensche ick wel te weten. Ick werde gedistraheert, daerom schrijve ick met haest. Desen lesten Junij 1636.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reygersberch.

CXIX.

Oorlogsberichten.

Mon frère.

Het subyt vertreck van de keyserschen van voor Luyck, Ian de Waert met den hartoch van Lottringen door Luxemburch, Picolomini met prince Thomas naer Artois, ende met sulcken haest, dat sij, naer men ons segt, de contributien van eenyge cleyne plaetsen die gereet waren niet en hebben verwacht, geeft achterdencken dat sij dessein hebben van yet notables tegens Vranckerijck te attenteren, off vreese van een grote invasie wt Vranckerijck te lijden. De Brabantsche advisen seggen ons dat de meeste macht van den Cardinael-Infante oock naer de Franse frontieren gaet. Den heer van Charnassé, die vijff dagen heeft gelegen van een continuele coortse, daer hij nu van is verlaten, heeft voor sijn siecte, ende mon-

sieur Brasset gedurende deselffde, aengehouden dat ons leger mede int velt mochte worden gebracht. Mijn heer den Prins is nu op de been, hebbende wel drie weecken ende meer meest het bedde ofte stoel moeten houden. De cappiteynen is aengeseyt haer vaerdych souden houden, de lijste van de wagens gemaeckt, ende soo den viant sijn macht elders meent te wenden sal dat van hier sonder yet voor te nemen niet aengesien worden. Wt de zee hooren wij noch geen tijdyngen dat onse buyssen in haer nerynge hinderynge geschiet; de opinie is oock dat Engelant tot geen executie van placaet commen sal. Thien Engelsche schepen seyt men sijn naer noorden, ende hebben eenyge achterdencken dat sij het ooge hebben op de Oostindische scepen. Wt Westindien hooren wij niet. Tsestych duysent pont buspoier, met een thoorn door een blixem binnen Rijnberck gesprongen, hebben veel menschen ende meest de huysen van de stat seer beschadycht. Den Ambassadeur van Venetien [1]) doet instantie den heer van Oosterwijck [2]) niet en werde gerappelleert eer een ander ambassadeur derrewaerts is gesonden. Wij sijn seer verwondert, daer den wint soo goet is, dat in soo lange geen brieven wt Vranckrijck sijn gecommen. Ick sal deselve verwachtende blijven

UE. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

CXX.

Politieke en krijgsberichten. De zonen van De Groot.

Mijn Heer,

Drie van uwe brieven van den 19, 26 Junij ende 4 Julij, bij mij den 22 deser onder het couverte van Valerius op eenen tijt ontfangen, clagen dat UEd.

---

1) Francisco Micheli.
2) Willem van Lier, heer van Oosterwijk, gezant te Venetië

tsedert den 17 Mey niet van mij en heeft ontfangen. Ende nochtans heb ick, behalven twee, drie weecken, die ick bij Pyrrhon ben geweest, noyt weecke door laten gaen sonder te schrijven. Waer de faute is weet ick niet, maer wij moeten ist mogelijck remedie daer tegens vinden. Het kan wesen dat men niet goet en vint die benevens Cimons brieven gaen, want dese dagen Catilina het pacquet openende heeft alle die een andere hielden, oock aen Valerius, den bode gegeven om te bestellen ende hem te doen betalen, apparent om in het toecommende daerin het port te menageren. Doen ter tijt was er niet voor mij, immers dat mij is behandycht, als eenen van Constans van den 22 Junij, gesonden soo den bode seyde over Rouaen. Dat [Olivier] verscheyde aen UEd. horende in handen sijn geraeckt is niet vremt, alsoo den soon van Valerius mij heeft geseyt drie pacquetten gelijckelijck aen hem voor UEd. te hebben gesonden. Ick hope dat alle die UEd. date sijnder leste niet hadde ontfangen tsedert te rechte sullen sijn geraeckt, daerin heb ick UEd. van alles geschreven. Met Caesar staen ick als te voren ende aen devoiren ontbreeckt het niet; soo lange ick daer mede niet te rechte en ben geraeckt soo sal ick bij de Meters niet wtrechten. Hoe verde de offres, bij den heer Hogendorp [1]) aen UEd. soon gedaen dienstych sijn te amplecteren weet UEd. best, die den persoon ende oorloge van die quartieren kent. Vrouch employ geeft door de tijdelijcke oeffenynge grote capaciteyt; dan de schole is dangereux. Hier maeckt het recommandabel dat men oock andere oorlogen heeft gesien. Hem onder Gracchus te helpen weet ick niet off sal vallen, den wech oock lanck. Bij den outsten wensch ick yemant ware die hem tot geposeertheyt rade, anders gebreeckt daer niet aen, ende sonder dat sullen alle andere qualiteyten hem weynych vrucht doen. Zosimus is te onvreden dat het leger noch in het velt niet en is, hout daer op aen, staet oock in pointen om hetselve eerstdaechs daer te brengen, naer apparentie noch met het

1) Waarschijnlijk Gijsbert van Hogendorp, generaal in Zweedschen dienst.

eynde van dese off begin van de naeste weecke, alleen wt consideratie om den Conynck bij diversie te ontlichten van de grote macht die op de frontieren is. Dan het schijnt het volck van den Cardinael-Infante begint herrewaerts te sacken, de leste advisen houden 1500 ruyters in Brabant waren gecommen. De scepen, onder de directie van zijn Ex^tie^ ende eenyge bijgevouchde gedeputeerde gestelt, staen om eerstdaechs in zee te lopen; heden werden die van Amsterdam gemonteert. Een Westindisch schip seylreet liggende is bij ongeluck verbrant. De onse hadden de Spaense in Brasilien wederom eenych volck affgeslagen. Brieven van den 19 Julij van den Ambassadeur Beveren seggen men thien scepen equipeerde om naer de Noortzee te senden, den tol aff te doen vorderen ende de onwillyge op te brengen. Den Ambassadeur van Polen was vertrocken sonder dat hem eenyge vereerynge was gedaen; sijn propositie van dat de princesse haer bij provisie catholyck soude verclaren heeft seer den Conynck van Groot Britannien mishaecht. Bij den Keyser heeft den graeff van Arondel niet wtgerecht; wachtende op de vergaderynge tot Regensburg was hij gegaen om Weenen, Prage ende andere steden te besichtygen. Ondertusschen winnen de Spaense tijt, ende als Engelant daernaer sal willen sal het te laet wesen. Met ons Neeff heb ick in lange niet gesproocken; soo onse correspondentien prompter gingen soude beter materie daertoe vinden. Wilt daerop letten. Desen 28 Julij 1636.

Binnen drie dagen meene ick te verreysen.

CXXI.

Onderhoud met den Prins. Binnen- en buitenlandsche, Oost- en West-Indische berichten.

Mijn Heer,

Staende om bij Pirrhon te gaen heb ick alvoren ons Neeff gesproocken, die mij ernstych vraechde off ick van

Felix niet en hadde gehoort, waerop ick hem communiceerde de tijdyngen van den 18 Julij, recht te vorens bij mij ontfangen, nevens die van den x. Ende alsoo daerin mentie wert gemaeckt dat de luyden van de Lelie, hoewel die opentlijck professie maecken van te homerizeren, *waren tot Charenton geweest*, vont ick goet te verhaelen wat op die materie een tijt geleden was wedervaren, wat difficulteyt daernaer gemaeckt, waerom de effecten op de presentatie niet en waren gevolcht. Calaber hoorde hetselve aen met een sonderlynge contentement, gevende groote teyckenen van affectie tot Iustinus, ende innuerende gelijck of hij, soo wanneer dat obstacel ware geremoveert, Aristoteles met profijt soude connen gebruyken; seyde om vele te wenschen, hetselve meer als eens repeterende, dat die saecke daer niet gebleven ware geweest, want Felix hetgene hij bij Vindex soude hebben gedaen bij Cimon daernaer niet weygeren en soude; versocht ick door UEd. Felix hetselve wilde doen verstaen, ende dat met een groote genegentheyt, verstont echter heel wel dat Felix rede hadde gehadt, soo lang hem niet gegeven was hetgene hem toequam, dat hij difficulteyt hadde gemaeckt. Alle hetwelcke ick UEd., volgens mijn ordre, mede hebbe willen deelen, opdat moocht helpen letten off geen middel is te bedencken dat Gracchus daerin contentement werde gegeven ende bij Martialis locus ille mendosus gecorrigeert. Conde Iovinianus *door Rivet* yet contribueren om de difficulteyt te removeren men soude hem connen gebruycken. Ick sal verlangen wat Felix UEd antwoorden sal, ende dat in sulcken termen, dat ick het daer het behoort mach communiceren. Een van mijn grootste begeren is dat Pyrrhus bij Constans ende sijn geselschap mocht werden gebruyckt, hetwelcke ick oordeele dat gevouchelijck soude geschieden, bijaldien dat eén obstacel wt den wech ware. Bijaldien Hannibal ende Sophi, gelijck gebeuren kan, het eens waren, apparent dat Xenocrates sijnen man bij Vindex niet soude houden; waerom Irenaeus, bij occasie *dat den man van* Numerianus *naar Venetie gaet*, Numa in bedenckynge wil geven off hij met goetvinden van Sophocles op Irenaeus *broeder* niet soude willen letten. Euripides ende Sophocles

verstaen den anderen nu heel wel, wat Iulianus daervan gevoelt moet ick hooren. Met Caesar is noch niet gevordert, hoewel ick noch gisteren de saecke hebbe gerecommandeert. Thucydides is vertrocken, Aelianus volcht, sijn huysvrou heeft aengenomen te helpen sorgen. De heer van Oosterwijck vertreckt in September van Venetien, comt recht naer Paris om, daer possessie genomen hebbende, verloff te versoucken om een reyse herrewaerts te doen. De heer pensionaris Boreel, gisteren bij die van Hollant tot de ambassade van Venetien voorgeslagen ende die sonder twijffel bij de Generaliteyt morgen off overmorgen daertoe sal worden gecommitteert, sal ontrent Mey eerst van hier connen reysen. Hier prepareert men alles tot een leger, gelijck oock den heer van Charnassé bij acte is belooft dat het eerstdaechs in het velt wesen sal. De ruyterie sal op morgen op het rendevous tusschen Crevecoeur ende de Crans bij den anderen wesen; de patenten van het voetvolck sijn al uytgegaen, om tegens den twaelffden deser voor Crevecoeur in scepen nader ordre te wachten. Het volck wert op verscheyde plaetsen geschickt, omdat eenyge commen wt contagieuse plaetsen ende soo veel infectie als mogelijck is te mijden. Seven Oostindische scepen, vijff int Texel, een in Gouree, een in Zeelant sijn over twee dagen gearriveert. Den generael Brouwer [1]), die mede overcompt, seyt hij den staet van Indien heeft gelaten in seer goede pointen, den Chineeschen handel voor de onse heel vrij, soo dat daerdoor evanesceert de tijdynge over Engelant ende daer wt Goa gecommen, dat de Indianen met assistentie van de Portugeesen Amboina souden hebben verovert, die bij de coopluyden soo veel geloofs alreede hadde gevonden, dat de specerijen waren geresen, de actien gevallen. Een achtste schip wert van Suratte noch verwacht, de ladynge van de seven scepen wert geestimeert waerdych vijvenveertych tonnen gouts. De Westindische Compangie licht van nieuws ontrent de drie duysent mannen ende sal graeff Maurits van Nassau [2]) hem laten gebruycken als gouverneur, cappitain ende

1) De gouverneur-generaal Hendrik Brouwer.
2) Joan Maurits van Nassau.

admirael-generael in die quartieren, met macht om met drie raden de heele directie van Brasil te water ende te lande te stieren, alle officieren aff ende aen te stellen. De Compangie geeft hem vijfthienhondert guldens te corte maent, een vrije tafel ende alle sijn domestycken, tot predicant, medicijn ende secretaris onderhouden, twee ten hondert van de prinsen tot sijnen profijte ende een lijffgarde van 300 te voet, 300 te paerd, 12 hellebardiers. Het aensien van de persoon sal de saecken beter opinie geven ende veele van fatsoen meer lust om op die reyse te dencken. De assignatie van de betalynge van de ordinaris militie is nu finalijck gedaen op de cantoiren, oock ordre gestelt waerwt de extraordinaire sal werden onderhouden. Men hoopt dat daerdoor het lant gehouden sal worden buyten confusie ende de disordre in de monterynge, door quade betalyngen ingecropen, geredresseert. Het heeregelt, dat is een gulden tot laste van den heere, van yder dienstbode int jaer te betalen, is in train, de verpachtynge met verhogynge van een derde op het gemael gedaen. Nader tijdyngen wt Engelant leeren ons, dat den Conynck dese teelt de scepen int vissen met tollen niet sal belasten ende dit iaer noch conniveren, ende scheen in bedencken daer bij den Conynck ende den Raet genomen te werden, off men het gelt wt Spaengien daer voor Brabant gebracht wat op soude houden, ter tijt den Conynck van Spaengien sijne beloften soude presteren. Dan gelijck, als wanneer men tot soodanygen resolutie quame, het een saecke soude wesen van groot gevolch, soo kan ick soo veel vigeur niet wachten, dewijle de Engelsche soo veel scepen in Spaengien hebben, haer soo wel met de commercien vinden ende soo afkeerych sijn van het oorloge. De voorleden weecke heeft een van de directeurs-scepen van Vlissyngen een fregatte van Dunckercke, gemonteert met 8 metale stucken, 36 mannen, naer een lanck gevecht verovert. Het volck van de fregatte is meest al gequest ende doot gebleven. Het verlies van Maechdenburg wert voor de Sweden groot geestimeert. Ick sal verlangen te weten wat operatie Aelianus voor sijn vertreck heeft gedaen. Desen 3 Aug. 1636.

CXXII.

Binnen- en buitenlandsche krijgs- en staatkundige mededeelingen.

Mon frère.

Ick verlange seer naer tijdyngen van daer. Mijn leste sijn van den achsten Augusti. Hier hebben wij anders niet als dat sijn Ex^tie^ met het leger is gegaen naer de Langestraete, ende liggen de ruyters te Waelwijck, het voetvolck te Sprangen. De ministers van den Conynck nemen weynych contentement in die diversie; veele in desen Staet sagen oock garen, waert mogelijck, dat sijne M^teyt^ met eenych notabel exploict wierde gesubleveert. Dan het schijnt de macht van den viant, de sterfte, die overal glisseert, het verloop van tijt ende den voorraet, die in alle plaetsen is, soo van volck als behoufften, alle desseinen te difficyl maecken. Den lantgrave [1]) is hier, hebbende geleyt sijn voetvolck in de vaste plaetsen ende sijne ruyterie, die hij seyt sterck te sijn drie duysent, gebracht op dese frontieren. Godtz [2]), generael van den Keyser, sterck tusschen de ţhien, twaelff duysent paerden, heeft Paterborn met stormenderhant ingenomen, domineerde alleen in Westphalen, dan op de tijdynge dat den generael Banner geconjungeert met Lesle [3]) de stat Lunenburch ende eenyge andere plaetsen hadden ingenomen, is Gots getrocken naer den Weser. Geintercipieerde brieven seggen den hartoch van Saxen hem te swack vont om Banner het hooft te bieden Den lantgrave en is in de beste postuyre niet, heeft mijnheer den Prins aenbiedynge gedaen van sijn ruyterie, mits dat men geduyrende het employ deselve alleen van nootdruft onderhoude ende daernae de onse hem weder een ruytersdienst doen. Dan die presentatie kan niet werden geaccepteert. Het schijnt de Fransen aen dien heer verder beloften

---

1) Wilhelm van Hessen-Cassel.
2) Johan Götz.
3) Maarschalk Alexander Leslie.

hebben gedaen als de prestatien volgen, hadde garen hier assistentie van gelt ende ammunitie van oorloge. In desen hogen noot van dat Rijck soude het best met diversie, die in Duytslant soude connen geschieden, worden geholpen, daer middel toe ware indien sij raet wisten tot gelt. Dan dit is soo schaers dat Waerdenburchs [1]) regiment te voet, Moulers te paerd t'eenemael blijven buyten employ ende verloopen tot niet bij faulte van betalynge. In Engelant, naer den heer Beveren schrijft, heeft men geen contentement van de bejegeninge van den grave van Arondel, ende maeckt men mine off men met ernst de saecken van den Pals wilde bij de hant nemen. Den Engelschen admirael hadde te hooff geschreven, dat onse buissen meest waren wt de Noortzee, maer dat hij van de resterende alle contentement ontfynck; ende verstaen wij van die wt zee commen dat den admirael last heeft de vissers aff te voorderen een gulden per last, onder belofte dat den Conynck haer de neerynge vrij sal houden ende haer tegens de Dunckerkers over de schade die sij in het vissen souden lijden indemneren, hetwelcke seer smaeckelijck is ende sonder difficulteyt den gulden doet betalen. Een schadelijcke consequentie voor desen Staet. Te Dunckercke, naer den heer van Hauthain schrijft, waren wt Spaengien gearriveert twintych, ende naer andere rapporteerden achtentwintych scepen, daeronder eenyge Engelsche, overbrengende vierduysent Spangaerts, noch meer werdende verwacht. Den Conynck van Engelant toont hem te onvreden tegens die het Spaens gelt lestmael wt Engelant hebben laten gaen, ende sullen deselve het moeten verantwoorden. Ick mercke de fransoisen opinie hebben als off Aisma in het hoff van den Keyser negotieerde, om desen Staet als een deel van het Rijck te doen erkennen. In Sweden verstaet men tot continuatie van het oorloge. De keysersche, naer de Brabantse advisen ons seggen, verstercken haer ontrent de Somme ende maecken daer een magasijn. Den Conynck van Hongeren was om door

1) Waardenburg was kolonel (Aitzema, a. w. dl. II, blz. 271), Moulers bekleedde mitsdien denzelfden rang bij de ruiterij, ofschoon hij onder de in 1635 aangestelde (ald. blz. 272) niet voorkomt.

Brissac hem bij Gallas te vougen. In Westindien is groot gebreck van ordre ende autoriteyt. Graeff Maurits maeckt staet in het begin van October te vertrecken, crijcht keur van volck. De Staten vergaderen binnen acht dagen. Sijn Ex^tie^ heeft noch eenych voetvolck ontboden; ten is buyten apparentie niet dat noch yet bij de hant soude nemen. Ick doe mijn ordinaris gebiedenisse ende blijve

UEd. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Desen 9 Sept. 1636.

Ick sal garen UEd. opinie van Numerianus verstaen.

CXXIII.

Operatieplannen van den Prins. Berichten.

Mon frère.

Den ordinaris dach vermaent mij tot schrijven, hoewel ick om UEd. yet te doen weten wel een dach twee drie langer soude hebben moeten wtstellen. Mijnheer den Prins staet in pointen om het leger te doen marcheren, werwaerts naer toe is onseecker ende qualijck te gissen. Eenyge grote scepen geven opinie men paerdevolck wil embarqueren, ende dat soude moeten wesen met dessein op Hulst ofte het Sas. Antwerpen is van grooter gewichte, hoewel veler oogen daer mede op vallen. Andere meenen die praeperaten sijn, gelijck mede een geslagen brugge over den Rhijn, om den viant te amuseren; willen dat het op Breda is gemunt. De meeste diversie voor Vranckerijck soude worden gecauseert met yet op de cust van Vlaenderen te attenteren, ende dewijle het oogmerck is die Crone dienst te doen, soo mocht wel yet in die quartieren vallen. Desen dach crijgen wij tijdyngen dat de grave van [Ritbergen] baron van Westmale, een cornel Beest met een cappitain Heerwaert, die onlanckx in statendienst is geweest ende sonder pasport over is gegaen

met miscontentement ende dessein op Schenckenschans, in ons leger gevangen sijn gebracht; de particulariteyten weet men noch niet, doch wilden met een convoy naer Breda ende hadden bij haer eenyge maenden soldi voor eenyge compangien, met wel 300 wagens, ende sijn bij 3000 ruyters 2000 vierroers van de onse geslagen. Den lantgrave is naer ons leger. Gister sach ick brieven van den 7 deser wt Hamburch geschreven bij St. Chaumont[1]), die seyden den overste Wrangel seven regimenten van Marosini hadde geslagen. Een schip van cust van Coromandel, waerdych ten minsten achtthien oft tweeentwintych tonnen gouts, soo het alles in heeft dat tot sijn ladynge was gedestineert, leyt voor de Oostindische Compangie in Hitlant, twee oorloochschepen ende twee fregatten sijn om het in te brengen. De actien sijn geresen tot 252 vijftyen. De Compangie sal in nagelen wtdeelen 27½ per cento. Van daer heb ick geen tijdynge als van den eersten Aug. Ick bidde om mijn gewoonelijcke gebiedenisse. Desen 16 Sept. 1636.

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

CXXIV.

Tijdingen van Charnassé en uit Duitschland. Ontevredenheid over den Admirael Van Dorp.

Mon frère.

Den oosten wint ende goede occasie is oorsaecke dat ick nu oock buyten den ordinaris tijt schrijve. Den heer van Charnassé, die vrij wat onpatientych is geweest dat bij desen staet niet van importantie voorgenomen wert, over eenyge dagen naer het leger gereyst, schrijft van daer, gelijck ick wt sijne brieven hebbe gesien, dat mijn-

---

1) Melchior Saint Chamont, Fransch gezant bij de Zweden in Duitschland.

heer den Prins hem soodanyge openynge hadde gedaen van sijn desseins, ende de beletselen waarom die niet hadden connen tot noch toe werden geexecuteert, dat hij moet bekennen deselve soo gewichtych te sijn, dat hij alle redenen van contentement heeft moeten nemen, gelijck hij oock niet en twijfelt ofte sijne Mteyt, die hij hetselve sal laten weten, mede satisfactie daervan hebben sal. Het welcke ick UEd. mede hebben willen deelen, opdat eenyge qualijck geinformeert, quade impressien nemende ende andere gevende, door het adveu van sodanyge getuygen, die irreprochabel sijn, mogen werden gedesabuseert. Gisteren hebben wij tijdyngen gehadt, soo van Hamburch, Erffort als Ceulen, dat den generael Bannier 8 regimenten van Hatsvelt ontrent Havelsberg soude hebben geslagen, 14 stucken geschut ende alle de bagagie becomen; de continuatie moeten wij verwachten. Tot Regensburg schrijft Bilderbeeck dat den hartoch van Saxen ende biscop van Wirtsburg aen willen houden tot een generale amnestie int regard van alle ende alles in dese leste oorlogen. Van het Oostindische schip hebben wij noch geen tijdyngen, ende mits den Oostenwint connen wij qualijck eenyge hebben. Desen naermiddach arriveerde hier een schipper van Iarmuyden, die van de ambassadeurs wt Londen hadde brieven aen de Admirael Dorp, die hij hebbende gesocht onder de buussen ende niet hebbende gevonden daernaer hier was commen vernemen, die seyt dat ontrent elff off twaelff mijlen noortoost van Iarmuyden hij de 12 Engelsche schepen, wt Iarmuyden gelopen, hadde sien cruycen. Van den Admirael Dorp wert hier geen groot contentement genomen, alsoo rapporten weinych tot sijn voordeel van die wt zee commen werden gedaen; dan hem sal mogelijck geen defentie ontbreecken. Wij verwachten tijdyngen van daer. Desen xi Octob. 1636.

UEd. dienstwillygen broeder

N. v. Reigersberch.

Wt Hamburch wert geconfirmeert dat Bannier den Sax twee duysent paerden heeft affgeslagen

ende Havelbergen met Werben wederom heeft verovert, voorts sijn victorie vervolchde.

De scepen worden noch ontrent Geertruidenberg gehouden, evenwel geen officieren permissie geweygert om haer affaires in Hollant te commen doen.

CXXV.

De oorlog in Duitschland. Tijdingen uit Brasilië.

Mon frère.

De keysersche continueren vast in hare progressen ende nemen den lantgrave aff de eene plaetse voor de andere nae in Westphalen, sonder dat hij eenyge troupes tot resistensie in het velt brengen kan. Is in persoon tot Wesel, welcke stat de keyserse soo naer commen, dat den gouverneur hier heeft geschreven om ordre, hoe hij hem tegens deselffde sal hebben te dragen, waerop geantwoort is dat hij hem stille sal houden, ten ware eenyge hostiliteyt tegens hem off de sijne wiert gepleecht. De victorie van den generael Bannier wert meer ende meer vercleent ende is noch niet veel seeckers daer van te seggen, hoewel gelooft wert hij eenych volck heeft geslagen. Van het Oostindis schip hebben wij noch geen tijdynge. De leste advisen wt Brasil seggen dat de Spaense eenyge suickermolens, bij de onse in train gebracht, hebben gedestrueert ende van de zuitzijde tot bij noorden van Parnambuc stroopten. De Portugesen, hoewel eedt van getrouwicheyt aen de Compangie hadden gedaen, hebben haer weder bij de Spaense gevoucht, soodat men geen staet op haer sal connen maecken, want die quartieren soo niet connen werden beseth, alwaer de Spaense macht schoon verdreven, dat geen nieuwe macht aen lant kan werden gebracht. Ende d'extirpatie ofte verjagynge heeft oock haer swaricheyt, want d'onse de macht ende het volck niet sullen connen furneren om de ingenios gaende te houden, alsoo de Spangjaerts meester

sijn van Angola, daer die swarte meest sijn te becommen, soodat veel werckx aen de conqueste vast is ende alles wel gaende voor de participanten weynych voordeel voorhanden. Het verhogen van het derdepart gaet niet seer voort, is tot noch toe maer 200000 g. geteyckent, ende de retouren vallen sober off gene, de fraude ende costelijckheyt van de commisen is seer groot. Ick bidde om mijn gebiedenisse. Desen 13 Octob. 1636.

UEd. dienstwillygen broeder

N. v. Reygersberch.

Soo ick desen soude sluyten, comt tijdynge, dat de Keisersche, die [Dorsten] hadden belegert ende beschoten ende met ingeworpen vierwercken een groot deel van de stat hadden doen verbranden, hetselve hebben verlaten. Men seyt, het is geschiet omdat sij advisen hebben Lesle met eenyge regimenten naer Westphalen comt, andere seggen een convoy van hondertvijftich paerden geruchten onder haer bracht, dat alle de ruyterie van desen staet op haer aenquam. Arondel heeft geantwoort dat Godt de goede saecke van sijn Conynck niet soude verlaten ende hij middelen ende geallieerde soude vinden om sijn ongelijck te resenteren. De Keyser heeft de handelynge willen hervatten, maer hij heeft daer niet toe willen verstaen. Men gelooft hier dat hij op sijn wedercomste is.

CXXVI.

Het leger wordt opgebroken tegen den zin van Charnassé. Tijdingen uit Engeland en Duitschland. De aanstaande vredehandel te Keulen.

Mon frère.

Ick heb, wt Zeelant sijnde gecommen, in drie, vier dagen tijts successivelijck alle de uwe tot die van den 24 Oct. incluys wel ontfangen. Dat de mijne soo sockelen is mij leet. Dese gaet nu over Zeelant. Over Douveren weet ick geen adres; monsieur Le Blon seyt eenyge te hebben gesocht doch geen gevonden. Het leger staet om op te breecken, de artillerie is met de ponten al over vier dagen tot Dordrecht aengecommen, de ruyterie van Maestricht ende Bergen naer haer garnisoenen gegaen ende wert sijne Ex^tie^ dese weecke hier gewacht. Den heer van Charnassé sage garen het volck in het velt bleve, doch dat ware om het leger te ruineren ende om tegens den somer yet te connen doen onbequaem gemaeckt. De liberaliteyt wt den naem van den Coninck, over drie, vier weecken aen eenyge van de regierders getoont ende bij andere gerefuseert, geven materie van discourssen. De ministres seggen dit geschiet in erkentenisse van de moyten, bij de gedeputeerde in het maecken van het tractaet voor twee jaren genomen, ende soo baptiseren het degene die het hebben ontfangen. Andere verstaen niet waerom men buyten diegene, die daertoe sijn gebruyckt geweest, is gegaen ende naer soo veel tijt de miltheyt toont. De Staten vergaderen den 18 deser; men sal apparent spreecken van eenych volck te casseren, hetwelck inderdaet de finantien niet alleen soude subleveren, maer oock het getal van crijsluyden vermeerderen, alsoo de trage betalynge door menichvuldyge rollen oorsaecke is, dat de cappitainen grote lasten dragen, die wederom op de compangien moeten werden gehaelt. Maer in dese coniunctie weet ick wel, dat Vranckrijck, hoewel tot sijn eygen nadeel, soo veel het kan, gelijck te voren is geschiet, sal canten. Van de heer Ioachimi hebben wij geen tijdyngen, wert alle uyre verwacht. Op het

schip van Suratte kan men niet vernemen dat de Engelsche eenych dessein hebben gehadt. Men schept hope Engelant eyndelynge claerder sal sien in het beleyt van Spaengien, maer als men wel considereert de difficulteyt, die den Conynck sal vinden om het geleden ongelijck te resenteren, soo heeft men reden om te twijfelen off het niet altemet wijsheyt is niet te willen geloven hetgene men qualijck siet te remedieren. Van de bijeencomste tot Ceulen spreeckt men veel, hoewel eenyge oordeelen wel Maert vallen sal eer men in handelynge treet. Het en sal hier niet ontbreecken aen personen, die haer daer sullen willen laten gebruycken. In Zeelant heeft men alreede onder de pointen van beschrijvinge doen brengen om gelast te commen om tot die vergaderynge van Ceulen te committeren, dat men hier hout te ront ende te ras te sijn gegaen, hoewel onder de hant oock devoir daertoe wert gedaen. Te Regensburg is al propositie tot het maecken van den Roomschen Conynck gedaen, ende wert den Conynck van Hungeren verwacht. De Keyser, die wat hydropyck is, verreysde om sijn gesontheyt naer Weenen. De Poolsche tijdyngen confirmeren ons den intocht van den Turk in Transsilvanien om Ragosky aff te setten. Het weynych gevolch dat die groote victorie [1]) van Bannier tegens den hartoch van Saxen tot noch toe heeft, doet geloven den hartoch van Saxen noch macht genouch heeft om de Sweetse het hooft te bieden. Naer het veroveren van Sweets ende Garts bij Wrangel hebben wij niet anders als dat hij was naer Lansbergen. Den hartoch van Saxen was geweest tot Wolfenbuttel om daer geschut ende attirail te crijgen, was voorts naer Leipsich getrocken. Gots continueert in sijn progressen in Westphalen, alwaer hij Ham, een van de sterckste ende importantste plaetsen, den lantgrave heeft affgenomen. Lesle comt met eenych secours voor den lant-

1) De slag bij Wittstock van den 4den October, waarvan hij met een enkel woord aan zijne zuster Maria bericht had gegeven, er bijvoegende: „Ons broeder (waarschijnlijk de burgemeester van Vere en Gecomm. Raad David van Reigersberch) nemen aen de particulariteyten te schrijven." Deze brief is echter niet meer aanwezig.

grave, maer men vreest het niet bastant sal wesen, soodat dien heer in groot dangier is van t'eenemale te werden gedepossideert. Dus verde geschreven hebbende verstaen ick de heer Ioachimi in Zeelant is gearriveert; dat den heer van Charnassé in het leger, monsieur Brasset hier, grote instantie hebben gedaen om het leger in het velt te houden, al waer het maer den tijt van veerthien dagen; dat, om Vranckrijck soo veel te soulageren als mogelijck is, sijn Ex^tie^ de troupes op de frontieren soo dicht in de steden bij den anderen sal houden, dat wij altijt, als voordeel soude wesen te doen, souden connen marcheren. Met niemant van Numerianus volck heb ick tsedert gesproocken. Bij Caesar sal ick devoir doen. Desen 2 Nov. 1636.

CXXVII.

Ontevredenheid der Franschen over de besluiten betreffende het leger. Tijdingen uit Engeland en Duitschland. Over Cornelis de Groot.

Mijn Heer.

Ons Neeff is woensdachavont met sijn Ex^tie^ hier gecommen, die ick niet heb gesproocken als in meerder compangie. Tot particuliere aenspraecke haeste ick niet, also mijn cijfer is misleyt ende garen yet van het considerabelste soude communiceren; ick heb naerstych daernaer gesocht doch niet connen vinden, waerom UEd. gebeden sal sijn mij een dubbelt van het oude ofte een heel nieuw te senden, ende dat met den eersten. Men sal daer apparent geen contentement hebben dat op soo groote instantie, bij den Ambassadeur in het leger ende monsieur Brasset in den Hage gedaen om het leger den tijt van thien off 12 dagen in het velt te houden, niet en is gevolcht, omdat men hier niet heeft connen oordeelen waertoe sulckx conde dienen ende den viant sijn volck alrede in de steden hadde geleyt om te ververssen. Soo daer op volcht, gelijck licht met de vergaderynge, die

tegens den 18 deser beschreven is, sal gebeuren, dat men spreeckt van volck te casseren, dat sal nieuwe materie wesen van miscontentement, ende nochtans is dat het eenyge middel om de finantien buyten confusie, de militie in ordre te houden. De heer Ioachimi wert hier van dage verwacht; wt Zeelant schrijft men dat hij brengt een scherpe antwoorde in substantie, hoewel de woorden seer sijn versacht. Quade praeparatien om met vigeur wat voor den Pals te doen, daertoe de Coninginne van Bohemen toont grote hope te hebben. Twee dagen geleden heeft hare Mteyt brieven wt Engelant ontfangen; seijt de ligue offensive ende defensive tusschen .Vranckerijck ende die Croone genouchsaem was gesloten, waerop sij oock een expressen aen den lantgrave heeft affgevaerdycht, die nieuwe lichtynge tot Hamburch doet. Naer het veroveren van de schans Werben is den generael Bannier gemarcheert naer Hatsvelt, die een gros maeckt tusschen Hal ende Halberstede. Off den heer Rijxcancelier voor den vorst overcommen sal wert getwijfeld. Den heer Spierynck wert hier alle dagen verwacht, dat goet is om alles op een effen voet te helpen ende te sien wat voor het toetoecomende is te wachten. Die van opinie sijn dat sijn Extie den Rijxcancelier niet sal comen meenen hij hem de directie t'eenemale sal wille ontrecken, omdat sij oordeelen te beswaerlijck sal wesen sooveel volckx met soo weynych middelen buyten confusie te houden. Evenwel sal tot de handelynge van Ceulen, daer de Sweetse apparent mede sullen intervenieren, sijne wijsheijt noodych werden gerequireert. Wie eygentlijck sullen werden daertoe gecommitteert hoort men niet. Somyge meenen off Constans gesel die commissie soude crijgen. Iovinianus hout het niet apparent, hoewel het geren sage. Den man, die van Cimons wege te Regensburg is, meent noch wel een half jaer sal aenlopen eer men ten principaele comen sal. De vorsten van het Rijck en smaeckt niet te wel, dat den Cardinael de Lion bij den Conynck van Vrankerijck daer is gecommitteert, alsoo sij den heer Cardinael de Richelieu houden den autheur van hare desolatien. Men gelooft hier dat noch dit jaer een Rooms Conynck sal werden gecoren, ende sijn vele van gevoelen de victorie

van de Sweden daertoe sal helpen, alsoo den hartoch van Saxen hem t'eenemael naer d'intentie van den Keyser sal moeten vougen. Wt Engelant hebben wij van den 24 October, dat op het miscontentement daer genomen over de tijdyngen van den grave van Arondel gecommen ende de inclinatie van vigoureuse resolutie, den Ambassadeur van Spaengien seyt dat sijn meester den Pals sal doen restitueren. Het schijnt opgesocht is ende in Duytslant in druck wtgegeven, dat ten tijde Caroli 4 het electoraetschap wt het huys van Beyeren aen den palsgraeffs branche is gebracht. Jan de Waert heeft die van Luyck doen sommeren op te brengen hetgene sij hem voor sijn optocht naer Vranckerijck hem hadden belooft, met comminatie het anders te sullen commen halen met meer daertoe. Het schijnt oock hij in dat lant sijn winterquartier nemen sal, Picolomini in het lant van Gulick. Wt Luyck is hier gecommen copie van een Latijnschen brieff, in goede termen soo men mij seyt, aen den Paus van wege die stat geschreven: clagen over de foulle, door haer prince de ingesetenen aengedaen, branden van dorpen ende huysen, spolieren van kercken ende cloosters, schofferen van vrouwen; dat hij in al den tijt van sijn regierynge geen sess maenden aldaer is geweest; versoucken sijn Heylycheyt een cardinael gelieve te senden, die kennis neme van haer rechtvaerdige clachten, ende haer [bij] blijve. Het huwelijck van den Conynck van Polen met de Princesse van Boheme hout men nu seecker dat aff is; veele meenen daer noyt yet aen is geweest maer alleen heeft gedient om, wt consideratie van Engelant ende Denemarcken, favorabel conditien met Sweden te maecken. Men spreeckt den Conynck sal trouwen met des Keysers dochter [1]), ende den Cardinael met des Conynckx suster, een uytermate schone princesse. Darmstat soude formeren een leger van thienduysent man om Hanou te blocqueren ende worden hem toegeeygent de despoulles van den lantgrave, soo men hem kan depossideren. Collart, met vijff schepen wt Duinkercken gelopen, meent men naer

1) Wladislaw trad kort na den dood van Keizer Ferdinand II in het huwelijk met diens twecde dochter Caecilia Renata

Spaengien te sijn om wederom gelt te halen. Den Admirael van Hollant is met sijn meeste scepen ingecommen, daer niet alleen de gemeente maer de regierynge selffs geen contentement van en heeft. Het leste tractaet met Vranckerijck is meer confirmatoir van het voorgaende voor den tijt dat hetselve was gemaeckt als nieuw in substantie; daerwt soude werden ontfangen 1500000 guldens ende het regiment van Waerdenburg ende Moulert daerwt worden betaelt. Verbintenisse van aenhouden van troupes heeft men niet willen doen, meen oock niet het als noch is geapprobeert. Dese weecke meene ick te gaen naer Caesar om daer te sien watter is te doen. Ick moet sien wie van Numerianus hier commen sal. Calaber sal ick, als UEd. mij materie geeft, sien te onderhouden. Wat UEd. voor heeft met sijn outsten soon weet ick niet, maer vreese daer hij nu is sijn tijt verliest. Hij dient onder goede oogen ende bij een....[1]) humeur; bedaertheyt is hem nodych. Soo het niet waer met peryckel van debauche, die in dat lant is, nergens soude hij beter naer sijn humeur dienen als in Italien. Mogelijck soo de religie niet en obsteerde, soude den Ambassadeur van Venetien vertreckende hem wel mede nemen. Alderley talen dient hij te leeren, maer vooral een geposeert humeur, ende dat het sijne niet en veronachtsaemt. UEd. gelieve serieuselijck daerop te letten. Desen 7 Nov. 1636.

CXXVIII.

Bedoelingen der Engelsche diplomaten. Verschillende berichten.

Mon frère.

Drie dagen geleden heb ick over Zeelant geschreven, tsedert hebben wij niet sonders. Dan dese occasie heb ick willen gebruycken, omdat in de commercien van

---

1) Onleesbaar.

brieven de entrelopers deurgaens de aengenaemste sijn, ende hetgene ick meest estimere is tijdyngen te crijgen als andere die niet en hebben, hoewel ick mijn ware seer schaers ende met groote circumspectie moet debiteren. Met de eerste occasie, gelijck ick alreede hebbe geschreven, sal ick een dubbelt van het out cijfer off een heel nieuw verwachten, alsoo het mijne is onder pampieren versockelt ende niet te vinden. Men verwacht hier binnen drie, vier dagen den grave van Arondel, sonder satisfactie van Regensburg gescheyden. De Francoisen geloven niet dat de grave van Licester oyt last heeft gehadt om een offensive ende defensive ligue te sluyten, maer alleen daervan myne heeft gemaeckt om den Keyser daerdoor beter tot reden te brengen. Sommyge meenen dat om mede in de vergaderynge tot Ceulen te commen ende daer van vrede te handelen Engelant hem in 't oorloge wil laten, maer andere sijn van gevoelen dat het niet verder als tot comminaten sal gaen, ende dat accordeert met tijdyngen die hier sijn in het hoff van Bohemen, medebrengende dat den Conynck van Engelant aen de ceurvorst van den Pals, boven een goede som tot hoffhoudynge, soude furneren contant sesmael, sevenmael hondert duysent guldens tot lichtynge ende hondert duysent ter maent tot onderhoudynge van volck. Men geeft voor sijn Altesse hem met de crone van Sweden tot recouverment van sijne landen soude vougen. Wat den heer Joachimi, die desen middach audientie heeft gehadt, brengt, weet men niet, maer de voorlopers hebben niet goets gepresagieert, ende desen dach is mij geseyt dat anderhalff millioen sal werden gefurneert om het toecommende jaer de vlote weder in zee te helpen; een teycken het met Spaengien noch niet ernst en is ende wij noch niet t'eynde en sijn van onse moyte. Daer sijn tijdyngen dat den heer Spierynck tot Hamburch was gearriveert, soodat alle dagen hier wert verwacht. Op uwen outsten soon dient UEd. te letten, want hij behoort geen tijt te verliesen. Den generael Reael [1]) sal, op UEd. recommandatie, dese weecke de brieven van

1) Laurens Reael. Vgl. H. Grotii Epistolae (Amst. 1687) p. 287 a.

Galilaei [1]) in de Generaliteyt naer behoorlijcke praeparatie overleveren ende alles tot sijnen besten soo veel mogelijck dirigeren; daerover hebben wij desen dach gesamentlijck gecommuniceert. Uwe Ed. sal wel doen een effene reeckenynge te stellen om den heer Spierynck over te leveren, want dient eens te wesen op een effenen bodem; de oude reeckenynge houde ick onder mij. Geeft mij dickmaels occasie om Calaber te onderhouden; ick meen men met hem in confidentie mach gaen, hoewel ick niet en weet off veel van hem is te wachten. Maer alles moet werden getenteert. Met Caesar sal ick een eynde maecken. Doet mijn gebiedenisse. Desen 10 Nov. 1636.

UEd. dienstbereyde broeder
N. v. Reigersberch.

CXXIX.

Verschillende berichten. De zonen van De Groot.

Mon frère.

Brieven van den xv deser heb ick over Zeelant gesonden. Desen gaet het ordinaris pat, ende is den wint iegenwoordych oost. Den Keyser, om de dispuyte van preseance van den Cardinael de Lion te ontgaen, sal op de Ceulsche handelynge boven de vier gedeputeerde senden een cardinael, wiens naem is, nisi memoria fallit, Plasman. Den heer Aitsma hout seecker dat voor kerssemisse al een Roomsch Conynck sal sijn gemaeckt. Van Regensburch schrijft men, dat men heeft geresolveert den Nederpals onder eenyge conditien te restitueren; maer daer sal sooveel difficulteyt apparent op werden gevonden als in de saecke selffs. Den keysersen agent, residerende in Engelant, seyt de precipitantie van den grave van Arondel oorsaecke is dat hij geen meer contentement heeft ontfangen. Den Keyser doet door eenen Truxis [2]) seven

---

1) De bekende sterrekundige Galileo Galilei. Vgl. Brandt en Cattenburgh, *Hist. v. h. leven van H. de Groot*, Dl. II, blz. 148.

2) Misschien bedoelde hij een ander. Aan Max. Truchsess, die onder Bernhard van Saksen-Weimar stond, kan hier niet gedacht worden.

nieuwe regimenten lichten, die aengenomen heeft deselve in corten tijt op de been te brengen. Boven het aengecommen volck in Pomeren werden noch vier regimenten wt Sweden verwacht. Den grave van Arondel staet op sijn wedercomste, heeft hier doen vernemen off de peste te Campen grasseert, dat opinie geeft off hij Hollant om den Hage sal mijden. Boven het heerlijck stuck goets den heer Spierynck vereert is hij genobiliteert ende op sijn vertreck een bague gegeven, wel ses off sevenentwintych hondert rijxdaelders waerdych. Engelant schijnt van sijn pretens recht van de zee niet te willen wijcken, ende hier is geen apparentie dat men het can laten glisseren, doch sal den winter occasie tot verder dispute daerover benemen. Felix sal met Manlii successeur geen dispute hebben, sooveel heeft Jovinianus van sijn vrienden wel vernomen. Ick sal UEd. andermael recommanderen dat sijnen outsten sijn tijt niet qualijck en bestede; het is te frayen verstant om in leecheyt te consumeren, vasticheyt ende naersticheyt ontbreeckt er aen. Wat Crayenburch dienstych is dencke ick dickwils, maer sijn ooch te slaen op de twee plaetsen, die alreede met jonge luyden sijn voorsien ende de plein sault qualijck soude werden geemporteert, is met te veel onseeckerheyt gewacht. Sonder op militaire employen te dencken kan ick niet sien dat die professie met eere vrucht kan geven. Om Pieter tot de prattijcke te helpen formeeren sal ick niet versuymen de hant aen te houden; met het nieuwe jaer verwachten wij hem hier. De propositie van openynge die Herwert soude doen was maer om tijt te winnen, maer is daer niet op gevolcht De Duitsen, die voor desen den Keyzer geen vijff Turckstuyver hebben willen toestaen, consenteren der nu hondert, soo hooch is sijne macht door wapenen geclommen. Harmesteijn pericliteert seer, faulte van provisie. Ick sal het cijfer ende nauwe correspondentie verwachten. Het pretext noch oorsaecke van St Simons [1]) disgracie weet men hier niet. Desen 18 Nov. 1636.

UEd. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

---

1) Vermoedelijk bedoelt hij St. Chaumont.

CXXX.

Politieke en andere mededeelingen. Oordeel over het afdanken van krijgsvolk.

Mijn Heer.

Ick hebbe nu vijff off ses brieven successivelijck geschreven: twee, drie over Zeelant, de andere den ordinaris ende mackelijcksten wech, die ick meene dat UEd. op dato noch niet en hebt ontfangen, alsoo wij gestadych hebben gehadt zuytweste winden. Dan UEd. sal dat gemeen hebben met andere ende is dat niet te remedieren. Maer waerom noch ick noch andere in een maent, daer den wint gestadych goet is geweest, geene hebben gecregen, connen wij niet weten waer het hapert. Uwe leste sijn van den vijffden Nov., die heb ick gisteren ontfangen, verscher heeft den heer van Charnassé niet als van twee dagen, want de sijne sijn van den sevenden, dat op een loopt. Dit premittere ick tot onser beyder gerustheyt, om niet te meenen op de onse wert toegeleyt. De uwe over Amsterdam, als de boden commen, geworden mij wel. Desen geve ick wederom den wech over Zeelant omdat den wint oost is, maer den bode mocht wel wech sijn eer hij aencomt. Hier weet ick geen gelegentheyt, kan ick die vinden sal die oock gebruycken, om soo de een off de andere wel te treffen. Wat sijn Ex^tie^ mij door den heer van Zuylecum [1]) heeft versocht ende mijn gegeven antwoorde sal UEd. verstaen wt hetgene over vijff, ses dagen hebbe geschreven, hope daerop tijdelijck bescheyt te becommen. Caesarienses tonen off wat willen doen; naer kerssemisse moet een eynde daervan vallen, soo den voocht, die alleen is, geen difficulteyt vint, want een doot, een ander sieck leyt te bedde, sonder hope van haest te becommen. Den ouden vrient toont grote genegentheyt. Met Numerianus sie ick dese vergaderynge niet verder te geraecken, ick verstae nochtans wel dat nu ons Neeff soo verde is gecommen hij mogelijck beter sal wesen gedisponeert. Cimons man, die bij de Lelie

1) Constantijn Huygens. De brief waarop hij doelt is niet gevonden.

wert gebruyckt, is noch bij Aristoteles ende gehoort wat best tegens den cours van Alexander dient gedaen, toont vol scrupulen te sijn, dan t' en is niet vremt dat de jaren hem die niet en verminderen. Evenwel schijnt Aristoteles geensins van meenynge dat onverleth aen te sien. Op het licentieren off continueren van de extraordinaire gelichte troupen, welcker onderhout te lastig valt, werden gemaeckt verscheyde consideratien. De alliantie met Vranckerijck, macht van den Keyser, aenstaende handelynge tot Ceulen sijn redenen om geen te casseren, want de vrienden gedecourageert de vianden daerdoor souden connen worden geanimeert. Maer meer volkx met minder depenses ende finantien in goeden staet te houden is van geen minder gewichte. Nam licet bella fama constent, soo is het beter inderdaet voorderlycker macht te hebben, als te schijnen dat men die heeft. De wtheemsche souden het qualijck connen geloven, in der waerheyt is het nochtans sulckx, dat wij meer soldaten effective souden hebben soo wij minder op het pampier houffden te betalen. Evenwel sal het licentieren niet sonder moyte ende naer apparentie beswaerlijck connen werden te wege gebracht. Eenyge van onse ruyters sijn geweest in het hertochdom van Limburch ende Luxemburch, die difficulteren contributie te betalen; wel veertych dorpen sijn gebrant, ende alsoo den viant alle sijne ruyterie derrewaerts hadde gesonden, hebben de onse moeten retireren. De Engelsche hebben op haer custen door den storm veel scepen verloren, men seyt wel van 40, daeronder acht die van Mallega met wijnen quamen, een oostindie-vaerder seer rijck geladen, hebbende onder andere grote quantiteyt nagelen, dat de nagelen hier beter tot prijs sal houden. Ick vreese wij hier mede niet als te groote schade sullen hebben. Het volck ende scepen, dat met graeff Maurits niet heeft connen reet vallen, loopt nu met desen oosten wint wt. Drie dagen geleden was hier schrijvens wt Straelsunt van een bataille van nieuws bij de Sweetse tegens den hertogen Saxen ende Lunenburg ende de grave Hatsfelt [1]) vercregen; dan ver-

1) Melchior von Gleichen, graaf van Hatzfeld.

scher brieven van Hamburch ende elders maecken daer geen gewach van. Den lantgrave is tot Hamburch, met intentie om te gaen naer Bannier. Men wil seggen in Engelant vier regimenten werden gelicht, maer seeckerheyt hebben wij niet. Den heer Spierynck is een tijt tot Amsterdam geweest, soodat ick hem noch maer eens hebbe gesien. Ick verlange seer naer UEd. brieven ende naer het cijfer, wensche deselve met beter, dat is swarter inkt ende leselijcker mochten werden geschreven. Dan mogelijck sal UEd. reconventie doen. Desen wert verhaest. Bidde om mijn ordinaris gebiedenisse. Desen lesten Nov. 1636.

CXXXI.

Hij handelt met den Prins over Huygens. Tijdingen uit Hamburg en van elders. De Prins is tegen het afdanken van troepen.

Mon frère.

Mijn brieff van den lesten Nov., die ick gisteren meende over Zeelant te senden, is gegaen met den heer ritmeester Harsolte, derde sone van den heer Harsolte [1]). Desen comt nu den ouden pat. De antwoorde bij mij aen den heer van Zuylecum gegeven heeft sijne Ex^tie^ seer wel behaecht, ende werden sulckx alle stucken veerdych gemaeckt om UEd. die toe te doen commen. Evenwel sal ick wachten dat UEd., in conformiteyt van mijn antwoorde, op de beste maniere schrijve gelijck of UEd. niet en wiste wat bescheyt ick hebbe gegeven ende hoe verde alreede wert gegaen, opdat ick hetselve mijnheer den Prins mach tonen. De brieven van den 22 Nov. wt Hamburch seggen dat de keysersche ende Saxische op het aencommen van den heer Bannier, die haer ter plaetse

---

1) Simon van Haersolte, derde zoon van Sweer van Haersolte en Johanna van Doorninck. Hij werd later kolonel van een regiment cavallerie en stierf in 1673.

waer sij van nieuws versamelden gynck besoucken, vluchtsgewijse sijn vertrocken. Den generael hadde eenyge musquettiers te paerde geset, die haer met sijne ruyterie volchden; eenyge lichte stucken werden oock naergesleept. Arondel seggen onse tijdyngen dat Ceulen al is gepasseert ende binnen twee, drie dagen hier sal sijn. Ick verneme niet dat het seecker [is] dat in Engelant lichtynge van volck geschiet. Mijn heer den Prins sage garen alle het volck te voet ende te paerde, iegenwoordych in dienst van het Lant, werde gecontinueert; veele steden oordeelen het te seer beswaerlijck voor het Lant. Ick sal verlangen een van mijn confidente van Numerianus te spreecken, den tijt dunckt mij niet onbequaem om yet te tenteren, maer den cours, die meest Cimons kinderen setten, weet ick niet off Justinus soude willen off met reputatie connen volgen. Jovinianus soude met Felix somwijlen wel wenschen sijn hert te mogen exonereren. Laet mij eens weten wat UEd. met Krayenburch [1]) sal resolveren, opdat men daertoe soo veel contribueren als mogelijck is. Ick versoucke mijn gewonelijcke gebiedenisse. Desen 1 Decemb. 1636.

UEd. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Ick meende desen door den ordinaris te senden, dan wert mij geseyt Mons. Losecaet derrewaerts gaet, daerom geve ick hem die mede. 't Is mij leet ick niet meer tijt en hebbe.

CXXXII.

Berichten.

Ick verwachte nu retour op alle de mijne, die vele sijn in getale, den lesten van den tweeden deser lopende maent. Naer die van den vijffden Nov. heb ick geen ontfangen. Aelianus is bij Numerianus, met Numerianus selffs heb

---

1) Zie boven N°. 107 en 129.

ick geen occasie gehadt te spreecken. Met Caesar staet het noch in de oude pointen. Tusschen Hannibal ende Cimon wert gearbeyt tot indifferentie; Aristoteles vint quaet sonder sijn weten dit is begonnen. Die door toedoen van Vindex met Simonides kennisse hebben gemaeckt sullen Aristoteles daervan openynge moeten doen; eenyge van Jovinianus vrienden sijn daeronder, dat niet wel en comt om voor Justinus wat te doen, mogelijck dat het sal werden verseth. Negen oorlochschepen gaen in zee. Den viant heeft door onweder een conynxschip, drie fregatten verloren. Dat is al hetgene wij hebben. Desen 11 December 1636.

Ick verlange seer naer een cijfer.

CXXXIII.

Men handelt over „het redres van de militie." Tijdingen uit Duitschland. De bijeenkomst te Keulen is nog vrij onzeker.

Mijn Heer.

Van daer krijgen wij geen brieven. Over Mastricht hebben tijdynge dat de grave van Soissons te Sedan was gecommen, met meenynge om voorts derrewaerts te commen, lopende mede geruchten dat Monsieur [1]) hem naer Blanville, Blaye of Savoye (want divers wert er gesproocken) hadde geretireert, dat becommerynge maeckt van eenyge alteratie, consequentelijck van verachterynge van de affaires van dat Rijck. Hier is men noch niet finalijck geresolveert op het redres van de militie, hoewel Hollant t'eenemael daertoe is genegen, oordelende het oorloge sulckx moet worden beleyt dat sonder verder verloop in de finantie kan worden gecontinueert, ende die consideratie pregnanter als alle andere, soo voor aenstaende handelynge als respect van geallieerde. Evenwel twijffele ick seer off men tot licentieren van regimenten off com-

1) Gaston d'Orleans, broeder van Lodewijk XIII.

pangien sal commen; veel apparenter is het de compangien, soo oude als nieuwe, sullen werden tot [minder] getal gereduceert. De nederlage van Gallas wert over Ceulen ons geadviseert, van waer oock wert geschreven, dat den generael Bannier ontrent Cassel met sijn leger was gecommen, Gotse ende Hatsvelt, wiens conjunctie hij niet hadde connen beletten, op de Weser waren. De cronynge van den Roomsen Conynck was voor eenyge dagen wtgestellt, omdat de vergaderynge tot Regensburch op de forme van de amnestie, die sij willen dat voren gaet, niet eens hadden connen werden. Den Spaensen Ambassadeur heeft aen de vergaderynge tot Regensburg propositie gedaen, deducerende dese landen in geen neutraliteyt met het Rijck behoren te worden ontfangen, maer dat de vorsten haer wapenen met die van den Conynck van Spaenge daer tegens behooren te conjungeren. Ick can niet horen dat yemant bij de croone Sweden is genomineert om op den conventionsdach tot Ceulen te compareren, ende dat, soo men seyt, overmits de croone onder Vranckrijck niet verstaet te compareren ende tot noch toe selffs niet en is versocht. Men gevoelt die bijeencomste noch soo haest niet wesen sal, hoewel Vranckrijck paspoort voor de Spaense Ambassadeurs heeft versocht. In Hollant is daer noch niet op gedelibereert, maer ick mercke niet buyten apparentie is dat den heer van Somersdijck die commissie soude crijgen. Den graeff van Arondel is op de vergaderynge tot Ceulen wtgestelt, maer hout het oock daervoor dat hij tot Ceulen sal vertouven. Graeff Maurits comste ende sijn bijhebbende volck sal in Brasil gansch nodych sijn; de confusie ende debauchen sijn daer groot. In Engelant difficulteert men de officieren, in dienst van dit lant, de lichtynge nodych tot hare recruten, onder pretext van de sterfte ende wij veel volckx buyten naer oosten ende westen consumeren. Desen 16 Decemb. 1636.

In 't sluyten crijgen tijdyngen Monsieur te Orleans is. Calaber doet alles wat hij kan om Aristoteles voornemen te beletten. Zozimus protesteert. Simonides presseert aen d' ander sijde.

CXXXIV.

Men acht het bedenkelijk „volck te licentieren." Houding van Engeland. Van de samenkomst te Keulen wordt weinig verwacht.

Mijn Heer.

In drie dagen heb ick vier van uwe brieven ontfangen, den eersten van den 14 Nov., den lesten van den vijfden deser, hetgene ick te patienter heb opgenomen omdat andere mede in lange niet en hebben gehadt. Maer dat valt mij wat moyelijck dat onder deselve sijn eenyge soo qualijck, eenyge met soo bleecken inckt geschreven, dat de letteren noch kenbaer, noch leesbaer en sijn, waerop UEd. voortaen sal gelieven te letten. Mogelijk dat bij mij altemet gelijck abuys wert begaen, waervan ick mij oock wil wachten. Den heer Spierynck heeft aengenomen te sorgen off commoditeyt tot addresse van brieven over Engelant ende Brabant vinden kan, dan oordeelt geen over Brabant als ongeteyckent behooren te worden gesonden. Onder sijn Gestr. couvert off dat van den heer Camerarius sullen de mijne wel schuylen. Meent men die aen mons^{r}. Heuft soude connen bestellen; UEd. kan oordeelen ende sijn bedencken seggen; aen seeckere ende spoedyge correspondentie is alles gelegen. De heeren Staten scheyden desen naermiddach op reces om tegens den sevenden Jann. wederom bij den anderen te commen. Sij hadden garen tot onlastynge van de finantien, redres van militaire discipline, tot cassatie van eenyge troupes, daer sij geen fons toe en weten, gecommen, dan de insichten van sijne Ex^{tie}, Staten-Generael, Rade van State, oppositien van den heer van Charnassé hebben dat voornemen tot noch toe, hoewel Hollant eens is geweest, gestuyt. Men oordeelt seer bedenckelijck in desen tijt volck te licentieren. Andere meenen men het noemt casseren maer inderdaet maer ondersettynge soude wesen, blijvende in effecte hetselve volck maer de officieren gemindert ende hetgene aen de solliciteurs wert gegeven ende wt de compangien moet werden gevonden geretrancheert. Den grave van Arondel is van dage acht dagen van Ceulen gegaen ende

heeft saturdach te Tiel geweest, van dage wert hier verwacht. De Coninginne heeft advisen dat naer sijn vertreck den Keyser hem een expressen met een brieff heeft naer geschickt, die hij geweygert heeft te ontfangen maer gesloten heeft terugge met die hem bracht gesonden. Evenwel kan men hier niet gelooven dat eenyge vigoureuse resolutien bij Engelant sal worden genomen, dat nochtans nodych is, soo sij op de handelynge van Ceulen van consideratie wesen willen. Hollant heeft tot noch toe niemant tot het tractaet gedeputeert ende is niet sonder reden soo eenyge swaerhooffdych sijn in het succes van die bijeencomste, hoewel voor desen Staet minst sal wesen te bedyngen: uti possidetis ita possideatis et vim fieri veto. Naer de tijdyngen nu dagelijckx commen schijnt het dat accessus niet heel tutus sal wesen. Gotse sackt naer dese frontieren ende Bannier volcht hem op de hielen. Men meent hij Bannier wijckt ende het kan wel sijn, maer naer apparentie om hem te verstercken met het volck van Picolomini ende Jan de Waert, tegens welcke geconjungeerde macht het is te vreesen Bannier ende Lisle niet sterck genouch sullen wesen, hoewel het volck van den lantgrave oock daerbij is. Veele meenen off den generael Bannier het ooch soude hebben om in het Sticht van Ceulen te overwinteren, hetwelck schijnt de nabuyren nu met beter oogen sullen aensien als wel dat den Conynck van Sweden eerst over den Rhijn quam. Gotse, segt men, is met Hatsvelt ontrent Dortmont in Westphalen ende is Bannier eenyge dagen geleden te Cassel gepasseert, hebbende Marburch ende het lant van den lantgrave van Darmstat wt doen plunderen. Het wert gelooft dat de electie van den Roomsen Conynck noch niet en is geschiet ende noch soude connen haperen. Hoe den biscop van Spier hem tot Donnewaert in een clooster heeft gesalveert ende van daer sijn stem gesonden, daerbij hij den Conynck van Vranckerijck kiest tot Rooms Conynck, sal UEd. al hebben gehoort, alsmede dat den Keyser van Gallas niet wel en is gecontenteert ende de brieven, die hij door Collaldo hadde gesonden, in sijn presentie in stucken heeft gescheurt. De troupes van Gallas hebben wij advisen dat over thien duysent

niet sterck en sijn. Mijn cijfer verwachte ick ende wat Calaber sal hebben te antwoorden. Valerius is in seer groote ombrage van Aelianus. Met Simonides hebben meest gesproocken, daer Zosimus voor Vindex mede heeft te doen gehadt. Dat den gouverneur van Corbie soude gevangen off geexecuteert sijn weet men hier niet [1]). Dat den Tartar in Polen is gevallen wert geschreven. Dat de Spaense wt Guienne sijn vertrocken, hare galeyen bij de Franse schepen sijn beseth, seggen ons de Fransoisen. Den lantgrave is van Bremen naer Cassel gegaen. Dat den heer Rijxcancelier desen winter overcomt heeft weynych apparentie. Desen 22 Decemb. 1636.

Desen gaet den ordinaris wech, omdat ick geen andere en weet, meene het traech bestellen door contrarieteyt van wint, weynych commoditeyt van schepen wert veroorsaeckt.

CXXXV.

Binnen- en buitenlandsche politieke berichten. De titel van „Altesse" aan den Prins verleend. Houding van den graaf van Arundel.

Mijn Heer,

De heeren Staten van Hollant commen mergen wederom bijeen, doch met weynych apparentie van eenyge cassatie, alsoo niet alleen de Staten Gen., sijn Ex^tie^, Rade van State ende Ambassadeur van Vranckerijck alle swaricheden daer tegens hebben voor het scheyden aen de Staten van Hollant voortgebracht, maer oock daernaer bij sijne Ex^tie^ deselve aen verscheyden steden door besendynge sijn doen vertoonen, soo dat den Staet sal blijven sitten met de lasten sonder ordre van nodyge finantien daertoe. Tot de Ceulsche vergaderynge is hier noch geen

---

1) Vgl. *Grotii Epist. ad Oxenstierna*, T. I, p. 272.

nominatie gedaen. Voorleden saterdach heeft den heer van Charnassé in de vergaderynge van de Staten Gen. vertoont dat, alsoo den naem van Ex^tie in Duytslant ende elders nu seer gemeen was gemaeckt, sijne M^teyt was geresolveert mijn heer den Prins te geven den titel van Altesse, oordelende den selven hier te lande oock behoort te werden gedefereert. Off sijn Ex^tie die propositie dienstych ende aengenaem sal wesen wert bij veel getwijfelt, alsoo materie geeft van discourssen ende bedencken, gelijck de Republycken dat eygen is. Ick wensche dickwils met UEd. over verscheyde saecken te connen discoureren, onder andere hoe verde in goet gemoet bonus civis presentem debet amare Reipublicae statum, cum in Republica non sit contendendum de eo quod civibus persuadere non possis, et semper noceat rigor cui pares non sumus. Den graeff van Arondel, die al wederom naer Engelant is vertrocken, heeft noch willen wesen ingehaelt, noch gelogeert, noch getracteert, gelijck men is gewent de Ambassadeurs te doen, onder den naem aen desen Staet niet was gesonden, inderdaet om nergens mede soo eenyge meenen hem te laten obligeren; heeft voorts in alle bejegenyngen hem seer aengaende hetgene te Regensburch is gepasseert bedeckt gehouden, ende audientie hebbende bij de heeren Staten Gen. alleen wt ende in de vergaderynge gegaen. Den Conynck van Denemarcken hout hem tegens desen Staet heel te onvreden, omdat van wegen denselven tot Regensburge bij den Keyser aengehouden is tot affschaffynge van de tollen op de Elve. Naermiddach meene ick Calaber van Felix wege presentatie te doen van dienst in de saecke, daertoe hij lestmael is versocht. Alle stucken sijn gereet om over te senden. Ick wachte op het cijfer. Mijn brieven meene ick voortaen onder Aelianus couvert te doen gaen, desen neempt eenen anderen wech omdat de wint goet is. Voor de pampieren sal ick sorgen ende in Caesars dyngen niet versuymen. Desen 6 Jann. 1637, dat Godt ons in voorspoet tot salycheyt late eyndygen.

Men hout voor seecker het huwelijck van den Conynck van Polen met des Keysers dochter ge-

concludeert, ende sijn hier brieven wt het Poolsche hoff die seggen dat de Conynkx cleederen om mede te trouwen tot Dansyck worden gemaeckt.

CXXXVI.

Allerlei berichten.

Mijn Heer.

Gister avont naer eenyge dagen absentie eerst thuys gecommen sijnde weet ick niet wat eenygen tijt herrewaerts hier is gepasseert. Den titel van Altesse bij den Conynck van Vranckerijck sijn Ex^tie^ gedefereert wert aengenomen, is oock bij den heer van Charnassé alle Franse officieren gelast geen andere te gebruycken. Den vorst heeft niet toegelaten de steden bijeen soude commen, soodat op het aenhouden ofte licentiëren van crijsvolck noch niet is geresolveert. Den heer van Somersdijck is tot Haerlem geweest om die stat tot continuatie te disponeren. Den Roomsen Conynck is gemaeckt. Men spreeckt van Engelant te contenteren met het creëren van twee nieuwe keurvorsten. In Engelant minuteert men nieuwe placaten tot het heffen van de recognitie van de vissers van dese landen. Renis [1]) is met de meyt van de gevangenpoort ontcommen. Aurelianus staet heel wel bij Calaber, consequentelijck veel andere qualijck. Aeliani vrienschap dient wel onderhouden. Desen 13 Janu. 1637.

Den Roomsen Conynck is gemaeckt. Den Generael Bannier heeft Erffort ingenomen, alwaer men meent hij sijn winterquartier sal houden. Wrangel [2]) was naer Leipsich.

---

1) Zeker Jhr. Van Renesse. Zie boven blz. 279 en 285.

2) Carl Gustav Wrangel, Zweedsch opperbevelhebber, later maarschalk.

CXXXVII.

Tijdingen uit Duitschland. Onderhoud met Spierynck o. a. over De Groot's oudsten zoon. Cats heeft „notable misslagen" begaan. Tijdingen uit Zweden en verdere berichten.

Mijn Heer.

Den snellen oosten wint doet mij desen senden den ordinaris wech, anders soude hij hebben gegaen onder couverte van Aelianus. Het cijfer heb ick op gisteren wel ontfangen, waervan ick mij voortaen sal dienen. Met Caesar ben ick noch even naer, dan naer het scheyden van de vergaderynge sal ick trachten een eynde te crijgen. Met Numerianus yet te doen vinde ick in dese constitutie van saecken t'eenemael ongeraden. Op Calaber *is geen fundament te maken, vijf* off *zes van* Cimons *volck ende* Uffo *doen alles.* Suenno denckt op niemant als *op siin selven.* Apud Nordianum plus quaerimoniarum quam virium. Indien Asmundus yet van Urbanus verneempt heeft belooft het met Golilas te communiceren. Wat Dagerus Vilmerus heeft raeckende Magog geproponeert sal UEd. hebben verstaen; de propositie heeft Humult aengenomen te senden. Vele *vresen het daer* niet [*sal*] *bliven.* Off het crijsvolck sal werden gecontinueert is noch niet finalijck geresolveert, doch twijfele niet ofte sal geschieden, hoewel Hollant liever anders hadde gesien ende tot het gelt geen raet en weet. Den generael Wrangel heeft Brandenburge moeten quiteren, Berlin ende Sweits verlaten, ende sijn de keysersche seer sterck wt Slesien onder het commandement van den grave van Mansvelt [1]) in Pomeren gecommen. Gallas, Hatsvelt, Gotsen, Picolomini, Jan de Waert sijn in aentocht naer den generael Bannier, die in ende ontrent Erffurt met sijn leger leyt, sterck soo men gist in de twintych duisent mannen, ende hoewel ongelijck minder als de keysersche, die hem gaen besoucken, apparent nochtans haer sal verwachten, alsoo hem retirerende gebreck soude vinden van alles ende sijn leger van selffs

1) Philips Graaf van Mansveld, Oostenrijksch bevelhebber.

dissiperen. De ministers van de Croon hebben weynych contentement, nu sij met haer macht de keyserse wt Vranckerijck ende van elders hebben doen retireren ende op haren hals gehaelt, andere dat aensien sonder eenyge hulpe te toonen. Veele vinde ick hier mede van opinie dat Engelant hem op d'een ofte d'ander wijse sal laten contenteren, ende meenen den Nederpals sal werden gerestitueert ende een nieuw electoraetschap gegeven met eenyge landen, bij den Keyser te assigneren. Voor desen Staet is van dat Rijck niet goets te wachten. Wat resolutien hier daertegens sijn genomen sal Beria UEd. mede deelen, op wien ick mij voortaen diergelijcke saecken aengaende t'eenemael sal verlaten, want hij door intercessie van Sagillus aen alles ende seer tijdelijck wert geholpen. Hij en versuympt oock niet bij alle occasien Tanansius te gebruycken, die bij veele heel goet acces vint. Gert gaet met Jovinianus in groote confidentie, ende toont in allen deele Golilas wel te willen ende groote opinie van hem te hebben. Ende alsoo ick nu uyt verscheyde van UEd. brieven hebbe gesien dat Sigthunius wel genegen soude sijn bij Humult sijn outsten sone als edelman te laten gebruycken, ende mogelijck hij dan, onder de oogen van Sibdagerus leevende, dit hoff ende den staet kennen, hem tot neersticheyt ende meerder opmerckynge soude begeven, soo hebbe ick goet gevonden hetselve in sulcker vougen smaeckelijck te maecken, dat hij lust daertoe crijgende ick garen Sigthunius het soude voorder dragen, seggende wel te weten dat Sigthunius Humult sooveel estimeert hij hem niet garen yet soude weygeren, ende te meenen hij seer soude connen worden door den soon gedient in de Franse ende Latijnse tale. Waerop oock is gevolcht dat Humult heeft getoont wel daertoe gesint te sijn, ende ick hebbe geseyt sulckx UEd. over te sullen schrijven, alsoo ick hem in alles vrienschap wil doen. Soodat UEd. Sigthunius daervan sal konnen spreecken, ende in gevalle van die meenynge noch is, gelijck niet vremt soude wesen, soo mach hij mij door UEd. laten weten van mij te hebben verstaen de goede genegentheyt, die Humult hem toedraecht, ende dat ick oordeele dat hem niet onaengenaem soude sijn indien

Sigthunius sijn soon eenygen tijt als edelman bij hem wilde laten, ende dat hij, Sigthunius, hem, Humult, vrienschap souckende te doen, sijn soon presenteert tot sijnen diensten, te weten om te gebruycken in qualiteyt als Sigthunius sal verstaen te behooren. Wat nu Craeyenburch belanckt, dan bekenne ick dat ick mede ben verlegen. *Uiit dat van Campe* [1]) kan Felix oordeelen *wat van* Gilhar is te wachten. Bij Nordianus ende Cimon is niet te doen, dan met Suenno kan het wederom veranderen, maer wat seeckerheyt heeft dat om daerop te raden? *Knuyt* disponeert van Domalder, reliqui volitant sicut umbrae. Irenaeus is evenwel van opinie dat men Suenno *moet onde[r]houden*. De voorleden weecke heeft den Raetpensionaris Cats twee notable misslagen gedaen, die hem weynych reputatie ende gunste sullen veroorsaecken; want alsoo hij in de vergaderynge van Hollant, met goetvinden, soo hij seyde, van sijn Ex^tie^ (die ick voortaen Hoocheyt sal noemen, alsoo de Staten van Hollant hebben geresolveert sulckx de collegien aen te schrijven) [2]), dat goet waer ordre te stellen dat niemant voortaen twee politycke ampten gesamentlijck soude bedienen, ende oock dat Hollant behoorde in de Generaliteyt te beletten de resignatie, die den heer Thesaurier Goch [3]) (gaende met een teerynge) op sijn schoonsoon, den Raet van sijn Hoocheyt Beaumont [4]), voor hadde te doen, is hij in de vergaderynge datelijck bij den heer pensionaris Beaumont tegens gesproocken, seggende daer noyt op was gedacht ende hij niemant soude connen noemen daeraen deshalven was gesproocken. Den heer Goch is oock bij sijne Hoocheyt geweest, om deselve te onderrechten sulckx noyt in den sin te hebben gehadt; heeft oock sijn Hoocheyt geseyt den pensionaris Cats geen last tot sulcke propositie te hebben gegeven. Alle hetwelcke den heer Goch de notabelste leden van de vergaderynge heeft genotificeert, ende den heer Cats willende bewimpelen dat soo breet van de last van sijn Hoocheyt niet hadde gesproocken, is

1) Een der neven Campe.
2) „seyde" of iets dergelijks is weggelaten.
3) Johan van Goch.
4) Aarnoud, zoon van Simon van Beaumont.

daerin gecontrolleert bij de notulen die de pensionarissen daervan hadden gehouden. Hetselffde is hem in alles nopende de combinatie van ampten mede wedervaren, alsoo den heer van Heenvliet [1]), houtvester van Hollant, staende naer het ruwaertschap, mijnheer den Prins daerover hebbende aengesproocken, Cats gecregen heeft een desadveu. D'opinie is dat Cats met particuliere insichten in dese saecke heeft gegaen, alsoo sijn schoonsoon Warnout, soone van den drossae(r)t Aerssens [2]), mede staet naer het ruwaertschap ende men meent sij oock yemant tot het tresaurierampt, soo wanneer sal vaceren, meenen te helpen. Wt Sweden heeft Ingellus advysen, dat de Reine Mère aldaer bij de Rijxraden is geordonneert haer te retireren op haer douagie, ende de Coninginne onder de sorge van des Coninx suster (*sic*), den hartoch van Tweibruch is gestelt, wiens soon, een prins van 17, achthien jaren, veele meenen dat opgevoet wert in spem regni. De Reine Mère heeft voor haer vertreck van Stocholm de Raden ter maeltijt (soo men seyt) genoot, alwaer meer tranen heeft geschreyt als wijn gedroncken. Wat de oorsaecke is van dese resolutie hebbe ick niet vernomen. Den heer Spierynck seyt dat, bijaldien het Franse gelt te lange soude wachten ende UEd. daer gebreck aen hebben soude, dat hij UEd. wel met eenyge partije hier soude accommoderen. Sijn Hoocheyt sal de stucken, daer ick UEd. voor desen van hebbe geschreven, met den eersten senden. De Staten van Hollant sijn tegens haer gedeputeerden ter Generaliteyt niet wel tevreden geweest dat sij in de acceptatie van den gedefereerden titel soo verde sonder communicatie van haer principale waren gegaen, ende is daeruyt oorsaecke genomen van te resolveren dat sij deselve een instructie souden doen concipieren, waertoe eenyge alreede sijn gedeputeert, maer daeronder is mede den heer van Noortwijck [3]), die in de vergaderynge van de Staten

---

1) Johannes Polyander à Kerckhove.

2) Cornelis van Aerssen, heer van Wernhout, drossaard van de stad en baronie van Breda, zoon van Johan van Aerssen, heer van Wernhout. Hij was gehuwd met Anna Cats.

3) Steven van der Does, heer van Noortwijk, zoon van Johan van

Generael ordinaris compareert, die de armen sal soucken vrij te houden, gelijck mede den heer Cats niet garen sal sien dat dien molen het coren werde onttrocken. Sijn Hoocheyt sijnde aengedient dat de heeren Staten door gedeputeerden hare resolutie met congratulatie over den gedefereerden tytel souden connen te kennen geven, seyt Cats dat soude hebben geseyt hetselve onnodych was, alsoo alreeds was in het gebruyck van deselve, ende de heeren Staten Generael daerover alreede hadden geresolveert, hetwelcke een seer significative antwoorde is. UEd. soon Pieter is van Amsterdam noch niet gecommen. Den outsten sal wt Sweden met goet fatsoen dienen te scheyden, maeckende ende onderhoudende daernaer kennisse met de aensienlijckste van jonge jaren, mogelijck wat vrucht dat mettertijt geven sal. Ick sal hem hier hebbende niet laten sonder goede vermanynge. Wensche UEd. selven te mogen sien, weet wel wij met nutte propoosten een vacantie ende meer souden connen passeren, maer den wech over zee is te vol difficulteyt ende peryckel ende die over lant niet te gebruycken, waerom ick den lust, die groot daertoe is, sal moeten [speuren] [1]). Bidde om mijn gewoonelijcke recommandatie. Desen 20 Jann. 1637.

CXXXVIII.

Over De Groot's oudsten zoon Cornelis.

Mijn Heer.

Drie dagen geleden heb ick UEd. int lange geschreven van alles dat van mij conde verwachten, ende specifice oock de consideratien die ick hebbe in Crayenburchs avancement. Hetselffde nader ruminerende heb ick occasie gesocht ende gevonden om een van mijn vrienden goet-

---

der Does en Elisabeth van Zuylen van der Haer. Hij was gehuwd met Anna van Eussum.

1) Hy zal „supprimeren" hebben willen schrijven.

duncken over de saecke te hooren, namentlijck dat van *den heer Wiits*, dewelcke meent, tensij Felix middel weet om seecker avancement elders te becommen, hij hier een preuve behoort te nemen, presenteerde soo wanneer leger vallen sal [1]) Crayenburch bij hem te nemen, sijn tafel ende alles wat hij sal hebben hem mede te deelen ende hem overal met hem te nemen om alle ordres te leeren, met intentie om op de occasie van avancement, vendel, lieutenant oft compangie te letten ende hem sijn Hoocheyt te recommanderen, mijn verseeckerende opinie te hebben dat sijn Hoocheyt wat voor Felix in het militaire sal willen doen, immers haest te sullen connen speuren off daer genegentheyt toe is ofte niet, ende aleer daervan te diffideren men preuve van een somer daertoe behoort te besteden. Ende alsoo ick niet en weet beter conditie soude connen werden gepresenteert ende Crayenburch, soo Felix hem tot het militaire destineert, in geen beter schole soude connen werden gebracht, soo dunckt mij dat dit een gewenste gelegentheyt voor Crayenburch soude sijn. Boven de consideratien van extractie ende vrienden, waerom de gemelte heer Crayenburch met alle middelen genegen is te favoriseren, heb ick hem Crayenburch gerecommandeert te sijn een jongman van capaciteyt, goet humeur ende fatsoen, Graecae et Latinae linguae peritus, in het paerderijden ende andere excercitien een edelman betamelijck geoefent, ende bijsonder in mathematicis wel ervaren, soodat Crayenburch, ne mea commendatio mihi incutiat pudorem, sal dienen alle naersticheyt aen te wenden dat andere hem sulkx mogen vinden als ick hem garen sage. Dese aengeboden occasie achte ick soo veel dat, indien deselve wert geamplecteert ende gemenageert, buyten twijfel goede operatie soude doen, alsoo veel is van soo een considerabel officier geproduceert te worden voor een die in historien ervaren hem weet aen te doen. Mijn wensch soude wesen, indien middel daertoe gevonden conde werden, dat Crayenburch, wachtende totdat een leger int velt gaet, ofte soo daer geen apparentie toe

1) Hier zullen een paar woorden („het in het" leger) uitgevallen zijn.

en ware tot diep in den somer, hij ondertusschen hem wel oeffende soo veel hij kan in de talen ende andere exercitien, ende ware het mogelijck yet leerde van de Spaense ende Engelsche talen, met intentie om het Italiaens oock te leeren metter tijt, om soo wel onse militie als gevangenen van den viant tale ende antwoort eenychsints te connen geven; want weynych sijn er die haer daermede wetende te behelpen ende daerom het groot aensien geeft voor yemant die daerin uytmunt. Uwe Ed. sal connen ordonneren hetgene dienstych oordeelt. Mijn invallen, soo veel ick die meene tot dienst van de mijne te connen strecken, kan ick niet naerlaten mede te deelen. Capitein van den Bosch, die ick mede hebbe gehoort, is oock van opinie dat sijn Hoocheyt voor Crayenburch wat soude doen. Wat schaet het een somer een preuve daervan genomen, daer boven een compangie is hier weynych ofte seer spade te wachten. Desen 23 Jann. 1637.

CXXXIX.

Binnen- en buitenlandsche berichten. De belangen van zijn oudsten zoon.

Mijn Heer.

Vier dagen geleden heb ick ontfangen uwen van den 26 Decemb. ende op gisteren die van den xv Jann., drie die tusschen beyden gaen weet ick niet off noch op wech sijn. Het cijfer is mij wel behandycht. De Staten van Hollant, nietiegenstaende groote devoiren bij haer gedaen, hebben tot noch toe niet connen resolveren tot continuatie van alle de troupes, hoewel mijn heer den Prins haer versouckt dat sij boven degene die staen op de drie staten van oorloge: vijftych compangien, het regiment van den heer van Charnassé en vijff hondert man in garnisoen tot Emden. geen lasten sullen dragen, maer deselve werden betaelt wt de Franse penyngen. Veele steden soucken haer wel te recommanderen, maer met reserve

dat het maer soude wesen voor ses maenden, ende dat van nu aff, dien tijt verlopen sijnde, men deselve soude houden voor gecasseert. Andere houden aen om die datelijck te doen casseren, opdat de aenblijvende wel mogen werden betaelt, wel gemonstert ende de finantien gesuesteneert. Uffo ende andere gebruycken bij Aristoteles volck *inductien*, *oock comminatien*, hetwelcke bedencken geeft cur tanto studio hoc agatur. Dat *Aisma* met *Ambassadeur* van *Spierinck* heeft gesproocken hadde hij geschreven alsoff bij geval was geschiet. Ons Neeff heeft de beste opinie *van die man niet*. Felix mocht daer noch wel van hooren. Aelianus maeckt het met Numerianus wel, met Valerius qualijck. Men heeft hier opinie wt het schrijven van den heer Aisma, dat de croone van Sweden staet om apart met den Keyser te handelen; den graeff van Brandesteyn [1]), in dienst van Sweden, soude sulckx hebben laten weten aen Weerdenberch, secreten raet van den Keyser. De tijdyngen dat Gallas [en] Jan de Waert haer souden bij Hatsvelt, Gotsen ende Picolimini hebben gevoucht om Bannier te gaen besoucken continueren soo breet niet. Wij crijgen wt Duytslant tijdyngen dat den generael Bannier Lauwenburch ende Leipsich heeft verovert. Wat ick voor Crayenburch alreede hadde gedaen sal UEd. sien wt mijn schrijvens van den drie ende twintychsten, ende alsoo ick ende den vrient, daer ick mede hebbe gecommuniceert, dien voet den beste ende seeckerste vinden ende verde den profijtelijcksten ende corsten, ende UEd. concept licht soude haperen off int begin off int progres, soo heb ick, [anhorende] de presentatie aen mij gedaen, oock met Calaber gesproocken, vertonende wat occasie Suenno heeft om Crayenburch elders voordeel te doen hebben, doch hebbende hem gedestineert tot dienst van Gelher, dat hij, alvoren eenyge ander occasie waer te nemen, Crayenburch aen hem wil presenteren oft hij hem soude gelieven te gebruycken, vertonende de gunste van Cimon ofte Aristoteles spade soude bij commen ende hij daerop met tijtverlies niet mocht wachten. Waerop Gelher, vlijtelijck advouerende dat het van Cimon off Aristoteles niet

1) Carl Christoph Brandestein.

moste werden gewacht, aengeboden heeft hem, Crayenburch, te favoriseren waer hij kan, dat hij dese somer een maent drie, viere het leger soude volgen, hem begeven in dienst, te voet oft te paerde, ende dat hij bij mijn heer den Prins alles sal doen om hem bij de eerste voorval te avanceren. Vraechde off Crayenburch hier was. Ick seyde, hij was in Vranckrijck ende daer alle exercitien leerde, dat hij was van goet fatsoen, goede studien, in mathematicis wel ervaren, wel opgebracht, van goede hope, goede apparentie. Begeerde ick UEd., ten eynde het de vrienden van Crayenburch mededeelt, soude laten weten. Deselve zullen nu moeten beraden off sij hem te voet ofte te paerde willen laten dienen ende wanneer over behoort te commen. Ick soude van opinie sijn, dat hij met eenyge goede advisen moste commen, om hem dan met eenen te presenteren. Den wech die UEd. voorstaet valt seer lanck ende costelijck. Mijn oogmerck is hem een compangie te doen hebben, sonder welcke van den Bosch seyt die professie niet en heeft te beduyden. De vraechstucken sullen eerstdaechs werden gesonden. Desen 25 Jann. 1637. Verte.

Ons Neeff seyt mij dat het daer wert verdicht, dat sijn Hoocheyt gelt aen den grave van Soisons [1]) soude hebben geleent, dat met weten van Zosimus aen hem is geschreven dat, indien sijn Altesse hier geliefde te commen met voorweten van den Conynck, dat hij niet alleen soude wellecom wesen, maer oock ontfangen naer men die van de extractie behoort te ontfangen; indien het was sonder des Conynckx goetvinden, dat men wenste accommodatie met den Conynck soude werden gevonden ende wel soude doen middelertijt in een neutrale plaetse als Luyck hem te retireren. Van Chavigny's [2]) discredyt was verwondert. Gallas seyt men dat marcheert.

---

1) Lodewijk van Bourbon. Hij had zich met Gaston van Orleans verbonden om Richelieu ten val te brengen.

2) Boutcillier, graaf van Chavigny, secretaris van staat.

CXL.

Corn. de Groot. Getuigenis over De Groot; deze en Reigersberch behartigen belangen van den Prins. Berichten betreffende den graaf van Soissons, uit Duitschland, enz.

Mijn Heer.

Onder het couvert van Aelianus ende door den ordinaris wech heb ick UEd. soo op huyden als over drie dagen geschreven wat ick soo *bii Wits* als Calaber voor Crayenburch hebbe gedaen, bestaende daerin dat, denselven Crayenburch desen somer het leger hier volgende ende de wapenen dragende onder een compangie, beyde genegentheyt toonen hem te willen vorderen, den eenen oock met presentatie in het leger van huys, tafel ende peert, mitsgaders allerley goede instructien ende onderwijsingen. Ick sal hierop voorts verwachten de resolutie, die bij de vrienden van Crayenburg sal werden genomen. Het is best desen wech als den corsten worde gecosen, ende soo yet voor den outsten bij Calaber in tijden ende wijlen mochte vallen te doen, dat te reserveren. Gisteren spreeckende met een van Numerianus volck, hem recommanderende dengenen die bij haer is, seyde dat hij bij haer faveur sal vinden. Hij verhaelde mij hoe dat hij, ten tijde Ulbo bij haer was, hij denselven drie dagen hadde geaccompangeert ende verscheyde propoosten waren gevallen van Humelus, onder andere wat getuygenisse van Golilas een van Caesars volck bij Aristoteles hadde gegeven van sijn moderatie ende goet beleyt, waerover Uddo sulcken vermaeck nam dat hij den vertelder bij de hant greep ende seyde blijde te sijn dat Sigthunius, dien eerlijcken man, sooveel vrienden hier hadde, dat men haer altijt contrari hadde diets gemaeckt. Replicerende daerop *Backer* [1]) seyde dat niemant Golilas quaet en wilde als schelmen ende rabauwen, maer alle eerlijcke luyden hem hoochelijck estimeerden. *De heer* oordeelde Magog tot Humelus niet qualijck is genegen, maer dat hij hem bij Trolho niet garen soude sien; het selfde gevoelen heeft hij van

1) Jacob Backer, meermalen burgemeeste van Amsterdam.

andere Nordianus vrienden. Dan soo lange Aurelianus ende sijn maximen vogue hebben soo is voor Felix niet te doen. Haldanus schijnt wat meer op sijn stuck begint te letten; *den titel geeft ombrage.* De Staten van Hollant connen seer qualijck verstaen tot het aenhouden van alle de crijsluyden; eenyge steden sijn om nader last, Haerlem ende Amsterdam houden harst tegen, den Adel ende Delft accommoderen haer meest. Captus wint geen credyt, Gelher oordeelt dat nodych is tegens de corruptelen te versien. Ai[s]ma is bij ons Neeff suspect. Den graeff van Soissons is geantwoort, indien met goetvinden van den Conynck hier gelieffde te commen dat niet alleen wellecom soude sijn, maer oock ontfangen naer sijn huys ende qualiteyt meriteert, maer soo het waer tegens wille van den Conynck, dat beter soude doen hem met sijne M^teyt te verdragen, ende ondertusschen in een neutrale plaetse als te Luyck off elders hem te retireren. Den brieff is met Zosimus gecommuniceert ende met sijn goetvinden geschreven, naer mij ons Neeff seyde, die vremt vint andere discourssen daer werden gehouden. De stucken daer ick UEd. voor dese van hebbe geschreven commen nu over ende heeft ons Neeff begeert ick UEd. de saecke in de beste termen soude willen recommanderen; seyde mij UEd. van alles kennisse te hebben, als die saecke door uwe handen sijnde gepasseert; vertrout dat UEd. naer de genegentheyt, die uwe Ed. altijt tot hem hebt getoont, oock hierop sult gelieven te letten. Ick sal antwoorde van de receptie verwachten ende daervan rapport doen daer het behoort. Den generael Bannier heeft Leipsich ende Lauwenburch verovert. Hatsvelt, Gotsen seyt men dat marcheren naer de Weser om Lesle te besoucken, met den welcken den lantgrave is geconjungeert, die de keysersche, naer men van Weser schrijft, verwachten. Men heeft opinie de croone van Sweden met den Keyser apart presenteert te handelen ende dat wt het schrijven van den heer Aytsma van Regensburch, die seyt dat den grave van Brandesteyn hetselve Weerdenberch, keysersche raet, hadde laten weten. Ick mercke dat men hier noch hoopt dat Engelant hem met Vranckerijck soude connen coniungeren. Het ijs heeft in het Texel seer groote schade

gedaen; het verlies, onlankx soo door ijs, storm ende nemen van scepen tot Amsterdam geleden, wert geestimeert tusschen twee ende drie millioenen. Aelianus is met Numerianus wel, doch met Valerius kan niet accorderen. Soo lange den een burgemeester bij Caesar sijn huys hout vrese ick weynych sal connen vorderen; hebbe dese weecke nieuwe instantie gedaen doch is daerop geexcipieert. De papieren sullen met het coffer, soo die staen, werden gesonden. Ick bidde om mijn gebiedenisse. Desen 27 Jann. 1637.

De stucken die onder mij sijn sende ick niet, omdat het pacquet te groot is; sal wachten tot eenyge occasie, die haest sal presenteren met de comste van den secretaris van den heer Ponica [1]), die hier is.

CXLI.

De Prins verlangt naar advies. Foppe van Aitzema teruggeroepen. Besluiten van de Staten van Holland. Tijdingen uit Duitschland.

Mijn Heer.

Die van den 1 ende 8 Jann. heb ick vier, vijff dagen naer die van den xv ontfangen; desen gaet nu over Engelant om te sien off dien wech corter sal vallen. Hoe den heer Resident van Engelant [2]) de sijne bestelt sal ick bij occasie vernemen. Dat het ongerijff ende onlust geeft dat de brieven soo lange sockelen kan ick wel oordeelen. De pampieren van mijnheer den Prins sijn onder mij, wachte op occasie, alsoo het pacquet te groot is om met een bode te senden; evenwel indien niet haest ander gelegentheyt valt sal door bodenhanden moeten gaen, alsoo sijn Hoocheyt naer het advys verlanckt. Den brieff,

---

1) Tobias Ponica, raad van den hertog Bernhard van Saksen-Weimar.
2) William Bothwell.

bij UEd. aen den Advt Graswynckel geschreven heb ick gesien ende de copie eenyge hier getoont, omdat het subiect ende maniere van schrijven dient geweten. Den inval is goet ende wert gepresen. Off het advis van de Sweetse handelynge met den Keyser, bij Aitsma gegeven, seer autentyck is wert seer getwijfelt, alsoo Aytsma seyt dat D. Salvius [1]) hem diergelijcke advis hadde gegeven ende den heer Camerarius tijdyngen van D. Salvius heeft t'eenemael daervan verschillende. Den gemelten heer Aitsma wert allenskens meer ende meer verdacht gehouden, ende het concept van neutraliteyt tusschen den Keyser te procureren ende Meurs tot een hartochdom te doen erigeren niet sijnde gesuccedeert sal hem niet aengenaem maecken. Is thuys ontboden. Den graeff van Arondel verklaert, naer hier wt Engelant wert geschreven, dat den Keyser geen meenynge en heeft het Palatinaet te restitueren ende dat de Spaense ende Beijervorst de oorsaecke daervan sijn. Op het ongeluck, de gemelte grave overgecommen, die ontrent Greenwits al sijn bagage, veel costelijckheyt ende rariteyten, in Duyslant gecocht, op de riviere heeft verloren, het schip daer het in was sijnde affgelopen, vallen verscheyde bedenckyngen, ende de gemeenste opinie is dat sijn eygen volck het heeft gedaen, hoewel de Dunckerckers ende andere daer mede worden verdacht gemaeckt. De Staten van Hollant hebben voorleden saterdach eindelynge geconsenteert in het aenhouden valle [2]) de compangien voor den tijt van ses maenden, mits dat hondert seventien compangien sullen werden betaelt wt de Franse penyngen ende vijftych van hondert vijftich koppen gereduceert tot hondert twintych. Nu is men besych om Zeelant te besenden toe te staen het last- ende veylinggelt, tot verval van de costen op de veylynge van de zee van nieuws beraemt. Gotsen ende Hatsvelt, den anderen op het commandement niet connende verstaen, werden geseyt met hare troupen van den anderen te sijn gescheyden. Van het veroveren van Leipsich is noch geen seeckere tijdynge. Den commandeur ende stat Hanou

---

1) Joh. Adler Salvius, Zweedsch kanselier.
2) Verschrijving voor „van alle."

sijn soo verde met den Keyser verdragen, dat de plaetse den grave soude in handen werden gegeven, die deselve met sijn garnisoen sal mogen besetten ende met het Rijck neutraliteyt houden. Nu is den grave verlegen om te vinden de penyngen om de stat te victuailleren ende het volck te betalen nodych. Den grave van Arondel, siende de importantie van die plaetse tot recouvrement van den Pals, heeft haer van sijn reyspenyngen ses duysent rijxdaelders [1]) gedaen, met belofte van den Conynck te recommanderen meerder assistentie. Ondertusschen wert bij desen Staet bij den grave devoir gedaen. Aelianus ende Valerius sijn het gans niet eens, Valerius is vol jalousie tegens hem. Felix, die aen Aelianus vrienschap meest is gelegen, sal echter Valerius buyten ombrage dienen te houden; heeft dese weecke aen Jovinianus doen vernemen off hij in lange geen brieven hadde ontfangen, apparent vreesende de correspondentie nu elders valt. Beria heeft groote gelegentheyt om veel te penetreren, dan off hij alles wel sal connen digereren ende distribueren twijfelt Scarinus. Lindanus heeft belooft naer het scheyden van de vergaderynge, dat met het eynde van dese weecke wesen sal, Humelus saecke bij Caesar bij de hant te nemen. Dat de Ridderschap van Hollant mijn heer den Prins van Orangie, als in Hollant geboren, affkomstych van die over de tweehondert jaren in hun ordre sijn geweest ende soo notabelijck in Hollant gegoet (soo hout d'extentie van de acte, bij alle de Edelen gesegelt ende onderteyckent) hebben beschreven, sal UEd. mogelijck al hebben gehoort, maer off sijn Hoocheyt, die ick weet dat de aenbiedynge van de acte seer aengenaem is geweest, oock de saecke ende comparitie aennemen sal, is noch bij sijn Hoocheyt niet verclaert. Op de vrage, bij mij aen UEd. voor desen gedaen: quatenus etc. [2]) wilde ick wel UEd. consideratien verstaen, om redenen die UEd. wel kan oordeelen. Den oversten Hogendorp [3]), die hier is, spreeckt met seer groote affectie van UEd.,

1) „goed," of iets dergelijks is weggelaten.

2) Hij bedoelt zeker de Latijnsche passage in den brief van 6 Jan.

3) Gijsbert van Hogendorp. Vgl. H. Grotii *Epist. ad Oxenstiernæ*, register.

is een intieme vrient van den heer Spierynck. Een Oostindisch schip, te Hoorn voor eenygen tijt wtgelopen ende in de Spaense zee masteloos door storm geworden sijnde, niet dervende Engelant aendoen, is wederom commende omtrent Brouwershaven vergaen, het volck ende gelt gebercht. Wat resolutie UEd. met Crayenburch nemen sal verlange ick te hooren. In omnem eventum is het dienstych Magog te onderhouden. Desen 2 Feb. 1637.

CXLII.

Bericht van den gezant Van Lier te Parijs. Tijdingen uit het buitenland.

Mijn Heer.

Ick en heb tot noch toe uwe van den sesten ofte veerthienden Febr. niet ontfangen. Die den heer van Oosterwijck den 14 heeft geschreven seggen ons dat men daer in alarm was over particuliere handelynge van de crone Sweden met den Keyser, ende om die te stuyten den Prince van Condé [1]) ende monsieur de Bulion [2]) bij UEd. waren geweest, met toeseggynge van promptelijck te furneren hetgene aen de vijffmael hondertduysent guldens resteerde. Ende dat is het eenyge dat den gemelten heer van Oosterwijck in alle sijne brieven van UEd. heeft vermaent. Den Conynck van Engelant heeft een agent naer de Coninginne van Sweden gesonden om die Croone te animeren, met belofte van volck, gelt ende scepen des noot, tot continuatie van het oorloge tegens den Keyser, ende wert desen Staet gerecommandeert alles dat nodych is bij te brengen om de Sweden in wapenen te houden. Den Conynck van Engelant heeft mede den Conynek van Denemarcken besonden om deselve tot assistentie van den keurvorst te disponeren, immers te beletten dat geen beletsel bij en

1) Henri II, prins van Condé.
2) Claude de Bulion, superintendent van financiën.

brenge. Evenwel horen wij niet, dat in Engelant verder resolutie is genomen als van den palsgrave toe te staen te mogen equiperen een vlote van particuliere scepen, soodat sij tot noch toe bij andere meer roeren als bij haer selven. De genegentheyt van particuliere tot de Coninginne ende haer huys is in Engelant groot, maer sonder parlament, daer den Conynck niet toe sal verstaen, sullen geen middelen tot een oorloge gevonden worden. De reste is van weynych consideratie. Wt Duytslant hebben wij niet ende aen de veroverynge van Leipsich, ons over viere dagen verseeckert, sie ick dat nu noch wert getwijfelt. D'opinie is dat men vrouch in het velt sal gaen. Van wegen de stat van Amsterdam comt den burgemeester Oetges in de Generaliteyt, Vlamynck [1]) in de Gecommitteerde Raden, Neck [2]) in den Raet van State. Aissema segt men op wech ende en slaept dat van Amelant noch niet. Den lantgrave is tot Cassel ende wert met den oversten Waerdenburch gehandelt om in des lantgraven dienst te gaen. De Franse advisen seggen ons van veel scepen, die Collaert, admirael van Dunckercke, in Biscayen bij hem heeft, wel tot vijftych in getale, ende wert den viant dagelijx machtyger in zee. Morgen meen ick naer Rotterdam te gaen. Desen 23 Febr. 1637.

Wij hebben hier tijdyngen dat tusschen de Coninginne van Sweden ende den Conynck van Vranckerijck gesloten is een nieuwe alliantie met verbintenisse dat de croone van Sweden sonder Vranckerijck niet en sal handelen. Een edelman met het tractaet, bij de Coninginne geteyckent, is hier door gereyst.

Vindende hier een van degene, daer ick te Rotterdam mede te doen hadde, oordeelde ick dat daer niet wt was te rechten, sende daerom mijn dienaer met een brieff om te weten wanneer een bijeencomste is te wachten, van meenynge soo die geen opratie doet morgen ofte overmorgen selffs te gaen.

1) Dirk de Vlaming van Outshoorn.
2) Jacob van Neck.

CXLIII.

Allerlei politieke en krijgskundige berichten. Een Neder landsch smaldeel door de Duinkerkers overvallen.

Mijn Heer.

Tusschen den ses ende seven en twintychsten Febr. hebbe ick ontfangen de uwe van den 6, 12, 19 van deselve maent, daerop niet anders dient tot antwoort als dat ick, aleer Aelianus van uwen outsten te spreecken, op mijne consideratie nader schrijven sal verwachten, gelijck mede ronder verclarynge wat met Crayenburch sijt geresolveert. De gepresenteerde conditie dunckt mij niet te verwerpen, te meer alsoo degene die se doet niemant heeft hem bestaende, daervoor hij soude willen sorgen. Dat van de Reine Mère van Sophi, soo niet met al sijn omstandycheden, weet ick dat ten principalen vast gaet, hoewel hier ook weynych off niet daervan wert gesproocken. *Aisma* meenen veele dat bij Cimon niet weder comen sal; dat hij met Calaber niet wel en is soude ick durven verseeckeren. Van Vilmarus wachte ick niet anders als seer goede correspondentie met Golilas; hij is Joviniani out confident vrient, een seer goet naturel, excepto communi *nobilitatis* malo; bij occasie wilde ick dat Felix, nevens aenbiedynge van dienst, de memorie van vrienschap ververste. Humult mirabiliter *inescat* homines cibo, potu, *argento*, ende met *siluer* te aesen mocht wel *gout* vangen. Den heer Rijxcancelier comt in Pomeren met volle macht om te oorlogen ofte te handelen. Den marckgraeff Sigismundus [1]), oom van den marquis van Brandenburch, heeft versocht een pasport om te Statyn te commen, hetwelck geinterpreteert wert een voorbereydynge tot handelynge, dewelcke in Engelant seer wert geapprehendeert ende hier niet garen soude werden gesien. Den heer Spierynck dese occurrentie menagerende presseert seer het subsidie, tot welcke eynde saterdach in de Generaliteyt, sondach

1) De markgraaf van Brandenburg, zoon van den markgraaf Johan Georg.

bij sijn Hoocheyt propositie heeft gedaen, waervan de provintien met recommandatie rapport sal werden gedaen. Wt hetgene Oger [1]) in Engelant rapporteert schijnt dat hope genomen wert tusschen Vranckerijck ende Engelant wat mochte werden gesloten, alwaer Engelant meer toe sal haesten om Sweden te beter te animeren. Een vlote scepen, van Nantes commende naer dese landen, van in de twintych seylen is aen Engelants eynde bejegent van 8 Dunckerckers, 4 conynxscepen, 4 fregatten. De vier conynxscepen attaqueerden twee ende twee de twee convoyers, die bij de Nantes-vaerders waren. Ontseylde schepen, tot Rotterdam ingecomen, relateren dat sij vier uyren dapper hebben hooren schieten, daernaer niet meer, waerwt sij vreesen de oorlochscepen sijn vermeestert en een groot deel van de vlote, waer naer toe de fregatten haer hadden begeven, genomen. Wederom een groot verlies voor dese landen, die niet als dagelijckx te veel werden beschadycht in de principale zenuwe van haer welvaren. Wat tusschen *den Ambassadeur van Engelant* ende Humullus *volck* is gepasseert heeft Golhar Jovinianus verhaelt ende verstaet wel, dewijle Sigthunius de lust heeft die hij aen *Engelant* heeft verclaert te hebben, niet anders heeft connen doen. Evenwel sal dese rencontre geen goet doen om nader correspondentie tusschen Sophi ende de Lelie te maecken. Suenno was curieux te weten wat mijn brieven daervan hielden; seyde niet te hebben. Gestillus man heeft een lanck verhael van alle particulariteyten daervan gemaeckt. Van Savoye hoorde Magog nieuw toe, meent de Lelie de eerste *v[i]site* niet sal willen doen. Dat Venetie formaliteyt gebruyckt hout men hier vremt, ende wert mij geseyt den Ambassadeur hier is te verstaen gegeven dat, indien het niet wert gerepareert, men geen Ambassadeur van desen staet naer Venetien senden sal. Laet mij eens weten hoe tsedert de gevallen dispute de Engelsche Ambassadeurs haer in uwe Ed. regard dragen, ende continuelijck hetgene in die ende andere saecken soo veel weetbaer is. Ick sal niet versuymen Felix diensten aen Golhar bij alle gelegentheyt

1) De Engelsche gezant te Parijs.

te presenteren. De quade officien, die de Latouw tegens Golhar bij Sophi doet, meen ick niet dat van Aristoteles commen. Calaber heb ick geseyt de aenbiedynge bij den *Conynck van Vranckerijck* gedaen. Laudabat constantiam et fidem, et fatebatur eiusmodi hominum magnam esse penuriam. Picolomini is vertrocken. Den lantgrave doet nieuwe lichtynge. Aisma wert geseyt tot Franckfort te sijn ende op commende wech. Dat van Amelant sal noch moyte geven. Beria verseeckert van sijn goede genegentheyt. Van Burno gelove ick noch hetgene ick voor desen hebbe geschreven. De stucken van Calaber sal UEd. nu hebben ontfangen; soo UEd. yet nader derhalven dient te weten, ofte soo wanneer die wederom sent, sult gelieven hetselve door mijne handen te doen gaen. Tis apparent, ende Vranckrijck doet daertoe instantie, dat men dit jaer vrouch in het velt sal gaen. Tot Ceulen ende int graefschap Emden wert voor den Keyser sterck geworven. In de Generaliteyt is met meerderheyt van stemmen, tegens protest van Hollant, geconcludeert den handel in Brasil aen de Compagnie te behouden; dan op nader aenhouden van Hollant wordt die resolutie gesurcheert tot bijeencomste van de vergaderynge. Met Caesar nietiegenstaende alle devoiren ben ick, mits de sieckte van den eenen burgemeester, niet nader connen commen, doch Algelsus heeft aengenomen een tijt te doen bestemmen, hetwelck, alsoo de Staten morgen sijn beschreven, voor het eerste niet sal vallen. Den Metersman is op sijn wonynge. Voor de pampieren sal werden gesorcht ende voor al daerin UEd. dienst kan geschieden. Desen 2 Martii 1637.

CXLIV.

Onderhoud met Spieringk over Corn. de Groot. Binnenlandsche berichten, inzonderheid betreffende Friesland en Zeeland. De zaak van Ameland.

Mijn Heer.

Ick hope uwe Ed. het jargon nu sal hebben ontfangen ende metter tijt vernemen de devoiren, die bij ons worden

aengewent om op behoorelijcken tijt de vruchten van onse advisen te mogen genieten. Met Aelianus heb ick daervan gesproocken, die de sorge op hem heeft genomen. Wij sijn eenen tijt herrewaerts hier seer wel gedient geweest ende toont de versheyt van brieven dat die int commen nergens op worden gehouden. Cimons volck laet mij die nevens andere op den rechten tijt toecommen; meene de faute elders als bij haer is, dat is dat Aelianus den cortsten wech niet heeft doen nemen, hetwelck hij voortaen sal doen. Het different dat Humelus met Gert ter oorsaecke van Tanansius heeft, indien het niet en is gevonden met het expedient bij Scarinus aen Constans geopent, sal sonder Ubbo niet wesen te rechten. Beria is vrij van sijn eygen humeur, dient evenwel niet onvereffent gelaten. Van Golilas soon heeft Asmundus Humult gesproocken, die daerover met danckseggynge heeft geantwoort, maer niet ront verclaert off hij genegen is denselve bij hem te nemen. De Duytse tale comt daer meest te passe, want weynych off geen depesches bij sijn ordre int Latijn oft Frans werden gedaen. *Van Wijmar* hout Humult seer weynych, daerom heb ick niet geseyt dat Golilas Crayenburch hem doet volgen; siet niet garen dat *Wijmar over Rhiin gaet*, veritur ne sit Davus in Germania. .....[1]) was van ander gevoelen; sed Humult mihi videtur cum *Wijmar* veteres etiamnum fovere simultates. Met Caesar ben ick even naer. De saecke van Amelant[2]) schijnt wat te sluimeren, sijnde de stucken, naer wederom bij de Staten sijn ontboden geweest, voor de tweede mael de collegien niet toegesonden. Sommyge meenen *genouch*...[3]). Brieven van Hamburch, al over drie weecken geschreven, hadden hier geadviseert dat Aisma van daer naer dese quartieren was vertrocken; dan hebben hem hier tot noch toe niet vernomen, heeft

---

1) Volgens de cijfers staat er *Nmb. e.* Ook uit hetgeen De Groot er boven schreef is niet op te maken wie hier bedoeld is.

2) Vgl. Aitzema a. w. dl. II, blz. 315 v. en *Catal. v. d. pamfl. vers. d. Kon. Bibl.*, N°. 4520 vv.

3) Wat er volgt is niet goed leesbaar, volgens de cijfers staat er: [*besluit*] *de Stat. Gen. si gehouden.*

oock geen apparentie commen sal, maer is mij geseyt dat hij sijn Hoocheyt heeft geschreven, dat hij op wech sijnde hadde vernomen de onsteltenisse die hier is ende hoe dwers opgenomen wiert een actie, daer soo wel in is geprocedeert, ende daerom niet conde dienstych oordeelen in dese onsteltenisse hier te commen. De entreveue van de Spaensen Ambassadeur heeft voor desen geexcuseert bij rencontre te sijn geschiet, vint vremt dat men een minister, die men sulcke handelynge vertrout, niet en vertrout dat hij weet hoe hij alderley personen moet hanteren. *Het versouck van Amelant seggen met wete van* Magog is gedaen, sed negat Gelher. In Vrieslant voert men de gemeene middelen in met goetvinden van de Staten ende affsettynge van eenyge magistraten. Over den Ontfanger Generael, die lange gevangen heeft geseten ende nu al eenen ruymen tijt is gedeporteert, sijn bij de Staten van Vrieslant versocht drie Raden wt den Hogen Rade, drie wt het Hoff Provinciael, om te assisteren de Raedt van het Hoff van Vrieslant, die door maeschap ende omdat eenyge alreede in de saecke sijn gebruyckt geweest [1]), te oordeelen. Ick, die deselve commissie van de heeren Staten van Vrieslant was aengeschreven, hebben mij daervan geexcuseert [2]); nescio an alii secuturi sunt meum exemplum. De stat van Middelburch is tegens den heer Knuyt dapper ingespannen ende is niet te gelooven hoe seer bij magistraet, kercke ende gemeente daer wert gehaet. Bij de andere steden vint support, dewelcke, de occasie menagerende, soucken met meerderheyt van stemmen [3]) ambulatoir te maecken ende Middelburch niet meer tours te geven als Tolen. Middelburch, niet willende overstemmynge lijden, heeft de vergaderynge van Staten verlaten. Daerover sijn gedeputeerde van de ander steden, in absentie van Middelburch gecommitteert, aen sijn Hoocheyt als Stadhouder gesonden, dewelcke sijnen secretaris Iunium heeft gesonden om Middelburch te induceren de vergaderynge bij te commen. Wat hij verrichten sal

1) Hier is iets uitgevallen.
2) De Groot heeft op de kant aangeteekend: „Idem ego feci olim."
3) Hier is iets uitgevallen.

moeten wij wachten. De confusien sijn hier overal groot, de ordre daertegens cleyne. Den viant wert dagelijckx stercker ter zee, de verliesen vallen groot, de gemeente seer ongesint, soodat wij niet staen in de beste postuyre, ende schijnt nu eerst haer operatie doet het verloop van het jaer 1618. Godt wil sijn beschermende ooge slaen over desen Staet ende de regierders, die haer particulier genouch behertygen, het publyck soo behoort bij de hant doen nemen. Wat remonstrantie de predicanten van Walcheren de Staten van Zeelant hebben gedaen sal UEd. wt het nevensgaende sien; daerbij hebbe ick gevoucht twee pasquillen, onlancx wtgegeven tegens de Heeren van Amelant. In de plaetse van den overleden Thesaurier Goch wert gedestineert Volbergen, thesaurier van sijn Hoocheyt. Voor den heer Beveren wert devoir bij veele van Hollant gedaen, ende off wel apparent is dat faveur in Hollant sal vinden soo sal in de Generaliteyt niet connen obtineren; ons Neeff doet veel om een te hebben naer sijn sin. Doet mijn gebiedenisse. Desen 7 April 1637.

CXLV.

Handelingen van de Staten van Holland. Zijn hulp is in Friesland ingeroepen in zake het proces van Bootsma. Aitzema. Tijdingen uit het buitenland.

Mijn Heer.

Bij de brieven van den derden April sijn geen voor mij geweest ende hier hebben wij tegenwoordych niet ofte seer weynych. De heeren Staten sijn mits de Paesfeeste thuys gegaen, om binnen acht dagen wederom hier te wesen. Het schoorsteengelt is noch niet finalijck geconsenteert, omdat sommyge steden hetselve vast maecken aen het oplechgelt van de grainen, een middel dat lange heeft getrotteert, nu bij alle is toegestaen wtgesondert Amsterdam, hetwelck verstaet dat men hetselve soowel soude moeten betalen van het inlants als wtheems gewas, daer

andere difficulteyt in vinden, hoewel niet soude worden gedragen bij den lantman ofte eerst vercoper, maer nae gesoldert is geweest bij die het consumeert. Den voorslach is te heffen een gulden oft vijfthien stuyvers op yder last. Tot het verantwoorden van de vijff specien wert bij eenyge nieuwe instantie gedaen ende sal de noot ende schaersheyt van gelt de difficulteyten, tot noch toe daerin gemaeckt, moeten overwegen. De stucken van Amelant sijn de collegien wederom gesonden ende sullen deselffde naer de vacantie haer advis formeren; UEd. consideratien daerop wenste ick ondertusschen te connen verstaen. Vier, vijff dagen geleden ben ick, nevens de Heeren Scotte,[1]) Asperen[2]), Persijn[3]), Loenius[4]), Dedel[5]) van wegen de heeren Staten van Vrieslant bij missive versocht tot Leuwarden te willen commen assisteren den Raet van Vrieslant in de judicature van het proces van den ontvangergenerael Bootsma[6]), bij den procureur-generael tegens hem geinstrueert, alsoo vele raden off hem bestaende off in de saecke sijnde geinteresseert, de resterende te swack waren. Maer alsoo dit een criminelle saecke is, geentameert door factie, den ontfanger, die lange gevangen heeft geseten ende gedeporteert is, de Alouwers een seer notabele familie in Vrieslant, die voor desen het magnificat daer heeft geregiert bestaet, hebbe ick mij, hoewel de commissie niet eygentlijck delegatie is, daervan willen excuseren, sijnde deselve bij alle de andere heeren aengenomen, waerop bij eenyge glosen werden gemaeckt. Aitsma is in Oldenburger-lant ende heeft vandaer sijne excusen waerom door raet van vrienden niet weder en comt geschreven; doch eenen expressen is naer hem toe met brieven van aenmanynge om hier te commen. Ick kan niet geloven dat hij het sal doen. Brieven van den derden wt Engelant geve hope dat met Vranckerijck sal werden ge-

---

1) Apollonius Scotte, raadsheer in den Hoogen Raad.
2) Paulus van Asperen, raadsheer als voren.
3) Reinier Persijn, raadsheer als voren.
4) Johan Loenius, raadsheer in het Hof van Holland.
5) Johan Dedel, raadsheer in den Hoogen Raad.
6) Joan van Bootsma.

sloten, maer soo den Conynck met sijn usurpatie op de zee voert wil, gelijck het schijnt, soo is tegens Spaengen geen vigeur te wachten. Men schrijft wt Engelant dat den Conynck een schip doet bouwen van negenhondert lasten, daerop de statue van sijne M^teyt achter staet te paerde ende leggen drie, vier scepters onder met een inscriptie: Ab Eduardo tertio tria maria vindico. Den oversten Ranson comt met gelt wt Vranckerijck om op dese frontieren een leger te formeren van thien off twaelff duysent man ende te brengen in Duytslant. Een persoon, die diepe in dat werck speculeert, meent het preparaten sijn om tot den vrede te commen, ofte vruchten van het misverstant tusschen hartoch Bernhart ende den cardinael de la Valette, alsoo men licht, den gemelten hartoch over Rhijn sendende, voor hem minder sal sorgen. Oft dit werck de crone Sweden oock aenstaen sal heeft sijn bedencken; Aelianus hebbe ick geen opinie dat het smaeckt. Den Admirael Dorp legt reet om in zee te gaen, ende sijn soowel bij de Staten van Hollant als Staten Generael gedeputeerde naer Hellevoet gesonden om sijn vertreck te presseren. Om het heffen van de middelen in Vrieslant te faciliteren werden eenyge magistraten bij den Rade van State, op authorisatie van de Staten Generael, affgeseth. Den heer Hogendorp is hier ende meent haest te vertrecken naer den heer Rijxcancelier. Desen 12 April 1637.

CXLVI.

Vijandelijkheden ter zee. De Keulsche onderhandeling. De Amelandsche zaak. Het begeven van het thesauriersambt.

Mijn Heer.

Versser brieven hebbe ick niet als van den 24 April. Hier passeert niet. Het laet hem niet aensien dat den Conynck van Engelant yet tegens Spangien off den Keyser bij de hant sal nemen, sijnde in dat Rijck bij geaffigeerde billetten interdictie van de visscherie van harynck een yder

gedaen, tensij alvoren daertoe is vercregen permissie van den Conynck, dewelcke, voor yder last betaelt werdende twee Engelsche scellyngen, belooft de visschers in hare neerynge te protegeren, selfs tegens de Dunckerckers. Eenyge wt dese landen, gelijck wt Engelant wert geadviseert, hoewel de namen sijn onbekent, hebben alreede verloff van den Conynck gehaelt, waertegens geoordeelt wert dat bij placaet behoort te worden versien; maer eer dat bij die meest bij de neerynge sijn geinteresseert kan worden toegestaen, begeren sij te weten hoe men die offensie daerin sal geschieden kan ende sal protegeren, hetwelcke een seer sware deliberatie wil vallen in dese gestaltenisse van saecken dat den viant alreede soo sterck is in de zee, dat hij met vloten hem toont selffs op onse custen ende dagelijckx stercker wert, tot groot misnoegen van de ingesetenen van desen Staet, die grootelijcx werden beschadycht. Accedit maxime aerarii angustia ende het weynych devoir bij de Hollantsche scepen van oorloge, sijnde den Admirael met sesthien scepen van oorloge eenyge weecken in zee geweest sonder eenyge Dunckerckers te hebben ontmoet, die dagelijckx omtrent het lant werden vernomen ende haer soo seer verstouten, dat sij ontrent Petten een visscher genomen hebben, eenych volck bij haer hielden, totdat de reste aen lant voeren om twee tonnen biers te halen ende haer aen boort brachten. De binnenstromen worden oock seer onveyl gemaeckt ende hebben die van Breda de voorleden weecke twee waerden, wonende ontrent het Rat staende in Kille, met negen gasten bij haer gelogeert, gehaelt. Tot Ceulen was den Cancelier van Milanen doch secretelijck aengecommen; de Melo [1]) wert oock verwacht, seer te onvreden dat de Franse Ambassadeurs noch niet en waren verschenen, ende voorgevende op haer comste soo niet haest geschiet niet te sullen wachten. Ons geeft men hier te verstaen als off de Francoisen, overmits de paspoorten voor de Ambassadeurs van de Geunieerde Provintien bij de Spaense niet werden gedepecheert, niet

1) Fransiscus de Melo, Spaansch opperbevelhebber, later gouverneur in de Spaansche Nederlanden.

wilden verschijnen, niet sijnde van meenynge als met deselffde ende conjunctim in eenyge handelynge [te] treden. Hoe verde dat gaet sal hem nader openbaren. Aelianus prepareert hem om bij Sophi te gaen, daer hij seyt te sijn ontboden ende garen eer den Rijxdach, die nu wtgeschreven is, sal sijn gescheyden. Soo uwe Ed. oordeelt yet door hem tot wedercomste van den outsten is te wege te brengen, daerop soude connen worden [1]). Cimons ambassade vernemen wij niet; in sijn lesten schreeff dat hij met Aelius van Simonides hadde gesproocken, die hem seer beleeft hadde bejegent ende belooft goede addresse te geven bij het volck van Tanansius, quasi non omnia sed multum apud ipsos posset; soodat d'opinie van die man bij veele niet te groot en is, waeromme Felix sijn actien niet te nauw en houft te speculeren. Met ons Neeff heb ick bij faute van materie eenygen tijt herrewaerts niet gesproocken. Dat Humingus bij Golhar hem in goede postuyre hout toont hem in veele deelen; maer hoe hij ofte yemant bij Suenno staet, weet ick niet wie soude connen seggen. Abditi sensus, nec si scrutere ideo assequare. Doch Valerii maximen schijnende gangbaer geeft reden te geloven *dat hii crediet heeft.* In de saecke *van Amelant* mecum facis et Iove judicas aequo, ende inderdaet is meer misdaen met het beneficie als met het *leen* te ontfangen; sed aliud latet quod non patet, daeruyt de offensie spruyt, ende hoewel dat werck schijnt te slapen is nochtans apparent wederom levendych sal werden gemaeckt. Op het begeven van het thesaurierampt sijn veel menees gevallen, meest om den heer Brasser [2]) daer van te frustreren, die bij Hollant wert gerecommandeert. Volberge is van groote apparentie geweest, doch den Raet van State hebbende aengewesen eenyge actien, daerin tot nadeel van het lant geseyt wert bij Volberge voor desen te sijn gehandelt, heeft dat stuck wat verseth. Den heer van Somerdijck sage garen gepromoveert den commys Verhaer [3]), doch is

---

1) „geleth" schijnt uitgevallen te zijn.
2) Govert Brasser.
3) Johan Verhaar, commies ter financiën van de Generaliteit.

jegenwoordych wel soo goeden apparentie voor den heer Brasser. Maer het advis van sijne Hoocheyt om te weten wie deselffde aengenaemst wesen sal, alsoo meest daermede heeft te doen, sal worden verstaen ende buyten twijffel gevolcht. Ick verlange te hooren dat UEd. de pampieren van sijne Hoocheyt heeft ontfangen; degene aen dewelcke deselve waren geaddresseert is van huys geweest, daerom sullen die uwe Ed. trager ter hant sijn gecommen. Desen 12 Mey 1637.

Soo ick desen soude sluyten ontfange ick schrijvens van den letsten Mey (*sic*) van Constang, geene van uwe Ed., onder Cimons pacquet gaen niet qualijck. De heer Brasser is met alle de stemmen Thesaurier gemaeckt.

CXLVII.

Politieke en andere berichten.

Mijn Heer.

D'occasie nodycht mij meer tot schrijven als de materie, want gaende ter begravynge van de vrouw van Zuilecum [1]) in t geselschap van den heer Rivet [2]), verstont ick wt hem dat desen nacht vertrock monsieur d'Eggebel ende dat hij met hem brieven affsont, waerom ick goet vont, wetende dese seer cort over sullen gaen, te versoucken een onder sijn couvert te mogen bestellen, gelijck desen daer onder comt, geaddresseert aen den pedagoge van den natuyrelijcken soon van mijnheer den prins van Orangie [3]), wt wiens handen UEd. die apparent sal ontfangen. Den gemelten Eggebel is een edelman, lieutenant-collonel in dat Rijk, hier cappitein van een compangie onder het regi-

---

1) De vrouw van Constantijn Huygens, Susanna van Baerle, was den 10den Mei overleden.

2) André Rivet, hoogleeraar in de godgeleerdheid te Leiden.

3) Monsieur Tassijn. Vgl. het postscriptum van N°. 149.

ment van monsieur le Duc de Candale ende domestycke van den heer Cardinael, die oock wel staet bij den Conynck ende geduyrich wert gebruyckt om over te brengen importante depesches ende bootschappen aen desen Staet. Het is maer vier dagen dat hij hier arriveerde ende hadde tusschen Paris ende den Hage maer drie dagen onder wege geweest. Tsedert hij hier is geweest hebben de gedeputeerde, die de secreten sijn vertrout nevens sijne Hoocheyt, seer dickmaels vergadert geweest ende begint men eenyge preparaten te sien tot een leger, waerwt wert geoordeelt sijn Hoocheyt haest in het velt soude mogen gaen, hetwelck veele hanckt naer den haest die men daer sal maecken. Den opheff van Vranckerijck, naer men ons hier doet geloven, sal dit jaer groot sijn, doch UEd. kan dat best daer oordeelen. De Staten van Hollant scheyden desen avont, hebben het haerstedegelt geconsenteert, inclineren om vijffmael hondert duysent guldens op de domeinen te negotieren; het oplechgelt van de grainen, cleyn segel over obligatien onder de hant ende andere cleyne dyngen haperen noch. Naer het scheyden meene ick bij Caesar devoir te doen. Aelianus heeft aengenomen van nieuws aen mons^{r} Heuft te schrijven nopende het different datter is over den wissel, ende naer mij dacht sal oock ordre geven dat het tractement als Raet mede werde betaelt, doch sal hem mergen nader spreecken. De Duynkerckers hebben eergisteren met vijffthien schepen haer voor het Goereetsche gat getoont; een fregatte is voor Goeree geweest ende hebben een piloot, die sij gevangen hadden ende gebruyckt, in den Briel aen lant geseth, waerop een cleyn schip is wt de Mase affgeveerdycht om den Admirael, die op de cust van Vlaenderen is, te adverteren daerop te passen, alsoo sij bij faute van vivres te Dunckercke in sullen moeten lopen. Mij verwondert seer geen tijdynge te crijgen van den ontfanck van het pacquet van ons Neeff, die apparent sal meenen UEd. weynych yver heeft, want ick een tijt herrewaerts hem niet hebbe gesproocken, alsoo ick geen occasie hebbe gehadt ende uwe Ed. brieven voortaen soo mager vallen dat sij mij geene en geven. Apparent dat UEd. geen lust en heeft Jovinianus wel te instrueren, gelijck oock den

appetijt van Scarinus naer alles nu gaet niet te groot en is. Evenwel meent hij, dewijle alle dyngen soo grooten veranderynge onderworpen sijn, dat men noyt behoort te verflauwen. Bij occasie dat gesproocken wert van het maecken van een instructie voor den Thesaurier seyde sijn Hoocheyt dat men den Rade van State ende Gedeputeerde ter vergaderynge van de Staten Generael van gelijcke behoert te verbieden eenyge giften ofte gaven te nemen, waerop oock gevolcht is dat bij de vergaderynge van Hollant aen de hare sulck verboth is gedaen ende gelast geen resolutien, die niet sijn geresumeert, te houden voor gearresteert; doch sijn de corruptelen soo verde ingecroopen dat het is te vreesen dat men alle ordre sal connen eluderen. Den heer Spierynck meent haest naer Sweden te vertrecken, morgen meene ick hem te sien ende nader sijne resolutie op alles te vernemen. Den heer van Oosterwijck horen wij noch niet wanneer dat comt. Doet mijne gebiedenisse. Desen 16 Mey 1637.

CXLVIII.

Handelingen van de Staten van Holland. Oorlogstoebereidselen. Foppe van Aitsema. Berichten aangaande de W. Indische Compagnie.

Mijn Heere.

De Staten van Hollant, die voorleden saterdach tot ontrent thien vyren bleven vergadert met meenynge om eenyge pointen aff te doen ende te scheyden, sijn genootsaekt geweest noch twee, drie dagen bij een te blijven, alsoo het schoorsteengelt, bij alle de leden geconsenteert, bij Leyden ende Delft niet wert toegestaen ten ware alvoren bij sijne Hoocheyt ende eenyge geassumeerde heeren de doleantien over de verpondynge waren affgedaen, oordeelende te beswarelijck de arme luyden, daer beyde die steden hare competentie van hebben ende die alreede de verpondynge te lastych valt, noch van nieuws hare

huysen met het haertstedegelt te beswaren. Het oplechgelt, extensie van het cleyn segel sal apparent mede werden geconsenteert, waerop sal werden genegotieert gelijck mede op de domeynen ter somme van vijffhondert duysent gulden, hetwelcke niet te veel en kan maecken naer advenant hetgene alreede is verlopen ende jaerlijckx te cort comt, soodat degene die de sorge van gelt te versorgen is gebleven haer niet weynych becommert vinden om de ingesetene niet te verde te belasten ende de militie te houden buyten confusie. Evenwel toont hem noch weynych apparentie dat de lasten staen te minderen, want van handelynge hooren wij niet en staen de saecken niet om met drachelijcke conditien yet te concluderen, soo lange het huys van Oostenrijckx saecken blijven voor den wint gaen, soodat de d'ombrage die men daer neemt sonder reden is, sijnde noch den president Rosa noch yemant van consideratien wt Brabant hier geweest. Monsieur d'Avaux verstaen wij wel dat tot Hamburch is maer niet tot wat eynde. Ondertusschen wert bij den Conynck groot devoir gedaen om het leger van desen Staet in het velt te brengen, hetwelck licht sal geschieden soo sijne Mteyt wat voren gaet ende de viant met vigeur aengrijpt, dat den staet van Vranckerijck dienstyger is als des viants legers wederom op sijn eygen bodem te verwachten ende niet alleen het best te leenen maer oock de schijven te betalen. Alles wat nodych is om op te trecken wert [hier] geprepareert. In Engelant seyt men is de vlote van den palsgrave noch niet vaerdych, maer adviseert den heer Beveren dat de Spaense meenen niet alleen het tractaet tusschen Vranckerijck ende Engelant te beletten maer oock voorslagen doen om een nader unie met Engelant te sluyten met restitutie van den Pals, die sij seggen nu in hare macht is ende selffs te willen furneren de penyngen om den Bijervorst te contenteren nodych ende te willen helpen mainteneren des Conyncx recht ter zee tegens desen Staet. Een teycken dat sij veele op de ministers van dat Rijck vermogen indien sij den Conynck met sulcke voorslagen, gelijck licht sal gebeuren, den tijt ende occasie verder doen versuymen. Het huwelijck tusschen den Conynck van Polen ende des Keysers suster

hout men hier voor geconcludeert ende wert de suster van de Keyser, naer ons de Duytse advisen seggen, coninckIijck getracteert. Men seyt hier dat Aysma, hem tot Hamburch niet vertrouwende, secretelijck van daer naer Polen was gereyst, hetwelek den seeckersten wech is om door Slesien in Oostenrijck te commen. Veele sijn van opinie dat de saecke van Amelant, die noch niet en slaept, daerom is onvervolcht gelaten, omdat men heeft gehoopt dat Aysma hier soude sijn te crijgen. Van het arrivement van graeff Maurits in Brasil hebben wij noch geen tijdinge ende sijn de bewinthebberen noch niet eens off dienstyger is ende pratticabel dat den handel bij de Compangie alleene werde gedreven off aen een yder vrij gestelt, drijvende Zeelant, de Mase, Groeningen het eerste, die oock sijn stijft met een resolutie van de Staten Generael, ende het meerendeel van Hollant, Amsterdam ende het Noorderquartier den vrijen handel, ter beyder sijden met wat te veel animositeyt. De Negenthiene sijn iegenwoordych tot Amsterdam vergadert met een competent getal wt de Staten Generael, sal goet sijn soo de discorderende leden tot een gevoelen connen werden gebracht, want de Compangie wel groote wijsheyt ende eenycheyt heeft van doen, soo sij sal vytvoeren, gelijck te wenschen is, het grote werck dat haer soo lastych valt. De Gecommitteerde Raden hebben op aendienyngen van den Rade van Staten desen morgen doen verseeckeren cappitain Ruysscher, geboortych in Vlaenderen, bij de Infante gebruyckt daernaer bij den Cardinael de Richelieu, ende oock in de Bastille gestelt, eyndelynge hier familier bij sijn Hoocheyt ende veele van de regierynge, in schijn van secreten van den viant te ontdecken ende aenslagen op hare plaetsen te maecken, namentlijck op Dunckercke, inderdaet intelligentie houdende aen de andere sijde ende een aenslach hebbende gemaeckt om de stat van den Briel, het lant van Goeree den Spaengaert te leveren, waervan de waerheyt haest sal blijcken, alsoo geseyt werden goede bescheiden in handen te sijn, ende men is gegaen naer Delff, waer hij woonachtych is, sijne pampieren te saiseren. Het ware te wenschen dat de leste waer die het met het lant niet wel en meent, opdat die noch

vorder sijn mochten worden achterhaelt. Besych sijnde met die te schrijven comt mij voor dat Aisma met sijn vertreck sal sijn ontgaen de moyte die hij te Hamburch soude hebben gehadt, alsoo den commissaris Grosse al meer als 14 dagen geleden derrewaerts was gereyst met ernstych voorschrijven aen de magistraet van Hamburch om hem te willen saiseren ende herrewaerts over te senden. Die van Amsterdam hebben tot noch toe niemant in de Generaliteyt gecommitteert ende schijnen geene van de burgemeesteren genegen haer daer te laten gebruyken. D'instructie tegens de corruptien geconcipieert meent de vergaderynge van Hollant dat niet naer behooren is gestelt, alsoo alleen wert verboden geen gout, silver, gemunt ende ongemunt, baggen ofte gesteente, sonder alvoren het aen de vergaderynge te hebben gecommuniceert ende daer wesende toegestaen, te mogen ontfangen. Sijne Hoocheyt met eenyge geassumeerde desen morgen hebbende geantameert de besonge over de doleantien van de verpondynge, soo is het haerstedegelt oock geconsenteert. Hier is voorgevallen dat den collonel Brock, sijnde overleden naerlatende twee naturelijcke kinderen, daervan het eene is gelegitimeert bij den Conynck van Engeland, deselve over sijn erffenisse disputeren, bij welcke occasie mij in den sin is gecommen de questie daer veele andere van dependeren, hoe verde de wtheemsche soldaten, in dienst commende van dese landen niet als auxiliaire troupes maer stipendiari van den Staet, subditi blijven van haren originelen heere, ende hoe verde sij haer naer de wetten moeten reguleren van dit lant raeckende legitimatien ende ander; vinde wel eenyge fundamenten in libro de jure belli et pacis maer soo veel licht niet als ick daer in wel wensche. Ick sal voor de pampieren sorgen ende UEd. garen bij alle gelegentheyt dienen. Uwen brieff van den 7 Mey hebben ick wel ontfangen. Desen 18 Mey 1637.

CXLIX.

Onderhoud met den Prins over de testamenten van de Prinsen van Oranje en de buitenlandsche politiek.

Mon frère.

Desen middach hadde ick UEd. wijtlopych geschreven ende mij quam in den sin dat alsoo heel lange aenloopt eer UEd. de stucken werden behandycht, ons Neeff soude connen dencken yet bij mij int bestellen ofte bij UEd. in het expedieren soude connen werden versuympt, hebbe ick raetsaem gevonden ons Neeff hoe het met dat werck stont te onderrechten, hetwelcke oock seer nodych is geweest, alsoo ons Neeff niet en wiste waer het haperde nochte dat die door andere handen dan de mijne waren gegaen; seyde dat hem seer leet soude wesen dat de pampieren werden vermist ende wel te wenschen dat die door mijn handen waren gegaen ende in de uwe commende wel ende haest mochten worden geexamineert. Ick antwoorde, naer deductie van de reden waerom bij mij niet waren bestelt, dat UEd. garen de sorge in dat werck ende andere ons Neeff ten dienste om met vlijt ende ijver te verrichten soude aennemen [1]). Ons Neeff begeerde ick UEd. wt sijnen name alles goets wilde bootschappen. Raeckten voorts in propoost hoe het tusschen Vranckerijck ende Engelant stont, waervan ick seyde geen ander kennisse te hebben als datter noch niet en was gedaen. Naer de reden ende waeraen het manqueerde vragende, wist ick niet daerop te seggen maer nam aen UEd. te versoucken mij alle particulariteyten daervan te willen laten toecommen. Seyde hij UEd. dat wel soude connen doen ende hem vrienschap soude geschieden; wil oock niet twijfelen ofte UEd. sal genegen wesen om hetselve in de beste forme met alle omstandicheden te doen, om bij alle gelegentheyt te toonen vir viro quid praestet. Wat contentement bij Sophi van Felix wert genomen late

---

1) Vgl. Brandt en Cattenburch a. w. dl. II, blz. 108 alsmede de voorafgaande brieven N°. 140 en 141.

ick niet als het wel te passe comt bekent te maecken, ut magis sua bona norint postquam amiserunt. Ick schrijve dit in meerder geselschap geoccupeert. Desen 18 Mey 1637.

Uwe Ed. seer dienstwillygen ende
geaffectioneerden broeder
N. v. Reigersberch.

De pampieren sijn ten huyse van monsieur Tassyn, die de affaires doet van mijnheer de Prins ende den ontfanck heeft van Christian Renard; men soude daer eens naer connen doen vernemen. Is een pacquet lanck gelijck een vel pampier, dick twee vyngeren.

CL.

Buitenlandsche krijgs- en staatkundige mededeelingen. Overmacht der Duinkerker kapers. Men heeft Foppe van Aitzema te Hamburg niet gevat. Wat hij verder denkt te doen in de Rotterdamsche zaak.

Mijn Heer.

Men continueert ernstych, hoewel sijne Hoocheyt in volle acht dagen tot Honstelaerdijck is geweest, met alles vaerdych te maecken dat tot optrecken nodych is, ende sijn de Gedeputeerde ter Generaliteyt serieuselijck vermaent te willen sorgen dat een halff millioen tot de legercosten voor het wtgaen van de maent Mey bij de provintien pro rata van yders quote sonder faute mach wesen verschaft. Evenwel heeft het mijns bedunckens cleyne apparentie dat yet bij desen Staet voorgenomen sal werden aleer den Conynck niet alleen marchere maer wat aengegrepen sal hebben. Wat apparentie daertoe is can UEd. daer best oordeelen. Veele hier sijn ingenomen met seer grote concepten ende laten haer vorenstaen dat het op Namur ofte Ceulen is aengesien, beyde plaetsen daer seer groote macht ende vigeur toe soude worden

gerequireert. Hermesteyn [1]), hetwelcke seer pericliteert ende prompt secours nodych heeft, hoopt men dat bij hartogh Barent van Weymeren sal werden ontset. Monsieur d'Avaux schijnt te Hamburch meest te procureren een bijeencomste van de gesanten van Vranckerijck, Engelant, Sweden, Denemarcken ende desen Staet, daerin hij veel obstaclen vinden sal buyten de ordinaris dispute van preseance. Tusschen Engelant ende Denemarcken is gans geen goede intelligentie ende spruit haer misverstant daeruyt, dat den Conynck van Engelant, instantie hebbende gedaen tot meermalen om te [garanderen] van sijn contingent in de contanten ende juweelen bij de Coninginne-Douagiere van Denemarcken sijne grootmoeder naergelaten, den Conynck van Denemarcken naer lange delayen souckt te betalen met een refuys, seggende hetgene sijne Mteyt van Engelant daerover soude competeren in te houden tegens het belooffde ende niet betaelde secours, den Conynck van Denemarcken toegeseyt ten tijde hij op de instigatie van Engelant de wapenen tegens den Keyser heeft aengenomen. Sulcx wert ons wt die quartieren geadviseert ende verder dat den biscop van Bremen op de Elve over Bruntsbuytel niet verde van Staden een sterck fort laet opwerpen, om te beletten de absentie van volck indien Engelant eenyge naer den Pals soude willen senden; gelijck mede geseyt wert bij den Conynck van Denemarcken hartoch van Holsteyn ende den grave van Oldenburch te sijn besloten geen inquartierynge in hare landen toe te laten [van] de soldaten die Engelant soude daer willen doen landen, daertoe noch weynych apparentie is, want wij van geen preparaten daertoe nodych wt Engelant en vernemen, hoewel drie, vier dagen geleden in het hoff van de Coninginne van Bohemen tijdynge was dat op de comste van een courier, bij den grave van Lijcester gedepescheert, sijne Mteyt de Sweetse officieren permissie tot lichtynge hadde gegeven, waertoe sij te voren niet hadden connen raecken, daerop glosen terstont wierden gemaeckt, alsoff oock voorder soude werden gegaen; doch ten schijnt niet dat sulckx

1) Het tegenwoordige Ehrenbreitstein. Zie ook boven blz. 307.

wert gemeent. In wat pointen het tusschen Vranckerijck ende Engelant staet, wat apparentie van tractaet ende waeraen het hapert met alles wat daer aen dependeert heb ick UEd. acht dagen geleden, ter begeerte van ons Neeff, versocht mij punctualijck te willen laten weten, hetwelck om off den vorygen brieff niet ter hant en ware gecommen ick hier van nieuws repetere. Den Conynck van Denemarcken toont hem in alles seer goet keysers ende is wederom met die van Hamburch in misverstant over den tol op de Elve, ende voeren sijne scepen die hij daer gebruyckt in hare vanen den swarten dubbelden arent. Den hartoch van Holsteyn, dagelijckx in prejuditie van den adel sijne autoriteyt souckende te vermeeren, wert seer van denselven gehaet, ende adviseert een wt Holsteyn aen een heer, die mij den brieff heeft gecommuniceert, dat indien de Sweden in die quartieren quamen sij wt haet van den hartoch toeloop souden vinden. Den gemelten hartoch schijnt groter concepten te voeden als sijn fortune machtych is, hebbende hem met een seer prejudiciabel contract ingelaten in den Persischen handel over de Moscou, waervan den Conynck van Denemarcken dese dagen discourerende seyde hij out was maer wenste soo lange te mogen leven, dat hij soude mogen sien hoe de crone Sweden het oorloge met den Keyser, den hartoch van Holsteyn den Persiaensen handel soude becommen. Den Conynck van Denemarcken, boven de alienatie, die hij als finitimus altijt van de croone van Sweden heeft gehadt, is daertegens des te meer gealtereert, omdat den hartoch van Saxen in soo desolaten staet door de Sweetse wapenen wert gebracht, ende kan den hartoch van Holsteyn oock niet deguiseren de Sweetse niet gunstych te sijn. De lichtyngen van den marechal Ransou [1]) oordeelt men dat qualijck voort sullen willen, alsoo veele officieren in Duytslant seer tegens Vranckerijck sijn gemiscontenteert ende de heeren Staten niet alleen alle wervynge op dese frontieren hebben verboden maer oock de gouverneurs belast deselve te beletten, oock met apprehensie van de officieren, gelijck oock tot Wesel ende Rees

1) Josias Ransou, maarschalk van Frankrijk.

eenyge in apprehensie sijn genomen, ende is hetselve nodych geweest om te verhinderen de ruyteren ende knechte in dienste van desen Staet, aengelockt door het loopgelt, hare compangien te abandonneren, gelijck sij met groot getal alreede begonden te doen. De Dunckerckers hebben haer nu eenygen tijt herrewaerts veel getoont op de custen ende voor de zeegaten, de lestmael den 19 deser met 14 scepen: 7 conynxscepen, 7 fregatten, op ancker gelegen hebbende voor het Texel, ende heeft den Admirael Dorp, die met 20 scepen in zee is, die nergens connen bejegenen, cruyste buyten de bancken van Dunckercken om haer als sij in willen te attrapperen, doch comt nu tijdynge wt Zeelant dat sij evenwel onverhindert in sijn geraeckt donderdach voorleden, maer vrijdach en wist den Admirael dat niet. Soo sulckx is sal nieuwe miscontentement tegens hem baren, sijnde het varende volck seer onpatientych ende den viant dagelijckx de gevangenen harder vallende, eysschende nu van een jongen voor rantsoen, die sij te voren om niet thuys sonden, hondert guldens, 200 van een bootsman ende.....[1]) van een stierman van de vissers. Haer macht, die alreede is geclommen tot... off 18 conynckxscepen, tusschen de dartych ende veertych fregatten, dus gaende sal meerder worden ende ons bootsvolck, dat de voordeelen ende buyten volcht, verloopen. Wt Brasil is geen tijdynge, dan hoopt men dat in de Negenthiene iegenwoordych tot Amsterdam vergadert het different tusschen de Camers sal werden bemiddelt. De Staten van Zeelant hebben een groten alarm, doordien den viant in Vlaenderen veel volckx ende ruyteryen versamelt, verstercken Casant met al het volck dat sij wt de garnisoenen connen lichten, omdat sij meenen hij het ooge derrewaerts heeft. Soo datelijck wert ons de tijdynge gebracht. Het is heel wel bij den heer Spierynck genegotieert dat hij in dese groote schaersheyt van gelt noch heeft connen obtineren betalynge van drie maenden subsidie ter somme van 150000 gulden.

---

1) Hier is door het cacheteeren een stukje uitgescheurd. Er schijnt 600 gestaan te hebben.

Den commissaris Croese van Hamburch gecommitteerd, daer hij was gegaen om te sien den heer Aisma mede te brengen, relateert hem noyt te spraecke heeft connen commen, hoewel noch binnen Hamburch was, ende recht soo hij, Croese, quam om den burgemeester Vogelaer te spreecken den heer Aisma wt den huyse was gegaen. In het huys van Aisma vont de bagage gepackt ende weynych pampieren, die hij met permissie van de magistraet heeft geconsigneert, alsoo desen staet niet en raeckten, medebrengende een declaratie van de verschoten costen in het vervolch van het leen van Amelant gedaen. Naer het schijnt soude de magistraet de apprehensie niet hebben gedeficulteert maer apparentelijck naer advertentie van op de hoede te wesen. De Compangie van Oostindien om haer retour, dat sij nu alle dage van ses off seven scepen hebben te verwachten, van alderley gevaer te preserveren, sont in zee vijff wel gemonteerde scepen elck gemant met 120 coppen ende voucht het lant 3 oorlochscepen daerbij. Van Caesar, gelijck ick Constans hebbe geschreven, wachte ick antwoorde op den lesten voorslach bij mij gedaen, die wel soude worden geaccepteert indien ick goet conde vinden dat twee raden, ter wedersijden te kiesen, niet als arbiters van rechten maer als arbitratores de saecke souden examineren, daer ick niet wilde naer hooren, om des te meer te toonen hoeseer ick mij verseeckere op ons goed recht ende haer daerom te meer doen verstaen om onderlynge, sonder tusschencomste van andere, alles aff te maecken. Niet verder connende sie ick niet wat swaricheyt is sulckx toe te staen, indien die van ons worden gecoren te voren worden geinstrueert hoe verde sij tot acommodatie alleen souden mogen gaen, daerop ick UEd. goede meenynge oock nader diene te weten. Crayenburch, die nu apparent al is vertrocken, weet ick niet met wat conditie den hartoch van Weymeren accompagneert ende wat dessein UEd. voorder met hem heeft. Indien geen beter ogenmerck [verde] hebt genomen soude men connen sien off yemant bij gelegentheyt van sijn Hoocheyt soude connen verstaen off een plaetse van edelman open wesenden hij hem daermede soude gelieven te vereeren. Ick wachte

op tijdynge van de pampieren ende voorts wat ick diene te weten. Desen 26 dynxdach ten twee uyren naermiddach 1637, Mey.

CLI.

Tijdingen uit Engeland. De Franschen zijn traag in het zenden van geld. Allerlei berichten.

Mijn Heer.

De brieven van den xx Mey wt Londen confirmeren ons de tijdyngen, die te voren in het hoff van de Coninginne van Bohemen waren gecommen, als dat den Conynck van Engelant aen vier Sweetse colonels de lichtynge van 4000 mannen, te voren geweygert, hadde toegestaen, ende was daer hope dat den Grave van Licester in Vranckrijck soude een tractaet concluderen. Den Spaensen Ambassadeur opposeerde hem seer tegens de geaccordeerde lichtynge, voorhoudende dat die maniere van doen soude renverseren het tractaet, daer hij speciale last toe hadde. Off die artificien deselve cracht sullen houden als te voren moeten nader tijdyngen ons seggen. Men verwondert hem hier dat de Franse belooffde penyngen soo traech overcommen ende wert geseyt een pyncke met een missive te wesen affgeveerdycht om den Conynck te vertonen, indien het gelt niet wert gepresteert, men oock van dese sijde geen staet en maeckt van gehouden te sijn hetgene daervoren is belooft. Den heer Spierynck staet op sijn vertreck, doch soude garen de drie belooffde maenden subsidie medenemen. De bijeencomste tot Hamburch geleyt heeft geen groten voortganck. Cracou heeft last bij provisie in plaetse van Aysma te letten wat daer passeert. Den Conynck van Denemarcken equipeert alle sijne scepen, tot wat eynde weet men niet, maer is seecker wederom is in nieuwe dispute met die van Hamburch over den tol op de Elve. Den Conynck van Polen heeft oock op de leste vergaderynge te Warsou, die haest

wederom bijeencomt, voorgehouden om middelen te vinden tot equipagie van twaelff off veerthien scepen. Villmarus heeft van nieuws grooten opheff met *Francoisen* ende presseert Gelhar Nordianus seer om Sagillus, alsoo *int velt wil* [*g*]*aen.* Magogs *soon is bii* Gestillus *het capitainscap generael gedefereert.* Den viant is geweest in de Clunder, gecommen door de reviere à gué, heeft een houve off twee verbrant ende in de tnegentych soo paerden als koien wech gedreven. Eenyge avonturiers van Breda hebben een rijck steenbacker ontrent der Goude, genaemt Tins, [1]) te lichten; het dessein is misluckt ende een van de entrepreneurs gevangen. Wt Oosten noch Westen hebben wij geen tijdyngen. De vijfthien scepen van den viant, die lange het op dese custen hebben gehouden, sijn binnen Oostende onverleth gecommen. Indien UEd. yet verneemt *van* Aelius *handelinge* sal goet sijn Jovinianus het weet, want off wel Golilas reden heeft hem van Suenno niet wel te contenteren, soo kan den tijt noch anders commen ende daerom moet men op alle occasien letten. Desen 2 Junij 1637 [2]).

CLII.

Antwoord op zaken De Groot en beider familie betreffende.

Mijn Heer.

Ick heb op eenen tijt ontfangen de uwe van den twee en twintychste ende negen en twintychste Mey, die ick pelle-melle sal beantwoorden, omdat aen de ordre des tijts in de saecken die antwoort vereyssen niet en is gelegen ende eenyge dyngen in den eersten vervatet oock in den lesten wederom werden aengevoert. Den ontfanck van de

---

1) Hier ontbreekt een woord, denkelijk „soucken."

2) De Groot, die gewoonlijk den datum van ontvangst op de brieven aanteekende, voegt er ditmaal bij, dat hij dezen van Euskercke ontving.

papieren sal hier aengenaem sijn, die bij gelegentheyt daer het hoort bekent sal maecken, gelijck mede de neersticheyt die UEd. in het visiteren sal besteden. Dat Felix ende de sijne den lust ende appetijt om haer te evertueren niet en wert gescherpt seyt UEd. niet sonder groote ende bekende redenen, dewelcke Jovinianus overdenckende somwijlen seer wert gedegousteert, maer altemet daertegens wederom overslaet off met continuatie van weldoen het gepasseerde soo verde niet soude connen werden overwonnen, dat de begaen faute, indien niet aen de personen selffs, immers de hare noch t' eenyger tijt souden mogen werden erkent, waervan hij niet soude desespereren, indien sij conden verstaen te helpen drijven de wagen naer die rolt, hetwelcke een yder van sijn selven niet en kan vercrijgen, hoewel bij weynyge swaricheyt daerin wert gemaeckt. Hetgene Humelus *van Meurs ende Arles* vermaent ende alles wat die materie raeckt soude wel *cost siin* voor Magog, indien Humelus het wilde vooren laten stellen naer het behoort geassaisonneert. Ende wat soude hij vorder van die ende beter stoffe niet connen contribueren; ende met diergelijcke concepten maecken andere haer aengenaem. Het is bedenckens waerdych, als men op *de nacomelingen siet*, off men niet altijt vooruyt behoort te sien, vergetende hetgene achter rugge is, immers dissimulerende, ut carpant poma nepotes, waertoe mogelijck occasien souden verschijnen, die Jovinianus niet soude versuymen waer te nemen, gelijck hij wel van meenynge wesen soude van nu aff seecker concept, dat hem door het hooft loopt, in het werk te stellen, namentlijck *voor den outsten Groot oft Reigersberch*, indien *beide* bequaem oordeelt, alternative *het secretarisampt van den jongen* Gelhar *te versoucken*, hetwelck hoewel *vrouch* nochtans niet ontijdelijck soude wesen voor die eenyge jaren *profiten wil derven*. Soo Sigthunius sulckx smaeckt ende yet weet bij te brengen, dat den wech daertoe soude faciliteren, digna res est de qua serio cogitet. Met Caesar houde ick mij gestadych besych, doch sonder veel te voorderen. Mij was belooft een bijeencomste soude werden geleyt ende daerop blijve ick wachtende, doch indien in een dach twee, drie niet nader verneem, sal ick we-

derom naer hem toe moeten. Aelianus meen ick dat UEd. nu volcommen contentement heeft gegeven; indien yet resteert sal garen soo veel mogelijck te rechte helpen. Wat van Peter [1]) bij Numerianus sal connen vallen sal men eerst connen weten als hij een tijt lanck bij hem sal sijn geweest, ende als UEd. goet soude vinden dat men op sijnen voorslach arbeyde soo waer dienstych tijdelijck het behoorlijck capitael wert versorcht, want dat vooren soude moeten gaen; mogelijck de vrienden van Domarus bij leenynge daer raet toe soude weten, het welck is te ondersoucken. Amelant is noch stille. Het besouck van den Heer *Stella* [2]) is mij seer aengenaem geweest, een persoon, gelijck UEd. wel seyt, van dewelcke veel is te hooren wetenswaerdych. Cimons man is niet hier ende kan wesen dat UEd. soowel het humeur van den man als sijnen lust, het miscontentement dat hij geeft soude mogen weten; sal sien wat ick van hem hopen kan off door mij selven off door andere. De goede tijdyngen wt Brasil ende de conditien van het veroveren van Porto Calvo sende ick UEd. hiernevens. Monsieur d'Aigebelle, Frans capitain, die den mijnen onder couverte van den heer Rivet lestmael bracht, is tsedert hier geweest ende wederom vertrocken. Men verwacht hier van Vranckrijck niet een defensyff oorloge op de frontieren van Picardie en Champangie, maer een vigoureux offensyff op den bodem van den viant, ende om hetselve te secunderen schijnt dat, naer alle preparaten lopen, van dese sijde oock een notabel effort sal geschieden. *Twee hondert zestig* compangien te voet *gaen int velt* ende heeft Cimon met Suenno, Nordianus, Dignerus etc. versocht *ses duysent waertgelders; de ordres* gaen tegens *den twintychsten deser*. Veel *meel* wert *gemalen*, veel *Vriese ruters* gescheept, ende *liniescepen van* 33 *lasten*, waerwt men presumeert *Vlaenderen* over *zee*. Den lantgrave hebben wij tijdyngen dat was op de frontieren van Embden ende Oldenburger-lant;

---

1) Waarschijnlijk de zoon van Mr. Johan Reigersberch.

2) Zie over Stella, een Duitscher uit Tweebruggen, die over den vrede van Praag had geschreven: H. Grotii *Epist. ad Oxenstiernæ* T. I, p. 236 en register alsmede Brandt en Cattenburgh, a. w., D. II, bl. 127.

eenyge seggen brieven te hebben dat hij daer in was, alwaer sijn leger sal verstercken ende refraischeren. Den generael Bannier subsisteert noch wel ende sal met alle dese remuementen, die op andere plaetsen geschieden, de Keysers macht werden gedistraheert. Den oversten Hogendorp vertreckt binnen twee, drie dagen, Beria gaet mede, Tanansus is noch niet ree geweest om met hem te reysen. De groote visscherye, die haer schepen in zee zent, soude garen weten hoe hare capitainen haer sullen hebben te dragen tegens de Engelsche, ingevalle sij de vissers den tol willen exigeren; daerop sal moeten werden gedelibereert. Desen 10 Junij 1637.

Het sal qualijck commen dat, als UEd. de papieren sent, Jovinianus die aen Neeff niet sal connen overleveren.

CLIII.

Onderhoud met den heer van Oosterwijk. Vertrek van Spieringk. Toebereidselen tot den krijg. Houding van Engeland. Cats „geeft cleen contentement". Verdere berichten.

Mijn Heer.

De lesse, die den ouden monnick geeft aen den jongen, comt mij dickwils te vooren, ende overwegende het derde point semper et ubique etc., indien men mocht ende conde hetselve practizeren, soude niet alleen rust maer voordeel connen geven. Als ick mede considerere de menschen ende den staet in dewelcke wij leven, soo dunckt mij de monnicken van ons convent soodanych sijn, dat dewijle sij neque cum priore satis commode neque sine illo ullo modo vivere possunt, men met groote reden soude dencken an non potius saluti quam voluptati esset consulendum, gelijck Metellus Numidicus eertijts adviseerde, hoewel in een saecke die van het munickeleven veele verschilt. Dat en passant. Wij hebben nu hier den heer van Oosterwijck, die ick hebbe gevisiteert

ende wt sijne discourssen volcomentlijck verstaen dat het ontbieden van Felix coetse ende visite is gedaen sonder ordre van yemant anders ofte voorgaende communicatie maer wt sijn eygen mouvement, tegens het advis van Euskercke, waerwt affgenomen soude connen werden dat indien daernaer tegens eenyge formaliteyten is gepecceert meer moet sijn geschiet bij abuys als met dessein, hetwelcke ick te meer gelove omdat mij dunckt hoewel hij nauw daerop schijnt te willen letten nochtans niet en schijnt daerin al te ervaren [1]). Dan om de waerheyt van alles beter te verstaen sal ick andere oock tot het ondersouck gebruycken. Gisteren is den heer Spierynck met den oversten Hogendorp van hier naer Sweden gereyst, hebbende voor sijn afscheyt, nietiegenstaende veel lopens ende gestadych aenhouden, het belooffde subsidie niet connen ontfangen maer vaste toeseggynge dat binnen drie maenden sal werden betaelt. Beyde hebben mij belooft een ooge op uwen outsten te nemen, hem ten besten te raden ende van alles dat dienstych is te adviseren. Met Rotterdam voordere ick niet ende indien sij conden dencken dat haer buyten 's lants niet meer stont te vresen als binnen soude ick apparent niet uytrechten. Evenwel sal het quaet genouch sijn. Sal gestadych aenhouden totdat ick eens oft anders sie. Mijnheer den Prins is twee dagen coortsich geweest doch nu wederom Godt lof wel; sijne indispositie soude in desen tijt seer qualijck commen, nu men apparent is naer soo groote preparatien in het velt haest te sullen moeten gaen. Men seyt ons de Conynck tegens den twaelffden deser souden hebben beginnen te marcheren. Hier sijn aengenomen 700 wagens ende wert gediscoureert de macht in drie troupes sal werden gedeelt: eene onder graeff Henderik van Vrieslant ontrent Emmerick, een onder den hartoch van Boullion ontrent de Grave ende de meeste macht onder het beleyt van sijn Hoocheyt. Den viant heeft sterck garnisoen gebracht binnen Breda, Gelder, Gennip, plaetsen daer hij meent het (op) aen soude mogen wesen geleyt,

---

1) Vgl. voor het gebeurde, waarop dit betrekking heeft: H. Grotii, *Epist. ad Oxenstiernæ*, I, p. 312.

is versien van 130 goede compangien ruyteren ende wacht secours van den Keyser onder het bevel van Picolomini. Het lichten van waertgelders oft wtsenden van burgerije is in Zeelant geconsenteert ende in Hollant op het aenschrijven van de Gecommitteerde Raden bij eenyge steden, namentlijck Haerlem ende Noorderquartier, gedifficulteert, waeromme de Staten op donderdach op dat point sijn beschreven. Ransous lichtynge heeft geen groten voortganck, sijnde de overste ende soldaten door quade betalynge ende ordren van den Fransen dienst seer gedegousteert. Van de equipage, die in Engelant voor den palsgrave geschiet, heeft men cleyne opinie, ende Heydelberch nu mede sijnde in de Spaense handen prepareert hem alles om den Conynck van Engelant contentement te connen geven, ofte immers te doen geloven men daertoe arbeyt, dat genouch is om hem in slaep te houden. Hier blijft men met dat achterdencken de pretensien tegens onse vissers wederom sullen bij de hant genomen werden, daer in men wat verlegen [is]. Uffo heeft aen Vilmarus versocht, sijnde sijn particulier advis over die saecke schriftelijck gegeven, hetwelcke ick niet hebbe connen sien, sed puto illud esse ultra ipsius crepitam. Captus geeft cleen contentement, et longe impar est isti oneri, ende seyde thien off twaelff dagen geleden *Harsolte Milio* Gelhar te hebben geraden Golilas *tot die staet te versoucken*, maer en kan Asmundus niet oordeelen dat oft Suenno oft Humelus voor desen tijt noch souden connen willen daertoe te verstaen. Die den raet gaff is van goede intentie, heeft *crediit* maer cleyn contentement *dat* ons Neeff meer defereert sijn vianden als vrunden; doch dat kan noch veranderen. Het different dat tusschen de camers was op het drijven van den handel in Brasil is vereffent ende blijft de negotie bij de Compangie. De bewinthebbers crijgen goede opinie van dat werck ende sijn niet buyten hope van haest te hooren dat de Bahy de todos los Santos in hare handen soude wesen. Wat den Cardinael Infante aen die van Luyck geschreven sal UEd. wt de bijgaende copie sien [1]). De corruptien, die seer

1) Deze copie is niet aanwezig.

diep in desen Staet sijn ingecropen, oordeele ick mede dat seer qualijck sullen werden geremedieert, want wij sien dat degene [die] van vuylicheden werden achterhaelt soo veel patronos vinden, dat alles blijft versust, als aen twee verssche exempelen heeft gebleecken. *De patenten* werden opgehouden omdat Vindex, soo men gelooft, trager voorcomt; blijve van opinie *dat het dessein* is als ick voor desen hebbe geschreven. Indien Sigthunius goet vont dat Sibdagerus met Cimons man, die nu bij Nordianus is, in propoost mochte commen van hetgene daer hij Golilas niet in voldoet, hij soude de materie, die mogelijck meer vervremdynge soude connen veroorsaecken, hetwelcke dient gemijt, wt den wech gevouchelijck connen leggen. De brieven die van Gestillus mans handen gaen geworden mij seer tijdelijck, hebben van Constans gehadt van den vijffden die mij den elffden sijn behandycht, van UEd. tot noch toe geene. Die wech sal UEd. connen gebruycken, bijsonder nu Aelianus hier niet en is. Hoe de uwe begeert bestelt sal ick van UEd. verwachten. De stucken van Magog wensche ick voor sijn vertreck hem te connen leveren, hope hij sodanygen smaeck in dat werck vinden sal dat hij in grooter appetijt daerdoor sal geraecken, ende dient geconserveert, si non nobis saltem nostris. Desen 16 Junij 1637.

CLIV.

Zijne bemoeiingen in het belang van den Prins en van De Groot. De Staten van Holland over de aanneming van waardgelders. Verzoek van Emden. Houding van den koning van Engeland. Ziekte van den Prins.

Mijn Heer.

Nademael ick met de brieven van den 12 deser de mijne van den vijffden nochte den 12 niet en hebbe ontfangen moet ick geloven dat die onder het couvert van den heer

van Northolm mede naer Sweden sijn gesonden, hetwelck voor het toecommende dient verhoet. Het comt nu qualijck, alsoo ick ons Neeff niet hebbe connen geven advis wat aen sijne saecken was gedaen, sijnde de stucken, naer mij den heer van Zuylecum heeft geseyt, wederom in handen van Tassijn, die op gelegenheyt wacht om over te senden. Indien deselve door mijne handen hadden gepasseert soude occasie hebben gehadt UEd. te doen verstaen hoe die ontfangen waren geweest. Indien UEd. mij ergens van heeft geschreven sult gelieven de moyte te nemen van een duplicaet te senden, alsoo het te lange aenlopen sal eer ick die wt Sweden crijge. Wat ick nu gestadych met Caesar hebbe gedaen sal UEd. wt mijne vorige hebben gesien. Dese weecke heb ick tot drie nieuwe instantien gedaen ende hoe ick den cnoop nader legge hoe ick meer scrupule vinde. De groote van de somme, onmacht ende vreese van ondanck vercoelt de goede genegentheyt; indien niet bewogen en werden met apprehensie dat de saecke niet hier maer elders betrocken soude mogen werden, souden het op de justitie laten aencommen, alsoo beter ware te verantwoorden. Om de mate soo naer te leggen als ick kan urgere ick om een claere antwoorde oft genegen sijn wij onder den anderen oft met verblijff de saecke ten eynde helpen. In cas sij met mij in gespreck willen commen sullen vinden wij genegen sijn met vrienschap van haer te willen scheyden, verhopende onder de onse te hebben die de wille hebben ende bequaemheyt om haer te dienen, doch alvoren in gespreck te willen commen, dat sij souden moeten premitteren de verlopen gagie te betalen, dat wij niet van menynge sijn int minste daervan yet te remitteren, maer voor de reste ons seer reckelijck sullen laten vinden; indien de saecke willen verblijven dat wij praecise willen staen op ons recht; ende belangende [illegible] verblijff geven voor antwoort niet vremt te sijn [illegible] wij verstaen eenyge politycken werden gecosen, [illegible] luyden van justitie den anderen te seer sijn [illegible] aen die van mijne ordre het [illegible] willen [illegible] veel discourssen gevallen [illegible] ebben den anderen te beraetsl[illegible]

alleen souden willen commen; daerop wachte ick nader antwoorde. Indien op dat premis mij wilden hooren soude veel sijn, sonder dat sal ick in geen conferentie commen, want geen apparentie wesen soude het hoger off soo hoge te brengen; nu mocht men sien wat voorts vallen wilde, ende dit is een seer notablen item. Contant souden sij het niet connen geven, maer indien een deel, al waer het maer een derde off een vierde van het belooffde, gereet werde betaelt, de reste, mits daervan betalende intresten op termijnen, moste daerom niet achter blijven. Ick sal sien wat bescheyt ick sal crijgen ende in cas van verder gesprek sien een achterdeure open te houden ende niet te sluyten als met UEd. goet vinden, ondertusschen garen hooren off het gebeurde men het tractement sonder meer conde crijgen men den coop soude sluyten; indien daermede niet te vreden wilde wesen, hoe hoge ick mij sal houden ofte hoe lage sal mogen dalen. Indien de commercien van dese landen soowel in Sweden als in Vranckerijck vallen ende de correspondentie van beyde die Croonen met desen Staet niet soo groot en ware als sij is ende wenschen moeten dat moge blijven oft vermeerderen, soo soude den wech van justitie mogelijck profijtelijcker sijn; maer de wech van transactie is corter, seeckerder ende mogelijck eerelijcker. Ick sal bijbrengen wat ick vorder kan, de wtcomste ende UEd. nader ordre sal ick garen sien, hoewel het soude connen gebeuren dat de vorder handelynge op mijn leste gedaen voorslach soude worden afgesneden; doch ick hope beter, alsoo twee, drie van mijn confidentste belooft hebben alle mogelijcke hulpe te sullen bieden. Maer een yder is schroomachtych de stat te engageren, waertegens ick representere dat voor haer staet te letten [1]) wat sij souden betalen maer wat sij souden behouden, alsoo onse pretensien groot sijnde met een formeel contract ende acte off belofte van indemniteyt worden gejustificeert. De commissie naer Utrecht, sourse naer sommyge seggen van het ongeval, meenen sij dat tot laste van de stat niet can worden gebracht; doch dewijle bij de stat ter vergaderynge waert gecommitteert,

1) Hier schijnt „niet" uitgevallen te zijn.

soo waert met eede gehouden alle commissien, bij de vergaderynge UEd. opgeleyt, aen te nemen. Die haer daermede verseth vinden willen dese commissie niet als gedeputeert ter vergaderynge maer als Gecommitteerde Raet UEd. is gegeven [1]), dan hebbe niet naergelaten het contrari te vertoonen. Alle verder particulariteyten souden te lanck vallen, ende sijn dese genouch om UEd. reeckenschap te geven wat tot noch toe daerin is gepasseert. Ick comme nu tot het publyck, hetwelcke in seer grote costen vervalt met alle preparaten van schepen, wagens, hoy ende andere nootdruften, al eenyge dagen gecocht ende gehuyrt, sonder dat het schijnt het dessein noch rijp te sijn. Naer men gist soo presteert Vranckerijck niet hetgene het heeft belooft, immers wacht men op het beloofde secours van gelt, daer men noch geen gewach van hoort. De waertgelders sijn meest aengenomen ende naer de garnisoenen gesonden, hoewel men niet en weet wanneer den optocht vallen sal. Op het aennemen van waertgelders hebben de steden veel strobbelynge gemaeckt, haer offenseerende sonderlynge op de forme, alsoo die resolutie, van de Staten Generael commende, haer wiert aengeschreven. De groote steden daernaer beschreven sijnde sijn protesten tegens de nulliteyten van sodanyge maniere van doen in actis bij Haerlem ende andere doen insereren, ende is niet vergeten te deduceren hoe verde sulcke ordre gynck buyten het recht van Hollant, ende dat sij ten aensien van deselve de waertgelders niet en lichten maer als wt haer eygen motyff, daertoe sij dese mael verstonden om niet gehouden te werden te traverseren soo grote desseynen etc. Wij moeten voorts wachten wat de wtcomste wesen sal. Op de vrage bij die van de grote visscherye gedaen is geen categorycke antwoorde gegeven, is oock den tijt niet bequaem om die questie met de argumenten daertoe nodych te disputeren. Die van Emden blijven noch in alarm van den inval die de lantgrave in hare landen soude willen doen, ende hebben den grave ende stat hare gedeputeerden hier gehadt om hulpe, daer-

1) De Groot heeft hierbij aangeteekend: „is geschiet in de vergaderinge, een van de burgemeesters in de vroetschap present."

mede sij souden werden gestijft om het selve te beletten, versouckende eenych volck dat de Lantschap ende stat onderhoudt daertoe te mogen gebruycken; doch daerin swaricheyt sijnde gemaeckt, alsoo de stat niet en dient ontbloot, sijn met het meeste contentement, alleen versterckt met voorschrijven, niet vertrocken. Die de saecke verde insien vreesen den Lantgrave daer commende de keysersche naer sal trecken ende hij te swack sijnde den Keyser meester laten van het graeffschap, niet sonder gevaer van de nabuyren. Den Conynck van Denemarcken equipeert te water ende te lande, in schijn tegens die van Hamburch, doch alsoo den Keyser de stat van Hamburch tot noch toe favoriseert, sijn eenyge van gevoelen dat hij, om des Keysers gunste te winnen, sijne wapenen elders soude mogen laten gebruycken. Soo veel ist dat hij alle lichtyngen tegens de Keyser sooveel hij kan beleth ende Ransous volck in sijn lant niet wil laten logeeren. De vijffentwintych scepen, die onder het beleyt van den grave van Northomberlant bij den Conynck van Engelant eerstdaechs in zee werden gebracht, indien anders als tegens onse visscherye werden gebruyckt, sal seer goet sijn. Den gemelten Conynck wert geseyt groote ombrage te nemen over het verbreeden ende verdiepen van de haven van Grevelyngen, ende meent men sulckx soude strijden tegens expres tractaet tusschen de Engelsche ende die van het Huys van Burgundien gemaeckt. Voor desen Staet is daer mede groote swaricheyt wt te vresen. Met sijne Hoocheyts dispositie is het van dage beter als wel eenygen dagen te voren is geweest; groote moyicheyt in de leden, quae lassitudines spontaneae morbos praenuntiare solent, ende pijne in de sijde heeft haer met beginselen van flerecyn geopenbaert. Laten, purgeren ende stellen van een fistule heeft bate gegeven. Sieckte soude seer schadelijck sijn, voornemelijck in desen tijt voor den Staet, wiens welvaren is condependent aen het welvaren van mijn heer den Prins. Wat Vranckerijck naer soo grooten opheff voortbrengen sal wert hier seer verwacht. Tijtverlies, tot soo groote costen als desen Staet dagelijckx in scheeps- ende wagenvrachten draecht, is te seer prejudiciabel, et perit cunctando agendi occasio.

Amelant slaept. Van Aysma hoore ick niet. Den heer van Oosterwijck continueert sijn possessie in den Hove Provinciael ende schijnt alleen genegentheyt te hebben om sijne drie jaren, daer alreede een van verlopen is, daer wt te dienen. Ick bidde om mijn gewonelijcke gebiedenisse. Desen 23 Junij 1637.

Ick verwachte UEd. menynge op alle mijne voorgaende ende desen, voorts hetgene dienstych te weten.

Onder Cimons couvert sullen de brieven voortaen best gaen, worden nu heel wel bestelt.

CLV.

Klacht over het vruchtelooze van zijne bemoeiingen te Rotterdam Toebereidselen tot den veldtocht. De krijg in Vlaanderen en Duitschland. Berichten.

Mijn Heer.

Ick en weet niet wat ick van de saecke van Caesar seggen sal dan dat het naerlopen, gestadig aenlopen ende reysen mij begint te verveelen; ende noch sijn wij even nae. Voorleden saterdach siende mij geen antwoorde wiert gesonden ben ick wederom selffs bij hem gegaen, ende daer commende verstont noch geen bijeencomst was geweest nochte dach daertoe beraemt, doch is op mijn ernstych aenhouden besloten dat nu dese lopende weecke sij met den anderen in gespreck sullen commen. Dat niet wederom het een oft ander empeschement voor sal commen ofte werden gepretexeert soude ick niet durven verseeckeren, alsoo ick, hoe meer instantie bij mij wert gedaen, meer scrupuleusheyt speure. Het loopt daer noch op off sij, om den wech van justitie te mijden, aennemen sullen willen met Jovinianus in gespreck te commen, ofte de saecke verblijven, in conformiteyt van Felix order, aen twee te wedersijden te verkiesen. Met Jovinianus te handelen met premissie van hetgene hij als een vast fon-

dament haer heeft geseyt dat voren soude moeten gaen is buyten apparentie, ende yet te verblijven als aen arbitratores [1]) sullen sij oock niet willen doen, ende Felix [2]) soude sonder last swaricheyt maecken minnelijcke compositeurs te kiesen, alsoo hij niet en weet wat sij souden mogen arbitreren, overmits de somme soo hooch loopt. Ick en sal geen tijt noch devoir versuymen ende sien wat voor Aug. wtrechten kan. Het comt qualijck dat Nordianus binnen acht off thien dagen *vergadert;* materie van nieuwe exceptien. Indien men ons met slepen meent te contenteren moet een anderen wech worden ingegaen, de questie is waer het best vallen sal; bij Haldanus vreese ick dat den ouden suyrdeesem hem vermengen soude. Over drie dagen hebben wij hier gehadt brieven van den 19 Junij, doch de mijne sijn apparent mede gegaen den wech die die van den 5 ende 12 hebben genomen, hetwelcke seer qualijck comt; bidde UEd. indien yet van importantie is de moyte gelieve te nemen van andermael te schrijven, want ick op die in lange geen reeckenynge maecken mach. In vier off vijff dagen tijt sijn drie expresse *van den Coninck van Vranckrijck aen* Gestillus gecommen ende hebbe de twee leste *wissel van tien hondert duysent gulden* gebracht, waerdoor ende de tijdynge *dat de Francoyse is in Walslant* begint Cimon te leven. Veele patenten sijn alreede uyt, de reste sal volgen. Het is al thien off twaelff dagen dat sevenhondert wagens ende groot quantiteyt schepen is gereet. De waertgelders ende burgers sijn mede al in de garnisoenen, behalven die wt Noorthollant, van waer geene sijn te wachten, soo, gelijck sij schrijven, omdat de Staten buyten order en forme sijn beschreven, als omdat sij daer geen finantie toe en hebben. In de pointen van beschrijvinge sijn veel nieuwe pointen van belastynge gebracht, doch de oude vallen veele seer swaer, bijzonder daer bij commende de sobere neerynge ende groote verliesen ter zee. Den viant treckt sijn principale macht in Vlaenderen, daer hij de zeecusten seer beseth. In Artois geeft hij het platte lant ten beste, be-

1) De Groot teekende er bij aan: „arbiters, niet arbitrateurs."
2) Schrijffout, lees „Jovinianus."

waert de steden ende, naer men van daer schrijft, soo schijnt niet dat de Fransoisen van meenynge sijn daer lange huys te houden, soo branden ende blaecken sij, waerwt moet volgen dat alle nooddruft haer sal ontbreecken. Chasteau Cambresis hebben sij verovert, maer naedat een halve mane voor Landrecy hadden ingenomen sijn met verlies van eenych volck gerepousseert. Hermesteyn is bij de keyserse becommen ende bij den lantgrave Vecht ontrent Emderlant. De lichtyngen van Ransou succederen niet ten besten, alsoo het volck bijeen sijnde verloopt doordien op de betalynge niet en wert gepast, waerdoor Vranckerijck veel gelts verspilt sonder ander vrucht als groot discredyt bij alle chrijchsoversten ende ontdeckynge van sijn eygen swackheyt; quade praeparaten tot een handelynge, daer nochtans seer toe wert gearbeyt, oock met middelen bequamer om die te verachteren als te voorderen. Een edelman, bij den Conynck affgesonden om te Ceulen bij den Legaet te protesteren dat niet den Conynck van Vranckerijck maer die van Spaengien oorsaecke is waerdoor de bijeencomste, bij den Paus te Ceulen geleyt, wert vertraecht, ende dat overmits de pasporten voor de geallieerde van Vranckerijck niet en werden gesonden, is hier. Al inventien om te doen geloven dat separatelijck niet soucken te handelen, daer bij veele seer aen wert getwijfelt. Brieven van Bilderbeecke seggen ons, dat den Keyser die van Ceulen heeft verwittycht in het seecker te sijn geadviseert dat de Fransoisen het ooge hebben op die stat, ende tot beschermynge van deselve sent Picolimini met veel volckx, vermanende dat sij mede souden sorgen, ende werden bij die van Ceulen 4000 mannen aengenomen; dat Gallus, eenyge regimenten te Brissac hebbende doen passeren met belofte van die als sij over Rhijn souden sijn gelt te geven ende, sijn woort niet houdende, deselve niet voort heeft connen doen marcheren, ende nietiegenstaende eenyge opgehangen waren, wederom heeft moeten repasseren. Wt Engelant wacht men hier den palsgrave, die apparent sal soucken sijne saecken hier vast te stellen, alsoo, naer ick ben onderricht, den Conynck onder de conditien, daermede hij, indien in September het Palati-

naet niet is gerestitueert, belooft in wapenen te commen, mede is besproocken, indien Venetien, Denemarcken ende desen Staet willen beloven het oorloge tot den Pals is gerecouvreert te continueren. Het schijnt in het hoff van Engelant groote ombrage wert genomen, dat de Spaense de haven van Grevelynge bequamer maecken; apparent dat sij oock niet garen souden sien dat Vranckrijck off desen Staet meerder voet in Vlaenderen cregen. Ick sal verlangen dat UEd. advis overgecommen sal sijn om te hooren hoe het behaecht. Ons Neeff schijnt dat hem aen die saecke seer veel laet sijn gelegen, hebbende bij diverse advysen van drie, vier ende meer te gelijcke meest alle de notabelste advocaten daerop gehoort. Ick hope hij smaeck in Golilas werck sal vinden, van dewelcke mij noch desen dach is geseyt dat hij altijt met respect spreeckt Uwen outsten behoort daer hij is niet ledych te blijven ende dient UEd. ernstych daerop te letten dat hij hem ergens toe begeve; het waer jammer dat sulcken verstant qualijck werde besteet. Het verlies van thien straetvaerders, bij de Spaense galeyen die het ontseth van S^{t}. Honorat hadde gefailleert in de gront geschoten ende genomen, smert veele seer, want het verlies seer groot is. Brieven bij een caper in een prinse becommen seggen ons dat de Bahy qualijck was versien van vivres ende ammonitie van oorloge, ende hoopt de Compangie die plaets soude connen werden becommen. Dus verde geschreven hebbende crijgen wij advisen van Antwerpen dat de Fransoisen waren voor Landreci, dat prins Thomaso [1]) met sijn canon was geretireert in Bergen in Henegouw ende Balançon met eenyge troupes hem was gesonden tot secours; seven compangien paerden waren van Boellaert saterdach over de brugge voor Antwerpen naer Vlaenderen gepasseert, soodat het Franse leger alteratie begint te geven aen de sijde van den viant ende hier hoope dat sij eyndelynge sullen voor den dach commen. Men is meer als 14 dagen hier claer geweest, alles heeft tot noch toe aen Vranckerijck gehapert. De ordres sijn dese morgen op alle dese advisen gegeven.

---

1) Thomas, prins van Carignan, broeder van den hertog van Savoye.

Binnen acht dagen sullen wij claerder sien, indien men daer voort gaet; blijve van mijn voorgaende opinie. Gisteren is vrij leger gepubliceert voor Schenckenschans ende daeromtrent. De resolutie bij die van Noorthollant geschreven seggen sij staetsgewijse te hebben genomen. Ick sal seer verlangen naer UEd. brieven. Met het eerst van Augustus gaen ick bij Dignerus, daer ick hope te vinden die tegens die tijt bestelt werden ondertusschen door handen van Cimons man. Bidde om mijn ordinaris gebiedenisse. Desen 30 Junij 1637

De dispositie van mijn heer den Prins is noch soo vast niet als wel waer te wenschen. Desen morgen heeft noch medicine gebruyckt.

CLVI.

Berichten omtrent binnen- en buitenlandsche aangelegenheden en de O.-Ind. Compagnie.

Mijn Heer.

Ick hebbe bij Dignerus gevonden uwen brieff van den 24 Julij ende oock die van den 31 wel ontfangen, gelijck mede Humult mij terugge heeft gesonden eenen van den 12 May, soodat ick nu maer eenen en misse, die oock buyten twijfel wel te recht commen sal, hetwelcke ick tot UEd. gerustheyt premittere, ende sal op alles wat UEd. gelieft te weten int corte antwoorden. Van Aysma, die bij den Keyser wert geseyt te sijn, spreeckt men niet meer. Amelant slaept, dan twijffele off niet wederom wacker sal werden gemaeckt. Dat van Schas is soo gepasseert, hoewel Humingus Volberge niet gunstych is. Wt de zee vernemen wij van de Engelsche geen swaricheyt; off het is dat de Engelsche niet en roeren, oft dat de visschers haer versien met licentie-brieven, kan ick niet seggen. Maer van den palsgrave is geen belofte gecommen. Uffoos advis over die saecke hebbe ick tot noch toe niet connen sien. Vranckerijck heeft groot ongelijck over Gelhar

te clagen, die sijn eerste dessein niet connende over zee volvoeren tot het tweede is gecommen. T is groot abuys, dat graeff Henderick soo vrouch soude hebben gemarcheert, nu sij sien den viant alle sijne macht naer Breda treckt sullen beter te vreden sijn. Hier ontbreecken oock geen materie van clachten. Ermesteyn hadde men gemeent door den lantgrave ende Rasou, als het te laet was, te ontsetten. Op de Baia is door het wintersaisoen te lande niet getenteert; met de somer mocht daerop wel wat voorgenomen werden, werdende ondertusschen het te lande incommen met veel scepen die daer voor cruysen beleth. 1400 Soldaten werden graeff Maurits tot recreute gesonden. Uwen soon [1]) over Calis gaende heeft de pampieren niet mede connen nemen. Ick wensche seer UEd. met sijnen outsten een goede resolutie mach nemen. Den joncksten mocht wel daer hij is eerder als hier avancement vinden, dan off beter twijfele ick seer, alsoo de officieren, die de oorlogen met groot avancement in Duytslant volgen, met veel minder haer hier soude laten contenteren. Het is nu een tijt dat hij hier veel in soo notabelen belech souden hebben connen leeren. In de vergaderynge van Hollant daervan vermaent sijnde swegen Glargius [2]) ende die van sijn humeur stille. Wat Caesar belangt hebbe en passant den tour wederom gedaen ende vinde hem hoe ick meer persse meer scrupuleux, meest gedeterreert door de grootheyt van de somme ende calange van andere. Die het geven best sagen wilden wel hetgene qualijck is te persuaderen haer conde werden affgeperst, ende daerom souden wel connen lijden dat men eenyge proceduyren tegens hare ingesetene entameerde, om dan met beter schijn het aff te maecken. Ick wachte eenych finael besluyt; soo het niet en is conform onse intentie, soo sal seer bedenckelijck sijn off wij in dese landen den wech van justitie souden ingaen, immers soo lange apparentie is dat Golilas bij Engeland soude connen commen. Nieuwe tijdyngen, soo lange ick hier ben, weet ick wel dat UEd.

---

1) Namelijk Pieter de Groot. Met den „joncksten" is Dirk bedoeld.
2) Gillis de Glarges, heer van Elesmes, pensionaris van Haarlem.

van mij niet en verwacht, evenwel sende ick dubbelt van een brieff, bij de gedeputeerden den 6 deser wt het leger aen de Staten Generael geschreven [1]), waer bij in den 9

---

1) De brief van de Staten Generaal, op de derde bladzijde afgeschreven, luidt aldus:

Brief geschreven wt het leger van Breda den 6 Aug. 1637.

Gisteren middach sijne Hoocheyt aen tafel sittende quam eintelijck seeckere advertentie dat het geheele leger van den viant tot Rijsbergen was gecommen, sijnde maer een uyrken van onse retranchementen tusschen dit en graef Willems quartier, ende dat de ruyterie albereyts haer hadde aldaer voor den retranchementen vertoont ende sooveel int gesichte marcheerde naer 't voors. quartier van graef Willem, in meenynge soo het scheen om ons daeromtrent ergens te attaqueren, waerover sijne Hooch. datelijck veel volckx aen dede marcheren ende volchde in persoon aen (*sic*) den eeten met een deel stucken geschuts, omme die te gebruycken ter plaetse daer hij souden willen aencommen. Voorts was alle 't leger in wapenen rontom de retranchementen ende creech yder collonel ende d'andere officieren last voor haer regimenten ende compangien te blijven. Desen achtermiddach dede den viant niet als hier ende daer haer verthoonen, ende oock somtijts eenyge dicht bij onse wercken, omme naer apparentie de gelegentheyt van dien te recognosceren, ende retireerden haer soo wederom naer het leger. Die van de stat quamen oock buyten maer retireerden haer mede terstont ende deden uyt de stat op ons volck, twelck marcheerde, verscheyde notable schooten, onder anderen een gelith schot wechnemende, sulckx men buyten twijfel meende dat hij desen nacht ofte tegen den morgen soo van buyten als van binnen met een uyterste effort soude aentasten, ofte altijts ergens met eenych volck daerdoor breecken. Sijne Hoocheyt retireerde mede naer sijn quartier, latende 't geschut bij Papemuts met de compangie guardens ende ander volck. Des avonts ten 12 uyren sat sijn Hoochheyt wederom te peert ende reden alsoo wederom langs de retranchementen doort mastbosch tot de schanse genaemt Papemuts, met de resolutie om alhier op des viants aencomste te wachten, alsoo de meeste opinie was ontrent het mastbosch ofte tot Gageldonq. Om alsoo bij de hant te wesen ende assistentie te schicken daer het van noode soude sijn langs de retranchementen sach ick dat onse schiltwachten stonden geen vier treden van den anderen ende voorts beneden achter t'selve volck bij compangien in bataille, veeltijts de compangien geen 6 off 7 roeden van den anderen ende daerbij noch de ruyterie, sulckx dat soo sij aengecommen hadden sij op sijn Paeppenheyms naer menschelijcke apparentie souden gevaren hebben. Wij bleven alhier in Papemuts wachten tot half vier uyren daer den dach aenquam, sonder yets ter wereld te hooren noch van buyten noch van binnen, selver

wiert geadviseert dat den viant op de wercken van sijne Hoocheyt ende niet lange daer hij is, bij faute van vivres, sal connen blijven. Men is hier becommert met het retour van de Oostindische schepen, waervan maer twee van achte die werden verwacht en sijn gearriveert, sijnde twee wt Suratte soo men meent noch op wech ende vier, die in compangie van de twee gearriveerde in de Strate van Sunda met een grooten storm waren beloopen, beschadycht soo men oordeelt wederom naer Batavia gekeert. In Engelant ende Denemarcken hebben sij nagelen gecregen, dat hier affslach maeckt. Wat Barclai [1]) in Sweden heeft wtgerecht, wat UEd. van de comste van den heer Rijxcancelier oordeelt, sal ick garen weten ende sien de justificatie van den hartoch van Rohan [2]). Desen 13 Aug.

---

niet een schoot, commende verscheyde contschappen. Eyntelijck wiert gerapporteert den viant wederom tot Rijsbergen terugge marcheerde. Andere advisen quamender dat den viant in bataille was van t'quartier van graef Hendrick ontrent Tetteryngen, waerover evenwel omme alle seeckerheyt sijne Hoochheyt in persoon met een deel volck datelijck marcheerde langs de retranchementen naer t'selve quartier, latende graef Willem volck genouch om de quartieren alhier te defenderen. Daerontrent commende vernamen geen viant, ende naer dat sijne Hoocheyt daer een halve uyre op een batterye gewacht hadde ende eenyge guidens, die wt waren geweest, gesproocken, wesende de clocke vijff uyren, creeg men voor het seeckerste advys dat den viant wat innewaerts het dorp van Rijsbergen was geretireert ende keeren wederom int quartier om wat te gaen slapen. Dit is tgene tot hiertoe is gepasseert. Des viant leger hout men sterck 19000 te voet, 96 compangien paerden.

1) Engelsch ambassadeur.

2) Henri de Rohan, herhaaldelijk voorkomende in de brieven van De Groot aan Oxenstierna.

CLVII.

Hij zendt afschriften van brieven van Bilderbeeck en den commandant van het fort Nassau. Krijgsbewegingen uit het zuiden. Zeetijdingen. Dispuut tusschen Holland en de Generaliteit.

Mijn Heer.

Ick soude garen, hoewel ick weet dat UEd. van mij wt dese quartieren niet en verwacht, mij houden soo veel ick kan in den ordinaris train van correspondentie, waerom UEd. reeckenschap gevende van den ontfanck van UEd. brieff van den achtsten deser maent, die mij van dage acht dagen over Antwerpen wel is geworden, heb ick in recompensie van hetgene UEd. daernevens heeft gesonden hierbij gevoucht twee copien, d'eene van een brieff van Bilderbeeck, d'andere van die van den commandeur van de schansse van de Voorn [1]). Ick wil hopen dat het

---

1) Blijkbaar een vergissing, gelijk blijkt uit den brief van den commandeur, dien ik hier naar het afschrift op de derde bladzijde laat volgen. De brief van Bilderbeeck is weggelaten én omdat deze handelt over den krijg in Duitschland én omdat het handschrift hier zeer geleden heeft.

WelEd. Mog. wijse, seer voorsienige Heeren.

Ic hebbe niet connen naerlaten UEd. Mo. te verstendigen hoe dat eergisteren avont ten 10 uyren den vyant over de 1000 mannen sterc een entreprise op dit fort gehadt heeft, bij haer hebbende menichte van schuyten ende lederen, om door onse grachten, dewelcke heel ondiepe sijn, vallende ons fort alsoo te beclimmen. Maer alsoo een soldaet van des vijants volc affgeweken ons haer gansch desseyn geopenbaert hadde, soo ist dat de voorwacht, die ic gestelt hadde om ons des vijants overcomen te verstendigen ende hem soo veel doenlic was te obsteren, haer gewaer wordende op haer geschoten hebben, ende den vijant wederom van gelijcken, 't welcke ic ooc met mijn canon alsoo beantwoort hebbe, dat se vernemende dat wij op onse hoede sijnde van haer comste gewaerschouwt waren, met groote disordre vertrocken sijn, achterlatende eenige schuyten ende lederen, dye van ons sijn aengehaelt. Bij dese trouppen hebben haer geconjungeert, gelijc ic verneme, den gouverneur van Geldre ende Gennep met noch 1000 mannen, medebrengende 13 stucken geschuts, vele spaden ende kruywagens ende andere gereetschappen, welcke ic bevinde sich noch dicht hierbij te

trecken van hartoch Barent over Rhijn de Sweetsche armees in plaetse van defensive te gaen door dese diversie occasie van offensive te mogen gaen sal geven, dat ick oordeele die Croone dienstych, alsoo de besloten legers met groote costen niet connen werden gehouden ende lichtelijck seer dissiperen. Voor Breda is het eerst begonnen werck. Den viant is acht dagen geleden vandaer vertrocken, nemende sijn mars naer boven; men vreest meest, soo schrijft men mij wt den Hage, voor de Grave, Ravesteyn, Reurmonde ofte Venlo; doch was Staeckenbrouck [1]) met 40 compangien paerden, Pijnsen [2]) met een goet getal voetvolck mede in aentocht ende hoopte men die plaetsen, off daer dan den vianden wilde dreygen, met volck voor des viants aencomste behoorlijck souden werden voorsien, ende gaet het somersaisoen verde om de Grave, als daer volck binnen is, te belegeren. Het geeft hier materie van verwonderynge dat men soo weynych van de Franse legers wt Henegau hoort ende wert daerwt besloten sij niet notabels moeten bij de hant nemen. Verstandyge connen oock niet geloven, indien de Franse macht in die quartieren sodanyge is als men wt Vranckerijck schrijft, dat den viant hem met eenyge belegerynge sal embarasseren. Tijdyngen wt de zee lopen hier dat de veerthien fregatten, voor eenygen tijt wt Dunckercken gelopen, een goet getal van 20 off 25 buissen, andere seggen meer, souden hebben genomen; seeckere tijdyngen hebben wij niet, alsoo geen buissen mits den seer soberen vanck voor de eerste reyse noch wt de zee alhier sijn gecommen. De twee scepen van Suratte, die met drie wt Batavia achter waren gebleven, sijn sedert gearriveert, het eene hier, het andere in Hollant; van de drie wt Batavia brengen sij geen tijdynge. Van West-

---

erhalden, waeruyt te beduchten staet dat se ons noch eenmael op een nieuw met gewelt sullen attaqueren. Op 't fort Nassauw, desen 16 Aug. 1637.

Den Commandeur van het fort voorn.

1) Jhr. Thomas van Stakenbroeck, luitenant-generaal.
2) De kolonel Pinsen.

indien off Brasil hebben wij niet. De dispute over de jurisdictie, tusschen Amsterdam ende de provintie van Utrecht eerst ontstaen, daernaer tusschen Hollant ende de Generaliteyt, want die engageert haer voor Utrecht, wert meer ende meer levendych, souckende de gedeputeerde ter Generaliteyt hare respective provintien tegens Hollant te engageren. Tot dien eynde is bij de vergaderynge van de Staten Generael aen dese provintie geschreven een bericht, ende bij die van Hollant een contra bericht, maer ick kan niet mercken dat de humeuren hier staen om haer in die saecke te verclaren, sijnde de groote autoriteyt ende het gesach, dat die vergaderynge haer aenneempt, soo hier als elders veele tegens de borst. Den Rade van State, die haer garen soude approprieren de judicatuyre over die hare scepen ten dienste van den Spangiaert hebben verhuyrt, waervan Hollant seyt de kennisse de ordinaris justitie alleen toe te commen, meent men bij de Generaliteyt tegens Hollant wert opgemaeckt. Die het recht van Hollant meest soucken voren te staen soude men garen deterreren ouder pretext. Het is de oude questie met een nieuwen naem becleecht, een goede inventie voor die gene willen empieteren. Desen 22 Aug. 1637.

CLVIII.

Mededeelingen betreffende Rotterdam. Over de zonen van de Groot en het beleg van Breda. Berichten.

Mijn Heer.

Het pacquet van den vijffden deser heb ick over lant wel ontfangen, doch alsoo de boden gemeenlijck met het bestellen van de particuliere brieven een dach oft meer langer sockelen als met die van Cimon, die de eerste sijn, soo sal niet ongeraden sijn dat de mijne daeronder commen totdat ick faute vinde. Ick volge mede wederom dien wech, doch soo UEd. mij eenen anderen wijst sal dien nemen. En passant bij Caesar vernemende hoe onse

saecken stonden vond ick niet daerin was gevoordert. Niemant soo het schijnt durst het te berde brengen, waerom ick aengenomen hebbe de openynge van nieuws door een brieff te doen, verwachte echter weynych effect. Naer ick dan noch eens selffs daer sijn geweest sal nodych sijn dat de schriftelijcke presentatie van compromis geschiede, daerop antwoorde werde gevoordert ende voorts geleth wat te doene staet. Ick sal daertoe hetgene UEd. mij sent gebruycken, want in saecken van sodanyge importantie volge ick garen precisen last. De doot van den burgemeester de Reus [1]) sal connen dienen voor een nieuw dilay, hoewel ick meen dese weecke een ander in sijn plaetse sal worden gecoren. Een confident vrient heeft mij gecommuniceert dat die van Rotterdam van meenynge sijn te versoucken een vierden burgemeester te mogen stellen ende de vroetschap tot op 36 te vermeerderen, waerbij wij in onse saecke geen voordeel connen doen, ende sal qualijck so lange aenloopen dat wij alvoren veerdych connen sijn. Alles dient overleyt. Conde bij *Vranckerijck* yet bij de hant genomen worden waer het beste, maer men moet seecker gaen. Nordianus volck vertrouwe ick het noch niet. *Engeland* is onseecker ende lange te wachten, ende soo lange Sophi smaecke heeft in Golilas sal hij beter bij hem sijn als onder een volck *daer vremdelingen noit wel en voeren.* De pampieren sal ick eerstdaechs UEd. broeder, soo die in een coffer sijn, ter handen stellen, voorts hem de sorge daervan beveelen. Uffoos advis, indien het is te becommen, gelijck oock het bericht ende contrabericht sal ick UEd. mededeelen. *Van Ostewin* hoor ick niet; in opene rupture te commen is ongeraden, soo Asmundus daerin kan helpen versien waer beter. Uwen outsten meen ick dat met den heer Spierynck, die verwacht wort, commen sal. Hier sal hij niet opgehouden worden, sal garen hooren UEd. eenych goet employ voor hem wiste. Nisi sibi deesset mogelijck dat hij bij Gelhar soude connen geraecken, immers soude men een preuve daervan connen nemen; nu men daeraen twijfelt is beter dat elders

1) Abraham Jansz. de Reus.

alvoren werde gesien hoe hij hem wil schicken. Den joncksten hoop ick dat is op een goet spoor, hoewel ick liever hadde gesien hem hier geplant, daer de avancementen eens gemaeckt seecker sijn te duyren. Doch is altijt noch gelegen daerop te dencken, ende daerom sal wel doen ons hier met caerten ende advisen te versien om hem daerdoor bekent te maecken, maer hij moet letten dat die pertinent ende net sijn, want ick die aen Suenno sal addresseren, gelijck ick alreede dat van l'isle de Weymar hebbe gedaen, nevens de particulariteyten, die UEd. soo van de gelegentheyt van de armee van hertoch Bernhart als van Jan de Waert mij hadde medegedeelt. Hetgene UEd. voorder van de gemelte hertoch off andere saecken, bij reflexie desen Staet raeckende', seeckerlijck verneempt, de kennisse van alles sal mij seer aengenaem sijn. Dat van Aysma ende Amelant rust. Van de drie Oostindische scepen is geen tijdynge, doch siet het rijsen van actien op den voet van handelynge bij de onse in Japan gestabilieert ende voorts den goeden staet van Indien. Het voorleden jaer hebben de onse dertych tonnen gouts aen silver wt dat Rijck gevoert, ende wert geseyt dat de Portugesen hetselve jaer wel 70 tonnen gouts daerwt hebben gehaelt. De hope is de Portugeesen handel te connen trecken ende dat Indien met contanten wt dese landen niet meer naer desen sal behoeven te worden versien. Nu ontbieden maer drie hondert duysent guldens. Van Brasyl hebben wij niet naders. Den marquis de St. Chaumont, van Hamburch gecommen, is int leger geweest, voorts naer Vranckerijck gereyst, tot wat eynde sal UEd. daer verstaen. Reurmonde naer 10 dagen belech is mede bij den viant becommen. Die daer heeft gecommandeert schijnt contentement te hebben gegeven. Den gouverneur van Venlo ende de cappiteinen sijn den negenden deser in het leger bij trommelslach geciteert. Al de werelt is over Brederode [1]) verwondert, die voor een fray vaillant officier was bekent; waer het hapert weet men niet, dan die met de meeste apparentie spreecken excuseren hem van pol-

1) Nicolaas van Brederode.

tronnerie. Door de groote alteratie van de ingesetenen, die den viant van de wallen om genade toeriepen ende oock op d'onse schooten, meenen sij dat hij verder is geestonneert als behoorde ende de burgers in de kercke most hebben gesloten Die faute isset dat hij sonder convocatie van crijsraet heeft geparlementeert. In die professie luystert het nauw, bijsonder in sulcke occurrentien. Bij provisie sal die man van eer ende digniteyt vervallen ende gedecrieert worden bij al de werelt; hij selffs wert geseyt te Kempe te sijn onder het gebiet van den bisschop van Ceulen. Den viant seggen ons de advisen van den elffden wt het leger dat was tot Stamproy in Brabant, niet verde van Waert; d'opinie was dat hij marcheerde naer Diest. Te Maestricht, daer binnen gecommen sijn 10 compangien te voet, 2 te paerde, was het heel wel, soo dat daer voor desen tijt niet is te vreesen. Den hartoch van Boullion, hebbende gedaen reveue van de gespanioliseerde ingesetenen, heeft bevonden deselve 1700 sterck; vijff hondert van de wackerste ende jonckste heeft hij buyten gesonden, de resterende hare wapenen benomen, voorts de stat ontleedycht van alle geestelijcke, latende alleen vier mans in yder clooster om hetselve te bewaren, met belofte van d'andere hare alimentatie te sullen laten volgen. De stat is van alle nootdruft wel voorsien ende sijn boven de oude mineurs negen van nieuws aengenomen ende alle fortificatien in behoorlijcke defentie. Wt de bijgaende courante sal UEd. sien den intocht van den lantgrave ende oversten Ransou in Oostvrieslant ende de resistentie die den grave ende lantsaten hebben gesocht te doen. Desen staet niet garen siende dat het lant soude werden bedurven, oock niet connende de troupes van den lantgrave met gewelt delogeren, hebben de Staten Generael derrewaerts gesonden Swartsenburch [1]) wt Vrieslant, Coenders [2]) wt de Ommelanden, om te sien off middel is dat de troupes in ordre werden gehouden ende de inwoonders, mits betalende eene contributie, hare ruine ontgaen. Aengaende het

1) Frederik baron Thoe Schwartzenberg, gest. 27 Nov. 1640.
2) Beernd Koenders van Helpen.

beleg van Breda remittere ick mij tot de bijgaende extracten [1]), alleen daerbij vougende dat de brieven van de gecommitteerde van de Staten seggen sestych in het hoornwerck sijn gebleven, twee cappitainen eenyge lieutenants ende vendrichs, dat voorts aen de galerijen, die in het hoornwerck aen de Ginnekens poort int quartier, van sijn Hoocheyt verovert, met twee baterien voor 38000 g. waren besteet in veerthien dagen over te brengen, soo verre was gevrocht, dat de Franse galerije al 13 binten in de gracht hadde, de Engelsche vyve; doch sijn tijdyngen drie van de Franse binten sedert in stucken sijn geschoten, dat noch meer sal gebeuren. Den heer Wyts met sijn schrijven van den xi oordeelde dat sij naer sijn oordeel noch ten minsten drie weecken werckx hadden. Voor den persoon van sijn Hoocheyt, die hem geen perijckel ontsiet, is men met reden becommert. In Vrieslant is het vol confusie. Hollant blijft tot noch toe eenparych in het maintinement van sijn recht. In Orangie is bij provisie de vrouw van Dona [2]) bij sijne Hoocheyt tot Gouvernante gestelt ende van Santen het commandement van het chrijsvolck vertrout. Het gelt tot de costen van het leger te vinden geeft becommerynge ende dat van Vranckerijck moet commen blijft lange onderwegen. Naer het veroveren van Domits trachten de keyserse Lunenburg te reduceeren, voorts Pomeren ende Meckelenburg soo te ruineren dat sij de Sweetse armees de vivres ontrecken ende, ist mogelijck, beletten bij faute van deselve weder naer Duytslant te keeren. Veele isser gelegen hoeseer Vranckerijck den hertoch van Weymeren sal secoureren. Wt Engelant hebben wij niet. Den heer Beveren is thuys, den heer Joachimi noch hier, den heer Boreel maeckt geen staet desen winter te verreysen. Desen 14 Sept. 1637.

---

1) De extracten zijn niet aanwezig.

2) Ursula van Solms, weduwe van den burggraaf Christoffel van Dohna. Zij was de zuster van Amalia van Solms. Zie A. de Pontbriant, *Histoire de la principauté d'Orange.* Paris 1891, p. 197.

CLIX.

Propositie van Bothwell. Verpachting van convooien en licenten. Conferentie over de Rotterdamsche zaak. Diplomatieke, krijgs- en andere berichten. Beleg van Breda.

Mijn Heer.

Ick sal tot antwoorde van den uwen van den 12 deser premitteren dat de propositie van Boswel [1]) ende hetgeene daerop is geantwoort secreet wert gehouden, sijnde in substantie hetgene UEd. daervan is bekent gemaeckt. Dese vergaderynge sullen de heeren Staten van Hollant over deselve delibereren, met weynych off geen apparentie naer ick oordeele dat sij met den Keyser in rupture sullen commen, waertoe Vranckerijck desen Staet met alle middelen souckt te brengen, om alsoo den principalen last van het oorloge van het gansche huys van Oostenrijck op onsen hals te schuyven. Wat aengaet de convoyen ende licenten deselve sijn, nietiegenstaende d'oppositie van Hollant bij de Generaliteyt, in den Hage in een camer verpacht, Hollant ondertusschen belettende dat bij de pachters collecte in hare provintie daervan werde gedaen; sijnde oock die sonder passie van dese saecke spreecken van gevoelen dat de verpachtynge is ondienstych ende alleen tot voordeel van de pachters, die tot verval van hare oncosten, tot stellen van cherchers, die sij niet en onderhouden, dertych duysent guldens jaerlijkx genieten, waervan een goet deel in den Hage blijft, ende de pachters personen daer niet aen is te verhalen, die met groote pretensien van beschadichtheyt over non-prestatie wonderlijcke posten fileren. Suenno sal apparentelijck meer Gestillus als Nordianus favoriseren, om redenen die Uwe Ed. sal connen considereren. Dat uwen outsten hier soude sijn gecommen heb ick niet vernommen, voor den tweeden wil ick garen naer vermogen helpen sorgen, voor den derden sal seer qualijck connen, soo de quarteine hem beleth den hartoch van Weimaren consequentelijck sijn bevoor-

1) De Engelsche gezant William Bothwell.

derynge te volgen. Wenste om veele [1]) hij het notabel beleg van Breda hadde gesien, waer ick niet en twijfele boven alle de vruchtbare leeryngen oock profijt van avancement was te becommen. Met Caesar sie ick hier geen goede wtcomste; dese weecke hebbe ick met *Harto(gs)velt ende Couwenhove* [2]) lange ende breet daerover gediscoureert, beyde declinerende het compromis ende niet mogelijck oordeelende andere te persuaderen dat wij onder den anderen in gespreck van transactie souden commen, soo lange ick persistere dat de gage vast moet werden gestelt. Ick hebbe geseyt geen andere last te hebben ende wel te weten geen andere sal crijgen, doch indien sij willen met dat premis in conferentie commen, dat ick alle de reste, hoewel gefondeert, soo sal faciliteren dat ick hope wij onverrichter saecken niet en sullen scheyden; dat onse pretensien sijn claer ende gefundeert op een contract ende acte van indemniteyt, dat ons geen middelen en ontbreecken om die te doen gelden naer hare waerde maer altijt in vrundelijckheyt hebben gesocht te gaen ende noch ist mogelijck soucken te doen; dat den dienst, bij de vader aen de stat gedaen, bij de kinderen soude connen worden gecontinueert; somma, redenen genouch, ende alles is wel waer de somme soo groot niet. Ick hebbe haer vertoont dat sij niet moeten sien hoeveel sij souden geven maer wat sij souden behouden, gemerckt wat sij hebben belooft ende hoe verde wij sijn beschadycht; dat wellè alle middelen van gevouchelijckheyt hebbende gebruycht sij ons sullen dwyngen andere bij de hant te nemen. Ende soude het leste argument meest clemmen, indien sij conden imagineren dat hetselve in het werck soude connen worden gestelt; doch meenen UEd. nochte soude willen particulieren incommoderen nochte oock soude connen, hetgene ick contrarie beyde hebbe gesustineert. Sij versochten ick nader last soude voorderen, hetwelck ick refuseerde als te vergeeffs, daerbij vougende dat ick oock niet soude connen noch

1) „redenen" schijnt in de pen gebleven.

2) De vroedschappen Cornelis Jansz. Hartogsvelt en Willem Allertsz Couwenhoven.

willen raden dat men soo groote ende goede pretensien om een beuselynge soude laten lopen. Ons besluyt, want den tijt scheyde ons, was wij nader souden spreecken, sij insisterende ick nader last soude sien te crijgen, ick persisterende te vergeeffs was dat te dencken. Soo staet die saecke ende vinde aen alle teyckenen dat een groote vreese van ondanck te begaen die wel geintentionneert sijn scrupuleux maeckt om de stat aen soo grooten somme te engageren, wel siende dat calange onderworpen sal sijn bij luyden, die in alles niet eensgesint sijnde niet soucken als des eens des anderen actien te traduceren ende daerdoor met supplantatie credyt te winnen. Mijn intentie is noch eens schriftelijcke, daer naer mondelynge instantie te doen, dan wachte een nieuwen burgemeester, die apparent den burgemeester Puyck [1]), die wel geaffectionneert is, wesen sal. Voordere ick dan niet soo is geraden soodanyge schriftelijcke presentatie als UEd. mij sal laten toecommen, want sonder precys voorschrift meen ick niet te gaen, aen burgemeesters ende raden te doen. Ondertusschen dient serieuselijck overwogen wat middelen van nader vervolch bij de hant connen werden genomen, waerop ick UEd. mijn bedencken voor desen hebbe geschreven. Daerin en most geen misslach geschieden. Doch eer dat werck aengaet sal men tijt hebben te delibereren. Cimon's ambassadeur [2]) is wederom hier, die naer mij *Mile* seyt Uffo seer admireert; doch alsoo apparent sijn rijck bij Vindex niet sal dueren dient Golilas om des successeurs wille niet te breecken, et cur desistat dissimulare potest. Den Marquis de St. Chaumont seyt mij monsieur Brasset naer Vranckrijck is ontboden sijnde om daer te blijven, wachtende d'Avaux op de comste van den soon van den heer Cancelier wt Sweden, ende de heer Rhoo wt Engelant [3]), beyde daer tot handelynge gecommitteert; van hier sal niemant gaen als Cracou, wie niet kan vertrecken eer Hollant sijne resolutie heeft ingebracht. D'absentie van

1) Nicolaes Cornelisz. Puyck.
2) Willem van Lier.
3) Sir Thomas Rowe.

de heer Griffier Musch [1]), die eenyge dagen om particuliere affairen is geweest te Sartogenbosch, heeft occasie aen eenyge gegeven om te presumeren handelynge met den viant, doch meene ick hetselve teenemaele is sonder fondament, alsoo de Spaense noch geen genegentheyt en tonen om conjunctim met ons ende Vranckrijck te handelen, ende naer particuliere kan niet worden geluystert, die sij altijt wel aenbieden souden, al waer het maer om ombragie, diffidentie ende separatie te veroorsaecken. Den Cardinael-Infante is met sijn meeste ende beste troupes naer Mons en Hanau, latende de resterende onder het beleyt van den baron de Lede op de Demmer ende onder Feria [2]) ontrent Maestricht, die geseyt werden daer een fort ontrent te leggen om de toevoer van vivres te incommoderen; doch alsoo een sterck garnisoen daerbinnen is sal sulckx licht niet succederen voor desen tijt. Van den hartoch van Weymaren hebben wij hier soo diversche advisen dat men niet en weet wat te geloven; somyge schrijven sijn furst. Gen. Jan de Waert heeft geslagen, andere dat Jan de Waert de gemelte hertoch heeft geslagen, ende hebben oock brieven die seggen hertoch Barent bij faute van vivres wederom over Rhijn is getrocken. Hetgene de meeste apparentie heeft is dat hartoch Barent Kitsingen door de comste van Jan de Waert heeft verlaten, hoewel een deel volck van Jan de Waert heeft nedergeleyt ende wederom is getrocken in sijn hooftquartier, daer apparent de vivres hem haest sullen manqueren ende te vreesen is beswaerlijck in het Rijck sal connen trecken. De Sweetse defenderen de riviere van de Pene in Pomeren, daer de keysersche over willen, seer wel; vier assauten hadden de keysersche op Anckelam gedaen, waren met verlies van veel volckx affgeslagen. Den generael Wrangel was met 4500 mannen daerbinnen, bij wien hem den heer Bannier met een goet getal ruyters ende knechten soude hebben gevoucht, waerwt licht een bataille soude connen volgen, ende gedestrueert wert het gerucht, hier wt Denemarcken geschreven, van de groote

1) Cornelis Musch.
2) Graaf van Fesia, gouverneur van Antwerpen.

oneenycheyt die tusschen beyde die generaels soude sijn. Gallas ende Gots warent die de Pene willen passeren. Wt Baione ende van elders hebben wij advisen dat de Spaense drie millioenen gelt, goet getal volckx hebben gescheept, om met een vlote van 32 wel gemonteerde scepen, daervan 25 al seylreet lagen, tot Dunckercke te brengen, waerop den Admirael Dorp ordre heeft te passen. Den Admirael Collaert was in Spaengien overleden. Voor Breda reeckent men noch 14 dagen werck, sijnde de galerie noch niet over de halve gracht, hoewel de Engelsche hebben veertych, de Franse 30 gebinten in de gracht gestelt. Den gouverneur van Vrieslant is noch geen meester van sijn hoornwerck, waerop een assaut hebbende gedaen is gerepousseert met verlies wel van 40 off 50, sijnde hij met een schampschoot in de hant, sijn broeder in de schouder gequest. Een briefken bij den gouverneur van Breda wtgesonden, bij de onse becommen ende den heer van Zuylecum ontcijfert, segt, soo hij niet haest met volck ende poyer wert versien niet lange sal connen houden, alsoo sijn poyer seer mindert ende niet over 1500 man meer binnen heeft; vermaent voorts van meer andere nootsaeckelijckheden. Evenwel is achter het bolwerck van de Ginnekenspoort, daer sijn Hoocheyt nadert, een nieuw retranchement gemaeckt ende is de opinie het casteel apart sal worden gedefendeert. Dat tusschen den Keyser ende lantgrave handelynge soude sijn sijn advisen. Het volck bij Locate [1]) gedebarqueert segt men bij onse scepen is overgebracht, waerwt occasie wert genomen bij degene die Amsterdam de judicature disputeren te seggen, dat soodanyge vuylicheden niet sijn te verhouden soo lange de causatien daerover bij de schout van Amsterdam moeten geschieden, alsoo hij tegens de schuldige niet soude derven acte institueren, denoterende alsoff de voornaemste van de stat daeraen schuldych waren. Soo werden alle occasien gemenageert bij degene die voordeel willen doen. Wt Engelant, Brasil ofte Oostindien hebben wij niet ende sal dat voor dese mael genouch sijn, waerom ick met mijn gebiedenisse sal eyndygen. Desen 21 Sept. 1637.

---

1) Leucate, stad in het departement Aude.

CLX.

De politiek van Engeland. Tijdingen uit zee. Beleg van Breda.

Mijn Heer.

Dese voorleden weecke is bij *den Resident van Engelant* Cimon aengedient *dat Engeland, Vrankrijck, Sweden* te vreden waren *de handelinge tot Hamburg* geleyt in den Hage te transporteren. *Die wt Engelant commen* seggen dat Vranckerijck ende Engelant den anderen volcommentlijck verstaen ende het besluyt ofte van eene ligue auxiliaire ofte offensive ende defensive dependeert van Sweden ende Nederlant. Met Spaengien ende den Keyser te breecken soude Engelant, immers sulcke tale wert gehouden, geen swaricheyt maecken, mits het Rijck ende rijcxvorsten (den hartoch van Beijeren wtgesloten) werde gesepareert, d'intentie van Engelant schijnende het oorloge te lande Vranckerijck ende Sweden te laten ende sijne macht ter zee te besteden, *presenterende den Coninck van Engelant*, buyten hetgene wt tractaet soude werden verobligeert, te dresseren een compangie van Westindie op andere quartieren als daer de onse de hare dirigeren. De voorslagen sijn niet vremt ende suffisant, al werden die niet gemeent, om in het ongelijck te stellen die difficulteren sullen op schoone beloften ende onseeckere prestatie haer tot seeckere lasten te engageren. Men meent oock geen expedienten en ontbreecken om te removeren scrupulum, die sij geloven Vilmarus achterhout. Si quid rectius audis candidus imperti, si non his utere mecum. In het hoff van Engelant tonen de ministres minder gunste tot Spaengien ende maeckt hem den jongen grave van Oignate [1]) weynych aengenaem, soo mits sijne fastueuse maniere van doen, niemant van de groote visiterende, als mede omdat hij is een soon van een vader, die altijt in het hoff van den Keyser de desseins van

1) Zoon van den graaf van Ognate, Spaansch resident te Weenen.

Engelant tot restitutie van den Pals heeft getraverseert ende particulirelijck den grave van Arondel qualijck bejegent. Den Admirael Dorp, met neghenthien scepen bij gebreck van vivres teffens wt de zee gecommen, geeft aen de ingesetene onsteltenisse, aen de regierynge becommerynge; particuliere vreesen, de havenen van Dunckercke sijnde vrij, de scepen die gereet lagen wt sullen lopen ende boven de schade, die eenyge Bisschayers werden geseyt in het eylant St Martyn, alwaer 30 scepen van dese landen souden sijn geruineert, hebben gedaen, de visscherye eenyge nieuwe schade souden mogen aendoen. De regeerders apprehenderen het volck ende gelt, bij den Conynck van Spaengien gescheept, daer den heelen somer op is gepast, dese occasie sal connen gebruycken om behouden over te commen. Daer comt bij dat vijfthien hondert mannen te Duinkercke geembarqueert, naer men van daer adviseert, eschapperende ergens in Vranckerijck eenen inval soude connen doen. Alle diligentie wert bijgebracht om op het spoedychste de scepen te versien ende weder in de zee te helpen, waertoe het volck willych is, maer 14 dagen sullen door loopen eer dat te wege kan werden gebracht. Hoe den Admirael Dorp, die in de vergaderynge van de Generaliteyt ofte van Hollant noch niet is gehoort, sal excuseren de presentatie, hem bij den gouverneur van Cales gedaen, verlange veele te hooren. Den heer Spierynck is noch niet gearriveert. Van de drie Oostindische scepen, voor desen achtergebleven, sijn twee ontrent de Elve, een onder Schotlant. Met Breda wert geoordeelt het eerst sal sijn gedaen, alsoo naer de leste advisen van den derden van seer goeder hant seggen de galerie van de Fransen in mijn heer den Prins quartier dien nacht over soude sijn, ende aen de Engelsche resteerde seer weynych. Men gist dese weecke sonder de victorië niet sal eyndygen, sijnde groote quantiteyt rijs gereet om hetgene tusschen de galerye ende wal open blijft te vullen. Die van Hollant vigileren dat de catholycke geen vrij exercitie werde gegunt. Gedeputeerde van de Staten Generael gaen naer het leger, apparent op de wtvaert, want dat yet sonderlinckx daer is te handelen verneme ick niet. Desen 5 Octob. 1637.

Den heer burgemeester Meerman [1]) doet sijn gebiedenisse.

CLXI.

Overgave van Breda. Gedrag van den Admiraal Van Dorp. Buitenlandsche en andere berichten.

Mijn Heer.

Het is gegaen naer ick in mijnen lesten hadde gegist ende is voorleden saterdach den viant wt Breda getrocken, op een capitulatie genouchsaem conform degene die den marquis Spinola 1625 heeft gemaeckt. Daer is instantie op het blijven van geestelijcke ende vrijheyt voor de pauselijcke religie te vergeeffs gedaen, behalven dat twee vrouwencloosters, die voor het jaer 1625 daer waren gedult, mits dat wt souden sterven, wederom onder deselve conditien werden gelaten. Tot gouverneur van de stat wert gedestineert den heer van Beverwaert, sijnde het gouvernement van Vlaenderen aen graeff Willem, soo schrijft men mij wt het leger, gegeven. De oorloochscepen is men besych te equiperen ende met vivres te voorsien, die men hoopt in corte dagen claer te hebben; dan heeft geen apparentie den Admirael Dorp het commandement daerover sal werden gegeven. Den onlust tegens hem soo bij de regierders als ingesetenen is seer groot ende vrij gemeerdert omdat de presentatie van den gouverneur van Calis aen hem gedaen niet en heeft geaccepteert. Bij den pensionaris Cats daerop gesproocken sijnde loochende eenyge aenbiedynge te wesen geschiet, vouchde echter daerbij dat alle hadde geschiet geweest niet aengenomen soude hebben, overmits daertoe geen last en hadde ende matroos oock soo seer begeerych was naer huys, dat sij noch die vivres, nochte die wt het lant gesonden souden sijn geweest, indien aen boort gecommen waren, over soude hebben willen nemen. Waerwt

---

1) Frans Dirksz. Meerman, burgemeester van Delft.

wert geconcludeert, hetgene meermael is gerapporteert, dat het commandement ende autoriteyt van den Admirael over sijn volck seer clein is. Gelast sijnde om op saterdach rapport aen de Staten Generael van sijne reyse te doen declineerde hetselve, als ordre hebbende hem naer sijn Hoocheyt te vervougen; doch door bevel van de Staten van Hollant hem aengeseyt sijnde hij sijne reyse naer het leger wt soude stellen heeft geobedieert, doch saterdach mergens, aleer in de vergaderynge van de Staten Generael is verschenen, is hij bij den heer Cats gegaen, hem aendienende dat hij mecrkte weynych contentement van sijnen dienst wert genomen ende qualijck was soo veel heeren van pas te dienen, als Hoocheyt, Staten Generael ende van Hollant, daerom van meenynge was de Heeren van sijnen dienst te bedancken. Het welcke gerapporteert sijnde, oock bij de Staten Generael soo veel hen aengaet is geaccepteert ende daerop aen sijn Hoocheyt gedeputeert, aengenomen is ende daermede alle voorder recherche affgesneden. Het ooge schijnt te lopen om bij provisie het commandement te geven op eenen Maerten Herpersse, wonachtych tot Rotterdam, voor desen onder Pieter Heyne ende op sijn schip cappitain, die ick wensche, soo veel kan presteren als men van hem verwacht, alsoo ter zee redres nodych is. De doot van den lantgrave binnen Lieroort in Oostvrieslant overleden sal de gemeene saecke ende Emderlant niet dan schadelijck connen sijn: de gemeene saecke omdat bij faute van hooft die troupes, dewelcke de keysersche distraheerden, wel mochten debanderen ende Emderlant te voren seer fouleren, daer apparentie was dat mits een contributie van 15000 rijxdaelders ter maent, want voor 17000 was het verlaten ende 14000 geboden, een goet accoort soude sijn geweest getroffen. Den Conynck van Denemarcken hadde voor de doot den lantgrave met een ambassadeur besonden, insisterende den grave van Oldenburch van alle inlegerynge soude werden geexcuseert, met comminatie van sijn beschermynge te willen aennemen. Den overste Ransou, oock bij den gemelten Conynck sijnde geintimideert, heeft hem het bevel over de troupes bij hem gelicht ontslagen. De Oostindische

Compangie, vernomen hebbende den Conynck van Denemarcken naer Indien equipeert ende een goet deel scheepsvolck wt dese landen tot die reyse heeft gehuyrt, hebben in Amelant doen publiceren de placaten daertegens van ons geemaneert, met autorisatie aen de Compangie om in Indien de Nederlandsche onderdanen van desen Staet, ofte die in des Compangies dienst te voren in Indien sijn geweest, van de scepen van Fransen, Engelschen ofte Denemarcken ende andere te mogen nemen, hetwelck apparent niet wel en sal smaecken. Men seyt de vergaderynge van Hamburch tegens November hier is bescheyden. Graeff Maurits gelooft men dat een exploict heeft aengenomen op het casteel de Mina. De Compangie van Oostindien heeft wederom wtdeelynge in nagelen tot 25 ten honderden geresolveert, dat noch een iaer twee, drie moet dueren om met de Engelschen ende Denen te cladden, die geoordeelt worden met geen profijt te connen varen, sijnde oock de Engelsche alreede besych om hare Compangie te dissolveren, deelende geschut ende ammonitie van oorloge, hoewel sij voorgeven een cleyne compangie van nieuws op te willen rechten om met minder oncosten den handel te drijven. Den Generael Bannier (schrijft monsieur d'Avaux van Hamburch) heeft ontrent Gustrau in Meckelenburch twaelff regimenten keyserschen geslagen, waervan 2000 op de plaetse sijn gebleven, eenyge vendels ende stucken geschut becommen. Gallas retireert met sijn leger naer Wittenborch ende volchde Bannier sijn victorie. Wt Sweden hadde de gemelte d'Avaux tijdynge dat den baron d'Oxenstern, sone van den Rijxcancelier, was genomineert Ambassadeur om tot Hamburch te commen ende van een alliantie met Engelant te tracteren. Voorleden donderdach arriveerde tot Amsterdam den heer Spierynck ende wert desen avont alhier verwacht; off UEd. soon met sijn Gestrenge overgecommen is weet ick niet, want tot noch daervan niet hebbe connen vernemen. Met Caesar hebbe ick weynych opinie dat wij sonder rechtplegynge te recht sullen raecken. Met Golharus daervan twee dagen geleden spreeckende seyde mij dat de grootheyt van de pretensien ende schaersheyt van middelen de wille van

degene die garen wat deden achterhout. Hij verstaet dat het recht daerom niet te minder en was ende daerom niet kan worden gelaten op d'een off d'ander wijse vervolcht. Soo wanneer Golilar oordeelt met vrucht yet bij de hant kan werden genomen sal ick de acte mij toegesonden doen insinueren. Asmundus vint bedenckelijck off Humelus met communicatie van Fasto om vast te gaen de procedure daer niet bij de hant soude connen nemen. Monsieur Rivet heeft mij voorgehouden dat Elzevier [1]), van meenynge sijnde Procopium te doen drucken, daervan hij hadde de versie van Vulcanius ende becommen tot Romen tot grote costen wat daer te becommen was, verstaen heeft dat UEd. een editie van denselven autheur prepareerde ende alsoo hij apprehendeert dat twee druckers, op eenen tijt wtgevende hetselve bouck, malcanderen seer souden beschadygen, soo heeft hij UEd. door mij wel willen versoucken uwe Ed. voor te dragen dat Elsevier bereyt is alles wat hij in handen heeft UEd. te communiceren, mits dat UEd. hem sijn werck daernaer gelieve te doen drucken, dat hij sal doen in seer goede letter. Off UEd. daer soo van behoort te scheyden sal UEd. best examineren, ten minsten soude uwen soon, die buyten twijfel boucken sal nodych hebben, beter conditien connen maecken. Hetgene UEd. mij gelieft te antwoorden sal ick monsieur Rivet mededeelen. Tot S^{t}. Martensdijck is den drossaert ende rentmeester, broeder van den heer griffier Musch [2]), overleden ende de plaetse bij mijn heer den Prins aen den sone van mijn heer Vosbergen [3]) gegeven. Mevrouw UEd. huysvrouw sal dienen te weten dat Jacques Michellet op de lijste van de dienaers, die ten tijde van het overlijden van monsieur Roncel waren, niet en is bekent; andere is niet gemaeckt. Men sal evenwel verder daernaer vernemen.

Eer ick desen sluyte commen eenyge van degene, die met veele duysenden wt den Hage, Amsterdam, Utrecht

---

1) Bonaventura en Abraham Elzevier.

2) Josias Musch, drossaart van St. Maartensdijk en Scherpenisse, was op 5 Oct. 1637 gestorven (*Zelandia illustrata* F. II p. 335.)

3) Caspar van Vosbergen de jonge.

ende andere plaetsen op het parlementeren naer het leger waren gegaen, wederom thuys, die seer groote incommoditeyten in slapen ende eeten hebben geleden, sijnde binnen Geertruydenberch om in de keuken ende onder een wagen te mogen slapen vijffthien stuyvers voor yder hooft betaelt, vijfthien stuyvers voor een bos stroo. Wert bij deselve gerelateert dat wt de stat getrocken sijn noch twee duysent gesonde soldaten van een garnisoen dat daerin is geweest, sterck 58 compangien, twe Spaense, 4 Italiaense, de reste Bourguignons. Aen cruyt heeft het de belegerde meest gebroocken, hebbende alleen over 26 tonnen ende den meerendeel soo bedorven dat niet goet was om ergens toe te gebruycken. 57 stucken, soo groote als cleyne, sijn daerin geweest. Met den lesten schoot is geschoten monsieur de Marais, broeder van monsieur de Loges, getrout tot Rotterdam aen de dochter van Biscop [1]). De Oostindische actien sijn met de comste van de scepen, hoewel in Texel noch niet en sijn, geresen tot over de driehondert. Den heer Camerarius is met sijn familie oock onder het getal die naer het leger sijn geweest, waerdoor apparent comt ick geen brieven van den derden deser hebbe ontfangen. Desen 12 Octob. 1637.

CLXII.

Wat al of niet te doen in zake de pretensie van De Groot op Rotterdam. Zijn oordeel over Cornelis de Groot. Over de Venetiaansche ambassade en andere berichten.

Mijn Heer.

De moyte die ick dus lange in de saecke van Rotterdam genomen hebbe ende noch vorder soude mogen nemen en sal mij niet vervelen, indien wij door het een middel ofte andere deselve connen brengen tot een goet succes, ende om daertoe te commen soo is nodych dat, terwijle UEd. despiciere de wech van justitie, ick evenwel continuere den voet van transactie, die verre, om veel

---

1) Mr. Hendrik Bisschop, secretaris van 1635 tot 1640.

difficulteyten die ick aen alle canten aen d'ander sijde voorsie, is de seeckerste. Ick en kan oock tot noch toe, hoewel ick veele swaricheyt rencontrere, evenwel niet t'eenemael despereren ofte met patientie ende goet beleyt soude mogelijck eene tijdelijcken voet connen worden beraemt, daer ick dese weecke vrij ront besych mede ben geweest, bij occasie van gedeputeerde die de vergaderynge sijn bij geweest ende die vrij wat vermogen. De pampieren die onder UEd. van de stat sijn sal ick gebruycken tot een compulsoriael, want ick weet sij om eenyge sijn verlegen ende haer ront hebbe verclaert bij ons geen ondersouck sal werden gedaen off deselve haer souden connen werden behandycht, soo lange wij alvoren van de stat geen contentement en hebben ontfangen, hetwelcke voorgegaen sijnde mij wel sterck wil maecken dat hetgene de stat toebehoorende onder UEd. berust ter goeder trouwen sal werden gerestitueert. Daerbij meene ick te blijven, sonder haer te obligeren van reciproque restitutie van pampieren die UEd. door andere sijn benomen ende bij die van Rotterdam niet connen worden behandycht. Alle hetwelcke sal dienen tot beantwoordynge van UEd. schrijven van den derden Octob., mij door Alo op huyden eerst behandycht, ende resteert mij die van den x, mogelijck waer die schuijlt. Ick meene naer de Staten, die van dage scheyden om van dynxdach commende 14 dagen wederomme te vergaderen, bij den anderen sullen wesen mijn gestadyge poursuiten te continueren, maer soude ick, indien ick middel daertoe sage om yet finalijck te concluderen, naer UEd. opinie vruchtbaerlijck hebben genegotieert, indien Rotterdam ware te induceren tot betalynge van de verlopen onbetaelde gagie tot den tijt UEd. andre employ heeft geembrasseert; daerop soude ick alvoren UEd. ordre moeten becommen. Off het bij mij daertoe sal sijn te brengen weet ick niet, want het tot noch toe heeft gehapert dat sij niet verstaen tot een bijeencomste, alsoo ick segge de gagie alvoren vast moet staen, hoewel ick rontwt hebbe verclaert wij op dat premis licht den anderen souden connen verstaen. Aen alle canten, hoe en wie ick sondere, soo is de grootheyt van somme ende onvermogen van de stat in de wege,

ende hoe seer ick haer soucke met middelen van rechten soo hier als elders te intimideren soo toonen sij niet eenyge apprehensie te hebben ofte souden met autoriteyt van het lant haer daertegens connen protegeren. Bij aldien UEd. meent het werck soo te connen beleyden dat sij haer in die opinie bedrogen souden vinden, soo is in allen deele geraden den wech van justitie in te gaen, alsoo de pretensien, op de acte van indemniteyt gefondeert, verre excederen hetgene daervoor het alreede bij ons is verlaten. Doch aleer te beginnen dienen de banden seer vast geleyt, opdat wij ons van onse hope niet gefrustreert en vinden. Ick wensche oock UEd. soo veel moyte gelieffde te nemen van te esbaucheren een formulier, waer naer het contract, indien eenych bij ons conde werden getroffen, soude connen werden gesloten; licht bij mij yet daerin soude werden geomitteert dat UEd. garen daerin hadde, ende ben scrupuleux om soo veel moeyte met ondanck te nemen. In hetselve contract ware niet vremt dat men sach, off wilde passeren, dat sij een van de sonen van UEd., daertoe bequaem sijnde, voor alle andere souden houden gerecommandeert, hoewel ick qualijck weet off hetselffde eenyge vrucht geven sal, want dewijle den tweeden sijne residentie tot Amsterdam meent te nemen, daer hij het quaetste deel niet en heeft vercosen, ende den outsten sijne studien tot een vaste professie niet en heeft aengeleyt, hoewel mijns oordeels abusive, soo sie ick niet dat hij op employ in dit lant kan hopen, immers niet wt de steden. Bij dese occasie dat die van Delft despicieren naer een successeur aen den heer Brasser hebbe ick dickwils bij mijn selven beclaecht dat wij geen leverbaer goet conden voorbrengen. Uwen outsten, die nu hier is, sie ick wel dat het aen bequaemheyt noyt sal ontbreecken, maer ick vreese hij hem wat te veel naer sijn eygen humeur sal willen vougen, hetwelcke niet heel vrij en is van vaniteyt, sonder nochtans te letten waerop deselve mach steunen. Tot noch toe hebbe ick hem maer eens, ende dat op het point soo ick, twee dagen naer hij hier was geweest, stont om te hove te gaen, gesien. Om naer Paris te commen heeft gans geen lust; sijne intentie schijnt

noch bij Gert te blijven, die hij seit op voorgaende aenbiedynge, van wege Humelus door Scarinus gedaen, hem daertoe heeft versocht. Ende alsoo hem in bedencken wiert gegeven *of dat eerelick* was, antwoorde niet te sien *dat di siin selven te cort dede*, alsoo *h bem sesse* [1]) *voor de* kinderen. Replicerende dat bij andere was geremarqueert *dat den* jongen Sigthunius Beria *noemde heere* ende Humult seyt hem employ te hebben gegeven ende andere oordeelen geen employ naer sijne qualiteyt daer kan vinden, waerop bij hem stont te letten, persisteerde echter hij daer meer als bij Felix conde leeren, alsoo Aelianus hem niet en onthout ende Golilas hem noyt eenyge secreten heeft vertrout. Ick hebbe geseyt hij UEd. van sijne comste soude adverteren, UEd. ordre volgen, ondertusschen hem niet verder te engageren ofte sal (*sic*) altijt met gevouchelijckheyt los te maecken, waerop sonderlynge moet werden geleth. UEd. sal connen considereren wat hem dienstych is. Sijn oochmerck is dat Ubbo hem mettertijt sal willen gebruycken, waer ick seer aen twijfele dewijle hij soo weynych preuve van naersticheyt ofte sorchvuldicheyt heeft gegeven, soodat het ooge op wat anders moet werden geslagen ende seer bedenckelijck is off hij studium juris alsnoch niet behoort bij de hant te nemen, want de reste weynych soliditeyt heeft. Ick hebbe seer gerecommandeert dat hij soude sien te crijgen kennisse van de Engelsche ende Italiaensche tale, waertoe hier groote gelegentheyt is; goede woorden hebbe ick ontfangen, soo de effecten volgen sal veel wesen. Alle hetwelcke ick UEd. sonder deguisement mededeele, opdat op den besten oirboir moocht letten ende dat humeur met alle sachticheyt leyden, ondertusschen alle occasie van offensien aen d'ander sijde gemijdt mach werden. Ick sal nu commen tot het publyck, hetwelck naer het veroveren van Breda ons seer weynych heeft wtgelevert. De gecommitteerde van sijne Hoocheyt wedergecommen hebben voor antwoorde medegebracht dat sijne Hoocheyt

---

1) Aldus volgens de cijfers. Misschien heeft hij willen schrijven: alsoo *hij* (Spierink) *hem sette voor* (den voorrang gaf boven) *de* (zijne) kinderen.

seyt de Staten wel hebben gedaen den Admirael te hebben bij het woort genomen, soo dat die demissie nu heeft hare leden ende men besych is om te despicieren wien bij provisie het commandement ter zee sal worden gegeven. Daertoe trecken weder gecommitteerde naer het leger, ende om met eenen *van monteringe* ende andere dyngen te spreecken. Den nieuwen Ambassadeur van Venetiën Justiniani [1]) is hier gearriveert ende wort instantie gedaen dat den Ambassadeur van desen Staet naer Venetiën werde gesonden. Dan den heer Boreel excuseert sijn vertreck op d'onveylicheyt van den wech, dat het different op de qualiteyt niet is gevideert ende ginder niet is wt te rechten, slaet voren dat in plaetse van hem sijn alree gedaen oncosten worden gerembourseert en sijn jonger broeder [2]) derrewaerts worde gesonden. Hoe in desselffs persoon de twee leste consideratien souden cesseren connen veel niet begrijpen. Ick meene Amsterdam, die den heer Boreel niet geren soude missen, beter conditie heeft geoffereert. D'ambassadeur van Venetiën toont off hope waer het belooffde secours soude werden gepresteert, doch dat is maer om het senden van Ambassadeur te faciliteren. Monsieur Brasset seyde mij van dage bij den Heer Camerarius te hebben gelezen hetgene UEd. van Leucate hadde geschreven, prijsende seer dat UEd. de fransoisen daertoe melde de eere die sij hadden gemeriteert. Den heer Joachimi is noch hier. Van het vertreck van den heer van Oosterwijck verneme ick niet. Met het leste van dese maent meent men sijn Hoocheyt hier sal commen, wanneer op de continuatie oft licentieren van de extraordinaire troupen mede sal moeten werden gedelibereert, een point van groote consideratie ten aensien van ons eygen ende het interest van onse geallieerde. Desen 19 Octob. 1637.

---

1) Giustiniani.

2) Of Jacob Boreel, schepen en raad van Middelburg of Abraham, raad en muntmeester-generaal van Zeeland.

CLXIII.

Benoeming van Tromp en Witte de With. Dood van Reael. Herstel van den tol in Pruisen. Over Cornelis de Groot. Berichten.

Mijn Heer.

In plaetse van den Admirael Dorp heeft sijn Hoocheyt met goetvinden van de gedeputeerde, daertoe int leger gesonden, gestelt Maerten Herpertsz., voor desen cappitain op het schip van Pieter Pietersz. Heijn, wonachtych tot Rotterdam ende een tijt lanck gebruyckt als directeur over de schepen ten oorloge van Helvoet varende. Tot vice-admirael in de plaetse van Lieffhebber is gestelt een Witte Wittese [1]) van den Briele, die gehouden wert voor een stout onversaecht man. Den generael Reael, de eerste onder sesse op de lijst vande voorgeslagene gestelt ende bij Hollant boven alle andere in recommandatie gegeven, was eer de electie heeft connen werden gedaen van een heete coortse overleden, een groot verlies voor het lant, stat ende Compangie, maer bovenal voor sijne vrienden, onder dewelcke Jovinianus wel was de confidentste ende aen wien hij niet van hetgene in sijn macht was garen soude hebben gerefuseert. Van Felix hielt deselve generael seer veel, warom de sijne aen die doot, voornamelijck die Numerianus is gedestineert, hebben verloren. Het verlies van twee kinderen door contagieuse sieckte hadden desen goeden heer in soo profunden melancolie geslagen, dat hij alle andere gedachten ende selffs die hem sonderlynge te voren ter harten gyngen soo verde hadde vergeten, dat selfs een brieff van Galilaeus Galilaei, ten tijde hij noch gesont was hem behandycht, ongeopent is blijven liggen, hetgene ick daertoe aenroere opdat de gemelte Galilaeus daervan mach werden geinformeert. Men is vol hope dat dese nieuwe commandeurs het verloop ter zee sullen redresseren, waertoe Maerten Herpentsz. te meer verobligeert is te trachten dewijle hij den voorgaenden Admiraels actien

1) Witte Cornelis de Witte of de With.

dickwils heeft gecensureert. De scepen worden vast geequipeert, hoewel gelt moet sijn versorcht eer zee connen nemen. Zeelant heeft vijff van sijn scepen wtgesonden omdat den tijt van de vandange ende overcomste van de wijnen voorhanden is, doch sijn deselve niet bastant tegens de Dunckerckers, die met veele scepen de zee houwen. De gemelte Dunckerckers, meenende de buissen te beschadygen, hebben die soowel versien gevonden van convoy ende de oorloochscepen in soo goeden ordre, dat onverrichter saecken hebben moeten vertrecken. Men heeft hier reden te vreesen dat den tol in Pruyssen, door den Conynck van Sweden in train gebracht ende met de vredehandelynge affgeschaft, met redemptie van twaelff tonnen gouts aen den Conynck van Polen gegeven, wederom door de broeders van den heer Spierynck sal worden herstelt, sijnde alreede Lubecker scepen die se hebben moeten betalen, ende sal sulckx bij desen Staet niet connen werden geleden. Mogelijck dat die d'inventeurs sijn daervan oock souden best weten de remedien om hetselve te beletten. Den senaet van Genua heeft verandert de resolutie van een senateur als Ambassadeur herrewaerts te senden, hoewel sij alreede hadden doen sonderen ende oock was verclaert als sodanych soude worden outfangen; in plaetse senden een edelman niet van de senaet, sonder qualiteyt van Ambassadeur, gedetineert soo men meent door respect van Spaengne. De weduwe van den lantgrave van Hessen [1]) ende sijn dode lichaem commen tot Groenyngen. Het gouvernement van Breda is noch niet gegeven, doch alsoo een persoon van qualiteyt daer is gestelt tot commandeur valt de opinie dat J^r. Frederic [2]), aldaer in de Academie, daertoe wert gedestineert. Den heer Pinse commanderende een vliegende troupe is voor Nimwegen scepe (*sic*) overleden. Den heer Spierynck heeft de voorlede weecke audientie gehadt, presserende subsidie off een categoryck antwoorde,

---

1) Amalia Elisabeth, weduwe van den landgraaf van Hessen Wilhelm V, was de dochter van graaf Philip Ludwig II van Hanau en Catharina Belgica, dochter van Prins Willem I (vgl. Chr. v. Rommel, *Neuere Geschichte von Hessen*, Bd. IV, S. 485 ff.)

2) Frederik van Zuilenstein, natuurlijke zoon van Frederik Hendrik.

opdat de croon Sweden haer tegens den somer schicke naer een vigoureux oorloge ofte den winter tot handelynge gebruycken. Den Ambassadeur van Vranckerijck, die al hadde den 14 deser tot Calis geschreven dat hij hem soude embarqueren, is bij gebreck van scepen noch niet gearriveert. Van Caesar hebbe ick niet nader, wachte op de vergaderynge; indien ick geduyrende deselve niet kan concluderen sal ick daernaer, soo UEd. het goet vint, de insinuatie doen, dan mijn opinie is dat UEd. eer ander op en siet soo verde niet behoort te gaen. Het coffer hebbe ick doen lichten ende ten huyse van Golilas broeder doen brengen, die ick de sorge om hetselve wel te bestellen hebbe bevolen, soodat ick mij daervan houde ontslagen. Humelus *soon* [1]) heeft Sibdagerus nu tot verscheydemael bij hem gehadt, die mij relateert hem niet te vinden gedisponeert om bij Sigthunius te gaen, hoewel indien Sigthunius daerop insisteert hij seyt sijne gehoorsaemheyt te willen toonen. Asmundus heeft hem niet naergelaten te seggen hetgene hij behoorde te weten, ende hoc ipsi movet scrupulum, om welcke te weeren Asmundus hem presenteert tot garandt dat al het gepasseerde sal blijven vergeten, indien het toecomende wert geschickt tot contentement van diegene die hij het behoort te geven. Sijn opinie is dat beter sal wesen van verde als van naerbij daer preuve van te geven. Golilas sal alles dienen te overleggen ende het humeur sacht ende discretelijck te flatteren. Ick vinde mij niet weynich becommert te oordeelen wat dienstych is. Men meent sijne Hoocheyt met de volgende weecke wel hier mocht commen. Van het vertreck van den heer van Oosterwijck vernemen wij niet. Dit is al dat wij nu hebben. Desen 25 Oct. 1637.

---

1) Cornelis de Groot.

CLXIV.

Aanslag op Rijnberk. Zending van Vosbergen naar Frankrijk. Bijzondere mededeelingen.

Mijn Heer.

De behoudenisse van Rhijnberck mogen wij wel reeckenen voor een groote victorie, alsoo den viant acht dagen geleden wel twee uyren een bolwerck van de stat heeft ingehadt ende oock alreede eenych canon naer die van binnen gekeert. Den aenslach was seer wel gemaeckt ende den tijt waergenomen, soo die van binnen over de victorie van Breda hadden geviert ende des nachts vrolijck geweest. Sijn gecommen tegens den morgenstont ontrent 1500 mannen, 4 compangien paerden, wt Gelder, Venlo, Ruermonde versamelt, ende tegens den morgenstont tusschen drie ende vier uyren invadunt urbem, somno vinoque sepultam. Een biesbrugge, overgebracht aen een halve mane, liggende aen de buytenwercken, wert sonder ontdeckynge gebruikt ende de voortroupe geraeckt daerdoor in de stat, petardeert ende opent een poorte, eer de onse, die haer canon ende bandeliers des nachts hadden gelost ende niet weder versien, tot behoorlijcke resistentie geraeckten. De poorte geopent sijnde wiert mannelijck beleth dat geen volck daerin conde dryngen, hoewel de ruyterije op de brugge was ende een trompetter van den viant blasende daer doot is geschoten. Drie tambourins slaende de Engelsche, Franse ende Nederlantse marche, ende die van buyten niet anders wetende ofte waren troupen die aenquamen, hebben den viant de courage vermindert ende doen van de poste retireren. Die het bolwerck in hadden sijn daernaer, renfort aen die van de stat wt de forten gecommen sijnde, soo veel tijt hadden sij totdat dat volck most werden ontboden, mannelijck daeraf gedreven. Den maior, in absentie van den gouverneur commanderende, een swager van cappiteyn van den Bosch, van Wijck genaemt, heeft hem wel gedragen, doch sal de eere voor sijne posteriteyt laten, want selffs is hij daer gebleven. Dat is nu de tweede entreprise op die stat binnen corten tijt seer naer geexecuteert. Het voornemen van sijne Hoocheyt is het

leger dese weecke in de garnisoenen te senden ende selver, aleer in den Hage te commen, te gaen naer Grave, Nimwegen ende bovenquartieren, indien sijne dispositie, die niet vast is, het niet en beleth. De vergaderynge van Staten, die op mergen was beraemt, is acht dagen wtgestelt, om soo veel langer te dilaieren de deliberatie, die op affdancken van volck, aengehouden op de beloofde Franse penyngen ende niet betaelt, hart sal werden gedreven ende middelertijt neeff Vosbergen naer Vranckerijck te senden, op wiens verricht wachtende meer tijt sal werden gewonnen. Wat de commissie eygentlijck is soude niet connen seggen, maer naer gissynge leyt deselve om te solliciteren de achterstallynge penyngen, clachten van non-prestatien, overslach voor het toecommende, ende gaet den heer Vosbergen met weynych trein ende met intentie om den Conynck ende Cardinael op alle mogelijcke occasie ende tijt sonder formaliteyt te spreecken, hetwelck nu geoordeelt wert het bequaemste om goede ende spoedyge besoignes te maecken ende darom altijt bij den heer van Charnassé alsoo hier mede gepractiseert. Tegens den heer Spierynck heeft den heer Vosbergen geseyt met UEd. correspondentie te willen houden. Dat den heer van Oosterwijck tot dit werck nevens den heer Vosberge niet wert gebruyckt kan ick niet oordeelen dat hem daer considerabelder maecken sal. Den heer Joachimi is mede noch niet vertrocken. Eer ick de insinuatie aen Caesar sal doen meen ick UEd. nader schrijven te wachten, ondertusschen noch een preuve int vriendelijcke te nemen. Van Beria kan ik niet goets wachten, omdat deselve, hier gestadych yet hebbende te versoucken, licht vreesen sal dat al hetgene bij Sophi vallen kan vervremdynge soude veroorsaecken, dewelck den tijt nu niet wel en lijt. UEd. soon verwacht niet als uwe ordre, volveerdych in alles die te achtervolgen; dan mij dunckt bedenckelijck off men bij ons Neeff niet een preuve behoort te nemen. Wensche daerover UEd. intentie te verstaen. Desen 2 Novemb. 1637.

Den grooten storm, die gisteren ende van dage heeft geduyrt, maeckt desen schaerser, alsoo niemant hebbe connen spreecken.

CLXV

Zeetijdingen. De aanslag op Rijnberk.

Mijn Heer.

Ick ben iegens den avont, naer ick op den middach hadde geschreven, wt geweest, ende wert mij gerelateert dat vijff Zeelantse oorloochscepen onder het commandement van cappitain Bancker [1]) in zee opgehouden hebben twee conynxschepen, een fregatte. Wt Spaengen hebben de coopluyden tijdyngen dat de scepen van de Compangie van Westindien op de cust van Angola souden hebben twee kraecken becommen, waerdych over de vijff millioenen; wat daervan is moeten nader tijdyngen seggen, maer dat het waer soude connen wesen is te gelooven omdat graeff Maurits aen graeff Hendrick, sijn broeder, heeft geadviseert acht schepen tot dien eynde hadde gesonden, onder pretext als off sij dessein op het casteel de Mina hadden. Soo een voordeel soude die Compangie wel nodych wesen om te connen vervallen de excessive costen. Drie, vier van de matroosen, die over een tijt tot Rotterdam haer betalynge onhebbelijck hebben gevoirdert, sijn in den Hage gevangen gebracht. Den Admirael Maerten Herpertse prepareert hem om in zee te gaen ende wert veel van hem verwacht. De gemeene discoursen lopen op handelynge tusschen Vranckerijck ende Spaengie, met een huwelijck tusschen den Cardinael Infante ende de dochter van Monsieur. Den heer Ambassadeur d'Estampes [2]) ligt noch te Calis omdat geen scepen vint om over te commen. De Coninginne van Bohemen heeft noch groote hope op Engelant, doch soude het tractaet tegens den somer operatie doen soo moste het haest wesen gesloten. Voor nader particulariteyten van Rhijnberck verneme ick dat den viant met een nieuwe inventie van bruggen was gecommen aen het

---

1) Joost van Trappen gezegd Banckert.

2) De markgraaf d'Estampes, als plaatsvervanger van De Charnassé, die voor Breda was gesneuveld.

Orsoysche bolwerck, de pallisade omverre hadde geruckt ende, naer tweemael bij een compangie die daer de wacht hadde was afgeslagen, met een derde assaut hem meester hadde daervan gemaeckt, de poorte van Orsoy met alle bruggen hadde geopent ende meester daervan was. Twee uyren hebbe de onse aen die poorte met den viant gevochten, ende een lieutenant met vijff soldaten daer, onder een [net] bijzonder wachtende een charge van den viant, het schot, dat onverdekt onder den blauwen hemel stont, heeft neder gecregen ende daerdoor de viant van buyten is beleth meer renforcement te crijgen. De viant die binnen was, twee stucken van de wal brengende om het schot onstucken te schieten, sijn de affuyten gebroocken, waerdoor die van buyten geen open syende haer hebben geretireert ende van binnen de retraicte genomen, achterlatende veele doden. In de sestych sijnder gevonden, seven wagens soo met doden als gequesten was naer Gelder gevoert. Wij hebben dertych doden, in de tnegentych gequesten. Den aenslach meent men is bij Don Jan de Verdugo, die daer binnen gevangen sit, gemaeckt; die des viants ruyterie heeft gecommandeert is binnen Gelder gevangen gestelt; hadde die in het eerst, soo sij behoorden, aengereden de stat was verloren, doch de drie trommelen hebben haer, alsoo van Orsoy sonder volck, een diversen slach slaende, werden affgesonden, geintimideert. Desen 2 Nov. 1637.

CLXVI.

Komst van den Prins en van d'Estampes in Den Haag. Zending van Vosbergen. Over binnenlandsche aangelegenheden en particularia.

Mijn Heer.

Saterdach avont tusschen acht ende negen uyren wert mijnheer den Prins met de schutterije ende geluyt van clocken verwellecomt, sijnde de reyse naer boven, mits de dispositie van sijne Hoocheyt niet te goet en is, ach-

ergebleven. Donderdach te voren was den heer Vosberge naer Zeelant om voorts naer Vranckrijck te gaen gereyst, van waer, alsoo den wint contrari is geweest, ick niet en meen dat hij kan wesen vertrocken. Sijne bootschap meent men te wesen te versoucken continuatie van alliantie op den voet van het voorleden jaer ende betalynge van de achterstallyge penyngen. Den Ambassadeur van Vranckerijck wiert gister avont statelijck met menichte van coetsen ingehaelt, hebbende bij sijne Ex^tie^ te voren geweest in het leger, om te sien naer men oordeelt off men hetselve noch in het velt soude hebben connen houden. De troupes van den lantgrave, naer besluyt van het tractaet met de stenden van Oostvrieslant, hebben drie plaetsen beseth gelaten ende sijn onder het commandement van Milander, die den lantgrave hetselve heeft opgedragen, in den eedt van de kinderen wt Emderlant getrocken, met meenynge, soo het schijnt, haer met King [1]) te coniungeren ende een goet winterquartier te soucken, alvoren Cassel met vivres hebbende versorcht. Vranckerijck continueert aen den soon het pensioen van 12 duysent cronen, den lantgrave belooft, ende toont dat volck op de been sal soucken te houden, hoewel Milander veel difficulteyt vint, alsoo de stenden apart met den Keyser handelen. Met de schriftelijcke antwoorde op de propositie bij Beria gedaen hout Gert hem gans niet gecontenteert, wordende de betalynge van de drie maenden, die hij staet maeckte promptelijck te ontfangen, in twijfel getrocken ende de gedaen instantie van de continuatie van secours stilswijgens voorbijgegaen; daer nochtans Beria aenhout om categoriquement neen ofte jae te verstaen, opentlijck voorgevende dat Sophi in tractaet oft oorloge haer daernaer sal hebben te reguleren, waeromme van meenynge is nieuwe instantie te doen, idque *suo more, id est brutalement;* doch sodanyge persuasiven werden met andere ingredienten versacht. Den affgesonde bij de Sygnoria van Genua [2]) is gearriveert, wat hij brengt sal

---

1) Jacobus King, een Schot, bevelhebber van Zweedsche troepen.
2) Giacomo di Negrono. Hij werd 10 Nov. in afscheidsaudientie ontvangen.

UEd. ten naesten horen. Van de craecken meen ick niet dat yet sal wesen, alsoo twee scepen in Pleymuyt liggen ende matroos in hare brieven daer niet van en vermaent. Van de questie tusschen Amsterdam ende Utrecht hebben wij niet nader dan dat Amsterdam voorts procedeert ende die van Zeelant in hare iegenwoordyge vergaderynge met vier stemmen voor Amsterdam hebben geconcludeert ende Hollant daerin de hant te bieden, hoewel den heer Knuyt alle devoir heeft gedaen om hetselve buyten resolutie te houden ende als accomodateurs die provincie tusschen beyde te stellen. De sententie tegens den gouverneur van Venlo ende cappitainen is gepronuntieert. Naer een secretaris sal ick omhoren, vindende ondertusschen seer bedenckelijck, waerom UEd. op een van de gerecommandeerde niet behoort te letten. Wat met Caesar geduyrende dese vergaderynge te doen sal wesen moet affgewacht; verder als ick alrede hebbe geproponeert weet ick wel dat weynych apparentie (is) te geraecken. Indien van naer Engelant te gaen apparentie ware, soude ick connen oordeelen dat men van soo groote pretensien om soo weynych niet behoort te scheyden. UEd. kan alles selffs best examineren. Golilas *soon* seyt in alles Humelus wille naer te sullen commen ende middel te weten van hem bij Gert los te maecken. Ick sal daer voort op vervolgen, naer hij mij morgen, gelijck is belooft, breeder antwoorde sal hebben laten weten. Den heer Hogendorp is wt Sweden aengecommen maer hebbe hem noch niet gesproocken. Ons Neeff hebbe ick gesien, die niet heel wel en is maer meer als acht dagen gequelt met een flux de ventre, die noch continueert. Mijn opinie is, dat den jongen Sigthunius niet moet verreysen sonder Suenno te sien. Mus miser est antro qui tantum clauditur uno. Desen 9 Nov. 1637.

CLXVII.

Verschil tusschen de Staten Generaal en de Staten van Holland over „de judicature", naar aanleiding van een matrozen-oproer te Rotterdam. Binnenlandsche berichten en particularia.

Mijn Heer.

De heeren Staten Generael hebben wederom occasie gehadt, gelijck sij geene voortaen en versuymen, om met die van Hollant de judicature te disputeren. De oorloochscepen lestmael wt de zee gecommen sijnde, soo matroos tot Rotterdam soude werden betaelt, in plaetse dat van ses maenden drie souden ontfangen, drie naer out gebruyck, om verloop te verhouden, laten staen, hebben bij forme van tumulte de commissarissen oft directeurs daertoe gestelt de volle betalynge affgedwongen met groote comminatien, trecken van messen ende ander gewelt. Dese insolentie, in zee soo men oordeelt geconcipieert, is soo wel tot Amsterdam als tot Rotterdam gepleecht. Die van Amsterdam, hebbende een goet getal van soldaten in haren dienst, hebben de seditie terstont geweert ende eenyge in apprehensie genomen, die oock bij de magistraet in het tuchthuys daerover hebben voor een tijt geconfineert. Tot Rotterdam, alsoo geen resistentie en was, ist hoger gegaen, ende de magistraet, wel siende dat dit werck was van seer schadelijcke consequentie voor den ganschen Staet, bijsonder voor haer stat, ende swaricheyt maeckende om nodych remedie binnen hare poorten met een exempel te stellen te appliceren, hebben een middelwech gecoren ende bij nachte doen lichten vier van haer bedde, die sij aen het Hoff hebben gesonden. De heeren Staten Generael, die meenen dat, dewijle de delinquenten sijn in de Generaliteyts-dienst, het delict ter dier oorsaecke ontstaen tot hare kennisse comt, ende voorts daertoe applicerende de instructie de Admteyten ende van nieuws de directeurs gegeven, hebben den Admirael gelast dat met sijn crijsraet van dese gevangenen kennisse soude nemen. Het Hoff, hiervan onderrecht sijnde, heeft den

cippier belast niemant anders als die van haren raet tot de geapprehendeerde acces te geven ende voorts haer geaddresseert aen de Raetpensionaris, die begeerde, om alle dispuyten te verhoeden, het Hoff van vorder examen een dach twee, drie wilde supersederen. Middelertijt heeft hij de Gecommitteerde Raden sulckx onderrecht gelijck off de Generaliteyt-jurisdictie oock was gefondeert. Het welck het Hoff oock aengeschreven sijnde, is hetselve niet geacquiesceert doch gebracht in de vergaderynge van Hollant, den eersten dach sij bijeen waren gecommen, ende aldaer met alle de stemmen, wtgesondert die van Adel, die onder acte van non-prejuditie, dewijle Rotterdam, competente rechter, de judicature niet aen en nam, de gevangenen aen de Generaliteyt soude hebben laten volchen, geconcludeert het Hoff de judicatuyre te competeren, waerbij die saecke is gebleven ende twee commissarissen van het Hoff naer Rotterdam gesonden om aldaer informatie te nemen. Buytenaf hoort men dat die van de Generaliteyt haer met dese resolutie niet en genougen, ende om dieselve verdacht te maecken souckt men eenyge wijs te maecken, dat de kennisse van hetgene tegens de Generaliteyt wert gepecceert aen Hollant wert gehouden, om daermede te verhouden alle proceduyren tegens degene die hare scepen in de Middellantsche zee hebben bij de Spaense laten gebruycken, die sij wel weten dat noch in de steden, noch bij het Hoff (soo seyt men), alsoo aensienlijcke raecken, niet sullen werden gerechercheert. Sijne Hoocheyt, die altijt heeft gesustineert dat diefte, dootslagen et ejusmodi delicta juris communis, bij soldaten in de steden geperpetreert, met seclusie van de magistraet alleen staen tot kennisse van de chrijsraet, meent mede dat de kennisse van dese matroosen den Admirael ende sijn chrijsraet toecomt, gelijck hij oock hetselve de vergaderynge van Hollant heeft genotificeert. Ende alsoo dese ende gelijcke materien veel tijts vooren commen, van consideratie sijn ende bij gevolch van tijt licht met meerder ernst souden connen werden gedisputeert, soo wensche ick dat UEd. eens leech tijt hebbende mij sijn bedencken daerover liet toecommen. Met andere hiervan spreeckende, die de jurisdictie van Hollant voren-

stonden, seyde ick dese matroosen geluckyger waren als weleer de voornaemste officieren van het lant, dewelcke, indien bij het recht haer competerende waren gemaintineert, dese ende vele dispuyten van meerder gewichte dagelijckx niet en souden vallen. Hetwelcke bij veele nu het te laet is oock wel wert begrepen, doch gelijcke tijden voorvallende soude mogelijck deselve menschen al wederom beter maximen voor profitelijcker verlaten, soo weynych sijnder die de deucht om haer selven estimeren. Den heer Vosberge kan voor vrijdach door storm ende contrari wint wt Zeelant niet sijn vertrocken. Sijne reyse behaecht Hollant niet, hebbende eenyge steden haer daertegens soo verde geuytet dat sij meenden men hem behoorde te contramanderen. De Hollanse Admirael is vaerdych om in zee te gaen ende vertreckt dan mede den heer Joachimi; wert alleen gewacht op exemplare straffe van eenyge matroosen, voorts een generael perdon, alsoo veel van het bcotsvolck, dat met de scepen wt moet, hem wt vreese versteecken hout. De resolutie van de betalynge van de drie maenden is tot contentement van de heer Spierynck geredresseert ende nopende de continuatie aen de provintien geschreven. Vier schepen van de viant seyt men dat door storm in het Schuyrken sijn vergaen. De twee Oostindische scepen sijn wt de Elve in het lant gecommen in salvo ende is den Conynck van Denemarcken die geweest besichtygen, die oock gepresenteert heeft die met sijn oorlochschepen te convoyeren, soowel was sijne M^teyt^ binnens schepsboort onthaelt, hoewel den commandeur te voren hadde versocht dat niet stercker geaccompangeert gelieffde te commen, als dat altijt meester moest blijven van sijn schip. Resteert nu alleen een in Schotlant oft Hitlant. De actien worden iegenwoordych tot Amsterdam 312 verkocht. In Brasil seyt men dat de gemeene middelen van dese landen in train worden gebracht, doch daerin dient groote mooderatie bij een nieuw verwonnen volck. In gemeene discoursen wert veel van handelynge van tresves gemompelt, doch meene niet yet daeraen is; soo UEd. andere onderrechtynge heeft sal die garen hooren. Alo soon is gecommen; wat hij brengt, verneme noch niet, doch is den heer Hogendorp van

opinie dat hetgene Gert verwacht noch soo haest niet sal geschieden. Dat UEd. de leste reyse van mij niet en heeft gehadt ben ick verwondert, alsoo den jongen Golilas hadde aengenomen die te bestellen. Denselven Golilas seyt hem tot de reyse te prepareren, hope UEd. hem daer hebbende sal connen bequaem maecken tot employ; doch is een verstant dat met cunst is te kennen ende te leyden. Rasscheyt, arrest ende pertinentheyt is hooch nodych, boven al wtbannynge van vaniteyt ende ongefundeerde presumptie. Ick spaere daer geen moyte toe, hoewel met weynych danck. Twee epigrammata op Breda, bij uwen soon gemaeckt, hebbe ick getoont aen verscheyde, die deselve seer hooch estimeren. Sijn Hoocheyt is noch dubiae valetudinis; Godt geve hem gesontheyt ende sterckte. Desen 16 Nov. 1637.

CLXVIII.

Over Vosbergen's vertrek. Antwoord en berichten. Onderhoud met de Ambassadeurs van Frankrijk en van Polen.

Mijn Heer.

Met de gesontheyt van mijn heer den Prins gaet het niet wel ende werd geoordeelt op een quarteine sal lopen, hetwelck mij becommert. Het acces valt alreede seer difficyl ende swaerwichtige affairen, die veele vallen ende alle bij sijne Hoocheyt worden gedelibereert, ende particuliere verrichtynge staen daerdoor interest te lijden. Veel *van* Nordianus volck sijn met *Vosbergen vertreck* qualijck te Eurypulus, hebben oock eenyge *in mandatis* instructie te doen tot *wede(r)comste* ende Corillus sonder uytstel *te doen cas(se)ren*. Over Vilhmerus vallen meer ende meer clachten, dat mogelick oorsaecke van remedie sal wesen. Men maeckt staet dat den heer Vosberge, die gisteren off van dage met den oostenwint eerst is gereyst, voor Kerssemisse wederom thuys sal wesen. *Den ord(i)naris* verstaet hem te cort is geschiet ende claecht bij sijn confi-

dente seer daerover. Asmundus ende de sijne leven met *Vosberge* gelijck als confidente; van Gelher heeft hij maer tijdelyck contentement, *van Knuit* geen. Waerop het gerucht dat de Staten Generael de vergaderynge van Hollant wilden beletten, de coetsen van den heere Camerarius ende Spierynck moyte hebben gehadt, is gefundeert, weet ick niet. Tot weerynge van den Poolschen tol sal alles wat mogelijck is worden gecontribueert, sijnde tot dien eynde deputatie gedaen van eenyge wt de vergaderynge van Hollant ende de heeren die voor desen in Pruissen sijn geweest om de bequaemste middelen te overstaen (*sic*). Den afgesonden van de Republiek van Genua, die als een agent is ontfangen, als een agent vereert, is met een gouden kettynck van negen off thien hondert guldens van de Staet ende defroiement van de stat van Amsterdam wederom vertrocken; dat yet als aenbiedenynge van generale vrienschap ende intelligentie heeft gebracht verneme ick niet, hoewel in particuliere discoursen tot Amsterdam getoont heeft alsof de Signoria haer meende te emanciperen van Spaengie. Van wege de gemelte Signoria is hier gebleven een agent, die oock pasport ende sauvegarde heeft om te platte lande ende elders daer het hem gelieft te mogen gaen. Wat nu aenbrengt den Ambassadeur van Polen [1]), binnen twee dagen ingehaelt ende wt Engelant gecommen, alwaer drie maenden is geweest sonder audientie te crijgen, sullen wij hooren. Den heer Joachimi vertreckt nu met den Admirael van Hollant die naer zee gaet met 12 scepen, de reste volcht. Van de beroerten in Portugael hebben de coopluyden tot Amsterdam diverse advysen. Van Angola sal niet wesen. Dat hartoch Barents forten over Rhijn bij Jan de Waert sijn verovert adviseert Bilderbeeck. Hetgene in de saecke van Golilasi met de doot van de heer Reael is verloren sal door den heer Boreel, die deselve nu handhaeft, werden gesuppleert. Den heer van Zuylecum

---

1) Andreae Rey de Naglowice. Hij word den 19den Nov. door de Staten Generaal verwelkomd. In Mei 1636 was Chavatski of Zawatski als Poolsch gezant hier geweest.

seyde mij dese dagen dat sonder mondelynge conferentie met Golilaso dat secreet ter degen soo het behoort niet sal werden gepenetreert ende offereert hem een Hortensius, die nevens den heer Generael daertoe was gecommitteert om de reyse te doen; daerop moet nu voort aengehouden worden. Dit geschreven hebbende ben geweest de visite doen aen den heer Ambassadeur van Vranckerijck, die mij met seer veel beleeftheyt heeft ontvangen, getuygende meermalen in wat estime sijn Ex^tie UEd. hadde, met verclarynge dat hij bij gelegentheyt met brieven hetselve oock soude getuygen. Sijn conclusie tendeerde om seer [estroite] kennisse met mij te maecken ende veel van de forme van desen Staet, want daerop waren propoosten gevallen, van mij te willen leeren, waerop ick toonde mijn selven daertoe onbequaem [1]) ende sijne Ex^tie van niemant beter conde van alles werden geinformeert als van de heer Brasset, verseeckerende voorts sijne Ex^tie dat ick altijt was geweest ende UEd. altijd hadde gekent vol genegentheyt om desen Staet te sien in een goede intelligentie met de croone van Vranckerijck. Van daer commende versocht mij den heer van Noortwijck [2]) bij den Ambassadeur van Polen, die seer als mijn out confident vrient naer mij hadde gevracht, te willen eeten, alwaer ick hebbe gehoort de confirmatie dat sonder audientie naer drie maenden vertouven wt Engelant is getrocken. Aleer den Conynck audientie wilde geven begeerde hij soude verclaren dat de brieven bij den Conynck van Polen tot recherche van de princesse Palatine, met sijn eygen hant geschreven, waren gesupposeert ende bij den Conynck niet geschreven. Aen de Coninginne van Bohemen ende princesse heeft de gemelte Ambassadeur brieven, bij denselven Conynck geschreven, excuserende sijne sincere interesten niet te wege hebben connen brengen, met presentatie alles tot restitutie van den Pals ende hartoch van Simmeren [3]) wat hem mogelijck is bij te willen brengen. Wat voorts den tol aengaet, sie wel het den Conynck van

1) Namelijk „te achten."
2) Steven van der Does, heer van Noordwijk.
3) Hertog Lodewijk Philips.

Polen ernst is, maer hier sal men het niet lijden, ende is de opinie licht is te beletten. Om dat middel te versachten seggen sij alleene willen ontfangen $3^1/_2$ ten hondert, dewelcke aen Dansick nu werden betaelt ende des Conynckx meenynge sijnde de commercien van daer op Elbingen te diverteren, alwaer de $3^1/_2$ niet souden werden gegeven. Die van Dansyck dit voorsiende weygeren eenyge coopmanschap te ontfangen waervan tol aen den Conynck is gegeven. Aan de tafel van den Poolschen Ambassadeur vond ick Artisoski [1]) die mij seer naer UEd., aen dewelcke hij seyde te willen schrijven vraechde; sal mij oock commen besoucken. Met Caesar vordere ick niet soo, het blijft haperen, sal de insinuatie doen doen. Tot Wenen is den heer Aysma overleden, oock den heer van Stralendorf [2]), beyde van een heete coortse. Uwen outsten sal ick soo haest van hier helpen als mogelick is. Desen 23 Nov. 1637.

CLXIX.

Over het afdanken van krijgsvolk. Allerlei mededeelingen.

[Het begin ontbreekt.]

.... Men hout het daervoor dat wel yet sal obtineren, maer onder conditien voor de finantien van desen Staet niet draechelijck, om welcke te ontlasten bij alle de steden, die daer eenparych in sijn, wert getracht tot cassatie van vijftych compangien, waerdoor sijne Hoocheyt seyt den staet gestelt soude werden buyten postuyr nodych om een leger in het velt te brengen. Doch de steden, wegende confusie van finantien niet min beswaerlijck ende geen raet siende tot nieuwe lasten, meenen men wt de monsterynge can vinden meer volck als inderdaet soude worden affgedanckt, waerin gevonden wert groote disordre,

---

1) De kolonel Christoffel Artichofsky.
2) Keizerlijk raadsheer.

connen van haer voornemen niet worden gediverteert. Den Raet van State om sulckx te stuyten heeft, door den mont van den heer van Somersdijck, vele redenen waeromme het volck dient onderhouden doch geen middelen waerwt kan werden betaelt vertoont, die alle de gedeputeerde die op de vergaderynge sijn niet hebben connen doen veranderen. Die propositie is overgegeven schriftelijck ende sijn de gedeputeerde versocht deselve met hare principale te communiceren, tot welcken eynde veele sijn thuys gereyst ende wert nu de nader resolutie verwacht. De saecke is in haer selve van groote consideratie, meer ten aensien van de geallieerde als voor ons selven, alsoo de naem van cassatie niet smaeckelijck voor deselve kan wesen, hoewel inderdaet het maer en is op het pampier. Dat den Palsgraeff begeren soude het commandement over de Hessische troupen hebbe ick niet connen vernemen, heeft oock mijns oordeels geen apparentie, alsoo Engelant hem (met) dat werck niet en bemoyt. Dan versouckt den lantgrave van Darmstat de voochdie over de weesen van den overleden lantgrave, welcke accoort hij seyt bij den Keyser wel te sullen moyenneren. Monsieur d'Avaux doet grote toeseggynge ende met belofte van meerder effecten als op de woorden van S^{t}. Chaumont sijn gevolcht, ende om gelove te vinden is somtijds veranderynge van ministers niet ondienstych. Voor inval van de keysersche in het graeffschap van Embden wert gevreest. De sententie tegens den gouverneur van Venlo ende andere sal ick ten naesten senden, dit pacquet sal nu groot genouch vallen. Den heer Joachimi is vertrocken ende wacht den heer van Oosterwijck noch op gelt, dat noch soo reet niet en is, ende hebben de Ambassadeurs geen reden haer te haesten, alsoo, mits treekende 25 gulden daechs boven haer tractement dat loopt, de moyte van solliciteren haer niet en verveelt. Op reeckeninge van de achterstallen van den Ambassadeur Hage [1]) heeft den heer thesaurier Brasser [2]) gecregen vijffentwintych duysent gulden aen obligatien, vijffentwintych duysent aen ordonnantien. D'intentie

1) De ambassadeur te Konstantinopel Cornelis Haga.
2) Govert Brasser, thans thesaurier-generaal.

van den oversten Hogendorp schijnt tegens het nieuwe jaer eens naer Paris te commen ende alles met den hartoch van Weymeren te vereffenen. Dat de schepen in Biscaien seylreet liggen ende 10 wt Dunckercke sijn gevaren om deselve te ontmoeten commen nieuwe advisen, maer en continueert niet de disgracie van [Olmans] van Brussel nochte de renotie [1]) in Portugael vandaer ende elders geschreven. Van eenyge handelynge, die tot Hamburch ofte hier soude vallen, hooren wij geen gewach; indien deselve voortgaet wensche Felix van de partije mochte wesen. Van het tractaet tusschen Engelant ende Vranckerijck wacht men niet veel. De reformatie die men in Schotlant souckt door te dryngen soude wel materie connen wesen van grote alteratie ende verminderynge van den Conyncks autoriteyt. Den jongman [2]) daer UEd. mentie van maeckt sal hope ick haest daer wesen, sijne fauten, die niemant als sijn naeste vrienden sijn bekent, kan hij noch beteren ende is nu tijt. Van Crayenburch verneme ick nu niet. Laet mij weten wat neeff Vosberge doet ende off soo grote preparaten voor het aenstaende jaer werden gemaeckt tot den oorloge als van daer wert geschreven, hoe oock het voorts tusschen Vranckerijck ende de croone Sweden gaet. Hier is hope dat het secours van vijftych duysent guldens ter maent soude volgen. Van de historie bij beter gelegentheyt. Desen 7 Decemb. 1637.

Den heer Ambassadeur van Polen, vir cordatus at Regi suo inter paucos charus, doet sijn gebiedenisse.

---

1) Vermoedelijk wilde hij schrijven: revolutie.
2) Hij bedoelt Cornelis de Groot.

CLXX.

Zending van stukken en mededeelingen.

Mon frère.

Bij desen sende ick de sententien tegens de gouverneur ende officieren van Venlo wtgesproocken ende daernevens copie van een brieff bij den heer Ambassadeur van Polen van den Engelschen handel aen mij geschreven ende propositie bij sijne Ex^tie^ hier gedaen [1]); de antwoorde, alsoo die vrijdach naermiddach op het leste oogenblick van de gemelte Ambassadeurs vertreck eerst is gegeven, hebbe ick niet gesien. De Ambassadeurs van Vranckerijck nochte Sweden hebben den Poolschen gesant niet gevisiteert maer wel die van Venetien. De naestleste brieven van Bilderbeeck seggen dat de pasporten op het aenhouden van den Ambassadeur van Polen tot Weenen voor Vranckerijck, Sweden ende desen Staet, den cardinael Ginelli van den Keyser waren toegecommen. De steden persisteren noch op het casseren van de vijftych compangien, Haerlem seer hart weygerende tot verder besoignes te treden eer dat is gearresteert, andere fatsoenelijcker. Evenwel concludeert de heer Cats niet, die seyt sulckx in conscientie niet te vermogen, interpreterende sijne instructie dat die niet exprimeert tot wat tijt met meerderheyt van stemmen moet concluderen. Naer tijdynge van de heer Vosberge sullen wij verlangen. Voor sijn vertreck vraechde hij den heer van Oosterwijck hoe hij het daer sijnde hadde gemaeckt ende off sijn Ed. uwe Ed. hadde gevisiteert, daerop den anderen antwoordende jae repliceerde hij: ghij hebt seer wel gedaen, het is een fray man; ende verder onderhielt de heer Vosberge noch op die noch op ander materie den heer van Oosterwijck niet. Waer hartoch Barent sijn winterquartier neemt ende wat Vranckerijck met sijne Furst. Genade voor heeft hooren wij niet. Sommyge slaen voor off sijne F. G. sijne troupes geen loopgelt hoort te geven,

---

1) Al die stukken ontbreken.

ende die te conjungeren met de Hessische, die wel een aensienelijck hooft nodych sullen hebben, sijnde die van opinie dat de gemelte hartoch dat onthael in Vranckerijck niet vinden sal dat hem toecomt. Wt de zee hebben wij niet als dat den Admirael sijne scepen in Engelant schoon heeft gemaeckt om des te beter op de Spaense te connen passen. Den Poolsen gesant hout seecker dat den Grooten Heer yet tegens Ragoski [1]) sal voornemen, hetwelck de Keysers macht nootsaeckelijck sal moeten distraheren. Jovinianus en den Metersman arbeyden om Golilas [2]), die hier is, in sijn vadersstat te helpen, dat niet buyten grote apparentie is. Wensche UEd. hier te connen dienen. Desen 14 Decemb. 1637.

UEd. seer dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Uwe brieven van den 5 deser ontfange ick naer desen was geschreven.

CLXXI.

De Spaansche vloot is ongehinderd te Duinkerken gekomen. Binnen- en buitenlandsche berichten.

Mijn Heer.

Twee en dertych seylen van de vlote van 34 wt Biscayen geseylt sijn binnen Dunkercke wel gearriveert, de resterende twee bij de fregatten van Middelburch, het eene met sout geladen, het andere met tweehondert ettelijcke Spaengaerts, in Zeelant gebracht. Den Admirael van Hollant, die de Engelsche cust naest hielt, alsoo hij vreesde dat se de Engelsche havenen souden soucken te winnen, heeft de gemelte vlote niet connen rencontreren,

---

1) Georg Rakoczi, vorst van Transsylvanië.
2) Hij bedoelt den jongen Golilas. Zie den volgenden brief.

dewelcke met eenen zuytwesten wint, wt vreese van de onse, de Franse cust die dangereux is soo naer heeft geseylt, dat indien den minsten storm hadde ontstaen alle verloren souden hebben geweest. Mistyge dagen ende de lange nachten hebben de Spaense mede niet weynych gedient. Men reeckent met die vlote vijff duysent man overcomt; het gelt hebbe ick niet horen begrooten. De vreese om geen van d' onse te bejegenen heeft haer stillekens voorbij doen seylen veele coopvaerdijschepen, die sij hadden connen veroveren indien het gerucht van schieten niet hadden ontsien; sochten alleen hare reyse te voorderen. Bij dese occasie kan UEd. wel oordeelen geen discoursen en ontbreecken om den gewesen Admirael te justificeren, wiens ongeluck voor faute altijt is gereeckent. Evenwel die ongepassyt gaen vinden niet dat den iegenwoordygen Admirael eenyge faute met reden is te imputeren. Picolomini schijnt niet dat sijn winterquartier in het lant van Gulick sal nemen, soo seer niet omdat de stenden hetselve hebben geredimeert als wt vreese dat het voor sijne troupes niet te veyl soude wesen, hebbende niet connen becommen asseurantie van dese sijde dat voor neutrael soude werden gehouden als onder belofte, dat den commenden somer noch desen Staet noch de geallieerde van dien geen hostiliteyt soude tonen. Twintych ruyters van Maestricht hadden alreede bij S^{t}. Vith, soo ick ben bericht, een regiment van Picolimini volck overvallen, 20 doot geslagen, veele gevangen gebracht. De resolutie schijnt dat Picolimini sal blijven aen de Mosel, maer Geleen [1]) commen in het lant van den Berch. Tot noch toe, hoewel vijfthien stemmen van de vergaderynge van Hollant, nietiegenstaende alle contrarie vertogen, hebben gepersisteert tot affdancken van de vijftych compangien, is nochtans geen conclusie noch resolutie geformeert, omdat den Raetpensionaris seyt sulckx naer sijn conscientie niet te vermogen, van dewelcke de autoriteyt van de Staten van Hollant, indien hij daermede mach volstaen, soude commen te dependeren; oft dat geen con-

1) Gottfried Gleen, bevelhebber van het Beiersche leger.

scientie en is twijfelen andere. Jovinianus en de Metersman hadden alreede sooveel te wege gebracht dat 2 waren gesonden om den jongen Golilas te versoucken, doch den eenen eenyge lucht hebbende gecregen, hoewel sonder reden, dat sulckx Felix Neeff niet wel aen en stont, is die saecke in suspens gebleven, hopen evenwel voortgaen sal, tensij het beleth van den jongen Golilas selver comt; die difficulteyten connen bejegenen in de conditien, daervan eene de professie die hij iegenwoordych doet schijnt te prejudicieren. De particulariteyten sal UEd. wt den persoon selffs, die ick alles hebbe gecommuniceert, connen breeder vernemen. Caesars dyngen moeten rusten tot ick wederom in den Hage comme, dat thien off twaelff dagen aenlopen sal; het protest sal ick met de eerste gelegentheyt aen Caesar doen doen. Den heer Vosberge wert alreede een millioen gepresenteert, soodat men niet en twijfelt off de vijfthienhondert duysent guldens sullen wel volgen. Den Conynck van Engelant heeft op eenen tijt repressalie verleent tegens Vranckerijck, desen Staet ende Vlaenderen, tegens ons overmits een proces, bij de Engelsche voor de Admeyt tot Middelburch gewonnen, bij revisie is verloren; tegens Brabant overmits de Duynkerckers hebben genomen Nederlanders in Engelant wonachtych ende met Engelsche vlagge vissende. Denemarcken hebben wij advisen dat vier scepen heeft gesonden om te doen delogeren de schepen, die het vrij uyt ende invaren (in) Danssick beletten. De dispute, dus lange op het aenhouden oft licentieren van volck in de vergaderynge gemoveert, meent men dat in een conferentie gisteren bij sijne Hoocheyt is gemiddelt. Continuerende de compangien ende betalende niet als die in effecte daeronder sijn, daertoe goede monsterynge hanthavende, sal onnodych sijn cassatie te doen. Soo UEd. yet van consideratie van ons neeff Vosberge verneemt sal garen deelachtych daervan werden. Desen 20 Decemb. 1637.

CLXXII.

De Keizer onderhandelt met Zweden. Polen klaagt over Denemarken. De zaak van Amelant. Tractaat tusschen den Keizer en de Landgravin.

Mijn Heer.

Mijn Utrechtse reyse, van waer ick eerst over drie dagen thuys ben gecommen, heeft vrij langer geduyrt als ick hadde gemeent, waerom UEd. in een ruymen tijt, want tot Utrecht geen gelegentheyt conde vinden te schrijven, geen van mijne brieven sal hebben ontfangen. Hier commende vinde ick groot verlangen naer de comste van de heer Vosbergen, dewelcke den xv Jann. van Diepen is vertrocken, waerover de sijne niet weynych sijn becommert; maer op gisteren cregen wij tijdyngen dat sijn Ed. in Engelant was gesien, waeruyt wert geconcludeert nu in Zeelant sal wesen ende met het open water, hetwelck mits een stercken doy alle uyre wert verwacht, haest hier sal arriveren. De Staten van Hollant vergaderen den 9 Feb. Van cassatie van volck meen ick niet, nu het saisoen soo seer naer den somer gaet, dat verder vermaen sal volgen; oock geeft de nabuyrschap van de keyserse, in het lant van Cleve ende Gulyck gelogeert, achterdencken dat de neutraliteyt inbreuck soude connen lijden, houdende den Ceurvorst van Ceulen alreede ander tale als hij voor desen is gewent. Indien de handelynge tusschen den Keyser ende crone Sweden, die tot Lubeck is aengeleyt, comt te succederen, soo sal het oorloge Vranckerijck ende desen Staet hert perssen. Wij hebben hier een secretaris van de stat Dansyck [1]) gevonden, die eerst is geweest te Stetyn ende bij den Conynck van Denemarcken; sagen garen dat de questie, die den Pool moveert, door andere wierde gedemesleert. Den Conynck van Polen neempt hooch het wechvoeren van sijne schepen ende te veel autoriteyt, die den Conynck van Denemarcken op de Oostzee soude willen gebruycken; soude in Sweden

1) Johannes Chemnitz. (Vgl. Aitzema, a. w. Dl. II. blz. 513 vv.)

mede met geen goede oogen werden aengesien. Den Keyser mocht oock wel, al waer het maer door inquartierynge in Holstein, resenteren hetgene den Conynck van Polen is geschiet. Wat den jongen Golilas is bejegent heeft hij UEd. selffs geschreven. Groote veranderyngen sien wij dagelijckx, sed nihil in melius. Gelhar strenue res suas agit ende heeft Humelus off de sijne van die cant niet te wachten. De saecke van Amelant, die dus lange heeft geslapen, is de voorleden weecke wederom wacker gemaeckt, sijnde de griffiers van beyde de collegien van justitie in de Gecommitteerde Raden, in absentie van de gedeputeerde van Dordrecht ende Amsterdam, ontboden ende deselve door den heer Cats aengeseyt dat, alsoo haer incumbeerde te sorgen de resolutie van de heeren Staten wierde ten effecte gebracht, darom de collegien van justitie ernstych wilden hebben aengemaent, dat het advys bij de heeren Staten over het stuck van Amelant tegens de aenstaende vergaderynge mochte veerdych sijn. Ende off wel het effect op die aenmanynge soo spoedych niet en staet te wachten, soo schijnt dat werck sulckx gestiert te sijn om ruchtbaer te maecken dat men daer noch om denckt, ende den heer burgemeester Oetges [1]), die stont om burgemeester te worden, off selffs te doen desisteren ofte andere, die hem mosten eligeren, scrupuleux te maecken. Diergelijcke cunsten werden hedendaechs veel gespeelt. Het tractaet tusschen den Keyser ende de lantgravinne hout men soo veel als gesloten; het staet op het overgeven van de troupes van Milander aen den Keyser, daerin geen difficulteyt sal werden gemaeckt, indien sij connen asseurantie nemen dat den lantgrave van Dermstat met sijn gemoveerde pretensien ende processen de weesen niet sal beschadygen. Den Keyser sal veel doen om dat volck te becommen. Desen langer te maecken laet mijne dispositie niet toe, dewelcke door een seer groote vercoutheyt, op wech gecregen, niet al te goet en is. Voortaen sal ick de correspondentie met cracht hervatten, UEd. gelieve van gelijcken te doen. Desen 1 Feb. 1638.

---

1) Anthony Oetgens van Waveren.

CLXXIII.

Terugkomst van Vosbergen. Staat van zaken in Duitschland. Verdere buitenlandsche en binnenlandsche berichten.

Mijn Heer.

De groote sieckte van mijn suster [1]) is oorsaecke geweest dat ick over acht dagen niet hebbe geschreven. Deselve is Godt loff nu buyten hope van doctoren ende vrienden buyten peryckel. Wat gevaer van zee, droochten ende Duynkerckers den heer Vosbergen op sijne wedercomste heeft gelopen sal UEd. hebben gehoort. Voor Blanckenberge liggende op ancker meenden vier Dunkerckers de fregatte daer sijn Ed. in was te aborderen, doch met het afcappen van de cabel is geeschapeert ende gestadych vervolcht tot onder Engelant, ende soo naer bij dat Monsieur Strade [2]) sijne credentie ende papieren dede verbranden, den heer Vosberge de sijne in een ijseren kistken gereet hadde om buyten boort te doen setten. Sijn rapport, soo veel bekent is, loopt daerop: dat den Conynck tot desen Staet seer is geaffectionneert ende tot een preuve van dien voor dit jaer denselven sal assisteren met twaelff hondert duysent guldens, onder conditie nochtans dat alle troupes iegenwoordych in dienst werden gecontinueert ende tijdelijck een machtych leger in het velt gebracht. Soodat alle deliberatie van cassatie van volck nu sal cesseren, waertoe oock weynych apparentie is, dewijle men hout het tractaet tusschen den Keyser ende lantgravinne genouchsaem gesloten, hoewel eenyge gedeputeerde van desen Staet naer de lantgravinne gaen om hare consideratien daerover bekent te maecken. Het voornemen van den Keyser schijnt hem met de troupes van de lantgravinne te verstercken ende deselve nevens meer andere tegens desen Staet ende Vranckerijck te gebruycken, aen wie het pack te lastych vallen sal, indien

---

1) Susanna, de echtgenoote van Anthony Bloncke.

2) Hij bedoelt den gezant d'Estrades. Vgl. Brill, *Alg. Gesch. d. Vaderl.* Dl. III, st. 5, blz. 133 aant.

de handelynge tusschen Sweden ende den Keyser beraemt tot conclusie comt, waer hier voor wert gevreest, alsoo de saecken van de croone van Sweden seer achterwaerts gaen, doordien de Duytsen haren dienst meest verlaten ende wt haer eygen lant qualijck volck cunnen furneren bastant om het hooft te bieden. Tusschen de generaels Bannier ende Wrangel vermeerderen de jalousien ende misverstanden, ende waren die van Straelsunt (soo seyt men ons hier) garen ontslagen van de calamiteyten van het oorloge, gelijck veele voorname in Sweden de continuatie van wtsenden van volck ende depeuplatie van het Rijck ongaren sien. Aen d'ander sijde hout men dat den keyser met alle middelen den Duytschen bodem van die wtheemsche macht sal soucken te ontledygen, ende vint men geen difficulteyt dan dat het Huys Oostenrijck de zeehavenen beswaerlijck aen Sweden kan laten ende Sweden de macht over de Oostzee behoudens sijn securiteyt den Keyser niet over mach geven. Den Conynck van Polen heeft vijffhondert voetknechten, eenyge ruyteren in de Warden gebracht, sijnde soo het schijnt geresolveert, met instigatie van den Keyser, den aengevangen tol wttevoeren, ende mochte den Conynck van Denemarcken de gedaen verhinderynge soo mackelijck wel niet passeren, sijnde alrede tijdyngen tot Amsterdam dat Gallas in den dienst van den Conynck van Polen is overgegaen om een intocht in Holsteyn te doen. Het oogemerck van den Keyser meent men soo door middel van Polen als de Zunt dese landen te incommoderen. De lichtyngen die Vranckerijck doet in het lant van Luyck sullen door de troupes van de Keyser, die derrewaerts sacken, met meerder difficulteyt geschieden. Van onsen Admirael hooren wij anders niet dan dat geduyrende alle dese tempeesten zee gehouden heeft, sonder het geluck te hebben van de Dunckerckers, die nochtans sterck wt sijn ende twee coopvardie-vaerders van der Vere hebben genomen, te bejegenen. Tot burgemeesters sijn iegenwoordych tot Amsterdam de heeren Hasselaer [1]),

1) Pieter Hasselaar.

Oetges, Boom [1]), Albertus Conradi [2]) vercoren. Scepenen hebben een van de Admiraliteyten gecondemneert in quadruple van driedusent guldens, twee andere, daeronder den heer van de Vuurs, alsoo den officier sijn intendit niet hadde geverifieert, geabsolveert van de instantie ende gecondemneert in de costen [3]). Tot Utrecht licht de stat ende het Hoff seer overhoop, procederende d'een tegens d'andere met apprehensien, waerover sij beyde hare gedeputeerde hier hebben bij sijn Hoocheyt. De Staten van Hollant, die al voor acht dagen waren beschreven, sijn noch niet bij den anderen, ende sal de groote inundatie, gecauseert door het doorbreken van den Leckendijck ontrent Schalwijck in het Sticht, daer door meest Hollant wert beschadycht, groote difficulteyten in de middelen veroorsaecken. Diesnietiegenstaende werden hier bij occasie van de feeste van de heer van Brederode [4]) groote costen ende magnificien, te voren noyt gepleecht, gedaen, dewelcke geen cleyne offensie aen vele geven. Het verschil tusschen de Camers van Westindien, ontstaen over het openstellen van den handel ofte die alleen aen de Compagnie te houden, is noch niet vereffent, drijvende die van Amsterdam den vrijen handel, als de source van de peuplatie van het lant, daeraen sij de conservatie van Brasil seggen vast te sijn, seer hart, de andere ter contrarie, ende doet dat verschil de Compangie seer groote schade. Door het casteel Del Mina meenen de onse de onderdanen te sullen beletten door ontsien (sic) den handel met Fransen ende Engelschen. De Oostindische actien lopen seer hoge, sijn nu tot 380,

---

1) Abraham Boom.

2) Alb. Conr. Verburch of Burg.

3) Het gold een procedure tegen Cornelis Jongbloet, Jhr. Ernst van Rhede, heer van de Vuyrs, en Johan Veen, gecommitteerden ter Admiraliteit van Amsterdam van wege Gelderland, Utrecht en Overijsel (Resol. Holland, 16 Mei 1637. Vgl. Vroedschaps Resol. v. Amst. 8 Juni en 6 Juli 1637). Het Schepenen-archief geeft niets over deze zaak.

4) Joan Wolfert van Brederode. Hier wordt gedoeld op de bruiloftsfeesten bij gelegenheid van zijn tweede huwelijk met Louise Christina van Solms. (Vgl. Aitzema, a. w. Dl. II, blz. 535.)

soo groote vruchten hoopt men door den handel van Japan ende China. De wisselbrieven van Ruisseau [1]) seyt men daer behouden en binnen Hanou sijn. Desen 15 feb. 1688.

Den Heer Vosberge seyt dat tot de handelynge van Ceulen geen apparentie is, ende dat men daerom met alle cracht de bijeencomste tot Hamburch behoort te bevorderen, waertoe oock hier genegentheyt schijnt.

CLXXIV.

Buiten- en binnenlandsche berichten. Onderhoud met den gezant Van Lier over zijne bejegening van De Groot. Over Cornelis de Groot.

Mijn Heer.

Indien den hertoch van Weymeren bij Vranckerijck wel wert gesecundeert, soo sal sijn Altesses geluckych exploit wesen van seer groot gevolch. Den heer Vosberge heeft meer vreese gehadt als peryckel, sijnde wt het rapport ende journael van den vice-admirael de Witte, in de Staten Generael in presentie van de heer Vosberge gedaen, met toestemmynge van de gemelte heer, bevonden dat de fregatte gejaecht is geweest van de schepen van desen Staet. Het tractaet tusschen de lantgravinne ende Keyser is noch niet gesloten, doch soo sij kan becommen de conditiën, voor desen aen den lantgrave gepresenteert, ende volstaen mits hare troupes te stellen op hare vrije voeten, sonder den Keyser ofte yemant anders over te leveren, wert niet getwijfelt ofte sal die aennemen. Wat de commissarissen, die naer de lantgravinne sijn gereyst, wtrechten sullen moeten wij wachten. Den secretaris van Dansyck is noch hier, sijn versouck tendeert principalijck dat bij desen Staet met alle remonstrantien den Conynck

---

1) Of hij een persoon of eene plaats bedoelt, bleek mij niet.

van Polen van sijn voornemen werde gediverteert, sullende die van Dansyck van gelijcken doen ende in cas den Conynck persisteert met alle middelen hetselve soucken te beletten. Op het hooft wert bij Dansyck een fort gebout. Den Rijxdach sal in Martio in Polen werden gehouden ende staet het daerop dat desen Staet een commissaris daer sal senden, ende is niet buyten apparentie dat bij die commissaris Mons[r] Pels [1]) sal werden gevoucht. Dat de tumulten in Portugael noch souden duyren kan men hier niet geloven. De misverstanden onder de bewinthebbers van Westindien op het beleyt van den handel blijvende continueren is de vergaderynge van de Negenthiene in den Hage beschreven om de redenen ter wedersijden te verstaen ende, ist mogelijck, de discorderende tot eendracht te brengen. De Oostindische actien sijn geresen tot over vierhondert. De Dunkerckers continueren met schade te doen in de zee ende sonder meerder ende bequamer schepen is het qualijck te beletten, waeromme veel nieuwe fregatten werden gebout. De saeck van Amelant blijft, nietiegenstaende de gedaen insinuatie, rusten ende is den heer Oetges burgemeester gemaeckt. Den Ontvanger Generael heeft niet alleen ordonnantie den heer van Oosterwijck te betalen sijne halve achterstallen, maer oock ordre, indien geen gelt bij de cassa is, de penyngen daertoe te negotieren; de wederhelft sal hij aen de Generaliteyt op obligatie laten, soodat de gemelte heer reeckenynge maeckt binnen veerthien dagen te vertrecken met sijn huysvrouw ende familie. Met denselven heer gisteren in propoost wesende seyde sijn Ed. mij wt den heer Vosbergen te hebben verstaen dat Constans hadde geseyt UEd. geen satisfactie en hadde in de bejegenynge van den heer van Oosterwijck, ende alsoo sijne Ed. den heer Vosbergen vraechde, dewyle hij niet conde imagineren reden tot miscontentement te hebben gegeven, waerin hetselve bestont, hadde hij geen ander antwoorde gecregen als dat den heer Vosberge sulckx in het generael was voorgecommen, vougende Constans daerbij dat Felix de

---

1) Pieter (bij Aitzema: Paulus) Pels. Vgl Brandt en Cattenburgh, a. w. Dl. II, blz. 172.

particulariteyten soude connen seggen, hetwelck niet en was geschiet. Ende alsoo den heer van Oosterwijck ront tegens mij verclaerde UEd. niet anders te hebben bejegent als hij de Ambassadeurs van Engelant hadde gedaen, oock geen intentie oyt hadde gehadt UEd. minder te defereren, ende van mij sochte te weten waerin UEd. geen contentement en hadde, hebbe ick mij niet verder ingelaten als dat ick wel hadde connen mercken dat alles niet effen en was ende het moste haperen; (dat) UEd. oordeelde de croone van Sweden, van wiens hoocheyt UEd. seer sensibel was, niet genouch te geschieden, alsoo int particulier op cleyne beuselyngen niet en sijt gewent te letten, maer niet soude connen seggen waerin dat het eygentlijck was gelegen, doch garen UEd. van alles wilde adviseren ende nader UEd. daerop horen; waertoe sijn Ed., die genegen was UEd. contentement te doen, mij ernstych versocht ende dat ick hem hetgene UEd. mij derhalven soude adviseren mede soude willen deelen. Tusschen den meer verhaelden heer van Oosterwijck ende heer Vosberge verstont ick wel dat den besten gront niet en is ende meende den heer van Oosterwijck naer behoren met UEd. te hebben gegaen, dewijle sonder ordre ofte advys te nemen hij hadde getoont met UEd. in goede correspondentie te willen gaen, waerop ick niet manqueerde te repliceren dat ick niet en twijfelde ofte, sooveel de particuliere vrienschap concerneerde, dat UEd. daer oock niet in soude deficieren, doch UEd. weynych te importeren, dewijle de croone Sweden niet meer als desen Staet daeraen is gelegen wat men hier goet vint aengaende de publycke correspondentie ofte niet, alsoo de croone Sweden soo groote satisfactie heeft van UEd. persoon, dan den prijs van deselve bij andere niet moeten werden gehaelt, ende andere gelijcke propoosten. Wat nu voorts den jongen Golilas belanckt, wat sijn ofte UEd. dessein is weet ick niet. Sonder employ de jonge jaren te laten passeren gelove ick beyde ongeraden sult vinden. Politycke bedienyngen sijn overal qualijck te bejagen. In de militie sien ick geen seeckerder avancement als in desen Staet, doch is daer seer swaer te becommen, selfs voor degene die al goet appuy hebben. Sijn hope ende jaren te con-

sumeren op een onseecker wie sal dat raden? Op ons Neeff veel staet te maecken kan ick niet doen, nochtans indien Golilas tot het oorloge inclineerde ende dat de seeckersten wech oordeelde, wat soude het schaden een somer besteet om een preuve te nemen, dat is gesien off sijn H. in het leger wat soude willen doen. Indien UEd. van dat advis ware, ick soude den heer Wijts sonderen off sijn Ed. voor den outsten soude willen doen hetgene hij aen den joncksten heeft gepresenteert; doch sal daer niet in raden maer UEd. intentie garen naer vermogen helpen. Den heer Vosbergen doet hier rapport van de groote macht van Vranckerijck ende dat wt goede kennisse die hij heeft, als hem den staet sijnde gecommuniceert monterende tot hondert thien millioenen, daervan de veertych tot hoffhoudynge ende andere lasten, tseventych dit jaer tot den oorloge sullen worden gebruyckt. Daerbij wert gevoucht het geestelijcke incommen te bedragen hondert millioenen, daervan den Conynck des goet vindende mede een millioen soude connen trecken. Tot Hamburch seyt men ons dat Mr. Smalcius [1]) is gearriveert met last voor den heer Salvius [2]) om van wege de croone Sweden met Vranckerijck ende Engelant te handelen. Van Crayenburch verneem ick niet, den tweeden meene ick wij haest hier zullen sien. De doot van de heer van Piershil [3]) van een apoplexie, tot groote drouffheyt van mevrouw Vosbergen gesturven, sal UEd. hebben gehoort. Joffrou Bloncke betert van dage tot dage. Desen 22 Feb. 1638.

De Oostindische actien sijn weder geweecken tot op driehondert tachtentych. Mons[r] Pels vreest men oft door te groote kennisse met de Spieryngen bij die van Dansyck niet aengenaem soude sijn.

---

1) Petrus Schmalz, secretaris van Axel Oxenstierna.

2) Joh. Adler Salvius, gezant van Zweden te Hamburg, later te Osnabrug.

3) Jhr. Johan Hesse, ritmeester. Hij was den 25sten Maart 1625 verleid met de ambachtsheerlijkheid van Groot en Klein Piershil.

CLXXV.

De ambassade naar Polen. Allerlei berichten.

Mijn Heer.

Wij hebben iegenwoordych soo grooten schaersheyt van tijdyngen dat ten ware ick den ordinaris dagen moste observeren ick soude getwijfelt hebbe off ick de penne in de hant behoorde te nemen. Den nabuyren Engelant noch Vranckerijck niet contribuerende, sijne Hoocheyt sijnde tot Honselerdijck eenige dagen geweest, vanwaer soude ons de materie commen? Op den tol van Polen vallen de principale speculatien, houdende de tijdynge van Dansyck dat de Spieryngen hare equipagie hervatten. Den secretaris van Dansyck is noch hier, die onpatientych wert op de besendynge naer den Rijxdach in Polen, die den 18 Maert sal aengevangen worden, den commissaris die derrewaerts soude gaen noch niet is gedepescheert, oordelende den tijt soo verde te sijn verlopen dat hij beswaerlijck tijdelijck sal connen arriveren. Den heer Bicker [1]) was tot die commissie versocht, die hem excuseert, recommanderende daertoe den heer burgemeester Albertus Conradi Verburch. De Ceulsche tijdyngen maecken hier impressien alsoff het principaelste dessein van de keysersche dit jaer op Vranckerijck was aengeleyt, ende heeft Bilderbeeck voor desen geadviseert dat van alle waren daer geen meer wiert gesocht bij de crijchoversten ende dierder gecocht als de caerten van Vranckerijck. Des te meer te verwonderen is den hartoch van Weymaren soo qualijck wert gesecondeert om den viant door dat middel te esloingeren. Van den burgemeester Oetges wert niet gesprooken ende blijft Amelant in stilte. De Oostindische actien sijn wederom gevallen tot driehondert vijff off ses ende 't seventych. Den pensionnaris Boreel is gemaeckt bewinthebber. Wt Brasil comt geen tijdynge dat de bewinthebbers impressie geeft alle de scepen tot eenych dessein werden gebruyckt. De Westindische Compangie is iegenwoordych hier in den Hage vergadert.

1) Audries Bicker.

Picolomini hadde garen sijne troupen binnen Aken, excuseren haer die van de stat op een redemptie met den Keyser gemaeckt ende ettelijck duysent daelders, ingevolge van deselve aen de princesse van Pfalsburch [1]) bij ordre van den Keyser tot Brussel betaelt. Van onsen Admirael hebben wij geen tijdynge nochte oock hoe het staet met het tractaet van de lantgravinne. Particuliere hebben advisen dat tot Dunckerke equipagie geschiet om tegens den Admirael met sijne scepen wt de zee valt, hetwelck alle dage moet geschieden, eenych Neerlants ende Iers crijchsvolck daermede naer Spaengen te brengen. Desen 1 Martii 1638.

CLXXVI.

Berichten uit Duitschland, inzonderheid betreffende de Hessische troepen. Binnenlandsche zaken. Geschil tusschen de Staten van Utrecht en de stad.

Mijn Heer.

Soo veel de gemeene saecke door het succes van den hertoch van Weymeren scheen gesterckt, soo veel soude door het verlies van Hanau, soo daerbij comt het accoort van de lantgravinne, daer men noch voor vreest, die inderdaet wesen verswackt, indien de armementen van dat Hessische leger bij een ander hooft niet en werde aenvaert ende Vranckerijck, daer noch cleyne apparentie toe is, hartoch Barent met meerder macht niet en voorsiet. Milander, die de Hessische troupes commandeert, schrijft dat mits de onbillijcke conditien, in faveur van den marquis van Darmstat voorgehouden, geen apparentie is dat yet kan worden gesloten; doch aengesien die van Cassel ende Siegenem drijgen, tensij de lantgravinne met den Keyser verdrage, selffs te handelen, soo weet men niet wat men heeft te verwachten. De heeren Staten hebben hare gedeputeerde bij de lantgravinne, die soo

---

1) Henriette, dochter van Frans II en zuster van Karel III, hertog van Lotharingen.

de handelynge niet connen stuyten, ten minsten sullen arbeyden het volck niet den Keyser overgegeven maer op vrie voeten werde gestelt, in welcken gevalle d'opinie is dat het bij den palsgrave aengenomen soude worden, aen wien, naer ick ben onderrecht, wert geraden een leger te formeren, ende meent men met assistentie van particuliere heeren in Engelant gelt tot de lichtynge soude connen worden gevonden; maer om het te mainteneren soude de coninclijcke hulpe nodych sijn, daer noch weynych apparentie toe schijnt. Den Ceurvorst seyt men mij dat met het advis van sijn Hoocheyt van Kniphuysen [1]) voor dertych duysent rijxdaelders Meppen, een plaetse gelegen op de Eems niet verde van Lingen, heeft gecocht, bij den Conynck van Sweden geoccupeert ende aen Kniphuysen vereert; bequaem abord om volck wt Engelant en Schotlant commende te landen ende te dienen tot een plaetse d'armes. Diversche [2]) officieren presenteren in corten tijt merckelijcke lichten te connen doen; off hier yet van vallen sal moet affgewacht werden. Men gelooft hier dat Vranckerijck seer groote preparaten maeckt ende tegens den somer wat wonders soo door hartoch van Weymeren in Duytslant als elders wtrechten sal. Den gesant ofte commissaris die naer Polen soude gaen is noch niet genomineert ende vast verloopt den tijt, connende de Staten Generael niet wel digereren dat Hollant, neffens sijn advis dat een Ambassadeur behoort te worden gesonden, inbracht den persoon dien sij daertoe verstonden te sullen worden gebruyckt, sonder dat daerover wert gedelibereert, oordeelen het despicieren te competeren de Generaliteyt ende hare vergaderynge. Ondertusschen crijgen wij advisen het stuck van den tol bij den Conynck seer wert behertycht, die bij placate de Spieryngen voornemen approbeert ende haer in sijne protectie neempt. Ons wert oock geseyt een trompetter tot Hamburch met brieven aen den Conynck van Denemarcken, om door den outsten Artisoski te doen bestellen, was aengecommen. Dat Gallas in Holsteyn soude sijn hebben wij geen tij-

1) Tido baron van Kniphuysen in Oostfriesland.
2) Of „Duytsche."

dyngen, is oock niet apparent de macht van den Keyser voor alsnoch tegens Denemarcken, op den naem van de Pool, sal werden gebruyckt. Het different van Westindien is voor gedeputeerde van de Staten Generael gededuceert, doch noch geen resolutie daerover genomen. De actien van Oostindien sijn gevallen tot driehondert vijftich, bestaende het rijsen ende dalen sonder redenen in die conste van die haer de coopmanschap bemoyen. Wt Brasil hebben wij niet. In het hoff van de Coninginne van Engelant sijn drie, vier van de voornaemste dames catholyck geworden. De jurisdictie, die de steden pretenderen over de gedeputeerde ter Admteyt, kan ick niet mercken dat anders wert gefundeert als dat in delictis juris communis, niet raeckende hare bedienynge ende het collegie, ut furtum falsum etc., pretentie plaets heeft. Het verschil tusschen de Staten ende stat van Utrecht rijst mede over jurisdictie, die het Hoff pretendeert in de fauxbourgs even als elders te platte lande; daer eenyge hebbende gedaen apprehenderen heeft de stat den officier, die van wege het Hoff de apprehensie hadde gedaen, in gevanckenisse gestelt; het Hoff de schepenen in persoon doen citeren, interdicerende middelertijt de oeffenynge van jurisdictie; de stat den procureur generael, die de requeste tot die citatie hadde gepresenteert, in apprehensie genomen ende soo in meerder verwarrynge vervallen; bij sijn Hoocheyt, die des van beyde partijen was versocht, geordonneert den procureur generael te ontslaen, ende voorts een Interim gemaeckt, daer de Staten haer niet te wel in genugen. Van de overcomste van uwen tweeden maeckt UEd. geen vermaen, vertrouwe hij bij Numerianus gunste sal vinden. Saterdach voor Palmesondach ben ick nevens andere heeren versocht om op een revisie van de Admteyt van Amsterdam te compareren; acht dagen maecke ick rekeninge daer te blijven, recht den tijt dat twee ordinarissen daer sullen aencommen. Indien yet notabels voorvalt ende dienstych daer geweten UEd. sal gelieven twee van uwe brieven ten huyse van de heer Brasser [1]) te doen addres-

1) Joost Brasser.

seren, alwaer ick die verser sal connen vinden. Dit schrijve ick des sondachs, omdat ick soo datelijck vertrecke naer Rotterdam, vanwaer ick mogelijck eerst mergen avont wat laet weder sal connen commen. Desen 7 Martii 1638.

Sijne Hoocheyt is vrijdach van Honselerdijck gecommen, niet heel vrij van het fierecijn.

CLXXVII.

Wat hij te Rotterdam in het belang van De Groot heeft verricht.

Mijn Heer.

So datelyck comme ick van Rotterdam, alwaer ick niet en meene weynych te hebben gedaen, hoewel de saecke is gebleven in denselven staet. De reden is omdat ick niet dienstych oordeelde deselve te doen resumeren, alwaert dat apparentie schijnt dat met twee, drie stemmen de resolutie t'onser intentie soude connen werden geformeert, ende dat overmits d'opposerende, soo sij persisteren, met protestatie ende andersints de vrucht ons mochten benemen, waertoe het licht soude wtlopen. Om hetselve te voorcommen heeft mij oirboir gedacht de contradicerende, immers de voorgangers onder haer, aen te spreecken ende te tenteren off ick met goede redenen, aenbiedynge van vrienschap ende andere inductien van opinie niet soude connen doen veranderen. Daertoe hebbe ick den naermiddach van gisteren ende desen voormiddach gebruyckt, ende dat met soo goeden succes, dat indien de heer Goutswaert [1]), die hem met een discours van meer als van drie uyren heeft laten informeren,

---

1) Pieter Henricksz. Goutswaert, lid van den Raad van State van Mei 1638 tot Mei 1641.

presteert hetgene ick van sijne Ed. verwachte, niet alleen flauwer contraditie maer oock goede vruchten van die conferentie sullen trecken. Om daertoe te commen most wesen eenych interval van tijt, om oock andere te disponeren, ende daerom conde niet geraden sijn dat werck te verhaesten, te min omdat den heer burgemeester Puyck [1]) absent was. De naeste weecke sal UEd. mede niet gelieven te wachten, alsoo den heer burgemeester Sonnemans [2]), die seer wel gaet, dan op de verpachtynge gaet. Daerop sal volgen mijne reyse naer Amsterdam, dan sal sorge dragen dat die geen belet bij en brenge. Oock soo kan geen seeckeren tijt, gelijck mij wel is geseyt, tot het proponeren werden bestemt, alsoo de compleetheyt van de vroetschap waergenomen moet worden. Een saecke heeft mij seer behaecht, dat is dat ick onder de vroetschappen, die de difficile tonen, niemant en is die niet en wijst wel van UEd. te gevoelen ende te wenschen sij het geluck hadden van UEd. presentie. De grootheyt van de somme ende dat sij niet connen van de statspenyngen disponeren verder als voochden van wesen, seggen sij dat haer beleth in eenych verspreck ofte transactie te commen ende souden echter, naer sij seggen, UEd. niet willen' vercorten, daeromme best meenen de justitie werde gehoort, als het eenyge middel om haer te stellen buyten blasme. Solutien hebben daer niet op ontbroocken ende hope soo die den contrarietoon eerst hebben ingestelt, gelijck soude connen geschieden, een andere voix nemen, dat oock die gevolcht hebben van stemmen sullen veranderen, dat moet affgewacht werden. Ondertusschen sal dit dienen tot UEd. onderrichtynge ende mijne decharge, die niet garen ergens in soude manqueren. Den tijt niet lijdende ick desen langer maecke sal alleen seggen dat den Admirael oordeelt, dat de schepen van Dunkercke, die wtgelopen waren, door contrari wint

---

1) Uit J. H. W. Unger, *De regeering van Rotterdam* (Rott. 1892) blz. 107 zou men kunnen opmaken dat de oud-burgemeester Nicolaes Cornelisz. Puyck in 1637 gestorven was. Uit dezen brief en den volgenden blijkt, dat hij in 1638 nog leefde.

2) Pieter Sonmans. Hij was thans commissaris van de wisselbank.

wederom sullen in moeten gecommen sijn. Desen 15 Martii 1638.

Jegenwoordych is niet een oorlochschip van desen staet in zee, ende geen apparentie dat binnen een maent eenyge daer in connen werden gebracht, soodat de coopvaerdischepen groot peryckel lopen. Soo Constans yet wil doen scepen dient daerop te letten.

CLXXVIII.

Als voren. De paltsgraaf zal een leger op de been brengen. Aanslag op Maastricht. Verdere berichten.

Mijn Heer.

Voorleden Sondach commende tot Rotterdam vont ick goet het werck bij de heeren burgemeesters te prepareren, die ick oock int bijsonder aensprack, vertonende het gepasseerde ende wat ick van meenynge was vorder te doen, oordelende dienstych dat ick met diegene daer ick wel van was bejegent ende goede opinie van hadde in confidentie soude gaen. Niemant van alle vont vremt onse intentie, dan wiert in bedencken gegeven oft niet raetsaem was eer tot de insinuatie te commen noch een preuve te nemen off de burgemeesters op mijn simpele aenspraecke mijne lange poursuiten de vroetschap voren souden dragen, waerin geen difficulteyt vindende maende ick de heeren burgemeesters yder int bijsonder aen, dat sij des smaendaechs preparatoire, eer de vroetschap bijeen quam, vergaderende gesamentlijck gelieffden te considereren wat haer best dochte, alsoo onse resolutie was met de sachste middelen, gelijck wij altijt getoont hebben, tot ons recht te commen, ende mij haer meenynge te notificeren, tot welcke eynde ick soude ontrent thien uyre op het stathuys verschijnen ende hare Achtb. mijne presentie doen notificeren. Dat is soo geschiet,

naerdat ick alvoren een notaris hadde opgesocht (alsoo twee difficulteyt hadden gemaeckt) die de insinuatie bereyt was te doen, die ick oock nevens mij op het stadtshuys hadde genomen, om soo sulckx best wiert geoordeelt de insinuatie te doen. De burgemeesters aengeseyt wesende dat ick op het stathuys was versochten off ick in hare camer wilde commen, alwaer deselve met vier, vijff van de vroetschap, om over de pointen van beschrijvynge te delibereren, vergadert vindende dede ick een sommier verhael van mijn gedaen devoiren ende billijcke presentatien, gevende met eenen te verstaen daer gecommen te sijn om ernstych hare Achtb. intentie daerover te verstaen, waerop volchde dat de drie burgemeesters, Puyck, Couwenhove, Sonnemans ende den pensionaris [1]), die mede present was, de hooffden te samen hebbende gebracht, mij versochten dat ick de heeren wilde schriftelijck mededeelen de presentatien bij ons gedaen. Ende bij mij gevraecht sijnde off sij wilden, want dat wiert dilucide niet onderscheyden, dat het wettelijck soude geschieden, gaff den pensionaris voor antwoorde genouch te sijn als als het ware van mijn off een ander hant. D'expeditie door minnelijcke wegen ernstych wederom recommanderende seyde ick, dat hare Achtb. datelijck een copie soude doen behandygen, ende alsoo niet hadde ingestelt anders als hetgene UEd. mij voor eenyge tijt heeft toegesonden, den tijt oock te cort was om yet te concipieren, alsoo op hetselve point de vroetschap vergaderde, soo dede ick copie van UEd. geconcipieerde insinuatie door de camerbewaerder ingeven, mits deselve onder den notaris die mij buyten wachte berustede. Dat schrift ende hetgene ick hadde vertoont is in de vroetschap gebracht, alwaer daerover sijnde gedelibereert ende omvrage op gedaen waren acht stemmen van seventhienen, meerder getal wasser niet present, van opinie men alles plat behoorde aff te slaen, latende UEd. den wech van justitie, indien meende UEd. pretensien waren gefundeert. De negen andere adviseerden men andermael met de stats-

1 Simon van Beaumont.

advocaten door degene die ter vergaderinge compareerden, soude doen adviseren om, dat advys gesien, nader te resolveren. Doch de vroetschap swack sijnde ende de presenten maer met een opinie discreperende wiert niet goet gevonden finalijck te concluderen maer de deliberatie tot de naeste bijeencomste wt te stellen, welcke bijeencomste alsoo op mergen wesen sal; ende licht dese dilatoire lange soude duyren, alsoo niemant vlijtych is dit werck aen te drijven, indien ick daer niet importunelijck op vervolchde, soo is mijn voornemen desen naermiddach met Godes hulpe wederom naer Rotterdam te gaen om, is het mogelijck, te maecken dat wij niet verder werden gesleept, ofte de insinuatie wettelijck te doen exploiteren. Wat wtcomste wij hebben te verwachten waer swaerlijck te conjectureren, maer dat met de advocaten andermael naer alle apparentie sal werden geconsulteert ende dat advis wel wtvallen sal hebbe ick redenen te geloven, ende dat overmits onder de absenten ick het meerder getal kan reeckenen, die in billijckheyt sullen gaen. Den burgemeester Puyck heeft met ijver gegaen, seggende in de volle vergaderynge van de vroetschap, dat men UEd. doet cracht ende gewelt. Veele andere, ende meest al die met de advocaten willen adviseren sijn wel genegen, maer de grootheyt van de somme doet haer vreesen vele difficulteyten. Ick representere bij alle gelegentheyt dat sij moeten considereren niet wat de stat soude geven, maer wat wt het contract ende indemniteyt schuldych is; dat wel overwegende sullen bevinden, weynych soude werden gegeven ende veel behouden. Hetwelcke eenyge wel begrijpen, maer andere wederom meenen veel daertegens valt te seggen ende dat UEd. de justitie employerende soo tot sijn voornemen niet sal geraecken; ende op die difficulteyt, dat UEd. bij arrest off anders tegens de ingesetene niet sal connen procederen, steunen sij seer; welcke oock connende werden geremoveert, soo soude hetgene anders vele schijnt weynych hebben te beduyden in regard van UEd. pretensien, die eenyge garen sagen dat in de beste forme goet conden werden gemaeckt. Van alle welcke discourssen ende consideratien de sorge UEd. bevelende sal ick hetgene nu

noch resteert volgens mijne ordre sien ten eynde te brengen, hetwelck ick wel hopen sulckx wtvallen sal dat alle verdere becommerynge mogen cesseren, indien men (siet) dat UEd. geen middelen sullen ontbreecken om de onbescheydene te toonen dat hare passien sooseer tegens het profijt van de stat als alle redene hebben gestreden. Ick comme nu tot het publyck, confirmerende vooreerst dat het de palsgrave ernstych is een leger op de been te brengen, tot welcken eynde tweehondert duysent guldens, op het Lant beleyt, bij sijne Altesse sijn affgelost, die op Hamburch, Emden ende Wesel souden worden geremitteert, plaetsen daer men voor sijn Hoocheyt volck meent aen te nemen, tot merckelijcke verswackynge, naer die des verstaen oordeelen, soo van de Sweetse, Hessische als Nederlantsche troupes. D'opinie is eenyge heeren in Engelant vrijwillyge contributie doen, ende dat nodych is, soude den palsgrave mede in de handelynge als die aengevangen wert, in consideratie commen dat hij oock met een leger in het velt moet wesen. Van de Staten Generael sijn bij sijn Altesse ter leen versocht vijff, seshondert musquetten, sevenhondert spysen met tweehondert vaten buspoeder. Dat leger soude apart subsisteren, sonder conjunctie van de troupes van de lantgravinne, die tot noch toe met den Keyser geseyt wert niet te hebben gesloten ende gemeent wert dat niet sal connen sluyten. Het laet hem oock aensien dat desen Staet vrouch in het velt sal willen commen. Den aenslach van den viant op Maestricht met intelligentie van eenyge burgers ende den gardiaen van de Minnebroeders is bij deselve buyten tortuyre ende banden van ijsere bekent; den gardiaen eerst persisterende alleen in biechte daervan te hebben geweten, alsoff hij daermede meende te wesen geexcuseert, heeft daernaer oock geconfesseert buyten biechte met seecker brouwer, die den principalen beleyder was, daervan te hebben gesproocken ende geseyt dat hij hoopte dat alles wel soude succederen. Het voornemen was te water te commen ende met scepen het volck te lossen door een boge van een steenen wal (cor)responderende in des brouwers huys, waertegens alreede ordre is om te voorsien. De differenten van de Westindische compangie sijn

noch niet beslist. De Dunckerckers sijn wederom sterck in zee, doen groote schade, alsoo den Admirael, te eynde vivres sijnde, niet langer uyt heeft connen blijven. Vier wel gemonteerde schepen van Vlissyngen met stuckgoederen geladen sijn alreede genomen; groote vreese wasser voor de vlote van Nantes, maer wert geseyt behouden is gearriveert. Wat den viant voor mach hebben kan men maer gissen, dan een equipage tusschen dertych, veertych scepen, met vijff regimenten Engelsche Scotten ende Ieren, die men gelooft acht off thien dagen geleden in zee sijn gelopen, geven opinie een notabel exploit op handen is. Eenyge willen seggen sij naer Portugael wilden, maer in Zeelant wiert gelooft dat het op l'Isle de Rhe was aengesien, een plaetse bequamer als Dunkercke om de zee te infesteren ende gelegen om al het gebouffte van Vranckerijck, Engelant, Scotland ende dese landen tot een retraite te dienen. De clachten van de quade ordre in zee minderen niet, hoewel den Admirael goet contentement geeft, maer de steden, die gestadych vergaderen sonder iet te resolveren, ende elck sooseer op haer particulier letten dat het generael wert vergeten, dragen bij verstandygen de blasme. De excusen van de heer Bicker worden niet aengenomen doch is serieuselijck andermael versocht de Poolsche ambassade aen te nemen. Bannier seggen geruchten dat wederom naer Slesien soude sijn ende Lantsberge heeft ingenomen. Dat den hartoch van Weymeren soo qualyck wert de hant geboden connen verstandyge niet genouch verwonderen ende wert ons bij andere hier wijs gemaeckt. In wat pointen Sweden ende Vranckerijck, Engelant ende Sweden staen sal ick garen hooren, ende voorts wat preparaten voor Duytslant ende elders daer worden gemaeckt. Desen 14 Martii, sondach voor den middach 1638.

De brieven, die onder Valerius couverte comen, hoewel mij tijdelijck toecommen, nochtans dewijle Valerius die met Cimons volck crijcht, om niet te veel obligatie aen hem te hebben, mach ick wel lijden dat UEd. die wech oock gebruycke immers soo den eenen als den anderen.

CLXXIX.

Aanval van Picolomini op Maastricht. Buiten en binnen landsche berichten en particularia.

Mon frère.

De vreucht over de groote victorie van den hartoch van Weymaren wert ons, twee dagen naer wij de tijdyngen daervan hadden ontfangen, wat getempert met advisen van Maestricht, medebrengende dat eenyge troupes van de nieuwe Franse lichtynge, in het retranchement wel tot 1200 off 1300 versamelt, in den morgenstont bij de Picolominische sijn overvallen, 200 dootgeslagen ende gevangen, de reste gedissipeert, alles door quade wacht, sijnde de keyserse in het quartier geweest eer sij waren ontdeckt ende ingebroocken daer het sterckst was, omdat het swackste deel bij tweehondert musquetieren van het garnisoen van Maestricht wiert bewaert. Den viant stack terstont invallende de huysen in brant, soodat off de personen met de vlucht op de contrescharpe van Maestricht haer hebben gesalveert, de wapenen met wel driehondert paerden sijn verbrant. Den vicomte de Turenne [1]), die weynych uyren naer dit desastre daer is gecommen ende [2]) die troupen, die men seyt tot 8000 te voet 2000 (te paerd) wel maecken, te commanderen, doet devoir om de verstroyde te versamelen, doch sonder verachterynge ende groote schade van die lichtynge sal hetselve qualijck geschieden. Den Conynck van Vranckerijck schijnt van meenynge te wesen om dat volck in Vranckerijck te gebruycken, doch sullen beswaerlijck te water ofte te lande daer connen werden gebracht. De lantgravinne heeft van Vranckerijck vijftich duisent rijxdaelders ontfangen; heeft apparentie dat, mits het succes van den hartoch van Weymaren, de Keyser haer soo goede conditiën sal aenbieden, dat den tresves in een vrede sal veranderen. Den oversten Ferens, die onder den Ceurvorst het beleyt van sijne Hoocheyts

---

1) Henri de la Tour d'Auvergne.

2) Lees „om". De woorden „te paerd" vulde De Groot aan.

troupen hebben sal, is met sestych duysent rijxdaelders tot lichtynge van ruyterie vertrocken; naer ick noch ben bericht schijnt het voornemen van sijne Altesse niet meer als 4000 voetknechten, 2000 paerden te lichten, houdende voorts het ooge op de Hessische troupes. Engelant hoort men niet dat in het spel comt ende is Meppen wt de Coninginnes ende Ceurvorst verspaerde penyngen gecocht, die tot dese lichtynge hare reste bijsetten, door instigatie (soo discoureert Aelianus) van degenen die meenen sij te veel luyster noch houden, want groote effecten wacht hij daer niet van. Den Cardinael Infante souckt gelt te vinden wt vercopynge van heerlijckheden, om waertegens soo veel doendelijck te versien is bij contrarie placcaet van wegen desen Staet een yder genotificeert, dat soodanyge cooppen in de landen van contributie, waer de wapenen van dese landen commen, sullen werden gehouden als niet gedaen. De keyserse, naer meer als 12 dagen resistentie van die van Aecken ende beschieten van de stat met 270 schoten daechs, hebben met capitulatie inquartierynge daer binnen gecregen ende is bij den Keyser aen die van Calcar ende Santen ende andere Cleeffse steden geschreven sij de troupes van Picolomini in souden nemen, hetgene hier bedencken geeft. De ordonnantie van de hondert vijftich duysent guldens over de drie maenden secours, bij den heer Spierynck dus lange gesolliciteert, wert nu eerst gedepescheert, ende off die noch vooreerst de forme hebben sal die den heer Spierynck begeert en twijfele ick seer, alsoo eenyge den heer Camerarius favoriserende deselve op des gemelten Ambassadeurs name willen depescheren; doch dit en sal niet swaer zijn te redresseren. Uffo is Beria gans niet gunstych, maer bij Cimons volck vermach Gert seer veele. Eenyge provintien als Zeelant ende Groeninge hebben alrede continuatie van het subsidie voor een jaer geconsenteert; indien wt publycke insichten ware te wenschen. In Hollant is de schaersheyt van gelt seer groot, den 200den penynck is genouchsaem boven het haerstede gelt geconsenteert. Naer Polen is Monsr Pels met een brieff van de Staten-Generael vertrocken, heeft mij tevoren van nieuws sijnen zoon gerecommandeert, met verseeckerynge dat UEd. geen goetaerdyger ende activer verstant soude

connen kiesen, doch alsoo denselven sijnen soon op sijne reyse mede heeft genomen, versouckt, indien UEd. hem gelieft te gebruycken, twee maenden tijt eer die UEd. toe soude connen senden. Soo haest ick UEd. intentie weet sal ick sien deselve sijne Ed. bekent te maecken. Den heer Pensionaris Beaumont heeft mij voor desen verscheydemael ende noch binnen weynych dagen aengesproocken off hij niet soude mogen syen UEd. concepten de autoritate magistratus circa sacra [1]), waervan hij wel yet ten dienste van den staet soude willen gebruycken sonder verder communicatie. Ick sal garen weten wat ick daerop sal antwoorden. Wij hebben hier tijdyngen dat de Dunkerckers met 28 zeylen in zee sijn, doen groote diligentie om tegens wint op te commen. D'opinie is sterck dat het, gelijck ick voor desen hebben geschreven, op het eylant St. Martin is aengeleyt. Op wech hebben ontmoet een vlote commende van Bordeaux, Rochelle, Nantes, daerbij waren vijff convoyers; een van deselve vooruyt seylende ende daeronder raeckende ontdeckte hare gedeguiseerde vlagge. Die convoyer hoort men bij haer is verovert, maer de vlote is daerdoor gewaerschouwt om haer te salveren; hoe het afgelopen is weet men noch niet. Hoe het met de betalynge van de penyngen, aen desen Staet belooft, al gaet vernemen wij noch niet. Dat den hartoch van Beyeren groot devoir doet volck op de been te helpen, Gots marcheert, gelooft men hier ende wert gevreest, indien Rijnsvelt tegens hout (en) het Franse secours niet haest marcheert, de groote victorie van den hartoch van Weymaren van cleine operatie wesen sal. Desen 29 Martii 1638.

---

1) Het geschrift van de Groot „De imperio summarum potestatum circa sacra," door hem in 1637 opgesteld, zag eerst na zijn dood in 1647 te Parijs het licht. Zie *Bibliotheca Grotiana* I (Hag. Com. 1883), p. 24.

CLXXX.

Tijdingen uit Duitschland. Uitrusting van schepen tegen de Duinkerkers en andere binnenlandsche berichten.

Mijn Heere.

De saecke van Caesar meene ick de naestvolgende weecke weder bij de hant te nemen ende in cas van langer traineeren de insinuatie in forma te doen doen. Onder de hant heb ick het werck vrij wat geprepareert, hebbe opinie weder voorcommende beter sal gaen als te voren. De lichtynge van den Ceurvorst, die alreede sijn begonnen, sullen op de tijdynge gister avont aen de Coninginne ende sijne Altesse wt Engelant gecommen seer wackeren, prijsende sijne Mteyt niet alleen het dessein van den palsgrave, maer beloovende hetselve te seconderen ende bij provisie toeseggende te sullen senden vier hondert duysent guldens in gelt ende voorts poyer ende ammonitie van oorloge. Daer comt bij dat Gots versamelende sijne troupen in Westphalen, met deselve verlatende veele steden, opwaerts naer den Rhijn treckt, waerdoor avantage in die quartieren sal wesen te doen. Picolomini continueert ondertusschen niet alleen in sijn winterlegerynge in de Gulickse landen ende de stat Aaecken, maer heeft voren in het lant van Cleeff oock te commen, waer naertoe tot verseeckerynge van dese frontieren den heer Staeckenbrouck met het meerendeel van de ruyterie wert gesonden. De Dunckerckers, door storm ende contrariewint wederom binnen gecommen, sijn niet weder wtgelopen, ende sijn in Zeelant 6 scepen, 2 fregatten gereet, waerbij indien Hollant 8 conde vougen de vice-admirael Jan Evertse hope geeft dat hij haer te wtlopen soude verhinderen ofte immers haer dessein beletten. Wert oock hier alle devoir gedaen om soo haest mogelijck de scepen gereet te maecken. De articulen van de driejaryge alliantie tusschen Vranckerijck ende Sweden gesloten sal ick garen sien. Dat hertoch Barent soo wel wert versterckt gaet heel wel. De comste van Monsr Strade donderdach avont, in vier dagen van Paris hier gearriveert, sal buyten twijfel dienen om de preparaten tot oorloge te meer te doen

wackeren. Wat opinie UEd. heeft van de macht die dat Rijck int velt sal brengen sal ick wt UEd. brieven connen leeren; hier geeft men breet daervan op ende presseert Engelant seer dat desen staet naer Hamburch soude senden, daer Hollant niet seer lustych naer is, wt consideratie dat veele oordeelen Engelant ende Vranckerijck geen ander ogemerck te hebben als desen Staet tegens den Keyser ende het Rijck te engageeren, die sij nochtans openlijck als viant niet darven verclaren. De meenynge is dat yemant bij provisie sal werden gesonden om te sonderen wat daer gaens is ende te adviseren wat van die handelynge is te wachten. Den heer van Oosterwijck wacht op de vloote van den Admirael om te vertrecken. Naer eenyge mijne confidente mij rapporteren spreekt sijne Ed. met seer grooten loff ende reputatie van UEd., waeromme ick niet en oordeele dat UEd. redenen heeft om eenyge inadvertentien (want van quade intentie heeft sijn Ed. hem tegens mij geexcuseert) ten swaersten op te nemen. De Staten van Hollant commen acht dagen naer Paessen wederom bij den anderen. Uwen outsten wil ick wenschen geluck in sijn voornemen, doch het vervolch van studien, indien het humeur daertoe hadde gelopen, soude beter sijn geweest. Ick hope hij de vrinden in dese quartieren sal gedencken ende haer altemet van sijne brieven mede sal deelen. Desen 5 April 1638.

CLXXXI.

Hoe men in Rotterdam over De Groot en zijne vordering denkt. De gesteldheid van de landgravin van Hessen. Oorlogstoebereidselen. Ontmoeting tusschen Pels en d'Avaux. Gesprek met Van Lier over De Groot en verdere berichten.

Mijn Heer.

Een Noorthollantse reyse heeft de voorgaende mael mij het schrijven beleth. Indien den outsten van de Uwe op

soo goede spoor ware als den tweeden, die het beste heeft vercoren, ick soude oordeelen sij beyde groote redenen hadden om op Brasyl niet te willen dencken, doch vreese hij in de electie die hij heeft gedaen prefereert het meeste peryckel met het minste profijt. Ick wil wenschen dat het anders wt mach vallen ende oock garen daertoe sooveel in mij is contribueren raet ende daet, waertoe ick alreede in mijn schrijven aen mijn suster een voorslach hebben gedaen [1]), die UEd. sal gelieven te examineren, ende voorts naer dat dienstych oordeelt te dirigeren. Tot Rotterdam ben ick gisteren weer geweest ende is mij toeseggynge gedaen, dat de saecke op huyden in de vroetschap, die soude vergaderen, wederom soude werden gebracht; ten minste sal UEd. connen sien off mijn devoiren bij eenyge van de contrarierende partije eenyge vrucht sal hebben gedaen. Int generael vinde ick dat UEd. is bij de regeerders, van wat humeur sij oock sijn, in seer groote gunste, maer de grootheyt van de somme deterreert selffs de beste. De burgemeester Puyck seyde mij noch gisteren dat hij met de veranderynge eerst in de regierynge was gecommen, maer niet anders conde oordeelen ofte UEd. hadde de stat ende het lant groote diensten gedaen, dat men UEd. met gewelt hadde geopprimeert ende den Advocaet Oldenbarnevelt vermoort, ende wenschen veele, die doen ter tijt volchden de triumpherende partye, dat hare maximes mochten hebben gesucumbeert, siende dat tsedert is gevolcht niet een reformatie (soo spreecken sij) maer een deformatie in kercke ende in staet. Evenwel seggen die sulcke tale houden dat, hoewel sij verstaen de stat UEd. ongelijck doet indien UEd. geen contentement en geeft, dat sij niet souden connen toestemmen de reparatie tot laste van de stat soo hooch als sij bij mij wert gepretendeert, ende nochtans soo limitere ick mijnen eysch binnen de verschenen tractementen. Haer reden is: omdat de stat niet can werden geimputeert het ongelijck UEd. aengedaen. Alle hetwelcke ick te breeder verhale, niet omdat daer niet

---

1) Deze brief is niet aanwezig.

op en valt te antwoorden, maer opdat UEd. mach oordeelen dat wij beswaerlijck met gemack sullen geraecken tot onsen voorslach, hoeseer die oock is gemodereert. Ick sal niet rusten voor ick ten eenen ofte ten anderen een eynde daervan maecke, want dit lopen, dat lange heeft geduyrt, mij begint te verveelen, ende met wtstellen is niet te winnen, alsoo dagelijckx nieuwe veranderyngen vallen. Indien beyde de Uwe, die bij de hartoch van Weymaren sijn, genegentheyt hadden om bij goede occasien mij mede te deelen hetgene daer passeert, het en soude haer niet ondienstych nochte mij onaengenaem sijn, ende sal Monsieur Vikevoort [1]), die nu derrewaerts gaet, de brieven goede addresse connen wijsen. De verstroyde Francoisen ontrent Maestricht sijn niet alleen weder versamelt maer hare troupes oock vermeerdert. De leste reveue, die den commandeur van Maestricht Golsteyn schrijft te hebben gesien, maeckten zij uyt vijfhondert paerden, twee hondert dragons, zeven hondert te voet, ende dagelijckx quam meerder getal daerbij. De vicomte de Turenne, die deselffde commandeert, heeft soo nu soo dan de affbreucke, bij de sijne geleden, op de keyserse gerepareert, ende sent dagelijckx in Brabant, Ceulen ende viantlijcke quartieren brieven, met des coninckx wapen gesegelt, daerbij sij tot opbrengen van contributie werden gesommeert, welcke oock verdwaelt sijn geweest tot in de Meyerye van den Bosch ende districten onder dezen Staet behorende, waervan doleantie sijnde gevolcht reparatie is gedaen. Den heer Milander is van hier weder naer de lantgravinne gereyst, doch sonder volcomen asseurantie van assistentie, die hij garen mede hadde genomen. De gedeputeerde van desen Staet, van de lantgravinne gecommen, refereren, dat deselve wel is geresolveert met de exspiratie van de treves het oorloge te continueren; oock soo sijn tot noch toe hare V. G. van den Keyser sodanyge conditien niet aengeboden, die sij soude connen accepteren, souckende den lantgrave van Dermstat bij dese gelegentheyt sijn voordeel te doen. Het maecken van de tresves is de

---

1) Joachim Wicquefort, agent van Bernard van Saksen-Weimar.

lantgravinne sonderlinge avantagieus geweest, sijnde daerdoor Cassel, Siegenem, Dorsten ende andere plaetsen die pericliteerden van vivres ende andere nootsakelyckheden voorsien, Cassel oock van een gouverneur, op dewelcke de lantgravinne haer volcomen mach vertrouwen, soodat verstandyge oordeelen sij den Keyser met die handelynge een groot voordeel heeft affgesien. Naer Vranckerijck sent hare V. G. om bij den Coninck op secours aen te houden ende oock verseeckerynge te crijgen om in cas van nootsaeckelijckheyt te vinden een plaetse van retraite ende eerlijck onderhout. Een Sweetse gesant heeft de gemelte lantgravinne niet weynych geencourageert, haer verseeckerende dat den gen. Bannier, naer sijn secours sal aengecommen sijn, in het velt sal brengen twintychduisent man te voet, vijfthienduisent paerden, hetwelck hoewel seer veel is, nochtans in presentie van de gedeputeerde van desen Staet bij de gemelte Ambassadeur soo hooch is geaffirmeert, dat hij voor geen eerlijck off geloofwaerdych persoon en wil werden gereputeert indien het effectivelyck niet en werde gepresteert. Bij ons worden alle devoiren gedaen om tijdelijck in het velt te commen ende met een goet leger, waertoe instantie wert gedaen tot het lichten van vierduysent waertgelders, daer de steden van Hollant difficijl in sullen wesen in dese schaersheyt van gelt ende groote achterstallen van de ordinaris troepen, indien door hope van een extraordinaris effort men niet en gelooft het oorloge, dat soo lastych valt, te vercorten. Off het bij Vranckerijck mede met soo veel ernst wert gemeent als men ons hier impressien geeft sal ick van UEd. garen verstaen. Dat de Westindische Compangie haer different onder den andere, sonder intercessie ende autoriteyt van yemant, heeft gevonden geeft niet alleen groot contentement aen de regeeringe maer aen de participanten int particulier, ende staen de actien daerdoor merckelijck te rijsen. Den handel wert vrij gelaten aen alle participerende ofte sodanyge, die het recht crijcht van de participanten die selffs niet handelen en willen, alle Brasilianen ende inwoonders gereputeert voor participanten, ende reserveert de Compangie aen haer alleen de negotie van de Negros,

het Brasiliehout ende ammonitien van oorloge. In al dit goet blijft een quaet, dat is dat op de zee geen behoorlijcke ordre wert gestelt, sijnde de 27 scepen wt Dunckercken gelopen eer de scepen hier vaerdych sijn geweest, die selve sijn geconvoyeert geweest met ses fregatten tot teynde het Canael, welcke fregatten hebben gevonden twee wel gemonteerde straetsvaerders, daervan sij een hebben genomen, een in de gront geschoten, ende is de vreese drie andere in de vlotes handen sullen sijn gevallen, die gesamentlijck geestimeert werden sesthien hondertduisent guldens waerdych. Door alle welcke desordren de regerynge seer wert gedecrieert, die daerdoor in meerder vilipendie geraeckt; waertoe sulckx sal wt commen is wel te bevrouden. Den Admirael toont goede resolutie om alles sooveel mogelijck te redresseren, slaet voor dat men hem binnen vier maenden van vivres soude versien, sijnde wel genegen al waer het een heel jaer zee te houden. Zeelant quyt hem in alle dese voorvallen seer wel, hebbende versamelt vijfthien scepen, daer zij den viant mede sijn gevolcht; maer men gelooft de vlote al behouden in Biscaijen is gearriveert. Waer de Spaense de Iren ende ander gescheept volck meenen te gebruycken kan men niet wel gissen. Monsieur Pels schrijft mij dat hij tot Hamburch passerende Monsieur d'Avaux hadde gesien, die hem seer contenteerde over de alliantie, die door sijn toedoen tusschen Vranckerijck ende Sweden is gesloten. De gemelte heer d'Avaux seyde onlanckx wt de Conynek van Denemarcken te hebben gehoort, dat hij noyt sal verstaen dat Polen eenyge tol ofte zeetoelaeg op de zee ofte Dansijckse reede sal aenstellen. Graeff Curts [1]) meende Monsieur Pels dat noch tot Hamburch, om van vrede te spreecken, werde verwacht. Hortensius [2]) is naer Galilaei met ordre van de Staten-Generael verreyst. De heer van Beaumont hebben ick UEd. excusen gedaen. Dese weecke

---

1) Graaf Kurtz, gezant van Oostenrijk.

2) Martinus Hortensius, hoogleeraar in de wiskunde te Amsterdam, werd naar Galilei gezonden om kennis te nemen van diens waarnemingen in het belang van de zeevaart. Hij ontving wel het reisgeld, maar bleef te huis. (Resol. v. d. Stat. Gen. van Febr. 1638 en 28 Sept. 1639).

vertreckt den heer van Oosterwijck met last om den Conynck ende Coninginne van Vranckerijck over de dracht te congratuleren. Sijne Ed. meenynge is met UEd. in goede correspondentie te gaen, modo per te liceat, daer ick niet aen wil twijfelen. Homo est minime malus qui, si quid peccat, candore peccat, ende daerom kan men profijt bij hem doen. Dese dagen vraechde mij waer aen UEd. aenstoot hadde genomen, opdat hij voor 't toecommende het mochte remedieren, niet wetende ergens in te hebben gefailleert, als UEd. tracterende gelijck hij de Ambassadeurs van Engelant doet. Waerop bij mij werdende geantwoort hetselve van UEd. niet te hebben verstaen, meende dat ick het deguiseerde. Twee schepen sullen sijne Ed. brengen tot Diepen, die een seer groot getal Nederlanders om de seeckerheyt accompangeren. Het rendevous van de troupes die voor den Cheurvorst werden gelicht is tot Meppen; alle commissien sijn wtgedeelt ende rekent men noch niet hoger als tusschen vier, vijff duisent man te voet, twee duisent ruyters; eer den palsgraeve selffs vertreckt sal het wel ses weecken sijn. Een regiment te paerde sal prins Robbert [1]) leyden. De Sweetse troupes van Kin sullen haer met de palsgrave vougen. Een collonel van de religie, in Ierlant wel bekent, presenteert aen de Churvorst drieduisent Iren te leveren op sijne costen tot Meppen, mits sij dan worden getracteert als andere ende den palsgrave permissie crijge om die wt het lant te voeren, ende die en werden onder de vijffduisent man niet gereeckent. Een schip wt West-indien commende, geladen met 400 kisten suycker voor de Compangie ende 200 kisten, die de Oostindische scepen wt een veroverde barque onderwege daerin hadden gescheept, is omtrent Irlant met hondert mannen vergaen. Den gouverneur van Mastricht, vernomen hebbende ses compangien ruyters met eenych voetvolck logeerden ontrent Namen, hadde gezonden alle de ruyters die hij binnen hadde met de Fransche om die te besoucken, doch de Spaense ruyters, daer lucht van hebbende becommen, sijn door-

1) Robert of Ruprecht, zoon van Frederik V van de Paltz.

gegaen, latende in de noot de infanterie, daer van 80 zijn gevangen, de reste nedergehouden; groten buyt, schrijft hij, van gelt ende bagagie is bij de onse becommen. Van den soon van Monsieur Pels sal ick met den heer Spierynck spreecken ende soo geen difficulteyt bij deselve en vinde UEd. intentie daernaer Monsieur Pels bekent maecken, opdat UEd. niet lange blijve gediscommodeert ofte met te seer te haesten ondanck en begae. Desen 19 April 1638.

CLXXXII.

Goeden raad aan de Groot. Het verraad van Maastricht. Berichten uit Duitschland en West-Indië.

Mijn Heer.

Als ick bij mij selven herdencke den gepasseerden tijt ende de violentie tegens veele van de beste van den Staet bij eenyge gepleecht, die de wetten van het lant ende privilegien hebben met de voeten getreden om de regierynge te stellen naer haren appetijte, soo vinde ick dat UEd. groote redenen sijn gegeven om sijne affectie te trecken van een lant, daer UEd. soo wel van hadde gemeriteert ende soo qualijck van is geloont. Maer daerbeneffens mij voorstellende dat het een goet Christen geensins is geoorloft ontfangen leet te wreecken, nochte een goet burger betamelijck een ongelijck bij weynyge aengedaen tegens eenen ganschen staet te willen resenteren, soo commen altijt bij mij te prepondereren de redenen, waeromme het best is het quaet met goet te loonen, ende liever sijne oogen te slaen op soo veel duisenden wel geaffectionneerde als weynyge die de macht hebben geusurpeert ende de meeste menichte geabuseert, latende voorts het oordeel aen de commende euwe, dewelcke sonder passie ende intrest sal connen oordeelen. Dese insichten worden des te meer bij mij versterckt als ick alles overslae met een polityck ooge, niet wel connende sien dat particuliere, die van geen legers disponeren, int

regard van degene die de macht in handen hebben yet connen doen, dat sonderlynge bij haer in consideratie comt; dat oock het leet, van machtyger ontfangen, beter met dissimulatie als resentiment wert te (*sic*) overkommen, hebbe ick altijt gevoelt. Ende impressien te laten aen de sijne tegens een staet, daer veel veranderyngen in connen vallen, weet ick niet off ergens toe kan dienen. Alle welcke consideratien op dat stuck lopende ende veel meer andere die daerwt vloyen hebbe ick tot beantwoordynge van verscheyde pointen in UEd. schrijven van den 17 Aprilis willen premitteren ende UEd. erimeren, opdat de rupture die UEd. met den heer van Oosterwijck voorheeft, dewelcke naer ick kan mercken nulla peccavit malitia ende bereyt is sijne faute (te) corrigeren, niet als met wel bedachten raet en werde voltrocken. Waerop ick verder niet en sal insisteren, ne videar velle ipsius litem meam facere. Wat belanckt den heer Staeckenbrouck, deselffde is met sijne troupes al eenyge dagen in garnisoen geweest, alsoo de keysersche het lant van Cleeff laten ongemolesteert. Dat Engelant tweehondert vijftichduysent guldens aen den palsgrave sent in gelt, de reste in ammonitie, hout men hier seecker, gelijck mede dat de lantgravinne in het oorloge continueert. Tot een vrougen optocht wert alles geprepareert, sijnde Monsieur Destrade over vier dagen van hier vertrocken, ende is d' opinie de legers tegens halff Mey den anderen de rendevous hebben bescheyden. Den grave van Hanau, die men meent niet lange kan leven, mocht de Keyser sijne stat wel garnisoen verseeckeren. Wt Polen wachten wij nu den Rijckdach is gescheyden seeckere tijdyngen, doch seyt mij Artisoski dat noch den tol, noch de ordre voortganck hebben sal. Aan het verraet van Maestricht sijn, gelijck ick wt de confusien hebbe gesien, verscheyde geestelijcke en eenyge Jesuiten schuldych. Bater rector [1]), die van de sijne beschuldycht wort, was noch ter tortuyre niet geweest. Die de geestelijcke willen verschonen geven voor als off dit waer een gesocht pretext, dat odio

1) Lees „Pater." De rector der Jezuiten was Johannes Baptista Boddens. Zie Aitzema a. w. Dl. II, blz. 571.

religionis ende om die ordren quyt te maecken geschiet, doch qualijck. Den biscop van Ceulen heeft geschreven aen den commandeur van Maestricht, oock aen den Staet, dat de crimine laesae M^tis^ de kennisse competeert aen gedeputeerde, die soo bij sijne Altesse als de Staten van Brabant daertoe werden gedaen; dat hij bereyt is de sijne te senden, versouckt de Staten sij van gelijcke willen doen. Waerop den commandeur over het chrijsvolck heeft geantwoort het voornemen geweest te sijn het garnisoen wt de stat te jagen ende de sorge ende de kennisse daervan hem is vertrout. Wt de confessien bij de geapprehendeerden gedaen blijckt evidentelijck dat de geestelijcken int generael qualijck tot desen Staet sijn geaffectionneert, soo dat licht ander ordre als bij de capitulatie is besproocken in die stat sal moeten worden gestelt. Boven de twee scepen, daervan in mijnen vorigen is vermaent, sijn noch drie straetvaerders bij de Dunkerckers genomen, hetwelck een groot verlies is voor desen staet. Den Admirael wacht ordre om met 13 scepen, 2 jachten in zee te lopen, ende den heer van Oosterwijck om met hem te vertrecken. Onse Portugesen tot Amsterdam hebben tijdyngen wt Vianen dat de Bahy is bij de onse verovert; wat daervan is moet de comste van scepen ons seggen, dat weten wij dat de Compangie yet notabels voorhadde. De lantgravinnes troupen worden met de garnisoenen gehouden op 13000 man. Den palsgrave is naer Campen doch wert corts weder hier verwacht. Het aennemen van de waertgelders is noch niet geconsenteert, twijfele evenwel niet ofte sal volgen. Sijne Hoocheyt, die drie accessen heeft gehadt van een derdendaechse coortse, is wederom wel. Een persoon, auteur van de brugge, voor desen ontrent Hulst gebruyckt, die eenyge bruggen onlanckx voor den Conynck van Vranckerijck heeft gemaeckt, heeft hem uyt dese landen geretireert, men meent naer den viant. Wat Rotterdam resolveren sal moeten wij dese weecke hooren, alsoo tot den boondach de resolutie over onse saecke is wtgestelt, omdat het collegie dan compleet sal wesen ende lestmael eenyge absente waeren, welcker presentie dienstych was. Desen 26 April 1638.

CLXXXIII.

Aanbeveling.

Mon frère.

Een goet vrient van Alcmaer, wiens hulpe ick in die quartieren gebruycke, heeft begeert ick aen UEd. soude recommanderen den brenger deses, wiens grootvader was den burgemeester Coelenburch, die UEd. heeft gekent. Ende alsoo ick weet dat UEd. alle jongeluyden wt dese quartieren, die alleen commen met haer eygen recommandatien, gewent is goet onthael te doen, soo hebbe ick een persoon die mij vrienschap doet mijne brieven niet connen weygeren, niet twijfelende ofte mijne intercessie voor een de burgemeester Graeff[1]) in maechschap bestaende ende gesprooten van ouders, die de goede sijde altijt hebben gevolcht, sal UEd. niet onaengenaem sijn. Dat den president Cromholt[2]) sijn outoom is hebbe ick hier noch bij moeten vougen, is het niet om mijne recommandatie te becrachtygen, ten minsten opdat UEd. daerwt oordeele met wien hij is geapparenteert. Ick sal bij occasie UEd. garen wederom dienen, ende blijven

UEd. dienstwillygen broeder
N. v. Reigersberch.

Desen 30 April 1638.

CLXXXIV.

Het verhandelde te Rotterdam. De krijg in Duitschland. De conspiratie te Maastricht.

Mijn Heer.

Ick sal beginnen van UEd. particulier, hetwelck, hoeseer bij mij gestadych wert gemoveert, nochtans niet en

---

1) Jacob de Graeff, meermalen burgemeester van Amsterdam.
2) Mr. Nicolaas Cromhout, president van het Hof van Holland.

promoveert. Woensdach lestleden, omdat de saecke verscheydemael in de vroetschap gebracht sijnde mits eenyge absentie telkens was wtgestelt, vont ick goet bij missive de heeren burgemeesters aen te manen dat se mochte worden verhandelt op de boondach, wanneer het collegie van vroetschap gewent is compleet te wesen. Die missive is in de vroetschap gelesen, ende bij eenige gemoveert sijnde dat dien dach met voorgaende resolutie alleen was gededieert tot nominatie van magistraet, seyden men bij de resolutie onveranderlijck behoorde te blijven. De burgemeesters, die geen deliberatie hadden over mijn versouck sien houden, deden omvrage off men in het examen van de saecke soude treden ofte niet. Van tweeentwintych, soo sterck waren sij bij den anderen, verstonden XI dat men het werck bij de hant souden nemen, de ander elf wilden het tot een ander bijeencomste hebben verschoven. Ende alsoo niet dienstych was met weerwil van soo notablen getal daerin te treden, is de saeck wtgestelt. Soodat ick wederom nieuw werck hebbe om het aen nieuwe heeren te recommanderen, alle welcke moyte mij niet soude verdrieten indien ick ons een goede wtcomste conde beloven, maer considererende soo groote veranderynge in de regeerynge is gevallen, gelijck ick met een nevensgaende hebbe geadviseert, ende dat de minst gunstyge het meeste credyt hebben, kan ick niet te veel goets hopen. Desen morgen in presentie van de burgemeesters Besemer [1]) ende Goutswaert den burgemeester Jongeneel [2]) sijne nieuwe bedienynge congratulerende, drouch ick de heeren gesamentlijck voor mijn lang vervolch van soo billijcke pretensien, ende beloofden sij mij dat de naeste bijeencomste, die volgen sal naer de vergaderynge op vrijdach tot begeving van statsampten te houden, wanneer niet anders wert gehandelt, sij op de een maniere ofte ander een eynde maecken sullen. Ick kan niet anders doen als op de beste forme het voorder te recommanderen ende voorts te sien wat haren goeden

---

1) Adriaen Lenertsz. Besemer.
2) Cornelis Cornelisz. Jongeneel, de Jonge.

raet gedragen sal. In cas van langer wtstel sal ick met de insinuatie voortgaen. Het aennemen van waertgelders, hoewel bij eenyge steden hapert, die alvoren daerin te consenteren garen sagen middelen beraemt daerwt sullen werden [1]), sal buyten twijfel voortgaen, ende laet hem aensien yet notabels desen somer bij de hant genomen sal worden. Gallas, die men hout de Elve te passeren, meent men het oge wel mocht hebben op Emder ofte Oldenburger-lant ende soo de lantgravinne tot accoort te dwyngen, die tot noch toe geen aennemelijcke conditien bij den Keyser werden gepresenteert. Den grave van Oostvrieslant [2]), alsoo den tijt van het accoort tusschen sijn genade ende den lantgrave gemaeckt wt was, heeft aen Milander versocht sijne troupen wt sijne landen te retireren, opdat de keyserse ter oorsaecke van deselve daer geen intocht en doen. In plaetse van sulckx te doen heeft de heer Milander boven het volck datter alreede in was noch twintych compangien paerden daertoe gesonden. Hoe evenwel Gallas wt Oldenburger lant is te keeren, indien daerin wil, ende vandaer voorts wt Emder-lant wert swaricheyt gemaeckt. De Franse troupes omtrent Maestricht incommoderen alle de omliggende landen met de contributien, die den vicomte de Tureine invoordert. De ontdeckte conspiratie binnen Maestricht, daer den biechtvader van den hartoch ende de hartoginne van Bouillon, pater Vinck [3]), beleyder van wert gehouden, vermeerdert het credyt van den gemelten in desen Staet niet. Onder Aelianus hebbe ick gesien een secreet advys, van Brussel gecommen, medebrengende dat wert genegotieert om den comte de Soisons [4]) daer te crijgen, ende dat, hetwelck ick niet en gelove, den hartoch van Bouillon soude volgen. D'opinie blijft noch men hier vrouch te velde sal gaen. Sijn Hoocheyt, die welvaert,

---

1) Uitgevallen schijnt: „betaelt."
2) Ulrich.
3) Servaes Vinck, gardiaan van het clooster de
Zie boven blz 440 en beneden blz 461.
4) Lodewijk van Bourbon.

is tot Honselerdijck. Den Admirael loopt met XV scepen in zee. Den heer van Oosterwijck is naer Helvoetsluys. Desen 3 Mey 1638.

CLXXXV.

Resolutie van de Staten van Holland. Wat er in Duitschland omgaat. De zonen van De Groot en zijn neef Reigersberch.

Mijn Heer.

Dese mael hebbe ick dubbel deel gehadt, daerover ick mij ten hoochsten hebbe te bedancken, te meer omdat een van de twee brieven vol was van seer substantieele advisen ende beter gestoffeert als ick wel in lange hebbe ontfangen. Hope UEd. daerin sal continueren, opdat ick materie mach vinden om, off het daertoe t'eenyger tijt quam, voor de uwe yet te connen doen bij degeene die al vermach. De Staten van Hollant sijn gescheyden, hebbende geconsenteert den tweehondersten penynck die renderen sal anderhalff millioen, ende voorts in ander cleine middelen ende negotiatie van 1300^{m} guldens tot ontrent drie millioenen een halff. De vierduisent waertgelders sullen worden aengenomen. Op het secours van Sweden is geen resolutie genomen. De lantgravinne heeft naer d'expiratie van trefves d'hostiliteyt begonnen met het het overvallen van Paterborn ende ruineren van eenyge keyserse. Gallas is noch ontrent de Weser. Picolomini heeft met de Bergsche ende Gulicksche standen gehandelt de inquartierynge te verlaten voor vijffentwintychduysent rijxdaelders, dat moeten sij geven om te doen vertrecken die niet langer blijven kan, alsoo optreckt naer de frontieren van Vranckrijck. Den Churvurst van Ceulen ende hertoch van Nieuburch delibereren hoe sij de contributien, die den vicomte de Turenne van haer onderdanen vordert, sullen beletten; doch indien

waer is hetgene men hier gelooft, dat de gemelte vicomte met duysent paerden door Luxemburch naer Vranckerijck is gereden, soo houven sij haer daer niet verder mede te becommeren. Het voetvolck is noch ontrent Luyck. Bilderbeeck adviseert dat den hartoch van Beijeren hem in persone voucht bij het leger dat tegens hartoch Barent gaet. De lichtynge van den Churvorst avanceert tamelijck. Dat op de zee met meer ijver moet worden geleth verstaet men des te beter, omdat advisen commen dat den Conynck van Spaengien remitteert vijftichduisent croonen ter maent om tot d'equipage tot Dunckercke gebruyckt te worden. Wt Dansych schrijft mij Monsr Pels dat hij daer hadde verstaen dat de lantbotten, hetwelcke is den cleinen adel, veel difficulteyt tegens het heffen van den tol maeckten ende de stat wel geresolveert was haer van hare vrijheyt niet te laten verminderen, vertrouwende haer wel te sullen maintineren, ten ware haer opquame gewelt van wtlantsche hulpe. Ick sal niet versuimen aen te houden dat den soon met den eersten werden gesonden. Aelianus vint hem seer perplext, voorsiende genouchsaem soo het werck niet voortgaet de ruine van sijne broeders, ende haer voornemen kan hij niet favoriseren. Dat den tijt het getal van sijne vrienden hier vermeerderen sal kan ick niet sien. Onsen Neeff seyde mij dese dage dat hij hem seer peneux vint ende qualijck weet hoe hij van het werck van den tol spreecken sal. Met Caesar sal ick een eynde sien te maecken ende bij alle occurrentien UEd. ende de uwe garen dienen. Uwen tweeden, die nu bij ons is, bevalt mij heel wel, is van een geseggelijck naturel ende goet van oordeel. Bij Numerianus hope ick hem, als het tijt is, vrienden te doen vinden, ondertusschen hem hier alle mogelijck addresse geven, opdat hij t'eenyger tijt mach seggen: ingenio famae damna rependo meae. Naer onsen neeff Reigersberch verlange ick dat hij wt Italie comme. Heeft hij daer geleert de cunste van weynych te spreecken soowel als weynych te schrijven, soo sal hij hem niet licht verpraeten. Dan het schijnt dat degene die buyten sijn niet dierder en vinden als den inkt ende het pampier, hetwelcke in Duytslant min vremt is, alsoo het oorloge

aldaer veel pampiermolens heeft gedestrueert. Met Monsr Vickevoort [1]) vrienschap te doen hope ick UEd. hem wel sal bevinden. Desen 10 Mey 1638.

Ick kan niet sien off indien de handelynge te Ceulen moste vallen UEd. derrewaerts soude moeten gaen.

CLXXXVI.

Tijdingen van het oorlogstooneel. Het onderzoek betreffende de conspiratie te Maastricht. Verdere berichten.

Mijn Heer.

Ick sal blijde wesen als ick UEd. met soo goeden munte sal connen betalen, als ick met uwen lesten hebbe ontfangen, ondertusschen Uwe Ed. daervan bedancken ende versoucken hetgene van handelynge van tresves ofte vrede voort mach commen te mogen weten. De difficulteyten van de pasporten geremoveert sijnde sal resteren het intrest van den Cardinael ende van de Croone, sijnde veele van opinie dat sijn Eminenties securiteyt beter bij het oorloge als de vrede kan bestaen ende dat Vranckerijck Lorraine niet sal connen restitueren, sonder hetwelcke het huys van Oostenrijck naer sij meenen oock niet wel handelen kan. Alle de preparaten, die op de frontieren van Picardie werden gemaeckt, geven tot noch toe seer weynych apprehentie aen de Spaense, die Dunkercke, Grevelynge ende St. Omer met goet garnisoen hebben versien. Sij letten meest op hetgene hier voorgenomen mach werden, daer wij haest claerder in sullen sien, sijnde het rendezvous geleyt te Lith in Litoye, Bosch ende Crevecoeur tegens den twintychsten deser. Negenhondert

---

1) Hier zal Abraham de Wicquefort, resident van den keurvorst van Brandenburg te Parijs, bedoeld zijn.

wagens sijn aengenomen ende meent men de guarde vertreckt vrijdach, Sijn Hoocheyt dynxdach acht dagen; maer soo lange aldaer geen meerder haest wert gemaekt soo is apparent dat men hier niet te seer sal spoeden. Van de Churvorst lichtyngen vreest men dat niet veel sal vallen nu de keyserse, gecommen wt Rhinen ende Munster, op Meynacht omtrent twee uyren bij supprinse haer meester van Meppen hebben gemaeckt; drie compangien te voet, twee te paert, gecommandeert door eenen Hornick waren daerbinnen, Ferens was absent. Twee ritmeesters, die in dienst van de croone Sweden daer garnisoen hadden gehouden, sijn beleyders geweest van den aenslach ende hebben het volck aengebracht over eenen aerden beer, onder water gelegen ende van geen behoorlijcke palissade versien. Het verlies van die plaetse stelt in alarm de frontieren van Groenyngen, Overijssel ende Vrieslant, die alreede, doordien de keyserse haer soo naderen, roupen om versterckynge van garnisoen. Dat is het profijt van die lichtynge voor desen Staet. De Hessische vinden haer niet minder geincommondeert, die wt Oostfrieslant in Westphalen niet connen commen als over den bodem van dese provintien. Met het lichten van waertgelders gaet men voort, hoewel Hoorn ende Gouda, die op het welgevallen van haer principalen hadden geconsenteert, hare gedeputeerde desadvoueren. Den Admirael die met een wackere coude ses fregatten van den viant hadde genouchsaem beseylt, heeft die sien ontvluchten door een groote stilte onder benefice van hare riemen tot op de custen van Engelant, daer hij die hout met eenyge scepen beseth. Naer den brouwer Lantsman, den metser, een soldaet ende sijn vrouw tot Maestricht waren geexcuteert, ende Lantsman stervende persisteerde bij sijn beswarynge van pater rector ende andere Jesuiten, is pater rector den 12 deser oock ter tortuyre geweest, die niet verder wil advoueren als het dessein van een simpel soldaet, hem onbekent, te hebben gehoort. Pater Vinck, gardiaen van de Minnebroeders, soude oock ter scherper examen worden gebracht ende, soo men meent, den pater rector andermael, alsoo seer veel inditien ende stercke tot sijne laste sijn, boven de beschuldynge van

de geexecuteerde. Den heer Wolff [1]) is hier, maer weet niet wat hij brengt. De Franse ministres houden haer gelijck off haren Conynck, soo wanneer den palsgrave vijfduisent man te voet, drieduisent paerden sal hebben op de been gebracht, gelijck sijn voornemen was, dat haren Conynck tot onderhout derselve soo veel wil contribueren als hij soude doceren wt Engelant daertoe ontfangen te hebben. Den conynck van Engelant equipeert 20 schepen. De moite van Schotlant gelooft men hier dat noch duyrt ende dat de Aartsbiscop [2]) sijn autoriteyt met removeren van cloucke ende verstandyge meer ende meer souckt te stabilieren, tot welcken eynde men seyt de biscop van Lincol, quod melior vir esset quam ei, qui solus omnia vult posse, expediret, op een gesocht pretext in den tour is gestelt. Groot elogie van clouckheyt, vromicheyt ende vrijmoedicheyt wert den biscop van Lincol gegeven, mogelijck om den aertsbiscop te hatelijcker te maecken. Desen 17 Mey 1638.

CLXXXVII.

Over-Corn. de Groot. Verwachtingen van den veldtocht in de Spaansche Nederlanden. Staat van zaken in Polen. Verdere buitenlandsche berichten.

Mijn Heer.

Dat uwen outsten te Geneve wel was aengecommen ende onthaelt hebbe ick garen verstaen, wensche sijn voornemen voorts geluckych mach succederen, waerin ick altijt becommert ben geweest, soo om het groot peryckel van dat oorloge, alsmede dat de avancementen met de vrede daer sullen ophouden ende daernaer de hope om hier fortuyn te maecken seer sal wesen besneden. Soo veel ick oordeelen kan wt UEd. drie leste advisen schijnt

---

1) Herman Wolff, Zweedsch gezant.
2) William Laud, aartsbisschop van Canterbury.

apparentie [illegible] maer [illegible] bij [illegible] ende [illegible]. als [illegible] aent werck sal [illegible], [illegible] werden geprest[eert] [illegible] ook [illegible] dunckt mij dat alle de particuliere [illegible] met een generale approbatie naer hare waerde sal [illegible] worden gewogen, ende de machtigste [illegible] haer [illegible] sullen de swackste [illegible] willen helpen [illegible]. Dat yet notabels hier sonder een machtyge diversie van Vranckrijck bij de hant kan werden genomen is buyten apparentie, sijnde voor desen Staet niet van importantie te beginnen als in Vlaenderen, hetwelcke den viant wonderlijk vuldych bewaert, weynych tot noch toe in achtynge nemende hetgene de Fransoisen beginnen. Indien een leger van 25000 duisent (*sic*) man marcheert onder den heer van Chastillion, gelijck de meeste advisen seggen, mogen wij wat hopen; maer thien, twaelffduisent mannen sullen niet bestaen een intocht te doen ende een plaetse van importantie te attaqueren, sonder hetwelcke de ervarene oordeelen dat den viant, het volck van Piccolomini met eenyge van sijne ruyteren tegen de Fransoisen gebruyckende, macht genouch heeft om het leger van desen Staet het hooft te bieden. Sijn Hoocheyt vertrekt morgen, met meenynge om een dach te Buyren te vertouven ende voorts hem te vougen bij het leger, hetwelck off noch voorneemst renueren sal wert bij diegene, die meenen de Fransoisen eerst aent werck moeten wesen, getwijffelt. Tot noch toe is geen provisie nodych om een tocht over water off diep in het lant gescheept, maer het biscuit ende meel van het voorleden jaer is noch in voorraet ende can in vier, vijff dagen des noot claer sijn. Godt geve een goede dienstige mogen succederen ende dat wij niet ingeleyt en werden tot soo groote costen meer om anderen te sublimeren als ons selven te baten. Het veroveren van Meppen wert tot Ceulen ende elders in Duytslant hoge geestimeert, hopende dat daermede het voornemen van desen Staet ende de lichtynge van den palsgrave [illegible], beyde gaet evenwel voort, [illegible] sijne troupes, die [illegible] niet [illegible] wel te bedwyden [illegible] [illegible] brengen. Den heer [illegible] [illegible]

palsgrave te negotieren, werdende onderrecht dat Engelant alleenlyck een subsidie van 200.000 guldens met eenyge ammonitie, sonder dat werck vorder aen te trecken, heeft gedaen, is sonder yet te verrichten vertrocken. Wat in den Poolsen Rijxdach is besloten wert hier met verlangen verwacht. Brieven van den 13/23 Mey wt Warsouw bij Monsr Pels geschreven tonen dat men met den tol voort wil, indien Sweden ende desen Staet met vigeur haer niet en opposeren; doch heeft mij den heer Spierynck getoont brieven van den 27 wt Dansyck, meldende aldaer aengecommen was een post van Warsou, aenbrengende dat den Rijxdach buyten ordre was geprolongeert geweest ende den tol vernieticht. Naer d'advysen van Monsr Pels waren de Spieryngen bij den Conynck in groot aensien ende het huys van Oostenrijck crijcht in dat rijck groot beleyt, sijnde tot cancelier gecoren een persoon hetselve seer toegedaen. Het schijnt de Spieryngen eenige pretensien van over de hondertduisent rijxdaelders op de crone Polen maecken, daervan sij seggen obligatie te hebben, die sij aen den conynck van Polen willen vercopen; alle welcke proceduyren den heer van Northolm, als niet excusabel van een onverdraechelijcke ondanckbaerheyt, seer ter hart neempt, oordelende sijne broeders naerjagen haere eygen ruine. Ondertusschen hoeseer sijn Gestrenge sijne broeders tegensgaet gebruycken sijne affgunstyge hare proceduyren om hem hatelijck te maecken. In Schotlant formaliseert het heele rijck hem tegens het invoeren van de nieuwe ceremonien, soowel den adel als de geestelijcke ende de gemeente. Den conynck, om de alteratien daeruyt ontstaen te doen appaiseren, heeft de Schotse heeren, die hij aen sijn hoff heeft, derrewaerts gesonden, immers voor het meerendeel, want eenyge van deselve soo aensienelijck in Schotlant sijn, dat men twijfelt off hij die daer sal willen laten gaen. Het verdubbelen van den tol in den Sont, bij den Conynck van Denemarcken opgestelt, sal hier nieuwe becommerynge geven. Gallas hout hem noch aen den Weser ende met dreygementen van inlegerynge in Holsteyn, Bremen ende andere quartieren, versamelt veel gelts, over de vijffhondert duysent rijxdaelders, so men ons seyt, daerin die van Holsteyn wel hondertseven-

tych hebben gedragen. Daer blijvende kan hij ook desen Staet in alarm houden om haer niet te verde te engageren, wt consideratie dat hij bij ons, soo het perste, een inval soude connen doen, waerom te bedenckelijcker is off mijnheer den Prins yet notabels bij de hant sal connen nemen, immers aleer Vranckerijck macht genouch brengt in des viants lant. Mijne heeren de Staten schijnen met circumspectie, lettende op de voorleden jaren, te gaen, maer de troupes te velde sijnde sal de croone Sweden de vruchten die sij verwacht connen trecken, hetsij deselve in Vlaenderen off elders werden geoccupeert. D'advisen die Aelianus van Felix hadde becommen weet ick dat hij met UEd. Neeff heeft gecommuniceert ende dat hij daerop seyde dat Cimons ministers haer meesters abuseren. Indien Felix goet conde vinden dat Iovinianus bij occasien oock openynge van de sijne dede, mogelijck off het niet ongeraden wesen soude; doch buyten UEd. goetvinden sal hij daer niet in treden. Desen 24 Mey 1638.

Sijn Hoocheyt sal Woensdach avont te Lith wesen, waer hij oock de gedeputeerde van de Staten Generael tegens Donderdach avont heeft bescheyden, om verder te delibereren; het finael dessein sal veel hangen naer de macht daermede men van die kant den [viant sal] attaqueren. Bidde UEd. mij puntuelijck gelieve te adviseren.

CLXXXVIII.

Incident tusschen de Staten-Generaal en de Staten van Holland over een genomen schip. Buitenlandsche berichten.

Mijn Heer.

Thien dagen absentie, die ick tot Amsterdam in een revisie hebben besteet, sal reden geven waerom ick met den lesten ordinaris niet en hebbe geschreven. Mijn wedercomste is vrouger geweest als den eysch van het

werck soude hebben geeyst, indien een incident, hetwelck sonder onlust tusschen de vergaderynge van de Staten-Generael ende Staten van Hollant apparent niet sal werden getermineert, hetselffde niet hadde gestuyt. Daervan is de gelegentheyt int corte dese: Een Hollants schip, bij de Dunkerckers genomen, tot Dunkercke bij coopluyden van Londen gecocht ende aldaer, soo wert bij de impretranten van de revisie de saecke verhaelt, bij Engelse coopluyden uytgereet, ende met permissie van den Conynck van Spaengien genegotieert hebbende op de havenen van Rio de la Plate ende Angola, ende soo met goederen Engelsche coopluyden als andere, eenyge den gouverneur van Rio de la Plate toecommende, over ende weder varende, is bij een capiteyn ter vrijer nerynge van Amsterdam genomen. Die heeft de hooftofficiers in Tenerifa, een eylant in Canarien, aen lant geseth ende alleen met het schip opgebracht vier Portugeese matroosen, alsoo, quod etiam in confesso est, hetselve schip met Italianen, Portugesen ende andere natien was gemant, behalven twee Engelsen, die de eygenaers seggen op de reyse waren overleden. Tot Amsterdam heeft den fiscus bij edicte, dat is affixie van billetten, alle die de goederen souden willen bewaren geciteert, ende dat van 14 dagen tot 14 dagen; niemant comparerende naer vier defauten op het intendit van den fiscael is het schip ende goet bij de Admiraliteyt verclaert van goeden prinse. De sententie is gegaen in crachte van gewisde, sijnde naer de pronuntiatie van deselffde ses maenden, eer yemant hem heeft bekent gemaeckt, verlopen, daer niet meer als vier maenden open staen om tegens deselffde in revisie te mogen commen. Bij de vergaderynge van de heeren Staten-Generael is aen de Engelsche tegens den laps van dien tijt gegeven relieff precys ende voor soo veel nodych soude sijn, met de clausule (de beste practisijnen en sijn de extendeurs ofte octroyeurs niet) van relieff, voor soo veel men soude vinden te behooren. Hetselve is de heeren van de Admeyt niet onbekent geweest, gelijck oock deselve den dach tot de revisie gedesigneert met de genomineerde adjuncten was aengeschreven, die deselven dach mits absentie van een groot deel van haer collegie hadden ver-

socht voor eenygen tijt soude worden uytgestelt; hetwelck oock was geschiet. Ter bestemder stonde was voor de heeren van de Adteyt sonder contradictie van deselve ende met bijwesen van de adjuncten bij de impetranten van revisie geconcludeert in revisie, in behoorlijcke forme, die ick voorbijgae om cort te wesen. De gde. in revisie proponeren exceptie van niet-ontfanckelyckheijt, als obsterende gewijsde ende litissecutie. Veele hacquetten vallen op de formaliteyten, quae narrare longum esset et ad praesentem quaestionem nihil faciunt. Eyndelynge wert de exceptie gefundeert ende gedebatteert, ende de saecke gebracht sijnde in illis terminis dat soude werden geadviseert off d'exceptie geadmitteert off gerejecteert moste worden, ofte de gdens. geordonneert ten twee finen te antwoorden, omdat de redenen, daerop het relieff soude werden gefundeert, mosten werden genomen ex meritis causae principalis: soo beginnen die van de Adteyt te soucken dilay tot des anderen daechs, pretexerende voorgevallen occupatien, die spoedyge resolutien vereysten. Daechs daeraen, in plaetse van de vergaderynge aff te wachten, schicken ons die daer als adiuncten waren toe drie wt haer gedeputeert, om ons van wegen het collegie te kennen te geven, hoe dat sij, haer hebbende met de heeren van Zeelant beraden, waren onderrecht noyt eenych relieff in de Adteyt van Zeelant soo lange die was geerigeert, hoewel eenyge bij de Staten-Generael waren verleent, naer het verloop van de vier maenden was toegestaen; dat sij oock niet en wisten dat in de Adteyt van Amsterdam mede sulckx was geschiet, ende niet te connen oordeelen dat de vergaderynge van de gedeputeerde van de Staten-Generael de macht competeerde, indien relieffven met verminderynge van het recht, voor partijen vercregen, mochten werden gegeven, om hetselve ofte precyse ofte cum cognitione causae, inconsultis ordinibus van de provintien, voornamelijck de Staten van de provintie daer de geinteresseerde woonachtych waren, te octroyeren; met meer redenen daerop slaende, die vrij wat waren geanimeert ende precyser als men soude connen meenen dat behoorden voort te commen wt den mont van gedeputeerde van een collegie onder de Generaliteyt

resorterende ende gecomposeert wt leden van alle seven de provintien. Maer het woort wert gevoert bij den heer burgemeester Bicker, die in prejuditie van Hollant de Generaliteyt met meer als haer precise competeert — soo weynych als yemant van Amsterdam, die nochtans daervan niet prodigue sijn — soude willen adscriberen. Ons die dit voren wiert gedragen, sijnde in de ordinaris bedienynge ende eedt van de respective provintien, ende voor die tijt in de commissie van de Staten Generael, die van alle tijden de adjuncten sijn gewent te nomineren, docht niet geraden ons te formaliseren in de questie wat recht yder provintie int particulier, wat de Generaliteyt, wat de gedeputeerde ter vergaderynge van de Staten Generael is competerende, hetwelcke wij wilden laten ter decisie van de provintien onder den anderen, dewijle hetselve tot onse judicatuyre niet en was gestelt, vonden alleen veele consideratien waerom het fatsoen, bij de adteyt in dese saecke gehouden, seer bedencklijk was, waeromme wij de gedeputeerden ons toegesonden alleene voor antwoorde gaven, dat wij de redenen het collegie, dat wij wisten immers conden oordeelen niet eenstemmych was geweest, souden connen voorendragen. Alwaer wij hebben geremonstreert dat wij, latende het geschil hetgene de respective provintien aengaende de macht van de Staten Generael in dese ofte andere questien soude willen moveren ongepreiudicieert, in dese particuliere saecke sagen veele particuliere redenen, waerom wij de adteyt, een collegie van de Generaliteyt, wel in bedencken wilden geven, off dese hare consideratien tijdelijck wierden gemoveert; dat wij sagen desen cours groote onlusten soude causeren binnen ende buyten dat bij haer schip wiert geseylt [1]), twijfelende, off een relieff, si justa esset causa, want op het precys wilden wij niet urgeren, soude mogen werden verleent aen een vergaderynge, die sij soo veel defereerden, nademael praetori id apud Romanos competebat; dat de provintien om soo cleyne dyngen selffs niet conden werden geconfuteert, dat sulckx off de verga-

1) Wat hij hier en met het volgende „geconfuteert" zeggen wil, is niet duidelijk.

derynge van de Generaliteyt ofte de Admiraliteyt met de adjuncten selffs, soo redenen daertoe dienden, het verleenen van relieff mogte werden toegestaen; dat geen tijt bij de wetten geprefigeert ende daer bij defaut is geprocedeert, soo precys en is, ofte laeten toe relieven ob sonticas causas; dat hatelijck is mutatio per vim dominii; dat hier was dolus van den capiteyn, die de officieren die hij mede moste brengen aen lant hadde geseth ende daermede benomen het middel om de goederen te defenderen; dat den tijt van 14 dagen tot 14 dagen, idque hiberno tempore, quo navigationes sunt difficiles, soo cort was; dat citatio, quae fundamentum est judicii, nul was, ende daerom sij sonder revisie van nieuws voor denselven rechter behoorde te connen werden gehoort; dat de Adteyt alreede hadde toegestaen dat op de exceptie voor haer was gelitisconsteert, oock appointementen hadden op hacquetten helpen geven, de saecke oock was bepleyt ende dese wtvlucht pro denegatione justitiae bij de Engelse, daer repressalien wt volgen souden, apparent was te sullen werden genomen; dat ander consideratie moet worden genomen off yemant wettelijck sijnde gehoort ende gecomdemneert in revisie, naerdat hij heeft gehadt appel, met relieff soude willen commen, andere daer bij defaute op soo corte citatien, die hij niet heeft geweten ofte connen weten, is geprocedeert. Ten wiert oock niet vergeten aen te roeren bedenckelijck te wesen vremdelyngen, de wetten van wtheemse niet subiect, verder als sij commende in haer gebiet wt haer contracte ofte besit van goederen werden gemaeckt, te willen reguleren naer wetten, die obtineren daer men haer brengt met gewelt ende tegens haren danck: aliud esse an parti jus esset quaesitum, aliud an obsisteret lex, ne quis jus suum posset consequi. In summa: ons docht de Adteyt, indien reden hadde, eer moste hebben gesproocken als naerdat de saecke ten principalen bij playdoien, in publycke audientie gehouden, daer veel Engelschen present waren, soo bekent was gemaeckt. Alle hetwelcke ick UEd. te wijtlopyger hebbe willen communiceren, opdat UEd. daerwt soude sien hoe garen men nu in cleyne saecken soude repareren hetgene in soo notable is versuympt tot vercor-

tynge van de hoocheyt van het Lant, die qualijck is te repareren, soo veel voet heeft de geusurpeerde macht alreede genomen, hoewel die alle dagen meer ende meer tegens de borst is van veele goede regeerders. De conclusie is geweest int regard van dese particuliere saecke vrij wat matyger als wel was het eerste concept, het welcke scheen te lopen om de Engelsche de deure te sluyten. Doch, soo veel de macht van de Generaliteyt belanckt, daerin heeft men niet toe willen geven, hoewel de gedeputeerde van de andere provintien buyten Hollant ende Zeelant, haer vrij daertegens hadden geopposeert. De stat van Amsterdam hadde oock haren pensionaris in de Adteyt gesonden om dese saecke suspens te houden ter tijt de Staten van Hollant sullen hebben geexamineert, off dusdanyge relieffven bij de Generaliteyt, soo die in den Hage vergaderen, mogen werden verleent. Wat nu UEd. consideratien sijn, soo aengaende het verleenen van relieven bij de Staten Generael tegens den laps van de fatalia recusionis, als nopende de questien, bij hiervorens gemoveert, sal ick seer garen verstaen, om in het toecommende claerder in hetgene dese ende gelijcke materien raekt te mogen sien. Quid jus civile statuat, als bij defaut is geprocedeert, leert ons lex si praetor 75 dig. de Judiciis. Wat in Vranckerijck wert gepractiseert leert ons Rebuffus [1]), et quatenus jus parti possit auferri kan mij seggen UEd. bouck De iure belli et pacis libr. II, cap 14, N 7. Sed quando jus quaesitum dici possit ex lege quae obstat agere volenti, dat weet ick niet off claer daerin is gedefinieert, ende naer mij dunckt soo moet verschil wesen inter jus quod alicui adimitur et alicui conceditur; cum non omne mihi jus possit dici quaesitum quod adversario propter contumaciam in poenam aut alio modo ademptum sit. Quatenus etiam subditi Regum extraneorum subjiciantur legibus ordinandis judiciis apud nos praescriptis, si bona eorum ibi non sunt sita, neque contractus initus est aut locus solutioni assignatus. Wat de saecke ten principalen belanckt, voor soo veel die mij noch is bekent ende boven

1) Petrus Rebuf, Fransch rechtsgeleerde, gest. 1557.

mede verhaelt, wil ick mede garen UEd. bedencken weten. Ende daermede scheyde ick van dese materie, die ick wat confuselijck om de haesticheits wille hebbe verhaelt [1]). Een dynge moet ick niet vergeten, hetwelck ick bij occasie van dese revisie mede tot Amsterdam hebbe geleert, dat is dat de Staten Generael, soo noeme ick deurgaens met andere hare gedeputeerde, de sententie bij schepenen van Amsterdam tegens de heeren van de Adteyt gewesen hebben ex plenitudine potestatis, als bij non competente rechters gewesen, te niet gedaen. Voorts hebbe ick gevonden in die stadt goede genegentheyt tot UEd. ende seer goede maximes, doch weynych middel sien de heeren om het verloren recht te redintegreren; ende de gewoonte sal alles wat nieuw schijnt mettertijt gebruyckelijck maecken. Nu comme ick tot beantwoordynge van UEd. schrijvens van den 28 Mey, daer in mij buyten maten wel bevalt de goede apparentie die haer toont tot eerlijck employ van uwen joncksten, dat ick om veele consideratien garen sal sien gematureert ende op den voet die UEd. aenroert, dat is blijvende ontrent den persoon van den hertoch. Den outsten hope ick dat sijn selven niet en sal ontbreecken, ende andere recommandatie heeft hij niet nodych. Die hier is sal ick in mijn sorge houden, gelijck mede de saecke van Rotterdam, die ick met de eerste gelegentheyt weder bij de hant nemen sal. Het beleg van St. Omer kan men hier niet geloven ende seggen de Brabantse brieven dat Monsieur de Fontaine [2]), gouverneur van

---

1) Op een los papier komt nog het volgende voor:

Op de niet-ontfanckelijckheyt commen, mijns oordeels, dese dyngen te examineren: 1°. Off geen relieff in revisie naer verloop van den tijt, generalijck off specialijck van revisie voor de Adteyten te intenteren en kan werden gegeven. 2°. Off de gedeputeerde van de Staten Generael geen relieff connen geven 1 off niet precise 2 off niet om met kennisse van saecken te interineren. 3°. Off in dese saecke redenen sijn waerom geen relieff behoort te worden gegeven. Op dese ende andere consideratien, die UEd. beter sal considereren, bidde ick UEd. bedenckyngen, ende wat wijtlopych, met hetgene daervan dependeert, te verstaen.

2) Paul Bernard de Fontaine.

Vlaenderen, vier duysent man daer binnen heeft gebracht met provisie van ammonitie. Van Luyck schrijft men dat Picolomini door dat lant passeerde, soo men oordeelde naer Vranckerijck toe; dat waer sijnde apparent den mareschal de Chastillion sal moeten retireren, ende naer men ons segt dat waer sij commen met branden ende blayren huyshouden, soo schijnt haer meenynge niet te sijn belegerynge te formeren. Sijn Hoocheyt is noch te Lith in Litoye voren ende daerontrent. Den Ambassadeur van Vranckerijck sage garen hij remueerde, dat wij noch niet weten wanneer wesen sal, ende veel dependeert aen Vranckerijck, dat ick twijfele off in allen deele zijn belofte voldoet. Gallas blijft noch ontrent de Weser ende soo lange het Sweetse leger niet wert versterckt apparent niet bougeren sal, ende daermede blijven de bovenquartieren in apprehentie. Een habyl man is wt dese quartieren naer het Franse leger gereyst om van alle de gelegentheyt pertinent advis te geven. Veele hebben opinie den tresves tusschen den Keyser ende de lantgravinne van nieuws is geprolongeert. Milander comt tot Groningen om te trouwen met Madame de la Plate, mijn suster soo ick meene bekent. De saecken ter zee herstellen haer noch weynych; ses fregatten van den viant hebben een oorlochschip van Amsterdam, dat eenyge oostvaerders convoyeerde, ontrent het Vlie in de gront geschoten, een van de directeursschepen naar lange gevecht genomen. Den Admirael leyt voor Dunckercke, daer binnen dat in de dertych schepen worden toegerust, met intentie soo men meent om den Admirael te attaqueren. Den tol, schrijft Monsieur Pels den 6 Mey wt Warsouw, was voor het scheyden van den Rijxdach toegestaen, souden tegens den 25 Julij acht senatoren ende sooveel lantsboten op seeckere plaetse bijeencommen om met den Churvorst van Brandenborch over het stuck van de [pelauw] te vergelijcken ende soo het mogelijck met de stat van Dansyck oock te accorderen, welcke stat hij gelooft van hare liberteyt, porto ende stroomen niet en sal desisteren ende liever tot extremiteyt commen als de desseins van den Conynck obedieren. Den Conynck confereert dagelijckx met de Spieryngen, die laten verluyden dat sij

boven de 5 scepen van verleden herfst noch 4 andere toerusten, behalven noch 14 die uyt Hollant ende Spaengie sijne Mteyt toecommende thuys werden verwacht. Sij sustineren dat de leste tractaten met Sweden gemaeckt niet mede en brengen geen tol te mogen ontfangen, ende sulckx alleen de Sweden raeckt, die denselven ontfangen hebben, maer daermede niet benomen wert dat eenen Conynck geen tol die hij goet vint aenstellen mach, met approbatie van de Staten sijner landen; dat anders volgens dat tractaet, soo geinterpreteert, geen tol in Lijfflant souden mogen ontfangen; dat de Sweden haer oock wel wachten sullen hen met dese alteratie te moijen, ende ingevalle contrari geschiede dat het een gewenste occasie ware voor den Keyser. Het eenyge dat men meent dat dit voornemen, dat den Conynck sooseer pousseert, soude connen verachteren is de groote schaersheyt van gelt in dat rijck. Bij desen Staet is goet gevonden dat Monsieur Pels eenygen tijt sich tot Dansyck sal ophouden, om te letten wat voorder passeert. Tot Dansyck commende twijfele ick niet ofte sal mijne brieven vinden ende daeruyt sien hoeseer UEd. met het vertrouwen van sijnen soon is geincommodeert. Sijne Italiaense hant hebbe ick gesien ende is goet schrift. Aelianus sommeerde ick gisteren van nieuws, die persisteert dat eerst ordre moet verwachten, alsoo geen andere heeft gehadt als op Monsr. Heuft, die nu difficulteert; in vijff weecken meent hij bescheyt te hebben. Terwijle ick besych ben met desen te schrijven wert de Churvorst bagagie wech gesonden, dewelcke mede naer sijne troupen vertreckt. Hoe groot die sijn horen wij niet, dan versamelen onder Delftsiel. Den collonel Gorijn is desen morgen met eenych gelt wt Engelant gearriveert, gelijck mede Monsr. Strade, wt Vranckerijck commende, seyt dat St. Omer bij den mareschal van Chastillion is belegert, dat Monsieur de Fontaine vijff scepen met volck ende ammonitie van Grevelynge daerin hadde gemeent te werpen maer twee daervan sijn geattrapeert ende drie binnen geraeckt. Int veroveren van een brugge hadden de Francoisen eenych volck geslagen, ende driehondert op de plaetse nedergeleyt. De tijdynge van het beleg van St. Omer seggen oock de brieven van de

comte de Charois gecommen van Calis; off dat een concert is off rei historia twijfele ick, omdat Monsieur de Strade hier seyt dat den hartoch van Weymaren het rijck in marcheert, daeraen UEd. schrijven, daer ick mij vrij op verlate, mij seer doet twijfelen. Madame la duchesse de Chevreuse [1]) heeft bij haer Don Philippo de Sylva, voor desen gouverneur in het Palatinaet, ende Don Bernardijn d'Aspre, commende den eersten om gouverneur te wesen in het casteel van Antwerpen in plaetse van de comte de Feria; gesamentlijck sullen in Engelant yet negotieren met ombrage ofte hope aen dat Rijck te geven, waertoe de duchesse de Chevreuse bequaem wert geoordeelt. Voor den Prins van Orangie werden veele scepen opgehouden, allen boven de thien lasten. De Francoisen seggen haer volck loopt tot voor Brugge. Van het marcheren van Picolomini weten sij niet, ick hope sulckx niet en wert gedeguiseert om ons te engageren. Den Ambassadeur van Vranckerijck doet instantie dat pater rector de judicatuijre van Luyck overgegeven mochte werden. Hierbij dunckt mij dat ick het voor dese mael sal laten ende UEd. bidden om mijn gewonelijcke recommandatie, alleen hadde ick vergeten dat neeff Joh. Reigersberch [2]) is naer Malta, dat vrij wat los is. Desen 7 Juny 1638.

CLXXXIX.

Verschillende politieke en particuliere mededeelingen.

Mijn Heer.

Ick kan wel sien dat UEd. niet sonder groote redenen het oorloge van Duytslant voor dat van desen Staet voor uwe soonen heeft geprefereert, ende gelijck ick van herten

---

1) Marie de Rohan.

2) Zoon van Mr. Johan Reigersberch en Jacomina de Waart, geb. 1613.

wensche dat sij daer mogen becommen sodanych employ als sij meriteren, soo meene ick dat UEd. mij geen ongelijck geven kan dat ick altijt van opinie ben geweest ondienstych te sijn te groote vervremdynge tegens desen Staet ofte die meest daerin vermogen te toonen. Daermede scheyde ick van die materie. Hoe de saecken met Aelianus staen hebbe ick aen Constans geschreven. Dat UEd. advisen niet alleen met Neeff werden gecommuniceert, maer oock aen andere schriftelijck gegeven ende van hant in hant wandelen hebbe ick gisteren vernomen door de lecture van het dubbel van den brieff, die UEd. mij met den lesten ordinaris heeft gesonden, dissimulerende dat deselve van UEd. quam, hetwelcke ick UEd. niet hebbe mogen verswijgen. In Engelant is men madame de Chevreuse al moede. Tot recouvrement van Meppen is weynych apparentie, sijnde de troupes van den Churvorst noch seer clein ende niet wetende waer haer te versamelen. In de Lymers, daer ontrent ses hondert mannen bijeen waren, hebben de Cleeffsche ende Geldersche boeren haer daertegens gewapent. Den tresves van de lantgravinne is voor een maent gecontinueert ende hout men dat haer met den Keyser sal verdragen. Het gelt dat wt Engelant voor den palsgrave is gecommen is ontrent de drie hondert duysent guldens. Sijne Hoocheyt is nu met sijn gansche macht ontrent Zeelant off de custen van Vlaenderen. Graeff Willem was vrijdach voorhenen met 7 regimenten, die nu yet sal hebben getenteert, aen Cloppelsdijck, hetwelcke indien succedeert op Antwerpen is aengeleyt. De ruyterie was vrijdach tot Bergen, alwaer wiert gescheept; de successen sal UEd. wt Zeelant moeten hebben, hier is nu seer grote schaersheyt van tijdyngen. De Staten vergaderen den 29 deser. Graeff Maurits is met al sijn macht te schepe naer de Bahy. Artisosky meent het different met die van Dansyck ter oorsaecke van den tol gevonden sal werden. Pater Vynck, gardiaen van de Minnebroeders ende biechtvader van madame de Bouillon, is te Maestricht geexecuteert. Hij versocht een confesseur, die hem werdende geweygert seyde hij hem aen den generael confiteren soude; gynck geaccompangeert naer de executie met twee predicanten; op strate

een priester ontmoetende versocht van hem de absolutie, daerop hem geseyt werdende dat hij hadde voorgenomen hem aen Godt te confiteren antwoorde, soo wanneer geen ander middel daertoe hadde gehadt 'sulckx soude hebben gedaen. Pater rector, die nu wederom wel is, sal andermael ter tortuyre worden gebracht. Verwachtende tegens den naesten meerder materie eyndyge ick desen met mijn ordinaris gebiedenisse. Desen 14 Juny 1638.

CXC.

De inval van graaf Willem van Nassau in Vlaanderen.

Mijn Heer.

Ick gebruycke dese extraordinaire occasie, die mij geeft het affgaen van een secretaris van den heer Ambassadeur d'Estampes, om UEd. sooveel eer te adviseren, dat mijnheer graeff Willem sondach avont te Lyffkenshouck met negen regimenten, maeckende over de seven duysent mannen, is gelant, des snachts door den Doel gemarcheert ende door het verdroncken lant van Ketenisse tot in het lant van Waes, alwaer des smorgens ontrent halff vier uyren arriverende weynych resistentie heeft gevonden, ende sulckx oock datelijck verovert het fort Calloo ende Verbrouck, met een redoute tusschen beyden, mitsgaders het retranchement daer den viant in hadde gelegen, die door een stratagema van leege scepen, wel tweehondert in getale, te voren naer Philippine geseylt, naer den polder van Namen was gesackt. Tweeduysent boeren met acht compangien soldaten haer vertonende daernaer sijn met de eerste charge in de vlucht geraeckt, latende aen de onse drie cappiteynen met twee canons; seer groote successen ende die ons vrij meerder deden hopen, indien het vorder dessein van naer Burch te gaen ende daer het quartier dat daer leyt mede te forceren hadde connen succe-

deren, waerop ontwijfelijck het belech van Antwerpen soude hebben gevolcht. Maer de macht van de viant te paerde ende te voete heeft haer te groot getoont, soodat de onse alleen soucken hare conqueste te mainteneren ende is het mogelijck een vasten voet in het vaste lant te houden, het lant van Waes op contributie te brengen ende bij occasie dieper inbreuck daerin te doen. Tot dien eynde, alsoo den viant met groote macht daernaer toesackt ende apparent yet op de onse, eer sij in volcommen defensie sijn, sal soucken te attenteren, heeft sijne Hoocheyt noch vijfthien compangien tot secours gesonden benevens capiteyn van den Bosch, om te helpen letten hoe sij met wercken haer sullen verstercken. Het leege water heeft beleth dat vier compangien paerden gescheept mitsgaders eenych swaer canon niet heeft connen landen, hebbende de onse bij haer niet als licht canon, dat de matroosen door de verdroncken landen hebben gedragen. Een notable diversie, door een irruptie van de Franse macht in Vlaenderen, soude de onse, die in des viants lant sonder ruyters ende swaer geschut vrij veel, gelijck UEd. oordeelen kan, sullen hebben uyt te staen, grooten dienst connen doen. Wij verwachten dagelijckx met groot verlangen nader tijdyngen ende sullen seer blijde sijn als wij hooren d'onse tijt hebben gehadt van haer in volcommen defensie te brengen. De generael Bannier heeft een groot deel van sijn volck becommen ende wert de reste verwacht. Monsr Pels meent de saecke van den tol sal werden geaccommodeert. Dit met haest, met den ordinaris soo yet valt nader. Desen 18 Junij 1638.

In de belegerynge van Grol [1]) sal Uwe Ed. een pertinente caerte vinden, daerwt is te sien, hoe de onse sijn gemarcheert

---

1) Hij bedoelt het bekende werk van H. de Groot.

CXCI.

Krijgsbedrijven in Vlaanderen en ter zee.

Mijn Heer.

Wt den bijgaenden brieff, over drie dagen geschreven met meenynge om met een extraordinaris gelegentheyt te senden, sal UEd. sien graeff Willems tocht, wat obstaclen de vorder progressen hebben verhindert ende de consideratien ende discourssen die selffs bij de ervarenste ende best geinformeerde op die tijt daerover vielen. Tsedert sijn wij soo verde geinstrueert, dat gelijcke alle apparentie van groote progressen in die quartieren ons is benomen, soo oock alle vreese dat den viant ons het verblijven ofte de retraite, soo men die wilde doen, dat verde vandaer is, soude connen beletten. Groff canon, ammonitie van oorloge, vivres in soodanygen abundantie als men begeert, worden dagelijckx sijne Genade toegebracht. Het fort van Ste Marie hadden d'onse beginnen t'approcheren, maer alsoo den viant dagelijckx daer binnen kan crijgen ververschynge van volck ende alle behouften, oordeelt men dat daerin te continueren niet soude wesen als volck te spillen. Een traverse bij den viant gemaeckt was met force bij d'onse vermeestert, doch sijn wederom met verlies wel van hondert man daeruyt gedreven, ende het daer niet bij latende is het twee, driemael gewonnen ende verloren ende tot noch toe bij den viant behouden. Die van het gemelte fort approcheren iegenwoordych soo wel naer ons als wij naer haer. Ende den viant, apprehenderende de wercken van graeff Willem, streckende om daer voet te houden ende de twee gewonnen forten te vergrooten ende met een retranchement aen den anderen te trecken, versamelt sterck tot Beveren, met intentie soo het schijnt alles hem mogelijck tot verhinderynge bij te brengen. De deliberatie valt waer het leger van sijne Hoocheyt te wenden. Somyge meenen nu gelegentheyt is, dewijle den viant de bovenquartieren heeft ontbloot, sijnde de marquis de Lede met drieduisent man wt Gelder, Gennep, Stevenswaert, Venlo ende Ruermonde int lant van Waes gecommen,

dat men daer desseinen kan en behoort te maecken. Andere sagen garen op Hulst, Sas, Damme ofte Brugge wat wiert voorgenomen. De derde opinie is alle de macht in het lant van Waes te conjungeren ende sien wat daer voort vallen wil. Om te weten of het leste doendelijck was, is voorleden saterdach cappiteyn van den Bosch met eenyge andere ingenieurs van sijn Hoocheyt naer het Slijck, daer graeff Willem is gepasseert, gesonden omme te despicieren off daer een brugge, de distancie is driehondert passen lanck, soude wesen te maecken, waerover de paerden wt den Doelen met het voetvolck souden connen marcheren. Desen dach was geleyt om wt alle de voorslagen een resolutie te formeren, apparentelijck dat die vigoureuser wesen soude indien de progressen van de Franse legers beter waren. St Omer gelooft men hier is versterckt met 1500 man, merckelijcke quantiteyt van vivres ende ammonitie, gebracht door een quartier bij den viant opgeslagen, soodat de veroverynge difficyl, immers traech sal vallen ende aen onse macht weynych diversie geven, soo lange bij den viant geen verder intocht in Westvlaenderen wert geapprehendeert. Wt het accort van de lantgravinne, dat men nu seecker hout dat volgen sal, moet nootsaeckelijck sterckynge volgen voor de Spaense, verswackynge voor de onse. Binnen Meppen commen vier keyserse regimenten, die onse frontieren omme doen sien. Van versamelynge van de Pals volck is geen gewach, hoewel men sijne troupes begroot op 4000, soodat veel fatsoens soude hebben eenych groot dessein te formeren. Ende dit oorloge, dat soo in longeur loopt, ruineert de beste senuwen van den Staet, die niet bastant sijn soo groote legers te dragen. Ter zee is de ordre nu wat beter, houdende den Admirael Dunckercke, Oostende, Grevelyngen soo wel beseth, dat geen groote scepen daer wt en connen; aen de cleene hoopt het oock te beletten soo haest sijne fregatten, die dagelijck gereet sullen sijn, bij hem heeft. D'intentie van de directeurs is oock de schepen, als het nodych is, met nieuwe vivres voor de havenen van Dunckercke ende daer sij sijn te versien, ende de vloote wt te houden tot S. Catelina, wanneer de buysneerynge sal wesen gedaen. In Engelant is

een vlote van 14 scepen seylreet, maer men apprehendeert niet datse onse visschers sal molesteren. Van Mons[r] Pels wachte ick alle dagen tijdynge, ofte wel, indien hij de brieven die hem lasten daer te blijven heeft gemist, den man selffs. Den heer Spierynck is noch in Vrieslant. Dit is al dat wij hebben. Indien UEd. mij mede liberale wtdeelynge dede soude mij aengenaem sijn, UEd. bij eenyge occurrentie, gelijck de voorvallen wonder sijn, mogelijck oock niet ondienstych. Dat is mijn gevoelen. UEd. doe dat hem gelieve. Ick sal altijt blijven genegen om UEd. te dienen. Desen 21 Junij 1638.

Den Heer van Matenes [1]) ende van der Mylen hebben versocht ick UEd. hare gebiedenisse soude willen doen.

CXCII.

Nadere bijzonderheden betreffende de nederlaag in Vlaanderen. Algemeene en particuliere berichten.

Mijn Heer.

Het onordentelijck vertreck van ons volck wt Vlaenderen, juyst genouchsaem op denselven tijt als ick UEd. adviseerde dat bij ervarene wiert geoordeelt dat wij daer voet souden connen houden, soude UEd. mogen connen doen twijffelen dat ick bij andere qualijck was geinformeert ende door te licht te geloven UEd. hebbe geabuseert, indien deselve retraicte, soo ick dat wechgaen soo behoore te noemen, nootsaeckelijck ofte excusabel bij persoonen hen des verstaende wierde geoordeelt. Dan naer wij daervan werden onderrecht soo valt daerop vrij wat te seggen, off met reden off volgens het out gebruyck

---

1) Johan van Mathenes, lid van de Ridderschap van Holland en van de Staten Generaal.

sal UEd. wt andere connen verstaen. Soo veel isser van dat naer [1]) soo avantagieuse posten, die den viant aen het herte raeckten, ende soo wel met wercken gesterckt, dat een assaut op drie plaetsen vier continueele uyren met seer groot verlies furieuselijck gedaen, niet anders op de onse hadden geemporteert als een traverse ende onvolmaeckte redoute, voor de principale wercken opgeworpen, naer de middach, soo den viant tusschen den sondach ende maendach snachts ten een uyren was aengevallen, met seer groote confusie sijn verlaten, wt consideratie dat de soldadesque, seer met vechten van den ganschen nacht ende wercken in den dach gematteert, niet bastant wesen soude om den volgenden nacht te wederstaen een gelijck effort, dat met vers volck weder soude, soo boodschapten de overlopers, voorgenomen werden. De meenynge was geweest de plaetse met goede ordre te verlaten, dan soo haest last wert gegeven de paerden te schepen is gecommen schrick onder de soetelaers ende schippers, die door geloop ende geroep haer soo verde onder het crijsvolck, dat sonder vivres seyde niet connen vechten, heeft verspreyt, dat yder met confusie heeft gesocht hem te salveren, achterlatende het geschut tot 33 stucken, alle de amonitie, paerden van vier compangien, meest alle de wapenen ende in de veertych vaendelen, 83 soo groote als cleine schepen, tot seer groot disreputatie van een volck, daer den viant noyt, als het tijt hadde om hem te begraven, eenych voordeel op heeft connen doen. Tot Lijffkenshouck sijn door de Slijcken over de drieduisent soldaten aengecommen ende bij den viant over de tweeduisent gevangen, tot Bergen vijff, seshondert; soodat het getal van degene die werden vermist op verre naer soo groot niet en is als het geruchte int begin heeft gepubliceert ende niet tot drie- ofte vierhondert en monteert, ende daeronder geen officieren. In het gevecht hadden de onse haer seer mannelijck gequeten, alwaer hebben verloren den lieutenant collonel Hinderson, een Schotsman ende cappiteyn, doch den lieutenant collonel Caluwart is met sesthien wonden, daeronder een seer dangereux in

1) dit „naer" is overtollig.

het hooft, tot Bergen gebracht ende den lieutenant collonel Boshuysen, dwers door de schouderen geschoten, in den Hage. Caluwart loopt groot peryckel, sijnde een continuele coortse tot de quetsuyren geslagen ende is het hooft getrepaneert; het Lant soude daeraen verliesen een man van courage ende van dienst. Graeff Willem sal het een dier Vlaenderen sijn, hebbende niet alleen verloren sijnen eenygen soon maer de gunste bij veele van het crijsvolck ende reputatie bij de ingesetene van het Lant. Het gesalveerde volck wert naer de garnisoenen gesonden, daer de compangien sullen werden versterckt ende gewapent, andere in plaetse wederom in het velt gebracht, sijnde de intentie hetsij met offensie ofte diversie de geallieerden soo veel doenelijck de hant te bieden, hetwelck allerbest kan geschieden met het leger te brengen op den Vlaemschen bodem. Veele sal der hangen aen het succes van de Franse belegerynge, daer veele seer swaerhoofdych in sijn, nu de viant vrijder van sijne macht sal connen disponeren. Dat hertoch Barent meester sal worden van Brissac heeft men goede hope. Wt Dunckercke adviseert men ons dat sij daer sterck equiperen, wel tot in de dertych scepen, met meenynge soo het schijnt onsen admirael aen te tasten, die hart aenhout om de fregatten, die voor hem werden geequipeert, bij hem te crijgen. Van de lantgravinne heeft men noch geen ander opinie als dat sij sal met den Keyser verdragen, nietiegenstaende de offres bij Vranckerijck gedaen. Den secretaris Muller [1]) hebbe ick ten huyse van den heer Camerarius, waer hij logeert, wesen besoecken, met aenbiedynge van allen dienst; ende alsoo ick onder andere discourssen verstont dat hij bij den hertoch van Weymaren hadde geresideert, soo viel mij in den sin off bij occasie van sijn absentie onsen neeff qualijck soude doen de correspondentie wt die quartieren naer Sweden bij de hant te nemen; een middel om hem bekent te maecken ende te repareren quod antehac socordia possit esse peccatum. Uwe Ed. sal oordeelen off hij daertoe dient aengemaent. Neeff Johan Reigersberch vinde ick in allen deele goet dat soo haest

1) George Müller, koninklijke raad en secretaris van Zweden.

als bequamelijck kan wt Italien werde getrocken, ende alsoo UEd. daertoe sal hebben de meeste cracht soo wil ick UEd. die sorge hebben gerecommandeert. Monsr Pels is nu hier, doch om wederom met den eersten naer Dansyck te vertrecken ende eenygen tijt te verblijven; hij heeft mij desen morgen geseyt sijn soon met de eerste gelegentheyt naer Paris te sullen senden ende aen UEd. selffs te schrijven, warom ick UEd. van de tijdynge wt die quartieren geen mentie en maecke. Het bijgaende schrift is bij den soon geschreven ende wert mij geseyt dat hij de Italiaense hant seer veerdych heeft. Wat voorts belanckt de disputen bij Hollant tegens de Generaliteyt gevoert, wensche mede wel dat die op vaster fondamenten gyngen; doch veele sijn bequamer om te sien dat die autoriteyt haer schadelijck is als om te vinden hoe verde ende op wat maniere deselve dient ingebonden. Met Rotterdam hope ick wij haest de een off d'ander wtcomste vinden, de voorleden weecke hebbe ick die saecke bij goede occasie wederom ernstych gerecommandeert. Den Conynck van Denemarcken continueert in sijne lichtyngen, die hij sal gebruycken off om de keyserse wt Holsteyn te houden, ofte tegens die van Hamburch. Tot noch toe heeft Gallus volck noch in Holsteyn nochte het stift Bremen niet connen inquartieren ende is sijn volck seer verhongert. Het pacquet sal ick Monsieur de Summaise seeckerlijck doen toecommen. Blijve hiermede UEd. dienswillyge. Desen 28 Junij 1638.

CXCIII.

„Met Rotterdam hapert het noch." Staat van het Fransche en Staatsche leger. Staat- en krijgskundige berichten.

Mijn Heer.

Waer de boucken ende pampieren sijn die ten huyse van Driel sijn geweest soude mijn suster moeten weten.

Om de stucken, bij den heer van Duvenvoorde [1]) gelicht, te becommen is voor desen groot devoir gedaen, is daer middel toe sal een nieuwe preuve nemen ende in Zeelant commende oock bij de erffgenamen van den heer Boreel [2]). Twee resolutieboecken meen ick onder mij berusten. Dat is int corte hetgene ick weet te antwoorden op de vier vragen, die UEd. mij bij den sijnen van den 26 Junij heeft gelieft te doen. Aengaende de reste ende hetgene Aristoteles raeckt, gelijck UEd. blijft persisteren voor replycke, soo sal ick mede persisteren voor duplycque, voegende alleen daerbij om te concluderen: in hac causa leniter qui serviunt sapiunt magis. Met Rotterdam hapert het noch; die van geen goede intentie sijn vinden haer verseth, ende werde ick onder de hant geadviseert dat eenyge wel van meenynge soude sijn voor te slaen van de sententie met de resolutien van de stat te confereren, ende bijaldien deselve alleen is gestreecken over pointen bij UEd. met last wtgevoert alsdan contentement te geven, soo descrepantie wert gevonden in proces te brengen. Quo quid potest esse ineptius, want hoe sullen sij illatien ende andere pointen als een gevolch, gelijck de Uterse reyse ende anderen, connen onderscheyden? Ende wat reden is het, gelijck ick aenroerde bij die mij dit rapporteerde, dat UEd., die men wilde removeren omdat de statsrechte te veel voorstont, sal moeten boeten hetgene is verdicht ende versiert, gelijck veele pointen sijn, alleen om de saecke een glimp te geven? Mogelijck sullen sij haer beter bedencken, maer hebbe UEd. dit mede moeten deelen gelijck ick het hebbe ontfangen. Hoe het met Brisac afflopen sal verlange ick te hooren, als een saecke daer veel aen cleeft. Het Franse leger voor St. Omer vreese ick dat het aen vivres sal haperen, sijnde alreede een fort bij prins Thomaso tusschen Ardres ende de stat verovert. De gemelte Prins seggen de Vlaemsche tijdynge thienduysent man sterk is ende was Picolomini met vijffduysent te voet, drieduysent te paert naer Picardien ge-

---

1) Waarschijnlijk Jacob van Wassenaar-Duivenvoorde, admiraal van Holland en gouverneur van Heusden, gest. 1623.

2) Johan Boreel, raadpensionaris van Zeeland, gest. 1629.

trocken, apparent om diversie te maecken. Sijn Hoocheyt leyt noch tot Bergen, wachtende vers volck wt de garnisoenen, daer de gedevaliseerde henen werden gesonden. Dat ongeluck sleept meer met hem als het verlies van volck, dat over de seshondert niet en is, ende de disreputatie die ick seer groot estimere, want daerwt vloyen ongunsten, diffidentien ende jalousien. Graeff Willem is tot noch toe bij sijne Hoocheyt niet geweest, blijvende tot Lijffkenshouck om sijn verstrooyde troupes te amasseren. In de steden moet hij de schult dragen. De gevangenen sal den viant soucken op te houden, omdat sij desen somer niet souden connen dienen, ende een ongestuymycheyt, bij eenyge van de onse tot Lyffxenshouck gepleecht, die een Spaens cappiteyn, gevangen ende gerantsoeneert, soo hij om te vertrecken wt het fort gynck, op de brugge hebben gemassacreert, het bloet onstelt hebbende over veele cruautez, aen haer compangons in het slijck steeckende geperpetreert, geeft materie om dispuytes te maecken. Den heer Ambassadeur d'Estampes reysde vrijdage naer Bergen om, soo te oordeelen is, sijne Hoocheyt ist mogelijck te doen remueren. Aen het accort van de lantgravinne wert hier niet meer getwijfelt; een out quaet hetwelcke de ligues sijn onderworpen, dat yder sijn schoonste souckt. Milander meent men bij den Keyser is gewonnen; het stadhouwersschap van Cassel wert hem gedistineert ende meer, want somyge spreecken, off het gissyngen sijn weet ick niet, van een graeffschap. Soo wert de partije allenskens swacker. Wat te Hamburch omgaet hooren wij niet, Rusdorff [1]) gaet van wege den palsgraeff derrewaerts. De nombre van de nieuwe lichtynge weet mij niemant te seggen. Den Conynck van Denemarcken meent men off hem mede als entremetteur van vrede wil bemoyen. Binnen Maestricht is een cappellaen van St. Marie als mede aent verraet schuldych onthooft. Pater rector, soo haest becommen is, gelooft men weder op de banck sal commen om te weten de lijste van alle die schuldych sijn, daervan hij de beste kennisse geseyt wert te hebben, als sijnde naer het seggen van Pasman den beleyder van het

1) Johan Joachim Rusdorf.

werck. Een prinse, in Zeelant opgebracht, seyt den sesthienden April wt de Baia te sijn geseylt, waerin den vijffthienden van deselve maent graeff Maurits met veertych seylen was gearriveert, ende hadde twee eylandekens ingenomen. Dese barque seyt last hadde om in Spaengien de tijdynge van het beleg van die plaetse te brengen. De comte de Baignola was in Maert met vijfthienhondert man daer binnen gecommen, ende op de aencomste van graeff Maurits ettelijcke duysenden, wel tot 8000 toe, Portugesen ende slaven. Den schipper, gevraecht naer de vivres, seyt voor drie maenden genouch daerin was, maer op alles is weynych staet te maecken. Deele UEd. alle particulariteyten mede opdat ick van gelijcke milde wtdeelynge ontfange. Wat de Staten van Hollant, die nu bijeen sijn, ons wtleveren sullen sal UEd., soo het meriteert, vernemen. Desen morgen hebben de Staten Generael van ons, die op de revisie tot Amsterdam sijn geweest, rapport versocht van hetgene ons was bejegent, bij welcke occasie mij in den sin comt off, indien andere princen met corte termijnen, sonder relieff te geven, tegens onse ingesetenen contra naturalem aequitatem procedeerden, off wij de hare met gelijcke munte niet mogen ende behoren te betalen. Den soon van Monsr Pels staet om naer Zeelant te gaen ende met allen spoet over te commen. Den heer Muller is noch hier. Desen 5 Julij 1638.

Den heer van de Hoge ende de Wael [1]), die mij interpelleren dewijle ick desen schrijve, versoucken hare gebiedenissen.

---

1) Misschien Anthonie de Waal, raadsheer in den Hogen Raad.

CXCIV.

Ontevredenheid over het gebeurde in Vlaanderen. Staat van zaken in Duitschland en Engeland.

Mijn Heer.

Het vertreck wt Vlaenderen hoe het langer ende dieper wert ingesien hoe het meer regret causeert dat sodanyge avantagien, die, schoon sonder vorder progres genouch was den viant te beletten om eenych notabel dessein tegens desen Staet te formeren ende seer tot handelynge soude hebben gedient, sonder pregnante redenen soo veele oordeelen is verlaten. De bresche die graeff Willem in sijne reputatie hierdoor heeft geleden sal beswaerlijck werden gerepareert, want niet alleen de ingesetene van de steden maer oock de militie en contenteert haer niet van dat beleyt, waervan de gedeputeerde wt het leger off eenyge derselver aen Hollant schrijven dat hij nochtans in een vergaderynge van militaire ende politycke groote redenen heeft gegeven. Sijne Hoocheyt is geweest besichtygen eenige Vlaemse frontieren ende heeft graeff Willem het leger in absentie gecommandeert. Dat yet bij desen Staet voorgenomen sal worden heeft noch cleyne apparentie. Den Cardinael difficulteert de gevangenen te relaxeren, als becommen dans le pourpris, soo luyden sijne brieven, van de riviere daer geen quartier en is, sijnde oock int gevecht van d'een ende d'ander sijde geroepen dat daer geen quartier en was, ende wert seer geurgeert het exces bij eenyge van de onse aen een Spaens officier tot Lyffkenshouck begaen. Het quaet tractement onse soldaten aengedaen ende presentatie van twee, drie patacons op de hant doet veele derselver dienst nemen, waervan eenyge alreede wederom hier gecommen sijn. Van de officieren dit saisoen dienst te trecken moet men geen reeckenynge maecken, ende tot dien eynde meene ick de disputen bij den viant werden gemoveert. Het overcommen van het Sweetse secours, daervan 12000 sijn gearriveert, ende haer voornemen soude den viant soo connen distraheren,

dat daerwt occasie mochte worden genomen om andere resolutie te concipieren, daertoe dan soude helpen de aenbiedynge van een ruytersdienst die Milander doet, gelijck ick hebbe gesien wt sijne brieven van den 3 deser, daerbij hij schrijft het accort tusschen Darmstat ende Cassel was gemaeckt ende sij met de keyserse in gespreck souden commen; ondertusschen den tresves noch was gecontinueert maer seyt niet voor hoeveel tijt. Die hier best van de saecken oordeelen houden het daervoor, dat alle dese continuatien van tresves in een volcomen besluyt van vrede sullen eyndigen, sijnde de lantgravinne de eenyge die difficulteyt maeckt, Milander ende de steden daertoe, soo men gelooft, geinclineert, niet sonder achterdencken te geven van particuliere insichten, te meer dewijle de gemelte Milander [mennygen] wil funderen tegen desen Staet, aen dewelcke hij niet meer contentement, hier lest sijnde, heeft gegeven als hij seyt daer te hebben ontfangen, bijsonder aen ende van sijn Hoocheyt, met dewelcke hij niet wel eens conde worden over de inquartierynge in Munster, waer hij de onse wilde houden wtgesloten, dat soo niet wel aengenomen en wert. Den Conynck van Denemarcken continueert sijne lichtyngen, die tot ontrent 8000 mannen monteren, te suppleren tot 12000, dewelcke, naer Monsieur de Bellievre [1]) schrijft aen den ambassadeur Ro, daerdoor passerende heeft getoont groot miscontement te hebben van den Keyser ende niet te abhorreren om in de wapenen te commen, soo bij goede confederatie daertoe wert genodycht, seggende met geen tractaten van Prage ofte andere te sijn verknocht. Indien waer is, dat Aelianus gelooft, dat den Keyser het bisdom van Bremen aen den soon van den hartoch van Toscane heeft gegeven, soo mochten die propoosten bij den Conynck van Denemarcken wel worden gemeent, maer ick kan niet sien dat den Keyser om die obligatie sodanyge offensie soude willen geven. Dat oock gemelte Conynck bij Engelant soude worden aengebracht connen ons niet doen geloven den cours, die tegens desen Staet wert gestelt, wiens vianden niet alleen met alle secours van

1) Fransch gezant in Engeland.

coopmanschap van contrebande worden gestijft maer oock de ingesetene daervan met repressalien overvallen, ende dat ter oorsaecke van goederen, bij een sententie in revisie tegens Engelse tot Middelburch gewesen ende een provisionele sententie van de Adteyt tot Rotterdam, daer de saecke ten principalen kan ende behoort te worden vervolcht. Alle welcke vremde bejegenyngen souckt men met alle beleeffde middelen te rechten, want in plaetse van te practiseren den regel, quod quisque juris etc, isset soo verde, dat den Conynck aen de heer Joachimi hebbende geclaecht dat sijne onderdanen, de Scotten, met wapenen wt dese landen waren voorsien, daer reden van offensie hadde connen werden genomen, indien het haer hadde geweest geweygert, soo heeft men datelijck wapenen, die naer Schotlant werden gescheept, aengeslagen ende onder pretext niet aengegeven waren de verswegen geconfisqueert, de reste verboden wt te voeren; waerin de generaliteyt noch geen contentement genomen hebbende is van de sententie geappelleert, alsoo de oude ordonnantie, met contrari prattijcke geaboleert, confiscatie stelt van alle de goederen soo wanneer een deel is verswegen. Soo vol souckt men haer de mate te meeten, dat weynych helpen kan bij degene die occasie soucken om tegens eenen Staet, die mogelijck haer te seer involcht, haer te formaliseren. Dat Engelant met nieuw ofte notabel subsidie den palsgrave soude helpen toont hem niet ende verwacht men van de wervynge dit jaer niet bijsonders. Men vreest oock dat, tensij de Schotse saecken met sonderlynge wijsheyt werden beslecht, het in dat Rijck niet wel en soude gaen, sijnde den marquis de Hamilton tsijnder aencomste van niemant in het particulier gesien ende willen hem niet hooren als int publyck, haer niet contenterende dat de nieuwe ceremonien worden achtergelaten, begeeren een parlement ende met soo veel vrijheyt, als de parlementen hebben gehadt eer den Conynck Jacobus aen de croone is gecommen. Andere seggen daerbij dat sij oock begeeren dat de Engelsche een parlement werde geconsenteert, om dat Rijck daermede tot haer te trecken, ende dat sij alreede provisie hebben gedaen van wapenen voor

60.000 mannen, ende dat den Conynck over dit werck niet weynych is gealtereert. De belegerynge van Brissac hout men dat hertoch Barent, hoewel 500 malderen corens daerin sijn gebracht, continueert. Aen vivres vreesen veele het de Fransoisen voor St. Omer sal haperen, soo sij alreede daervan niet wel, gelijck den gouverneur van Calis verseeckert, en sijn voorsien. Den Ambassadeur van Vranckerijck is noch in het leger. Den soon van Pels vertreckt over Douvres, omdat geen ander commoditeyt en vint; t sijnder aencomste wil ick hopen liberalijck van alles bij UEd. te sullen werden geinstrueert. Voor Rotterdam sal ick sorgen ende voorts daer ick kan UEd. dienen. Desen 12 July 1638.

CXCV.

Het beleg van St. Omer. Over den zoon van Monsr Pels. West-Indische en andere berichten.

Mijn Heer.

De goede successen van Vranckerijck in Spaengien ende Italien connen ons naer hare waerde niet verblijden, om de onseeckerheyt daer alle de Brabantse ende Vlaemse advisen ons in houden van het onset van St Omer, dat wij de gemeene saecke prejudiciabelder houden souden als alle andere avantagien voorderlijck. Wij willen hopen, doch met seer groote vreese, dat daer beter sal wesen gesorcht. Daeraen hanckt niet alleen hetgene van dese sijde (daer nieuwe preparaten toe sijn) souden voorgenomen werden, maer oock mogelijck de resolutie van de lantgravinne, ende ten deele die van den hertoch van Weymaren ende generael Bannier. De moeite die Rotterdam mij geeft sal mij niet verdrieten mochte ick wat goets wtrechten, doch twijfele seer daeraen. Neeff Iohan Reigersberg sal de hitte moeten laten passeren eer hem op den wech begeeft. Dat den soon van Monsieur Pels aen yemant anders soude hangen hebbe ick

geen reden te geloven, maer wie oock werde gebruyckt moet met circumspectie werden vertrout, soo veel embusches werden diegene die dienst connen doen van alle canten geleyt, minst wt desen Staet, daer men qualijck yemant weet die het publyck soo veel behartycht. Soo hij lest wech soude gaen gaff ick hem die vermanynge dat aen niemant most schrijven als aen sijn vader ende dat selden. UEd. sal weten waermede hij in sijn devoir sal wesen te houden. De vader is wel geaffectioneert, vinde evenwel niet dienstych te toonen dat men soude vreesen hetgene niet als met wel toesien is te precaveren. Tot vertreck porre ick seer aen, faute van gelegentheyt heeft hem tot noch toe opgehouden. Van het publyck moet UEd. nu niet sonders verwachten, alsoo men siet op hetgene van St Omer wesen sal. Wt Oostindien sijn dese weecke seven schepen gearriveert. De bewinthebbers van Westindien hopen de Baia nu al is verovert, dat oock apparent is, tensij die van binnen seer sterck ende stercker als die van buyten, van meenynge sijnde een uytval te doen, graeff Maurits hebben connen overvallen eer hij hem hadde begraven. Den Ambassadeur d'Estampes is noch te Bergen. De Westindische Compangie sorgt om off, soo de Baia is conquesteert, die van behoorlijck garnisoen te voorsien, ofte soo de onse schade hebben geleden wederom die te verstercken, waerom preparaten maeckt om twee, drie duysent man naer Brasil te senden. Een conynckxschip meenende met twee fregatten des nachts te commen wt Dunckercke ende vijf andere wt Oostende te verwachten, om gesamentlijck soo men meent de visscherye te infesteren, is het conynckxschip aen de gront geraeckt ende verlaten bij sijn matroosen, bij de onse aengedaen, daernaer wederom van de Dunkerckers geattaqueert ende in den brant gesteecken. Het schip, dat van de onse daermede besych was geweest, is int retireren vastgeraeckt ende acht uyren blijven sitten, van strant met eenyge halve cartouwen beschoten doch geeschappeert, hebbende vijff, ses doden, twintych gequeste. Desen 19 July 1638.

CXCVI.

Onderzoek naar papieren van De Groot. Van het Staatsche leger is niets te wachten. Terechtstelling der schuldigen te Maastricht. Tijdingen uit Duitschland.

Mijn Heer.

Den reeckenmeester Basius [1]) hebbe ick van de pampieren gesproocken, die daer geen geheuchenisse van en heeft, gelijck ick oock niet en doe als dat de kasse, die ten huyse van Driel was, nu is bij UEd. broeder, sonder te weten waer de pampieren sijn gebleven; nam aen met sijne huysvrouw daervan te spreecken. Off onder de Gecommitteerde Raden yet sal wesen te vinden twijfele ick seer, alsoo voor desen soo veel verloren moyte daerom is gedaen. Sal naer het een ende ander nader omhooren, ondertusschen UEd. bedancken voor de satisfactie die ick op mijn geproponeerde vragen tot verscheyde mael nu hebbe becommen, met versouck dat het UEd. niet en verveele dat ick voortaen op eenyge voorvallende difficulteyten mij mach behelpen met UEd. consideratien. Desen heelen somer schijnt niet dat men hier sonder yet voor te nemen garen soude laten passeren; dat oordeelen wij wt de versamelynge van nieuwe troupes, die wt de garnisoenen voor Gorcum bijeen worden gebracht, ende het affveerdygen van Monsieur Strada naer den Conynck. Voor de resolutie van de lantgravinne, die noch delibereert, wert seer gevreest; van wegen de Generaliteyt is Riperda [2]) naer hare Altesse gesonden, met presentatie van een goede quantiteyt ammonitie. Den tresves is sonder tijt gecontinueert, mits dat die daer wt wil scheyden acht dagen te voren de insinuatie daervan doe. Wt Schotlant hebben wij niet seeckers sedert de receptie van den marquis Hamilton, die met vijffduysent paerden, 12000 te voet gewapende op de frontieren is ontfangen.

---

1) Johan Basius.

2) Willem van Ripperda, lid van de Staten Generaal voor Overijsel.

De Engelschen continueren in de executie van de verleende repressalien ende hebben alreede 16 scepen wt dese landen genomen. Het volck van den palsgrave begint hem te inquartieren in het lant van Cleeff, hebben Isenburg ende een andere plaetse aldaer verovert, sijn sterck 22 compangien paerden, 3500 off daerontrent te voet. Tot Maestricht is pater rector ende Pasman den 20 deser geexecuteert, pater rector, soo men ons seyt, op de beschuldynge van die van sijn Societeyt, sonder dat hij selffs yet heeft bekent, hoewel rigoureux, wert geschreven, getortureert is geweest. Tegens den predicant die hem assisteerde seyde iterativelijck: innocens morior, ende in het lesen van de sententie tot twee, driemael toe: dat en is niet waer. Alle hetwelcke buyten twijfel quade interpretatien onderworpen sal wesen, die mogelijck beter met wat min rigeur soude dienstych geweest sijn te ontgaen. Bij welcke occasie mij in den sin comt U:d. te vragen off in een plaetse als Maestricht een biechtvaer, die in de biechte eenych verraet is bekent gemaeckt, strafbaer is indien hij dit niet aen en brengt, om reden dat yemant vrijheyt van religie gegeven sijnde hij die soude pretenderen te moeten hebben met sulcke articlen als die bij haer is gerecipieert, dat is met biechte ende heelynge van deselve. Het voornemen van de Coninginne-Moeder om naer Spa te reysen, waertoe sij heeft versocht de protectie van die van Luyck, die swaricheyt maecken deselve toe te seggen, geeft materie te geloven dat sij met den Conynck in handelynge is, te meer omdat sij te Brussel noch contentement geeft noch ontfanckt. Soo bij den Capucijn daer van Rome gecommen ofte yemant anders eenyge propositie van vrede ofte tresves wert gedaen sal garen daervan openynge crijgen. Dat van Gallilaeo sal ick met den heer Boreel communiceren. In Oostindie gaet alles voor de Compangie wel. Van Westindien moeten wij tijdyngen wachten. De Dunkerkers sijn tot noch toe ingehouden, hoewel 20 gereet sijn om wt te lopen. De faute van Calloo dunckt mij dat noch in het vergeetbouck niet en is gestelt, maer wel d'een off d'ander, als meest tot het vertreck genegen, op den hals mochte werden geschoven, daer ick mompelynge

van hoore, alsmede dat alle die in de crijsraet sijn geweest, soude wesen belast bij geschrifte te stellen van wat opinie sij sijn geweest. Desen 26 July 1638 [1]).

Ick hope UEd. sijne brieven de maent van Aug. in Zeelant sal addresseren.

CXCVII.

Nominatiën te Rotterdam. De Poolsche Ambassade. Berichten uit Engeland en Duitschland. Houding van De Groot tegenover den gezant Van Lier te Parijs.

Mijn Heer.

Ick sal in het corte tot beantwoordynge van UEd. brieff van den 25 Decemb. premitteren, dat de heer Versijde [2]) gecregen heeft de nominatie door beleyt van de burgemeesters Hartochvelt ende Couwenhove, die de minste in getale sijnde twee stemmen tot haer hebben getrocken ende daer men het minst van verwachte, te weten den ontfanger van IJck [3]), gewesen swager van den griffier Musch ende eenen Crijger [4]), sijn cousin germain. Het aes daermede den ontfanger is gevangen, die Crijger met hem heeft gesleept, is geweest de plaetse van een bewinthebberschap in de Oostindische Compangie voor sijn swager, den sone van den burgemeester van der Meyden [5]), ende daerenboven de nominatie tot vroetschap. Waerbij commende dat Hartochvelt, opinie hebbende sijnen penninck minder als voor desen te hove gangbaer was, alsoo daer is gedefereert als genegen sijnde wederom te resusciteren het recht bij UEd. tijt de vroetschap vercregen,

---

1) De verdere brieven van dit jaar zijn niet gevonden.
2) Jan Dircksz. Verseyden.
3) Johan van IJck.
4) Willem Cryger.
5) Pieter Foppen van der Meyden.

soo is daerop geleth dat de resolutie van onder kerckelijcke te blijven te buyten is gegaen ende drie persoonen voorgestelt in welcker keure niet mis en was te tasten. De twee andere beneffens Verzijden sijn geweest Prins ende eenen Arckenbout [1]), naer verwant van Couwenhove. De naeste reyse, want twee plaetsen sijn noch vacant ende het bespreck hielt dat de swager van den ontfanger van IJck eerst in de tweede nominatie soude werden gebracht, sullen neffens den jongen Vermeyden [2]) de twee voorgaende werden gestelt ende de derde mael luyden van gelijcke humeur, soo geen verseth, hetgene ick niet kan voorsien, tusschen beyden comt. Tot de saeck van Dansich is men hier wel genegen. Het senden van een Ambassade naer den Rijxdach van Polen, soo wanneer die sal worden gehouden, is geresolveert, doch de personen daertoe noch niet genomineert. Den persoon daer UEd. te avantagieux van oordeelt meen ick niet dat in consideratie commen sal, alsoo alles hier met particuliere insichten wert beleyt ende sijne genegentheyt nochte gelegentheyt voor desen tijt daertoe niet souden strecken, sijnde oock iegenwoordych in een commissie, die noch ettelijcke maenden sal duyren, om te beslissen alle de differenten, die wel veertych in getale sijn, tusschen de stat van Groenyngen ende de Ommelanden. Monsieur Pels doet die van Dansick met desen Staet wel te onderrechten goeden dienst, dieselve is met den heer Spierynck nu teenemael wel ende in Sweden niet qualijck. De leste brieven van den heer Joachimi sijn vol teyckenen van groote vreese den oorloge tusschen Engelant ende Schotlant is geschapen aen te gaen. Den marquis Hamilton hadde de vergaderynge in Schotlant à son de trompe belast te scheyden, op peine dat sij als criminels de lese Majesté souden werden gehouden, waertegens wederom een notificatie à son de trompe bij de vergaderynge is gedaen, te kennen gevende niet van meenynge te sijn haer te separeren. Andere hebben advysen dat de officieren tot een armée bij den Conynck sijn geformeert, den graeff

1) Cornelis Arckenbout.
2) Mr. Johan van der Meyden.

van Arondel als Generael, den marquis Hamilton als major-general daer over sijnde gestelt; al quade preparaten om yet voer den Pals te connen ofte willen doen. Om te beletten Picolomimi met sijn volck in het lant van Cleeff dicht op dese frontieren niet soude logeren, heeft den generael Staeckenbrouck met alle de ruyterie daer quartier genomen. Den Conynck van Denemarcken, aenhoudende om de handelynge tot Hamburch tusschen de Franse, Sweetse ende keyserse, sonder interventie van dese provintien te entameren, daer bij de geallieerde weygerynge op is gevallen, sal door Cracou worden versocht de behoorelijcke procuratie voer desen Staet te willen procureren. Dat het veroveren van Brissac de bevoorderynge van tractaet sal helpen kan ick om veel redenen mij niet laten vorenstaen, tensij Vranckerijck sijn onvermogen kenne om de conquesten, die voor haer met soo veel avantagie sijn te doen, met het oorloge te consequeren ende maintineren. Bijaldien den vrede, die den Turk heeft met den Persiaen, den Keyser conde werck veroorsaecken, dat soude de engageerde prinsen, die het spel moede werden, subleveren. Naer men mij seyt souckt men den vorst van Sevenborgen te engageren ende is hier iegenwoordych eenen Bijstervelt [1]) doende ouverture, daer den ambassadeur van Vranckerijck hem oock mede soude mengen, van een huwelijck voor den soon van dien prinse [2]) aen de princesse Palatine [3]), mit hope van de croone van Hungarie voor hem te conquesteren; op wat fondament moeten die weten, die hier haer mede bemoyen. Dat weet ick dat de conqueste van een nieuwen stengel van desen staet door een misdracht van mevrouw de princesse is vervallen. Off nu met straffe van degene, die mit Houtebeen [4]) sijnde qualijck haer devoir hebben gedaen, degene die hiernaer in gelijcke exploitten werden geemployeert tot beter sullen werden geanimeert, moet den tijt leeren. Off die de scepen commandeerden sijn in den Hage gebracht: de judica-

1) Hij was ook aanvoerder van Zweedsche troepen.
2) Sigismund Rakoczy.
3) Henriette Maria. Het huwelijk kwam in 1651 tot stand.
4) Cornelis Corneliszn Jol, bijgenaamd Houtebeen.

tuyre, die men noch niet en weet oft aen de Raet van Staten off een nieuwen crijchsraet ter zee, want de Admiraliteyten begeert men niet, sal werden gebracht, moeten wij verwachten. Dat is nu hetgene het publyck raeckt, resteert nu hetgene mij den heer Spierynck, die ick desen morgen ter begeerte van mijn suster hebbe gesproocken, mij heeft verhaelt, te weten dat den Ambassadeur van Hollant aen sijne confident in desen Staet heeft geclaecht, dat den Ambassadeur van Sweden in Vranckerijck difficulteert te defereren aen den Ambassadeur van dese provintien hetgene die van Venetie hem altijt heeft geconfereert, den tytel van Exc^tie^, ende bij die occasie weygert de visite wederom te geven, waerover schijnt vanwegen de Generaliteyt clachten souden vallen aen de ministers van de croone van Sweden. Doch hetselve den heer Spierynck voorgecomen sijnde heeft begeert, soo seyde sijn Gestreng. mij, dat men daer soo haest niet mochte voorgaen, ofte dat sij haer aen sijne Gestreng. souden willen addresseren, wt consideratie dat sij, gelijck eenyge noch niet al te wel sijnde geaffectionneert, wat van de oude zuyrdeesem daeronder souden mengen bij diegenen die meer smaeck daerin hebben. Daerop hebbe ick naer bedanckynge niet anders konnen antwoorden, alsdat naer openynge, die mij lange voor desen van die saecke was gedaen, de saecke soo verde [verschilt] dat de affscheydynge haer oorspronck hadde, overmits de Sweetse croone hetgene wert gesustineert haer toe te commen niet en was gedefereert, mij beroepende op hetgene door mijn suster aen de heer Vosberge daerover was verclaert ende door mij aen den Ambassadeur selve geseyt ten tijde hij noch in Hollant was. Doch dien goeden heer, die wel acquiesceerde ende goet contentement nam in hetgene ick hem hadde doen verstaen, was evenwel begeerych dat UEd. hem off mij off beyde de ware gelegenheyt van de saeeke bekent soude maecken, meende mede dienstych was dat ick gelijcke occurrentie dede als die van Smulzing, daer wij oock alsdoen in .... tijdelijck aen den heer Rijxcancelier openynge behoorde te doen, immers soo UEd. daeraen difficulteerde sijne Gestreng. alles bekent te maecken, opdat alle quade impressie door

den een off den anderen mochten worden geprevenieert. De replycken daerop gevallen souden lank sijn et nihil refert. De conclusie moet daertoe dienen dat UEd. gelieve den eenen oft den anderen ofte ons beyde mit den eersten wel te informeren, gelijck ick bidde dat UEd. in andere materien mede gelieve te doen, sonder scrupule van het pampier soo cleyn te nemen, want de brieven onder dat couverte soo liberael als UEd. gelieft wel mogen gaen. Dit schrijve ick mit haest, UEd. wensche(nde) dit lopende jaer alle vorspoet ende heyl. Desen 3 Januari 1639. Soo yet manqueert bidde UEd. het excusere, want tot herlezen wert mij geen tijt gegeven.

CXCVIII.

Binnenlandsche berichten.

Mijn Heer.

Dese mael sal ick schrijven alleen om de sleur te houden ende UEd. te benemen d'opinie dat ick nalatych ben; materie hebbe ick gans geene. Monsieur d'Estampes is van Wesel noch niet thuys gecommen ende van sijne negotiatie aldaer hooren wij gansch niet. Den Admirael, indien alreede niet wtgelopen is, ligt tot Helvoet met thien, 12 scepen seylreet. Wt Brasil hebben wij niet nader. Lopes is hier gecommen om scepen ende ander equipagie te copen ende wert Aigebelle, een Frans cappitain die gewent is met de correspondentien van den heer Cardinael aen desen Staet te reysen, verwacht. Graeff Hendrick heeft sijn drie achterstallyge jaren pensioen, monterende te samen tot 12000 gulden, goet gemaeckt ende vereeryngen ontfangen niet min monterende. Wat het becommen van Brissac soo bij continuatie van oorloge als tot bevoorderynge van de handelynge sal opereren sullen wij verwachten, tot het leste sijnde mijns oordeels weynych apparentie, omdat het huys van Oos-

tenrijck deurgans meest bij voorspoet de tractaten aenvangt ende Vranckerijck, siende niet alleen hope van Lottryngen te behouden (hetwelck Spaengien niet wel missen kan) maer om sijne limiten oock vorder te extenderen, difficylder sal wesen om yet over te geven. Ondertusschen sijn die geengageert tot haer groote schade, die soo veel bij het oorloge niet en sien te conquesteren. Doch vallen de lasten andere mede swaer ende sonder dat waer weynych hope van vrede. In wat handen de affaires bij père Joseph gemanieert sullen vallen sal men haest sien. Mevrouw de princesse die van een misdracht sieckelijck is geweest vaert beter. De Staten van Hollant vergaderen binnen twee dagen, sal dan oordeelen oft ick tot Rotterdam yet diene te beginnen. Mit UEd. broeder sal ick van de requeste spreecken ende mede van de vaerssen voor D. Beverswijck [1]). Met Aelianus is niet wt te richten eer hij nader ordre heeft becommen, voer het toecommende dient beter gesorcht. Desen 10 Jann 1639. Den heer van der Myle doet sijn gebiedenisse.

CXCIX.

Mededeelingen uit de berichten van Van Lier, verder uit het buitenland en betreffende binnenlandsche aangelegenheden.

Mijn Heer.

Ick en weet niet off UEd. sijne brieven naer de materie off de materie naer de forme van de brieven reguleert, doch sal dat in passant seggen, dat UEd. de materie om de forme cleinder te maecken niet en houft te rejeceren, alsoo deselve commen door handen daer soo nauw niet op en wert geleth. Doch ick en hebbe geen materie om te clagen, bijsonder soo weynych voorvallende in dese quar-

---

1) Jan van Beverwijck, geneesheer- en letterkundige te Dordrecht.

tieren daermede ick UEd. kan onderhouden. Van den heer d'Estampes negotiatie, die noch tot Wesel is, horen wij gansch niet ende vreese met UEd. dat het volck van de lantgravinne met haer goetvinden hem in dienst van Vranckerijck, soude sij de effecten van haer tractaet genieten, niet sal connen werden gebruyckt. Haere Altesse selver wt het tractaet, doordien het in alles niet is geapprobeert, te doen schijden, gelijck somyge meenen, oordeele ick buyten apparentie. Wt Westindien hebben wij niet, daer dese weecke eenyge scepen mit 1400 mannen naer toe sijn gesonden. Sedert is een tijdynge gecommen die deselve vloote, indien alreede niet wech en ware, elders soude hebben doen employeren, ende mochte noch wel werden gelet oft niet tijdelijck eenyge andere scepen souden connen worden geequipeert om te letten op twee craken (soo dese ouverture onder confidentie) die in Angola moeten overwunteren ende daer wel souden wesen te attraperen. Van het arrivement van de Spaense silvervloote heeft men noch geen tijdynge ende houden [eenige] noch dat desen winter niet commen sal. Hier wert gelooft dat den Conynck de bewinthebbers van Westindien soude met een millioen subsidie animeren om op de vloote jarelijx toe te leggen, mits dat sij die, wanneer sij deselffde souden veroveren, wederom souden restitueren. Wat daervan is weet UEd. beter, oock wat apparentie heeft hetgene den heer van Oosterwijck schrijft, dat de hertoch van Weymaren te hooff wiert verwacht ende den Conynck met den somer tachtentych duisent man te voet, dertych duisent paerden int velt soude brengen, waertoe hondert duysent millioenen guldens nodych werden gehouden. Andere adviseren den hertoch van Espernon [1]) sijne saecken accommodeert. Tot rechters over de gevangen schippers die onder Houtebeen haer soo qualijck hebben gequeten sijn gestelt twee wt yder van de respective Admiraliteyten. Op de huldynge die men seyt dat den hertoch van Weymaren hem in Brissac heeft doen doen vallen hier veel discourssen ende spe-

---

1) J. L. Nogaret de la Vallette, hertog van Espernon.

culatien. Den vrede tusschen den Turq ende Persiaen wert noch niet aengenomen ende geeft den oversten Waerdenburch, een confident van Milander, met brieven hier hope dat de troupen, die bij de lantgravinne sullen werden gelicentieert ende bij de gemachtichde van Vrankerijck ende den Keyser werden gebrigeert, prefereren sullen den dienst van Vranckrijck. Tot Rotterdam is desen morgen de nominatie gedaen van de drie personen in mijnen voorgaenden gespecifieert. Twee plaetsen sijn noch open, die oock binnen veerthien dagen sullen werden vervult, doch soo niet wel op de saecke en wert geleth soude het affsterven van een nieuwe vroetschap, want int eerste maer drie plaetsen waren vacant, souden licht de heckens daer wederom werden verhangen, waervan ick eenyge hebbe geinstrueert. Soo haest sal dese saecke niet sijn affgedaen. Ick sal op hetgene UEd. raeckt letten. Desen 1639.

CC.

De Prins ijvert voor de „continuatie van het secours" aan Zweden. Zorg voor de belangen van De Groot. Mededeelingen uit het buiten- en binnenland.

Mijn Heer.

Den heer Ambassadeur van Vranckerijck is van Wesel thuys gecommen ende van sijne negotiatie hoort men gans niet, waeruyt eenyge conjectuyren maecken sijne Ex^tie^ met eenyge hooftofficieren int secreet heeft gehandelt, andere willen mij doen geloven onverrichter saecken vandaer is gescheyden. De lantgravinne hout men om het tractaet te voltrecken naer Cassel gaet ende dat Milander t'eenemael naer den Keyser het hooft wend. Den Conynck van Denemarcken heeft jegens den cheurvorst (van de) Pals ende agent Craccou propoosten gevoert alsoff

hij, indien de Sweden tot geen vredentractaet hun willen innelaten, sijne wapenen bij die van den Keyser soude vougen. Somyge meenen die comminacien meer geschieden om sijn entremise niet onvruchtbaer te houden ende den Keyser, aen denwelcke hij hoge voor den tol van Geluckstat is geengageert, contentement te geven, als om deselve ten effecte te brengen; maer dat de croone Sweden andere opinie daervan heeft moet men geloven, omdat veel volkx op de frontieren tegens Denemarcken wort geschickt. Sijne Hoocheyt behertycht seer de continuatie van het secours van 50.000 guldens ter maent aen de crone van Sweden ende doet hetselve de steden ernstych recommanderen, waerin niemant als Amsterdam difficylder gevonden en wert. Ick sal niet naerlaten bij die stadt ende andere mede te contribueren hetgene mij mogelijck is. Voor UEd. particulier sal met ernst moeten worden gesorcht ende niet soo seer hier als in het Rijck selffs, want hoe ick mij die saecke langer bemoye hoe ick claerder ontdecke dat het bij Aelianus niet aen wille maer aen provisie ontbreeckt. Van dage heeft sijn Gestreng. mij getoont hetgene UEd. hem op de assignatie aen Monsr Heuft gegeven heeft geantwoordt, houdende hetselve, doch al laechende, als een gegeven dementi, hetwelck ick in goede forme hebbe geexcuseert. Sijn Gestreng. wilde tonen met brieven van Monsr Heufft selffs dat hij de Croone bekent noch in de dertychdusent guldens schuldych te wesen, niet te min seyt alle andere devoiren tot UEd. betalynge te willen doen, belovende ingevalle het subsidie hier wert geconsenteert dat UEd. de eerste ende voor alle anderen op de lijste van degene die daervan sullen genieten sal worden gestelt, met verseeckerynge dat, het consent gedragen sijnde, hij raet weet om de penyngen te genieten. Dat is al dat ick in die saecke vooralsnoch weet te doen. Ten principale (seyt hij) dat niet en is te vreese, de dilayen moeten met patientie opgenomen werden, sijnde sijne Gestreng. selffs vrij veel meerder somme ten achteren. In de antwoorde op hetgene den heer van Oosterwijck raeckt neempt contentement in hetgene UEd. aen de Croone heeft geschreven. Tot Rotterdam sijn desen morgen op de nominatie

van vroetschap gebracht Schiltvynk [1]), Prins [2]), Arkenbout ende den naesten maendach hebben voor Leyden van deselve stoffe te stellen. De keuse kan voor ons niet qualijck wtvallen. De Ambassadeurs sijn naer Polen noch niet genomineert. De vergaderynge scheyt morgen. De militie blijft gelijck die is. Nieuwe finantien sijn noch niet verschaft. Wat den heer Banner, die nu over de Elve is, sal verschaffen verwachten wij. Meer te schrijven beletten mij verscheyde distractien. Desen 24 Jan. 1639.

Dat den heer Camerarius soude wesen verlaten wert van nieuws seer gediscoureert. Aelianus seyt nergens van te weten. Ick kan noch niet oordeelen.

CCI.

Staat van zaken in Duitschland, Engeland en Frankrijk. De Zweedsche subsidiën. Dood van den overste Hogendorp.

Mijn Heer.

Ick kan met UEd. gelooven dat den hertoch van Weymaren sijne reyse naer Paris niet en sal verhaesten, hoewel den Heer van Oosterwijck ende andere spreecken als off sijne Hoocheyt al op commenden wech waren. Indien den generalen vrede niet eer sal werden gemaekt voor dat de particuliere interesten van eenyge, die veel tot het oorloge contribueren, sulcx can lijden ende wij int particulier, gelijck weynych apparentie heeft, niet mogen handelen, soo waer het meer als tijt dat met goede menagie ende verminderynge van lasten de costen met het innecommen soo werde gebalanceert, dat het ruineuse middel van negotiatie eens mochte cesseren, hetwelck

---

1) Dirk Jansz. Schiltvink.
2) Pieter Prins.

nu is, op hope dese lasten niet lange sullen werden gedragen, het eenyge refugie om in tijt van noot middelen te vinden, sijnde de heeren Staten noch over vier dagen gescheyden sonder ander ordre tegens de groote verlopen te hebben gestelt als lichtynge van sevenmael hondert duysent guldens. Den 22 Febr. commen wederom de steden bij den anderen, wanneer verder sal werden geresolveert op het projet tot secours van de Westindysche Compangie gemaeckt, bestaende daerin dat de participanten, mits daervoor genietende intrest tegens den penynck sesthiene, haer capitael souden verdubbelen ende den Staet jaerlijcx deselve subsidieren met vijffmael hondert duysent guldens, hetwelck apparent is te sullen werden bij de bewinthebbers geaccepteert, indien het lant gelijcke somme van vijfthondert duysent guldens tot subsidie benevens het verdubbelen van sijn capitael bereyt is bij avance te presteren. Hoe het in Brasil staet wacht men voor Maert geen tijdyngen. Van de lantgravinne is niet goets te hopen maer met groote reden te vreesen, dat al haer volck ende plaetsen daermede beseth in des Keysers handen sullen werden gelevert, soo seer gelooft men Milander het hooft daernaer hanckt. Int lant van Luyck grasseren de Picolominise troupes, die haer alreede meester hebben gemaeckt van eenyge forteressen, met apparentie dat de Spaense, die veel volckx hebben ontrent die quartieren, letten oft door de dissensien in de stadt van Luyck eenych voordeel connen doen, waerop achte staet te nemen bij de nabuyryge die haer daerbij vinden geinteresseert, gelijck hier niet sal werden versuympt soo veel de ongelegentheyt ende distantie kan lijden. Tot de accommodatie van het different tusschen Schotlant ende Engelant heeft men nu hier beter opinie, tonende den Conynck genegentheyt om de Scotten sooveel mogelijck toe te staen, die tot noch toe het eene uyt het andere hebben gefileert. Maer de groote onttrecken haer allenskens ende stelt den Conynck hem in beter postuyre. Verscheyde officieren wt dese regimenten sijn bij sijne M^teyt^ ontboden, daeronder eenyge van groote ervarentheyt, ende hoewel hier nergens in wert versuympt daermede men meent sijne M^teyt^ contentement te connen doen, soo is nochtans het

ongeluck van desen staet off de affgunsticheyt van eenyge tegens deselve soo groot, dat men om de regieryng, als de Scotten favoriserende, te suspecteren daertoe gebruyckt pretexten, die soo verde werden gesocht dat men het publyck imputeert particuliere contracten van coopluyden, die musquetten van onbehoorlijck qualibre hebben gelevert, alsoff hetselve met intentie van de regierders ware geschiet om de Conynckx wapenen daerdoor eenych onheyl te veroorsaecken. In Vranckerijck sage men garen gesanten derrewaerts werden gesonden om op den voet, voor desen bij den heer Vosbergen in het voorleden jaer gebruyckt, eenyge nader alliantie tot directie van de gemeene wapenen te besluyten, maer het schijnt hetgene te handelen soude mogen sijn beter geoordeelt wert hier als in Vranckerijck geschiede ende dat men volge de methode van de crone van Sweden, dat met manquement van betalynge oock alle obligatien cesseren. Somyge meenen den heer Knuyt daer anders heeft doen hopen ende alreede instantie is gedaen dat op die beloften verder werde gegaen, maer niemant heeft kennisse daertoe last is gegeven; wat daervan is sal sijn selven nader ontdecken. Niettegenstaende alle devoiren bij den heer Spierynck gedaen heeft de vergaderynge van Hollant niet verder consent als voor een halff jaer subsidie willen dragen, waer in Amsterdam niet anders als op welgevallen van sijne principalen heeft geaccordeert, welcker adveu tot noch toe niet ingeschreven en is, ende de resolutie al sijnde gearresteert is den heer Spierinck niet van meenynge deselve verder te accepteren als om aen de rijxraden te senden, hebbende sijne Gestreng. geen last om hem daermede te laten contenteren, soodat ick vreese UEd. wt dat middel niet sal connen werden geholpen. Desen naermiddach met Aelianus daervan willende spreecken vont ick meer geselschap, soodat ick mij niet verder informeerde dan off hij UEd. selffs van alles soude schrijven, waervan mij verseeckerende sal ick in die materie niet verder treden. Tot Rotterdam wert morgen de leste plaetse van de vier affgestorven vroetschappen vervult, ick verwachte oock dat nevens de twee voorgaende genomineerde een derde sal worden gevoucht, die UEd. niet

misgunstych sal sijn. Soo haest ick kan vernemen mijn presentie daer dienst kan doen wil ick dat werk hervatten ende garen sien wat ick door den heer Vlamynck [1]) tot recouvrement van de papieren kan doen. De straetgeruchten van den heer Camerarius heeft men mij willen asseureren dat niet sonder reden werden gehouden ende dat men in een weecke twee, drie bevinden sal dat sijnen dienst bij de crone Sweden niet verder sal werden gecontinueert. Aelianus pretexeert ignorantie. Die mij dit advis in confidentie heeft gegeven meende Smalzius aldaer was gecommen met niet ander dessein, maer dat UEd. met goet beleyt ende couragie dien slach hadde gebroocken. Dan die luyden hebben haer eygen speculatien, sonder andere informatie alsdat sij meenen de jalousien van die natie tegens de wtheemse seer groot te wesen. De ordre oft disordre in de betalynge sal ons claerder doen sien, want met te groote achterstallen men de ministers selver de lust soude connen doen vergaen. Jansonius [2]) is hier ende hoewel ick hem selffs niet hebbe gesproocken soo ben ick van den rentmeester Doubleth [3]) onderricht dat hij niet scrupuleux en is om van UEd. loffelijck te spreecken ende de Remonstrause schrijvers liberalijck te prijsen. Ick sal bij occasie sijne kennisse soucken. Van den Generael Bannier die over de Elve is verwacht men wat groots. Desen lesten Jann. 1629.

Desen middach ontrent een uyre is hier overleden den heer oversten Hogendorp, van een groote gheelsucht, gecauseert wt melancolie, gecauseert, soo sijne Gestr. aen verscheyden heeft verclaert, door het different daerin hij sonder

---

1) Waarschijnlijk de Amsterdamsche burgemeester Dirk de Vlaming van Outshoorn.

2) Hij bedoelt Johnson, als hofprediker door Karel I van Engeland aan de Koningin van Bohemen gezonden. Vgl. Brandt en Cattenburgh, *Leven van H. de Groot.* dl. II, blz. 210.

3) Waarschijnlijk Joris of George Rataller Doubleth, die in 1630 zijn halfbroeder Philips als rentmeester generaal van de epargne opvolgde en in 1640 lid werd van den Hoogen Raad.

sijn schult met den hertoch van Weymaren in was geraeckt. Tot executeurs van sijn testament heeft hij geordonneert den Heer Spierynck ende mij, die hij seer heeft gerecommandeert dat sijne kinderen in de gereformeerde religie souden werden opgevoet. Het was een persoon capabel om dienst, indien Godt hem het leven hadde gegunt, te doen. Den heer Spierynck toont sensibel te sijn over het verlies van soo een vrient, ende alsoo ick bij die occasie UEd. saecken van nieuws recommandeerde verclaerde mij geen recommandatie van doene te hebben, badt UEd. noch een weynych wilde patienteren. Naer ick meen sal het op het Hollants gelt aen moeten commen.

CCII.

Knuyt is in Frankrijk zijne instructie te buiten gegaan. Krijgsbewegingen aan de Maas.

Mijn Heer.

Hoe verde den heer Knuyt hem met den Conynck ende Cardinael in heeft gelaten buyten sijne commissie, die niet verder en gynck als van de saecken van de Roine Mère, blijft onseecker, hoewel vast gaet dat den Conynck heeft geschreven ende den heer Ambassadeur oock aengehouden, ten eynde antwoorde soude worden gegeven ofte gebracht, gelijck de gemelte heer Knuyt hadde belooft, op seeckere memorie wt handen van den Cardinael bij hem medegenomen. De gedeputeerde ter vergaderynge van de Staten Generael hebben voor antwoorde gegeven nergens van te weten, nergens als tot de saecke van de Roine Mère last te hebben gehadt, desadvouerende hetgene daer buyten is geproponeert ofte genegotieert, ende hout sijne Hoocheyt deselffde tale, doch schijnen

de Francoisen, die met gelijcke munte haer meesterlijck weten te behelpen, deselve als gevalueert niet wel aen te nemen ende is die met des Conynckx brieven hier was gecommen echter met dat bescheyt vertrocken, sonder dat hope is gegeven yemant van hier naer dat hoff sal werde gesonden om over het beleyt van oorloge voor den aenstaenden somer, gelijck men seer garen hadde gesien, te handelen. Indien dese saecke daer hoger wert opgenomen sal den heer Knuyt hem vinden in een gedranck, daerwt ick niet en weet off hij hem wel sal extriceren, hoewel hij van alle bedriegerijen professie maeckt. De Hessische troupes schijnen, als van meester moeten veranderen, beter lust te hebben tot den hertoch van Weimaren als de croone van Vranckerijck, maer meenen somyge gearbeyt wert om d'executie van dat tractaet tot diep in den somer te slepen. Den marquis de Crana marcheert met sijne troupes ende eenyge stucken geschut ende leyt den marquis de Lede met 6000 voetknechten, 3000 paerden Spaens volck tusschen Reurmonde ende Venlo; schijnen yet notables voor te hebben op den naem van de Keyser, in wiens dienst men seyt Lede hem nu heeft verclaert. Men vreest voor het lant van Cleeff ende noch meer voor Luyck, daer groote oneenicheyt binnen is. Naer het lant van Cleeff marcheert de meeste cavallerie van den Staet, gaen oock gecommitteerde derrewaerts om de steden te disponeren tot innemynge van eenych volck. De sorge van Luyck moet Vranckerijck bevolen sijn. Wt Oosten ofte Westen hebben wij (niets). Tusschen Engelant ende Scotlant staet het noch confuis. Desen 7 Feb. 1639.

CCIII.

De Staten Generaal doen een bezending naar den Raad van Amsterdam. Redenen die Spierinck beletten De Groot te betalen. Buitenlandsche zaken.

Mijn Heer.

De vergaderynge van de Gedeputeerde van de heeren Staten Generael, oordeelende veele te sijn gelegen aen het consenteeren van het oprechten van de Camer van asseurantie, verantwoordynge van de vijff specien, verpachten van convoyen ende equiperen van scepen binnen Helvoet, alle welcke poincten bij veele leden van de vergaderynge van Hollant ende bijsonder bij de stat van Amsterdam hart werden tegengesproocken, hebben dynxdach voorleden, datelijck naer de resolutie in presentie van sijn Hoocheyt daertoe was genomen, een goet getal gecommitteerde tot seven, wt yder provintie één, drie wt den Rade van Staten ende twee wt de Gecommitteerde Raden van Hollant, sonder veel esclats file à file naer Amsterdam gesonden om des woensdachs goets tijts te versoecken bijeencompste van de sesendertych Raden ende bij deselven redenen die haer souden connen tot inwillynge van die poincten moveren vooren te dragen. Burgemeesters, tot het leggen van de vergaderynge van de sessendertych aengesproken sijnde, hebben alvorens willen weten tot wat eynde deselve soude dienen, ende de gedeputeerde swaricheyt maeckende haeren last prealabelijck aen de burgemeesters te openen is haer oock de vergaderynge van de vroetschap geweygert, waerop de gedeputeerde alhier gesonden hebbende om nader last ende ordre becomen hebbende om in het torenken aen burgemeesters openynge te doen ende bijaldien alsdan bij deselve bij het refuys wert gepersisteert te protesteren, sijn saterdachmorgen de meergemelte gedeputeerden in het torenken verschenen; aldaer haer propositie hebbende gedaen, is bij burgemeesters geordonneert convocatie van den Raet, ende is dat al het bescheyt dat wij desen maendachmorgen van die saecke, die geen

cleyne materie geeft van speculatien ende discoursen, hebben becommen. Eenyge vinden seer vremt, als sijnde een nieuwicheyt, dat de gedeputeerde van de Generaliteyt, die bijaldien Hollant is defectueux in hetgene daertoe het uyt de confederatie is verbonden sij haer aen de Staten van Hollant naer haer opinie behoren te adresseren, deselve voorbijgaende particuliere steden besenden, oordeelende te sijn hetselve van consequentie om te stabilieren de autoriteyt over alle de provintien, daertoe sij meenen bij de vergaderynge wert getracht, dewelcke oock, siende hare resolutien meest bij die groote stat werden getraverseert ende oock gearbeyt om haer door een instructie in ordinem te redigeren, bij dese occasie materie soucken off om de macht van de stadt te minderen off met meer scrupule te doen gebruycken. Daer comt bij dat sij die soo discoureren presupponeren sijne Hoocheyt van de stadt niet wel en is gecontenteert, ende datter wert hooch gesproocken tegens degene die geseyt worden hare scepen het voorleden jaer tot dienst van den Spaengaert hebben verheuyrt, waerover men claecht tot noch toe bij de magistraet geen recherche en is gedaen. Alle quade augurien, ende die mij doen pronostiqueren dat desen opheff, die seer formeel is, sijnde het getal van de gedeputeerde tot vijfthiene ende van de voornaemste wt de vergaderynge, Aerssens, Berchem ende den thesaurier [1]) wt den Raet van Staten, veel te groot is om in cas van refuys, gelijck niet apparent is alle poincten ingewillycht sullen worden, dat werck daerbij te laten, ende groote bewegyngen kan sodanygen lichaem sonder alteratie door de verscheydenheyt van humeuren niet wel dragen. Indien men oock aldaer kon opprimeren de schaduwe van de oude vrije deliberatie soo en sal voor deselve nergens herberge sijn te vinden, ende daertoe meenen veele dat wert gearbeyt. Hetgene niet weynich consideratie heeft is dat veele Hollantse steden, jalours van de grootheyt van Amsterdam, die niet altijt bij de regenten met sooveel discretie ende omsichticheyt als de tijden wel vereyssen wert gebruyckt, door jalousie over

1) Govert Brasser. Vgl. Aitzema, a. w. Dl. II, blz. 592.

het hooft souden connen sien wat prejuditie de provintie van Hollant door dese proceduyren souden lijden; ende sonder de autoriteyt van de Staten van Hollant is qualijck te stuyten de cours die nu wert gegaen. Wij moeten wat verder passeert verwachten. Ondertusschen sal ick beantwoorden den uwen geschreven den 5 Febr. gedateert den 3 Decemb. ende sien wat met Aelianus uytrechten kan, wiens difficulteyten wt gebreck van finantie niet door ongunst ofte onwillicheyt mijns oordeels worden veroorsaeckt, sijnde seecker dat door deselve faute de leveransiers van sijn huys seer clagen over quade betalynge, hetwelcke hem geen goede reputatie en geeft. Het Hollantse gelt, gelijck UEd wt mijn voorgaende brieven heeft gesien, is noch seer ongereet, ende conde dat werden ontfangen vertrouwe ick dat Aelianus geen verder uytstel soude nemen, alsoo mij meermalen heeft geseyt dat UEd. voor allen op de lijste voor hetselve staet. Wat van het coper is moet ick van hem vernemen, doch soo ick goede memorie hebbe soo heeft hetgene alreede is gelevert soo veel als het kan te dragen; dat noch is te wachten kan niet dienen als voor het toecommende ende dat sal lange aenlopen. De schade die UEd. door soo uytstellen lyt kan ick wel considereren ende is de meeste swaricheyt, gelijck UEd. wel moveert, in cas van veranderynge, wanneer de pretensien niet veel waert souden sijn, waerom UEd. wel op het toecommende heeft te dencken. Het volck, van desen Staet gesonden om in de landen van Cleeff der keyserschen inquartierynge te beletten heeft, te swack sijnde, moeten retireren ende hebben het keysersvolck alreede Cleeff, Santen, Goch ende Calcar ingenomen, sullen apparent de ander plaetsen mede occuperen. De harangue van den prins van Condé wensche ick te sien. Dus verde geschreven hebbende ben ick naer Aelianus gegaen, bij wien ick soodanygen troost niet en vinde als ick genen hadde. De resolutie van de Staten was hem behandycht, die brengt mede een subsidie voor ses maenden, waervan den tijt sal beginnen te lopen van den eersten Febr. 1639, soo dat daer geen gelt soo haest is te raecken. De rijxraden meent hij eerst tegens Paessen bijeen commen ende niet

eer dacht hij bescheyt op hetgene Heuft raekt, die geen swaricheyt maekt, naer hij hem schrijft, hetgene te ontfange is te avanceren, bijaldien de Croone sijne reeckenynge sulckx die overgesonden is approbeert. Het coper wert door handen gemanieert van eenen Letoit, aen dewelcke Aelianus in mijn presentie heeft doen schrijven om te weten off hij ordre heeft tot UEd. betalynge; ten naesten sal UEd. daer nader bescheyt van weten. Ick kan niet geloven Aelianus maligneert maer gebreeckt hem aen provisie, daerom moet in Sweden soo voor het tegenwoordyge als voornamelijck voor het toecommende worden gesorcht. Van de saecke van Amsterdam verneme ick verder dat de heeren Brasser ende Teresteyn [1]) sijn hier gearriveert, de verder gedeputeerde daer gebleven, apparent wachtende op nader ordre. Bij sijne Hoocheyt is desen morgen daerover nader geconsulteert, wat resolutie genomen weet ick niet, doch alsoo de heeren Teresteyn ende Brasser niet weder en vertrecken presumere ick het bij de gegeven antwoorde, die apparent wesen sal dat sij in de vergaderynge van Hollant haere resolutie sullen inbrengen, sal worden gelaten. Desen 14 Febr. 1639.

CCIV.

De ambassade van Knuyt. Vertrek van d'Estampes. De Gedeputeerden uit de Generaliteit zijn uit Amsterdam onverrichterzake teruggekomen. Krijgsbeweging aan de grenzen en verdere berichten.

Mijn Heer.

Ick twijfele niet oft UEd. sal nu hebben ontfangen den brieff, die door faulte van addresse op den behoorlijcken tijt niet en is gecommen. Van vertrek van den heer Knuyt is geen gewach oft apparentie, die continantie

---

1) Cornelis van Teresteyn, burgemeester van Dordrecht, zat voor Holland in de Staten Generaal.

hout met den Conynck nochte heer Cardinael niet te hebben gehandelt off van beleyt van saecken te hebben gesproocken, ende schijnen des Conynx ministers liever aennemen de faute is bij den staet als bij den minister, met wat dessein weet ick niet. Dat weet ick dat daer yet vremts wt sal broen, indien vorder wert vervolcht de saecke, die materie geeft om nader bekent te maecken het humeur van die persoon die den rechten wech niet kan gaen. Het subyt vertreck van den heer d'Estampes, vrijdage naer Vranckerijck gereyst, geeft diverse discoursen ende vreesen sijne vrienden voor een disgracie. Aen den Staet schrijft de Conynck hem te hebben ontboden om reeckenschap te geven van hetgene tot Wesel heeft verhandelt. Den brieff aen Monsieur d'Estampes geschreven last hem sichts brieffs datelijek te vertrecken, sonder reden te geven waerom, ende comt Monsieur de Strade, die brenger is van dien brieff, met last om met desen Staet over het beleyt van oorloochssaecken te handelen, daer nochtans (hetgene apparent geen goet en heeft gedaen) bij de Staten Generael was versocht dat die commissie aen Monsieur d'Estampes soude worden gegeven, een teycken men niet wil hij hier credyt winne. Van Amsterdam sijn de gedeputeerden weder in den Hage gecommen sonder audientie bij den Raet te connen obtineren, hoewel sij met openynge van de poincten die sij hadden te proponeren aen de burgemeesters in het torenken sulckx seer ernstych hadden versocht, maer is hetselve met goetvinden van de vroetschap, die daerin wert geseyt eenstemmych geweest te sijn, affgeslagen. Hebben oock de heeren burgemeesters, versocht sijnde om een schriftelijcke memorie bij de gedeputeerde geconcipeert den Raet voren te dragen, sulcx niet alleen gerefuseert maer de memorie op de tafel van de gedeputeerde laten liggen, nauwelijcx, soo de gedeputeerde seggen, verweerdygende deselve met twee vyngeren aen te tasten ofte in te sien; waerover noch de vergaderynge van de Generaliteyt noch sijne Hoocheyt, die beneffens de credentie sijn recommandatie tot favorable audientie hadde gegeven, niet wel tevreden en sijn. De burgemeesters hebben de gedeputeerde aen de vergaderyngc van Hollant

gewesen, waer sij over die saecke neffens andere leden sullen helpen delibereren. Hetgene meest wert gedreven is de equipage van de scepen tot Helvoet ende de directie daervan aen een collegie daertoe in den Hage te erigeren, waertoe de zeesteden ende die de Admiraliteyten hebben niet connen verstaen, als streckende om de neerynge ende gesach ter zee haer te ontrecken, hetwelcke verre siet. Aen d'andere sijde difficulteren de provintien hare subsidien tot de equipagie als onder die ordre te contribueren, waerwt de difficulterende steden wert geimputeert alsoff sij oorsaecke waren dat de saecken te zee in verloop commen; soodat sommyge van opinie sijn dat dit stuck daerbij niet sal werden gelaten, hetwelck de aenstaende bijeencomste ons tonen sal. Wat de oorsaecke is, dat den heer Staeckenbrouck, die niet sterck genouch was om de Spaense die de keyserse bij haer hadden het hooft te bieden, heeft terugge doen commen van sijn tocht naer Cleeff sal UEd. wt den bijgaenden brieff[1]) connen sien. Het oogemerck van de Spaense met ons de keyserse soo sterck soo dicht onder onse frontieren te logeren mochte wel wesen te beletten bij ons desen somer niet veel voorgenomen en worde. In Cranenburch, twee uyren van Nimwegen, een cleyn stedeken, logeren twintych compangien, soo te paerde als te voete. Twaelff conynckxscepen, vier fregatten met seven coopvaerdiescepen liggen tot Dunkercken reet om vierduisent man naer Spaengien te brengen, doch hoopt den Admirael, die met 14 scepen daer voren licht, haer het wtcommen wel te beletten. Dat Engelant met Schotlant in wapenen sal commen laet hem noch aensien. De kennisse die Jansonius met mij sal willen maecken sal ick soucken te onderhouden. Den heer Spierynck doet van dage een nieuwe instantie bij de Staten-Generael om te hebben van nu aff de ses belooffde maenden teffens ende verseeckerynge voor ses andere. Soo dat gelt volcht sal voor UEd. werden gesorcht, anders indien het daer niet is te becommen sie ick noch niet vanwaer het commen sal, hoewel ick

---

1) Die brief is niet gevonden.

sie den heer Spierynck oordeelt meer als tijt is dat UEd. contentement werde gegeven. Den directeur van de coperen van huys sijnde heeft de brieven, bij den heer Spierynck aen hem soo mij wort geseyt geschreven, niet beantwoort. Ick doe instantie dat wij tegens den naesten ordinaris daer bescheyt van mogen hebben. Tot Rotterdam ben ick voorleden saterdach geweest ende hebben de burgemeesters mij belooft desen morgen de saecke in de vroetschap te sullen proponeren ende een dach ramen, wanneer alle present sijnde finale resolutie daerop worde geformeert. Dat wel tijt ware.

Desen 21 Feb. 1639.

CCV.

Over Camerarius en De Groot. d'Estampes zal teruggeroepen zijn. Belooningen geschonken na de victorie voor Duinkerken. Gedeputeerden van de Generaliteit in de Staten van Holland. Onderhoud met Spiering. Mededeelingen uit brieven van Van Lier.

Mijn Heer.

Tis goet dat die van den lesten Jann. met die van den 7 Febr. ter hant is gecommen. Van Schotlant vreesen wij hier mede alle quaet. Wat van Valerius volgen sal weet ik niet seecker maer doet mij met andere geloven, omdat hij elders gaet wonen, dat soo men hem niet wil verlaten immers moede wil maecken, ende apprehendeerde door de trage betalynge dat men sulckx met Felix mede mochte voorhebben, te meer een persoon van qualiteyt seyt brieven van een van de regeerders bij Sophi te hebben gesien, medebrengende dat men hem bij Verus niet sal laten maer mit tytel van raet laten wonen waer hij wil, hetgene ick soo niet aennemen kan dewijle hij met de assignatien daer gegeven contentement schijnt te nemen ende altijt hebbe moeten geloven dat het Aelianus

ernst was. De revocatie van den heer Estampes houden wij hier seecker ende is tot de comste van den persoon die daer wert verwacht geen apparentie. Strade is alreede hier in handelynge sonder dat voor den gedesadvoueerden vorder disgratie is te vreesen, hoewel groote ongunste van een yder, behalven diegene wiens gunste hem genouch is, haer tegens dien man openbaert. Janson [1]) heb ick noch niet gesien. Tot Rotterdam is op mijn leste versouck resolutie genomen om maendach commende de Vroetschap op die saecke te convoceren; ick sal letten, wat mij vorder te doen staet. Van de victorie die den Admirael van Hollant voor Dunkercke op de Spaense heeft bevochten sende ick UEd. de particulariteyten. Hieruyt schept men moet om de saecken ter zee te herstellen, ende om de officieren ende matrosen daertoe te animeren heeft men haer de twee veroverde scepen met alle dat daer toe behoort geschoncken ende daerenboven den Admirael vereert met een gouden kettynck van tweeduisent guldens, den vice-admirael Banquert een van achthondert ende yder cappitain een van vierhondert guldens, alles vanwegen de Generaliteyt, daerbij de Staten van Hollant hare liberaliteyt hebben gevoucht ende den Admirael gegeven een kettynck van duysent guldens. De heeren die tot Amsterdam wt de vergaderynge van de Generaliteyt ende Rade van State waren geweest sijn versterckt met meerder getal wt de hare, sulckx genouchsaem collegialiter (indien de Staten-Generael een collegie maecken ende die van Amsterdam kennisse ware gedaen) saterdach voor den middach in de Staten van Hollant geweest, alwaer tot inleydynge den grave van Culenburch [2]) weynych woorden heeft gebruyckt, sich voorts refererende tot hetgene bij schrifte was vervatet ende bij den heer Musch wiert voorgelesen, bestaende soo men mij seyt, want het schrift selffs hebbe ick niet gesien, wt de pointen die tot Amsterdam, soo audientie gegeven ware geweest, voren stonden te dragen ende vooraen, als hetgene meest aen-

1) Zie No. 201 en 204.
2) Floris II van Pallant.

stotelijck is, was gestelt de duslange [nae]rgelaten recherche tegens diegene die hare scepen tot Napels in 't voorleden jaer tot dienste van den Conynck van Spaengien hebben doen gebruycken, waerin des te meerder reden is dat worde versien, alsoo te vreesen is dat sulckx van nieuws bij andere soude werden gevolcht. Ende hoewel voordesen was gesustineert ende geresolveert dat de kennisse daervan soude staen bij den Rade van State, soo wert in dat schrift toegestaen dat eenyge wt het hoff, heel wiltvremt aen tselve, om niet te schijnen men verstaet sulckx van rechtswege behoort, met overgeven souden werden tot de judicature gecommitteert. Op de instantie bij den heer Spierynck gedaen om de ses maenden terstont ende teffens te mogen genieten is noch geen verclarynge gedaen; indien deselve haest volcht sal wel het gereetste sijn, om geen dispute op den wissel te hebben, de penyngen hier te ontfangen, doch soo UEd. raet siet om met Monsieur Heufd terecht te raecken soude men de meenynge raeckende den wissel connen vernemen. Dengene die de dispositie heeft over de coperen seyt men mij dat naer Hamburch is ende daerom van die kant niet te wachten. Wat ick van alle dese wtvluchten soude seggen weet ick niet, tenware Aelianus ront belooft soo haest het gelt hier wert ontfangen Felix daeruyt te voldoen. Op de overgesonden reeckenynge moveerde hij mij consideratien off dienstych was deselve over te senden, waerop ick antwoordende deselve oncosten voor desen waren gepasseert ende dat UEd. 60 guldens buyten reysende waren belooft, mij oock beroupende op sijne kennisse. Repliceerde de betalyngen voor desen gedaen ende de reeckenynge daertoe overgelevert alleen door Tuchydides ende sijne handen waren gegaen ende dese nu door des schatsmeesters ende andere raden moste passeren. Seyt geen kennisse te hebben UEd. sulckx was geconsenteert, doch dat soo sijnde dat daer niet op te seggen en viel ende blijde soude wesen alles wiert aengenomen, alsoo voor het toecommende in sijn particulier soude dienstych wesen, maer oordeelde aenstotelijck de post van 60 rijxdaelders over cure ende begravynge soo van den gequesten laquay als affgestorven coetsier, hetwelcke hoewel ick sijn interpre-

tatie gaff ende hij aengenomen heeft de reeckenynge soo die leyt naer de Croon te senden, soo dient UEd. echter alle dese particulariteytcn te weten ende sal ick blijde sijn soo wanneer alle dese oneffenheden tot effenheyt sullen wesen gebracht, om niet altijt van gebreck te spreecken bij een persoon wiens humeur UEd. kent. Naer de brieven van den heer van Oosterwijck luyden sal de continuatie van het subsidie beswaerlijck volgen indien men daervan elders als in Vranckerijck wil handelen, pretexerende den heer Cardinael niet betamelijck te sijn voor den Conynck hetselve thuys te brengen hetgene uyt puyre liberaliteyt is toegestaen naer de alliantie van continuatie van oorloge ende niet te handelen als eenparelijck al was gesloten, alleen in consideratie om ons te vigoureuser te engageren, waerin den Staet verflauwende de liberaliteyt van den Conynck oock souden vertragen. Ondertusschen presseert om bescheyt op de memorie bij de heer Knuyt overgebracht ende een equipagie van vijfthien scepen, om bij de vlote van den biscop van Bordeaux te vougen, welcker desseyn sijn Eminentie seyt nu lange is vertraecht bij faute desen Staet darin difficulteert. Voorts toont de gemelte Ambassadeur wel hij garen sage de commissie om voor het subsidie te handelen hem werde gegeven. De comste van den hertoch van Weymaren te hove schijnt hij te geloven, hoewel verre siende hier daer seer aen twijfelen. Dat is hetgene wij voor desen tijt hebben. Eyndyge daerom. Desen 28 Feb. 1639.

CCVI.

Het geschil met Amsterdam. Propositie van Cracou aan den Koning van Denemarken gedaan. Staat van zaken in Engeland. De overwinning op de Duinkerkers en de oorlog ter zee. Fransche wapeningen. Het crediet van Knuyt vermeerdert niet.

Mijn Heer.

Alle hetgene totnochtoe in Numerianus saecke is gepasseert heeft UEd. alreede verstaen, want op de propositie over eenyge dagen gedaen, die eyndycht met een verhael van de quade bejegenynge ter wonynge van Numerianus ontfangen, is bij Aristoteles totnochtoe geen vorder deliberatie gevallen. Ick meene oock niet, hoe groot de jalousien van Aristoteles tegens dien man sijn, dat hij yet in dese saecke van hem heeft te vresen. Ondertusschen mercke ick dat de auteurs van dit werck het daerbij niet sullen laten ende off wil (*sic*). Degene van Aristoteles vrienden die meest haer daerin vinden geinteresseert totnochtoe met Numerianus niet garen veranderyngen in die dyngen en sagen, soo is niet buyten apparentie dat eenyge van die in ander gevoelen sullen werden gebracht ende principalijck Felix volck, die in veele saecken andere insichten hebben als Numerianus ende voordeel wt dit point schijnen te hopen. Hetgene den meesten aenstoot geeft aen degene die het publyck alleen in recommandatie hebben is de erectie van een nieuwe macht, die de dispositie alleene soude hebben over hetgene tot noch toe veele is vertrout, ende inderdaat is dat hetgene onder andere meest wert gemeent. De particuliere insichten lopen op het meeste beneficie van de commercien, anders schijnt wel dat een gemeene directie beter is om int gemeen te sorgen, ende het is tijt dat met ernst op die saecke worde geleth, alsoo wij dagelijck horen van meerder verloop. Van de lantgravinne willen eenyge wel hopen, alsoo een van de hare aen ons Neeff schrijft, dat indien de Staten-Generael de hant haer in eenyge saecken willen bieden ende Vranckrijck wil con-

tinueren, de handelynge met den Keyser soude worden affgesneden, maer den graeff van Solms-Swalbach op deselve tijt sijnde bij den biscop van Ments doet geloven alle sodanyge propositien dienen om des te meer de conclusie te faciliteren. De Conynck van Denemarcken doet ons totnochtoe niet veel goets hopen, tonende den Keyser in allen deelen te willen behagen. Op de propositie van wegen desen Staet door Cracou aen sijne Majesteyt gedaen om te willen moyenneren den generalen ende niet de particulieren handelyngen ende versorgen behoorlijcke paspoorten voor de Geunieerde Provintien, mitsgaders de hant bieden, soo wanneer men tot tractaet comt, dat voor den palsgrave soude werden gesorcht, is bij hem geantwort op het eerste dat het te laet was nu daervan te spreken, alsoo alreede mit den Keyser te verde was geangageert om de handelynge tusschen den Keyser ende crone Sweden te moyenneren; op het tweede dat hij most weten wat tytelen ende qualiteyten bij desen Staet werden gepretendeert ende soo veel den palsgrave belanckt, dat de keure was gegaen, dat voor de reste men mocht sien dat hij van sijne landen wederom mochte crijgen non contemnendam partem. Den Conynck van Polen schijnt in sijn voornemen van den tol noch te continueren, daerover den Cheurvorst van Brandenburch nopende de Pelau ende Memmel met den geseyden Conynck schrijft te wesen verdragen, contrari hetgene Monsieur Pels weynych te voren ons door sijne brieven hadde doen hopen. Tusschen Engelant ende Schotlant vreesen wij niet als alle quaet, niet wel middel sijnde hoe den Conynck hem behoudens sijne autoriteyt sal connen extriceren, soo diep sijnde geengageert om saecken die int begin men hout dat licht waren te accommoderen ende niet en importeerden in een lantoorloge te geraecken, daerbij den Conynck niet en kan profiteren. De schult van alle dat werck wert geworpen op den Aertsbiscop, wiens credyt men meent groot peryckel loopt, alsoo de Engelsche selffs de Schotten voor een groot deel favoriseren. Indien nochtans den Conynck tot bemiddelynge van dit onheil de hulpe van desen Staet dienstych ende aengenaem hout, gelijck veele groote den heer Joacchimi hebben te

kennen gegeven, soo sal aenbiedynge daertoe werden gedaen. Wat Strade, die nu is verreyst ofte op sijn vertreck staet om eerstdaechs wederom te commen, daer sal brengen, wert soowel hier als daer gelijck reden is secreet gehouden, ende is den heer van Oosterwijck gelast om het subsidie daer te solliciteren. De victorie bij de onse op de Dunkerckers becommen hoewel grooter is als wij van eersten hadden gemeent, hebbende de Spaense, soo seggen de Dunkerckse ende Vlaemse brieven, over de duysent mannen in dat gevecht verloren, soo laten wij wij niet groote schade sedert door eenygen viantse fregatten te hebben geleden, dewelcke een convoyer met 24 stucken, met een schip commende uyt Brasilien, ende dertych doggers van de onse hebben genomen, hetwelcke Vlardyngen, Schiedam, Briel, Brouwerhaven ende Ziriczee smerten sal. Groote devoiren werden gedaen om de gedevaliseerde scepen ende andere in zee te brengen, waervan men hoopt dynxdach, uytelijck woensdach, thien off twaelffve wt sullen lopen, waerbij haer sullen vougen vier wt Zeelant die alreede zee houden. Een schip van het eylant St. Christoffel gecommen, alwaer het hadde gesproocken een barque, van Farmambuq den 1 Jann. geseylt, refereert dat alsdoen noch geen tijdynge was van de comste van de Spaanse, hetgene niet vremt en is alsoo de advisen van Lisbona ons seggen dat de Spaense schepen den 1 Decemb. waren te Capo Verde, waer sij door de meenichte van siecken staet maeckten te blijven tot den lesten van die maent. Over vier duysent man gelooft men sij niet hebben ingescheept, die wij sullen smelten. Dan segt men 16 scepen van nieuws bij de Spaense werden geequipeert om secours te voeren. Mogelijck dat men die wel elders sal hebben te gebruycken indien de Franse armade, die men sterck maeckt 40 oorloochscepen, die custen souckt, ende doen de Fransen noch instantie dat daerbij twintych ofte vijfthien van onse scepen werden gevoucht ende bescheyt op de memorie den heer Knuyt medegegeven werde gesonden. Van groote preparatien in dat Rijck spreeckt den heer van Oosterwijck, daerbij vougende dat men hem wil doen geloven dat den Conynck drie legers desen somer tegens de verheerde

Nederlanden brengen sal, een van 20 duisent te voet, 6000 paerden gecommandeert door Monsieur de Milleraye, daer den Conynck ende Cardinael haer ontrent souden houden; het tweede onder het commando van den heer van Chastillion sterck thien dusent te voet, 3000 paerden, ende het derde van 8000 te voet, 2000 paerden onder Monsieur du Hallier, die daermede in Luxenburch trecken soude. In somma veel volckx maer tot noch toe op het pampier. Houtebeen, niet wel tevreden men soo flauwelijck tegens de contraventeurs van sijn commandement tot noch toe heeft geprocedeert, verlaet den dienst van de Westindische Compangie, ende opdat bij vremde niet soude werden gebruyckt heeft Oostindien hem aengenomen, met meenynge om daer sijnde hem te vertrouwen het commandement van een vlote. De vreese is dat de Spaense in Capo Verde een fort bij Westindien geleyt sullen vermeesteren. Het credyt van den heer Knuyt wert bij occasie van sijn Franse reyse niet gesterckt, want behalven de rencontres, die hij over de memorie in questie heeft ontfangen, leyt hij oock aenstoot van andere canten ende namentlijck om discourssen bij hem te Paris, soo hem naergegeven wert, gehouden. Lopes [1]) verhaelen eenyge onder andere dat hij soude hebben geseyt twee millioenen guldens rijck te sijn, president te wesen van de Staten-Generael ende bij mijnheer den Prins te vermogen sooveel als den heer Cardinael bij den Conynck. Alle hetwelck sijne Hoocheyt sijnde verhaelt heeft geantwoort op yder met een stille, lacchende continantie: „non pas tant", ende indien sijne Hoocheyt de opinie kan hebben die vaniteyten bij den gemelten heere logeren ende niet hem werden geleent soo kan het niet wesen off sijn credyt moet verswacken, want seer vremt van sijn Hoocheyts humeur is andere te laten geloven hij met yemant gemeen maeckt sijne resolutien ende aenslagen, die met veeler communicatie werden gefor-

---

1) Een vermogend koopman te Parijs, die voor eenige jaren een voorstel van Lodewijk XIII aan de Staten Generaal had overgebracht. (Vgl. Aitzema, a. w. Dl. I, blz. 772.)

meert niet door anderer autoriteyt maer eygen goetvinden. Somma: al leven wij onder geen conynck, soo hebben wij occasie om mede de cunstges van het hoff te leeren, die onder luyden die geroupen sijn om de reliquien van onse Republyck te regieren niet als te veel in swanck gaen. Wat Rotterdam heeft gedaen hebbe ick noch niet vernomen, wensche UEd. te connen dienen. Bedancke UEd. over de liberale communicatien darin ick UEd. bidde te continueren. Desen 7 Martii 1639.

CCVII.

De propositie van de Staten Generaal aan de Staten van Holland. Zending van Adr. Pauw naar Karel I van Engeland. Berichten.

Mijn Heer.

De schriftelijcke propositie bij de Staten Generael in de vergaderynge van Hollant gedaen is bij Amsterdam schriftelijck beantwoort. De eerste heeft Aelianus mij belooft UEd. te sullen senden, sal sorgen indien hij de antwoorde becomt dat UEd. oock een dubbelt daervan crijge. Naer mij is geseyt passeren sij niet ongeraeckt dat de gedeputeerde van die provintien, die selfs niet goetvinden te practiseren hetgene men haer wil obtruderen, hare persuasien daertoe employeren, denoterende daermede, soo het wert wtgeleyt, den heer Vosbergen, die hem daermede excuseert, dat hij om het point raeckende het verhuyren van scepen mede was gegaen, hetwelck andere meenen dat hij hadde behooren te specificeren, sulckx men in de extensien van attestatien, daeronder verscheyde getuygen eenyge niet alles advoueren, gewent is te doen. Het verblijven van de keyserse in den lande van Cleeff, verstercken van Calcar ende Goch mitsgaders commissien tot lichten van vierduysent paerden aen de oostzijde van

den Rhijn, gegeven bij den Keyser aen Gronsvelt ende Coninckhuysen geven groote redenen van achterdencken dat men de gedachten van desen Staet naer die contreen sal willen trecken ende andere desseins beletten. Dat den Conynck van Polen met het heffen van den tol voortgaet wert hier noch gelooft, gelijck oock de opinie is dat Engelant ende Schotlant in de wapenen sullen commen, ende meent men den Conynck niet onaengenaem wesen sullen de officien die desen Staet sal willen doen, hoewel noch geen antwoorde daerover van den heer Joachimi is gecommen, sijnde den gemelten Conynck door den heer van Heenvliet [1]) bij ordre van sijne Hoocheyt alreede besonden geweest om soo men meent sijne Mteyts intentie te verstaen, hetwelck affgenomen wert uyt het schrijven aen de Staten van den heer Joachimi, in date den 2 Martii, daerbij hij met [decigneren] van een persoon, die den Conynck een uyr in sijn cabinet heeft gesproocken ende datelijck naer Neerlant, vanwaer hij gecommen was, wederom was verreyst, confirmeert de opinie ende geruchten die te voren hadden gelopen van het vertreck van de heer van Heenvliet. Om te vermijden disputen van commandement onder de twee viceadmiralen van Hollant ende Zeelant wert den Admirael selffs gesonden. Over de gevangen schippers sijn de rechters vergadert ende de bewinthebberen van [2]) [wachten] op de voorslagen van Vranckerijck. Van Rotterdam wacht ik bescheyt ende sal garen wat mogelijck is tot die saecke ende recouvrement van de papieren contribueren. Desen 14 Martii 1639.

---

1) Adriaen Pauw.
2) Hier is iets in de pen gebleven.

CCVIII.

Handelingen van de West-Indische Compagnie. Justificatie van Amsterdam. Buitenlandsche berichten.

Mijn Heer.

De eere van de victorie ter zee is bij desen Staet, het profijt bij de Spaense gebleven die, daer onse ontrampo-neerde scepen weder op de cust hebben connen worden gebracht, voorleden vrijdach acht dagen met achtien scepen het geembarqueerde volck wt Dunckercken naer Passage hebben gebracht, daervan de croone van Vranckerijck directelijck, wij indirectelijck den ondienst sullen gevoelen. Eenyge sijn van opinie deselve scepen met gelt ende volck met de eersten wederom herrewaerts commen, andere dat de oorloochscepen sullen worden gebruyckt om de Westindische vloten in behouden haven te helpen. Wat het Spaense secours in Brasilien heeft verricht hebben wij noch geen tijdynge. In Portugael equipeert men om nieuwe versterckynge derrewaerts te senden ende hier sijn de bewinthebbers wt alle cameren in goet getal bijeen om met verdubbelynge van de helft van het capitael ende een notabel subsidie van den Staet de Compangie nieuw vigeur te geven, daertoe goede inclinatie ende apparentie is. Artisosky hout men dat als generael over de artillerie met een troupe van twee duysent mannen daer is gearriveert. Van eenych volck dat wt Brabant soude gaen naer Engelant vernemen wij niet, hoewel men het oock daervoor hout, dat niet te hopen is, als extremitijt, daer men nochtans meent den Conynck sijn autoriteyt tegens de Scotten met groot gevaer door sal soucken te restitueren. De Roine Mere heeft van de besoignes van den heer Knuyt seer cleyn contentement, ende schijnt Vranckrijck, wt wat insicht weet ick niet, nu sachter tegens dien heer gaet, die perijckel liep, indien vorder met vigeur ware gepousseert, van te renverseren, hoewel groot maintien vint bij mevrouw de princesse. Dat de saecken van den heer d'Estampes sullen worden herstelt geeft men ons impressien door het credyt van den biscop

van Chartres, die geseyt wert op vastenavont ende in de vasten de eere van mijnheer den Cardinael heeft ontfangen van sijne Eminentie te mogen tracteren, ende sal het weynych contentement, dat men over de handelynge met mevrouw de lantgravinne soude mogen hebben genomen, seer versachten indien, gelijck men wil geloven, hare Altesse wederom in wapenen comt, waertoe de opiniaterheyt van den Keyser int stuck van religie, de victorie van den generaal Bannier tegens Galitz [1]) ende de goede forces van den hertoch van Weymaren veel souden connen contribueren, gelijck aen d'andere sijde de Keyser spraecksamer worden sal wt vreese van den Grooten Heer, dewelcke den 24 December voorleden Bagadel [2]) met gewelt hebbende verovert nieuwe desseins tegens het Roomse Rijck sal connen formeren. In de particuliere handelynge tusschen den Keyser ende de croone van Sweden schijnt den Conynck van Denemarcken voort te willen gaen nietiegenstaende de aenmanyngen van Vranckerijck ende Sweden, willende soo veel tijts niet verliesen als nodych is tot het obtineren van een pasport van desen Staet. Int lant van Cleeff houden de keyserse noch huys, ruineren seer de ingesetene, doch hout men seecker sij daer niet meenen te blijven, hebbende de plaetsen alleen met palissaden tegens een overval versien. Het schrift van Amsterdam loop(t) op de justificatie van de proceduyren, solverende de exempelen die van Middelb(urg) ende Utrecht werden geallegeert, dat de besendyng aen de Staten van Zeelant om Middelburg te induceren was gedaen, Amsterdam naer Utrecht op het versouck van de provintie met goetvinden van Hollant in jaer x is gegaen om tot derselver intercessie bij den jegenwoordygen Prins, die daer alsdoen voor lach, te spreecken. Het schrift sal ick sien dat UEd. selver crijgen mach, voorts sorgen dat UEd. saecken bij Rotterdam werden bevoordert, die ick dese weecke met mijne brieven nieuwe aenmanynge hebbe gedaen ende excuseren het uytstel op

---

1) Hij bedoelt den Oostenrijkschen bevelhebber, graaf Matthias Gallas.
2) Misschien heeft hij Babylonien bedoeld. Zie blz. 529.

de absentie van drie van de hare, ende sal ick oock geven tot antwoerde van mijn voergaenden UEd. nader intentie.....[1]) sijn naer soo veel moyte voor ondanck. Aeliano sal ick UEd. redenen bekent maecken, die ick alsoo van dage niet hier..... hebbe connen spreecken, maer hebben sijne propoosten naer UEd. lesten gehouden mij geen seeckerheyt van subsidie hier connen [geven] ende bij Aristoteles is noch niet toegestaen dat de ses maenden teffens ende promptelijck souden werden betaelt. [Indien] aldaer middel is om eer te worden geholpen, ofte int geheel ofte ten deele, soude van den wissel spreecken ende oock van [hetgene] UEd. noch soude competeren als daer goet is. Valerius transporteert hem mit de woonstede in Felix stat. Die van Emden [hopen] ... off door hulp van den Staet onlast te werden van de lantgravinnen volckx inquartierynge ende siende niet worden geholpen schijnt..... wel ..... te slaen eenyge meenen op de ligue die den Conynck van Denemarken voordert. Desen 21 Martii 1639.

CCIX.

Het Hessische tractaat. Staat van zaken in Duitschland. Klacht van de Walvisch-Compagnie. De Oxenstierna's zijn De Groot zeer genegen. Berichten en particularia.

Mijn Heer.

Het Hessische tractaet sal naer ick met UEd. oordeele op een conclusie van vrede wtlopen. Den lesten brieff die ick van Milander hebbe gesien, in date den 1 Maert, seyt de formele woorden: nostre trait de paix s'avance fort et s'eslargit l'Empereur sur le point de la religion si avant qu'on s'en pourroit contenter, mais voyant la prise

---

1) Hier is een hoekje uitgescheurd.

de Brissac, le passage de l'armee suedoise par l'Elve, nous ne scavons quel party nous devons prendre, doch gaende voort nil nisi suspensa et obscura verba, daeruyt naer mij dunckt nochtans kan worden geïnfereert, dat het hooft hanckt om de aengeboden conditien te accepteren, seggende dat hem soude worden geweten indien bij continuatie van oorloge de saecken qualijck quamen uyt te vallen, verseeckert niettemin den Coninginne van Bohemen ende den Cheurvorst van sijne oprechte intentie om deselve, hetsij in oorloge blijft ofte vrede gemaeckt, te dienen, denoterende sijn persoon (hetwelcke vremt schijnt, alsoo alle acten mede heeft geteeckent) niet te sijn verobligeert om het volck niet te gebruycken ten dienste die hem sal believen. Op Vranckerijck schijnt het niet heel groen te hebben, clagende bij dat rijck seer te sijn geabuseert, in reeompensie van hetwelcke hij den heer d'Estampes op hope van rupture tot het geven van vijftich duysent guldens heeft ingeleyt, dewelcke ontfangen hebbende op achterstellyge penyngen heeft gereeckent, sonder hem als onder andere ende meerder somme te willen engageren, daruyt ten deele de disgratie van den heer Ambassadeur procedeert, die garen een verclarynge van den heer Milander over dese saecke hadde gehadt, die niet en schijnt dat hij garen schriftelijck sal geven. Hangende dese deliberatien van de lantgravinne treckt den Keyser dese voordeelen, dat hij sijne troupes logeert sonder scrupule aen beyde de sijden van den Rhijn, dat voor desen Staet bedenckelijck is, ende worden de quartieren bij de Hessise soo verarmt, dat daernaer voor die daer troupes souden willen houden weynych te eten sal worden gevonden. Den hogen opheff van den Conynck van Denemarcke sal, nu de resolutie van den Nedersaxisen creytz soo uytvalt, sijne Mteyt weynych reputatie geven. Daermede mochten oock wel cesseren de deseinen van die van Emderlant, die het ooge schijnen te hebben gehadt om haer mede bij dien Creytz te vougen. Hetgene meest in dat heele werck bedeinckelijck is dunckt mij te wesen, dat die neutraliteyt niet langer vasticheyt en heeft als de vreese van de Sweetse wapenen duyrt, maer den Keyser sterck sijnde met hope van avantagie op de Sweetse

armée, sij haer daer licht wederom bij souden vougen. Wat den Conynck van Denemarcken tegens het voornemen van den Conynck van Polen, die met den tol voort wil, sal doen moet hem haest openbaren. De Compangie van de walvissen is hier clachtych dat hij sonder aen hem recognitie te geven hare visserye niet wil toestaen ende haren vanck tot vylen prijs brengt met de groote quantiteyt van traen, die hij in dese landen sent, die sij meenen behoort te werden in het convoy beswaert. De geruchten die daer van Parnambuc sonder reden sijn verspreyt hebben hier oock gelopen. Al het quaet dat uyt die quartieren soude connen werden gevreest is vastatie van het plattelant ende ingenios, maer men hoopt beter. Die saecke wert ernstyger als voor desen bij den Staet ende de Compangie behertycht ende wachten haest goede resolutien int verdubbelen van het capitael. De gestelde rechters over de gevangen schippers sijn noch besych ende doen sij hare defentie dat de tweede mael, wanneer de meeste faulte soude sijn begaen, haer niet mogelijck is geweest de gegeven ordre te executeren. Dat van den hertoch van Weymaren behaecht mij heel qualijck, ende sal de Fransoysen min moyte sijn sijn troupes te verswacken als een goet capitain te vinden om de hare te commanderen. Soo groote couragien connen niet wel wederwardicheyt dragen ende dienen soo seer niet gedepiteert dat op resolutien dencken die de partije niet vorderlijck en sijn. Van Ragoski horen wij geruchten sonder te weten wat van hem wert verwacht. Het veroveren van Babilonien [1]) hout men seecker. Den Generael Bannier presumeert men dat intelligentie in Bohemen heeft, daer wederom nieuwe edicten tegens die van de religie waren uytgegaen. De antwoorde van Amsterdam heeft den heer Spierynck mij belooft dat UEd. sal senden, daeruyt sal UEd. sien dat de oude maximes haer noch niet en sijn vergeten. Wat van de erectie van het nieuwe collegie sal werden gearresteert is noch onseecker maer verstaet Hollant de equipagie sal blijven in de respective steden. Die

1) Bagdad. Vgl. Grotii *Epist ad Oxenstiernæ* T. I. p. 573.

van de Generaliteyt hebben het op die groote stadt niet groen, waerom wijselijck op haerselven moeten letten. Dat de ses maenden subsidie, de croone Sweden geconsenteert, promptelijck souden werden betaelt, heeft geen apparentie, alsoo de penyngen souden moeten werden genegotieert, maer meent den heer Spierynck ordre te sullen crijgen binnen 14 dagen ofte uyterlijck drie weecken om die op hare termijnen, daer nu twee maenden van vervallen, te ontfangen, bereyt sijnde soo haest die in handen heeft UEd. daruyt contentement te doen, waerop ick siende niet raetsaem vinde sonder nader ordre van Monsieur Heufd te vermanen, alsoo die liquidatie langer soude connen aenlopen, doch bijaldien UEd. daermede soude wesen gedient ick houde dat over de wissel geen difficulteyt soude vallen. Hoe ick langer dat werck vervolge hoe ick meene naeckter te sien dat hij tot UEd. wel is genegen, in welck humeur ick hem oock soucke te houden, sijnde seer geabuseert die meenen dat met precysheyt bij hem yet is te voorderen, gelijck den heer Camerarius in een rencontre van sijn soon, daer UEd. van sal hebben gehoort, heeft connen speuren. Wat van dien heer volgen sal kan ick niet heel wel seggen, alsoo den Hage verlaet maer te Delft siet naer een goede wonynge. Den heer Spierynck heeft mij in confidentie geseyt, dat hoewel hij seecker hout ende weet dat UEd. heel wel staet soowel bij den Truxis ende schatmeester [1]) als den heer Rijxcancelier, die alle drie voeren den naem van Oxenstern ende veele van UEd. houden, dat evenwel om deselve te meer te obligeren wel sult doen diegene die van harentwege daer commen goet onthael te doen ende namentlijck aen den soon van den Truxis die nu daer is, die de vader seer lieff heeft, waromme hij oock denselven alle caressen heeft gedaen ende in sijn huys eenyge dagen gelogeert, gelijck mede dienstych is dat de kennisse mit den heer Croese [2]) werde gecontinueert; alle hetwelcke ick UEd.

---

1) Gabriel Oxenstierna, broeder van Axel, en Gabriel Oxenstierna, de zoon.

2) Johan Jespersson Croes, een Zweedsch edelman.

oock niet en hebbe willen verbergen, hoewel ick weet sulcke advertentien onnodych te sijn. Sijne Gestreng. vermaent vorder dat hij gelooft de crone Sweden UEd. alle contentement sal soucken te geven, waerop wij dieper op dat subject raeckende seyde de advisen telcken van den heer van Oosterwijck te sien ende deselve met de uwe confererende sach hoe groten verschil tusschen de eene ende de andere was. Dat verneme ick oock van andere die somwijlen extracten van uwe brieven sien, dewelcke werckelijck naer mij is geseyt aen den burgemeester Beveren tot Dordrecht worden gesonden. Mijn genegentheyt soude wel wesen de mijne oock soo nu soo dan hier off daer te communiceren ende daerom wel wenschen wijtlopyge ende pertinente advysen, om altemet onsen Neeff, die wij noch altijt moeten gebruycken, daervan deelachtych te maecken; doch alsoo UEd. mij heeft genouch te kennen gegeven sulckx niet aengenaem te hebben soo hebbe ick mij daervan onthouden, hoewel ick meene in viertderly respecten niet ondienstych wesen soude. Tusschen Engelant ende Schotlant loopt het meer ende meer tot extremiteyt ende is dat oorloge gevaerlijck voor den Conynck, wiens autoriteyt beter int begin waer geconserveert, als ter oorsaecke van eenyge cleyne veranderyngen, al ware het ten besten, met soo grooten peryckel gedisputeert. Dat onsen Admi(r)ael eenige fregatten, men segt tot vier, op den viant soude hebben geconquesteert lopen geruchten, maer daervan soude ick niet derven verseeckeren. Van het pasport schrijve ick mijne consideratien aen mijn suster, die UEd. sal gelieven te overwegen. Wij sullen echter hetgene daer goetgevonden wert hier soo veel in ons is helpen executeren. Bij Rotterdam doe ick groote devoiren sonder yet te voorderen, sal evenwel continueren. Morgen begraeft men hier Ploos, aen wiens doot mijnheer de Prins meer als de provintie van Utrecht sal reeckenen te hebben verloren. Hoeveel hij de provintie van Hollant is geweest weeten alle die sijn beleyt is bekent. Soo mindert dat getal, maer de maximes daervan sij de fondamenten hebben geleyt vermeerderen, ende sijn dese tijden niemant schadelijcker als die geen veranderynge en soucken. Van den Ambassadeur d'Estampes weder(c)omste wert bij veelen

hope gegeven, waerop ick tot noch toe weynych staet maeke. Wij sullen die waerheyt haest daervan sien. Ondertusschen sal ick blijven. Desen 28 Martii 1639.

CCX.

Staat van zaken in Engeland. Klacht en handelingen van de Oost-Indische Compagnie. Berichten omtrent de Spaansche vloot. De koning van Denemarken wapent zich. Verdrag met Frankrijk. De vijand bedreigt Maastricht. Dantzig wenscht dat gezanten naar Polen zullen worden gezonden. Verdere berichten.

Mijn Heer.

De liberale communicatie die UEd. mij nu tot twee reysen successivelijk van hetgene in alle Staten ende Rijcken notabelst occurreert heeft gelieft te doen, wenschende UEd. daerin soude blijven continueren, obligeert mij om mede niet schaers te wesen, waromme alsoo binnens slants weynych voorvalt ick UEd. mede sal deelen de tijdyngen die ons van buyten commen, hoewel eenyge daervan naer apparentie UEd niet onbekent en sijn, ende namentlijck hetgene wt Engelant wert geschreven dat den Conynck van Engelant is vertrocken mit 6000 man te voet, 2000 paerden, meenende tot Jorck noch 25000 mannen te vinden ende door ontsach van soo grooten macht de Scotten tot gehoorsaemheyt te brengen ofte soo sij opiniatreren te dwyngen. Over het leger van den Conynck soude commanderen als generael den grave van Arondel, wie tot lieutenant-Generael over het voetvolck heeft den grave van Essez [1]) ende tot generael over de cavallerie den grave van Hollant [2]). Major van het leger

---

1) Robert Devereux.
2) Harry Rich.

is gemaakt Asle, major van het regiment van Morgan [1]), seer actif, vaillant ende ervaren in chrijssaecken ende daervoor hier bekent, op wiens schouderen het werck principalijck sal moeten rusten. Ende hoewel sijne M^eyt de Scotten soo verde is tegemoet gecommen dat hij verclaert nu nochte immermeer in Schotlant de Engelse ceremonien in sal voeren nochte haer te quellen, hetgene het ander point is daerom sij haer eerst hebben geformaliseert met de haye ofte hoge commission, hetwelcke sij houden voor een specie van inquisitie ende is een geestelijck recht, tevreden sijnde dat alle hetselve bij een parlement werde geconfirmeert, soo en kan men evenwel hier qualijck hopen dat de Scotten tot het herstellen van de affgesette biscoppen, daer de saecke nu op aencomt, sullen willen verstaen; vergaderen veel volck op de frontieren met vornemen den Conynck te beletten van gewapent in Scotlant te commen. Lisle [2]), voor desen generael onder den Conynck van Sweden ende een seer ervaren soldaet, commandeert hare troupes, die geleyt worden van geexperimenteerde officieren. Den marquys Huntley [3]), een papist Schots heer, die den Conynck heeft aengeboden een goet getal wel geaffectioneerde Scotse ingesetenen op de been ten dienste van sijn M^teyt te brengen, hebben sij in sijn huys belegert ende werden de Scotten des te meer gaende, siende de pausgesinde, wiens religie sij seggen men wil invoeren, bij den Conynck werden gebruyckt. Dit oorloge aengaende is te vreesen voor een groote bloetstortynge, alsoo beyde de natien seer bitter worden tegens den anderen, gelijck sij int particulier sulckx qualijck connen laten hier te tonen. Den heer Aertsbiscop draecht bij veelen de schult van alles, die sij seggen met nieuwe invoerynge dit vier eerst heeft aengesteecken. De Scotten hebben geformeert een vergaderynge van gedeputeerde uyt elcke provintie ende het crijsvolck wert onderhouden bij de dorpen, die seecker getal van volck ende vivres contribueren, ende sal den

---

1) Sir Charles Morgan.
2) Alexander Leale.
3) George Huntley.

Conynck hem niet weynych geempescheert vinden om gelt tot sijn leger te versorgen. Off sij meenen de Oostindische Compangie alhier daertoe yet sal contribueren, oft dat men bij refuys van dien haere scepen, bij occasie den Conynck soo sterck in de Noortzee tegens de Schotten heeft geequipeert, meent aen te spreecken weet ick niet, maer het is bedeinckelijck dat deselve Compangie nu wert aengesocht om de differenten, die sij mit de croone van Engelant hebben, dewelcke lange hebben geslapen, met den heer resident Boswel, die dartoe seyt absolute last te hebben, aff te handelen. De Compangie doet veel wt respect van den Staet, maer clacht sij altijt tot hare grote schade in handelyngen wert geleyt, nu met Engelant, dan met Vranckerijck, sonder dat sij haer goet recht mach mainteneren, getroost sijnde alle peryckelen die sij van vremde hebben te vreesen, indien sij mochten begaen, te keeren, veel te geven, daer sij sustineren groote rechtmatyge pretensien te hebben. Schijnt niet dat sij van meenynge sijn om te weeren d'extremiteyt die soude connen worden gevreest; equiperen negen goede scepen, om daermede de vlote, die in Mey, Juni oft Juli wert verwacht, te ontmoeten. Tot verhogynge van de helft van het capitael sijn de camers van Westindien eens, wachten alleen op de verseeckerynge die den Staet haer van het subsidie van ses tonnen gouts jaerlijckx sal doen, waerin men gelooft haer contentement sal connen werden gedaen. Seeckere tijdyngen uyt die quartieren wacht men alle dage. Scepen die uyt Portugal commen ende van Lisbon sijn geseylt den eersten Maert hebben van daer gebracht, dat de Spaense vlote int begin van Februari noch van Cabo Verde niet was vertrocken ende daer haren generael met wel 1200 mannen hadden verloren, twelck indien inderdaet sulckx ware men gelooft graeff Maurits 2000 man voor haer arrivement in Brasil soude hebben gecregen [1]). Doch een sceepken, commende van St. Hubes mede den eersten Maert, doet geloven de Spaense vlote

1) Hiernaast in margine: De bewinthebbers geloven de tijdingen die van Lisbon comen.

in leste van December ofte eerste van Jann. was geseylt, soodat men geen staet op dese advisen, die altemet bij eenyge die haer met actien te copen ofte vercopen worden geprocureert, en is te maecken. Dat is seecker dat den Conynck van Denemarcken sterck equipeert, maer men weet niet tegens wien, somyge meenen tegens Hamburch, andere om sijne pretensien bij dese gelegentheyt op de Orcades goet te maecken, maer ten is niet buyten apparentie dat hij sijn nieuwe verswarynge van tollen, die hij op alle waren heeft verhoocht, op eenyge seer veele ende den salpeter tot het equivalent van den prijs daervoor die wert ingecocht des te beter te doen passeren, die men nochtans hier niet van meenynge en is te lijden; waerover oock 12 scepen, die een seer groote quantiteyt salpeter hebben geladen, in de Sont blijven liggen. Indien den Conynck van Denemarcken, door dat middel subtraherende ofte incommoderende de middelen om het oorloge te voeren, meent den vrede, daer hij middelaer van wil wesen, te bevorderen, hij sal niet meer daerdoor als hij voor desen met sijn comminatien heeft gedaen opereren. Om te voorcommen dat den viant hem int lant van Cleeff geen huys soude blijven houden heeft den Staet in Doesburch ende andere plaetsen garnisoen geleyt. Met Vranckerijck is verdragen het beleyt van wapenen ende wert monsieur d'Estrade, die door een tertiana wert opgehouden doch beter was, met den eersten hier gewacht. Het subsidie is gecontinueert op den ouden voet, hoewel men garen het in Hollants gelt hadde betaelt gesien. De achterstallen sullen betaelt werden lopende den maent van April ende den eersten termijn van het lopende jaer den thienden, soo geeft Monsieur de Bulion sijn woort, van Mey. Naer de advysen houden soo van Maestricht als elders schijnt het dessein van den viant te wesen die stat te belegeren, vijff, sesduysent boeren te willen versamelen om de circumvallatie te doen, voorts uyt te hongeren, maer een garnisoen daer binnen sijnde van drieduysent te voet, vijffhondert paerden, soude veel volckx daervoor moeten hebben ende een goede macht daerontrent ende in Vlaenderen om het ontset ofte notable diversie te precaveren,

daer de saecken van den Cardinael Infante, die hem oock van Vranckerijck wachten moet, niet te wel naer en staen. De progressen van den heer Bannier sijn groot, heeft een groot deel van de Saxische ruyterie, naer Bilderbeek schrijft, geslagen, staendaerts becomen, de reste in disordre tot onder het canon van Dresden gejaecht. Indien den gemelten heer het geluck kan rencontreren van de troupes van den Keyser eer sij versamelt sijn, gelijck het dessein schijnt, hier ende daer aen te treffen, mocht sijn voornemen wel van groote operatie sijn, dat men andersins meent te steunen op correspondentien in de quartieren van Bohem, Slesien, Hungaren ofte Sevenbergen. Met het secours van desen Staet is het als in de voorgaende termen, sijnde noch niet gedisponeert om de ses maenden teffens te betalen, waertoe ick wil bij eenyge mijne confidente devoiren doen, maer als ick werde bejegent met de groote verlopen van finantien ende hoeveel millioenen promptelijck nodych sijn om alles buyten confusie te houden, daer niet een stuyver tegens en is, soo blijve ick confuys. Evenwel sien ick niet dat Felix andere reeckenynge als op die penyngen ofte die van Monsieur Heufd heeft te maecken, darom ick wel garen sage, Aelianus de verlopen termijnen niet en disputeerde ende die noch vervallen moeten verwachte. In de saecke van Valerius sie ick noch niet claer. Van den heer d'Estampes meene ick UEd. wel oordeelt ende naer mijn opinie sal Aristoteles man, die hier in cleyne estime is ende daer geseyt wert in geen groote te sijn, het niet langer maecken als sijn tijt van drie jaren. De stadt van Dansyck meent den tijt niet onbequaem is om hare differente met den Conynck buyten den lantsdach, die dit jaer niet sal werden gehouden, aff te handelen ende sagen garen Ambassadeurs van wegen den Staet daertoe aen sijne Mcyt werden gesonden, om als moyenneurs tusschen de stat ende den Conynck te gaen. Daertoe is geen quade genegentheyt, doch is bij eenyge bedencken off diegene voor desen, die als sij versocht quamen geen behoorlijck respect is gedefereert, nu, haer entremetterende in een saecke die den Conynck apparent niet te aengenaem sal wesen, sodanygen aensien als haer toecomt sullen vinden.

Andere vougen daerbij dat sij wel moeten wesen geinstrueert om, latende de stadt bij haere toelage, sonder dewelcke sij seyt niet te connen bestaen, den Conynck te verhinderen, dewijle sij sonder recht ende reden, als geen tytel daertoe hebbende, sijne ingesetenen daermede beswarende, dat hij daermede niet in soude participeren, hetwelcke nochtans door hulpe van desen Staet niet mach werden ingebracht, alsoo sij gesamentlijck daernaer dat middel souden connen naer het haer goetdochte belasten ende beswaren. Indien UEd. kennisse van die saecke heeft ende eenyge consideratien van importantie vint, daermede de statsrecht met reden tegens den Conynk can werden gemainteneert, sal de croon van Sweden dienstych wesen dat het hier werde geweten. Tusschen de lantgravinne ende den Keyser oordeelt men noch dat den tresves sal blijven gecontinueert. Dat is al dat wij voor desen tijt hebben. Eyndige darom mit versouck als boven. Desen 4 Aprilis 1639.

CCXI.

Onderhoud met den magistraat van Rotterdam. Hij weet niet hoe Spierinck aan betaling is te helpen. Schaarste van geld. Het geschil tusschen Polen en Dantzig. De oorlog in Schotland. Komst van Poolsche Socinianen.

Mijn Heer.

Wetende bij de vroetschap van Rotterdam veerthien dagen geleden desen dach was bestemt om een bijeencomste over Felix' saecke te houden ende saterdachavont niet connende verstaen dat eenyge aenschrijvynge aen de heeren burgemeesters Nobel [1]) ende Goutswaert was gedaen, soo hebbe ick mij gisteren heel vrouch naer Rot-

---

1) Henrich Willemsz. Nobel.

terdam getransporteert om met de heeren burgemeesters, eer sij naer de predicatie op het stadthuys souden vergaderen, te spreecken, waerdoor sooveel hebbe geopereert dat de brieven, die versuympt waren aff te senden ende vergeten souden hebben gebleven, dadelijck sijn gedepescheert, waerop den heer Nobel oock desen morgen is gereyst naer Gouswaert, hoewel ick weet den brieff sijne E. in handen is gelevert gebleven. Oft dat nu reden sal wesen waerom de presente sodanygen absente niet sullen vervangen, sal ick eerst desen avont oft morgen konnen horen, ende voorts in cas gelijck ick meene daerover is gedelibereert wat conclusie sal wesen genomen, vreesende dat door amiable wegen, dewijle weynych contrainte van ons is te verwachten, wij beswaerlijck tot ons with, hoe moderaet het oock is, sullen geraecken, hoewel alle middelen van inductie ende conniventie bij mij sijn gebruyckt. Maer de calange die de goede van de quade vreesen, soo sij buyten dwanck van recht haer diep in die saecke laten, maeckt te veel scrupule. Met Aelianus weet ick niet te voorderen, buyten de finantie van Monsieur Heufd ende het subsidie van desen Staet is geen derde. Ende beyde sijn seer ongereet. Aen Monsr Heufd seyt hij de reeckenynge te hebben overgesonden; off die daer behaecht kan UEd. verstaen, dat waer den cortsten wech, want het maentelijcke subsidie, soo het is geconsenteert, is Aelianus niet van meenynge sonder expresse ordre te ontfangen, al wiert het gelaten tot sijn discretie. Om teffens te betalen difficulteren veele leden van Hollant ende, mits de groote achterheyt sonder eenyge voorraet, met sulcke redenen, die qualijck bij degenen die kennisse hebben van den Staet sijn te wederleggen. Ick hebbe mijn devoir bij eenyge gedaen, maer ick vinde mij confuys mit hetgene mij wort geantwoort. Evenwel contenteert hem Aelianus niet, die quod vult vehementer vult ende op sijn maniere. Van Amsterdam heeft hij seer weynych contentement, welcke stadt hij bij sijne principale als de saecken van dat Rijck affgunstych decrieert. Mi(d)delerwijle verloopt den tijt, sijnde bijnaer drie van ses maenden verstreecken, die oock omgecommen sijnde mogelijck dan soo terstont het gelt niet sal

staen getelt. Ende als ick vrage, indien daer niet van en quame ende de reeckenynge bij Mons[r] Heufd wiert gedisputeert, waer de penyngen vandaen sullen commen die niet langer connen te buyten worden gestaen, crijge ick geen ander antwoorde als dat om ander ordre moet schrijven, tonende soo langen uytstel niet can worden affgewacht ende het verloop te groot is, wert dat geadvoueert ende de schouders getrocken, soodat gans geen reeckenynge te maecken en is waromme, soo haest dit sal wesen geredresseert, t'eenemael dienstych is voor het toecommende beter te sorgen, hetwelck in het Rijck selffs sal moeten geschieden, want soo grote achterheden te veel incommoditeyt, onlust ende peryckel met haer slepen. Oft daerdoor ofte door andere insichten ende motiven den heer Camerarius, die men gelooft dat tusschen Leyden ende Utrecht gaet wonen, daertoe wert gebracht, weet ick niet, maer wel dat sijn Ed. niet minder te achteren is ende weynych middel weet tot sijne betalynge. Jegenwoordych hebben wij hier den Admirael, die sijn selven vindende alleen met vijff scepen voor Dunkercke, waer sterck binnen wert geequipeert, met een coopvardijschip is overgecommen om te bevoorderen meerder scepen in de zee werden gebracht, om den Staet van een affront, de particuliere van schade te precaveren, ende hoewel dat vertooch naer sijne importantie wel wort aengenomen, soo verhindert de groote schaersheyt vant gelt het prompte remedie, gelijck mede gevreest wort uyt deselffde oorsaecke meerder schade, sonder dat men gewaer wort het redres daertegen. Veele steden apprehenderen de negotiatie als een ruineux middel, gelijck het ook is inderdaet, ende de nieuwe lasten ende beneficieren van de oude vinden soo veel difficulteyten, dat totnochtoe niet van importantie is ingewillycht; ende ondertusschen sijn de t'achterheden soo groot dat de Gecommitteerde Raden qualijck weten waer haer te wenden. De minste reden onder die geseyt werden oorsaecke van alles te sijn hout men niet het slechte beleyt van degene die het stuyr in handen heeft. Wt Westindien hebben wij totnochtoe geen tijdynge. Op het aenhouden van de stat Dansick doet Hollant devoir om een Ambassadeur naer Polen te senden, oordelende

die van Dantsyck apparent haer verschil met den Conynck door desselffs intercessie soude conden werden bijgeleyt, ende naer mij een Pools edelman, vers uyt die quartieren gecommen, heeft geseyt, is het niet buyten apparentie, alsoo den Conynck veel obstaclen voorsiet die hij qualijck te boven soude commen ende daerom door een eerelijcke ende profitelijcke accommodatie sijn voornemen soude laten vallen. De stat is oock beter die pretensien met gelt als met de wapenen te redimeren ende desen Staet dienstych de vrede ende den Conynck te houden buyten de smaeck van dat profijt van den tol. De differenten van den Conynck van Engelant met sijn onderdanen in Schotlant sullen soo maeckelijck niet wesen te appaiseren ende schijnt oock niet dat den Conynck, naer het antwoort dat den heer Joachimi schrijft den Conynck van Denemarcken te sijn gegeven, dat eenyge vreemde potentaten hulpe tusschen hem ende sijne subjecten wil gebruycken. Indien oock de tijdyngen die de Engelse hebben waer sijn, soo is het oorloge alreede aengevangen ende heeft sijn begin offensyff van den Scotten genomen, die het conynckx garnisoen in Edenburch hebben geforceert. De animositeyten, seggen die uyt Schotlant commen, sijn seer groot ende worden die door de predicanten dagelijckx seer aengeblasen. Lesle was met acht off thienduysent mannen naer een plaetse genaemt Sterlynck toe, alwaer eenyge Engelse defent(i)e souden hebben gedaen. Indien het gelt tot den oorloge nodych soowel aen de sijde van den Conynck als van de Scotten de gemoederen niet en vercoelt soo sal dit vier dapper branden, maer men seyt dat in Schotlant op het versouck van vijfhondertduysent guldens, die Lesle in voorraet begeerde eer hij hem te velde begaff, haperynge viel ende dat van vijftichduysent ponden sterlynck, die den Conynck van de stat [Londen] versocht, alleen vijff waren geconsenteert. De Irerbans die sij noemen in Engelant, sijnde gelijck het uytschot die te velde souden gaen, vraechden waer sij van souden leven met vrouw ende kinderen, ende in Scotland seggen sij soo hooge huyre niet connen versorgen soo sij selffs de aeckers niet en connen bouwen. Onder de groote, daer den Conynckx autoriteyt altijt

veele bij sal vermogen, seyt men dat in Scotlant oock onneenicheyt is, die haer meest sal openbaren tot verswackynge van de contrarie partye, soo wanneer de onheylen van het oorloge sullen werden gevoelt. Ende tenware de verclarynge van den Conynck de humeuren meer hadde onsteecken, men gelooft de groote apparentie was dat bij het parlament, dat in Mey in Scotlant sal worden gehouden, middel van verdrach soude sijn gevonden, daer veele noch niet van en despereren, hoewel die de saecken manieren ende het dus verde hebben gebracht, haerselven vindende geinteresseert, naer apparentie sullen de extremiteyten tot haer eygen securiteyt ende grootheyt prefereren voor de gemeene ruste. Onse geestelijcke, wacker gemaeckt door een breiff van een Sociaen aen Bijstervelt [1]) geschreven, hebben op advysen dat veel Socianen wt Polen sijn gebannen, die den vorst van Sevenbergen herberge in sijn lant, soo sij seggen, heeft geweygert, versocht dat sij in dese landen, daer sij het oock naer toe hebben, niet soude mogen werden ontfangen, ende tot dien eynde sijn dese weecke in de vergaderynge van de Generaliteyt ende van Hollant verschenen. De court van de laeckenen wert bij ons sodanych contentement niet gegeven als sij volgens de octroyen pretexeren, waeruyt de inlantse laeckenneerynge wel staet te beteren maer de vrienschap met Engelant niet te meerderen, welck rijck in zee tegens de Scotten sijnde gewapent men niet en weet oft voor de nabuyren, daer het voordeel op soude connen doen, niet en is te vreesen. Desen 11 Aprilis 1639.

---

1) Gezant van Ragotsky van Transsylvanië.

CCXII.

Het geschil met Amsterdam. Ploos van Amstel beoordeeld. Verschillende berichten.

Mijn Heer.

Een reyse van vijff dagen in het Noorderquartier, daervan ick eerst thuys ben gecomen, stelt mij in gebreecke om UEd. liberale communicatie liberalijck te erkennen, hope deselve in soo grooten abunda(n)tie daerom niet te schaerser werden sal. De deductie van de Staten Generael meent men bij den heer griffier Musch is geagenceert, de materie van verscheyden, yder naer de kennisse die hij hadde, sijnde geamasseert ofte daerbij gebracht. Wien de penne tot Amsterdam heeft gevoert sal ick nader horen, apparent den heer pensionaris Boreel. Van Neeff veel te wachten waer hem seer abuseren, maer 't is beter hem goede als quade opinie te geven, alsoo de dyngen van de werelt soo lopen dat nergens staet op is te maecken ende men qualijck kan voorsien wat dienstich is. Naer de doot van Ploos [1]) openbaert hem hoeveel ontsachs, hoe weynich gunste hij onder de sijne heeft gehadt, werdende niet alleen bij de Staten van Utrecht de hoge heerlickheyt van Jutfaes, als niet wettelijck op hem geconfereert, gedisputeert maer oock bij die van Amstel ende de Edele gedesadvoueert, die in alle quartieren, steden ende plecken wt de registers hebben doen royeren de titelen ende qualiteyten, die hij in alle opdrachten ende publycke acten liberalijck bij alle occasien hadde doen insereren. Soo verandert de gunste met de autoriteyt; een spiegel voor andere, die het publyck uyt insicht van haer particulier te seer vergeten. Pasquillen, seyt men, worden op den doden gemaeckt, mogelijck bij degene die hem bij occasie van het affsterven van sijn soon hooch hadden geroemt tot walgens toe. Den heer Advocaet opposeert hem om niet ontfangen te connen worden in den hemel

---

1) Adriaan Ploos van Amstel, lid van de Staten Generaal en een der rechters van Oldenbarnevelt.

ende Slatius waer niet garen met hem in de helle. (In) sulcken eeuwe leven wij. De Staten van Hollant sijn gescheyden op reces om acht dagen naer Paessen wederom bij den anderen te sijn, sonder dat yet bijsonders bij haer is uytgerecht, connende de steden den anderen op de in te willigen middelen niet verstaen ende het Noorderquartier niet consenteren in het lichten van twee millioenen. Een ruineux middel voor desen staet ende qualick te mijden, soo lange de lasten soo verde het incommen te boven gaen, die qualijck sijn te minderen. Op de advysen die hier sijn dat de Dunckerkse scepen in Spaingne seylreet liggen met volck ende gelt sijn aen alle Admiraliteyten gedeputeerde gesonden om sonder uytstel geequipeerde, gehuyrde off geleende scepen tot 50 in getale met die alrede daer sijn in zee te helpen. Van Oosten ofte Westen hebben wij geen tijdingen. De gevangen schipperen werden buytenaff schuldych geoordeelt ende is haere saecke door achterhaelde brieven in Spaense scepen beswaert. Denemarcken continueert sijn voornemen van de verhoochden tol ende blijven de scepen liggen in de Sont sonder te betalen. Men meent eerstdaechs een Ambassade derrewaerts gaet ende naer de meeste inclinatien lopen oock naer Polen. De Ambassade naer Denemarcken is geconsteert, de Ambassadeurs noch niet genomineert. De redenen waermede de Conynck van Denemarcken pretens [recht] kan werden gedestrueert ende die van Dansyckx toelage gejustificeert off gedebatteert wilde ick wel van UEd. verstaen. Monsieur d'Amantot die hier is ende verwant van Monsieur de Chavigny [1]) gelooven eenyge dat Ambassadeur in de plaetse van Monsieur d'Estampes sal blijven. Van den heer Nobel hadde ick gemeent te hooren wat tot Rotterdam verleden maendach is gepasseert, dan soo datelick t'sijnen huyse hebbende gesonden wert mij geantwoort nu tot Rotterdam is, mogelick dat de saecke van nieuws tot op huyden sal wesen uytgestelt, waervan ten naesten het recht bescheyt. Aelianus kan ick nu niet spreeken, soo t'avont als hij

1) Bouthillier de zoon, graaf Chavigny.

thuys comt yet dat waerdych is geweten vernemen, sal het met een post date hier bij voegen. Numerianus die wel van de difficylste in Sophi begeren heb ick voor mijn vertreck dat werk ernstych gerecommandeert ende sal hope ick dat reces goet doen, maer dat sal noch al wat aenlopen. Voor het pasport sorge ick niet voordat ick weet dat UEd. een van Brussel heeft becommen. Wt Schotlant horen wij niet dat tot vrede streckt, naer het veroveren van Edenburch wert Aberdeen aengetast. Den Conynck is den sevenden naer Jorck vertrocken. Dat de Keyser volck wt Polen sal crijgen gelooft men hier niet, ende een edelman die uyt dat Rijck comt seyt mij het is buyten apparentie immers dat den Conynck, die t'eenemael van gelt is onversien, secours sende. Desen 18 April 1639.

CCXIII.

De zaak van Rotterdam. Hoe het in Duitschland gesteld is. De vloot zal weldra uitloopen maar het leger komt nog niet te velde. Houding van den koning van Denemarken en verdere buitenlandsche berichten.

Mijn Heer.

Ick sal beginnen, dewijle dat meest importeert, van de saecke van Rotterdam, waerin ick niet en weet, soo duyster toont hem noch alles, oft ick hebbe naer soo veel lopen ende moyte yet gevordert ofte veeleer terugge ben gegaen, want daer tevorens alreede eenyge waren gedeputeert ende dat billycke personen, immers het meerendeel die de saecke soude examineren ende rapport aen de Vroetschap doen, soo is nu 14 dagen geleden, gelijck off noyt deputatie ware geschiet, wederom aen vier andere wel de precyste ende die t'eenemael affkeerych sijn, ten minsten drie van deselve, commissie gegeven, opdat sij overwegen het contract ende acte van indemniteyt nevens de Sententie ende Apologie, hetwelcke haer capa-

citeyt verde te boven gaet, geexamineert hebbende, de Vroetschap souden rapport doen, om dan daer overwogen te worden off men de saecke aen de justitie, daer dese luyden het altijt hebben willen stuyren, behoort gesonden oft met ons in accort getreden te worden. Groot goet kan ick uyt dese besoigne niet wachten, maer degene daer ick mij meest op verlaten, daeronder oock eenyge die ick weet UEd. ongeveynsdelijck wel sijn geaffectionneert, oordeelen desen wech dienstych is geweest. om die meest tegens het accoort hebben gecant ende onder den anderen niet eens wesen sullen in te leyden tot accommodatie, daer apparentie toe wesen soude indien degene die de saecke wel meenen soo resoluyt sijn tot verdedynge als die haer opposeren tot contremine. Men moet evenwel die het uyt moeten wercken in de maniere van het beleyt wat defereren, hoewel ick dit mysterium niet en begrijpe. De gedeputeerde sijn Besemer, Goutswaert, ontfanger van IJck ende van Schie [1]), daer ick de beste opinie van hebbe, ende meene hem, gelijck mij van andere is gerelateert, de leste mael dat ick tot Rotterdam was wel te hebben gedisponeert gelaten. Van de twee eerste van de andere hadde ick goede woorden ontfangen, maer de effecten hebben daer niet mede gecorrespondeert. Warom ende om niet te tonen dat wij gunste soucken ick mij stil houde, latende haer begaen, alleen den eenen daervan en passant hier spreeckende ende hem t'eenemael vremt vindende scheyde ick daervan, seggende: dat sij het wel souden examineren, dat als sij sullen hebben geresolveert wij mede resolutie sullen nemen, ende soo den wech van rechten in moeten gaen kiesen sodanygen rechter als ons best ende dienstych sal duncken. Daer meene ick het bij te laten blijven ter tijt sij rapport sullen doen, ondertusschen bevorderen sooveel ick kan dat sij aen het werck treden. In de Vroetschap de deliberatie vallende off de saecke aen de justitie soude worden gewesen oft int minnelijcke verhandelt, sijn verde het meerendeel van de stemmen, hetwelcke mij wel bevalt, ge-

1) Christoffel Huygensz. van Schie.

weest om dese deputatie te doen. De precyste wilden de saecke den rechter bevelen, doch verde de minste, daeronder drie van die tot examen sijn gecommitteert. De reste moet nu affgewacht worden, mij gerust houdende dat aen mijne devoiren niet en heeft gemanqueert ende hoe verwart de saecke staet die garen een goet eynde sagen daervan niet en desespereren. Ick come nu tot het publyck hetwelck te beclagen is dat in dese iegenwoordyge constitutie, daer de Sweetsse avantagie met alle middelen diende gesecundeert, door te intempestiven jalousie off diffidentie soo seer wert verachtert, dat te vresen is dat soo wel begonnen werck bij den hertoch van Weymaren niet wordende behoorlijck geassisteert sal eclipseren ende soowel dit als het voorgaende jaer soo groten desseins, omdat tegelijck niet worden geexecuteert, in fumée lopen. Wat den oversten Erlach [2]) wtrechten sal verlange ick te weten. Mogelijck dat de saecke soude connen worden gevonden dat deselve eedt aen Vranckerijck dede om bij afflivicheyt van den hertoch die voor den Conynck te bewaren, maer selden die inter vivos yet begeren laten haer donatione mortis causa contenteren, ende een persoon aen twee hem verplichtende moet altijt meest toesien die de minste is van vermogen ende de minste weldaden kan doen, bijsonder in regard van die dewelcke het gelt meerder als de reputatie estimeren. Doch door dat ofte gelijcke middel soude men bij provisie het different assopieren ende den hartoch, meester blijvende van het garnisoen, oock meester blijven van den gouverneur, om die bij gelegentheyt te veranderen, hetwelcke een expedient soude sijn in regard van degene die min considerabel soude wesen ende die men min van doene heeft. Wt den heer Vickevort, die hem van UEd. wel contenteert, hebbe ick vremde menus gehoort tot verwonderynge; hij is nu naer Milander ende oock vorder naer de lantgravinne, daer hij hoopt wat goets te doen, doch mijns oordeels met weynych apparentie. Van de Franse ministers was versocht de on-

---

1) Johan Ludwig von Erlach, bevelhebber onder Bernard van Saksen-Weimar, daarna bij de Franschen.

lusten aen den hertoch gegeven te dissimuleren, dat ick oock seyde nodych was, indien met hope van Vranckerijck wilde werken. De meeste sorge is hier de scepen, die tot xv sijn gehuyrt boven degene die het lant ordinaris onderhout, in zee te helpen, ende men hoopt deselve dese weecke met den Admirael uyt sullen lopen om te passen op de vloote die van Bajonna met gelt ende volck wert gewacht. Den Admirael is vol moets, siende sijn voorgaende exploit hem soo veel eere gaff, selffs bij den Conynck van Vranckerijck, die hem ende oock den Cardinael een goude kettynck heeft gesonden, matroos niet min geencourageert door drie maenden buyt alreede genoten ende hope van meerder. Indien nu, gelijck men oock verwacht, aen de gevangen schippers daerbij comt dat de poltronnerie wert gestraft, soo staet te hopen de saecken ter zee sullen worden geredresseert, hetwelcke te lande qualijck is te wachten soo lange op de betalynge van veele compangiën, die te veel maenden ten achteren sijn, geen ordre wert gestelt. Van te velde te gaen eer de Staten bijeen sijnde gelt hebben verschaft is geen hope. Sijn Hoocheyt meent men dese weecke een reyse doet naer Breda, alwaer twee nieuwe forten worden gemaeckt. Monsieur d'Amontot heeft maendach voorleden een pyncke naer Calis affgeverdycht, daerop alle uyre antwoorde wacht. Het schijnt men ons wil doen geloven yet notabels tegens de Nederlanden sal werden van die sijde voorgenomen, dan het gepasseerde van veel voorgaende jaren ende de sterckte van des viants frontieren, de vastatie van het plattelant, weynych ordre, incommoditeyt ende groote costen om een leger door toevoer met wagens ende carren te spijsen doen mij vreesen dat het meer is om ons aent werck helpende diversie te maecken als van selffs int werck te treden. Daer comt bij dat het verloop in Italien de desseinen op andere plaetsen geprojecteert off sullen veranderen off verflauwen, ende evenwel kan Vrankerijck met die costen ende op sulke impositien het oorloge niet lange voeren, ende noch siet men niet vanwaer den vrede commen sal; warom, soo den viant dit jaer niet een notabel eschec wert gegeven, de avantagie licht mackelijk aen de Spaense sijde sal vallen, die beter op den duyr

van het oorloge is gestileert als de Fransen. Den Conynck van Denemarcken, die met den graeff Curts [1]) te Geluckstat yet brout, schijnt het verhogen van den tol in trein meent te brengen, ende is wel apparent dat darom ter zee soo sterck equipeert, mogelijck oock om de visserye aen Spitsbergen, die hij sonder recognitie niet toelaten wil, te beletten aen de onsen, die mits het verloop in den traen soo sterck ende sooveel niet en equiperen als te voren. Op het aenschrijven sijne Mteyt over het verhogen van den tol vanwegen desen Staet gedaen ende gesproocken sijnde om een schriftelijcke antwoorde heeft hij in dorso van een brieff bij Cracou met sijn hant gestelt de naervolgende formeele woorden: weil wir gern geschen lassen, was andere Potentaten in ihren Reichen und Landen statuiren, als verhoffen wir dass wir nich geringer als andere Potentaten solckx zu thun bemachtiget sijn, sonder yet vorders daerbij te vougen als den datum ende den naem van de plaetse Frederichsburch. Denselven Conynck met een ambassade te besenden is geresolveert ende sullen die Ambassadeurs voorts gaen naer Polen, waertoe de personen noch niet sijn genomineert, hoewel den burgemeester Bicker [2]), want Amsterdam niet voorbij kan worden gegaen, daertoe wert gedestineert. Voor Dansick ende in de Pelauw seyt men ons de Deense scepen wederom liggen op de [reede], soodat den Conynck, nu alle andere potentaten sijn geoccupeert, werck prepareert om den eenen tijt oft den anderen van den eenen kant oft den anderen mede werck te vinden, alsoo sooveel [bewints] bij de nabuyryge niet altijt met goede oogen sal connen werden aengesien. Dat in Polen eenyge lichtynge voor den Keyser soude geschieden verseeckert mij den resident dat niet en is ende sonder toestaen van het Rijck bij den Conynck niet sal aengevangen werden. Oock is sijne Mteyt niet in postuyre om auxiliaire hulpe te doen. De verlossynge van den prins Casimir sach hij garen bemiddelt door de wisselynge van prins Robbert

---

1) Kurtz, Oostenrijksch gezant.
2) Dr. Andries Bicker.

ende maeckt hem sterck den Keyser dat sal toestaen, maer het schijnt Vranckerijck niet en luystert ende min luysteren sal, hoe meer van Engelant, in wiens consideratie het mocht geschien, vervremt. Tusschen Schotlant ende Engelant gaet het verder ende verder tot den oorloge ende seyt men ons de Scotten Aberdon hebben verseeckert ende des Conynckx volck, dat hem daer hadde gecantonneert, verjaecht. Van Aelianus spreecke ick in den bijgaenden. Desen 25 April 1639.

CCXIV.

Over Rotterdam en Spierinck. West-Indische berichten. Dantzig. Van Denemarken is weinig goeds te hopen. Engeland. Johnson verdacht gemaakt van socinianisme. Verdere berichten.

Mijn Heer.

Ick wensche dickwils, dat men uyt Vranckerijck die van Rotterdam int Engels conde aenspreecken. Dat niet sijnde resteert mine te maecken oft sij wonder hadden te vreesen, sonder dat wachte ick weynych redenen van het meerendeel. Indien soo langen vervolch, gelijck ick mercke men alle dilayen fileert, niet en opereert is, gelijck UEd. seer wel vermaent, seer bedeinckelijck off beter is een goede occasie te wachten off door rechtplegynge het verlies van tijt te vercorten, in welcke deliberatie meest in consideratie comt de opinie die men heeft van degene die kennisse van de saecke soude moeten nemen, daer ick niet te veel van en kan hopen. Tis veel de boone ons dit jaer favorabel is geweest, met de nieuwe moet men een nieuwe preuve nemen. Dat den heer Spierynck met Monsr Heufd den anderen verstaen doet mijn den heer Spierynck gelooven, die alleene wacht op de ratificatie van de croone Sweden, aen dewelcke de reeckenynge al 14 dagen geleden is toegesonden, ende kan daerop

binnen vijff, ses weecken uyterlijck, mogelijck eer, antwoorde worden gecregen. Wat in het subsidie sal passeren sal ick niet versuymen UEd. te adviseren, soo opdat UEd. den tijt mach menageren als aen het andere vinden hetgene aen het eene te cort sal commen. Dat voor het toecommende serieuselijck moet werden gesorcht bemercke ick meer ende meer, ende wenst den heer Valerius niet meer als sijne demissie ende achterstallen op eenen tijt te mogen ontfangen. De veranderynge van woonplaetse seyt maer voor desen somer te doen, met meenynge om tegens den winter hier off hierontrent te commen, ondertusschen de affairen, die sijn Ed. oordeelt geduyrende het leger cleyn connen vallen, waer te nemen. Numerianus sage ick garen met *Sweden* wel, maer Urbanns is van Gert affkeerych, die inderdaet seer apprentif is in dat ambacht ende beter heeft leeren dreygen als schoon spreecken. Habet tamen Dea Πειθὼ suam efficaciam. Op de saecken van de zee heeft men seer goeden moet, donderdach voorleden is den Admirael met elff scepen uytgelopen, sal ses andere uyt Zeelant, noch drie, vier uyt Hollant onder Engelant vinden. Veele werden noch toegerust, die haer rendevous weten. Uyt Brasilien hebben wij brieven van den 13 Jan. geschreven bij graeff Maurits ende diverse andere, seggen niet als goet: dat den 11 van deselve maent 32 Spaense scepen, meest caravellen, daronder 8 ende 9 groote, voor het Recyff van Parnambouck haer hadden vertoont, settende haren cours St. Augustijn; dat graeff Maurits selffs met volck derrewaers was gegaen ende om te letten op Porto Calvo, maer waren de Spaense die plaetsen voorbij gevaren, soodat haer reyse nu lach naer de Bahia, waer sij een goet getal van de scepen van de Compangie voor sullen vinden, die oock datelijck daervan sijn gearriveert. Voorts was een goet getal Brasilianen van Siara haren dienst aen de Compangie comen presenteren, die deselffde op de advenues gebruyckte, ende wiert nu staet gemaeckt dat de recolte van de suyckeren onverhindert dit jaer soude toegaen, alsoo de saffia vorhanden was ende gaven hope van int begin van Maert twintych duysent kisten aff te senden. De onse hadden ontrent de Bahia verscheyde

ingenios geruineert, soodat de Compangie met het secours van Artisoski in Indien hier met soo een retour, dat voor de Compangie over de 25 tonnen gouts sal monteren, sijnde gesterckt, middel hoopt te vinden om soowel de macht naer de Bahia van de Spaense gesonden als die sij uyt Portugael van nieuws meenen te senden met Godes segen te connen resisteren. Dat Dansick met meerder vrucht in Polen soude handelen, gesterckt mit de Nederlantse ende Deense alliantie, kan ick mede wel verstaen, maer wat apparentie soo verscheyde hooffden, soo veel van voornemen verschillende, te brengen onder eenen caproen? Ende voor desen Staet mach in desen tijt geen nieuw werck werden gesneden, anders soude mogelijck Hamburch, Lubeeck, die haer seer vinden geinteresseert, wel mede in dat verbont treden. Van Denemarcken is weynych goets te hopen, die onder pretext van den Poolsen tol de sijnen beswaert ende de croone Sweden niet en laet buyten diffidentie, soo met sterk ter zee ende te lande te wapenen, oock sijne frontieren tegens Sweden met garnisoen versiende. Doch sullen de geluckyge wapenen van den heer Bannier, daervan UEd. de particulariteyten van den heer Camerarius sal verstaen, sijn voornemen licht doen veranderen ende het dominium maris discretelijcken doen gebruycken, daermede hij seer lange swanger heeft gegaen ende nu schijnt voort te willen planten, hebbende mede twee scepen geleyt voor de Weser om soowel op die riviere als op de Elve ende elders de tollen te stellen naer sijn appetijt. Dese weecke sullen met de bijeencomste van de vergaderynge van Hollant Ambassadeurs om de alreede geresolveerde ambassade te becleeden werden genomineert, ende vallen deliberatien oft eerst aen Denemarcken ofte aen Polen, dewijle den Conynck van Denemarcken de Poolse saecken pretexeert, sullen dienen gesonden ofte aen beyde tegelijcke. Ondertusschen blijven de salpeteren in den Zont, tot incommoditeyt van degene die se van doen sullen hebben. Wt Engelant vernemen wij mede dat de jalousien tegens de Fransoisen seer groot sijn ende considereert UEd. seer wel hoeveel gevaers de uytcomste van die alteratie heeft, soowel voor het Rijck als voor de nabuyren indien door

gewelt van wapenen de ruste moet worden gevonden. Ende hoe den Conynck behoudens sijn autoriteyt met conditien dat different sal transigeren is qualijck te sien, dewijle alle inlantsche ende wtheemsche intercessie suspect wesen sal, off bij de eene partije off bij de andere. Den Aert(s)biscop, gelijck gemeenelijck die het meeste credyt hebben, als de humeuren over het beleyt van saecken divers vallen, meest hebben te dragen, mercke ick dat veele het pacquet van alle dese onheylen toeschicken, bijsonder diegene die sijne Eminentie verdacht houden van eenichsints te favoriseren immers niet te abhorreren van de opinien die *bij* Aristoteles sijn veroordeelt. Off oock bij reflexie *Jonson* als van sijne Eminentie gehouden, off omdat hij niet dissimuleert de Remonstranten te favoriseren, oft gelijck hij geseyt wert vrij van discours te wesen, — want selffs mits geen oft weynych kennisse kan ick daer niet van ordeelen — occasie geeft, bij de suyvere wert gesuspecteert ende verdacht gehouden, weet ick niet, maer dat weet ick wel, als mij gisteren gecommuniceert sijnde door een goet vrient die veel hoort ende mij goet wil, dat niet alleene op sijne predicatien ende discoursen wert geleth, maer oock soo verde is gegaen dat *Rivet de conink van Behmen* heeft aengesproocken om hem *wech te senden* als *een Sociniaen*. Men voucht daerbij dat Humelus *tot Hamburg* hem de boucken van dien autheur ende die hem volgen heeft gerecommandeert ende geleent, als waerin hij soude vinden genuinam theologiam. Voorts tot versterckinge seyt men dat, in een groot geselschap discourerende de Deitate Christi, soude hebben geseyt, dat alle de argumenten die Calvinus gebruyckt om die te adstrueren licht souden wesen te solveren. Alle hetwelcke mij bedencken gegeven heeft hoe verde ick mij in die kennisse behore in te laten ende off Jovinianus door mij hem van alle dese secrete machinatien behoort te adviseren. Doch doordien wert geseyt te sijn liberioris linguae, ende Jovinianus niet en weet hoe verde hij met hem mach gaen soo blijft hij seer suspens, bijsonder dewijle hij siet dat men degene, die men met de vlecke van Arminianismus niet heeft connen discrediteren garen soude besmetten met den

naem van diegene, die christenen onder haer banderole niet souden willen inschrijven. Alle hetwelcke UEd. niet en dient te ignoreren om te helpen sorgen dat die goeden man met calumnien niet en werde geopprimeert nochte die hem souden daervan willen preserveren daerin geenvelopeert; want dat men tegens hen dessein heeft gaet seecker, alsmede dat op degene die familiariteyt met hem houden soo verde wert geleth, dat ick, tonende met [simultant] den man niet te kennen curieux te sijn om sijn humeur te ondertasten, ernstych wiert vermaent ende versocht mij sonder reden niet verdacht te willen maecken, bijsonder dewijle men in desen tijt onder dat pretext nieuwe desseinen voorheeft ende alle, die haer van de eerste foule hebben gesalveert ende in den wech mogen sijn daermede meent te accableren, waerop Numerianus, gelijck ick UEd. voor desen hebbe aengeroert, sal hebben te letten. Het verloop in Savoyen sien ick aen met weynych hope van redres tegens een ingeboren prins, die het faveur heeft van de ingesetenen van het lant ende deselve met soo plausibelen pretext van haer te willen helpen in vrede trecken kan, daer alle wtheemse macht hatelijck is ende den Conynck dat oorloge costelijck valt. Waromme ick t'eenemael van UEd. gevoelen ben dat indien, gelijck de reden vereyst, den Conynck de saecken van die princesse behertycht weynych vigeur tegens Nederlant getoont sal connen werden. Ende beter ware het Italien ende Duytslant wel bij de hant genomen als op veele plaetsen slappelijck te werck te gaen. Sijn Hoocheyt is van dage naer Breda verreyst ende heeft mij geseyt maer vijff, ses dagen uyt sal sijn. Valerius is verwondert van UEd. geen brieven te hebben ontfangen ende sal UEd. sijne correspondentie gelieven te continueren, al waer het maer om dien ouden heer niet te bedrouven ofte hem yet quaets te schijnen te presagieren. Sijn soon laet hij hier ende toont alleen voor een maent vier oft vijff te willen absenteren, omdat van bequame wonynge niet heeft connen worden versien. Ondertusschen meene ick bij Sophi andere continantie wert gehouden, om daer het dessein te ontdecken wat men met hem voor soude mogen hebben. Bij dese occasie wert Felix veel ver-

maent, wiens beleyt tegens *Smaltius* wert gepresen. Desen langer te maecken laet mij den tijt niet toe, hope UEd. mede sal continueren om mij mildelijck van alles mede te deelen. Desen 2 Mey 1639.

CCXV.

Verwachtingen van den krijg ter zee en te land. Finantiëele onderhandelingen met Spierinck. Over Johnson. Berichten.

Mijnheer.

Hoe ick meer de werelt doorsien hoe ick meer gelove dat alle groote deurgaens sijn van een fatsoen, alleen letten, beginnen ende eyndigen van haerselven ende niemant soo veel en achten dat sij darom haer voornemen van groter te werden, daertoe sij altijt trachten, souden willen veranderen ende niemant verder en estimeren als hij haer dienstych wesen kan, oock niemant verder en vreesen, dan hij haer hinderen kan; ende darom is mijn gevoelen dat beter is bij deselvè een ontfangen leet te dissimuleren, quam illud assequi ut palam fiat quibus rebus impares simus, bijsonder dewijle daerdoor best occasie kan werden gevonden om sijn leet te boven te commen. Dat is noch mijn opinie gelijck mede, al heeft het geen apparentie dat daerop houft te werden gedacht, dat alle retracten soo veel mogelijck behoren te werden gehouden, ende daerbij persistere ick voor duplycke, UEd. voorts bedanckende van de continuatie van UEd. milde mededeelyngen, die ick voortaen sal gebruycken naer ick oordeele dat dienst connen doen. Dat tot Dunckercke met de Spaense scepen niet alleen gelt maer oock volck wert verwacht is seecker, sijnde de cleederen alreede voor hetselve daer gereet. Maer in Engelant wert door den Ambassadeur van Spaengien gehandelt, *soh sc(r)iift den Ambassadeur*, om hetselve gelt ende volck met securiteyt

in Engelse scepen off onder Engels convoy over te brengen, in welcken gevalle den Admirael, die in zee dar mede tijdynge van heeft becommen, garen soude wesen onderrecht hoe hij hem tegens de Engelse soude hebben te dragen, waerop de antwoorde niet difficyl behoort te vallen, hoewel Gentilis [1]) cap. 9 in Advocatione Hispanica het anders schijnt te verstaen. Den gemelten Admirael schrijft dat hij al drientwintich scepen bij hem hadde ende daermede gynck naer Engelants eynde, soodat groote hope is van die kant. Te lande oordeele ick met UEd. dat dit jaer, mits het verloop in Piedmont, weynych op de frontieren van Spaengien ofte Vlaenderen te doen sal vallen. Evenwel spreeckt men hier van int velt te gaen ende haest, hetwelck oock nodych wesen sal, al ware het sonder intentie van yet aen te grijpen, om alsoo door diversie onse geallieerde te soulageren, die beter connen werden geholpen als den viant onse scepen aen alle oorden vreest, dan dat wij voor een plaetse liggen gecampeert. De heeren Staten tonen haer ernst het verschaffen van gelt tot den optocht nodych. In de Sweetse saecke is noch niet verder gevoordert; den heer Spierynck hem niet contenterende om te vervolgen de avance van de ses geconsenteerde maenden solliciteert consent tot ses andere, daerdoor het eene met het andere difficylder wert gemaeckt. Jovinianus recommandeert het eerste, waertoe een van Numerianus volck hem heeft geseyt de hant te willen houden, hoewel Scarinus niet bekent en maeckt Golilas daeraen is gelegen, hetwelck hij totnochtoe niet goet heeft gevonden. Gert meene ick desen morgen met ernst te spreecken, maer wat sal het baten soo lange niet is geprovideert? Ende in der waerheyt soo sleept die saecke te lange totten grooten schade ende dangier van die het raeckt, waerop ick blijde ben dat Golilas voor het toecommende sal letten, sijnde niet altijt apparent dat Vilmerus hulpe sal connen bieden. Dus verde geschreven hebbende ben ick geweest bij Aelianus, die mij seyt den

---

1) De Italiaansche jurist Albericus Gentilis, schrijver van „Hispanicae advocationis libri duo."

persoon die hij bij Sophi hadde gesonden wederom is gecommen ende goede tijdynge brengt van Felix, dat is dat hij de helft van sijn achterstellen sal vinden bij den heer Spierynck wt de subsidien bij de heeren Staten-Generael te betalen ende de ander helft van den heer Salvius wt de penyngen die Vranckerijck in Mey ofte Juni sal betalen. Nader daerop insterende repeteerde wel hetselve, doch begeerde niet dat ick UEd. soude schrijven sooveel Salvius aengaet van sijn Gestreng. te hebben verstaen, maer alleen soude aenroeren als van een ander gehoort, soodat ick mercke daerin vacilleerde ende geen vasticheyt kan sien waeraen wij ons sullen hebben te arresteren. Evenwel sal UEd. wel doen als uyt sijn selven bij den heer Salvio te vernemen hoe het daermede staet, opdat geen verder tijt in onseeckerheyt werde verloren. Met Monsieur Heufd seyt te wesen verdragen dat soo haest de croone Sweden de reeckenynge approbeert Monsieur Heufd oock van gelt, al is het niet ontfangen, scheyden sal. De assignatie op het subsidie van Vranckerijck hout hij voor de beste. Doch alles is maer voor het gepasseerde, vragende voor het toecommende antwoort met wel yet seeckers als mondelynge met den heer Rijxcancelier daerin te connen constitueren, dat evenwel wederom een in Sweden sent ende aenneempt sorge daervoor te willen dragen. Doch daerop alleen sal het niet moeten aencommen, want dese difficulteyten geschapen sijn te groeijen. Den heer Spierynck heeft voor woensdach commende sijn Hoocheyt te tracteren met een van de gedeputeerde ter Generaliteyt uyt elcke provintie ende daerbij eenyge van de hooft-officieren, deselve met vier weecken te vereeren ende de gemeente eenyge oxhooffden wt te doen scheynken tot vierynge over de groote victorie bij den heer generael Bannier becommen, welck huys, als egalerende in het Rijck van Sweden dat van de Oxensterns, sijn Gestreng. soo ick mercke met dese actie souckt te obligeren ende sijn selven daerbij oock wel te stellen, die twee van de hare hebben onder de vijff die het Rijck nu regieren. Wat mij voorgecommen was van den tour die aen den heer Jansson alreede was gespeelt ende men voor hadden noch te spelen hebbe

ick UEd. over acht dagen geschreven ende mede wat consideratien ick daerin hadde, maer verder resolverende den gemelten Jansson, gelijck mij docht door de vrienschap die UEd. mij hadde gerecommandeert ende die ick als een christen aen een vreemdelynch schuldych was, alles bekent te maecken, is het soo gevallen dat hij, preoccuperende den heer rentmeester Doubleth soo hij daertoe bij hem quam, verhaelde de heele historie van de aenspraecke bij Rivet aen de Coninginne, die Janson sulckx hadde bekent gemaeckt, gedaen ende hoe hij Rivet met goetvinden van de Coninginne daerover heeft aengesproocken ende niet min confuys gemaeckt als ick in UEd. regardt in presentie van den Ambassadeur van Polen dede, waermede, alsoo Rivet bekent te verde te hebben gesuspiceert, den slach die sij voorhadden ick meene sal wesen gebroocken. Den heer Jansson heeft van alles den heer Aertsbiscop geadviseert ende in forme, gelijck het schijnt aengeleyt te sijn, om sijne Eminentie daermede bij reflexie te quetsen. Het schijnt mede den heer Aertsbiscop, naer luyt de brieven die den heer Jansson daervan heeft, van yemant anders uyt dese quartieren al te voren van dien aenslach was geadviseert, van alle hetwelcke UEd. de particulariteyten ex authentico sal connen hooren, waerom ick mij daertoe sal relateren, gelijck mede tot hetgene UEd. bij den heer Spierynck sal werden geschreven aengaende de omstandycheden van de victorie van den heer Bannier. Wt Engelant hebben wij niet als dat alles ontrent den Conynck seer dier is ende een voer hoy sessendertych guldens wert vercocht. Op de Ambassade naer Polen ende Denemarcken sal dese weecke werden geresolveert ende mogelijck dat elck Conynck diestinctelijck sal werden besonden, alsoo den Conynck van Denemarcken wert geseyt niet goet te vinden dat en passant soude werden aengesproocken. Vandage hebbe ick hier en passant gesproocken commende van Hamburch naer Vranckerijck, Asterius. Monsieur de Strada maeckt het leger in Picardien groot ende seyt nu is aen het marcheren naer den viants lant; waermede sal eyndygen, alleen hierbij vougende dat voorleden saterdach in de Mase is gebracht een Spaens scheepken gemonteert

met 12 stucken, hetwelcke naer Canarien soude voeren een cruysheer met 9 geestelijcke, maer alleen gemant sijnde met xv Spaengaerts; hebben 12 Nederlanders die lange in Spaengien gevangen hadden geseten ende op dit schip waren gestelt tot assistentie van de Spaengaerts hetselve in de see vermeestert, waerdoor de geestelijck(en) van hare reyse verde sijn versteecken ende de Spaense te meer in diffidentie gebracht van ons volck niet te gebruycken. Van Constans reyse ben verwondert niet te horen. Desen 9 Mei 1639.

Ick hadde vergeten te seggen dat hier advysen commen, met wat fondament weet ick niet, dat den marquys van Brandenburch de Cleeffsche Landen aen den Conynck van Spaengien soude hebben vercocht voor sevenhondertduysent; distintelijk wist men niet te seggen oft rijxdaelders oft cronen, ducaten ofte, dat seer veel schilt, pistolen.

Dat de cancelerie van de Pals haer style van cancelerie heeft verandert ende in plaetse van te voren den naem van Spaengien nu gebruyckt die van den Keyser gelooven die van het huys van den cheurvorst, ende meenen somyge dat is om Spaengie, die met Engelant wercken wil, min obstacel te geven. Dat den Cardinael Infante Piccolomini met sijn volck oock assistentie van andere officieren aen den conynck van Engelant heeft gepresenteert schrijft de heer Joachimi mede uyt Engelant, ende heeft desen Staet om het regiment van den heer Cor...[1]) te ontbloten van al sijn officieren eenyge aen den Conynck moeten excuseren; soo souckt men ons qualijcken te stellen.

---

1) De naam is niet leesbaar.

CCVI.

Over Johnson. De benoeming van Hauterive tot gouverneur van Breda. Het opbrengen van een schip te Rotterdam. Berichten.

Mijn Heer.

Ick ben niet min becommert als verwondert, niet wetende wat de oorsaeke wesen mach dat ick nochte Aelianus dese mael van UEd. geen brieven hebben ontfangen, daer ick uyt Constans schrijven niet kan mercken dat UEd. door sieckte ofte absentie soude connen geweest sijn verhindert ende den tijt materie geeft; apparent deselve ergens aen off op sijn gehouden, hoewel soo andere particuliere als publycke brieven ter hant sijn gecommen, warom wij dienen te letten waer het hapert, te meer omdat ick vreese dat bij occasie van de discoursse van Jonsson eenyge, soowel tegens UEd. als den heer Aertsbiscop gaende gemaeckt sijnde, materie souden mogen soucken om politycken desseins met geestelijcke pretexten van nieuws uyt te voeren, waertegens den heer Aertbiscop, wiens voorsichtycheyt ick daerin admirere, tijdelijck soo met brieven aen de Coninginne als den resident Boswel ende andere heeft voorsien, te kennen gevende hoeverre hij is geesloingeert niet alleen van Socini gevoelen maer oock van diegene die het souden mogen favoriseeren, begerende met comminatie Jonsson hem daervan soude hebben te purgeren, gelijck hij oock besych is om in het particulier soo de predicanten als kerckenraet daertoe aen te spreecken, hebbende aen Rivet ende Alting een schrift, soo mij wert geseyt bij haer ingestelt, geteyckent, hetwelcke eenyge baptiseren met den naem van een palinodia, daer nochtans niet kan werden herroupen hetgene noyt is geseyt, gelijck denselven Jonsson mij heeft verclaert, dat hoewel Socini boucken heeft gelesen ende eenyge goeden dyngen daeruyt te hebben geleert, nochtans altijt vreemt van de Sociniaense leere te sijn geweest, daervan niemant beter getuygenisse als den heer Aertsbiscop soude connen geven, die iegenwoordych eenyge sijne scriften tegens Socinum

in handen heeft. Dat hij UEd. name soude hebben gebruyckt ontkent hij tegens mij, doch adstrueren sulckx andere die oock van nieuws de familiariteyt met Ruero [1]) ophaelen. Onder deselve wert oock genoemt Monsieur Brasset, waerom mij sulkx te meer is suspect, bijsonder omdat ick mij niet kan voren laten staen dat Egillus het met Golilas wel meent ende mogelijck bij Uddo, *die de zes steliicke seer souckt te behagen*, door sulcke middelen sal willen wercken. Off ick dit behoore te dissimuleren heb ick getwijfelt, omdat soodanyge desseins bij die haer met alle middelen soucken te behelpen met beter onderrechtyngen qualijck sijn te breecken. Evenwel om die niet qualijck sijn geaffectionneert de waerheyt bekent te maecken sal ick met eenyge communiceren hetgene mij voor desen bij gelijcke occurrentie bij Felix is geschreven; oordeelt UEd. wat verder daerin behoort oft kan worden gedaen, gelijck het niet te verachten is in soo malitieusen eeuwen, ick sal garen de instructie daertoe nodych ontfangen. *Johnsoon* versuym ick niet hetgeen Jovinianus in die materie bekent wert gemaeckt te communiceren, gelijck ick mede uyt Joviniano verstaen al wat hem wedervaert, doch vinde het verhael van d'een ende d'ander sijde niet te accorderen, dat niet vreemt is soo wanneer yet anders als de waerheyt gesocht, gelijck hedensdaechs, Godt beter, deurgaens geschiet. Van het marcheren van het Franse leger hebben wij wel tijdyngen, maer niet wat dessein het heeft; hetselve wert geseyt sterck te wesen 20^{m} te voet, 8^{m} paerden, doch geloven ontrent de twee derdeparten. Indien waer is hetgene den heer van Oosterwijck adviseert dat de Franse vlote het canael affcomt soude het dessein mogen vallen op de custen van Vlaenderen, maer off de Fransoisen haer suffisant vinden soo diep te commen in het viants lant ende haer daer te retrencheren twijfele ick, hoewel haer leger daer beter soude connen werden gevoet uyt Calis ende Zeelant als voor St. Omer off elders. Een

---

1) Hij bedoelt den Sociniaanschen godgeleerde Martinus Ruarus, vroeger rector van de school te Rakow.

lanttocht, hoewel ontrent de duysent wagens aengenomen sijn, sie ick niet dat de preparaten hier ons connen doen geloven, hoewel provisie van byscuyt noch is van het voorleden jaer, maer naer mijn oordeel sal men de Fransoisen voren laten gaen ende naer sij vigoureux beginnen volgen. Sijn hoocheyt is desen morgen om t' avont tot Buyren mergen op de rendevous te sijn wt den Hage verreyst. Voor sijn vertreck heeft gedisponeert in faveur van den heer van Hauterive op het gouvernement van Breda, dat offensie geeft aen de inlantse militie ende voornamelijck aen de politycke, die meenen dat niemant als die in de vijff pointen suyver soo sij het noemen gevoelen wel en meenen, onder dewelcke off eenyge derselver vremt wert gevonden sijne Hoocheyt beter een papist alleen een geheele stadt vertrout als het polityck beleyt daervan voor een veertychste part aen een remonstrant, welcke interpretatie daerop loopt omdat geseyt wert gebeurt te sijn dat het Hoff Prov. soo nu soo dan Remonstranten als seer gequalificeert tot vroetschappen recommanderende sijne Hoocheyt meent op de kerckelicke behoort te worden geleth. Doch die dat naer de letter nemen considereren weynych dat de groote aen de dyngen haer verder binden als hare particuliere insichten haer lijden, ende dat de groote altijt meer hebben te hopen van [mugsiteuse?] als bij haer selffs bestaende luyden. Van Westindien hoopt men alles goets, hoewel het beste verstant niet en is tusschen graeff Maurits ende eenyge (van) de voornaemste politycke raden, die wedersijts soucken, den graeff aen sijn Hoocheyt de andere aen de Camer, thuys te mogen commen. Graeff Maurits claecht sijne remonstrantien bij den bewinthebbers in achtinge niet werden genomen, ende dat meer eere hier can behale in een jaer als in al sijn tijt in een lant, daer hij niet is gegaen om als een garnisoenhouwer gebruyckt te worden. De particuliere advysen oock van geestelijken tonen off wat particuliers hieronder liep ende meene sommyge het beleg van de Baia, dat de Compangie nadelych den grave profitelijck is geweest. Soodanich lopen de humeuren in het oordeelen ende mede de inclinatien wat beter waer: de grave ofte de twee bewinthebbers ende

de raden die met haer gevoelen thuys te ontbieden. Sonder intrest voor de Compangie sal de resolutie wel worden genomen ende naer het noch schijnt tot voordeel van den grave uytvallen, hoewel eenyge nu gewaer werden hetgeen de Oostindische Compangie van begin aen wel heeft geremarqueert, dat het met voorsichticheyt genomen was dat soo weynych considerabele hooffden soo considerable ministers gebruyckten. Doch dat is het quaet van den heelen Staet, daerin de subalterne geclommen sijn boven degene die haer souden commanderen, waeruyt volcht in de gouvernementen quod illud quod Respublica capere deberet illi intercipiunt. Daerwt groeyen de lasten van de garnisoenen van de frontieren sonder vermeerderynge van contributie, waerin men te Maestricht garen sage voorsien, tot welcken eynde oock gedeputeerde aldaer nu eenygen tijt sijn geweest. Hollant blijft noch bijeen om ordre te stellen tot het Westindische subsidie ende nieuwe imposten tot verval van de interesten van de gelichte vijffentwintych hondertduysent guldens. De exploiten van den heer generael Bannier sijn groot, maer connen nochte de persuasien, die van hier ende elders worden gebruyckt, Milander noch niet gaende maecken, die eenyge meenen een neutraliteyt voor de lantgravinne, Nedersaxische ende Westfalischen creyts in hooft te hebben ende het commandement over het volck daertoe op te been te houden. Met het schip wt Canarien, [twelcke] den gouverneur voordesen tot Rotterdam gebracht, is het sulkx gelegen, dat de matroosen die het hebben vermeestert in dienst waren van een Napels coopman ende voor denselven in Canarien gecommen, ende daerom is hare actie soo wel niet te verdedygen, die oock retardement aenbrengen sal aen de lossynge van gevangen vissers, die voor de aencomste genouch was geconcludeert, oock mede incommoditeyt geven aen de negotierende scepen, die uyt dese landen met oochluyckynge in de quartieren dagelyckx negotieren, waerom wat verre siende liever sagen dit niet voorgevallen ware geweest. De geseyde matroosen verhalen ten tyde sy van Napels vertrocken over de 40 Hollantse scepen aldaer waren ende eenyge verhuyrt met volck ende ammunitie, eenyge aen

de Spaense vercocht, dat wedrom onlust tegens Amsterdam geeft, dat evenwel sonder commercie ende schipsvaert soo in die als andere landen niet en kan bestaen. Met Caesar staet het in voorgaende pointen. Numerianus gaet in regard van Sophi sachter ende hoopt Scarinus hem verder te brengen. De Oostindische Compangie meent, soo sy hare redenen voor billycke rechters mogen deduceren, dat sy meer van de Engelsche in goet recht als de Engelsche van haer hebben te pretenderen; in verder communicatie sonder visie van de procuratie van de Compangie daer sy mede hebben gecontracteert schynen sy niet van meenynge te syn te treden, ende dat hout men redelyck gelyck het is. Waer de accomodatie tusschen Engelant ende Scotlant van daen soude commen connen wy hier oock niet sien. Desen 23 May 1639.

Desen was geschreven soo UEd. brieff twee dagen naer gewoonte voor den dach is gecommen, het principaelste meene ick genouch te hebben beantwoort. Numerianus, die ick soo terstont hebbe gesproocken, hope ick voor Sophi wel sal gaen. Evenwel dat al geresolveert synde wert tyt gerequireert eer ten effecte wert gebracht. Humult heeft van *Sweden* geen nader tydynge. Bij Caesar sal ick dese weecke devoir doen. De Duytsche tydynge sal den heer Spierynck UEd. communiceren.

CCXVII.

Onderhoud met Spierinck over geruchten ten nadeele van de Groot verspreid.

Mijn Heer.

Ick reyse voor een dach seven off acht uyterlijck thien naer Zeelant, alwaer het sterffhuys van mijn broeder [1]) nootsaeckelijck voor mijn vertreck naer Gronyngen, dat wel te Pinster wesen mocht, mijn iegenwoordicheyt vereyst. Daervan heb ick UEd. advis willen geven, opdat indien mijne brieven op den ordinaris tijt niet commen ofte sijn geschreven de rechte oorsaeck UEd. mach wesen bekent. Met eenen moet UEd. oock weten dat hetgene van eenych dessein tegens UEd. persoon bij mij in mijnen lesten wiert geconjectureert, nu soo ick yet in gelijcke materie kan oordeelen naecktelijck is ontdeckt, ende de calumnie om hetselve crachtyger uyt te wercken achterhaelt ende soo ick meen den neck gebroocken. De historie daervan is dese: besych sijnde om hetgene van Ruero ende den aencleven van dien wiert gedissemineert door so(m)yge onderrechtynge te destrueren, soo is voorbij mijn oiren gewayt dat propoosten werden gehouden, hoe dat UEd. aen den heer Spierynck soude hebben geschreven dat desen somer van Vranckerijck niet en was te verwachten, dat hare meenynge alleen was met groote geruchten van preparaten hare geallieerde te engageren, selffs haer te verschonen ende het pack van den oorloge andere op den hals te schuyven. Desen brieff (seyde men daerbij) was bij den heer Spierynck aen de tafel aen den baillu van Rijnlant [2]), sone van den heer

---

1) Mr. Johan Reigersberch; zijn broeder Jonas was reeds in 1611 overleden en David leefde nog. Volgens een Genealogie, door mij vroeger opgemaakt (De Navorscher, N. S. Jaarg. 25 (1892) blz. 136 vv.), zou Joh. Reigersberch reeds in 1632 gestorven zijn.

2) Van 1636 tot 1669 was baljuw en dijkgraaf van Rijnland Jan Amelis van den Bouchorst, zoon van Jhr. Nicolaas van den Bouchorst, heer van Wimmenum en Noordwijk, lid van de Staten-Generaal.

van Noortwijck, ende den heer van Risoor [1]), schoonsone van den heer Staeckenbrouck, gecommuniceert, hetgene deselve daeruyt hadden gehoort bij andere niet geswegen ende soo verde onder die den Staet regeerden in achtynge genomen, dat sij daerdoor om de gemeene desseins te helpen bevoirderen traech waren gemaeckt, somma: den cours van saecken, tot groot prejuditie van Vranckerijck ende andere in het gemeene oorlooge geinteresseert, grootelijckx verhindert. Ick verstont daerbij dat de ministers van Vranckerijck, die hier tot vier, vijff in getale sijn, de opinie dat sulckx soude mogen sijn geschiet mede hadden ingedroncken, daeruyt oock concludeerde, dewijle het haer crachtych conde dienen om off hare devoiren te recommanderen, off soo daer yet in manqueerde te excuseren, deselve niet souden hebben naergelaeten daervan in dat Rijck advis te geven, ende dat sulckx wederom materie moet sijn geprepareert om UEd., is het mogelijck, om als onvoorsichtych in het communiceren daer het soo qualijck wert bewaert in de croone van Sweden uyt te crijten, immers aldaer, als contrarierende de desseinen van dat Rijck selffs bij andere die sulckx niet schuldych en sijt met een seer quaet ooge aen te doen sien, hebbe ick, om desen slach hier te breecken ende UEd. de ware gelegentheyt, sooveel ick die oordeelde te connen achterhalen, bekent te maecken, alle devoir gedaen om de source ende het recht bescheyt van dese geruchten te attraperen. Waeromme om mijn voet vast te stellen ende seecker te gaen hebbe ick mij aen den heer Spierynck geaddresseert ende, sonder de reden bekent te maecken, ondertast off UEd. yet diergelijcke hadde gesehreven, wanneer de boven genomineerde personen t'sijnen huyse lest hadden gegeten, het eerste mij plat sijnde geloochent ende met hoge woorden, oock hebbende verstaen sedert vastenavond de gemelte personen t'sijnen huyse niet te hebben gegeten, ben ick

---

1) Hij schijnt Rijsoord te bedoelen, doch dit ambacht behoorde in dezen tijd nog aan Elisabeth van Nederhoven, die het in 1616 van haar vader Mattheus geërfd had. Na haar overlijden werd 18 Oct. 1640 Arent Sonnemans er mede beleend.

soo verde gegaen dat ick hebbe gevraecht oft aen haer alsdoen ofte t'eenyger tijt eenyge van UEd. brieven hadde voorgelezen, hetselve mede seer hoge contesterende niet te sijn geschiet, hebbe ick de heele historie int breede ende lange wat daervan wiert gediscoureert verhaelt, met eenen aengewesen dat de autheurs intentie was eenen dubbelen slach met dese uytstroynge te geven, daer wel den haet op UEd. maer de faute principalijck op sijn Gestreng. soude rusten. Heeft sijne Ed. hetselve mede soo wel begrepen ende dese saecke seer hoge opgenomen, begerende van mij te weten wt wien ick alles hadde verstaen, waerin bij mij difficulteyt werdende gemaeckt, omdat mij sulckx contrari mijn belofte niet vrij en stont, ende oock ongeraden is de linie van communicatie onder confidente aff te snijden ende de middel om te penetreren te benemen, soo is sijne Gestreng, die hem meer door passien als reden laet emporteren, daerover met mij in hoge contestatie geraeckt, als mij willende houden voor den autheur, soolange ick een ander soude hebben genoemt; waerjegens mij niet min courageux als vigoureux hebbe geopposeert, alles in presentie van Graswynckel, die geduyrende dese propoosten, als mede kennisse van dit geruchte hebbende, wiert gehaelt, persisterende van geen autheur te willen noemen, sustinerende daer niet verder in gehouden te sijn, als hebbende ontdeckt hetgene mij ende de mijne raeckte ende dat niemant van discretie soude connen geloven yet soo seer aen de mijne prejudiciabel bij mij soude wesen geinventeert; dat indien de source wilde weten deselve conde vinden aen den draet bij Graswynckel aengewesen, indien sijne Gestreng. den persoon, daer Graswynkel het van hadde, uyt consideratie van Graswynkel verder liet ongemoyt, dat hij immers om mijn consideratie geen verder ondersouck door mijn aen andere wilde doen maer die daermede wilde laten begaen, die oordeelde dat sooveel interest hierin hadde als hij selffs soude mogen doen. Naer veel hoge woorden, ut nosti impetum hominis, ben ick gebleven sonder mijn man te noemen ende hebbe echter den heer Spierynck soo verde gecregen, dat hij verstont, sonder mij verder te presseren

eer ick van mijn belofte van degene daeraen ick deselve hadde gedaen was ontslagen, dat wij souden om dese saecke nader aen den dach te brengen nader ondersouck daerop doen, waerover den baillu van Rijnlant, dewijle Risoir int leger sijnde niet conden werden ontboden, datelijck is gehaelt, die oock op alle voorgaende omstandycheden sijnde ondervraecht seyde sedert vastenavont met den heer van Risoir oft sonder daer niet te hebben gegeten, verclaerde noyt brieff oft schrift, hoedanych die soude mogen wesen, aen hem te sijn geleesen ofte te hebben gesien ende alle hetgene daervan wiert geseyt te sijn versiert ende voor leugenaers hielt, ende haer soo hij die kende soude seggen dat sij het waren die sulcke geruchten hadden uytgestroyt, alles soo ruym ende breet als sulckx soude connen worden geseyt. Oordeelende uyt alle omstandycheden ende soo door de continantie van den heer Spierynck als van Nortwyck dat dit een valse calumnie ende versierde leugen moet wesen, van alle hetwelcke ick UEd. de particularyteyten wijtlopych hebbe willen verhalen, opdat UEd. wel onderricht sijnde met eenen voor vast presupponeerde dat alle dese versierselen tot in dat Rijck sullen wesen overgevlogen, daertegens gewapent sijnde verdacht moocht wesen om het dessein van de autheurs te breecken ende te beletten dat UEd. dienst bij de ministers aldaer niet worden onvruchtbaer gemaeckt. Wat vorders bij Sophi desen aengaende sal dienen gedaen sal UEd. best considereren. Aelianus, wel wegende hoe schadelijck hem bij Tuchydides ende andere sodanyge proceduyren indien gelijck voorgegeven sijn waren gepasseert, heeft geapprehendeert dat UEd. met adviseren hem pre(j)uditie soude connen doen; doch nadien te presumeren staet dat Valerius dese occasie niet sal laten eschapperen, soo meene ick dat UEd. sulckx dit point roeren kan dat soowel Aelianus als Felix a couvert werden gestelt, waervoor ick des te sorchvuldyger mij employere omdat Aelianus Jovinianus heeft versocht dat hetgene tusschen Spierynck ende mij was gepasseert soude blijven vergeven ende vergeten, verhalende de vrienschap die hij UEd. altijt heeft getoont ende daerin hij wil perpetueren. Onder-

tusschen sal Golilas niet qualijck doen, gelijck Scarinus voor desen wel heeft geseyt, niet alleen met Beria maer oock met Uddo, die dickwils lecture van brieven geeft, te gaen. Om dese onwaerheyt geen verder loop te geven hebbe ick mijn autheur dese heele historie bekent gemaeckt, die daer contentement in nemende seyde andere oock te willen desabuyseren, excuserende verder aenwijsynge te doen. Ende alsoo mij niet en was onbewust dat dese versierde propoosten in presentie van Monsieur Brasseth waren gevoert ende hij geoordeelt hadde dat UEd. seer groten ondienst (presupponerende de communicatie bij den heer Spierynk sulckx als boven is verhaelt) was gedaen, soo hebbe ick met deselve hierover gesproocken ende alle de bovenverhaelde omstandycheden ende veel meer andere sijne Ed. bekent gemaeckt, die mij oock heeft moeten advoueren (hoewel hij seyde UEd. altijt te voorsichtych hadde gehouden om sulckx te connen geloven) dat hetselve gerucht crachtych was geco[mmuni]ceert. Bij dese occasie in andere materie commende, seyde ick door dit ondersouck te hebben verstaen dat tegens UEd. in Vranckrijck wert gemotreert [1]); bekende het voor desen was geschiet maer ontrent de vijff jaren geleden, doch niet te weten oft UEd. was in dat hoff in groot respect ende aengenaem. Off men met dese maniere van doen mogelijck UEd. ende andere scrupuleuser int schrijven sal willen maecken ende met seggen hetgene niet is geschiet verhinderen dat door UEd. communicatie andere niet werden geinstrueert, is mij verscheydemael in den sin gecommen. Het is echter dienstych geweten ende moet geheel in den wint niet werden geslagen. Vint UEd. goet bij forme van antwoorde op dat advys mij yet te schrijven tot destructie van dese calumnie, met eenen hetgene in Vranckerijck aengenaem soude wesen, UEd. gelieve het int Latijn te doen, opdat sulckx aen Monsieur Brasset, die met verwonderynge van uwen stijl spreeckt, bij mij mach werden gecommuniceert ende wij mogen sien off hetgene ten quaden is aengeleyt niet

---

1) Hij zal „gemachineert" of iets dergelijks hebben willen schrijven.

int goet kan worden gekeert. Bij provisie hebbe ick getoont hoe verde hetgene UEd. mij nopende het voornemen van Vranckerijck hadde bekent gemaeckt discrepeerde van de verdichte uytstroynge, hetwelcke seer aengenaem was. Te meer is mij suspect dat, dewijle soo garen hebben hare desseins soo grotelijckx werden geroemt, sij deselve inderdaet niet voren hebben soo groot te doen blijcken. Dat de ses maenden bij Hollant sijn geconsenteert promptelijck te betalen heeft den heer Spierynck mij geseyt ende belooft voor UEd. te sullen sorgen, maer het gelt vreese ick sal noch soo veel niet sijn. Het subsidie voor de Westindische Compangie is mede toegestaen. Van een ruyters dienst van Milanders volck voor desen Staet wert gesproken in plaetse van waertgelders. Langer desen te maecken laet den tijt mij niet toe, alsoo ick hem schrijve staende om te reysen. Desen 27 Mey 1639.

CCXVIII.

Over Spierinck en het gerucht betreffende De Groot.

Mijn Heer.

Ick schrijve desen uyt Zeelant, staende gereet om naer Hollant te reysen ende van daer den derden Pinxterdach voort naer Groenyngen, waer ick lichtelijck een weeck drie off vier werck sal vinden, hoewel met weynych hope ende apparentie van de differenten tusschen stadt ende landen bij accommodatie, dat nochtans het voornemen is, aff te handelen. Indien UEd. door Monsieur Vicquevoort, ofte die de sorge heeft van uwe brieven van Amsterdam naer Sweden te bestellen, ofte yemant anders addresse vinden kan om mij tot Groenyngen corter als over den Hage hetgene ick diene te weten mede te deelen, ick sal lichtelijck in die stat te vinden sijn; anders sal UEd. den ordinaris train ende passage gelieven te continueren, hoewel van mijn sijde door faute van materie

lichtelijck eenyge interruptie vallen sal. Hetgene daer ick nu meest naer verlange is te verstaen wat UEd. van de saecke van....[1]), daer ick voor mijn affscheyt uyt den Hage soo breet van hebbe geschreven, van den man selffs off yemant anders soo hier als daer mach sijn voorgecommen, hetwelcke mij nodych is tot instructie hoe ick tegens de groote onbescheydenheyt van die persoon, quo nihil est injustius et qui nihil videt nisi quod lubet, sal hebben te dragen, opdat hij, dien geen wtvluchten tot noch toe hebben ontbroocken, geen occasie en neme onder pretext van offensie om UEd. langer slepende te houden. De groote variatien die ick tot verscheyde stonden in sijn dilayen hebbe gespeurt ende de onseeckere aenwijsingen ende termijnen tonen niet seer ront en gaet, discorderende hetgene UEd. lestelijck is geschreven ende mij geseyt duysent rijxdaelders, alsoo tegens mij sprack van halff ende halff hier ende tot Hamburg te ontfangen. Naer ick dat humeur allenskens hebbe leeren kennen soo vreese ick dat hij UEd. seer cort ende gelijck aen hem verknocht sal willen houden, waerom ick van herten wensche dat UEd. eenyge seeckerder fons moest aengewesen werden, waertoe alle devoir dient gedaen. Wt den Hage ben ick geadviseert dat hij, om Graswynckel te salueren ende mij tot aenwijsinge van mijn autheur te engageren, onder de hant impressien souckt te geven tegens sijn beter weten alsoff ick inventeur van dat geruchte ware, ende op die maniere schijnt hij heeft geschreven aen alle welckers naem mede wert gespelt [2]).

---

1) Hier is een hoekje uitgescheurd.

2) Reigersberch, die bij zijn broeder David te Middelburg logeerde, had aldaer het volgend schrijven van Willem de Groot in den Haag (d° 1 Juni) ontvangen: „Na UE. vertreck ben ick denselven middach bij de heer Spyering genood, doch alsoo ick te voren tot mijn neef Graswinckel mijnselven verseyt hadde hebbe ick bij sijn Ed. nyet gegeeten. Ondertusschen, alsoo ick nergens van en wiste, heeft mij mijn neef alles verhaelt. Na de noen ben ick met hem gegaen tot de heer Spyering, dye mij nochmaels de gelegentheyt van de saeck verhaelde, seggende oock tegen mijn neef dat hij uyt UE. verstaen hadde dat UE. hem Graswinckel wilde ontbyeden voor den Rade om hem te doen seggen wat daervan was ende wat hij daerop geantwoord hadde, waerop

Doch dat beschaemt hem selven ende is mij vrij suspect dat hij onder schijn van de waerheyt te ondersoucken niet en gaet daer die is te vinden, waertoe ick, mits niet als ter noot, mijn man, cui promisi silentium, te noemen de hant hebbe geboden. Hij begrijpt seer wel dat dese foute, indien sij bij hem ware begaen, seer groot soude wesen ende capabel om sijn credyt bij de Croone te verswacken, waeromme, nu het werck mij ende meer andere is bekent geworden, seer woelt, hoewel het drie dagen te voren hadde geweten sonder resentiment te tonen. Ende off ick wel vast gelooven dat dit een uytstroysel is met eenych notabel dessein versiert door de Fransen om off Felix off Aelianus een quaden tour te spelen ofte beyde, ofte tegens de Croone yet te fileren ofte Cousins gesel in futurum scrupuleux te maecken hetgeen hem is bekent mede te deelen, soo weet ick nochtans seecker dat Aelianus voor desen gelijck ick mede Felix bekent hebbe ge-

---

Graswinckel seyde dat hij hem met het advocaetschap van Sweden genoech soude defenderen, hem over dye discoursen seer geoffenseert houdende. Tenselven tijde quam Boeckhorst *a*) daermede, dye den heer Spyering seer inciteerde tegen UE. omdat deselve sijn auteur nyet en noemde, seggende dat UE. den uytstroeyer was. Ick seyde daerop dat het anderen mede geseyt hadde, gelijck de heer Spyering nyet en konde ontkennen. Boeckhorst seyde dat men nader op alles most letten doch toonde hem gemoeyt. Sedert heeft Graswinckel een groten brieff aen mijn broeder van alles geschreven ende tempesteert seer tegen UE. Verstae oock dat Spyering aen Noortwijck, Rysoor en Hartain *b*) bryeven heeft geschreven, waerbij hij haer vermaende om haer te defenderen tegen de calumnien henluyden bij UE. nageseyt, soo ick merck, met invectiven. Den auteur van Graswinckel is oock ten hoochsten t'onvreden dat hij genoemt is ende seyt nyet te sullen noemen degeene daer hij sulcx van heeft, ende soo hij gedrongen soude mogen werden hemselven van alle importuniteyt soowel te exemteren als Graswinckel, beloovende echter soo men sijn naem spaert devoir te sullen doen om de saecke nader te ontdecken." Vgl. verder Brandt en Cattenburgh, a. w. Dl. II, blz. 227 vv.

---

a) Nicolaas van den Bouchorst.

b) Waerschijnlijk een der zonen van Daniel de Hartaing, heer van Marquette, Willem, Hendrik of Maximiliaan.

maeckt sodanyge circumspectie niet en heeft gebruyckt als in gelijcke saecken wert gerequireert, gevende niet alleen aen verscheyden lecture maer oock extracten van de communicatien aen hem gedaen. Doch daervan genouch. Van het publyck hebben wij niet anders als dat het leger noch is te Lith ontrent de Voorne, sonder dat men gissen kan waer het hem wenden sal, sijnde de frontieren van Vlaenderen wel voorsien. Tusschen Engelant ende Schotlant loopt alles meer ende meer tot extremiteyt. Wt Oosten ende Westen hebben we geen nader tijdyngen ende sal ick om mijn reyse te vorderen desen eyndigen met mijne dienstige gebiedenisse. Desen 7 Junius 1639.

CCXIX.

Over den twist met Spierinck. Berichten.

Mijn Heer.

Uyt de brieven bij Aelianus ende Graswynckel, beleyder van dit werck, aen UEd. geduyrende mijn absentie uyt den Hage geschreven, sal UEd. naecktelijck connen sien, hoewel de waerheyt van de historie buyten twijfel naer hare fantasie, ita sunt homines, wert gedetorqueert, met wat een onfatsoenelijckheyt tegens mij in dese saecke wert geprocedeert, alleen om uyt te voeren een concept van door mij, soo men pretexeert, te ondersoucken de waerheyt, die ick qualijck weet off men souckt te vinden. Want indien sulckx de meenynge ware, waeromme die niet vervolcht door Graswynckel, die Aelianus bekent dat drie dagen tevoren hem gelijck advis hadde gegeven, noemende den persoon van wien hij het hadde gehoort? Maer men gaet voorbij degene die pensioen treckt van de croone van Sweden ende daer(omme) deselve dienst schuldych is, ende misbruyckende de forme (van) procederen onder eerelijcke personen gebruyckelijck wil men

forceren een, die hetgene hem in vrienschap, immers onder schijn van deselve et sub fide silentii, is gecommuniceert behoudens het vertrouwen onder confidente niet en mach divulgeren. De enorme ende onbehoorelijcke manieren van doen, die om tot dit dessein te commen tegens mij in het werck sijn gestelt, indien UEd. de personen niet waren bekent, souden niet connen werden gelooft; hebbe oock deselven in mijn vorige schrijven gesocht te deguiseren, omdat ick meende dat die persoon hem soude bedaren ende mij niet oirboir dochte UEd. al te grove fouten voren te dragen van een man, daermede deselve genootsaeckt wert correspondentie te houden. Maer siende deselven persoon in sijne dolheyt, want gramschap, cum sit ira furor brevis, mach ick het niet noemen, niet alleen en continueert maer noch toeneempt, soo moet ick seggen dat ick nooyt hadde gelooft dat in eenych mensch, ick late staen van die becleet sijn mit gelycke qualiteyt, soo veel onbescheyts ende beestelijckheyt soude connen logeren als mij daervan is wedervaren. Ende noch en schijnt niet dat hij sijn selven heeft voldaen maer dreycht noch wondere dyngen tegens mij aen te rechten, idque magis via facti quam juris cum jura neget sibi nata, sed οὐ φροντὶσ Reigersbergio, qui minis et terrore non potest vinci. Ick hebbe totnochtoe ende soo lange ick meende dat met reden yet soude sijn te winnen soo veel discretie als van yemant soude sijn te wachten gebruyckt, ende mit alle middelen getracht hem te doen verstaen hoe hij hemselven, mits soo verde lopende buyten het spoor van bescheydenheyt, bij alle eerelijcke luyden soude prejudicieren; maer alle die nochte andere consideratien, die ick hem in groot getal hebbe geallegeert, sijn niet crachtych genouch geweest om hem van sijn ongelijck te doen desisteren, sijnde soo hij seyt geresolveert sijn voornemen uyt te voeren, als wiste hij, ick schrijve sijn eygen woorden, dat hij sijn selven soude ruineren, ofte, ut multis ejusmodi flosculis vernat canina ipsius facundia, dat den beul hem het hooft soude affhouwen. Wat invectiven ende comminatien heeft hij niet voortgebracht! Alle deselve, ick segge het niet om mij te roemen, hebbe ick soo discretelijck opge-

nomen, dat UEd., indien de woorden ende het fatsoen van d'een ende d'andere hadde gesien ende gehoort, over mijn patientie niet weynych soude wesen verwondert. Evenwel hebbe ick sijn losse tonge, soo wanneer deselve mijn eere ende reputatie te naer quam, sulckx geretorqueert, dat hij mij nochte van lascheté nochte van het onbeantwoort te laten hetgene een eerelijck man niet en mach passeren, bij andere met waerheyt sal connen blasmeren. Waeromme ick genootsaeckt ben geweest, naerdat ick meer als drie, viermael hadde laten passeren dat hij alle, die van de saecken daer wij hier van handelen spreecken sonder haer autheur te willen noemen, hielt voor eereloose schelmen ende leugenaers, ende dat met sodanygen fatsoen quasi digito me monstaret et diceret: hic est, daerop te antwoorden niet te verstaen wat hij daermede wilde seggen, maer soo wanneer hij mij daermede wilde innueren dat ick soude seggen dat het een schelm ende leugenaer was die het mij seyde; met minder munte docht mij dat ick hem niet conde betalen. Om het cort te maecken soo staet het nu daerop, want te lanck ende tevergeeffs soude wesen te verhalen de woorden in meer als acht uyren onder den anderen gewisselt, dat ick persistere van niet te connen nochte gehouden te sijn te noemen den autheur, die mij als om te waerschouwen in confidentie dat geruchte, daer ick hem als een vrient van advis hebbe gegeven, heeft gecommuniceert. Ende Aelianus aen d'andere sijde seyt mij daertoe sal dwyngen; wat middelen daertoe bij de hant sal willen nemen moet ick nu voorts affwachten. Soo veel ick uyt sijne discourssen totnochtoe hebbe connen mercken soo sal hij beginnen van eene insinuatie door notaris ende getuygen, die hij apparent op sijn maniere in sal doen stellen. Doch alvoren te antwoorden sal ick deselve naer de waerheyt hem doen dresseren, daernaer, off hij moeste hem bedaren, sal door de crone Sweden, die hij seyt van alles te hebben geadverteert, hetwelcke ick wensche mits naer de waerheyt ware geschiet, verder willen gaen; maer ick meene den man ende sijne ongestuymicheyt daer niet en is onbekent. Echter soo sal het aen hem niet ontbreecken, soo hij

middel siet, soo obstinaet is hij in sijn concepten, om alles wat hij vermach te moveren; maer apparent dat hij soo weynych bij andere sal connen opereren, als hij met sijne furieuse ende buyten de waerheyt ende betamelycheyt geextendeerde in de aen de heeren dijckgraeff van Rijnlant ende ritmeester van Risoir affgesonden brieven te wege heeft gebracht, die hij nochtans met alle invectiven als autheur van een calumnie, dewelcke haren goeden name becladt, tegens mij heeft gesocht te inciteren, sed irrito conatu ende tot sijn eygen disreputatie. Want sijnde den heer dijckgrave van Rijnlant, die de maniere van schrijven seer vremt vint, op sijne sollicitatie bij mij gecommen, heeft deselve mij ende ick sijn Ed. volle contentement gegeven, die oock meende dat hij den heer Spierynck van sijn voornemen soude hebben connen desisteren, maer en kende het humeur niet halff. Van den heer van Risoir heb ick noch geen gewach vernomen, doch van bescheyden ende wel opgebrachte personen, gelijck die heeren sijn, is niet als bescheydenheyt te verwachten. Hetgene het beste in dese saecke is ende dat ick meest hebbe gecaveert is dat UEd. daerin niet en soude werden geintriceert, alsoo soo veel met hem hebt te verrichten ende mij leet soude sijn dat UEd. daerdoor soude werden geprejudiceert; maer ick vreese dat [UEd. nu] off later, indien geen ander ordre op uwe betalynge wert gestelt, eenych inconvenient sal voorcommen. In ons leste affscheyt op gisteren, hetwelcke abrupto geschiede door de comste van den heer van Somersdijck, die sijn Gestreng. een visite quam geven, seyde hij uwe vrinschap te estimeren ende te willen onderhouden, soo lange UEd. sulckx aengenaem soude sijn. Hetgene nu resteert is, hoe UEd. goet zal vinden dat ick mij verder in dese saecke sal hebben te dragen, waervan, alsoo ick geen ogenmerck hebbe als UEd. daerin dienst te doen, garen UEd. advis volgen sal; behoudelijck dat ick in geen familiariteyten met een soo intractabilen humeur houve te geraecken, tot welcken eynde mij wel dienstych wesen soude een copie van het recit bij beyde de gemelte personen van dese saecke, bijsonder bij Graswynckel, aen UEd. gedaen. Daermede scheyde ick van

dat vuyle werck, dat grooten onlust doch geen minder oeffenynge en geeft. Aengaende het publyck hebben wij seeckere tijdyngen dat sijn Hoocheyt, die nu beter is, met het leger naer Vlaenderen desen middach voorbij Dordrecht is gepasseert. De negotiatie over de Hessise troupes met Milander gehouden dependeert nu van Vranckerijck, dewelcke indien geresolveert is de beurse liberalijck te openen de lantgravinne tot een volcomen rupture kan helpen. Uyt Engelant comt hope van accommodatie, hebbende den Conynck de Scotten het houden van een Parlament tegens den maent July geconsenteert. Mijn verblijven tot Groenyngen meen ick niet dat lange sal duyren, immers sal ick daertoe trachten, waeromme UEd. sijne brieven over tweemael directelijck over Amsterdam niet sal gelieven te bestellen. Desen brieff was niet geeyndycht off de insinuatie, daer ick hiervoren van hebbe vermaent, is mij door notaris ende getuygen gedaen, doch gestelt in discreter termen als ick verwachte ende in simplicissima forma, versouckende den insinuant, narrabo ipsissima verba, dat den heer geinsinueerde den persoon alsnoch gelieve te noemen, ofte bij refuys ende weygerynge van dien soo houde ick den voornoemden heer geinsinueerde voor denselven persoon die sulckx geseyt heeft etc. Ick hebbe mede in seer sachte ende beleeffde termen geantwoort, sal maecken UEd. tegens den naesten van beyde een copie becomme. Eyndige daermede desen om mij tot de reyse van Groenyngen, die morgen vrouch voortgaet, te prepareren, alleen daerbij vougende dat Constans voorleden woensdag tot Calis is gearriveert, mogelijck alsnu in Zeelant. Desen 13 Juny 1639.

CCXX.

Als voren.

Mijn Heer.

Staende tot Amersfoort om voorts te reysen naer Campen vinden ick occasie om op den Hage te schrijven, die ick waer hebbe willen nemen ende UEd. door dat middel adviseren dat dynsdach voorleden, soo ick uyt mijn huys was gegaen om voorts te vertrecken, mij op de strate waergenomen heeft denselven Nolans met de twee getuygen, die des daechs te voren mij d'insinuatie hadde gedaen, hem excuserende dat alsdoen volgens sijnen leste hadde vergeten te seggen, dat naerdien ick den autheur niet hadde genoemd Spierynck mij voor denselven hielt; dit was al besloten met eenen soo den eersten last gegeven was, alsoo Spierynck op datselffde moment nae der Goude was gereyst ende des avonts niet thuys gecommen, ten ware Graswynckel, die sijne [schult] beleyt, dat over hem hadde genomen, soo dat hij moveert omnem lapidem om mij te forceeren, et ut est homo violentus ende soo hoge dreycht verder sal gaen. Mijn antwoorde was dat hij mijne redenen eer dat conde doen moste horen, soo hem die niet en voldeden dat ick echter bij deselve persisteerde ende mij weynich was gelegen waervoor de heer Spierynck mij hielt, mits ick bij alle eerlijcke luyden wiert gehouden voor dien ick was. Peto nunc super tota hac re tuam sententiam, alsoo ick mij garen tegens sijne quade proceduren soude soo veel mogelijck protegeren, maer met sulcke middelen, die de sachste sijn ende UEd. niet en connen prejudiceeren. Mij is wel in den sin gecommen off dat ick mij soude met brieven aen den heer Ryxcanselier ofte Crone selffs adresseren, ofte mijne clachten doen aen den heer Camerarius ende sijne Ex^tie^ alle informatie daertoe nodych ter hande stelle, maer alsoo hetselve souden wesen ofte sonder vrucht ofte Aelianus moeten prejudiceren, soo soude ick noch het een noch het ander niet garen bij de hant nemen sonder UEd. goet vinden, op wien ick

het oge principalyck slaen in het ontlasten van dese outrage, die mij op den hals comt, omdat ick UEd. nevens den heer Spierynck hebbe gesocht te dienen, hetwelck oock inderdaet is geschiet, sijnde dat geruchte door de contrari onderrechtynge bij mij gedaen soo verde gestuyt, dat niemant den mont daer vorder van hier soude derven openen, ende in Vranckeryck, daer ick weet dat het over was gebrieft, contrari bericht is ofte sal werden gedaen. Wie mij dese advertentie heeft eerst gedaen sal ick UEd., soo hetselve uyt mijn schrijven niet hebbe connen affnemen, garen mededeelen; maer sij hij wie hij wil, ick moet blijven die ick behore ende mij niet onnut maecken tot de civile conversatie ende mijne vrienden te dienen. Ingevalle UEd. meent ick aen Sophi behoore te schrijven wensche te weten op wat terme, hope van alles UEd. brieven in den Hage onder couvert van mijn neeff de Groot te vinden, waer ick saterdach commende in drie weecken weder reeckenynge maek te wesen. Plura non addam cum mihi sit confundendus currus. Desen 16 Junij 1639.

CCXXI.

Als voren.

Mijn Heer.

Hoe ongaren ende met wat een onfatsoenlijckheyt ick in misverstant met den heer Spierynck, gelijck door een querelle d'Alleman, ben geraeckt heeft UEd. uyt mijne brieven gesien, maer noch beter soude geloven indien UEd. hadde gehoort hetgene ter weder sijden is gepasseert. Dat soo UEd. als de gemelte heer Spierynckx vianden occasie daer van sijn oordeelt UEd. wel, maer de rechte oorsaecke kan niet anders toegeschreven worden als het onstuymych ende impetueux humeur van een persoon,

die een dienst van een goet vrient soo qualijck heeft geinterpreteert ende met geene redenen van sijn voornemen [was] te dimoveren. Uyt insicht die ick hadde dat UEd. aen de conservatie van die vrienschap was gelegen hebbe ick mij vorder gematycht, als dienstych is bij diegene die met discretie niet sijn te winnen. Meene oock soo verde te hebben gesorcht dat ick alleen den onrust daervan dragen sal, ende is mij aen luyden vrienschap die de mijne niet en estimeren weynich gelegen. Wat voordeel soo ongefundeerde disputen hem sullen geven sal den tijt leeren. Off ick, om te breecken hetgene hij met aen den heer Rijxcancelier te schrijven voren heeft, met de ware narratie van dese historie te verhalen mijn penne mede behoorde op het papier te setten, hebbe ick van begin getwijfelt; maer niet wel bewust zijnde hoe verde de heer Spierynckx confidentie, die ick oordeele seer is verknocht, bij zijne Ex^tie^, gaet ende vreesende UEd. off bij den heer Rijxcanselier off bij den heer Spierynck ergens in te prejudicieren, hebbe ick mijn selven terugge tot noch toe gehouden, niet vremt sijnde nochtans, indien UEd. oordeelt sulckx dienstych is, om op mijn naem ende met mijn woorden te depescheren een brieff, mits dat het argumentum, dat ick om met behoorelijcke circumspectie te gaen soude volgen, bij UEd., die meest hier aen is gelegen, mij werde gesuppediteert. Wat UEd. schrijven bij den heer Spierynck tot versachtynge sal opereren weet ik niet, ende heeft hij nu alles gedaen dat hij heeft connen bedencken off Graswynckel hem suppediteren om mij te dryngen tot hetgene men een eerelijck man niet en behoort te vergen. Mijn susters credyt meene ick bij den heer Spierynck seer cleyn te sijn ende ware mij leet dat het om mijnent wille wiert gerepericliteert. Het quaetste in dit heele werck is dat UEd. soo veel te doen heeft met een man, daer den eenen tijt ofte den anderen qualijck mede sult slagen. Ik ben blijde van de [hautise], die ick voortaen, soo ick uyt UEd. consideratie die verder moet gebruycken, met seer grote circumspectie soude moeten hervatten, soo geluckych te sijn ontslagen. UEd. sal ook een groot werck hebben gedaen indien voor het toecommende UEd. betalynge

uyt andere ende vaster assignatien cont consequeren, waerop sonderlynge dient geleth. Dat hetgene in dese saecke hier is gepasseert UEd. in Vranckerijck dienst sal hebben gedaen hebbe ick seer groote redenen te geloven, die ick UEd. oock garen mede deelen sal soo wanneer UEd. deselve sal gelieven te weten. Ende is dit al hetgene ick op UEd. schrijven van den XI Junij, bij mij den 25 van deselve maent tot Groenyngen ontfangen, hebbe te antwoorden, verhopende binnen weynich dagen naer den Hage te reysen sal ick daer onse correspondentie hervatten ende UEd. brieven vinden. Tot Groeningen desen 25 Juny 1639.

CCXXII.

Zeeslag bij Duins. Houding van den Koning van Denemarken. Berichten.

Mijn Heer.

Gisteravont ende desen morgen crijgen wij seeckere tijdyngen dat den Admirael Tromp de Spaense vlote, bestaende uyt vierenvijftych scepen, op vrijdachmorgen naer den vrouchcost, dat is ontrent acht uyren, heeft geattaqueert. De Spaense haer anckers hebben(de) laten slippen met meenynge om onder faveur van eenen donckeren mist, die subyt opquam, te eschapperen, maer denselven mist niet over een uyre duyrende ende haer onder de onse vindende geenvelopeert, sijn door de branders in groote confusie geraeckt ende daervan seventhien ofte achthien soo om de Duyns als op den houck van Douvres aen de strant gejaecht, eenyge verbrant ende in den [gront] geholpen, twaeleve genomen, seventhien worden .....[1]) bij den Admirael ende 36 scepen vervolcht, die men hoo[pt dat] niet sullen ontcommen. Off den Admirael

---

1) Er is een stuk uitgescheurd.

don Antony d[Oquendo] is onder die vervolcht werden ofte verbrant weet men niet. [Maer] dat hout men seecker dat het schip van den Admirael van G[alicien] is in de gront, sijn persoon met ontrent hondert twaelff mannen van sevenhondert gesalveert ende tot Hellevoet gebracht. De twaelff genomen scepen, daeronder eenyge gallioenen, sijn in de Wielynge. Een van de vier Admiraels is met al het volck ende schip verbrant. De nader particulariteyten moeten wij uyt Zeelant verwachten ende uyt Engelant hoe dit exploit daer wert genomen ende off de schepen, die daer met twee van de onse sijn gestrant, sullen connen werden gesalveert. Geduyrende ende in het begin van het gevecht relateert men ons dat uyt de casteelen ende scepen van den Conynck op de onse is geschoten, doch soo off sij niet raecken en wilden. De gestrande scepen sijn met branders ende canonades van de onse seer geinfesteert geweest; het gevecht is van onse sijde met seer goede ordre toegegaen, behalven dat een brander, niet op sijn behoorlijcke plaetse aen den Admirael van Galicien sijnde aengebracht, een oorlochschip, dat hem hadde geabbordeert, mede heeft doen spryngen, daervan de officieren ende sestych mannen sijn gesalveert in het tweede brantschip, dat aen boort van denselven Admirael mede wiert gebracht ende daermede in de Mase gearriveert. Dese victorie, indien in Engelant geen alteratie maeckt, kan het lant niet als groot voordeel ende reputatie bij de nabuyren geven, soo door de grote macht als resolutie die desen Staet daerin heeft getoont, hetgene dese bloetstortynge meerder mach verhoeden ende de gemoederen van de machtyge neygen tot vrede. Den Conynck van Denemarcke, die vijfthien van sijne scepen in de Noortzee heeft doen sien ende de Ambassadeurs van desen Staet naer haer eerste audientie geen meer en heeft gegeven, hopen nog tot reden commen sal ende matyger van de [oude] tractaten spreecken, alsoff die met verloop ende veranderyn[ge van tij]den buyten hare cracht waren geraeckt, ende niet meer soo [.....] [1]) andere princen in

1) Hier is een gat in den brief, waardoor in enkele regels woorden zijn weggevallen.

hare landen de tollen van de Sont beleth kan w[orden te] verhogen, alsoo alle geinteresseerde die tale soo niet wel sullen connen verstaen. Bij welcke occasie ick met eenyge notabele leden van desen Staet hebbe gesproocken off niet dienstych soude sijn een nader verbintenisse tusschen Sweden ende desen Staet te maecken, die ick daer niet vreemt van hebbe gevonden. Indien ick wiste hoe ende op wat voet soude onder de hant devoiren daerin connen doen, alsoo mij dunckt dat voor beyde seer nut wesen soude. Van Hamburch ende Bremen geven de brieven ons hope dat de keyserlijcke mandaten tot de restitutie van het stift Hildelsheym, aen den hertoch van Lunenburch in faveur van den biscop van Ceulen geexpedieert ende d'executie aen Hatsvelt gegeven, den gemelten hertoch resolutie sal doen nemen om sijne wapenen bij die van de lantgravinne te vougen. Tot Bremen was het different van religie met inruymen van den Dom aen de Lutersche ende behoudenis van alle verdere kercken voor de gereformeerde t[ernedJer geleyt, maer niet geassopieert de superioriteyt die den bis[cop over de] stadt pretendeert, dewelcke die van Bremen geensi[ns van meeny]nge sijn te gedogen; doch sijn opinien dat dat den Conynck....[1]) vindende met de proceduyren tegen den hertoch van Lunenburch sich sal.... Van de armee van den hertoch van Weymaren sullen wij de [tijding] verwachten. De Schotten schijnen[2]), dat den Conynck wel de lasten van hare wapenynge souden willen betalen. Constans is noch bij Numerianus ende sal faute van paspoort ende opcommen van quaet weder hare reyse connen beletten. Desen 24 October 1639.

Desen naermiddach is in den Hage gecommen den Vice-Admirael van de vlote die commandeerde op het schip genaemt den Admirael van Galicien, die bij Sijn Hoocheyt sijnde gebracht aldaer heeft verhaelt dat sij eerst sijn geequipeert om de franse vlote te slaen, daernaer ordre hebben gecregen om te letten off de Fransoisen yet souden op Fontarabie entrepreneeren ende in sulcken

1) Onleesbaar door het weggescheurde.
2) Hier is iets in de pen gebleven.

geval het volck dat sij op hadden daerbinnen te helpen, waernaer haer ordre is gegeven om het volck te brengen naer Dunckercke, ende naer sij geexcuseert hadden niet behoorlijck van alles tot die reyse nodych te sijn voorsien is het commandement gereitereert niettegenstaende alle excusen. Waerop is gevolcht dat sij, weynych provisie hebbende van buspoyer, hetselve in het eerste gevecht hebben verschoten; souckende wederom provisie in Engelant daervan te doen, heeft den Coninck hetselve haer toegelaeten, dan een goede quantiteyt bij haer sijnde gecocht ende betaelt hebben het aen boort niet gecregen, waerover sij genootsaeckt sijn in de Duyns te blijven, daer sij, indien van poyer voorsien hadden geweest, onse vlote souden hebben geattaqueert, doen se maer achtentwyntych schepen sterck en was; seyt verder dat Don Antonio d'Oquendo met sijn bijhebbende schepen de zee heeft aengedaen. Dit verstaen ick van seer goeder hant, soo ick mijnen brieff soude sluyten ende van een seer gequalificeert persoon die van sijn Hoocheyt comt.

CCXXIII.

Bijzonderheden betreffende den zeeslag bij Duins. Berichten.

Mijn Heer.

Wij hebben nu hier gehadt den Admirael selver die, doende sijn rapport int corte, begrijpt de grootheyt van de victorie bestaende daerin dat van vierenvijftych scepen, die den Spaensen Admirael als dit leste gevecht wiert aengevangen bij hem hadde, niet meer als veerthiene sijn gesalveert, de reste genomen, verbrant ofte gedestrueert. De genomen sijn twaelff off veerthien, meest in Zeelant ingebracht, daeronder seven gallioenen; onder de gesalveerde sijn seven tot Dunkercke ingecommen, vijff die daer thuys horen, waer den Admirael van Dunkercke een van is, ende noch twee Spaense gallioenen,

het eene het schip van d'Oquendo, die met sijn persoon daermede was gecommen. Ses ander schepen lagen in de protectie van de Engelsche casteelen ende de Duynts, dewelcke den Admirael [voor had] mede te destrueren, hebben de Engelsche grootelijkcx daertegen geexpostuleert, menende dat genouch was sodanygen hostiliteyt op des Conincx rhede te sijn geschiet ende dat haer geen verder stont te gedogen tegens schepen die sij hadden gecocht, gemant ende onder hare vlagge gebracht, waerom oock hetselve daerbij is gebleven. In het begin ende geduyrende het gevecht hebben de Engelsche soo uyt haer scepen als casteelen op de onse geschoten, doch de scepen aldermeest soo wanneer sij soo verde waren geretireert dat sij de onse niet conden beschadygen. Van de drie casteelen heeft het middelste gesocht best te raecken, dat oock een canonscogel geworpen heeft in des Admiraels schip Voor het gevecht werd begonnen dede den Admirael van Hollant aen de Engelsche Admirael daervan notificatie, versouckende dat volgens sijn belofte hij sijne wapenen met die van Nederlant wilde vougen, alsoo de Spangaerts de eerste offensie hadden gedaen, gelijck mede dat sij in het lossen van een canon een man op een van de schepen te voren doodt hadden geschoten. Den Admirael van Engelant excuseerde de offensie op een ongeluck, gelijck mede dat wel mochte sijn geweest, ende versocht drie dagen om sijn Coninck daervan kennisse te doen hebben, hetwelck wert geexcuseert op de gelegentheyt naer wint ende weder, daer in der waerheyt tot dien dach naer was gewacht ende die eerst des nachts te voren goet was geworden. De ordre van den Admirael van Hollant bracht oock mede dat dertych Hollantse scepen souden letten op de Engelsche schepen, hetwelcke den Admirael dede weten te sijn geschiet om te beletten sij door het gevecht niet souden werden beschadycht. Het getal van de gevangene is noch niet pertinent bekent, men meent het excideert de twee duysent Spaengaerden, die meest in Zeelant sijn, alwaer men is verlegen om logement voor haer te vinden. Het Nederlantse ende ander bootsvolck is door faveur van matroos veel los gelaten, die gelijcke cour-

toisie bij d'een off d'ander occasie van haer off de hare verwachten. Veele sijnder doot geschoten, verdroncken ende van ongemak gestorven, die men gelooft een getal groter als van seven duysent te maeken, ende met grote apparentie, alsoo van de verbrande off in de gront geschoten scepen weynich sijn gebracht ende het volck van de scepen op de cust van Engelant gestrant meest is verdroncken. Wij wachten nu op de Engelsche tijdyngen, die wij tot noch toe van den heer Ambassadeur Joachimi niet en hebben gehadt, daerover eenyge sijn verwondert. Woensdach off donderdach eerstcommende gaet den heer Aersens in extraordinaire ambassade derrewaerts, soo om te clagen van te veel support dat de Spaense in dat Rijck hebben gevonden, als voor het toecommende die Croone met desen Staet nader te verknochten. Het verlies dat van dese sijde bij dat gevecht is geleden maeckt den Admirael ende andere die daerbij sijn geweest seer cleen, sijnde alleen een schip met den Admiracl van Galicien verbrant ende niet over de hondert menschen gemist. Woensdach commende sal door alle de provintien een solemnele danckseggynge ende vierynge geschieden ende met de vergaderynge die morgen begint apparent een nieuwe scattynge. Naer de goede tijdynge die UEd. uyt Sweden verwacht verlange ick seer ende hope UEd. niet naerlaten sal continuelijck daerop aen te houden totdat die volcht, want aen Aelianus is niet te dependeren. Tot Bremen sijn nu alle differenten volcomentlijck geaccommodeert ende is den Heer Boreel op commenden wech. De tijdinge van het ophouden van den cheurvorst ende continuatie van den tresves in Italie wert alleen met UEd. advysen gebootschapt, ende gelove evenwel deselve beyde waer sijn, alsoo Vranckerijck bij het oorloge geen voordeel en siet, ende voorhebbende het Wijmarsche leger te brengen onder een Frans hooft alle die daernaer marchanderen bij alle middelen sal soucken te verhinderen. Hoe verde bij den cheurvorst in dese saecke is gegaen met de correspondentie van Sweden weet ick niet, maer wel dat de Coninginne van Bohemen prins Maurits sent naer den veltmareschal Bannier. Tot accommodatie van de saecken

van de Roine Mère meenen eenyge den heer van Heenvliet [1]) sal eerstdaechs gaen naer Engelant ende apparent dan voort naer Vranckerijck, doch off tot dat quaet een medicijn gevonden sal werden twijfele ick seer. Hoeverre de licentie van de geestelijcke in dese landen excresseert sal UEd. uyt de bijgaende publicatie sien; veele andere sijn mede voortvluchtych, alsoo een grote cabale is ontdeckt. Dat doet veele omsien ende letten op remedien die tot conservatie van den Staet ten hoochten nodych sijn, doch beswaerlijck sullen sijn te vinden sonder quetsynge van de vrijheyt ende oeffenyng[en der] Catholycke, die haer niet behoort te werden ontnomen, alsoo geene [beloften] ofte eeden soo vast te maecken sijn datse bij dispensatie niet souden [werden] ontbonden, dat voor alle regierynge seer gevarelijck is, waero[ver] UEd. goede consideratie wel wensche te mogen verstaen. Het relaes hier uytgegeven van de destructie van de Spaense vlote is vrij defectueux; sende het met eenyge correctien, hoewel de reste niet soude derven approberen [2]). Desen naermiddach, terwijle wij tot Delft waren, is hier gearriveert uwen joncksten soon, die ick noch niet hebbe gesien. Den lesten October 1639.

CCXXIV.

Verzoek voor eene kleindochter van Biel.

Mijn Heer.

De dochter van den heer Biel [3]), die soo lange hij heeft

---

1) Adr. Pauw

2) Hij zal doelen op de „Destructie van de Spaanse Vloot" enz. (*Catal. v. pamfl. verz. d. Kon. Bibliotheek* N°. 4625), of een der andere toen verschenen pamfletten.

3) Dr. Biel, die met den burgemeester Biesman in 1617 en '18 te Nijmegen tot de Remonstranten behoorde. Volgens eene aanteekening in het Archief te Nijmegen was hij 25 Oct. 1625 getuige bij het hu-

geleeft UEd. seer groote genegentheyt heeft gedragen ende veele voor de gemeene saecke geleden, versouckt UEd. faveur tot conservatie van haer dochterkens recht in de erffenisse van sijn grootvader den baron van Falesche, in Bearn overleden, die de vrienden hetselve kint disputabel soucken te maecken onder pretext het huwelijck niet naer de politycke ordonnantie is gesolemniseert, hoewel het bij den Rade van State wettelijck is verclaert ende de geboden waren gegaen ten tijde haren man is overleden. Ende hoewel den heer van Oosterwijck ordre heeft om die saecke met alle middelen te bevoirderen, soo vertrout sij dat UEd. gunste veele daertoe sal connen contribueren, die ick hope UEd. niet sal weygeren aen een weduwe niet te wel door het ongeluck van den tijt bij haer vader belaten (*sic*) ende onder solemnele beloften misleyt ende beslapen, ende wiens vader UEd. onder sijne vrienden hebt gereeckent. Waeromme ick UEd. die saecke niet wil recommanderen maer alleen notificeren, opdat sij door die van de kercke die in Bearn niet weynich vermogen, bijsonder in een saecke die de conscientie raeckt, maer bij alle andere die UEd. daertoe dienstych oordeelen sal mach worden geholpen, blijvende genegen om UEd. bij alle concurrentie wederom te dienen. Eyndige dese desen lesten Octob. 1639.

UEd. seer dienstwillyge ende
geaffectionneerden broeder
N. v. Reigersberch.

---

welijk van Adriana Biel met Herm. Hus, licentiaat in de rechten, die de hier bedoelde dochter niet zijn kan. Omtrent haar is te Nijmegen niets bekend.

CCXXV.

Berichten uit Engeland, Duitschland en Denemarken.

Mijn Heer.

Somersdijck vertreckt eerst morgen naer Zeelant, waer de scepen sijn gesonden omdat de passagie daer maeckelijck valt; apparent heeft gewacht op tijdyngen uyt Engelant, die ons seggen dat den Conynck vrij te onvreden is over de attaque in de Duyns, maer hoe verde dat gaet wert niet gedivulgeert. Wat het parlement van Schotlant voortbrengen sal weet men niet, maer vele vreesen daer uyt nieuwe swaricheyt. Soo men ons doet geloven soo versoucken de Scotten remboursement van de costen bij haer int wapenen gedragen, deselve begrotende op hondert vijftich duysent ponden steerlynckx, die sij garen souden in derthien jaren uyt het incommen van de geestelijcke goederen rembourseren. Voorts schijnt de.....[1]) plaetse van de rijckxraden, die den Conynck daer stelt [over] het beleyt van saecken, pogen te brengen aen eenygen huys.... aen dewelcke sij seggen van outs sulckx suo jure te hebben gecompeteert. De brieven van den heer Milander van den 27 Octob. uyt Lipstat leeren ons dat hij gynck naer de lantgravinne om finale resolutie te nemen over het verdrach van Lunenburch, die niet en schijnt van meenynge te sijn het stift Hildesheym aen den churfurst van Ceulen in te ruymen. Den Conynck van Denemarcken offereert hem als moyenneur van dit different, daertoe den biscop van Ceulen seyt bereyt te sijn mits dat de possessie provisionelijck in werde geruympt. De Ambassadeurs van desen staet waren noch te Geluckstadt, wachtende op haer tweede audientie, die wesen sal soo het den Conynch gelust als sijne M^teyt wederom uyt de Zont comt, waernaer hij is gereyst des snachts soo hij des avonts de Ambasadeurs wel hadde getracteert, sonder van eenych vertreck te vermanen. In

1) Hier is een hoekje weggescheurd.

die tijt scheen niet dat hij genegentheyt hadde op de clachten van de verhogynge van tollen veel te doen, ende vreest men dat de verniewynge van de alliantie tusschen Engelant ende Denemarcken wel soude mogen sijn gesloten met eenyge prejudiciable articulen voor desen Staet. De Engelsche publiceren de attaque bij onsen Admirael aen de Spaense is gedaen ten tijde sij eerst hare behouften van poeder creeg, gelijck in der waerheyt sij ontrent die tijt buscruyt waren ontfangende, anders seggen sij soude de victorie soo facyl niet hebben gevallen. Het schip van d'Oquendo is in het schuyrken geborsten, d'Oquendo selffs tot Dunckercke in seer cleyne achtynge. In Brasil stont het Augusto voorleden heel wel, hadden sij meer scepen connen derven souden meer suyckeren hebben gesonden. In Denemarcken is den heer Meursius [1]) overleden. Woensdach hebben wij biddach ende vierynge. De copie van den brieff, daerbij den Admirael den Vice-Admirael van Engelant notificeerde sijn dessein, sende ick hiernevens [2]). Desen 7 Nov. 1639.

CCXXVI.

Staat van zaken in Engeland. Berichten van Milander, betreffende Ragotsky en uit West-Indië.

Mijn Heer.

Wat wij uyt Engelant hebben te wachten weet men niet, maer particuliere advisen seggen veele raetslagen in dat Rijck worden gehouden, veele posten naer ende van Brussel werden gesonden. De eerste bejegenynge die de heer Joachimi van den Conynck heeft ontfangen,

---

1) Johannes Meursius, vroeger hoogleeraar te Leiden, sedert 1625 te Soroe in Denemarken. Hij stierf den 20sten September.

2) Niet gevonden.

was seer froide, eyste de propositie sonder breeder discours bij geschrift, om die daernaer te beantwoorden. Den heer van Bellievre [1]) doet devoiren tot versachtynge, soo bij de Roine Mère, die hij als intercesseur bij de Coninginne gebruyckt, als bij de Coninginne selffs, die veeltijts wert geseyt beter te sijn geaffectionneert tot *Spanje* als tot *Vrankrijk*, *sijnde van humeur seer journaliere*. In de leste aenspraecke daer wij tijdynge van hebben stont de saecke bij de *Coninginne* wel. Het geeft achterdencken dat eenyge ministres wel tot *Hollant* genegen buyten dese del[iberatien] werden gehouden ende daertoe gebruyckt personen wel aen *Spanje* ge[hecht]. Evenwel schijnen redenen van staet, hoe hooch oock dese saecke is te .... [2]) ende gewickt wiert, niet te connen lijden dat groot resentiment daerover werde getoont, bijsonder indien waer is, hetgeen veel particuliere brieven seggen, dat tusschen Engelant ende Schotlant alles meer ende meer verwarret, willende den Conynck dat het Parlement separere, hetwelcke de Scotten seggen tegens hare wetten te strijden, medebrengende dat het Parlement eens vergadert sijnde bij den anderen mach blijven soo lange haer belieft. Indien men oock de saecke van den churfurst in dat Rijck hem laet ter herten gaen, soo sullen de gedachten die men tot redres van deselve sal emploieren ons doen vergeten, die bij alle occasien arbeyden om voor dat doorluchtych huys yet te connen doen. Den heer van Somersdijck, die al acht dagen geleden naer Zeelant is gereyst, wacht noch op weder ende wint, ende wert den heer Boswel [3]), die meende herrewaerts te commen, door dese verwarrynge daer gehouden. De leste brieven van Milander in date den lesten October seggen, indien den hertoch van Lunenburch sijn woort hout, dat bij haer groote veranderynge in corte dagen vallen sal, ende wil men ons doen geloven den gemelten hertoch door geintercipierde brieven, geschreven van den keyser aen Picolomini, int seecker is onderricht

1) Fransch gezant in Engelant.
2) Hier is een hoekje uitgeschenrd.
3) De Engelsche gezant William Boswell.

dat men met wapenen bij refuys van willyge institutie het stift Hildelsheym affnemen wil, waerop oock is gevolcht beschrijvynge van alle leenmannen, bij den hertoch van Lunenburch selffs aen den stadthouder van Vrieslant gedaen. De groote victorie ter zee soude groote vruchten voorbrengen indien met goede ordre tijdelijck wiert vervolcht, maer trage equipagien ende dat de oorsaecke is van alles: schaerheyt in finantien, verhinderynge bre(n)gende dat de schepen op behoorlijck saisoen ende nu de vloten van de vendange te verwachten sijn in zee werden geholpen, gelijck men niet sonder groote reden vreest dat niet sal geschieden, sal den viant nieuwen voet geven ende grote schade desen Staet connen toebrengen; ende daerom ende wert dese saecke des te meer niet behertycht omdat eenyge meenen men bij dese occasien te lande met den volgenden somer een notabel effect behoort te doen, die oock inclineren tot n(i)euwe lichtyngen, hoewel de oude troupes door faute van betalynge niet soo behooren werden onderhouden. Ragoski meent den heer Haga wel aen den dans waer te helpen, sijnde hem wel bekent dat den grooten heer sulckx wel sal mogen lijden, hetwelcke genouch is ende Ragoski ijver om voor te staen de religie, die den Keyser in Hongeren souckt te onderdrucken. Maer aen goede beleyderen sal het aen de Porta naer sijn opinie ontbreecken, alsoo den Ambassadeur van Vranckerijck, wie dat werck zal moeten belijden, in seer cleyn aensien daer was; doch stont te hopen Monsieur de Hayjes, die daer wert wt Vranckerijck verwacht, de vervallen autoriteyt soude releveren, indien hij van goede tolcken wiert voirsien, waertoe hij hadde aengeboden een tolck die hij seer prijst ende die alle de affairen van Transsilvanien voor desen heeft gemanieert. Van de feytelijckheyt tusschen de Venetianen ende Turken in Dalmatie hadde sijn Ed. geen kennisse verder als hij door den heer Spiery(n)ck hadde becommen, die niet schaers en is UEd. advysen mede te deelen, hetwelcke Jovinianus mogelijck, dewijle sij met een mate worden gemeten, soo veel hij kan vernemen oock soo groten kennisse niet sal doen becommen als hij garen hadde ende daerom niet kan laten, hoe ongaren hij oock

van de liberale communicatie yet [deelen] soude UEd. van alles wat hem voorcomt part gelijck [doenlijck] is te doen hebben. De leste tijdyngen wt Parnambouck sijn van den 4 Augusti. De safra stont seer schoon maer de vreese van den viant was niet cleen, alsoo door geintercipieerde brieven ende gevangenen vernamen alle preparaten in de B[aya] tot een veldtocht, waertoe boven de soldadesque veel jongelyngen uyt het lant hadden geperst ende met brieven soo aen de Portugesen onder de Compangies gebiet als geestelijcke aenmanynge gedaen haer tegens hare aencomste veerdych te houden ende bij te vallen, oock dagelijckx voor het succes van haer exploit te bidden, wachten alleen op toevoer van vivres uyt Rio de Genero, vanwaer men hier twijfelt off genouch conde commen. Een barque in de baya van de Bahi de todos los sanctos gesonden hadde thien gallioenen seylreet gesien ende meer als twintych scepen die in equipagie lagen. Een post date van denselven tijt voucht daerbij dat sij alsdoen tijdynge bequamen dat 800 soldaten met tweehondert Brasilianen Rio St Francisco waren gepasseert, niet wetende off die quamen te lande ende de reste te scepe soude volgen, ofte dat sij niet veerdych connende vallen met de heele macht die troupe hadden gesonden om vastatie te doen; daervan wacht men nader tijdyngen met al wat becommertheyt, alsoo de onse noch van volck, noch van vivres ende anders soo niet waren versien als den noot vereyste. Evenwel waren geresolveert haer int velt te begeven ende den viant het hooft te bieden. Het succes moet verder werden verwacht, daer ick UEd. alsdan deelachtych van maecken sal. Desen 14 November 1639.

CCXXVII.

Binnenlandsche berichten. De ambassade naar Denemarken. Staat van zaken in Engeland en Duitschland. Brasilië.

Mijn Heer.

Op UEd. leste noch op hetgene bij Constans is verricht sal ick UEd. niet onderhouden, alsoo Felix-gesel daer de brieven aen sijn geaddresseert bij Caesar is; desen avont verwachte wij die thuys ende met eenen de resolutie die van dage is genomen. Int publyck gaet niet om dan mompelyngen van aennemynge van nieuw volck, dat men seyt, want de finantie tot betalynge van het oude niet connen strecken, buyten cost van het lant soude connen onderhouden. Inderdaet meent men dat het is om te breecken de oude maxime, die jaerlijckx ontrent dit saison trotteert, van eenyge troupes te casseren. De equipagie ter zee gaet seer slap voort, hoewel advisen sijn dat de viant tot Dunckercke spoet, om met den eersten vijventwint[ych scepen] in zee te brengen, arbeydende seer om bij particuliere [wegen] matroos tegens matroos te lossen, sonder veel devoirs te doen [voor de] Spaengarden. Het schip van d'Oquendo is omverde gevallen ende spoelt de zee daeruyt ende in, sulckx mede gedestrueert. Den Admirael van Hollant is boven een present van de Staten-Generael van ses duysent guldens vereert bij sijn Hoocheyt met een kettynck van drie ende den jongen Prins van een van duysent guldens, maer Jan Everts Vice-Admirael van Zeelant, Banckert, twee voornaemde instrumenten van de victorie, aen dewelcke het minste teycken van erkentenisse niet is gedaen, hebben het meeste contentement niet. Indien de equipagie niet en wackert, daer weynych apparentie toe is, soo staet groote schade dese vendange ter zee te apprehenderen. In wat pointen desen staet met den Conynck van Denemarcken staet is qualijck te oordeelen, sijnde den Conynck naer sijn subyt ende onverwacht vertreck, daervan in mijn voorgaende is vermaent, met brieven van den 7 October van de heeren Ambassadeurs van desen

staet versocht om tijt ende plaetse tot nader conferentie te designeren, waerop eerst den 18 van deselve maent door den expressen met de brieven aen sijne M^teyt, die soo lange opgehouden was, is geantwoort: dat soo lange sij geen ordre hadde om hem satisfactie te doen op de gravamina haer overgelevert (bestaende in effecte in eenyge excessen bij de onse ofte aen de sijne op sijne reden ofte havenen gedaen) sij niet houffden hem tot replycke verder te dryngen, doch daerop satisfactie bereyt sijnde te geven dat hij alsdan ter plaetse daer sij hem alsdan aen te treffen ende te soucken hebben (ita fere sonant verba) haer sal verder hooren, maer tijt off plaetse te designeren laten (soo spreeckt den Conynck) momenta rerum et futura contigentia, die hij niet weet waerheen souden connen raeken, niet toe. Waerop den heer Conradi [1]), datelijck van Geluckstat herrewaerts heen hem hebbende begeven, aldaer latende sieckelijck den heer Coenders, is gevolcht confirmatie van de resolutie van revocatie, voor de aencomste van de heer Conradi al affgesonden, ende den heer Coenders datelijck, sonder aen den Conynck aensouck te doen, te vertrecken; hetwelck ick UEd. daertoe aenroere, opdat UEd. daeruyt te beter oordeelen soude dat desen tijt seer bequaem soude wesen voor de croone van Sweden om met dit lant in nader alliantie te treden, waervan veele hier haer niet vremt en tonen ende de gelegenheyt van saecken, nu Engelant met Denemarcken nader sijn verbonden ende genouchsaem soo men meent mare bipartitum hebben gemaeckt ter eender ende ander sijde, niet als nodych wesen kan. Men mach hopen den Conynck van Denemarcken, want als dit antwoort affgynck was de Spaense vlote noch niet geslagen, hem nader sal bedencken, voornamelijck soo den Conynck van Engelant, daer alles noch smoockt ende wij niet weten wat uytbersten sal, met de Schotten verder wert geengageert, waertoe de saecken schijnen te lopen, alsoo den Conynck de acten van het Parlement rescindeert ende de Schotten met de macht van de Iren ter

---

1) Albert Coenraadsz. Burg.

eenre ende den schepen ter ander sijde meent te benauwen, die lichtelijck het oorlooch weder souden brengen daer het haer meest avantagieux sal sijn. Op de marche van Picolomini hebben wij tijdyngen dat den hertoch van Brunswijck ende de lantgravinnes volck haer int velt hadden begeven, maer men meent het is geweest alleen defensive, ende wesen sal passato il pericolo gabato il santo, soo weynych opini heeft men dat het Milander wel meent. Evenwel wil men mij verseeckeren dat iegenwoordych hier is een edelman affgesonden van de lantgravinne, die Monsieur d'Amontot verclaert de lantgravinne in gevolch van het tractaet met den heer d'Amontot tot Wesel gesloten te willen breecken, maer dat d'Amontot seyt dat sij het hadde den thienden September behoren te verclaren, ende niet ront en spreeckt off in cas van rupture noch volgen sal hetgene alsdoen is belooft ende bij faute van resolute antwoorde, die men seyt niet wert gegeven, licht nieuw retardement sal werden veroorsaekt, tot groot prejuditie van de gemeene saecke in Duitslant, alwaer den veltmaerschalck Bannier alle de macht alleen op den hals crijcht. Dat den hertoch van Lunenburch hem met vaste obligatien aen de lantgravinne heeft vastgemaeckt, geteyckent selffs met sijn eygen bloet, wert mij geseyt van diegene die goede intelligentie met Milander houden, maer off die verbintenisse gaet buyten terminos defensionis wert getwijfelt. Van Brasil hebben wij gehadt seer quade geruchten, die heel sijn geevanesceert, ende continueert de Compangie te doen nieuwe lichtynge ende stercke equipagie, dat beyde nodich is ende oock toevoer van vivres, daer bij faute van ordre sij qualijck in die quartieren van sijn gesien [1]). Van sijn Hoocheyt hadde de Compangie garen vierduysent man gehadt, die sij belooffden voor Mey weder hier te leveren, dat haer is geweygert. Wij moeten de tijdyngen uyt die quartieren selffs verwachten, ende hetgene wij van Praga moeten geloven uyt Duytslant, daer seer divers van wert gesproocken. Desen 21 November 1639.

---

1) Lees: voorsien.

CCXXVIII.

Brasiliaansche tijdingen.

Mijnheer,

Het gebreck van inlantsche sal ick moeten suppleren met Brasiliaense tijdyngen, die in haer selven niet goet en sijn ende qualijcker uyt souden connen vallen als men voor alsnoch kan vreesen, daervan de naeste brieven eerst connen onderichtynge geven. Degene die dese weecke gecommen sijn houden den datum van de 8 ende 27 October. Die van den achsten clagen seer dat wat vertooch sij in Martio tevoren hadden gedaen van gebreck van alle nodruft ende de continuatie van den 5 Augustus daerop gevolcht, echter alle scepen sedert van hier affgesonden geen remedie daertegens hebben gebracht, sijnde alle gearriveert sonder provisie vanwegen de Compangie, alleen bevracht bij particuliere, daer alles ten diersten van te becomen is. Waerdoor veroorsaeckt is dat alle magasijnen haer ledych vindende sij genootsaeckt sijn de soldaten te logeren tot laste van de inwoonders van het platte lant ende deselve, hoewel onder belofte van betalyng als de casse sal wesen voorsien, te belasten weeckelijck seeckere quantiteyt van farine, ende vleesch op te brengen. Waerdoor ontstaen se(e)r groote clachten van de Portugesen ende andere inwoonders ende de al te haestygen consumptie van de farine, ingevolch dat de wortelen voor haer tijt moeten werden opgedolven ende het vee soo jonck geslachtycht, dat de ossen tot de ingenios nodych licht souden commen te deficieren, consquentelijck de ingenios stille moeten staen. Daerbij commende dat den viant, die met 35 scepen reet lach om haer te besoucken, weynych resistentie sal vinden (soo schrijven sij) doordien de forten van alle behouften soo seer sijn onversien; ende off wel sij van gebreck van volck niet hebben te clagen ende wel een goede troupe in het velt souden connen brengen, nochtans hetselve niet sullen mogen doen omdat sij niet en hebben waervan deselve te onderhouden ende oock sodanyge quan-

titeyt van ammonitie niet als daertoe wert gerequireert, soodat sij (seggen sij) dit saisoen sullen moeten verliesen, omdat op sooveel remonstrantie geen behoorlijcke ordre is gevolcht. Dit sijn al de swarycheden van de brieven van den 8 Martii, die evenwel dat goets inhouden dat van de 1200 mannen, daer de leste brieven van melden dat over de riviere St. Francisco soude gecomen sijn, niet en is geweest als een versiert geruchte, dat soo veel geloofts hadde gevonden dat eenen capiteyn Walburch, gestelt tot bewaryng van een fort op deselve riviere, op dat remoer het fort heeft verlaten ende het magasijn aen sijn soldaten tot plonderynge gegeven, waerover hij oock bij den crijchsraet is gedegradeert van alle digniteyt ende incapabel verclaert de wapenen te dragen met refusie van de schade bij de Compangie geleden. Voorts soo stelt men sich hier gerust daerin, dat off wel provisie voor de magasijnen ontbreecken nochtans, dewijle de particuliere goede quantiteyt daer hebben, men deselve in tijt van noot sal connen aenspreken. Daerbij noch comt dat desen brieff, den 8 Octobris geschreven, die vreese gaff dat den viant tegens halff October sijn tocht soude doen, soo hadden sij soo uyt gevangen te lande ende water becomen vernomen, geaccompangeert is met een brieff van den 27 van deselve maent, die seyt sij den viant noch niet gewaer geworden waren, waeruyt men hoopt dat eer eenych effect tegens haer soude vallen het soude wesen halff November, ontrent welcke tijt de scepen van alles wel versien in September uytgelopen oock daer souden moeten arriveren ende de saecke stellen ofte conserveren in goude pointen, dat ick wil wenschen. Van volck seggen sij te wesen wel versien, daer dan bij comende boven de recruyten, die nu al drie weecken in Texel hebben gelegen, de 2700 soldaten met 2700 matroosen die in 27 scepen derrewaers gaen, sullen alles wel blijvende wat notables voren connen nemen. De difficulteyt die geseyt wiert dat bij de soldaten, die men uyt de ordinaris-compangien soude nemen om naer Brasil te senden, wiert gemaeckt is onder weynych geweest, commende uyt de bovenquartieren ende plaetsen verde van de zee gelegen, die niet en weten de gelegentheyt; andere tonen haer

wel tevreden. In Portugael schijnt dat sij oock ernstych meenen nieuw volck derrewaerts te senden, gelijck d'Oquendo met een goet gelaet [1]) schepen meent naer Spaengien te geven, diende den wint; doch seggen de Antwerpse advysen dat groote onwillicheyt is onder de soldaten die hij derrewaerts soude brengen. Monsieur de Strade wacht oock op den wint ende spreeckt men noch buyten aff van ni(e)uw volck te lichten, dat ick niet kan aennemen, ten ware den naem aen Vranckerijck wort geleent. Uyt Engelant horen wij tot noch toe niet als goet. De twijfelachtycheyt van de Schotse saecken sullen den Conynck apparentelijck temperen. Het subyt affsterven van den jonck geboren prins heeft niet alleen alle preparaten tot den doop, die groot ende magnifycq waren, gestuyt maer oock een groote vreucht in groote droufheyt verandert, gelijck het verlies inderdaet seer groot is voor mijnheer den Prins ende de vasticheyt van sijn huys; sed regis in ipsos imperium est Jovis. Godt geve dat dit begonnen jaer UEd. ende de Uwe ende ons allen medebrenge hetgene ons tot tijdelijk ende vooral eeuwygen segen kan dienen. Daerom bidde ick ende dat UEd. mij mach houden voor degene die ick ben. Desen 2 Jann. 1640.

CCXXIX.

Wederzijdsche maatregelen tot voortzetting van den krijg. Berichten.

Mijn Heer.

Op mijn wedercomste vyt Zeelant daer ick in vijfthien maenden tijt met seer sensibele droufheyt twee soo lieffve ende waerde panden misse [2]), vinde ick verscheyde van

---

1) Hij zal hebben willen schrijven: getal.

2) Eene dier beide panden was zijne zuster Susanna, wed. Mr. Anthony Bloncke. Zij stierf den 1sten Februari.

UEd. brieven, waervan ick de particuliere beantwoordyngen sal voorbijgaen ende UEd. voortaen ontlasten van de onlusten, die deselve schijnt te nemen uyt de advisen, die ick hebbe gemeent volgens de goede genegentheyt, die ick UEd. ende de uwe altijt hebbe gedragen, schuldych te wesen. Bidde Godt alle deselve geve dat haer best is ende dat te veel gevoelens van het gepasseerde quaet niet en verhinderen de remedien tegens hetselve. Van het publyck, alsoo de drouffheyt mij den lust van conversatie beneempt, hebbe ick maer sommiere kennisse. De nieuwe lichtyngen die maer geschieden voor vier maenden gaen tamelijck voort, alles laet hem aensien om vrouch int velt te commen. De officieren hebben precisen last om halff Maert bij hare compangien te sijn ende wert seer groote quantiteyt van greynen gemalen. Dat het nieuwe volck ontrent Maestricht sal werden versamelt om ontrent Luyck, Ceulen off tot intocht in Brabant gebruyckt te worden hebben veel de opinie ende meenen eenyge het volck van Longeville [1]) hem daerbij vougen soude, doch daerop souden de keyserse mede volgen, waerom apparenter is soo eenych Frans volck daerbij comt dat het alleen sal wesen een troupe ruyteren. Indien dit [nieuw] effort eenyge operatie tot handelynge voortbrengt, soo sullen de costen seer profitelijck sijn besteet. Den Cardinael Infante neempt ook nieuwe regimenten aen, reformeert sijn oude tot grote onlust van de Nederlantsche officieren, die meest verlaten ende het commandement de Spaense gegeven wert, om deselve Nederlanders door dat middel, soo schrijfft men van daer, den lust aen te dryngen om in Spaengien dienst, die men haer presenteert, aen te nemen. D'Oquendo, die met meer als dertych scepen, een groote troupe Nederlantse soldaten van Dunckercke soude vertrecken, wert bij gebreck van matrosen opgehouden, die haer dagelijckx toecommen. Den Vice-Admirael Witte, iegenwoordych met 9 ofte thien scepen voor Dunckercke, schrijft om hulpe, die noch soo gereet niet en is als wel waer te wenschen, maer men doet nu alle

1) De hertog Henry de Longueville, maarschalk en gezant van Frankrijk.

devoiren. Den heer van Somelsdijck recht niet uyt. Op de comste van den Spaensen Ambassadeur wert gewacht, naer apparentie sal hij occasie soucken weder thuys te commen. Milander is eenygen tijt tot Dusseldorp bij de vorst van Nieuburg geweest ende gelooft men hier mede dat sij van een co(n)federatie handelen ofte alreede gesloten hebben. In Engelant gaen de lichtyngen voort ende de Scotten staen aen haer sijde niet stil. Op den biscop van Lincol [1]) heeft het den aertsbiscop gemunt. Milord Veen [2]) is secretaris in plaetse van Couak [3]). Van het toecommende hope ick UEd. beter te recommanderen. Desen 20 Feb. 1640.

CCXXX.

Wat in de Staten-vergadering van Holland behandeld zal worden. Aerssens' onderhandeling in Engeland. Verdere berichten.

Mijn Heer.

Den scherpen vorst, die nu thien, twaelff dagen de passagien hout gesloten, is apparent oorsaecke dat UEd. brieven die niet recht op den Hage sijn gesonden mij niet ter hant en commen, gelijck die oock beleth dat de heeren Staten, die int begin van de voorleden weecke al beschreven waren, noch niet bijeen connen commen. Onder de poincten daerop vergaderen is de reductie van de genegotieerde penyngen in plaetse van ses en een quart tot vijff ten honderden, hetwelck schijnt dat sal werden geresolveert, sooseer tonen veele steden haer daertoe ge-

---

1) John Williams, bisschop van Lincoln, later aartsbisschop van York.
2) Harry Vane.
3) John Coke.

negen; doch wert gevreest de verlichtynge van intrest occasioneren sal verswarynge van capitalen door nieuwe lichtyngen, hetwelcke meer quaet soude doen als goet, omdat des te beswaerlijcker soude vallen den Staet in tijden en wijlen daervan te ontlasten. De oorloochspreparaten gaen sterck voort; de Strada die tot Calis is gaet naer *lantgravinne*, die men meent dat *Vranckerijck* volgen sal, ende valt de opinie dat het op *Colen* is gemunt. De gecommitteerde uyt Schotlant int hoff van Engelant aengecommen geven hope alles sal werden geaccommodeert, hetwelck nochtans beswaerlijck is te geloven als men siet op den voet die de regierynge van Schotlant heeft genomen. Uffo sal niet uytrechten, hoewel op antwoorde heeft gewacht op sijn gedaen excusen daer hij goet gevonden heeft in te treden, hoewel den Coninck hadde doen verstaen dat indien hij nergens van sprack den Conynck oock geen vermaen soude doen; maer in plaetse dat op sijn propositie eenyge replyque soude crijgen is hem overgegeven een groot catalogue van clachten, waerin Amboina voren aen staet; daermede mach hij t'huys commen, want niet dienstych wert gevonden hij langer daer vertouve. Ondertusschen, soo schrijft den Ambassadeur van *Venetie* tot Madril, neemt den Coninck ter herte hetgene in de Duyns is gepasseert, hebbende den Ambassadeur van Engelant aen den Conte de Olivarez [1]) verclaert, dat sijn Coninck hetselve sal resenteren al ware het naer veertych jaeren. Uyt Dunckercke sijn met desen oostenwint gelopen eenyge scepen met volck, die aengenomen hebben wederom uyt Spaengien 4000 mannen over te brengen, waervoor van vracht ende costgelt haer is belooft seventych guldens par teste. Desen 27 Feb. 1640.

---

1) Gaspar de Guzman, graaf Olivarez, eerste minister van Spanje.

CCXXXI.

Houding van den Koning van Denemarken. Holland wil den rentevoet verlagen. Verdere binnen- en buitenlandsche berichten.

Mijn Heer.

De Strada is hier met ordre om soo met desen Staet ende den hertoch van Longueville als met de lantgravinne te handelen, die men evenwel niet geloven kan dat haer ront sal verclaren, eer sij siet wat ploy alles in Bohemen nemen sal, dat wel slepen soude connen, alsoo d'opinie is den mareschal Bannier die in sijn avantage blijft niet sal hazarderen ende daerom tot geen bataille commen als daer werdende besocht. De macht die sijn Ex^tie^ versamelen kan heeft hij bij hem. Indien met het maecken van vrede in Italië de keyserse meerder machte van daer hebben te wachten, soo souden sij die nu in voetvolck stercker sijn valde in foros prevaleren. In Sweden daer de saecken, mits de reconvalescentie van mijn heer den Rijxcancler, haer ordinaris trein nemen, is een uytschrijvinge gedaen oock een cotisatie van coren om de plaetsen van Pomeren daermede te voorsien. Apparentie van verdrach van den biscop van Ceulen met die van Luyck kan men hier noch niet sien. Den Conynck van Denemarcken equipeert alle sijne scepen, daertoe aenneempt een groot getal van bootsvolck, oock onder de hant een capitain in 's lants dienst met groote presentatien heeft gesocht te trecken. Sijn ogemerk schijnt den hogen tol off met force te mainteneren off met verdrach de taxe wat boven den ouden cours te verhogen, hetwelck beswaerlijck is voor desen Staet, die men telckens bij ongelegenheyt van tijt hoger ende hoger wil beswaren. Veele meenen dit werck sonder intelligentie met Engelant niet en is begost. De iegenwoordyge vergaderynge van Staten van Hollant sal over die saecke moeten delibereren. Den gemelten Conynck van Denemarcken heeft mede in Moscovien alle de salpeter opgekocht ende arbeyt bij den grooten Vorst alleen permissie tot uytvoer van salpeter

te becomen, gelijck de coopluyden seggen dat hij in Polen door een Jode tracht alle de salpeter mede op te doen copen, daer andere princen meer aen is gelegen als desen Staet, die uyt Oostindiën wert geprovideert. Tot de reductie van de interesten tot vijff ten hondert inclineren meest alle de steden, waermede sij den Staet meenen te doen profiteren weynich min oft meer als twaelffhondert duysent guldens jaerlijckx. Delft ende Alcmaer maecken difficulteyt, niet alleen omdat sij vreesen het credyt van den Staet te hazarderen, maer oock voorsien dat het soude worden misbruyckt om met nieuwe lichtyngen nieuwe beswaryngen te doen ende soo de saecken te stellen in pointen van bij tresves oft anders te connen werden geredresseert. In de wisselynge van de gevangens, daerover nu wert gehandelt, openbaert haer difficulteyt dat men de Spaense op zee becomen wil senden naer Spaengien. Den viant die verstaet die te mogen brengen daer hij wil, gelijck hij de vremde natien Engelsche, Franse, Schotten ons laet volgen, sonder die te senden elk daer sij originelijck thuys horen, wegende hetselve soo hoge dat eer daervan te wijcken sij schrijven liever alle de Spaense in miserie willen laten vergaen. Aen dese sijde siet men dat die voet niet mach werden genomen om de Spaense, die nu met soo sware oncosten, peryckel ende difficulteyten passagie moeten soecken, den wech niet te faciliteren. Tusschen beyden sijn de zeesteden verlegen met de clachten van vrouwen ende kinderen. Uyt Brasil nochte van Oostindiën hebben wij niet als dat de Engelsche met het formeren van een nieuwe Oostindische Compangie licht wederom sullen nieuwe materie prepareren van verschillen. D. Jonsson heeft nevens sijne gebiedenisse versocht ick UEd. wilde verseeckeren hoe seer de Coninginne van Bohemen dagelijckx roemt de goede officien die UEd. aen hare Mteyt ende den churfurst doet. Alle preparaten van oorloge continueren ernstych. Desen 5 Marty 1640.

CCXXXII.

De Deensche tollen. Tijdingen uit Engeland. Varia.

Mijn Heer.

Een expressen van de lantgravinne aen Monsieur d'Amontot gecommen heeft gestuyt de reyse van Monsieur de Strada, die van vijff dagen geleden op sijn vertreck stont, waeruyt ende andere circumstantien wert geconcludeert de saecken daer heel wel staen ende apparentie is de lantgravinne haer met den hertoch van Longueville sal conjungeren, hetwelcke distractie van des Keysers macht maecken sal, hetwelck voor den heer Banner nodych is doordien den Keyser dagelijckx in Bohemen wert versterkt ende soo den vrede in Italien voortgaet meer sal werden, daer voor de Sweetse geen secours als met diversie is te wachten. Den Conynck van Denemarcken continueert in sijn equipagie ende desen Staet in de deliberatien hoe men gevoukelijckxt de sware lasten in den Sont sal doen cesseren, alsoo die niet als met ruine van de comercien connen werden betaelt, oordelende hen des verstaende dat een coopman in die quartieren handelende ende die tollen betalende eer vier jaren sijn heel capitael quyt soude wesen. Bij arbitragie van den Conynck van Engelant vreese ick dat dit different niet sal werden geweert, hoewel naer de brieven van den 12 Febr. seggen sijne M^teyt^ de Ambassadeurs van desen Staet heeft doen verstaen, dat hij niet garen van den Ambassadeur Roog [1]) uyt Hamburch het misverstant hadde gehoort ende geproponeert, alsoo sijne Majesteyt met den Conynck van Denemarcken, met denwelken hij sijne verschillen hadde vereffent, nu is in seer goede intelligentie ende wel weet dat den gemelten Conynck niet en favoriseert de desseins van het huys van Oostenrijck, dat men dit verschil aen sijne M^teyt^ soude willen (laten) verblijven, waertoe

---

1) Hij bedoelt waarschijnlijk den Engelschen gezant Thomas Roe.

mijns oordeels soo weynych apparentie is als dat men den Conynck van Denemarken in de questie van de groote visscherije segsman soude willen maecken. Den gemelten Conynck van Engelant heeft verder geseyt dat hij hoopt in corte de Scotten tot sijne gehoorsaemheyt sal brengen, met begeerte deselve geen toevoer van ammonitie van oorloge uyt dese landen soude werden gedaen. Op de comste van den Spaensen Ambassadeur wert in Engelant gewacht ende naer de preparaten werden gemaeckt sal die ambassade met grote magnificentie werden becleet, hebbende denselven Ambassadeur, soo wert bij den heer van Somelsdijck aen sijne huysfrouw geschreven, tot Londen doen borduyren sestych paer mouwen voor sijn train, daervan elck paer 250 guldens costen sal. Van den heer van Heenvliets [1]) negotiatie daer horen wij niet seeckers, die soo lange aengelopen heeft dat hij thuys commende sijn huysvrouw niet vinden sal, sijnde deselve op Saterdach overleden, ende dese morgen wesende daer den rouw te beclagen heeft den heer professor Polyander seer instantelijck begeert ick UEd. sijne gebiedenisse soude willen doen. Over Spaengien heeft de Oostindische Compangie tijdynge dat, mits de scepen die sij voor Goa hadden gedestineert later sijn aengecommen [ende v]rouger vertrocken als haer ordre, een craeke daer is ingecomen een ander uytgelopen; de oorsaecke gist men sterffte op de scepen. Uyt Westindiën verwachten wij alle dage wat nieuws, maer alsoo de actien van die Compangie met het copen van de Portugijsen rijsen oordeelt men sij moeten weten den stant in Brasil niet quaet en is. De oorlochspreparaten continueren ernstych ende wert goede preparatie van meel gedaen; oock soo spreeckt men van aennemen van 6000 waertgelders. Oft de reductie van penyngen dese vergaderynge volgen sal twijfele ick; in Zeelant ordre gegeven sijnde om tegens den penynck vijff te negotieren is het gelt wel gevolcht, soodat het haer daeraen niet haperen sal. De ordre ter zee gaet noch niet vierych genouch. Dit ist al dat wij hebben. Desen 12 Martii 1640.

---

1) Joan van der Kerkhoven gezegd Polyander, heer van Heenvliet.

Lager stond:

> De bijgaende copie is van een brieff die geseyt wert geschreven te sijn bij den Conynck van Denemarcken aen den Conynck van Vrankerijck [1]), hoewel de ministers van Vrankrijck seggen de copie niet te hebben gesien ende hetgene daervan wert geseyt niet en willen advoeren.

CCXXXIII.

Toezending van stukken. Verschillende mededeelingen.

Mijn Heer.

Het verhael bij ordre van den Conynck van Denemarcken en het placaet van de Staten Generael gedruckt [2]), dat ick beyde hiernevens sende, is de principale materie die wij iegenwoordych hier hebben. Godt geve geen praeludia mogen sijn van een groot quaet dat met alle middelen dient verhoet soowel als het betalen van den tol, alsoo beyde die extremiteyten den Staet seer schadelijck souden sijn ende een expedient daertegens niet min difficyl. In de preparatien van oorlogen ende resolutie van een vrougen optocht continueert men hier, delibererende de heeren Staten iegenwoordych op het aennemen van de waertgelders. Sijn Hoocheyt die een atteinte heeft gehadt van coortse gecauseert door een colique is nu wederom heel wel. De schaden ter zee houden niet op ende equipeert den viant behalven twintych fregatten, die sijn boven de twintych scepen naer Spangien gelopen, noch twintych andere, ende blijft men hier disputeren over de directie van de equipagie. Een Westindi-

---

1) De copie is niet gevonden.

2) Zie *Catal. v. d. pamfl.-verz. in de Kon. Bibl.* Dl. I, 2, N°. 4695. Het Plakkaat (Vgl. Aitzema, a. w. Dl. II, blz. 701) komt in de pamfletten-verzamelingen niet voor.

vaerder uyt Zeelant gelopen, geattaqueert van seven fregatten, heeft sijn schip naer een lanck gevecht behouden. De Westindische actien rijsen ende copen de Portugysen, dat doet presumeren sij goede advisen over Spaengien hebben. Desen 20 Martii 1640.

CCXXXIV.

Houding van den Deenschen Koning. Toenadering tot Zweden. Staat van zaken in Engeland. Terugkomst van Aerssen. Berichten.

Mijn Heer.

Het misverstant met Denemarcken sal gelijck UEd. wel oordeelt materie geven om desen Staet nader met de crone van Sweden te verbinden, ende is alreede op het aenhouden van Hollant bij de Generaliteyt goetgevonden naer Sweden een besendynge te doen ende deputatie gedaen om de instructie daertoe nodych te concipieren, welcke occasie, indien wel wert gebruyckt, het versouck van subsidie sal faciliteren, al waer het gelijck eenyge meenen de ambassade selffs tot geen effect commen soude maer alleen voorgenomen waer om den Conynck van Denemarcken om te doen sien ende tot reden te brengen, waertoe den heer d'Avaux oordeelt apparentie te wesen, die hem presenteert om nevens den Ambassadeur van Engelant middelaer daertoe te wesen. Andere hebben advisen dat voor de publicatie van het placaet den Conynck heeft getoont dat de saecke garen hadde gesien geaccommodeert ende van meenynge was den outsten soon van vrouw Christina herrewaerts te senden, maer sedert is verandert ende sijn soon laet gaen naer den Cardinael Infante, mogelijck mede om desen Staet achterdencken te geven. Inderdaet is dit een saecke van groote insicht ende danger voor desen Staet, bijsonder in dese conjuncture van tijt dat wij met Spaengien soo diep sijn geengageert ende met Engelant (dat men hier meent de saecken

met Schotlant accommoderen sal) fluctueren. Sedert de navigatie door den Horisont is verboden is oock op pene van bannissement ende confiscatie van goederen het bootsvolck verboden in vremde princen dienst haer te begeven, ende die alreede haer begaven hebben de last op gelijck straffe binnen drie maenden denselve dienst te verlaten. Doch waertoe soo veel duysenden, die gewent sijn met de vaert van Oosten haer te onderhouden, haer sullen begeven connen veele niet sien. Van den Conynck van Denemarcken meenen veele nu een verboth volgen sal van geen ossen ofte andere coopmanschappen uyt sijnen staet te vervoeren, indien sijn ingesetenen niet soo veel off meer daermede als die van desen Staet souden werden geincommodeert. In het equiperen ende aennemen van bootsvolck continueert seer den geseyden Conynck, doch het volck tot vier compangien te lande aengenomen seyt men dat weder is gecasseert. De gedeputeerde uyt Scho(t)lant waren bij den Conynck selffs tot tweemael gehoort ende hielden aen om in presentie van den Conynck van de saecke altijt te mogen spreecken, opdat bij andere haer aenbrengen buyten haer goede meenynge niet werde verdrayt. De meeste difficulteyt schijnt te bestaen in het weder aennemen van de affgestelde biscoppen, daer den Conynck hart op staet ende de Scotten heel tegens sijn. De preparaten tot oorloge continueren ondertusschen sterck, was oock al eenyge uytschrijvynge van het Parlement gedaen, oock eenyge brieven wederom ingetrocken, omdat men schijnt niemant te willen beschrijven als die alvoren wel sijn gesundeert, dat men meent dat haperen sal ende alsoo het Parlement lichtelijck achterblijven, bijsonder nu den Conynck soo veel gelt bij lenynge crijcht ende het schipgelt al uytgeschreven was, dat bij de timide wert betaelt, bij de stoute geweygert. De advisen uyt Brabant seggen oock den Conynck van Spangien presentatie heeft gedaen van twee millioenen te leenen. Den marquis de Vela was van Brussel naer Dunckercke om sijn Engelsche ambassade te volvoeren ende namp mede hondert vijftychduysent ducaten om daeruyt gratuiteyten te doen. Den heer van Somersdijck heeft sijn aencomste niet willen verbeyden maer daerom sijn

vertreck verspoedycht, arriveerde hier voorleden saterdach ende wel hij ende de sijne. Men gelove hij met volcommen contentement is gescheyden, hoewel sonder antwoordt te wachten is vertrocken, hetwelcke niet vremt en soude sijn bijaldien hij daerop soo lange niet hadde vertrout, alsoo weynych apparentie was dat hetgene hij was gegaen justificeren bij haer selffs soude werden geapprobeert ofte oock soo lange geen resentiment willen off connen tonen geimprobeert. Monsieur d'Amontot claecht de Spaense uyt desen Staet met scepen ende bootsvolck werden versterckt ende heeft overgelevert een register van de machtyge scepen die iegenwoordych soo tot Napels als Genua sijn, welck inconvenient beswaerlijk gelijck UEd. weet sonder crenckynge van commercien is te verhoeden. Den baron de Roirte [1]) die nu hier is heeft tegens een van mijn goede vrienden geseyt met UEd. veel ende met goede intelligentie te hebben geconfereert ende dat UEd. in seer goet predicament is in dat hoff, hetwelcke duyren sal apparent totdat UEd. redenen gegeven worden van ergens in anders te willen als sij garen hadden. Veele Engelsche officieren werden van den Conynck van Engelant van hier getrocken om te gebruycken te voet ende te paert ende werden deselve gegeven de gouvernementen op de frontieren van Schotlant, een teycken mede het tegens die natie is gemunt. Den agent Boswel [2]) is op sijn wedercomste. Uyt Brasil hebben wij niet nochte oock uyt Oosten als alleen te vragen naer wat wetten ende rechten te oordelen staet een testament, geschreven ende geteyckent met de eygen hant in Batavia, gemaeckt van een in Zeelant geboren daer woonachtych, als oppercoopman met een schip van Middelburch uytgevaren ende in die qualiteyt in Batavia overleden, gepresupponeert de Staten-Generael geen wetten daerover hebben gemaeckt nochte bij de Compangie gemaeckt geapprobeert, sijnde voor desen verstaen dat de successeurs ab intestato mosten

---

1) Claude des Salles, baron de Rorté, Fransch gezant in Duitschland en Zweden.

2) De Engelsche gezant William Bothwell.

werden gereguleert naer de wetten van de plaetse daer den overleden was wonachtych ende uytgevaren. Indien UEd. mij daer benevens gelieft toe te laten comen de copie van de propositie in de saecke van den churfurst gedaen sal mij daerover houden geobligeert. Desen 27 Martii 1640.

CCXXXV.

Bothwell is nog niet terug. De verlaging van den rentevoet gaat door. Hoe het met Denemarken zal gaan is onzeker. Oorlogstoebereidselen.

Mijn Heer.

Omdat mij was geseyt dat de propositie bij UEd. aen den Conynck voor den churfurst gedaen hier was gesien meende ick dat die bij UEd. was te vinden. Doch het sal qualijck sijn gerapporteert ofte verstaen ende dat den brieff van de Coninginne wert gemeent, die oock wel meriteert gesien. Den heer Boswel is noch niet gearriveert, sijn kennissen meen ick te soucken. De reductie van penyngen gaet voort, soo doet mede de lichtynge van waertgelders; tot de accommodatie tusschen Engelant ende Schotlant meent men hier mede dat apparentie is, maer hoe het gaen sal met Denemarken siet men niet, daer den staet ten hoochsten is aen gelegen. In die pointen kan het niet blijven, want sooveel duysent matrosen soucken employ, al ware het, dat niet en is, dat het lant de waren conde missen. Indien bij diegene die het beleyt van politie ende oorloge meest dirigeren het gevolch van dat werck soo seer ter herten wert genomen als bij die bij de coophandel sijn geinteresseert, mogelijck dat meer ijver ende vigeur daerin soude worden getoont, nu mercke ick veele niet weynych daermede sijn becommert. Den voortganck van de ambassade naer Sweden blijft noch suspens, maer tot het subsidie is goede apparentie. *De*

lantgravinne is nu geresolveert ende is den dach van mergen gestelt, soo de occasie dient, *tot rupture* ende verwacht men dat die troupes *met den (hertog) van Longeville op Colen* sullen gaen. De preparaten tot eenen vrougen optocht continueren, waertoe de wagens werden aengenomen. Scepen van St. Hubes commende relateren dat daer was gearriveert uyt Brasil een barque d'advis met tijdyngen dat sesthien van onse scepen bij de Capo St. Augustijn slaechs waren geweest met in de dertych Spaense, daeronder apparent veel coppvardievaerders, ende vier van onse scepen in de gront geschoten waren, maer de coopluyden houden de victorie bij de onse gebleven is, hoewel in Portugael dat wert gesust uyt reden de suyckeren daer in prijs resen. Sijne Hoocheyt blijft nóch met de goutes gequelt. De passagie van Jason ad L. Canulos populos sal ick naersien ende ondertusschen mede UEd. opinie verwachten off de successie van yemant die in Batavia in Oost-Indiën sonder testament sterft moet gereguleert werden secundum jus natu(r)ale ofte het civile recht van de plaetse vanwaer hij uytgevaren is, gepresupponeert geen ordonnantie ofte regel daerop is gemaeckt. Dit commende uyt het Noorderquartier desen 16 April 1640.

CCXXXVI.

Het leger trekt op. Krijgsplannen. Denemarken. Berichten.

Mijn Heer.

De preparaten ende neersticheyt om die te verspoedygen sijn ten oorloge hier niet minder als sij daer souden mogen wesen ende sullen morgen de meeste troupes wesen op het rendevous dat voor het voetvolck is ontrent Dordrecht, het paerdevolck uyt de bovenquartieren in het lant van Ravesteyn, blijvende de Brabantsche ruyteren van Breda ende Bergen in hare garnisoenen tot nader ordre,

die wel vallen mocht voor een groot deel om tot Bergen gescheept te werden, waer naer toe veele wel tot ses hondert scepen worden geschickt, alle van de groote van 40 lasten ende bequaem om over zee te gaen, gelijck mede sijn diegene daer het voetvolck in is geembarqueert, waeruyt wert geconcludeert den tocht in Vlaenderen vallen sal ende gegist licht op sodanyge plaetse daer conju(n)ctie met de Fransoisen soude mogen geschieden. Den train van wagenen, die over de negenhondert sijn, ende alle andere behouften werden gescheept ontrent Gorcum. De compangien te voet die op de lijste staen voor sijn Hoocheyt sijn tweehonderttachtentych ende sijn daerenboven eenyge troupes geordonneert om onder het commandement van den heer van Hauterive den Rhijnstroom boven te bewaren. Godt wil het voornemen segen(en) ende sijne Hoocheyt geven de dispositie tot sulcken dessein nodych, hetwelcke ten deele schijnt in prompte executie te bestaen, dewijle sijne Hoocheyt sijn selven den tijt niet en geeft tot reconvalescentie gerequireert maer woensdach oft donderdach meent te vertrecken, hoewel vrij noch geincommodeert. Den viant, hebbende Stevenswaert ende plaetsen aen de Mase door een sterck convoy van volck ende behoeften voorsien, heeft in de buytenwercken van Gelder 2000 mannen doen logeren ende versamelt troupes in 't lant van Waes ontrent Sas ende Brugge, doende lichtyngen van ruyterie in sijn eygen landen ende van voetvolck in Engelant, daer hij meer faveur toe vint als die uyt dese quartieren commen. Aen de subsistentie van den heer generael Bannier is veel gelegen, wiens arriere-guarde Bilderbeek schrijft in Voytlant bij Picolominys volck qualijck is getracteert Van den hertoch van Lunenburch heeft men goede opinie, gelijck mede eenyge van Nieuburch willen hopen dat hij met de lantgravinne, die op het versouck van Longueville haer noch niet heeft verclaert, soude mogen vougen, maer die resolutie kan ick van dien heer niet verwachten. Wat van Coppenhagen wert geschreven sal UEd. uyt het bijgaende extract sien, hetwelcke wert geconfirmeert met brieven van den cancelier Ulevelt, die ick selffs hebbe gesien; voorsichtygen nochtans meenen het is om den Staet te abuseren ende

achter te houden de resolutien die sij houden dat hier soude connen werden genomen, waertoe meer macht is als couragie, om de verscheyde insichten ende interesten van sooveel leden die daerover hebben te delibereren; evenwel en spreeckt de notificatie die UEd. hier siet noch niet claer in wat vougen. Den navigatie op oosten wert den lesten Mey vrijgelaten, maer de distractie van de macht sal qualijck lijden eenyge extremiteyten, ende hoe dat werck sijn rechten eysch crijcht met het op- ende affsetten naer den Conynckx welgevallen is niet wel te vinden. In desen tijt dat Engelant met Scotlant, want dat meent men hier seecker, in oorloge comt souden den Conynck van Denemarcken uyt dat Rijck niet hebben te wachten. Uyt Westindien hebben wij veel goede tijdyngen, daervan ick mij tot de bijgaende courante relatere, die UEd. gelove geven mach. In Italien schijnen de saecken buyten redres te sullen verlopen, bijaldien de signeu(rie) van Venitien haer niet en verclaert, ende hoe kan sij met behoudenis van hare maximes ende vrijheyt Spaengien sijne macht soo sien toenemen in Italien, dat hij alle de princen de weth sal connen geven, bijsonder dewijle de vreese van den Groten Heer de signeurie niet meer en druckt, sijnde, soo men ons hier doet geloven, den Barolo ter audientie geadmitteert ende den Heer die nu regneert gans niet belliqueux. Indien de dubbelden van placcaten ende andere tijdyngen UEd. van een ander hant gewerden ick sal UEd. voor het toecommende met geen dubbel port belasten. Desen lesten April 1640.

CCXXXVII.

De krijgstocht. Houding van de Landgravin van Hessen en van den Koning van Denemarken. Berichten uit Engeland.

Mijn Heer.

De scippers, bij faute dat niet tijdelijck ordre was gestelt op de betalynge van de diensten van het voorleden jaer, sijn onwillych geweest ende hebben haer veele geabsenteert met gesochte reysen, waerdoor het volck eenyge dagen later is gecommen op het rendevous voor Dordrecht daer sijne Hoocheyt morgen naer toe reyst, sijnde noch maer tamelijck gerestitueert van sijne incommoditeyt die het podagra heeft gegeven. De preparaten sijn seer groot, Godt wil die segenen tot een eynde van dit droevyge oorloge. Driehondert compangien te voet hebben hare patenten ende een seer groot getal scepen geordonneert voor Bergen. Indien het dessein op Vlaenderen loopt, gelijck wert geoordeelt, soo moet men het seecker meenen te hebben geformeert, alsoo het seer opentlijck int werck wert gestelt. Veele isser gelegen wat macht van die sijde commen sal, want soo Vranckerijck niet crachtych ageert sal den viant de advenues tegens de forces van desen Staet connen bewaren. Ende als men let op de constitutie van Italië soo schijnt off de preparaten derrewerts souden connen werden gediverteert. Men hout het daervoor dat den generael Bannier ende hertoch van Longueville sijn bij de lantgravinne om te formeren een gemeen beleyt, dat veele willen hebben tegens Ceulen. Dat de lantgravinne noch in geen openbare rupture is comt uyt het versoeck van den hertoch van Longueville. Tusschen Denemarcken ende desen Staet is geen secrete handelynge ende wert de Sweetse besendynge noch levendych gehouden, waertoe men [1]) den heer Vosberge is voorgeslagen bij de Staten-Generael, die hem excuseert. Indien den Conynck van Denemarcken, gelijck veele verwachten, tot

---

1) „Meent" of „segt" schijnt in de pen gebleven te zijn.

reden comt, mocht het vertreck van de gemelte Ambassadeurs wel vertragen. Maer den Conynck van Denemarcken toont mede hem met affsenden van een ambassade naer Engelant ende voorts naer Spaengien hem te willen stijven, daer hij naer toe sent een habyl edelman, getrout met sijn dochter, doch het oorloge met Schotlant voortgaenden sal bij Engelant weynych hulpe vinden. In den aenvanck van het Parlement heeft seer groote vrijheyt van humeuren in de Lege Camer haer getoont ende souden de Scotten groot support daer gevonden hebben, indien den brieff van credentie, meteen affgesonden uyt Schotlant aen den Conynck van Vranckerijck, niet en waer aengehaelt, waerover een van de Scotse gedeputeerde sijnde in Engelant, die den credentiebrieff mede heeft onderteeckent, in den Tour is geseth. Het opschrift dat alleen is „Au Roy" geeft groote offensie. Den Conynck, die garen hadde gesien dat men van subsidiën ende andere saecken van die natuyre hadde begonne te spreecken, is geantwoort dat de andere materien gewent sijn voren te gaen ende alvoren gerepareert hetgene contrari de wetten is aengestelt, hetwelck het beste begin niet en is. Off de presentatien die den Conynck van nieuws aen de Scotten doet van eenyge operatie sullen wesen moeten ons de nader tijdyngen seggen, gelijck die mede van Italien off Venetien het verlies van Cassal sonder hem te remueren sal blijven aensien. Naer desen hope ick op beter subject om UEd. te onderhouden. Desen 7 Mey 1640.

CCXXXVIII.

De twist tusschen Reigersberch en Spierinck. Tijdingen uit Westindië. Gezantschap naar Zweden. Houding van den koning van Denemarken. De Prins komt te velde.

Mijn Heer.

De dispute tusschen Scarinus ende Gert ende de resolutie die daerin is getoont is voor Humelus seer dienstych

geweest om hem met *Vranckerijck* wel te stellen, daer alreede soo grote verwijderynge was dat de *Conynck van Vranckerijck* ordre hadde gegeven om Golilas brieven bij Vilmerus met opentlijcke aenclachte alle gelooff te benemen, waervan ick int seecker ben onderrecht, soo dat uyt het quaet van die onlust, die noch duyrt, dat goet is gevolcht, dat men met sachte middelen alles heeft willen remedieren. Ick hope mede, gelyck ick oock daertoe arbeyde, dat die goede intelligentie duyren mach, waer ick *Brasset* genegen toe vinde. Oock soo mercke ick dat Humult die omsichticheyt gebruyckt, dat in plaetse (als) te voren copie gewent was te geven van de brieven soo die bij Golilas waren geschreven nu elck point in een artyckel doet stellen gelijck off het excerpta waren, hoewel van woort tot woort gelijck Humelus hetselve heeft ingestelt. Sedert de tijdyngen die ick UEd. voor desen hebbe medegedeelt brengt een schip, gecommen tot Amsterdam van Port a Port, dat aldaer een barque wt Brasil was gearriveert, relaterende dat die van die Bahia tusschen Pariba ende Jamaica ses hondert mannen hadden gelant, twee ingenios verbrant, die alle te samen van de onse daernaer sijn omsingelt ende doot geslagen. De seeckerheyt moet met de scepen van de Compangie werden verwacht. De Sweetse ambassade, daertoe de heeren Boreel, Sonck ende Aloue (*sic*) uyt Vrieslant haer praepareren [1]), gaet eerstdaechs voort; hare instructie, die bij seven gedeputeerden uyt de Generaliteyt sonder verder communicatie is ingestelt, wert seer secreet gehouden. Denemarcken maeckt mine off hem tot oorloge wilde prepareren, waertoe is ingestelt een placaet, verbiedende de ingesetenen in vremde prinsen dienst te gaen ende revocerende die alreede haer daerin hebben begeven, doch is hetselve noch niet gepubliceert. Dat den Keyser ende Spangien dapper onder dat werck speelen wert claer gesien, des te voorsichtyger bij desen Staet moet werden gegaen. Sijne Hoocheyt is saterdach avont voorleden met een groot deel van de vlote voor Rammekens gearriveert,

---

1) Willem Boreel, Albert Sonck en Epens van Aylva.

daer de reste op volchde; de opinie loopt dat de landynge in het vaste lant van Vlaenderen sal geschieden, alsoo meest al de ruyterie wert gescheept, die in het lant van Hulst ofte ontrent het Sas geen dienst soude connen doen. Van voetvolck is sijne Hoocheyt sterck twee hondert tachtentych compangien. Het voornemen wert geoordeelt seer groot te wesen, Godt Almachtych wil het segenen. De Duytsche macht schickt men hier noch al naer Ceulen ende vergadert Milander sijn volck ontrent Lipstat. Desen 14 Mey 1640.

CCXXXIX.

Tijdingen uit Brasilië. De ambassade naar Zweden. Krijgsoperatiën in Vlaanderen. Engelsche berichten.

Mijn Heer.

Gelijck ons uyt Venetien ende andere quartieren van Italien het ontset van Casal ende de groote victorie van de Fransoisen is geconfirmeert, soo brengen ses scepen van Farnambucq gecommen ons tijdyngen hoe het principaelste dessein van de Spaense, die met seer grote macht meerder als van 80 scepen 12000 mannen die quartieren hebben gemeent te overrompelen, is misluckt, hoewel van 36 scepen, die de Compangie in zee op die cust hadden, maer 12 haer devoir hebben gedaen, van alle hetwelcke ick UEd. de particulariteyten, die nu onder den druck sijn [1]), noch desen avont hope mede te deelen. Aen twee cappitainen van de onse, die aen haer devoir geseyt werden gemanqueert te hebben, is bij capitale executie exemplaire straffe gedaen. Drie is het swaert over het hooft gegaen, eenyge schippers als pol(t)rons thuys gesonden.

---

1) Zie *Catal. v. d. pamfl.-verz. in de Kon. Bibl.*, Dl. I, 2, N°. 4685 en 4686.

Hoe het binnensslants, daer wel drie duysent Spaense geseyt werden voet geseth te hebben, staet moet men eerst met de naeste scepen wachten. Men gelooft eenyge ingenios ende suykerrieden sijn verbrant, maer dat de Spaense troupes haer beswaerlijck connen salveren, bijsonder 1600 ontrent Rio Grande gelant, dewelcke de handen van de Brasilianen, de onse seer geaffectionneert ende de Spaense viant, niet sullen ontcommen. Het tractaet tusschen den biscop ende de stat Ludick [1]) gesloten meenen veele dat beswaerlijck sal bij den biscop werden geapprobeert. Het dessein dat eenyge tegens Ceulen wilden hebben geformeert meenen sij te werden gedilayeert om de groote macht van den Keyser ondertusschen geen gelegentheyt te geven andere avantagien te soucken. Ende om de conjunctie van de Keysers ende Beyers leger te balanceren wert den heer mareschal Bannier versterckt met de troupes van den hertoch van Longueville ende een groot deel van de lantgrav(in)nes volck, die seeckers hout in openbare rupture comt. Somyge willen den hertoch van Lunenburch van sijn volck mede daerbij voucht, waermede den heer mareschal Bannier geresolveert schijnt Picolomini tegemoet te trecken. Godt geve sijn voornemen goet succes, waeraen niet alleen Duytslant maer oock Nederlant sooveel is gelegen. De Ambassadeurs vertrecken noch dese weecke naer Sweden; off tegens Denemarcken sooveel viguer sal werden gebruyckt als Numerianus garen sage wert bij veele die daer het gesach hebben seer getwijfelt. Sijne Hoocheyt, die te Philippine met sijn meeste macht is gelant, logeerde den nacht tusschen saterdach ende sondach tot Assené, een dorp ontrent het Sas van Gent, vanwaer sondachmorgen optrock met ontrent twintychduysent man te voet, 63 compangiën paerden; de marche gynck naer Brugge, sijnde graeff Hendrick van Nassau gouverneur van Vrieslant met duysent paerden, eenych voetvolck vooruyt om het velt te ontdecken ende de passagie te nemen over de Leye. Graeff Willem, die voor sijn Hoocheyt tot

---

1) Lees Lubeck.

Philippine was gelant met 7000 off 8000 te Sluys was gecommen, was gepasseert de forten van den viant ende hadde over Lapscheyt een brugge geslagen tusschen den saterdach ende sondage nacht, die aen wedersijden was geretrancheert, ende is de Soute ende Soete gepasseert; sijn ordre hadde voorts in scriptis die hij daer moste openen. Het dessein is seer heroyck ende important; naer ick het begrijpe soude men niet alleen Brugge, Damme ende alle de omliggende forten teffens belegeren, maer oock in deselve circumvallatie Blanckenberge besluyten ende daertoe gebruycken de vaert, die den viant tot versterckynge van sijn lant voordesen heeft gegraven, welck dessein den viant sonder bataille te hazarderen niet sal connen beletten, die oft hem raetsaem is in het beste van sijn lant te geven connen die het oorloge verstaen oordeelen. Van eenyge macht die den viant daerontrent hadde hooren wij niet, sijnde het meeste volck soo ontrent Duynkercke als in het lant van Waes, die tijt van noode hebben eer sij haer versamelen, connende het volck uyt het lant van Waes, daer sij sondage noch meenden sijn Hoocheyt het hadde gemunt, naer Brugge niet toe sacken sonder Gent, dat al een groote detour is, te passeren. Lamboy was al in Brabant gesackt doch brachte niet over de drieduysent man, veele seggen van duysent minder. Vijff, ses dagen sullen ons veel leeren. Sijne Hoocheyt was vol goede resoluyte. Godt wil soo loffelijcken voornemen segenen, daervoor staet te bidden ende voorts tegens aenslagen toe te sien, sijnde met affgeworpen brieven ontdeckt een op Schenkenschans van nieuws geformeert. De voerage was voor de ruyterie in Vlaenderen in groote abondantie. Indien nu het Franse leger sich met geen belegerynge en amuseert, gelijck eenyge meenen het niet en sal, maer intrecken soo sal nootsaeckelijcken diversie moeten vallen. De wisselynge van de gevangenen, daer den viant seer op heeft geinsisteert, blijft haperen, alsoo men niet kan verstaen, bijsonder tegens den somer, de Spaense in Brabant te senden. Uyt Engelant slaet men voor een gemeene Oostindische Compangie te maecken met bemiddelynge van de differenten uyt het gepasseerde in Amboina ende elders ge-

nomen, ende soo seer het leste behaecht soo weynych siet men middelen tot het eerste. In het Parlement laet hem niet aensien den Conynck sijn contentement sal vinden, mach dat strecken tot accommodatie met Scotlant sal veele sijn, maer soo verder gaet sal in plaetse van redintegratie van de autoriteijt in Scotlant oock die in Engelant vervallen. Den tour in Irlant gespeelt daer, de de subsidiën voor sijnde gegaen als men op de gravamina soude vergaderen, het Parlement is gedissolveert siet verder, ende de vergiffenisse bij den biscop Joseph Hall in het Parlement versocht toont men daer vrij durft spreecken. Corte dagen sullen ons wijser maecken. Desen 21 Mey 1640.

De Westindische actiën vallen meer als sij rijsen, dan dat siet op particuliere profijten.

CCXL.

Legerberichten. Staat van zaken in Duitschland en Engeland. De Zweedsche ambassade.

Mijn Heer.

Een retranchement op den dijck aen de oversijde van de Leije bij de Spanse opgeworpen ende met musquettiers ende groff canon gebordeert heeft den stadthouder van Vrieslant, een heer van grote qualiteyten, beleth de passagie, die sijne Excellentie met seer goet fatsoen, so men ons uyt het leger schrijft, heeft getenteert, aen onse sijde sijn gebleven vijftych doden, daeronder een cappitain geemporteert met een schote van een canon ende den lieutenant van de guarde van sijne Ex^tie^. Den collonel Erntruyter [1]), een seer goet officier, hadde een redoute op den viant aen dese sijde van de Leije verovert, die hij

---

1) De kolonel Erentreuter.

door het furieus schieten van den viant, geabandonneert sijnde van 14 soldaten die met hem waeren, heeft moeten verlaten met een schote in sijn been. Twee wagens met ammonitie, schoppen ende spaden met vijff pontons tot een brugge gedestineert, die niet wech conden werden gevoert, sijn in brant gesteecken. Die den trein van de ammonitie lange hebben gevolcht seggen noyt quader wegen te hebben bejegent, ende hebben de onse gaens ende commens het geschut daerdoor gebracht. Van Antwerpen schrijft men van die sijde vierhondert sijn gebleven, daeronder eenyge Spaense officieren. Somyge meenen noch een preuve tot de passagie sal werden gedaen om alle contentement te geven, maer met cleyn oft geen hope van succes, alsoo den viant dagelijckx stercker ende stercker wert, den Cardinael die tot Gent is alles doende versamelen dat sijne Hoocheyt bijeen kan rucken om op de vorder desseinen te letten. Graeff Willem doet devoir om St. Job te veroveren ende St. Donaes, daer niet bij is te commen soolange over de Soete niet en is, te incommoderen; over de Soete naer de Soute was gepasseert ende daer noch over is heeft getracht mede te geraecken, doch sonder succes; soodat geen off heel cleyne apparentie is sijn Hoocheyt aen het vastelant van Vlaenderen sal connen geraeken, consequentelijck om daer lange sich te amuseren. Wat dessein men nu vorder bij de hant sal nemen, want leech sal men niet blijven, met soo schonen leger als men weet desen Staet oyt in het velt heeft gebracht, moeten wij verwachten, maer alle voornemen sal met veel hazards sijn gemengt, alsoo den viant nu op sijn hoede is ende alle sijne macht treckt naer Vlaenderen, buyten hetwelcke niet van importantie bij desen Staet voor te nemen is. De macht van Vranckerijck kan men tot noch toe niet mercken dat sonderlynge diversie geeft, een teycken Spaengie die weynych estimeert ofte haer met het renfort van volck, vivres ende ammonitie in Charlemont gebracht meent op te houden, waerdoor van soo grote processen lichtelijck weynych sal vallen te executeren, tenware uyt Duytslant daer alles hem tot een hoofttreffen laet aensien, een veranderynge ten goeden quame. Brieven van den 14 deser geschreven

uyt Cassel van de huysvrouw van Milander seggen Milander in persoon bij den generael Bannier was ende de lantgravinnes troupen nevens die van den hertoch van Longueville alreede met de Sweetse waren geconjungeert ende alle tesamen logeerden in ende rontom Erfurt, ende Picolomini met sijn volck niet verre vandaer. Van de conjunctie van Lunenburchs volck hebben wij noch geen seeckerheyt. De Ambassadeurs vertrecken donderdach off uyterlijck vrijdach naer Sweden, nemen haeren wech te lande over Hamburch, dat eenyge doet geloven, gelijck UEd. heeft gemeent, dat die saecke onder wege soude connen werden gevonden, dat seer goet ware, niet wel siende hoe dat werck met sooveel vigeur ende couragie als de reputatie van het lant, nu de saecken sijn gebracht in de termen daer sij in staen, wel vereyst. Uyt Brasil hebben wij geen nader advisen ende is van de constitutie van dien Staet niet wel te oordeelen, sijnde meer de macht die Spaengien in die quartieren heeft voor dese mael gedeclineert als gebroocken en voor het toecommende wederom te vreesen, hoewel de onse sedert wel met ontrent drieduysent mannen sijn versterckt boven een seer groot getal van scepen, die men hoopt dat haer volck gelant hebbende verder dessein sullen executeren. Een point hetwelcke alle potentaten, geinteresseert dat de macht van Spaengien werde gebroocken, sooseer als de Compangie raeckt soude een vaster voet aen dat heele werck geven, dat is soo men conde de silvervloten ofte intercipieren ofte beletten dat in Spaengie niet en quamen, waervan men oordeelt een van beyden pratticabel is, indien de coste tot de equipagie daertoe nodych conden werden gevonden. Vranckerijck heeft voor desen meermael gepresenteert daertoe te contribueren tot sesmael hondertduysent guldens jaerlijckx, maer alsoo het altijt is geweest met die conditie van mede gesach te hebben in de directie van de Compangie soo heeft die offre niet connen aengenomen worden, maer contrapresentatie gedaen van bij veroverynge alle de penyngen met den interest van dien te restitueren, daer Vranckerijck niet meer mede tevreden is als de Oostindische Compangie van desen Staet met de aengeboden gemeenschap, die van

nieuws uyt Engelant wert voorgedragen, daer geen apparentie is yet van sal vallen. Tegens de Scotten schijnt den conynck van Engelant te blijven bij sijn voornemen, hoewel het Parlement niet alleen sonder gelt te contribueren maer met seer groote disorder ende miscontement is gescheyden. Alle den haet valt op den Aertsbiscop, op wiens autoriteyt het principalijck was gemunt, ende meenen veele die uyt Engelant schrijven dat in dat Rijck ende namentlijck in de stat van Londen wel alteratie is te vreesen. De Iren misleyt door den viceroy Wentwort, die hadden geconsenteert tot subsidie onder belofte dat hare gravamina daernaer souden werden gerepareert, siende het Parlement datelijck naer het gedragen consent tegens belofte was gedissolveert, difficulteren mede in de betalynge, soodat meer staet te vreesen dat Engelant sijn macht sal moeten gebruycken tegens sijn selven als tot hulpe van de sijne. Desen 28 Mey 1640.

CCXLI.

Berichten betreffende Frankrijk, Engeland, het Staatsche leger, de Zweedsche ambassade, enz.

Mijn Heer.

Ick sal noyt naerlaten sooveel ick gevouchelijck kan te contribueren tot de goede intelligentie tusschen *den Coninck van Vranckerijck* ende Golilas, gelijck ick oock noch vers hebbe gedaen bij occasie van een impressie die bij *Hollants* volck was opgenomen dat seecker advys een maent off drie weecken geleden hier gegeven van het wederkeeren van den grand maistre naer Paris ofte Ruelle, daer sij seggen niet aen en is geweest. Van Humelus was gecommen, apparent uyt achterdencken, dat eenyge Franse tijdyngen, die werckelijck bij veele hier werden gesien, daer dat niet in staet, van Gert procederen, gelijck As-

mundus Jovinianus heeft verclaert deselffde sijne brieven van woort tot woort conform te hebben gevonden, soodat Sigthunius daeruyt can oordeelen hoe nauw op alles wort geleth ende hoe circumspect in dat point moet worden gegaen. Doch sooveel die saecke aengaet sal dat daerbij blijven alsoo *Brasset*, *die* professie maekt Scarinus vrient te wesen, seyt wel te weten dat daervan aen *Vranckerijck* niet en is geschreven. Voor de churfurst schicken haer de saecken noch seer slecht soo lange Engelant soo niet alleen in die saecke maer in sijne eygen soo dapper fluctueert. Het scheyden van het Parlement geeft groote onsteltenisse in dat Rijck, die de proceduyren van gevanckenisse van eenygen soo van het Hoge als Lagehuys niet en verminderen, besonder daerbij gecommen sijnde dat den Conynck, hebbende versocht van de stat van Londen een subsidie van twee millioenen, te vinden bij cottisaetie op de rijckste inwoonders van de stat, ende eenyge oldermans difficulterende aenwijsynge van deselven in hare comtoren te doen, sij daerover meede in hectenisse sijn gebracht. Alle dese onlusten redunderen op eenyge grooten, voornemenlijck op mijnheer den biscop van Cantelberg, wiens huys bij een groot getal [prentises] is ondersocht ende naer somyge schrijven (andere seggen dat niet aen en is) in brant gesteecken, den biscop hem over de riviere in des Conynckx hoff hebbende gesalveert; over welck feyt eenyge in gevanckenysse sijnde gestelt sijn de gevanckenisse bij de [pretenses] weder met gewelt opgebroocken; alle hetwelcke seer verre siet. Ende evenwel schijnt dat men voort wil met het volck van Schotlant ende, gelijck eenyge schrijven voor drie biscoppen drie conynckrijcken hazarderen. Inderdaet is den Conynck ende die meest bij sijne M^teyt^ vermogen in een quaet parquet, ende hoe dat met behoudenisse van autoriteyt gevaer van Rijck ende ministres is te precaveren sullen de wijste wel [swaricheyt] vinden. Hier spreekt men met scrupule van de saecke, bijsonder in het hoff van Bohemen, welckers welvaert hanckt van het welvaert ende authoriteyt van den Conynck van Engelant. De ambassade van Sweden, die alreede was gedestineert te vertrecken, sal eerst voortgaen, waeruyt wert geconfirmeert de opinie dat op den wech soo wel

oock ge....[1]) uyt die quartieren bejegenyngen souden connen vallen van accommodatie, anders sie ick niet hoe dat werck met reputatie van desen staten sal afflopen, alsoo den Conynck van Denemarcken alle circumspectie ende discretie voor onvermogen ende swackheyt (soo sijn die natie) lichte soude duyden. Ende inderdaet den Staet vermach ende Numerianus sagen garen meerder vigeur werde gebruykt als ick kan merken de preparaten iegenwoordich sijn, dat naer mijn oordeel een groot abuys is, dienende meer om te authoriseren door onse eygen disordre den nieuwen tol als met macht ende authoriteyt van Denemarcken. De conjunctie van de Wijmersche, Hessische ende Luneborchsche hout men hier nu seecker, oock dat Mantsvelt volck bij [Stathems] in Slesien is geslagen. Sijn Hoocheyt blijft tot Mallegem, waer veele meenen noch een preuve om te passeren de Leye sal werden genomen, doch naer het oordeel van anderen meer om te geven tot contentement aen Vrankerijck als met apparentie van eenig voordeel. Daerom willen andere het leger sal bougeren, maer waer naer toe kan men qualijck sien, alsoo den viant soo wijnichen plaetsen hebbende te bewaren overal op sijn gaerde kan sijn; doch de diversie uyt die quartieren kan veranderynge maeken. Spangien presenteert in Engelant groot secours onder conditie van eenyge scepen uyt dat rijck in Indiën te gebruycken. Uyt Brasil is nyet seeckers, maer lopende tijdyngen uyt Spangien (want selffs sijn hier geen advysen) seggen dat onse schepen gaende naer Fanambuck de Bahyse vlote hebben belegert ende gedevaliseert. De seekerheyt verwachten wij. Den Admirael maekt preparatien om eerstdaechs in zee te lopen. Van den mareschal Banner verwachten wij anders niet als een bataille, alsoo de keyserse, soo seggen ons de leste advysen, soo naer was dat sij sonder slaen niet konden scheyden. Desen 4 Juny 1640.

---

1) Onleesbaar.

CCXLII.

Staat van zaken in Engeland. Weifelende houding tegenover Denemarken. Berichten uit het leger en uit Brasilië. De benoeming van den baljuw van Kennemerland.

Mijn Heer.

Uyt het loslaten van de oldermans, continuerynge van den geestelijcken stant, die soo uyt het Hoge als Leegehuys bij den Conynck bij den anderen sijn gelaten om te sien off yet in het servisbouck tegens het gebruyck van de Engelsche kerck is ingecropen, nalatinge van de cottisatie van de rijckste van Londen ende emprisonnement van een geestelick, die in een predicatie de authoriteyt van den Conynck te seer extenderende het meum et tuum soo verder hadde gedecreert quasi omnia in Anglia essent cum dominio regis ende die daerover wert geaccuseert: wil men geloven dat den Conynck, siende de onsteltenisse van de humeuren van sijne onderdanen, deselve souckt off contentement te geven ofte immers toont alsoff hij daertoe genegen ware, gelijck eenyge vandaer schrijven om die nu wacker sijn in den slaep te wiegen. Men hoopt oock in het Parlement dat nu in Schotland wert gehouden ende daer den marquis van Hamilton bij den Conynck is gesonden middel van accommodatie sal werden gevonden, waeruyt dan soude moge volgen een goede resolutie voor mijnheer den churfurst, die ick oordeele nevens UEd. dat sonder Engeland niet en is te helpen. Naer Sweden segt men dat de Ambassadeurs morgen sullen vertrecken; het lange dilaieren interpreteren veele te procederen uyt eenyge voorslagen van accommodatie, die men oordeelt dat van den grave van Oldenburch ende hertoch van Holsteyn op den wech souden werden geopent, ende kan ick niet wel sien hoe desen Staet met reputatie uyt dat werck sal geraecken, alsoo den dach tot vertreck van de scepen geassigneert is verstreecken ende die nu sullen varen naer de Sont sonder convoy ofte eenyge verseeckerheyt, dat is à la mercy van den Conynck, die de passage mach weygeren ofte

op sulcke conditien sal toelaten als hem gelieven sal; alles om niet alleen sijnen tol te meer te authoriseeren maer oock om den Conynck meer machts te geven om daernaer te beter daerbij te continueren, indien sijne Mteyt, dat mede in sijn vermogen wesen sal, de scepen selver niet aen en hout. De saecke was voorwaer te hooch opgeheven om soo leech te laten vallen, plus audendum erat aut minus. Sijne Hoocheyt doet het leger tot Mallegem retrencheren om met securiteyt in des viants lant, die alle sijne macht versamelt, te wachten wat diversie uyt Vranckerijck sal werden gemaeckt, sonder dewelcke niet mogelijck en is dat bij ons leger eenyge passagie werde gevonden. Voorbij Dordrecht sijn van boven noch over de veertych compangien naer Vlaenderen gepasseert. Uyt Duytslant hoopt men goede tijdyngen eerlange alsoo den mareschal Bannier Picolomini eenyge passen ende hoochten hadde affgenomen, daermede den toevoer van vivres den viant wert gedifficulteert ende sijne quartieren gecanoneert. Uyt Brasil hebben wij alleen geruchten, die uyt Spangien souden commen, dat het secours naer Farnabucq voor desen gesonden de Spaense vlote, naer haer dessein op Parnambuq was mislukt, op den wech heeft ontmoet ende gedevaliseert; de seeckerheyt moeten wij die verwacht worden crijgen. De last van de Sweetse Ambassadeurs wert seer secreet ende onder den eedt gehouden, soodat noch den heer Camerarius noch den heer Spierynck in het minste geen openynge is gedaen ende alleen bij gissyng daerover wert gesproocken. Het avancement tot de balluage van Kennemerlant bij sijn Hoocheyt aen den schoonzoon [1]) van Oetges gegeven, soo cort naer denselven heer soo crimineel is gehouden geweest, geeft materie van wonderlijcke consideratien. Desen XI Juny 1640.

---

1) Jhr. Aelbrecht, heer van Schagen, Barsingerhorn, enz. ontving 1 Jan. 1636 van de Staten van Holland commissie als baljuw van Kennemerland. In het Register der Commissiën van de Staten van Holland van 1621—1663 staat hierbij aan den kant aangeteekend, dat in Juni 1640 aan Lodewijk van Alteren van Jaersvelt een dergelijke commissie verleend werd.

CCXLIII.

Legerberichten. Toestand in Engeland.

Mijn Heer.

Van een leger dat van plaetse noch niet en is verandert kan UEd. niet veel wachten, ende evenwel doen de teyckenen van dagelijx noch meerder volck daer naer toe te trecken ende aennemynge van scepen, bijsonder groote, mij geloven dat alle desseinen noch niet ten eynde en sijn. d'Executie sal veel hangen naer de diversie die den mareschal van Chastillon sal maecken, die ick vreese niet te groot sal sijn, alsoo sijne macht cleyne wert gemaeckt ende beswaerlijck is te trecken diep in een lant vol vaste plaetsen ende volck ende daer de vivres niet wel mede te slepen en sijn. Indien ergens aen de zeecust in het vaste lant voet conde worden genomen, dat ick vreese niet doendelijck is, soo ware apparentie dat yet notabels noch soude bij de hant worden genomen ende gesecundeert met volck ende alle behouften van desen Staet, sonder dat resteert niet als een ander mael preuve te nemen om met force te passeren over de Leije, die ick vol swaricheyt sie, sooveel volckx heeft den viant ende soo wel sijn de advenues geretrancheert. Mogelijck dat men meent de aencomste van de Fransen ende de preparatie van scepen (op) de Maes verder sal distraheren, ofte hetgene de meeste apparentie heeft, dat men den viant wil amuseren ende vandaer delogerende elders wat besoucken. Ondertusschen is men niet buyten apprehentie dat den viant, siende veel steden vrij van hare garnisoenen ontbloot, hier off daer een voordeel sal soucken, daer hij tusschen de saterdach ende sondach nacht ontrent Breda teyckenen van heeft getoont. De particulariteyten hebben wij noch niet, int gros seyt men vijffduysent man, stillekens over de brugge gepasseert, gemeent hebben daer een aenslach op die stat te executeren. Andere seggen, ende die gelove ick best, dat het sijn seshondert man te voet, drie compangien paerden ende bij haer hebben(de) eenyge wagens met hopsacken om yet tot een pas-

sagie te bollen (*sic*), houden haer noch aen de kant van het eylant van de Clunder. Picolomini reculerende het gevecht vreest men dat in vivres den generael Bannier sal connen verduyren, alsoo Franckenlant achter hem heeft ende de vivres alreede seer schaers waren in het Sweetse leger. Drieduysent paerden onder het gebiet van Rosa [1]) waren uyt den mareschal Banners leger gehouden om te sien diversie te maecken. Apparent dat Picolomini de geconjugeerde sal willen verduyren, wetende naer de separatie stercker als de Sweden wesen sal. Den Keyser is tot Regensburch ende is daer den rijxdach geleyt daer den biscop van Ments ende andere swaricheyt maecken te compareren, niet houdende vrij te connen vergaderen in een plaetse met des Keysers garnisoen beseth. Ick kan uyt de constellatie van de saecken van Engelant [2]) oft dat Rijck, gelijck al te wel [gevoede] lichamen plegen, heeft quaet bloet dat wel dient gelaten. Indien dat elders als tegens sijne eygen medeleden conde werden gebruyckt, soo waer groot goet voor mijnheer den churfurst te wachten. Naer het schijnt souckt den Conynck sijn ingesetenen in Engelant alle contentement te geven. Het synode van de biscoppen is gescheyden; die hebben met eenparych goetvinden behalven van eenen biscop seventhien articlen gearresteert, daermede uyt den wech sal werden geleyt hetgene den meesten aenstoot heeft gegeven. Bij een van de seventhien werden alle boucke ende schriften van Socinus verboden. Den biscop die gedissentieert (heeft) de articlen te teyckenen is den biscop van Clochester genaemt Goetsman, voordesen paeps gehouden, ende sal voor sulckx werden gedegradeert ende tot alle charges incapabel werden verclaert ende werden victima populis. Met sulcke proceduyren sal mijnheer den Aertsbiscop sijn selven helpen uyt alle genomen ombragien. Tot accomodatie met Schotlant wert groot hope gegeven, den Conynck hebbende het versamelen van sijn volck, dat den thienden Juny moest geschieden, tot den thienden July uytgestelt,

---

1) Reinhold von Rosen.

2) „Niet anders sien", of iets dergelijks, is vergeten.

(heeft) ondertusschen naer Schotlant gesonden een van de Schotse gedeputeerden, naerdat hij eerst met den grave van Loudun in den Tour twee dage hadde gesproocken, welcke grave den Tour nu vrij geniet met visiten van andere van buyten. De begeerte van den Conynck is dat de Scotten het Parlement, dat nu alle dage soude beginnen, tot den 7 July uytstellen, waerin, indien sij den Conynck believen, de hope is dan sodanygen commissaris sal werden gesonden die aengenaem sal wesen ende alles tot accomodatie steuren. Dat geve Godt ende ons een eynde van dit droevyge oorloge. Desen 17 Juny 1640.

CCXLIV.

Legerberichten. Aanval van en uitrusting tegen de Duinkerkers. Reductie van de renten. Berichten.

Mijn Heer.

De nader advisen leeren ons dat den viant onder het beleyt van San Fondrado uyt eenyge garnisoenen het meestendeel over de brugge van Antwerpen in Brabant heeft gehadt tusschen de vier, vyffduysent man, met dessein om des snachts daer sij bij een paetje werden ontdeckt op Breda te attenderen. De karren waren met busbruggen gepackt in hopsacken geladen, die apart marcherende, bij eenyge van Maestricht sijnde ontmoet ende het volck dat sij bij haer hadden geslagen, door de vlucht van de voerluyden ende paerden niet voort hebben connen commen ende daermede belette een preuve te nemen van het exploict, dat men oordeelt niet soude hebben connen succederen. Onder de voornaemste die het volck aenbrachten is geweest een soon van Wiskercken [1]). De troupes sijn nu geretireert ende daermede cesseert den

---

1) Waarschijnlijk Jhr. Gillis van Wissekercke uit Brabant.

alarm die in de Clunder, Hemert, Waert ende andere frontieren was genomen, tot conservatie van dewelcke den heer Van Hauterive met 28 compangien uyt het leger promptelijck was gesonden. Bij dat dessein heeft het den viant niet gelaten maer getenteert met vier brantscepen vol granaden ende patarden op alle de scepen die int Swijn ontrent Sluys leggen affgesonden, off die souden connen werden gedestrueert. Dan is het eene te vrouch aengegaen, het ander vastgeraeckt ende daerdoor de resterende opgehouden, soo die twee peryckelen ons meer vreese hebben gegeven als schade. Een derden aenslach geeft de meeste apprehensie, die oock tot noch toe tot merckelijcke nadeel van de Oostindische Compangie gegaen is naer des viants wensch. Thien conynckxscepen, met dat dessein, soo men uyt alle teycken vast kan concluderen, tot Duynkercke toegemaekt, sijn den sevenden uytgelopen, twee dagen naerdat vier scepen van de Oostindische Compangie uyt dese landen waren vertrocken met ordre om te lopen achter Engelant ende te dienen met vier andere, die het lant daerbij soude voegen, tot verseeckerynge van de seven scepen die uyt Oostindië nu alle daege werden verwacht. De thien Dunckerkse scepen, de onse in zee nergens vernemende, hebbén van de inwoonders van het lant vernomen waer die mochten wesen, ende kennisse gecregen hebbende dat lagen in een van de havens van dat lant, hebben sij den vijfthienden van dese maent deselve, die niet daer en vreesden, met prinsevlagge twee ende twee op yder passende aengevallen, de twee andere lettende off yemant van deselve soude commen te eschapperen, ende naer een gevecht van naer den middach ten drie uyren tot den avont sijn twee van deselve verovert, de andere bij het bootsvolck (dat hem aen lant heeft gesalveert) om gelijcke fortuyn niet te lopen in brant gesteecken. In die scepen hebben de Spaense becommen alle kennisse waer sij op de Oostindische scepen moetèn passen, met eenen brieven van addresse ende confidentie aen deselve, soodat wert gevreest dat sij sonder slach off stoot, indien deselve van de atrappe niet werden verwittycht, meester daervan connen werden, hetwelcke een groote onsteltenisse geeft niet

alleen aen de Compangie ende participanten maer voorts alle andere die connen considereren van wat een gevolch alle hetselve soude wesen, soo tot verswackynge van Compangie ende Staet als sterckynge van den viant, die seventych off tachtentych tonnen gouts, sooveel wert verwacht, soude veroveren ende de onse alle correspondentien van een jaer onthouden ende benemen, alsoo de kennisse van den Staet van Indien ende gelegentheyt om te weten in wat manieren men behoort te equiperen ende wat daer nodych is om alle hetselve te voorcommen, heeft de Compangie saterdachmorgen, want des vrijdachs avonts quam eerst dese tijdynge, vier barquen van advis gedepescheert aen de schepen die werden verwacht, met belofte van een groot premium voor diegene van vieren die de eerste advertentie sal connen doen; hout nu voorts aen dat alle oorlochscepen werden versamelt om met den Admirael, die recht met ses scepen in zee soude gaen, haer naer de Spaense te vervougen; daertoe wert nu gearbeyt. Connen die vrouch uytgeraeken soo hoopt men daer verder schade sal werden voorcommen, niet alleen voor de Oostindische Compangie maer oock voor Westindien, die ordre gegeven hebben dat hare scepen (daer sij acht oft negenen uyt Brasyl nu verwachten ende een uyt Guinea) mede achter om soude commen. Doch alles loopt seer groot peryckel. De schade die de Compangie dus verde heeft geleden is hondert tonnen gouts, hetgene connen lijden soude wesen over de seventych, behalve andere incommende bij mij alrede gespecificeert. Een verbrant schip comt particuliere toe ende het vierde is een van de voornaemste scepen van oorloge van het lant. Drie ander oorloochscepen, die mede uyt sijn gelopen een voor een om haer met de veroverde ende gedestrueerde scepen te vervougen, lopen mede groot risiquo. Het eenyge goet in soo groten quaet is dat de tijdynge door een cleyne barque, die de vier scepen bij haer hadde ende den Duynkerkers is geeschappeert, soo vrouch hier heeft gebracht om noch alle hulpe te connen bieden. Wat discourssen bij dese occasie vallen van de groote desseinen te lande ende weynich sorge ter zee kan UEd. considereren. In Engelant sal men oock geen resentiment tonen van violatie

van havenen, tot voordeel van diegene die hare reeden het respect niet hebben gedragen dat de Engelsche meenen dat men haer schuldych is. Kan dit groot gevaer werden ontgaen het sal voorsichticheyt geven voor het toecommende. Dan soo drie scepen, die een schip in Engelant, den 13 December voor de Compangie van Suratta geseylt, seyt in St. Helena als het vandaer scheyde heeft sien ameneren sonder naer haer compangie te wachten, vooruyt naer Hollant commen, soo is soo prompten remedie niet te stellen, daerbij het peryckel kan worden ontgaen. Alle dese swarycheden procederen omdat geen ordre is gestelt om de cust met twintych scepen te besetten, die capabel waren te verhoeden het uytcommen van de Dunkerkers ende alle de schade voor de ingesetenen te beletten. Maer te groten lasten te lande veroorsaeken soo schadelijcken menagie te water. Van ons leger horen wij dat het noch in Vlaender blijft, apparent om te sien off den diversie die de Fransoisen sullen maeken beter occasie geeft. Maer ick vreese dat de Fransoisen wederom sullen sien wat diversie van hier comt, eer sij yet notabels sullen bestaen. Den generael Banner seggen de Duytse advisen dat door gebreck van voeragie naer Leipsich was getrocken, apparent om voorts naer Bohemen te gaen. In Engelant souckt men de gemeente te stillen met eenyge nader explicatie; van hetgene haer in het servisbouck den meesten aenstoot geeft van de seventhien articulen bij de kerkelijcke beraemt hebbe ick diverse gesien, die alle ende elck int bijsonder tonen den heer Aertsbiscop seer polityck is ende sijn credyt souckt te conserveren. De reductie van de intresten sal aenvanck nemen ende volgen de steden daerop in het reduceren van de penyngen daer sij vijff ten hondert hebben gegeven tot vier. Dat het werck van Barcelona de ingesetenen wel kan becomen is qualijck te sien. Desen 24 Juny 1640.

CCXLV.

Legerbericht. Terugkomst van de Ambassadeurs uit Zweden. Houding van den koning van Denemarken. Berichten uit Duitschland en Engeland.

Mijn Heer.

Een lange interruptie hervatte ick naer mijn wedercomste in den Hage doch met meerder genegentheyt als materie. De instantie bij den Conynck van Vranckerijck gedaen om het leger dese lopende maent int velt te houden, niet connende mits de groote sieckten ende incommoditeyten van de soldadesque, worden niet geheel naergecommen, heeft nochtans veroorsaeckt dat alle het leger bij regimenten in de steden van den Bosch, Grave ende daerrontom gelegen in garnisoen is geleyt om hetselve in cas van dienst ofte noot in een dach twee, drie wederom bij den anderen te rucken. De Ambassadeurs sijn op haer wedercomste vyt Sweden, alwaer sij vandaen schrijven haren last sulckx te hebben verricht dat sij hopen contentement genomen sal worden. Sommyge interpreteren hetselve alsoff alles waer verricht, maer die weten (wat daeraen) gelegen is men goede opinie hebbe van een goet besluyt ende dat de Ambassadeurs garen willen men gelove sij wel hebben genegotieert, willen dat soo breet niet aennemen. Die het favorabelst interpreteren meenen niet difficulteyt en heeft te vernieuwen een alliantie, die naer continuatie van vijfthien jaren was geexpireert, maer andere [connen] niet begrijpen [1]). Den Conynck van Denemarcken laet daerom niet te continueren in sijn begonnen werck, hebbende onlanckx verscheyde noortsvaerders aengehouden om frauden in sijne tollen te voren gepleecht. Het volck bij Christiaen Ulrich sijn soon gelicht was Lingen al gepasseert om naer den dienst van Spaengien te trecken, naer advisen van somygen, doch andere seggen die door de Hessische sijn terugge gedreven. Sooveel ist dat den

1) De rest werd op den kant bijgeschreven, maar een deel van den brief is weggescheurd.

Conynck van Denemarcken opentlijck toont de Spaense sijde te volgen. De geluckyge entreprinsen met het innemen van Calcar in het lant van Cleeff ende Soest, in dat van de Marck bij de Hessische op de keysersche gedaen, sal de lantgravinnen volck [seecker] de quartieren geven ende het stift van Ceulen dat mede wert geinfesteert seer incommoderen. Picolomini heeft het ooch op het lant van den hertoch van Lunenburch, die seyt hetselve selffs mede sal helpen bederven om het leger van Picolomini te meer te incommoderen. Van die vorst goede resolutie heeft men nu goede opinie. Vyt Engelant horen wij niet als confusien, de Schotten waren van Nieucastel voorder naer Jorck gepasseert, hadden Du(n)can ingenomen, het huys van den biscop daer gespolieert. Den Conynck hadde op de clachten van veel heeren int Rijck de pairs, dat sijn de grootste van sijn coninckrijck, tot Jorck ontboden. De Schotten houden aen op een Parlement, dat sonder discretijt (*sic*) van den biscop ende verminderynge van de autoriteyt van den Conynck niet sal connen werden gehouden. Het leyt daerop, soo de Schotten verder progressen doen, sy Engelant op sijn Schots sullen reformeren, daer onder de gemeente in Engelant seer veel toe sijn genegen. Hier begint men ernstych te apprehenderen de versterckynge van de Spaense ter zee, die men hout dat tegens de vendange tsestych fregatten in de zee sullen hebben. Men sage garen de convoyen om de middelen tot equipage te beteren wierde verpacht, maer Amsterdam kan daer niet toe verstaen, hoewel al de ses provintien ende de ander steden van Hollant daertoe sijn [genegen] [1]). Den Ambassadeur van Vranckerijck werd alle [dagen verwacht]. Desen 8 Octob. 1640.

---

1) De rest handelende over „de lossyngen van de gevangenen" is niet meer leesbaar om het weggescheurde gedeelte.

CCXLVI.

De hertog van Braganca tot koning van Portugal uitgeroepen. Tijdingen uit Londen en Constantinopel. Binnenlandsche berichten.

Mon frère.

Brieven van seer goede hant geschreven den 26 Decembris uyt Londen seggen ons dat aldaer tijdynge was gecommen met brieven, commende vrijdaechs te voren uyt Pleymuyt, hoe dat aldaer een schip was gearriveert dat maer seven dagen onder wege was geweest van Lisbon, brengende dat binnen Lisbon den hertoch van Bragance als Conynck van Portugael was gecroont ende dat hetselffde tot Pleymuyt te meer gelooffs wiert gegeven, overmits twee, drie dagen tevoren van Port a Port een schip aengecommen relateerde te Port te hebben verstaen dat tot Lisbon grote alteratie was. Voorts, soo seggen de brieven van Londen, dat op een requeste van vijfthienduysent inwoonders van Londen ende clachten van veel andere van buyten de stat, clagende over de kercklijcke proceduyren, de commune, dat is het Lagehuys, alle de canones sedert het scheyden van het laeste Parlement bij de biscoppen gemaeckt hadde gerevoceert ende verscheyden resolutien tegens de biscoppen waren genomen, alsdoen noch onbekent; dat een predicant te Westmunster predickende ende vermaen doende van de Schotse actien den biscop van Lincol, deecken van die kercke, daer present sijnde, hem cloppende aen de stoel hadde gelast daervan te swijgen ende sijnen text te verhandelen. Meer hebben wij uyt dat Rijck niet. Van Constantinopelen schrijft men dat een spahy hebbende aen een prins van Tartarien, sijnde in die stat, bekent gemaeckt dat in de douanie was geresolveert denselven prins tot Turcksen keyser te maecken, waerover den prins, onstelt sijnde ende niet wetende hoe hem te dragen, hadde geconcludeert hetselve den groten visir bekent te maecken, welcke die notificatie bij geschrift hebbende begeert hadde den spahy doen stranguleren, sonder dat alsdoen tegens den Tartarsen

prins yet was gestatueert. Dat sijn onse uytheemse tijdyngen. Binnensslants hebben wij niet sonders. Het accort tusschen de Oostindische Compangie ende Engelant is noch niet getroffen. Sijne Hoocheyt, die nu beter te passe is, hebben Stat ende Landen mede gedefereert het maeken van cappiteinen ende officieren over de uytheemse compangien in vougen andere provintiën hetselve voor desen ofte tacite ofte expresse mede hebben toegestaen. Den heer Camerarius nevens andere Ambassadeurs soo wel als den heer Spierynck de aengevangen alliantie met Engelant sijnde genotificeert, heeft den heer van Somelsdijck in wat pointen hij stont in sijn bedienynge geopenbaert, nemende raet (hoe) hij hem voortaen soude dragen, dewelcke oordeelde dat hij hem behoort van alle publycke functien te onthouden, soodat de heer Spierynck nu het bewint van saeken heeft. Den gemelten heer Spierynck is niet weynich ontstelt geweest over het affsterven van den heer rijckxtruxis. Inderdaet sal het Rijck ende ministers buyten gelegen sijn wie sijn Ed. sal succederen. De doot van den marquis van Brandenburch comt den prins te spade ofte te vrouch, die met groote wijsheyt hem in dese conjunctie van saeken ende tijden hem sal hebben te dragen. Desen 7 Jann. 1641.

CCXLVII.

Het Parlement „hout zijn begonnen cours." Berichten.

Mijn Heer.

Over acht dagen hebbe ick UEd. onderhouden met coopluyden tijdyngen; [ick] weet in 't generael hoe onseecker (die) sijn, ende hoewel dese ons toe waren gecomen onder het cleet van een publyck persoon soo hebbe ick die weynych gelooff (ge)geven, omdat ick oordeelde dat de cronynge de tumulte te eer volchde. Men sal hem daer soo wel mede hebben connen vermaecken als men hier heeft, waer veele

nu eerst daeraen beginnen te twijfelen, omdat uyt geen ander quartier aen de coopluyden hier vervolch en compt. Tot Londen hout het Parlement sijnen begonnen cours, om welcken te ontgaen sijn naer de detentie van den heer Aersbiscop met een conynxschip ende coninklijcke p..... hier aengecommen milord Ciper [1]) ofte den guarde des seaux, men seyt Sr. Henry Vaen, secretaris van den Conynck, ende milord Gorijn [2]); doch van de twee leste sprack men met onseeckerheyt. Meer andere connen haer ock in Engelant niet verseeckert houden, alsoo sij aen het Parlement qualijck connen verantwoorden hetgene sij onder autoriteyt van den Conynck tegens de wetten van het Rijck hebben gedaen. Soo lopen de tijden, die mij doende considereren hetgene nu in Engelant ende over 22 jaren in Hollant is gepasseert dickwils doen seggen: „Jus est in armis", waervan sijnde gedestitueert soo wel die de Parlamenten tegens de conyngen als die de coninginnen (*sic*) tegens de Parlamenten dienen, off het is naer of tegens de wetten, moeten succumberen. Naer het vertreck van de Engelsche ambassade, van welcker arrivement wij nu tijdynge hebben, niet sonder rencontre te hebben gehadt ende een cleyn gevecht op de zee, soo siet al de werelt op hetgene verder op de begonnen alliantie volgen sal. Men twijfelt niet ofte den Conynck sal uyt dat voornemen bij het Parlement voordeel doen, gelijck het oock hier den gemeenen man ende het meerendeel van de aensienelijke wel smaekt, die veel voordeels voor desen Staet van Engelant daerdoor verwachten. Doch in sulke gissyngen kan men licht missen. Het discours van den secretaris Windebanck [3]) aen den comte de Charois tot Calis gesonden van handelynge die tusschen desen Staet ende den Conynck van Spaengien soude sijn sal daer materie geven van miscontentement, indien het aengenomen wert, maer hier meent men dat een gespangoliseert minister ombrage tusschen soo naer geallieerde

---

1) John Finch.
2) Georg Goring.
3) Francis Windebank, staatssecretaris in Engeland.

souckt te geven, die darom sonder goede preuve cleyn gelooff behoort te vinden. Den hertoch van Longueville is nu tot Amsterdam om sijn reyse naer Vranckerijck te voltrecken, den Turcksen chaux in den Hage. Uyt de zee hebben wij niet nochte van Oosten ofte Westen, sijnde de actien van Westindie tot beneden de hondert gecomen op de opinie dat Houtebeen ende Lichhart [1]) niet hebben uytgericht, ende sullen die van Oostindien met de handelynge tusschen de Engelsche niet beter worden. In de plaetse van den overleden heer van Dieden [2]), gouverneur van Wesel, is gestelt den grave van Stirum [3]). Soo rape ick vast bijeen wat ick kan om desen te vullen die ick schrijve eer ick de uwe hebbe gesien, alsoo ick maendach in den Hage niet en ben. Desen 14 Januari 1641.

CCXLVIII.

Tijdingen uit Engeland. Milord Ciper in Den Haag. Longueville heeft Den Haag ontweken. Plannen tegen de Duinkerkers. Verschillende binnenlandsche berichten.

Mijn Heer.

Den ordinaris, die gewent is saterdach avont ofte sondagemorgen te arriveren, is mit den doy desen maendach naermiddach niet aengecommen, waerdoor wij geen Engelsche tijdyngen en hebben. De leste over zee seyden dat milord Ciper ende den secretaris Windebang haer proces wiert gemaeckt ende in effigie wel mochten werden geexecuteert. Op de eerste aencomste van milord Ciper maakte de coninginne van Bohemen scrupule hem te sien, maer heeft sodanych bescheyt van den Conynck getoont dat hij sedert met haer M^teyt in de coetse rijt, deselve uyt ende in de kercken leyt. Den Aertsbiscop

---

1) De vice-admiraal Johan Lichthart.
2) Otto van Gend, heer van Dieden.
3) Herman Otto graaf van Styrum.

was in het Parlement geweest, hadde het Leegehuys beschuldycht van ignorantie, het Hoge van maliteusen nyt, waerop den grave van Exsex opstaende hadde geseyt „Away! Away!" dat is dat men hem wechbrengen soude, ende is weder geleyt ter plaetse daer hij wert gedetineert met apparentie van in den Tour te gaen ende peryckel van meerder swaricheyt, wordende den viceroy van Ierlant ende sijne Eerweerdycheyt te last geleyt dat sij aen de hooffden van het Schotse leger hebben doen presenteren gelijck charte blanche om daerop te schrijven sulcke conditien als sij wilden vorderen, hetwelck het Parlement oordeelt geen particuliere toe te commen. Bijaldien de biscoppen regierynge niet en wert verandert, soo sal haer autoriteyt seer worden besneden ende de kercke gestelt in die forme daer de coninginne Elisabeth die hadde gelaten. Veele sagen garen men verder gynge. De Universiteyten wachten mede censure ende wij wat de Ambassadeurs bij den Conynck sullen verrichten. D'opinie is dat Prins Wilhem selffs tegens Maert naer Engelant gaet. Tusschen den Conynck ende de Compangie van Oostindien sijn de saecken noch niet vereffent. Den residents pretensie is noyt minder geweest als van 1200000 guldens. De Compangie, heylichlijck gelovende dat haer selffs gelt comt, kan tot geen bieden commen, hetwelcke mogelijck wel volgen soude indien alle pretensien ende differenten daermede waren doot, maer het schijnt de meenynge is weder eenych verdrach soude werden gemaekt, hetwelke de onse meenen alleen materie te sijn om voor het eerste jaer gelijcke dispuyten te hebben, alsoo sij niet connen begrijpen eenyge soci(e)teyt van handel in Indien met de Engelsche is te houden. Jegenwoordych is tot Maesselantsluys den hertoch van Longville, die daer gisteren arriveerde van Amsterdam over Leyden sonder door den Hage te commen, daerop wert geglosseert; maer de Franse ministres seggen hij swack sijnde vreest voor sieckte ofte mijnheer den Prins, die niet wel is, te incommoderen, visiteren den anderen door edeluyden tot dien eynde over ende weder gesonden. Sijn Hoocheyt heeft oock aen den hertoch van Longueville doen presenteren het huys te Hoselerdijck om den wint daer te ver-

wachten, hetwelck beleeffdelyck is geexcuseert. Van goeder hant is mij geseyt dat den general Bannier intentie is naer den Opperpals te gaen; met de Franse troupes die bij hem sijn wert hij sterck gehouden over de vierentwintych duysent man. Bij occasie van de aencomste van den hertoch van Longeville sal UEd. sijnen soon tot beter employ connen recommanderen, sijnde deselve, naer mij een edelman van den hertoch heeft geseyt, bij deselve in goede estime. Den Admirael heeft thuys commende medegebracht een conynxschip gemonteert met 18 metalen, thien ijsere stucken, ontrent Calis verovert. De Dunkerkers waren noch sterck in de zee ende schijnt Hollant de bevijlynge van deselve soo verde te willen behertygen dat liever van daerin te cederen sij de middelen te lande gedestineert tot de zee sullen converteren, daer Amsterdam op aenhout. Het concept is des somers de havens sterck te besetten, des winters grote convoyen te doen ende den viant den buyt belettende te consumeren, dat de ervarenste meenen den besten voet te sijn. Dese lopende weecke mocht den heer Camerarius sijn volcomen affscheyt wel nemen. Het Duytsche regiment, met de doot van graeff Henderick van Vrieslant vacant geworden, is een dach ofte twee naer de begra(v)ynge van graeff Henderick gegeven aen den grave van Solms ende het regiment van den grave van Solms aen den grave van Horen. Gra(e)ff Wilhem, stadhouder van Vrislant, sal hem met de Vrise regiment moeten contenteren. Dat sijne Hoocheyt tot noch toe hem met de saecke van Somerdijck heeft gemoyt hebbe ick niet gehoort, bij Hollant wert de saecke oock matyger genomen als tevoren. De registers spreecken noch nergens van ende sal Aerssens niet garen sien dat de rechte waerheyt daer werde verhaelt, daertoe Jovinianus Ripperda dese dagen animeerde. Het Oostindische different aen het Parlement van Paris oft justitie van Venitien te willen verblijven meenen de Engelsche niet, want (soo) de Compangie ongelijck moet hebben soude Engelant gelt crijgen, ende daertoe en is de saeke niet gelegen. Desen 21 Januarij 1641. Men hout hier mede de Franse partije seer sterck binnen Luyck.

CCXLIX.

Staat van zaken in Portugal. Toerusting ter zee. Belasting op wagens en schepen. Gunstige berichten van de Ambassadeurs uit Engeland. Verdere berichten.

Mijn Heer.

Ick apprehendere seer het peryckel daerin UEd. ons Barcelona representeert, want de Catalans sijnde gereduceert sie ick niet hoe den nieuwen Conynck in Portugael sal subsisteren, voornamelijck indien het heele Rijck, dat qualijck als door een geestelijcke verbintenisse is te imagineren, geen eenen cours en stelt van prompt secours. Uyt dese quartieren can ick niet sien dat is te hopen. Dat Euskercke met een affgesonden van den Conynck van Vranckerijck derrewaerts sal gaen is geresolveert, maer die sal met hem niet nemen als persuasien ende beloften. Veele meenen de Portugesen haer ooge hebben op secours van de Morisques, doch sal den Conynck van Spangien met het volck, dat hij in sijn lant heeft ende uyt Italien promp(te)lijck crijgen kan, alle uytheemsch secours licht connen prevenieren ende een nieuwen conynck met nieuw volck, eer hij in postuyre is, in een open lant overrompelen. Anders indien hij sijn rijck voor een tijt kan stabilieren connen onverwachte toevallen commen, daertoe dan met geïmposeerde ofte ware advisen hope wert gegeven, gelijck UEd. sal sien uyt een bijgaende extract, daervan den inhout niet ondienstych en is om desen Staet tegens den aenstaenden somer met vigeur int velt te brengen, daer Vranckrijck seer toe arbeyt ende veele conferentiën tusschen sijne Hoocheyt ende den Ambassadeur van den Conynk over werden gehouden. Men mompelt oock van nieuwe lichtynge ende het en is niet buyten apparentie, dat veel verschilt van vijftich compangien te casseren, dan soude het nieuwe volck buyten costen van het lant aengenomen werden. Het voornemen is de saecken van de zee ernstych bij de hant te nemen ende tot dien eynde tegens halff Maert een goede scheepsarmade voor Dunkerken te brengen, om de havenen van Vlaen-

deren den somer beseth te houden, het eenyge middel, soo de ervarentste oordeelen, om de zee te veylen. Voor het scheyden van de vergaderynge, hetwelcke is geweest saterdach avont ten thien uyren, is gearresteert ende de ordre beraemt op de nieuwe impositie van scepenen ende wagenen, groot ende cleyne elkx naer sijn taxt, de cleynste schuyties tot een last 10 stuvers elcke drie maenden, van een last tot 10 lasten, meerder van thien tot twintych ende van twintych tot dertych ende soo voort, elckx naer advenant; een carosse sal geven een daelder alle drie maenden, een speel- overdeckte wagen een gulden, een voermans wagen gedeckt 15 stuvers, een boere- ofte opene wagen 10 stuvers, ende maeckt men ramynge dat daeruyt driehondertduysent guldens in 't jaer gevonden sullen worden. Daerbij provisie op is ende wert genegotieert twee millioenen, soodat alle beswarenissen allenskens in interesten werden geconsumeert, dat bij continuatie van oorloge de ingesetenen seer swaer sal moeten vallen, die onder wat namen de middelen werden geheven de betalinge uyt hare beursen moeten vinden. Wat hope nu is om met handelynge uyt den oorloge te geraecken weet UEd. best. Hier seyt men dat den Beyer vorst seer ernstelijck aen den Conynck van Denemarcken heeft geschreven, dat hij alle middelen ten dienste van het Rijck daertoe soude willen aenwenden. Andere seggen een Ambassadeur van den Keyser den graeff van Auremberch [1]), hoffraet ende mareschal, gedestineert naer desen landen tot Ceulen is, die willen sij dat daer mede van soude connen spreken, want om restitutie te begeeren van de steden die onder het Rijck horen meenen sij, nu den generael Banner geseyt wert ontrent Amberg ende Regensburg te wesen, den tijt niet bequaem en is, maer het soude connen sijn om de clachten van den churfurst van Ceulen te seconderen ofte yet anders. De Ambassadeurs geven uyt Engelant, hoewel sij seggen alles noch heel onseecker is, seer goede hope van een geluckyge negotiatie. De eerste audientie in de grote sale daer les testes couronnées ge-

1) Hij zal Joh. Weichard, graaf von Auersperg bedoelen.

went sijn gehoort te werden, is niet alleen in presentie van Conynck, Coninginne ende prins seer favorabel ende honorabel geweest, maer hetwelcke een goet augure geeft int bijwesen van de outste princesse. Acht commissarissen, die men hout meest wel geaffectionneert, waren den 22 dese voorleden maent al gecommitteert, onder dewelcke mede is den grave van Northomberlant [1]), schoonbroeder van den grave van Leyster [2]). Het Parlement gynck vast voort ende heeft men heel quade opinie van de saecke van den Deputé van Ierlant [3]) ende den Aersbiscop. Den cyper die hier is heeft voor desen wel soo goeden onthael bij de Coninginne gevonden als hij iegenwoordych doet, hoewel hij nevens andere hare Mteyts hoff hanteert ende oock den resident van Engelant siet. Dat de canones sijn gecasseert ende alle geestelijcke ende wereltlijcke ontslagen bij arrest van het Parlement den[sel]ve te gehoorsamen, wert mij niet alleen verseeckert maer ook daerbij geseyt dat peryckel hebben gelopen van te worden verbrant, indien de Conynckx naem die daerin wert gespelt ende een capittel: wat de gemeente haren Conynck schuldych is, daerin gecompleteert, deselve canones niet hadde van het vier bewaert. Onder andere redenen van de cassatie werden gegeven, dat het Parlement verstaet dat geen geestelijcke vergaderynge sonder authorisatie van het Parlement lancher canones mach geven ofte veranderynge in de oude maeken. Van Carthagena mach UEd. wel geloven dat niet en is gelijck mede dat het ophouden van het retour van de Spaense vlote, die in September in Spangien hadde behoren te arriveren maer door storm, die de scepen soo hadde gedevaliseert dat sij alle behoufte uyt Spangien nodych hadde als de equipagie van Houtebeen [4]). Deselve vlote wert nu in Mey ofte Juny in Spaengien verwacht, wanneer sij overbrengen sal uyt Nova Hispania een driedubbel ende

---

1) Algernon Percy, graaf van Northumberland.
2) Robert Sydney, graaf van Leycester.
3) Thomas Wentworth, graaf Strafford.
4) Hier zijn blijkbaar meerdere woorden in de pen gebleven.

uyt Terra Ferma ofte Mexico een dubbel retour sal medebrengen, waerop de coopluyden meenen dat de princen daerbij geïnteresseert met gemeene equipagie tegens die tijt ontrent de cust van Spangie behoren te letten. Van den gouverneur van de Bahy hebben de participanten van de Compangie van Brasyl seer goede opinie, sijnde den conte van Massecarini, een Portugees ende naer verwant van den nieuwen Conynck, die oock van den tijt van sijn aencomste, wanneer sij meenen van het dessein van de Portugesen kennisse heeft gehadt, seer civilijck met de Nederlanders heeft geleeft ende tegens het branden ende blaecken van de ingenios ordre gestelt. Van het eylant van Madera gelijck mede van de Vlaemsche eylanden, daer de Portugesen meester sijn, verwacht men hier mede veranderynge. Dat die van Goa ende Malaccas al lange advysen van de onlusten in Portugael hebben gehadt, sal UEd. sien uyt dit bijgaende extract, maer de Compangie van Oostindien sage liever die plaetsen in oorloge bleven. Graeff Maurits schijnt het ernst te wesen uyt Brasilie thuys te commen ende de Compagnie, bij de Staten-Generael versocht sijn Ex^tie^ tot continuatie te bewegen, toont daer geen lust toe. Den hertoch van Longueville blijft noch met den contrariwint in Den Briel. Den stathouder van Vrieslant is in den Hage, gaet dagelijckx te hove. Vanwegen Hollant is, gelijck Somersdijck voor sijn vertreck garen hadde gesien, aen de provintie van Overijssel niet geschreven. Acht gedeputeerde uyt Zeelant sijn gecommen om sijn Hoocheyt te congratuleren (met) het aennemen van het gouvernement van Stat ende Landen ende het gehoopte huwelijck. Den Turcksen chaux is noch niet vertrocken. Twee scepen uyt de strate gecommen rijckelijck geladen, wel vierhondertduysent guldens waerdych, sijn door faute van piloten in het incommen van het Texel vergaen. In de plaetse van de heeren Hasselaer ende Bicker sijn de burgemeesters Hasselaer ende Bicker gesuccedeert. Dit sijn onse nuwe tijdyngen. Desen 4 February 1641.

Jovinianus versocht sijnde heeft tot noch toe Verus man die hier is niet gesien. Hij en is

daer oock niet begerych toe, tenware om te declineren achterdencken, dat het om eenych dessein, dat Felix schadelijck soude mogen sijn, werde gelaten.

CCL.

Voorstellen van de O. en W. Indische Compagniën tot verdrag met Portugal. Berichten.

Mijn Heer.

De bewinthebbers van de Oostindische Compangie hebben eenyge articulen beraemt onder denwelcke sij verstaen dat den tresves in Oostindien met de Portugesen behoort te worden geconcludeert, die de Staten Generael redelijck vinden ende oordeelen dat behoren te worden bij de Portugesen toegestaen, dat voor de Compangie veel is; want veele meenen indien wert geaccordeert, gelijck sij versoucken, dat den tresves eerst soude ingaen een jaer naer den Conynck van Portugael de aggreatie soude hebben gedaen, grote veranderynge in Indien ondertusschen sal wesen gevallen. De handelynge ende negotie soude voorts worden bepaelt. Westindien is soo verre niet dat het contentement heeft gegeven off genomen ende valt het meeste different op het scheyden van limiten, die de Compangie begeert halff ende halff van de uyterste limiten bij haer beseten, ende vint men redelijck een yder behoude hetgene hij heeft. Hangende dese handelynge sent de Compangie bij alle occasien volck ende scepen met hope van ondertusschen een voordeel aff te sien. De equipage van de 40 scepen gaet seer traech voort, sonder apparentie dat tijdelijck kan commen om op deselve vloote te passen, die de coopluiden houden niet lange sal wachten. De gemeene opinie is dat het gelt in Portugael schaers is, ende hoe hooch den Ambassadeur [1]) te voren

---

1) Don Tristao de Mendoza Furtado.

heeft gesproocken, soo sage hij nu garen dat den Staet in verschot ware om gelt tot scepen ende lichtyngen om uyt tollen ende anders wederom te consequeren, daer geen apparentie toe en is. Uyt Engelant sijn op den gevouchlijcken tijt geen tijdingen gecommen, dan relateren passagiers den rijngrave ende andere dat de havenen waren gesloten ende de condemnatoire sententie tegens den Deputé was gearresteert. Naer alle presagien soo immineert Engelant meerder moyte. Sr Thomas Rho is hier gearriveert. Van remuement van het leger van sijne Hoocheyt hebben wij noch geen tijdynge. Sijne Hoocheyt selffs, die eenyge dagen is geincommodeert geweest van een colique, is nu beter. De teyckenynge in Brabant is liberaelder geweest als de betalynge. Over Hamburch hebben wij tijdyngen dat de Baia volcht de Portugesen Conynck, doch eerst van Antwerpen is geschreven, mogelijck bij actiehandelaers van beyde oorden herwaerts doen schrijven. Van de preparaten in Castilien tegens Portugael horen wij hier gansch niet, nochte oock van eenyge conspiratie tegens den Conynck, doch commen weynich advisen uyt die quartieren ende is de coopluyden correspondentie noch niet gestabilieert. Desen 27 Mey 1641.

CCLI.

Terechtstelling van Strafford en Laud. Huwelijk van Prins Willem met Maria van Engeland. Onderhandelingen met Portugal. Verdere berichten.

Mijn Heer.

Het tragische eynde van den Deputé van Ierlant [1]) geeft ons een nieuw exempel hoe qualijck een onstuymyge gemeente sonder bloet is te stillen. Sijn affscheyt is geweest

---

1) Strafford werd terechtgesteld op 21 Mei.

seer genereux ende heeft de executie sonder tranen van degene die oorsaeck daervan waren niet connen werden aengesien. Den Conynck heeft gedaen tot conservatie van het leven al wat hem mogelijck is geweest, difficulterende de onderteyckenynge van een sententie imdemnatoir van een persoon, die sijne Mteyt verclaerde in sijn gemoet onschuldych te houden, totdat bij biscoppen is geinstrueert dat sulckx moest ende behoorde te doen. Off die gevolcht hebben maximes van staet ofte van theologie, meer gesien hebben op de ruste van het volck als dat rechtmatych was, connen sij best weten ende soude onder die casus conscientiae tracteren materie wesen waerdych om te examineren. Hiermede vreese ick dat Engelant niet sal wesen buyten verder swaricheyt. Nu moet den Aertsbiscop [1]) volgen, denwelcken het Parlament besych was te degraderen ende de ordinaris justitie over te geven, hem niet waerdych achtende dat haer vergaderynge daer mede soude blijven geoccupeert. Eerelijcker doot als de galge wert dien heer niet toegeleyt, soo seer sijn de gemoederen tegens hem onsteecken, die bij niemant support en vint nu des Conynckx autoriteyt den Deputé niet heeft connen protegeren. Den lesten brieff die den Conynck naer de subscriptie van de sententie voor den Deputé schreeff aen het Parlement was pregnant ende considerabel, hetselffde versouckende dat gelijck sijne Mteyt in consideratie van het Parlement den Deputé hadde doen ingaen den wech van justitie het Parlement in consideratie van sijne Mteyt den Deputé souden laten volgen den wech van gratie, hetselve vermanende te gedencken dat eenyge onder haer t'eenyger tijt gelijcken wech van gratie noch van node soude connen hebben. Tegens de Coninginne ende Coninginne Moeder sijn groote miscontentemente, alsoo die gehouden werden belijders van een dessein, hetwelck is ontdeckt, van de Schotten te overvallen ende de Deputé uyt den Tour te salveren. De Roine Mere weet qualijck off voor haer persoon daer is securiteyt ende hout men seecker dat sij naer Luyck ver-

---

1) William Laud, aartsbisschop van Canterbury.

treckt, door ordre, soo men van daer schrijft, van het Parlement gelast sijnde het Rijck te ruymen. Den Admirael Tromp was last gegeven om tegens den eersten Junij hem te vinden tot Gravesende, alwaer Prins Willem met sijne suite sonder bruyt ofte vrouwe, soo solemnissatie tusschen minderjaryge princen een huwelijck maekt sine consensu, hem sal embarqueren. De formaliteyten van dit huwelijck hebben haer seer slecht toegedragen ende toont de forme van den bijslaap dat men de princesse intactam heeft willen houden inderdaet ende in de opinie van alle de werelt, die sal weten dat voor een halff uyre in presentie van den Conynck, Coninginne, Ambassadeurs van Staet ende eenyge biscoppen is geschiet, sijnde de Princesse in een dubbelt hemde onder ende boven toegenayt te bedde geleyt tusschen twee laeckenen, daer twee andere over sijn gespreyt, daer den Prins in heeft gelegen Het nieuwe dessein in Engelant ontdeckt wert niet gespecificeert, veel grote dames werden in haer huysen bewaert ende absenteren veele heeren, daeronder de voornaemste domestycken van de Coninginne. Sijne Hoocheyt, die seer van een colique is geattaqueert geweest, vaert nu beter; het leger staet om te remueren. De doot van den generael Bannier geeft apprehensie aen degene die weten wat aen het goet beleyt van het Sweetse leger het gemeene wesen van de geunieerde is gelegen. Dat de Baia de Portugeese sijde hout gelooft men hier. Tusschen den Ambassadeur van Portugael ende de Compangien van Oosten ende Westen is noch niet finalijck gesloten maer sijn de bewinthebbers wederom beschreven op eenyge difficulteyten bij den Ambassadeur gemoveert. Indien de silvervlote desen somer in Spangien comt, hetwelcke de Westindische bewinthebbers seggen het dessein niet en is, soo sal de equipagie die hier geschiet niet tijdelijck comen. Van de Portugaelsche saecken hebben de coopluyden seer slechte opinie, die meenen het den Conynck aen gelt sal ontbreecken; oock toont den Ambassadeur hier dat hij meer heeft gesproocken alsoff hij het ruym hadde dan metterdaet betoont. Een cipier van der Vere, die correspondentie hielt aen de ander sijde ende dessein hadde op de stat, is in apprehensie op de accusatie ende

exhibitie van brieven gedaen bij degene daer die aen waren geschreven. Sr Thomas Rho vertreckt mergen naer Bueren ende voorts naer Aernhem [1]).

CCLII.

Oorlogszaken. Het huwelijk van Prins Willem. Berichten.

Mijn Heer.

Desen schrijve ick drie dagen voor het vertreck van den ordinaris ende darom sal hij UEd. geven excusen in plaetse van nieuwe tijdyngen. Het leger heeft vrijdach smorgens ten drie uyre beginnen te marcheren, neempt sijn wech tusschen Maes ende Wael, d'opinie is naer Gelder, om hetwelck te belegeren dese groote droochte dienen sal. Een notabelder diversie soude de Franse desseins dienstyger sijn. Prins Willem wert alle dagen verwacht ende kan ick niet sien dat op de comste van de princesse de minste reeckenynge is te maecken, sonder dewelcke niet alleen niets seeckers van dat huwelijck is te wachten voor desen Staet maer grote advantagie voor Engelant, hetwelcke bij alle occasien contentement sal moeten werden gegeven meer alsof de bruyt al ware in de schuyt. Tis wonder hoe dat contract noch eyndigen wil ende kan ick veel difficulteyten daerin sien, soo seer heeft Engelant alles aengeleyt om de werelt te tonen rem omnino esse integram. Den churfurst ende prins hebben den anderen in Engelant niet gesien. Den Keysers commissaris die noch hier is seyt men nieuwe brieven ende ordre heeft gecregen, in wat forme weet ick niet. Den heer Rho hier passerende meende den Aertsbiscop het leven soude connen salveren, maer d'advisen uyt Engelant geven daer geen hope toe, soo seer is de gemeente tegens dien heer ingenomen. Den Ambassadeur van Por-

---

1) De Groot teekende aan bij het adres „3 Juny 1641."

tugael seyt advisen te hebben dat de Baia volcht den nieuwen Conynck ende gelooft niet de silvervlote soo haest is te wachten als de coopluyden hier meinen. Eyndige, staende om met den heer fiscael soo datelijck te reysen naer Alcmaer. Desen 8 Juny 1641.

CCLIII.

Tractaat met Portugal. Wapening van Spanje en Portugal. Engelsche zaken. Beleg van het Huis te Gennep. Verdere berichten.

Mijn Heer.

Reden van staet heeft de interesten van de Compangien doen wijcken ende is een tresves voor thien jaren tusschen desen Staet ende den Conynck van Portugael gesloten, die ingaen sal van den tijt van de notificatie op yder plaetse. Den Ambassadeur die nu is naer Amsterdam is vereert een service van 6000 gulden. De equipagie van scepen continueert. Het volck is meest gewerft ende hebbe ick van dage hier gesien 16 Portugeese soldaten, wel in ordre ende van goet fatsoen, die uit het casteel van Antwerpen, op opinie dat den Prins op het lant van Waes dessein hadde, daer waren gesonden soo sij de wacht hadden gelijckelijck sijn overgecommen, refereren alle andere mede sullen volgen die daertoe gelegentheyt vinden. Weynich middelen van gelt gelooft men hier niet alleen onder de coopluyden maer oock bij die van Staet dat den Conynck van Portugael heeft, die om sijn onderdanen te obligeren alle impositien heeft affgedaen off gemindert soo den Ambassadeur seyt, die darom groote instantie heeft gedaen dat de coopmanschappen van contrabande souden commen in des Conynckx handen, waeruyt hij meent te vinden een groot deel van sijne finantien. Men wil ons doen geloven dat die van Arragon ende Navarre haer mede in vrijheyt stellen, dat voor den nieuwen Conynck van Portugael, die het anders swaer sal hebben, een groot

support soude sijn. Den Conynck van Engelant heeft aen Spaengen geconsenteert vijffduysent van de Iren ten dienste van den Conynck gelicht ende het Parlement staet haer vertreck toe om onlast te wesen van de vreese dat den Conynk die tegens haer soude gebruycken. Tot betalynge seyt men dat den Conynck van Spaengien stelt caution bourgoise voor drie jaeren. Men voucht daerbij dat drieduysent Iren souden gaen in dienst van Portugael, maer dat en is niet seecker. Sijne Mteyt vertreckt selffs naer Schotlant om het Parlament bij te wesen. Kan die presentie soo veel autoriteyts daer herstellen als in Engelant is verloren soo mach den Conynck de Schotten gebruycken gelijck de Engelsche hebben gedaen. Het Parlament spreeckt van te scheyden op reces om weder bijeen te commen tegens St. Michiel, soo doende nu acte hebben dat den Conynck haer niet mach separeren als met consent van beyde de camers connen sij maeken een vergaderynge van staten die altijt duyrt. Maer sulcke acte duyren niet langer als totdat de macht groot genouch is om die te casseren. Tot weerynge van de biscoppen hielt het Leegehuys weder heftych aen ende omineert men ons niet anders als een drouve uytcomste voor den Aertsbiscop, hoewel den heer Jonsson, die UEd. seer heeft doen groeten, beter hope heeft. Den Ambassadeur gist men dat nu te Ceulen is, op wiens comste alle negotiatie tot Regensb[urch] wert uytgestelt, waerin sonder den Ambassadeur van Engelant ende Denemarcken den Raet van den churfurst hem niet wil inlaten. Hamelsberg is noch hier ende seyt men mij hij nieuwe brieven heeft gecregen met sodanige tytulen als men de serenissime republique van Venetien gewent is te geven. Evenwel schijnt scrupule is hem tot audientie te admitteren, hoewel onder de hant voorgegeven wert dat hij seer breeden last heeft om openynge tot tresves ende handelynge met Spaengien, apparent om ombrage ende distractie tusschen de geallieerde te maecken. Vranckerijck sage hem garen vertrocken, dat oock mine maeckt oft de alliantie tusschen den Conynck ende Sweden al ware vernieut, immers staet om vernieut te wesen, daer ick niet seeckers van en hore. Het huys te Gennip is nu belegert, een

stercke plaetse maer van seer cleyne estendue. Een groot garnisoen tusschen de drie, vier duysent man is daerbinnen, dat meest in de buytenwercken moet logeren. Men hoopt in een maent veel te doen, want de buytenwercken verloren kan de plaetse selffs niet lange wederstaen, soo seer sal men in een enge plaetse soo veel volckx connen met canon ende petards incommoderen. De brieven van den 12 uyt Maestricht seggen Sedan bij den Conynck is belegert, den hertoch van Bouillon in geen postuyre om het velt te houden, alsoo sijne troupes cleyn sijn ende seer verswackt door een publicatie gedaen bij desen Staet, daerbij voor schelmen werden verclaert die hem volgen. Aen de gouverneurs van de frontieren is geschreven hem noch van sijne troupes in hare steden niet te ontfangen. Indien de prinsen moeten blijven in Sedan connen niet lange wederstaen, alsoo sij alreede de magasijnen aenspreecken. Een commissaris bij den Poolsen conynck aen den Grooten Heer gesonden ende daer aengehouden heeft den conynck van Polen doen belasten aen die van Dansick den Turksen chaux, die uyt dese landen daer soude commen, oock aen te houden, waervan Pils advys aen de scepen die aencommen doet geven om den chaux daervan te preserveren. In Hongeren sijn oock al eenyge offensien gepasseert, die verder souden connen gaen. Den cipier van der Vere, van verraet beschuldycht, heeft sijn selven omgebracht, ende is bij den viant wederom den elffden deser op Aerdenburg geattenteert sonder succes. Desen 17 Juny 1641.

CCLIV.

De Engelsche zaken zijn nog verre van geschikt. Maria de Medicis te Brussel. Berichten uit Brazilië. Gennep.

Mijn Heer.

Ick oordeele met UEd. dat wij het eynde van de Engelsche saecken noch niet en sien, die mettertijt wel een

vremden uytslach soude connen nemen ende tot nadeel van degene die nu alles dirigeren, soo seer sal den Conynck, die niet alleen in tutele maer genouch in slavernie is, sijnde sijne Mteyt binnen Londen gelast met de Coninginne te blijven, d'oppressie van sijne autoriteyt soucken met alle middelen te releveren, daer de Catholycke in Engelant, iegenwoordych erger van conditie dat is meer gehaet, seyt den heer van Sommelsdijck, als de wolven, de principaelste hulpers souden toe moeten wesen, het Parlement meest gecomposeert uyt Puriteynen. Immers het Leegehuys hout wederom aen om de biscoppen haer autoriteyt ende incommen te benemen, begerende sij onder de pairs in het Hogehuys niet souden werden erkent. Daer maeckt het Hogehuys difficulteyt in, dat de besnoynge van middelen toestaet; het Lagehuys hout weder daertegens in het gelt tot betalynge van de Schotten gedestineert, ende daerdoor blijft dat leger ende het Engelsche, die beyden souden hebben worden gelicentieert, gecontinueert. Sulcke disputen soude de saecke van den Aertsbiscop in longeur connen brengen, dat het eenyge goet is dat voor sijn Eerw. is te wachten. De Coninginne Moeder sal Brussel voor haer residentieplaetse prefereren, waer sij alle dage wort gewacht, apparent om Sedan ende de verbonden princen naest bij te sijn. Uyt dien houck, hoewel het ongesien is, sijnde Sedan alreede in necessiteyt van vivres, soude voor Vranckerijck ende de Geunieerde Staten groot quaet connen voorcommen, indien de princen met eenych succes hare wapenen int velt brengen ende de plaetse secoureren, sooveel quaet bloet isser in Vranckerijck. Acht scepen uyt Farnambucq gearriveert brengen nu seeckere tijdynge dat Massecaringes, gouverneur van de Baia, volgende de partije van den nieuwen Conynck, met graeff Maurits stilstant van wapenen heeft gemaeckt ende de Portugesen ende de onse in goede intelligentie leven. Sevenhondert Spaengarden ende Italianen, die met Castilien wilden houden ende den nieuwen eet weygerden, sijn ontwapent ende worden versonden. Deselve scepen brengen een retour van over de sestienduysent kisten suycker. Massecaringes hadde groote concepten tot affbreuck van de Spaense ende hadde alrede

ordre gegeven om die te executeren. De onse hadden de scepen van Houtebeen ende Lichthert in zee, men meent om op de silvervloot te letten. Het schip Frederic Henderic, commende van Batavia ende gescheyden op 42 graden van 5 andere Oostindische scepen doordien het leck was ende niet wagen dorst achterom met de andere te commen, binnendeur is in Zeelant wel gearriveert, brengt een grote ladynge ende tijdynge dat boven de 5 schepen, daer het in compangie mede was vertrocken, noch vier andere tot Batavia in ladynge lagen, die volgen souden. De vijff scepen die achterom commen worden alle dage verwacht. Voor Malacca hadden de onse wel 500 mannen verloren, dan was van nieuws derrewaerts gesonden een vlote van 16 scepen. Hamersberg is noch hier sonder dat men hoort dat hij yet uytricht. Prins Maurits van Bohemen [1]) geweest sijnde bij Bannier is hier gecomen, apparent om aenstoot te weeren. Den heer van Somersdijck seyt dat de Ambassadeurs in Engelant den churfurst in sijne eerste visite, die sijn Altesse hare Extien dede, hebbende ontfangen aen de coets den eersten inganck in huys ende camer gegeven, van gelijcke uytganck ende convoy tot in de coetse ende sijne Altesse de ambassadeurs in sijn antichambre heeft ontvangen, eerst in sijn camer is gegaen ende weder tot in de antichambre sonder verder int uytgaen gebracht, van haer niet wederom heeft connen werden gevisiteert ende dat sij daerom sonder affscheyt te nemen uyt Engelant sijn vertrocken. Somersdijck, geobjicieert sijnde, dat hij naer Venetien gaende den hertoch van Simmeren als administrateur van den Pals daer passerende hadde gedefereert hetgene den churfurst nu is gedisputeert, seyt dat sulckx is geschiet omdat Simmeren den churfurst in sijn eygen lant representeerde. Ontrent Gennip vint Lafontaine hem met veel volckx, maeckt mine off hij op de quartieren een attaque soude willen doen. Tweeduysent mannen haer bij nachte in een begonnen werck met volmacht haer hebbende gelogeert, hebben dat met den dach weder moeten verlaten. Den

---

1) Vierde zoon van Frederik V, keurvorst van de Paltz.

Ambassadeur van Portugael heeft Artisoski van nieuws doen rechercheren, die het van nieuws heeft geexcuseert. Rho is den 19 deser van Ceulen vertrocken. Desen Juny 24 maendach 1641.

CCLV.

In Engeland toonen haar meer en meer confusien. Beleg van Gennep. Varia.

Mijn Heer.

Desen schrijve ick omdat UEd. niet soude meenen indien ik niet en schreve dat ick yet soude hebben versuympt, want materie hebbe ick geene. In Engelant tonen haer meer ende meer confusien. Men ondersouckt noch op het dessein van de vytgeweeckene, die men wil dat Portsmuyden souden hebben gebruyckt tot een secours van 7 off acht duisent Franse, dat mij dunckt van weynych apparentie. Evenwel sijn hier advysen in seer goede handen die seggen den collonel Gorijn, gouverneur van Portsmuyden, daerop sijnde gevraecht dat soude hebben bekent. Het Lagehuys hout sterck aen om de biscoppen haer incommen ende autoriteyt te benemen, het Hogehuys toont resolutie om niet te consenteren dat haer sassie ende stemme int Parlement soude werden benomen. Met populaire tumulten wert het Lagehuys gestijft ende heeft het volck ontrent Hul twee knechts op den stoel gebracht om te tonen het beroup van de biscoppen niet is te wachten, waerover clachten gevallen sijnde is haer int Lagehuys sonder verder recherche ofte comminatie een censure gegeven door de spreeker meer lacchelijk als serieux. Het gelt tot licentieren van de troupen hapert, soodat disordren schijnen dat Rijck te dreygen. Voor het huys te Gennep naderen den approches ende is den viant met sijne troupen naer Venlo geweecken. De equipagie van de scepen bij den Ambassadeur van Portugael

gehuyrt gaet traech voort bij schaersheyt van gelt die den Ambassadeur meer ende meer toont. Den graeff van Hamersberg is vertrocken sonder nader communicatie te hebben met eenyge commissarissen gehouden, hetwelck Vranckerijck wel bevalt. Te Staden horen wij niet dat yet wert uytgerecht, de commissarissen van de Staet comen thans onverrichter saecken (terug). De Staten vergaderen morgen. Vijff Oostindische scepen wel geladen sijn gearriveert. Uyt Gennep dede den viant den 26 Juny een groten uytval savonts ten vijff uyren; daer is seer gevochten, onse ruyterye sneet veel van den viant den wech aff die alle sijn dootgeslagen. Veel Portugesen commen over. Desen lesten Juny 1641.

CCLVI.

Beleg van Gennep. De hertog van Bouillon. Staat van zaken in Engelant. Bericht van Tromp. Varia.

Mijn Heer.

Gennep wert seer genadert, met verscheyden baterien beschoten ende granaten seer geincommodeert. Die van binnen sijn noch van chirurgijns noch van medicamenten naer behoren versien ende sal men soucken daer cort werck te maecken. De princen te Sedan oordeelt men hier mede dat de desseins van Vranckerijck ende desen Staet voor dit jaer sullen traverseren. Sijn Hoocheyt heeft den hertoch van Bouillon getaxeert dat hij in eedt sijnde van desen Staet met de vianden van deselve hem heeft geengageert, sonder daervan te wesen ontslagen, ende bij de vergaderynge van de Generaliteyt heeft sijne Hoocheyt begeert, hetwelck oock is geschiet, dat alle de Staten van den gemelten hertoch souden verclaert werden impetrabel. Indien de tijdyngen die hier werden gelooft continueren van negen regimenten die de Sweetse Picolomini hebben ternedergesonden, ende de reste van sijn volck, hij ende (*sic*)

Wesel selffs sijnde gebleven, gecon(s)tringeert haer onder het geschut van Wolfenbuttel te salveren, soo sal den staet van saecken van Vranckerijck ende dit lant een ander aensien crijgen. In Engelant groeien de misverstanden tusschen het Hoge- en Lagehuys, hetwelck voor de derde mael heeft geresolveert het affschaffen van de biscoppen, daer het Hogehuys tegens is maer het Lagehuys bij de gemeent wert gestijft, onder dewelcke wederom nieuwe ombrage is van eenych voornemen tegens het Parlement, vreesende selffs de Scotten bij den Conynck tegens de Engelsche souden worden gebruyckt, waeruyt niet als meerder confusien staen te wachten. Veele meenen den Aertsbiscops proces wacht op informatien die tegens hem uyt het Parlament van Schotlant sullen commen. Sijne Eerwerdicheyt dus lange hebbende selffs in den Tour gecontinueert jus ordinationis is nu hetselffde hem benomen. St. Thome, Lisle de Principe, Angola ende dat de Portugesen daer besitten heeft den nieuwen Conynck van Portugael daer door den Ambassadeur....s [1]) credyt hier is gesterckt, die nu haest sijne scepen in de.... sal brengen. De Portugesen continueeren sooveel sij connen ..... te verlaten. Den Admirael Tromp is met zes scepen voor Dunkercke, schrijft den viant maer 8 schepen in zee heeft ende alle die incommen niet worden toegerust maer het volck te lande gebruyckt, waerom versouckt voor 14 dagen in sijne particuliere saecken te mogen vaceren, hetwelck hem oock is toegestaen. De Roine Mere souckt de geunieerde prov(in)cien nader te wesen, te meer alsoo haer ministers sijn onderrecht dat voor haer hier geen seeckerheyt en is, indien den Conynck van Vranckerijck aenhielt dat sij aen sijne Mteyt wierde gesonden, hetwelk een preservatyff is voor desen Staet om niet te vallen in de costen voor dat onderhout. Van Staden commen de commissarissen onverrechter (sake). Desen 8 July 1641.

---

1) Hier is een stuk uitgescheurd.

CCLVII.

De hertog van Bouillon. Plan van Maria de Medicis om hier te komen. Houding van het Engelsche parlement. Berichten.

Mijn Heer.

De moeielijcke passagie en sal alleen dit jaer mijn reyse niet beletten doordien de swackheyt van den Raet mijn absentie niet can lijden, anders wensche ick bij UEd. te wesen ende van veele saecken te mogen discoureren, daer materie genouch toe is. Wat eynde sal dese generale beroerte van Europa noch nemen! Ick hebbe gesien een forme van manifest van de princen van Sedan; sij onderwinden haer veele, maer quis unquam imperium quaesivit qui non ejusmodi vocabulis uteretur. Uyt dien houck noch van die middelaers verwachte ick soo groten goet niet noch voor dat Rijck noch voor de geallieerde. Sij sullen het quaet genouch hebben connen bij haer selven mainteneren, bijsonder den hertoch van Bouillon, die meer heeft verloren naer mijn oordeel met den doot van den graeff van Soissons [1]) als hij met de bataille heeft gewonnen, daer wij het vervolch van verwachten. De Roine Mere, die van Londen al was vertrocken om haer wech hier door te nemen, alsoo den Cardinael Infante door Brabant die geweygert, vernemen wij niet, hetsij dat hare comste is vertraecht door de difficulteyten aen hare ministers gemoveert, ofte wel dat hare M^teyt is opgehouden bij het Parlament, dat soo eenyge seggen van haer wil weten het dessein van een complot, daer sij kennisse van soude hebben. Andere hebben advysen dat sij hare M^teyt in Engelant willen onderhouden, dan het leste heeft geen apparentie; maer eenige willen voor seecker aennemen dat Coigneux [2]) ende Montagot [3]) swaricheyt maecken de

1) Lodewijk van Bourbon, graaf van Soissons.
2) Jacques Coigney, kanselier van Gaston van Orleans.
3) Walter Montague.

zee naer dese landen te passeren, alsoo sij oordeelen dat de plaetse van de residentie van de Roine Mere voor haer niet seecker en is. Het Lagehuys hout even hart aen op het affschaffen van de biscoppen, om hetwelcke te stuyten met gevouchelijcke middelen ende het Lagehuys contentement te geven het Hogehuys hadde beraemt besnoynge van autoriteyt ende middelen van de biscoppen. Tot het licentieren van seven regimenten hadde het Parlament middelen geschaft, daeronder hetgene hem van Hul meester heeft gemaeckt niet is gereeckent, daeruyt men oordeelt sij dat met ander middel tot ordre willen brengen. De Sterrechamber is affgeschaft. De victorie ontrent Wolfenbuttel hout men noch groot. Op nieuwe voorslagen van den biscop van Bremen sijn de commissarissen van desen Staet noch tot Staden gebleven. Den 'Turk die op de grensen van Polen is met twee hondert duysent man beleth dat den chaux [1]) door Polen sijn wech niet durft nemen ende soude garen van Dansyck wederom te rugge hebbe gecommen, daer den cappitain die hem hadde gebracht swaricheyt in maeckte, maer is nu ordre toe gegeven. Het passeren van de riviere de Niers maeckt sijne Hoocheyt voor Gennep veel difficulteyt. Men hadde toegemaeckt een schip vrij tegens het canon om in plaetse van een galerie te gebruycken, maer de sanden ende dat de riviere niet eenparich diep is heeft dat voornemen beleth; nu sal men de riviere de Niers om moeten leyden, hetwelck noch tijt vereyst. Desen 15 July 1641.

---

1) Op den kant staat: Den chaux is bij den Conynck van Polen pas toegestaen.

CCLVIII.

De onderhandeling te Stade. Berichten uit Portugal en Engeland. Zeezaken. Uitzicht op de verovering van het huis te Gennep.

Mijn Heer.

Wat difficulteyten mijne reyse verhinderen heb ick in mijnen lesten geschreven, sonder dewelcke ick mijn selven het contentement soude geven van UEd. te sien, daer ick seer naer verlange. D'oorsaecke van het vertreck van den grave van Hamelsberg hebbe ick noyt gehoort; dat het is om selffs ofte een andere in sijne plaetse weder te commen meene ick niet. Tot een goede uytcomste in den hervatten handel tot Staden is goede apparentie, immers om den tol te brengen op den prijs aen Engeland toegestaen, die een derde minder is als andere betalen. De stad Bremen, die den biscop als een stift in de rijckxdagen sustineerde te representeren, heeft hare possessie ende sessie tot Regensburg behouden bij resolutie, latende het petitoir aen het Camergericht. Tot Amsterdam is uyt Portugal aengecommen eenen tweeden Ambassadeur Lancastre [1]) genaemt, naer verwant van den Conynck, sedert wiens comste beter provisie van gelt haer vertoont, dat evenwel geseyt ende uyt Portugael geschreven wert daer seer schaers te sijn ende bij den Conynck op interest te worden genegotieert, maer sij meenen door ordren op de finantien gestelt eerlange meerder abundantie daervan te hebben. Lisbon wiert bemuyrt ende met twee en dertych bolwercken vastgemaeckt. Te lande deden de Spaense noch geen hostiliteyt maer cruysten sterck soo met hare als Dunkerckse scepen voor de riviere van Lisbon, dat haer, soo wanneer de scepen uyt Vranckrijck ende dese landen aencommen sullen, soude mogen werden beleth.

---

1) Dionis de Leucastre. Nadat hij „om saecken van importantie naer Vranckrijck" vertrocken was, verzocht Frederik Hendrik hem met een Hollandsch oorlogschip van Rochelle naar Portugal te doen brengen. (Resol. v. d. Stat. Gen. 22 Sept. 1641.)

Om op de vlote van Indien te passen oordeelen de coopluyden deselve te laet commen sullen, alsoo die nu houden in te sijn ofte eerstdaechs in te sullen wesen met sooveel seeckerheyt, dat eenyge seggen voor een ten hondert deselve soude willen verseeckeren. Andere evenwel, ende dat sijn de bewinthebbers van de Westindische Compangie, willen noch hopen dat een feinte bij den Admiral Lichthert ende Houtebeen, in plaetse van selffs met hare vlote naer de Spaense te gaen met het affsenden van een jacht gebruyckt, de schrick in de Spaense soo verde sal hebben gebracht, dat sij hare reyse niet sullen derven hebben continueren, alsoo deselve jacht hadde ordre alle scepen ende plaetsen sooveel mogelijck aen te doen om naer de vlote te vernemen, met semblant alsoff Lichthert ende Houtebeen met een grote armade volchden om daerop te passen, waervan het gerucht in zee sulckx is verspreyt, dat alle capers thuys commende geen ander tijdyngen brengen als dat Houtebeen ende Lichthert naer de silvervloote toe sijn. De scepen van dese landen sullen haest veerdych sijn ende waren beyde de Ambassadeurs naer het leger om van sijn Hoocheyt affscheyt te nemen, gaende den lest aengecommen Ambassadeur naer Vranckerijck. In het leste ontdeckte complot is bevonden de Coninck ende Coninginne van Engelant mede te tremperen ende veele voorname heeren in Schotlant oock deelachtych, die men meent dat eer den Conynck naer het Parlement van Schotlant sal gaen alle daer in verseeckerynge sullen sijn, waeromme den Conynck is bij het Parlament aengeseyt dat voor den x Augustus naer Schotlant niet soude vertrecken. Ondertusschen meent het Parlament veel ende wichtyge pointen aff te handelen, de Conynckx macht meer ende meer te besnijden, onder andere te removeren uyt den Raet ende hoff van den Conynck, Coninginne ende princen alle bij het Parlament verdachte ende suspecte personen ende te substitueren sodanyge daer het Parlament hem op vertrout. d'Equipagie van armaden ende penyngen daertoe nodych hout het Parlament tot sijne directie, oock de verseeckerynge van havenen ende casteelen door het stellen van gouverneurs. Tegens den Aertsbiscop waren van nieuws getuygen gehoort ende

verwacht men corts een eynde van sijn proces, dat niet als qualijck sal uytvallen, sonder hope van het leven te behouden. De biscoppen mochten wel continueren sonder restrictien van incommen. Tusschen het Parlement van Engelant ende Schotlant was een naer verbintenisse gemaekt genouch offensyff ende defensyff, ende het mistrouwen bij de Engels[e is] soo groot dat sij op alles letten, gelijck off den Conynck haer sochte te crenken. Van het huys te Gennip sal men nu haest meester sijn, de onse alreede logerende in het horenwerck ende niet resterende als het gecircumvalleerde casteel, dat om sijn cleyn begryp met granaden ende canonnaden soo sal werden geïncommodeert dat geen lange tegensweer kan doen. Men maeckt reeckenynge voor het eynde van dese maent het te sullen hebben verovert. Schrasser, buyten weten van Hollant naer Hamburg vertrocken, sal daer qualijck connen blijven, alsoo de vergaderynge van Hollant wil, dat hij werde gerevoceert. Op sulke dyngen wert geleth, hetgene meerder importeert over het hooft gesien. Desen 22 July 1641.

CCLIX.

Berichten uit het leger, Duitschland, Engeland en betreffende de ondersteuning van Portugal.

Mijn Heer.

Ick hebbe nu in den Hage weder arriverende gevonden de vermiste brieven ende in Zeelant sijnde ontfangen alle die UEd. mij daer heeft geaddresseert, daervan den lesten is van den vierentwintychsten Augusti, die mij saterdachmorgen daer is behandycht. Bedancke UEd. van alle deselve neffens mijn excuse dat UEd. op alle geen oft weynych antwoorde heeft gehadt ende oock tegenwoordych niet hebben en sal, overmits ick niemant hebbe connen spreecken. Sijn Hoocheyt heb ick op wech uyt

goeder hant verstaen dat met het leger noch is ontrent Gennip ende voor woensdach niet sal delogeren. Seven regimenten blijven onder het commandement van graeff Hendrick in de bovenquartieren, de reste van het leger gelooft men dat beneden gaet, daer Vranckerijck door diversie meer voordeel naer apparentie als desen Staet mede sal doen, tenware den Conynck een intocht conde doen ofte yet notabels voornemen. Maer den tijt van het jaer loopt verde ende een weynych regen maeckt de wegen in dat vette lant onbruyckbaer. Voor Dorssten wert gevreest ende souckt Picolomini met het innemen van cleyne plaetsen in het lant van Brunswijck de Geunieerde van voor Wolfenbuttel te trecken, dat noch lange tegen soude connen houden. Van de handelynge van Staden verwacht men weynych succes. Den Ambassadeur Rhoo gheeft hope van prins Robbert mede te brengen. Den oostenwint heeft de comste van de Roine Mere eenyge dagen beleth. Twee jachten hebben al acht dagen voor mijn vertreck uyt Zeelant hare Mteyt verwacht om die uyt de Engelsche scepen over te nemen ende den Rhijnstroom op naer Ceulen, daer men hier gelooft dat sij hare residentie nemen sal, te brengen. Mevrouw de princesse hout haer gereet om die tot Dordrecht te ontfangen. Dat sijn de operatien die de intimidatie aen hare ministres gedaen heeft voortgebracht. Den Conynck van Engelant was al naer Schotlant vertrocken, latende in plaetse van een viceroy, gelijck het Parlament garen hadde gesien, seven regenten. Uyt het avancement by sijne Mteyt gedaen aen Essex, die gestelt is in de plaetse van Pembrock verlaten, om een querelle met den soon van Arondel [1]) in het Parlament geformeert, oordeelt men dat den Conynck degene die credyt hebben bij het Parlament souckt met beneficie tot hem te trecken; dat is den stijl van outs ende wert Prym, een van de belhamels onder de spreeckers, gedestineert tot het vicecancelierschap. Den Conynck werpt de schult op den viceroy, doch beleyt aen de eene sijde ende de oneenycheden onder soo veele hooftden aen

1) Zie blz. 667.

d'ander sijde sullen metter tijt den Conynck avantagie geven. De scepen ende de gelichte troupes sijn met den Ambassadeur van Portugael nevens een groote quantiteyt paerden voorleden donderdach uyt dese landen vertrocken ende hebben sedert gehadt, die noch continueert, een seer goeden oostenwint. De bewinthebbers van de Oostindische Compangie, niet wetende wat vasticheyt sij hebben in het accort met de Portugysen, equiperen twintych scepen, versien boven het bootsvolck met een goet getal soldaten, om soo de vrede met de Portugysen niet wert onderhouden hare victorien te vervolgen ofte op de Castilianen andersints haer voordeel te soucken. Tot Ambassadeur ordinaris bij de signeurie van Venetien is gecoren onsen jongen neeff Vosbergen [1]), selffs bij Hollant, alsoo niemant in eenych employ sijnde tot die Staet pretendeerde. Den hertoch van Boullion ware garen in sijn gouvernement ende charges hier herstelt, dan daertoe is weynych genegentheyt ofte apparentie. Desen 2 September 1641.

CCLX.

Legerberichten. Geruchten omtrent den dood van den Kardinaal-Infant. Maria de Medicis wordt verwacht. Staat van zaken in Engeland. Verdere berichten.

Mijn Heer.

Saterdach ontrent den middach is sijne Hoocheyt ende het leger den heelen dach ende des sondaechs met contrariwint voorbij Dordrecht van boven commende gepasseert. Mijn opinie is, daer veel verstandyge mede accor-

---

1) Caspar, zoon van Caspar van Vosbergen. Hij werd den 5den September benoemd. Vgl. J. C. de Jonge, *Nederland en Venetië*, blz. 226.

deren, dat dien tocht geschiet meer om Vranckerijck contentement te geven als yet voor den Staet te exploitteren, tenware een belegerynge gelijck eenyge meenen viel voor Santvliet. In Vlaenderen oordeelt men niet is te doen, alsoo de troupe van Fontaine, die boven het hooft heeft geboden, tijdelijck sal commen om Vlaenderen te bewaren, dat de wateren te bate heeft, waerom somyge meenen Vranckerijck, indien het de saecken conde begrijpen gelijck die sijn, meer verlichtynge door onse macht boven als in Vlaenderen soude hebben gevoelt. Maer de meenynge is het leger tot actie sal comen, dat geen off weynich apparentie heeft, sijnde het leger swack met veel siecke ende wel 27 compangien paerden met drieduysent voetvolck onder graeff Henderick van Noorthollant boven gebleven, daer men de frontieren niet heeft mogen ontbloten, des Keysers volck die Dorsten belegeren soo sterck daerontrent sijnde. Mogelijck dat die troupe die graeff Henderick commandeert tot secours van deselve stat sal helpen, hetwelcke licht soude gebeuren indien de lantgravinne een corps maecken kan. Maer dat werk op den naem van desen Staet bij de hant te nemen heeft grote insichten. Het heeft apparentie dat de Geunieerde door de victorie, daer UEd. de particulariteyten uyt sijn soons schrijven van sal verstaen, sijnde versterckt, den Keyser geswackt, eenych volck sullen connen missen, dat goet ware, want de lantgravinne, soude sij hare quartieren bewaren, haer volck onderhouden, diende die plaetse niet te missen, ende voor ons souden sulcke buyren geen gerustheyt geven. Dat de gedeputeerde van desen Staet met den Conynck van Denemarckens commissarissen tot Staden souden sijn verdragen seyt men mij, maer ick hebbe daervan niet seeckers, gelijck ick niet en doe van de doot van den Cardinael Infante [1]), die bij eenyge soo verre wert gelooft, dat sij daerop willen.wedden ses tegens een. Aen het arrivement van de vlote van Terra Ferma twijfelen de coopluyden niet ende seggen die heeft gebracht vier millioenen voor den Conynck ende behalven

1) Hij stierf eerst den 9den November.

de coopmanschappen twee voor de coopluyden. Den heer Joachimi is hier. De Roine mere wacht tot Doeveren (immers soo doet men ons geloven) op een pasport van den Cardinael Infante om door sijne landen te nemen den wech naer Ceulen, maer het heeft apparentie wij die alle uyre hier hebben sullen, eerder als wij die sullen quyt werden. Ende die apprehentie geven ons de advysen van hare swackheyt, die sij in Engelant oordeelen te groot is om de reyse tot Ceulen te doen, die licht op den wech sal verswaren ofte verswaert gehouden sal werden, indien lust heeft tot Utrecht ofte Aernhem te subsisteren, waer niet als groote cost ende ondanck aen vast is. Den graeft van Arondel [1]) comt met hare Majesteyt over met meenynge om met sijn huysvrouw, die hier gisteren passeerde, naer Italien te gaen. Den gemelten graeff seyt men mij van het Parlament, daer hij garen den titel van hertoch van hadde becommen, niet wel te sijn gecontenteert ende oorloff te hebben gecregen om drie jaren uyt het Rijck te mogen absenteren. Het faveur bij den Conynck van Engelant aen den grave van Essex [2]) bewesen beneemp het Parlament het vertrouwen van sijn persoon niet, aen wien sij in absentie hebben gegeven het cappitainschap-generael, bij wien in effecte soude wesen de macht bij den Conynck aen ses heeren vertrout. Het vertreck van den Conynck hadde het Parlament garen beleth, ende dewijle den Conynck sooseer daertoe is genegen geweest vallen bedencken off de Conynck met de Schotten, die veele [gebrukelijck] sijn toe te geven, hem bij haer, daer hij altijt menschen genouch toe vinden sal, meent te verstercken, om met haer hulpe sijn autoriteyt in Engelant te redresseren. Rho hout men dat naer Weenen gesleept sal werden, ende soo lange den Conynck met het Parlament niet eens en sijn vreesen de keyserse niet dat uyt Engelant yet comen sal voor den Pals. Soo discoureerde Mutinezzi te Sedan tegens een die mij het heeft verhaelt. Deselffde die dat van Mutinezzi hoorde

1) Thomas Howard, graaf van Arundel.
2) Robert Devereux, graaf Essex.

heeft buyten twijfel dat den grave van Soissons van een van sijn guardes was doorschoten ende dat den gemelten grave, omdat hij wist dat Bouillon apart handelde, sijn dessein te vrouger hadde in het werck gestelt, soodat Bouillon de dienaers van Soissons geen contentement heeft gegeven ende hier sijn selven gedepouilleert sal vinden van alle sijne staten, sijnde het gouvernement soo men mij segt alreede gegeven aen den grave van Solms, sijn regiment aen den viconte van Mancheau. Den heer van Brederode wacht in Zeelant op de comste van de Roine Mere. Desen 9 September 1641.

De lantgravinne soude buyten haer troupes, die sij bij de ..... [1]) heeft drieduysent voetknechten connen versamelen, conde daer bij gevoucht werden tweeduysent ruyters van de Geunieerde soo soude sij met secours van desen Staet, dat ick meen haer niet soude werden geweygert, Dorsten connen salveren, dat niet dient verloren te gaen. De doot van de Cardinael Infante wert meer ende meer geconfirmeert. Den Keiser heeft de amnestie doen int druck geven, sonder dat den churfurst Pals daerin is begrepen.

CCLXI.

Overwinning der Spanjaerden te Tarragona en vermoedelijke gevolgen er van. Komst van de Reine Mère.

Mijn Heer.

De victorie van de Spaense voor Tarragona mocht de reductie van Barcelona ende heel Catalonye wel naer haer slepen, sonder hetwelcke Portugael qualijck sal connen

---

1) Door het lak onleesbaar geworden.

bestaen, daer dan bij commen, gelijck seer is te vreesen, dat Aire wel verloren ende alle oncosten van dit jaer soo van Vranckerijck als desen Staet in fumee lopen, soo sal het huys van Oostenrijck het swaerste hebben geleden, sijnde niet altijt wel doendelijck met soo grooten costen haer te bevechten ende haer facylder, binnensslants de ruste hebbende gerestitueert, hare macht buyten te tonen. Doch mogelijck wat noch sal vallen, waertoe alle mogelijcke ende menschelijcke middelen (soo schrijven de gedeputeerden) bij sijne Hoocheyt, die nu tot Philippine is gelant, bij de hant genomen sullen werden. Mevrouw de princesse gaet mergen naer Dordrecht om aldaer de Roine Mère, uyt Zeelant commende, waer sij vrijdach is gearriveert, te ontmoeten. De preadvertentie bij de heer Joachimi aen hare M^teyt gedaen, hoe vremt die haer is bevallen, gelijck sij daerop antwoordende seyde: qu'elle l'avoit bien entendu mais non attendu et qu'elle ne diroit point le reste, heeft hare reyse niet doen veranderen. De resolutie van de Staten-Generael was dat men hare M^teyt gelijck als onbekent soude laten passeren ende op den cleynen voet ontfangen ende tracteren, maer den heer Knuyt heeft hier geschreven aen een goet vrient dat sij, apparent den heer van Brederode ende hij die hare comste tot Vlissyngen wachte, waren geresolveert haer bij de burgerie van Vlissyngen in te doen haelen, dat niet vremd soude werden gevonden in een stat van sijne Hoocheyt ende die door het huwelijck van den jongen prins soo naer met de Roine Mère was geallieert. Dorsten defendeert hem noch ende seer wel. De gedeputeerde van desen Staet sijn van Staden gescheyden sonder daer yet het minste te hebben uytgericht. Desen 16 Sept. 1641.

CCLXII.

Samenzwering te Lissabon. De Laat door het Parlement om raad gevraagd. Munster en Osnabrug voor den vredehandel aangewezen. Tocht van Maria de Medicis door het land. De commissarissen zijn van Stade vertrokken. Vrede tusschen Engeland en Schotland. Mededeelingen omtrent het leger, enz.

Mijn Heer.

Dese reyse, daer ick over verwondert ben, heb ick van UEd. niet gehadt, ick hebbe oock UEd. niet veel te geven. De conspiratie den 28 July te Lisbon ontdeckt, die den 4 Aug., (soo seggen verscheyde brieven uyt St. Hubes ende Lisbon die hier sijn) tegens den Conynck ende het Rijck van Portugael bij veel groote soo geestelijcke als wereltlijcke souden sijn geweest geexploiteert, toont dien Conynck alle sijne vianden buyten sijn Rijck niet en heeft, die hem nochtans, soo Catalonye wert gereduceert, niet als te veel werckx geven sullen. Van de revolte van den duc de Medina Sidonia ende andere heeren, die Sicilien, St. Lucas, Calis, Anatis ende heel Andalusia tot haer souden hebben getrocken, is hier tijdynge maer cleyn gelooff, hoewel den tweeden Ambassadeur die hier is geweest impressien voor desen heeft willen laten dat het daerop was aengeleyt. Van Massecarini gouverneur van de Baia schijnt den Conynck van Portugael hem niet genouch verseeckert te houden, hoewel sijn soon dese conspiratie geseyt wert te hebben uytgebracht, dewijle die een teecken [1]) niet seecker en gaet wie hij sal vertrouwen tot gouverneurs in sijn plaetse heeft gesonden. Indien in Engelant voortgaet, daer het Parlement schijnt toe te inclineren, de hostiliteyten van den Pals tegens Spangien in Westindie te beginnen, soo mogen de Portugeesen van die cant verlichtynge hopen, soo veel ist, dat De Laet [2]),

1) Hier is blijkbaar iets in de pen gebleven.
2) Johan de Laat, bewindhebber der Westindische Compagnie.

rerum Indicarum peritus, is versocht bij het Parlement van raet te dienen. Maer soo Vranckrijck sooveel inclinatie tot vrede heeft als het toont, soo sal Portugael veel hebben te dragen. Dese weecke is desen Staet genotificeert, als willenden den Conynck niet doen als met gemeene intelligentie, dat om te confunderen die seggen sijne Mteyt geen vrede en begeert, sijne Mteyt hadde tot accomodatie van de crone van Sweden de plaetse van handelynge, die te Ceulen eerst was geleyt, toegestaen dat tot Munster ende Osenbruch soude werden gehouden, van meenynge oock te wesen sijne gemachtychde derrewaerts te senden, begerende vanhier gelijckelijck soude werden gedaen. Oft de plaetse van Ceulen wert verandert omdat de Roine Mère daer comt ende den ijver tot vrede wert gemeent omdat het oorloge te lastich valt, ofte gesimileert om voor het toecommende jaer te ijveryger doen wapenen, speculeren die, dewelcke van opinie sijn dat mijnheer den Cardinael den vrede voor sijn authoriteyt niet dienstych en acht, hoewel sij meenen dat met de doot van den grave van Soissons geen hooft overych synde nu min swa(ric)heyt daerin maecken sal. Het geeft oock occasie van discoursen bij die seggen het tractaet tusschen Vranckrijck ende Sweden niet en is geratificeert, waeraen het haperen mach. De gedeputeerde van desen Staet, van Staden onverrichter saeken vertrocken, sijn te Bremerverden bij den biscop gepersuadeert tot Geluckstat naer den Conynck te gaen, met verseeckerynge sij daer contentement sullen becommen. Het contentement dat haer sal werden gegeven meent men daerin te bestaen, dat onder protestatie te wedersijde van yder recht onvercort, de tol voor vijff commende jaren bij den Conynck niet hoger sal worden geheven als op den voet van het jaer 1637. In Engelant is den vrede vercondycht tusschen de twee Rijcken, die geen oorloge hebben gehadt, ende Godt publyckelijck gedanckt over de goede intelligentie tusschen beyde de Cronen. Het Scotse leger is van den Engelschen bodem vertrocken ende behalven 6000 mannen int geheel gecasseert. Met de cassatie van de Engelsche was men oock besych. Het Parlement, om niet te tonen de Conynkx absentie te willen gebruycken, is gescheyden tot Alder-

heylygen ende laet hem alles aensien meer als voor desen tot ruste, daer [niet] aen is te twijfelen, soo lange de eenycheyt tusschen Engelant ende Schotlant duyrt, uyt welcker divisie den Conynck het restablissement van sijn autoriteyt moet wachten. Sijne Hoocheyt leyt tot Assene ontrent het Sas geretrencheert, daer hij apparent blijven sal tot den regen comt ende dan gaen naer den Noort-[gest] ontrent Bergen. Eenych exploict is niet te wachten, soodat alle dese costen van wagens ende scepen ter contemplatie van Vrankrijck vallen, die het subsidie wel absorberen, ende noch sal den dank cleyn sijn. De Roine Mère hout men noch dat naer Ceulen, waer men seyt den Keyser haer een logement heeft doen prepareren, gaet, maer met seer cleyne dachreysen, dat het lant almede veel costen sal, blijft tot donderdach te Gorcum, wachtende een die van Antwerpen comt, die hare versette juweelen is wesen lossen met eenych gelt bij den Conynck ende Coninginne haer daertoe gegeven. Een expressen van wegen den Conynck van Engelant met haer reysende heeft last haer overal te defrayeren, dan die costen draecht den staet. De Coninginne heeft met haer een acte, daermede den Conynck belooft haer alle jare hondertduysent gulden te sullen furneren. Van Dorsten hebben wij niet seeckers. Brieven van den 15 seggen het op een eynde gynck, den viant leverende den eenen storm naer den anderen; indien het tot den 21 heeft connen houden, soo soude ick derven seggen dat het ontset is. Hatsvelt hadde oock ombrage van het volck dat ontrent den Rhijn leyt ende schreeff aen die van Wesel ende Rhijnberck om te weten oft sij haer onder de lantgravinne souden begeven, waerop hem niet en is geantwoort. Boven de troupes die daer bijeen waren soo was uyt de compangie in de omliggende garnisoenen gelicht uyt yder thien oft vijfthien musquettiers. Van Duynkercke sijn 20 fregatten uytgelopen, daervan twee te Amsterdam sijn ingebracht. Daermede scheyde ick hier uyt ende is desen langer gevallen als ick int begin hadde gemeent. Desen 22 September 1641.

CCLXIII.

Legerbericht. Het accoord betreffende den Sont-tol is bijna gesloten. Verdere mededeelingen.

Mijn Heer.

De amnestie die UEd. heeft begeert sende ick hiernevens, voor desen seer weynich hebbende daer ick UEd. mede kan onderhouden, gelijck UEd. weet dat een leger buyten actie sijnde geen materie en geeft, ende de Duytse advisen laet ick voor andere. Van den inval die den viant tusschen den woensdach ende donderdach in een van onse ruyters-quartieren in Vlaenderen heeft gedaen met dertych compagnien paerden, achthondert vierroers, sal UEd. apparent van andere hooren, hoewel de schade die sij hebben gedaen niet veel heeft te beduyden, behalven dat de compangie van de heer Ruymen [1]), major van het regiment van den prins van Talmont, is geruineert, den ritmeester gevangen, den prins tot Bergen selffs sieck sijnde gebleven. Het quaet weder gelijck het met regen begint continuerende sal ons leger in Vlaenderen niet connen blijven, ende het jaer gaet (te) verde om (op) een ander velt plaetse te nemen. De advisen die wij tot noch toe hebben seggen het accoort nopende den tol van den Sont met den Conynck van Denemarcken genouchsaem was gesloten, maer over Noorwegen, Geluckstat ende de Weser viel noch dispuyte. Een conynxschip uyt Engelant tot Helvoet gecommen seyt men dat eenyge Engelse matrosen sijn gegaen op het schip van den Vice-Admirael die in de have lach, begerende sij de vlagge souden strijcken, waerover woorden ende gevecht tusschen de matrosen souden sijn gevallen, dan de extravagantie is te groot om gelooft te connen worden. De insolentie aen het huys van den Ambassadeur van Vranckerijck tot Londen gepleecht, waer alle de gelasen sijn uytgesmeten,

1) Rummen, kapitein der ruiterij. Vgl. *Mémoires de Fred. Henri*, p. 298.

is niet minder. De grave van Arondel, vrijdage een mijle van Nimwegen van de Roine Mere gescheyden, is hier om weder naer Engelant te gaen. Den brieff de leste-mael vermist hebbe ick nu wel ontfangen. Desen 1 Octob. 1641. UEd. oordeel nopende de handelynge wensche ick wel te weten.

CCLXIV.

Het leger blijft werkeloos. Plan op een nieuwe ambassade naar Engeland. Berichten uit Duitschland.

Mijn Heer.

Het tractaet tusschen den Conynck van Hispanien ende Denemarcken sal wederom moeten suppleren de schaer(s)-heyt van mijnen brieff, soo weynych comt mij voor, blijvende het leger buyten actie, hoewel getransporteert uyt Vlaenderen in Brabant, daer het voetvolck gesonden is in scepen voor het hooft van Bergen, maer apparent op de instantie van Vranckerijck, daerbij wert versocht het leger noch voor een tijt in velt werde gecontinueert, sal moeten worden gelant. De doot van den Cardinael Infante wil men nu verseeckeren ende dat sijne Hoocheyt overleden soude sijn den vierden van den voorleden maent. Onder de hant wert hier wederom geprepareert een besendynge naer Engelant, daertoe apparent sullen worden gebruyckt de voorgaende Ambassadeurs, die voor haer vertreck hebben belooft dat de naestvolgende maent souden worden gesonden die van het maecken van een naerder alliantie souden handelen. Het oogemerck van die dat pousseren loopt principalijck om domiductionem tewege te brengen, daer het schijnt de Engelsche soo niet toe sullen verstaen, maer die praem wat langer willen gebr(u)ycken. Met wat avantagie in sulcke gelegentheyt voor desen Staet kan werden genegotieert ende wat articulen bij Engeland niet connen voort werden gebracht

late ick UEd. considereren. Jovinianus is altijt van opinie geweest dat bij die occasie het hooftpoint ende daer in de werelt het meeste om te doen (is) bequamelijck sal connen werden geoppert, al wiert het uyt eenen anderen houck onder de hant gesuggereert. Den staet van de Geunieerde in Duytslant schijnt in geen goede pointen te sijn, ende de Keyser in het Rijck avantagie crijgende kan ick niet oordeelen dat het huys van Oostenrijck bij het oorloge veel heeft verloren, dat bij tractaet niet sal moeten worden gerestitueert. Te Regensburg, soo schrijft mij ons neeff Reige[rsbergh], meende men dat de Ambassadeurs van Engeland ende Denemarcken haer naer Weenen souden laten slepen, dat is traineren totdat de macht van de geallieerde sal wesen gebroocken, sonder dewelcke sij bij den Keyser niet considerabel sullen sijn. Ons neeff segt mij verder dat hij daer heeft gesien Smalcius, aen dat hoff gecommen met voorschrijven van den Conynck van Polen, daer hij seyde alreede meer recompensie te hebben gevonden als geduyrende den tijt van de regence in Sweden. Deselven Smalcius maeckt professie van de catholycke religie ende schreeff UEd. toe het subject van sijn disgracie. Desen 7 October 1641.

CCLXV.

Staat van de onderhandelingen met Denemarken. Berichten uit Duitschland en betreffende het Staatsche leger.

Mijn Heer.

Wij en hebben nu niet als de aencomste van de affgesonden van Geluckstat, die op morgen haer rapport eerst sullen doen, dat lopen sal, naer ick ben prealabelijck onderricht, op de conclusie van een tractaet over den tol in de Sont op den voet van het jaer 1637 voor vijff jaren ende voor Noorwegen, daer noyt eene seeckere lijste is

geweest, in conformité als voor eenyge jaren is betaelt, waervan den Conynck eerstdaechs een lijste uytgeven sal, sulckx soowel gedaen deshalven oft niet gedaen en ware, alsoo, nyet seeckers sijnde gearresteert, de moderatie op de discretie van den Conynck aencommen moet, die apparent niet te groot wesen en sal. Den tol op de Elve ende Weser is niet gemodereert maer heeft den Conynck deshalven ende om een nader alliantie met desen Staet te sluyten belooft eerstdaechs sijne Ambassadeurs te senden naer den Hage, daertoe men gelooft sijne Mteyt ernstych te wesen gedisponeert, voorsiende dat de gepasseerde proceduyren in tijden ende wijlen tegens hem selffs ofte tegens sijne successeurs ende erven, dese landen in vrede commende, resentiment soude connen causeren, dat sijne Mteyt oordeelt dienstych te wesen te voorcommen. De troupes van den Conynck begroot men op negenduysent man, die sijn Mteyt soo nu soo dan vermindert ende vermeerdert, sijnde het oogemerck daermede niet alleen Pimenborg te conserveren, Hamburg te quellen, maer Holsteijn van inlegerynge van de keyserse ende Sweetse te bevrijden. Naer sijne Mteyt jegens de onse hem heeft gehouden soo en is sijne intentie niet sijnen Ambassadeur naer Sweden te laten slepen. Voor accommodatie tusschen den Keyser ende Lunenburch heeft men grote vrese, Picolomini doende groote presentatien nevens de restitutie van Wolfenbuttel ende de Lunenburchse, geen contentement nemende dat de Sweetse de plaetsen, die sij in haer lant inhebben, selffs willen met haer eygen garnisoen bewaren, daervan de Sweetse meenen met geen seeckerheyt te connen scheyden om te restitueren aen diegenen daer sij door vreese als weldaden meerder vasticheyt bij meenen te vinden. Ondertusschen fluctueren de Sweetse saecken mits de lange absentie van den generael ende het miscontentement van hare militie, die nevens hare geallieerde die alle gelt ontfangen militerende alleen blijven onbetaelt. Den generael is oock difficyl sonder goeden vooraet van gelt hem bij het leger te vervougen, waertoe wel vijf, sesmael hondertduysent guldens tot Hamburch in vooraet leggen, maer een cleyne somme naer hij oordeelt om soo veel soo lang onbetaelden volck

contentement mede te geven. Van de wedercomste van sijne Hoocheyt in den Hage is geen seeckerheyt, hoewel opinie dat wel dese weecke mochte sijn, alsoo veele siecke sijn in het leger die dagelijckx vermeerderen door het sockelen ende ongemack, ende wert het leger gecontinueert alleen om Vranckrijck contentement te geven, hetwelcke den Staet hoge comt te costen. Uyt oosten nochten westen hebben wij niet. De Oostindische actien sijn met het verloop van den handel in Japan gevallen van vijffhondert ende vijff tot vierhondert ende thien. Desen 14 October 1641.

CCLXVI.

Binnen- en buitenlandsche berichten. Gerucht dat tegen De Groot „yet wert gemachineert."

Mijn Heer.

De guarde van sijne Hoocheyt arriveerde gisteravont in den Hage, sijnde het leger door de menychte van siecken genootsaeckt geweest te scheyden. Op de Engelsche ambassade is noch niet gedisponeert. De Coninginne van Bohemen hout de verlossynge van prins Robbert seecker ende kan wel wesen dat sooverre contentement gegeven is aen den Ambassadeur van Engelant om hem vorder te doen hopen ende hem alsoo te slepen naer Weenen, daer men seecker hout dat sijne Extie gaet om over de saecken van den Pals te handelen. Den Conynck van Engelant wiert nooh opgehouden in Schotlant, daer het Parlement geen contentement en nam in de directeurs bij den Conynck genomineert om int affwesen van den Conynck sijne saecken in dat Rijck waer te nemen, sijnde de Schotten ende Engelsche nu niet verder gewent den Conynck te gehoorsamen als hij hem confirmeert in sijne commandementen naer hare intentien ende humeuren. Die de kerkelijke veranderynge voorhebben rusten in Engelant

noch niet. In Schotlant heeft den Conynck de geestelijcke sooverre ingevolcht, dat niet alleen alle de biscoppen sijn geremoveert maer oock, volgens het gebruyck soo sij seyden sedert de reformatie bij hare conyngen gepleecht, een capittel naer de maeltijt heeft doen lesen ende een psalm doen syngen. Lesle wert gedestineert generael van der Pals leger, waertoe men meent het Parlament wederom vergaderende gelt sal verschaffen. Monsieur d'Avaux verseeckert de goede intelligentie tusschen de Sweden, Hessische ende Lunenburchse, ende was Mortainge colonnel bij de Sweetse officieren affgesonden van Hamburg vertrocken met vijffhondertduysent rijxdaelders ende goet contentement. Tortenston was aen de Elve gearriveert, die drieduysent van de nieuwe troupes naer Stathaus hadde gesonden. Picolomini, niet connende in het lant van Brunswijck subsisteren, hadde sijne winterquartieren in Bohemen doen maecken. Dat is soo veel als aengaet het publyck, waerbij ick moet vougen voor UEd. particulier dat den persoon, die mij de eerste advertentie heeft gegeven van de communicatie van Felix brieven bij Aelianus gedaen, mij in confidentie heeft gewaerschout dat tegens Felix yet wert gemachineert, ende sooveel hij heeft gehoort, die seer nauw weet watter omgaet, soude de meenynge wesen den man uyt Engelant te brengen ontrent Felix, gelijck Aelianus hier was gecommen ontrent Valerius, ende den soon te stellen in Engelant in de vaders plaetse. Hetgene vorder verneemt heeft belooft mij mede te communiceren. Van niemant anders is mij totnochtoe daer niet van voorgecommen. Soo UEd. oordeelt bij Jovinianus yet dient gedaen ofte yet nader te werden vernomen sal op alle occasien vigileren. Het sal goet wesen op alles te blijven voordacht ende dat ick weet wat tale ick met die man, die mij verseeckert soo veel hem is bekent Felix daer hij is contentement geeft, sal moeten houden. Desen 22 October 1641.

CCLXVII.

Berichten. Praatjes omtrent Spiering uitgestrooid. Geruchten betreffende De Groot.

Mijn Heer.

Sijne Hoocheyt arriveerde voorleden woensdach in den Hage, wert geincommodeert van het flerecijn. De soldadesque was nodych in de garnisoenen, seer gequelt met sieckten. Uyt Engelant ende Scotlant horen wij meer dreygementen tegens den Keyser als preparaten om deselve te executeren. Het Parlament van Engelant sage desen Staet garen geengageert tot de restitutie van den Pals, off daertoe bij alliantie obligatie sal werden gegeven twijfelen luyden van staet. Den hertoch van Nieuburch heeft sijn soon gesonden aen het hoff van de Keyser om te vervolgen de neutraliteyt van de landen van Gulick ende Cleeff. Milander is gegaen in sijn geselschap, die men hout dat gemaeckt sal werden grave van het Rijck ende daermede de partij van den Keyser aennemen. Uyt het hoff van den Keyser gaet den prins van Nieuburch naer Pruyssen om de princesse van Brandenburch te versoucken. Wie den heer Spierynk een charité schuldych is geweest weet men niet, maer soo daer yemant is hij heeft hem wel betaelt, uytstroyende onder de gemeente dat hij grote quantiteyt van boter hadde doen opcopen ende onder pretext van te senden naer Portugael die hadde gescheept op Dunkercken, alwaer bij den Admirael was aengehaelt. Dit verdichsel, want daervoor houde ick het, heeft gerencontreert een tijt dat de boter seer in prijs is gesteygert, waerdoor alteratie is geraeckt onder het volck, niet alleen in Hollant maer in alle provintien met die advysen werdende onderhouden, ende is dat soo verde gelopen dat woensdach voorleden, sijne Hoocheyt werdende verwacht, Spierynck is commen rijden van sijne wonynge ende passerende de schutters is naergeroupen met dreygementen: Wener buttercoper ende meer injurien, eenyge hare musquetten lossende met loos cruyt in sijne coetse, beclagende sij geen cogels en hadden, ende heeft

dat Spirynck niet sonder reden oorsaecke gegeven sijn huys, dat gedreycht wiert met [rechersynge] ende plunderynge, met volck te doen bewaren ende remedie te vorderen, soodat gedaen is een publicatie om de gemeente te desabuseren ende te stellen vijftych guldens premie voor dien den autheur van het eerste geroup soude weten aen te wijsen. Nu haelt men op dat hij eerst hier het broot dier heeft gemaeckt ende nu de butter. Andere gloseren ende seggen dit gerucht mystice is te verstaen ende de boter dier maekt omdat hij die gebruyckt om de regeerders de handen te smeren. Die en rencontreren niet qualijck, mogelijck beter, die voor reden geven dat hij veel boter heeft doen copen (om) in Sweden te verschencken, want binnen ende buyten dat Rijck maintineert hij sijn selven, soo veele meenen, met presenten quae placant homines et deos. Tegens Felix wert meer ende meer gemompelt ende seyt men dat ten tijde Camerarius sijn affscheyt is gegeven hem mede notificatie daertoe streckende is gedaen. Andere brengen uyt het hoff van Denemarcken dat daer advysen waren, dat men in het hoff van Sweden miscontentemenen hadde over eenyge uytgegeven schriften, maer dat den heer Kanselier alles ten besten socht te schicken. Alle die geruchten sijn quade voorboden, die ick voorsien dat seer sullen ende connen werden gevoet. Daermede scheyde ick daervan, hetwelck ick int geheel soude hebben gepasseert, gelijck ick veel van die materie passere, indien UEd. sulkx niet dienstych ware geweten om te sien hoe daerin te versien. Den Cardinael [lacht] hier [over] weder. Van oosten, westen noch Portugael hebben wij geen tijdyngen als dat die de scepen voor Portugael hier hebben verhuyrt slechte equipagie hebben gegeven. Desen 29 October 1641.

CCLXVIII.

Over Spiering. Buitenlandsche berichten.

Mijn Heer.

Om Spierynck te subleveren van de quade impressien, die niet alleen in de gemoederen van den gemeenen man maer oock van de regierders van de steden plaetse hebben gevonden, hebben op het versouck van de Staten Generael de Gecommitteerde Raden nevens de poincten van beschrijvynge de vroetschappen onderrecht het uytstroisel van opcoopen ende versenden van boter te wesen verdicht, naerdat sij te voren, gelijck sij mede adviseren, den Admirael, die geseyt wert de boter te hebben aengehaelt, daerop hadden gehoort. Dat sal hem wel commen, die hem vrij verseth heeft gevonden. Den Conynck van Denemarcken seyt men ons dat sijn Ambassadeur naer Weenen niet wil sal laten gaen ende daerom hem heeft gerevoceert, seggende voorgegeven dat die saecke in het bijwesen van de churfursten ofte hare gesanten op den rijxdag, die nu is gescheyden, moste affgehandelt werden. Den gemelten Conynck gelooft men omme begint te sien naer den Keyser ende niet garen hadde de Sweetse troupen de Elve mosten passeren, uyt vrese dat de keyserse volgende sijne M^teyt^ in Pimenborg ende elders souden hinderlijck sijn. Op de reyse van Milander naer den Keyser vallen speculatien. Het vertreck van den heer van Heenvliet naer Engelant blijft gearresteert. De ambassade sleept noch, het dessein van Engelant schijnt desen Staet tot de restitutie van den Pals te engageren, oock te spreecken van vereenynge van Oost- of Westindische Compangien, alle ondienstych. Men wil dat men gelooft dat Engelant de geunieerde princen wil encourageren met beloften ende toeseggynge van secours, dat wel tijdelijck dient gedaen. Monsieur de Choisy, hier passerende, heeft seer goet getuygenisse gegeven van de goede qualiteyten ende comportementen van uwen joncksten soon. Dit is al dat ick met mijn subyt vertreck uyt den Hage van desen kan adviseren. Desen 3 Nov. 1641.

CCLXIX.

Gelukwensch. Krijgsbewegingen. Berichten uit Engeland. Varia.

Mijn Heer.

Hoe ick langer leve, hoe ick beter als een christen leere verstaen hetgene ick eerst van een heyden hebbe gehoort: Permittes ipsis expendere numinibus quid conveniat nobis rebusque sit utile nostris, met al hetwelcke daervoor ende naer gaet. Ende darom, in plaetse van desen volgens een oude gewoonte aen te vangen met een toewenschynge van voorspoet, sal ick Godt bidden dat ons geven dat salych is, fortem animum et mortis terrore carentem daerbij vougen, hetwelcke mede veel schilt van het oud gebruyck. Een versouck daer ick mede soude sijn gebetert ende UEd. niet beschadycht dat is dat ick voortaen het geluck mach genieten van mijne Neerlantse brieven met UEd. Latijnsche te verwisselen, waertoe ick sonderlynge genegen ben om te beter mij wederom in den train van Latijn te schrijven te stellen. Uwe Ed. soude mogen dencken dat dit Diomedis et Glauci permutatio soude wesen, indien UEd. niet gewent en ware altijt aen de mangelynge, hoe UEd. die selve oock doet, te verliesen. Daermede comme ick tot het publyck, hetwelcke ons meer materie prepareert als geeft, want de Wymarse troupes tot noch toe den Rhijn niet en sijn gepasseert, verhindert ten deele door het hoge water, hetwelcke soo verre debordeert dat het te Wesel staet op de marckt, ten deele door de trage inbrengynge van de resolutie van Hollant, die men partitim door de steden is wesen halen, ende veele sijn hier swaerhooftdych de macht van Duytslant soo naer op de frontieren te trecken. Evenwel is de ordre nu gegeven, ende hoewel de resolutie van Hollant noch niet is verclaert sal het volck met ponten werden overgeseth. Nu delibereert men mede van seventych compangien, die uyt de Franse penyngen hier te lande werden onderhouden, daerbij te vougen, ende daer sal het op lopen; maer oft bij forme van leenynge gelijck

sijn Hoocheyt garen sage, ofte absolutelijck, daer de provintien om daervan ontlast te blijven toe inclineren, is noch niet seecker. Hetgene meest wert geapprehendeert is dat de keyserse ende Spaense dit werck voorsiende sulcken ordre daertegens sullen hebben gestelt, dat hetgene tevorens sonder tegenstant nu met force ende swar(i)cheyt uyt te voeren is. Coigneux [1]), die alleen versouckt intercessie van desen Staet bij den Conynck tot onderhout van de Roine Mère tot sulcken plaetse als Sijne Majesteyt goet vinden sal, gaet met deselve bootschap naer Engelant, waer het Parlement hem vrij vint verlegen met de rebellie van Ierlant, die noch dagelijckx toeneempt. Twee zeesteden ende havenen, daeronder een genaemt Waterfort, hebben sij vermeestert ende verbinden haer met eede te leven ende te sterven voor het Rhooms Catholijck gelooff. De noo(r)tse provincien in Engelant tonen dat de Catholijcke van hare quartieren mede sijn te vreesen, ende veele hebben opinie dat de Ieren, die in haren eedt seggen voor de gerechtycheyden ende praeminentien van haren wettelijcken Conynck de wapenen te dragen, uyt Engelant werden gestijfft, in welck gevoelen sij des te meer werden versterckt doordien, den Conynck bij het Parlement versocht sijnde om ordre tegens die rebellie te stellen, den Conynck gealtereert haer voorwierp wat sij haer hadden te bemoyen met saecken die sijne Mteyt raeckten. Doch sedert is sijne Mteyt met communicatie van het Parlement daerin gegaen. Ondertusschen openbaert hem dat den Conynck grote sequela vint in het Leegehuys, daer sijne Mteyt de habylste met officien ende beneficien treckt, die niet meer cracht hebben in dat Rijck als sij over eenyge jaren hier hebben gehadt ende noch tonen, soodat grote apparentie is dat sijne Mteyt metter tijt meester van het spel werden sal ende naer te vreesen is met voordeel van de Spaensgesinde. Vaen, een wel geaffectionneert minister in dat Rijck voor desen Staet ende wiens hulpe in 't beleyt van het huwelijck seer is gebruyckt, is van sijne charges verlaten, oock sijnen outsten soon die veel heeft

1) Jacques Coigney, kanselier voor Gaston van Orleans.

gecontribueert tot de dood van den grave van Straffort, aen wiens soon den Conynck alle de goederen van den vader, graeffschap ende ander digniteyten heeft gerestitueert. Van het gevecht tusschen de Spaense ende de onse hebben wij geen ander particulariteyten als dat sij sonder voordeel op den anderen sijn gescheyden. De Portugeese werden beleth door contrarie wint, die haer hielt in een bare (soo noemen sij dat) daer sij in lagen, haer met de onse te vougen; sedert doet men ons geloven bij de onse gecomen sijnde sijn gegaen om de Spaense te besoucken. De Standen van Oostvrieslant sijn noch niet aengecommen ende wert de vergaderynge van Hollant wederom op morgen hier verwacht. Desen 6 Januari 1642.

CCLXX.

Over het boek van De Groot. Staat van zaken in Engeland. Overwinning op de kust van Genua. Binnenlandsche berichten.

Mijn Heer.

Studium pacis et concordiae christianorum sal een christensiele noyt improberen [1]), maer veele is leet dat UEd. sonder hope van vrucht sooveel haets ende werckx op heeft willen nemen. Hetgene den meesten aenstoot geeft is den appendix, daerin sij oordeelen UEd. door offensie tegens Marais hem vorder heeft laten vervoeren als ter materie nodych was. Marais [2]) is besych, Salmasius soo men mij seyt prepareert hem om met sijn werck dat

---

1) Naar aanleiding van De Groot's geschrift *Via ad pacem ecclesiasticam*. Vgl. Brandt en Cattenburgh a w., dl. II, blz. 319 vv. en *Bibliotheca Grotiana*, p. 46.

2) Sam. Desmarets gaf in dit jaar tegen De Groot zijn *Concordia discors* in het licht.

met De primatu Papae werdt gedruckt [1]) te destrueren hetgene UEd. die materie raeckende heeft getracteert, soodat UEd. alle handen ende verstanden heeft te wachten. Ende wie sal geloven dat het Pausdom hetgene UEd. selffs oordeelt nodych gecorrigeert sal corrigeren? De reformatie, 't is waer, heeft veel onheylen met haer gesleept, maer sonder die waertoe ware de christenreligie niet vervallen? Dewijle die de kercke in de kercke wilden reformeren onder de kercke wierden verdruckt, ende sonder eenyge buyten de kercke wij en hadden het licht niet dat nu wert gesien. Maer alle die dyngen weet UEd. beter. In Engelant is men van nieuws tegens de biscoppen gaende. Een remonstrantie wel vijfthien, sesthien vellen groot, bij het Lagehuys alleene aen den Conynck overgegeven om te tonen sij niet te vergeeffs dus lange sijn vergadert geweest, daer sij mede onder het volck wierden beschuldycht, toont sij den Aertsbiscop noch niet hebben vergeten ende is de opinie hier sijn Eerwaerdicheyt alleen wert bewaert tot sij de kercke naer haer fantasie hebben geformeert. Ick kan niet sien, dat het Rijck t' eynde is van sijn swaricheyt. Dat de Iren de Coninginne houden voor hare patronesse vermeerdert de ombrage van het Parlement ende den Conynck toont opentlijck hem naer het Parlement niet te vougen. Die den staet ende humeuren van Engelant kennen speculeren uyt het avanceren van Nicol tot het secretarisampt, den grave van Briston tot het groot-tresorierschap, den Conynck sijn ooge heeft om door de ministres, bij den grave van Bucquingam gebruyck(t), die maximes daermede hij hem heeft gemaintineert in te brengen, waeruyt sij besluyten dat Northomberlant, Hollant, Gorijn [2]) ende andere hovelyngen mede pericliteren van hare bedienyngen. De seeckere tijdynge die wij hier uyt Africa hebben sal UEd. sien uyt de bijgaende gedruckte courante. De Westindische compangie estimeert die victorie seer groot, alsoo den handel van

---

1) Cl. Salmasii *librorum de primatu Papae pars prima* zag eerst in 1645 te Leiden het licht.

2) Georg Goring.

Brasyl sonder de swarte uyt die quartiere niet en can werden gedreven, ende soo den Conynck van Spaengien door de coni(n)gen daerontrent geen ander haven opent sal hem in de minen van Westindien vinden verlegen door het derven van de negroes. Den gemelten Houtebeen was voort naer sint Tomé ende Lichthart naer Rio de la [Plata]. De ridderschap is dese winter versterckt met den heer van Schagen [1]), heer van Noortwijck-Wimmenum, ende Spijck [2]), ende comt in de plaetse van den heer van Somelsdijck in de Staten-Generael den heer van Mathenesse [3]), een seer cordaet edelman. De graeff van Oostvrieslant [4]) is vertrocken ende de Stenden sijn aengecommen. In het handel vallen consideratien op de omslagen hoe die sullen werden gedaen, soo om het leggen van de forten, onderhouden van het garnisoen ende tot het losen van de Hessen, ende hetgene meest weecht: wie het commandement over de garnisoenen (ende het) geven van patenten sal hebben. Tot continuatie van het subsidie van Vranckerijck was commissie gegeven aen den heer van Oosterwijck, dan Vranckrijck beter vindende daervan hier wert gesproocken heeft aen den Ambassadeur de La Tuillerie [5]) daer ordre toe geven. Aen de continuatie maek(t) men geen swaricheyt, maer met conditien die obligeren souden tijdelijck in 't velt te commen, belegeryngen voor te nemen ende continueren van de extraordinaire troupes, die Hollant garen van nu aff sage dat gevoucht werden bij de Wijmarse, ende andere alleen goet vinden deselve te leenen. De gemelte Wijmarse sijn tot noch toe den Rhijn niet gepasseert ende meenen eenyge beswaerlijck passeren sullen, tensij Lamboy mede door de hoge wateren van de

---

1) Jhr. Willem van Schagen, heer van Schagen, Barsingerhorn, enz. was bij het overlijden van zijn vader in 1639 met de heerlijkheid beleend.

2) Jhr. Cornelis van Aerssen, ritmeester, ridder van de orde van St. Michiel, zoon van François van Aerssen, was in 1628 beleend met de heerlijkheid Spijck.

3) Joan van Mathenesse.

4) Enno Lodewijk.

5) Gaspard Cognet de La Thuillerie.

Mase opgehouden is. Vranckrijck sal clagen dat negen dagen met delibereren sijn verloren ende de ander provintien die sullen de schult werpen op Hollant. Ondertusschen is de nabuyren offensie gegeven. Desen 13 Jahuari 1642.

Indien Consultatio Cassandri [1]) ende yet anders van dien autheur gelijcke materie raekende daer is te becommen, wilde wel een exemplaer hebben.

CCLXXI.

Broederlijke terechtwijzing. Brasiliaansche tijdingen. Dood van Fr. van Aerssen. Verdere berichten.

Mijn Heer.

Het is mij leet dat UEd. oorsaecke meent te hebben liever alle andere als UEd. best geaffectionneerste vrienden UEd. concepten te communiceren, want sodanygen sijn het die sonder ander interest als het uwe van herten wenschen dat de reputatie, die de Annotationes in novum testamentum bij alle menschen souden hebben gegeven, door eenyge cleyne tractaetiens selffs bij die UEd. veel goets willen niet en ware geoffusqueert ende bij andere in grote calumnien verandert. Meent UEd. dat sij de kennisse die sij daervan hebben bij haer behoorde te blijven, wat soude UEd. daermede sijn gebaet dat daer alle de werelt spreeckt sij bij UEd. stilswegen ende niet wel onderricht werdende te onbequamer waren om de affgunstyge te confunderen, de gunstyge contentement te doen? Ander oogemerck hebben sij niet die de consideratien van andere communiceren; hare intentien anders wordende geduyt sullen wel doen op een ander tijt sulckx

---

1) Het geschrift van G. Cassander, naar aanleiding waarvan De Groot zijn boek had geschreven.

te mijden. Wij hebben hier nu confirmatie van graeff Maurits van het veroveren van St Paul, die de stat seer sterck, de victorie seer groot maeckt. Twee nieuwe forten werden daer gebout tot besetten van dewelcke nevens de stadt ende ander forten nodych sal sijn vijfthien hondert man. Dan sal naer de calculatie die de directeurs maecken boven de lasten van het garnisoen, die men reeckent te monteren op 22000 tonnen gouts, noch overschieten 44 tonnen, alsoo sij seggen door tollen ende profijten met handel van slaven te winnen is 66 tonnen gouts jaerlickx, vrij op het ruympste soo ick meen gereeckent, dat is elcke slaeff tot 16 Spaense matten tot nu toe daer ingecocht ende vercocht tot soo hogen prijs als sij nu ter tijt in Brasyl commen te costen, hetwelck een prijs is die de winste van de ingenios absorbeerdt. Bovendien souden sij haer wel connen abuseren indien, gelijck men sal soecken te practiseren, die negotie bij de Spaense op een ander haven werde gediverteert, consequentelijck den tol 28 guldens voor ider hooft gemist. Met het voordeel dat de Spaense scepen op de onse hebben gehadt hebben sij die avantagie van Tercera, een seer considerabel eylant, te sullen secoureren, alwaer sij naer toe sijn. Sedert sijn de Portugesen bij de onse gevoucht maer oock daertegens de Spaense versterckt met X scepen, soodat sij meester blijven. Beter opinie van de Portugeese saecken heeft men hier niet als men daer doet, overmits de armoede van de ingesetenen ende het weynych vigeur dat, terwijle de Spaense elders werden gedistraheert, bij den Conynck wert getoont. Uyt Engelant sijn met desen ordinaris geen brieven gecommen. In dat rijck sal het sonder confusie niet afflopen. Sijn Hoocheyt geeft niet meer te huwelijk als hondertduysent guldens ende voor douarie sal de princesse hebben de bailluage van Emden, waer een architect met den graeff henen is om een schoon huys te doen bouwen. Coigneux, hetwelck de Franse ministers niet garen sien, blijft noch hier. Naer de Wymarsse ende Hessische den derthienden deser te Wesel over de brugge sijn gepasseert hebben wij geen tijdynge als dat sij Ordyngen, een verlaten plaetse, sijn gepasseert. Kempen hebben sij laten liggen ende marcheerden soo men seyt

naer Nuyts. Lamboy was voor haer daer al aengecomen, Hatsvelt was voor de hant, sonder grote tegenstant sullen [daer] geen quartieren vinden. Twee partijen van de Gelder bij haer geattrapeert hebben sij alle, behalven van elcke troupe een om de bootschap te brengen, dootgeslagen, gevende de keyserse die daer bij waren quartier. Somersdijck naer een seer pinelijcke sieckte, verswerynge van nieren, ulceratien in de blase, in thien dagen geen water hebbende geloost als door een Καθητερ heeft geagoniseert van tusschen den maendach ende dynxdach met groten ziek- ende flauten tot des vrijdachs naer den middach, wanneer hij is overleden. In al sijn sieckte heeft getoont grote patientie ende lanckmoedicheyt seyt den predicant tot verwonderynge toe. Een ander heeft mij willen doen geloven dat gevraecht sijnde oft hij hem nergens ongerust in vont ende namentlijck van het jaer 1618 geseyt soude hebben dat hij dat hadde gedaen tot voorstant van lant ende kercken, waerop Jovinianus antwoorde dat dit antwoorde, indien deselve soo hadde gedaen, hem suspect maeckte de bekeerynge daer andere van spraecken. De doot wert bij weynyge beclacht. Desen 20 Jann. 1642.

Den major Copus van Wesel schrijft aen de Staten Generael ende den Raet van Staten van den 18 deser dat daer binnen was gecommen een partije van 120 man, die in het stift van Ceulen hadden ontmoet een lieutenant van Lamboys troupen, die gevlucht quam ende seyde Lamboy was geslagen, drieduysent waren op de plaetse gebleven, negen stucken geschut ende alle de bagagie becommen. Wetende seecker die brieven hier sijn hebbe ick UEd. den inhout willen mededeelen, hoewel ick die tijdynge selffs niet en gelove, niet apparent (sijnde) Lamboy sonder Hatsveld yet sal hazarderen ende die lieutenant alleen de vlucht daeruyt niet soude hebben genomen.

CCLXXII.

De oorlog in Duitschland. Buitenlandsche berichten. Rivet schrijft tegen De Groot. Amsterdam wordt uitgelegd.

Mijn Heer.

De inleydynge van desen sal wesen een bedanckynge dat UEd. soo liberalijck mij heeft geconsenteert het versouck, dat ick tot soo ongelijcken mangelynge van brieven hebbe gedaen, wenschende hetgene UEd. dagelijckx in die materie te cort comt in eenyge andere daer UEd. mede soude sijn gedient te vergelden. De defaute van Lamboy is ons sedert geconfirmeert, veel breeder als de eerste tijdynge ons boodschapte. De attaque geschieden ontrent Hulst den 17 deser ontrent den middach, Lamboy liggende in sij(n) avantagie, hebbende rontom sijn leger een lantweer gebordeert met 600, ander seggen duysent dragonders. Naer het gevecht van drie uyren is de victorie gebleven aen de Wijmersse. Thien collonels te voet, vier te paerd sijn gevangen, boven den generael Lamb(o)y ende Mercy; meest de cappitainen van Lamboy sijn gebleven ende wel 3000 segt men ons van de soldaten op de plaetse gebleven, niet minder gevangen. Hatsvelt, die gecommen was over de Moesel om hem met Lamboy te conjugeren, hadden den churfurst garen gesien dat hem hadde gehouden tusschen Ceulen ende Nuyts, daer hij bereyt toe was, mits beyde steden hem open staen souden, waerop difficulteyt vallende ende hem niet seecker houdende onder Ceulen is geretireert naer de Mosel, ende schrijft monsieur de Waly van den 20 deser dat het Franse leger gynck om hem te soucken, waer hij oock soude wesen te vinden. In het heele lant is groot vluchten, grote verslagentheyt. Den churfurst, die men meende te Ceulen soude commen, is gegaen naer Hermesteyn, heeft al sijn hope op nieuw secours, waertoe men seyt souden commen 2000 paerden, duysent voetknechten van den hertoch van Lottryngen. Men segt oock dat seventych compangien uyt Nederlant den Dimmer al waren gepasseert, marcherende naer boven, die brengen een convoy

naer de plaetsen op de Maes; men meent oock sij hoger sullen gaen indien voordeel connen doen, beter voor den Staet wesende dat volck nu te besoucken als tegens den somer van haer, soo sij daer connen nestelen, besocht te worden. Daertegens is wederom ordre aen de ruyterie van desen Staet gegeven om haer gereet tehouden. Ondertusschen wert beleyt wie naer de handelynge tot Munster sullen werden gesonden, daer men veel vruchts van verwacht, omdat men gelooft den Keyser tot vrede genegen is. Maer in dese gelegentheyt van saecken soude Spaengien met geen avantagie connen handelen ende den noot, tenware uyt vreese van sijn Indische vlote, perst hem noch niet om met desavantagie yet te doen. UEd. consideratien wensche ick hierover te connen weten ende waer Portugael hem vinden sal soo Vranckerijck, Sweden ende desen Staet haer het oorloge ontrecken, sijnde in dat Rijck noch ordre noch middelen om tegens Spaengie te bestaen. Die van daer commen onder andere den Admirael Gijsels [1]), die van den Conynck gelicentieert met de vlote thuys is gecommen, segt daer geen gelt om en gaet ende het volck van oorloge qualijck wert betaelt. Over het verlies van sint Paul was daer groote ontsteltenisse tegens de Nederlanders. Den gouverneur van die plaetse hadde adverten(tie) van gesloten handelynge ende Hautebeen geen. Maer den gouverneur van St Paul, sonder de onse kennisse daervan te doen, heeft hem in defentie gestelt, op de onse geschoten ende daechs naer hij vermeestert was eerst kenbaer gemaekt het verdrach tusschen de Portugesen ende desen Staet. Het verlies van die plaetse wert in Portugael hooch gewogen, daerdoor hadden sij de slaven tot de ingenios nodych in hare macht, die de onse soo dier souden hebben commen te staen, dat met de suyckeren weynych profijt soude hebben geweest te doen. Tegens het voorjaer, wanneer reeckenynge wert gemaekt dat de silvervlote eerst commen sal, versouckt den Conynck de scepen haer wederom daer souden vinden ende is de meenynge oock van desen Staet die derrewaerts tegens

1) Arnold Gijsels.

dien tijt te senden. Hoe het met Tercera sal gaen weet men niet, sijnde de Spaense eerst doch met ses, seven scepen daer naer toe, de Portugesen sijn met 16 oft 17 scepen daernaer gevolcht. Tusschen de Baia ende de onse was op de tijdynge van Portugal met goede correspondentie gegaen, maer de onse, hebbende verstaen dat hetgene wert verovert eer de notificatie was gedaen bij de overwinners soude blijven, hebben wederom hostiliteyt begonnen; al materie om de onderdanen van den nieuwen Conynck weynych contentement te doen nemen van sijn regierynge, siende haere schaden, die haer uyt desperatie tot desen resolutie hebben gebracht, noch niet op en houden. De advisen uyt Engelant, die ons hadden grote swarycheden doen apprehenderen door de gevanckenisse van twaelff biscoppen, daervan thien in den Tour, twee tot de Black Root .....[1]) het beschuldygen van den Conynck aen eenyge als criminels de lèse Majesté, die sijne Mteyt wilde hebben verseeckert, de aenbiedynge van drie, vierhondert chrijsoversten, die als volontairesen haeren dienst aen sijne Mteyt waren commen presenteren ende bij den Conynck aengenomen, verwisselynge van de plaetse van het Parlement, dat nu binnen Londen vergaderde, daer alle wynckels werden gehouden gesloten: geven ons nu wederom de vreucht dat alles daer staet in goede termen, dat ick seer qualijck aennemen kan, alsoo alle teyckenen tot noch toe tot extremiteyten lopen. Het protest van de biscoppen, niet sonder considerabele redenen naer mij dunckt ingestelt, was een indirect dissolutie van het Parlement, dat sonder nulliteyt niet concluderen en conde. Den principaelsten raet van den Conynck meent men nu is geweest de biscop van Lincol, lest gemaekt Aersbiscop van Jorick, den grave van [Bristom] ende milord Derby sijn soon, gedestineerde Ambassadeur in Vranckerijck, ende den Conynck, nu eenyge tijt hebbende getoont meer vigeur als te voren, doet geloven eenygen rugge moet weten, die in Engelant soude connen werden gevónden soo de Parlamentarise uyt Schotlant geen hulpe

---

1) Afgescheurd.

hadden te verwachten. Amsterdam sent (*sic*) sijne palen uyt aen de sijde van het Ye, daer de stat wert vergroot, sijnde de huysen daer soo schaers dat om gelt qualijck wonyngen sijn te becommen. Dat is sooveel het publyck raeckt. Van ons particulier hebbe ick te seggen dat Aelianus weeckelijck communicatie geeft van Felix brieven aen Cats. Rivet wert geseyt yet te schrijven op de Annotationes ad Cassandrum [1]) ende hier aen veele visie te doen van een recit bij sijn broeder [meester] tot Jacttebouch ingestelt van een samenspraeke met een Jesuit père Aubertijn over een vereenynge gehouden. Jovinianus heeft mij belooft te sien off hij copie van dien brieff crijgen kan, die hij seyt Felix dan te sullen tonen. Waermede ick blijve

Uwe Ed. geaffectionneerden ende dienstwillygen etc.

Desen 27 Januari 1642.

CCLXXIII.

Over het boek van De Groot. Den staatkundigen toestand van Portugal en Engeland.

Mijn Heer.

Dat gelijck de fonteinen in hare source, de kercke in hare beginselen, wanneer onsen Salychmaecker ende sijn Apostelen die eerst hebben geformeert, suyverst is geweest hebbe ick noyt getwijfelt ende ben mede van opinie dat die suyverheyt, voor sooveel Godes woort bij deselve Apostelen ons naergelaten door verscheydenheyt van interpretatien duyster wert gemaeckt, seeckerst is te vinden bij de leeraers, die de Apostelen naest hebben

---

1) *Examen animadversionum H. Grotii pro suis notis ad Consultationem G. Cassandri*, L. B. 1642.

gevolcht, wanneer noch wereltse insichten van eere ofte profijt, de kercke onder het cruys sijnde, den christenen van den wech der salycheyt niet en hebben geleyt; dat oock de eenycheyt onder de christenen, soude die worden gevonden, revocando omnia ad sua principia, gelijck onse Heer ons d'abuysen heeft leeren corrigeren, is te soucken, alsoo cerebrina cujusque opinio de eene tegens de ander niet en kan gelden ende de hooffden van partijen de passagien meer tot voordeel als naer waerheyt uyt hebben geleyt. Waeromme ick noyt van soo verkeerden oordeel ben geweest dat ick soude improberen den ijver van degene, die tot eenycheyt trachtende consensum veteris ecclesiae aenwijsen, veel min dat ick mij soude willen toemeeten te onderscheyden waerin dat die de rechte meenynge van de outheyt wel ofte qualijck soude assequeren, hetwelcke sonder een groot studium ende kennisse van al wat in de eerste tijden is geschreven niemant mach aennemen, ende ick in UEd. schriften, daervan ick capabel soude connen wesen van te oordeelen, die ick meer als yemant met een singulier profijt ende seer groot vermaeck hebbe gelesen, altijt grote soliditeyt hebbe gevonden ende sulckx fide implicita van andere grote opinie hebbe. Daeromme ick mij noyt ingelaten hebbe verder in dese materie te oordeelen als van de consideratien, die de gelegentheyt van personen, tijden ende andere insichten die [1]) andere, niet door haer beroup geperst sijnde, achter doen houden hetgene sij tot het gemeene beste soude connen contribueren om haerselven in andere saecken niet onnut te maecken, daer sij dienst souden connen doen. Waerinne ick gedreven ben geweest door affectie die ick UEd. altijt hebbe gedragen, die ick ongaren in sooveel moyte sien geinvolveert. Gelievet nu UEd. myne goede insichten anders te duyden ende liever te horen die raders sijn ende geen gelders, gelijck ick veele kenne, die andere animeren tot hetgene, hetwelcke als sij conden sij selffs bij de hant niet en souden nemen, ick sal dat moeten aensien, ondertusschen

---

1) Schrijffout. Zonder dit woord is de zin duidelijk.

van UEd. verwachten wie de oude leeraers sijn ende met wat ordre behoren te werden gelesen, daerbij het rechte licht is te vinden. Wat nu aengaet den Appendix: onder andere dyngen, die wel geaffectionneerde daerin desidereren, meenen sij preces pro mortuis met de passagien 2 Tim. 1 v. 18 et Apoc. 22 v. 20 niet te connen worden geadstrueert. Ick hebbe beyde die passagien daerop mede naergesien ende de leste sie ick niet hoe daertoe wert getrocken, dat ick tot mijn instructie hier aenroere. Den brieff van Rivets broeder hebbe ick noch niet connen becommen. De Franse ministers seggen hier dat den Conynck gaet naer Roussillon, dat in Perpignan geen provisie noch en is gebracht, dat den graeff van Harcourt[1]) op de frontieren van Picardie blijft met een leger van 20.000 te voet, 7000 paerden, de comte de Guiche in Champange met 15000 te voet, 5000 paerden, Du Hallier om daer de noot soude vereyssen bij te commen met 5000 te voet, 1200 paerden ende dat sijne Mteyt de troupes jegenwoordych in 't stift van Ceulen sal doen vermeerderen met 6000 te voet, alles om desen somer tegens Nederlant te gebruycken. De leste tijdynge uyt het Wijmarse leger sijn het veroveren van Nuyts, daerin grote provisie van vivres ende ammoninitien sijn gevonden. Het onse is nu op Soust. Nienburch heeft voor het lant van Gulick gemaeckt neutraliteyt ende betaelt 9000 rijxdaelders. Aan Ceulen schrijft (hij) dat alsoo Dusseldorp een plaetse is van importantie sij willen senden secours om die te helpen bewaren. Den churfurst, die met Halsvelt binnen Ceulen is, wacht secours uyt Duytslant, dat men meent hem van alle canten commen sal. De stat licht tot haer bewaryng vijffduysent man. Den Admirael Gysels gecommen van Lisbon verhaelt de slechte gesteltenisse van dat Rijck, daer de gemeente ende geestelijcke met den Conynck is tevreden maer den adel niet seer gecontenteert, het gelt seer schaers, preparaten ten oorloge ten lande geene, te water cleyne ende het volck seer ongeoeffent, beclaecht den staet van den Conynck,

---

1) Henry Harcourt.

die nu een scattynge bij forme van verpondynge, vijfthien guldens van het hondert over de huyren van de huysen hadde geordonneert, maer daerop was noch geen betalynge gedaen, oordeelt dat Rijck sonder vigeur van Vranckerijck ende desen Staet niet is te conserveren. De inwoonders die aen de frontieren van Spangien ende Portugael wonen houden commercie ende conversatie als in vrede; des te onversiender sal Spaengien als het hem gelegen comt overvallen. De Nederlantse militie die daer is wert sober onderhouden. In Ierlant resisteert noch Dublin, daer een uytval is gedaen met groote affbreuck van de Iren; In Engelant, in plaetse van te dencken om secours derrewaerts te senden, doet men lichtynge van twintychduysent man, vijfthienduysent Engelsche, vijffduysent Schotten om in het Rijck te gebruycken, daer de on(t)steltenisse seer groot is. Den Conynck hadden hem uyt Londen vertrocken, met meenynge om te gaen met de Coninginne ende kinderen naer Portsmuyen, maer op de tijdynge die sijne M^teyt^ op den wech heeft ontfangen is de reyse gestuyt, die oock anders soude geworden hebben beleth, ende den Conynck is gebleven tot Winsor. Vandaer is sijne M^teyt^ bij het Parlament tot Londen ontboden, met comminatien soo men ons seyt, immers soo spreeckt de gemeente opentlijck tot Londen, dat sij hem commen halen ende soo hij niet wil wesen haeren Conynck sij niet meer en sijn sijne gemeente; ende dat en sijn niet de discourssen van de pretense maer van de aensienelijckste van de stat. Ontrent den Conynck is ingens solitudo. Die uyt Buckingamschir, wiens gedeputeerde de Conynck als criminels hadde beschuldycht, sijn drieduysent ende meer in getale gecommen om haer feyt te verantwoorden ende doorgaens is het heele Rijck gaende sonder dat hem eenyge partye voor den Conynck openbaert, die ick hadde gemeent dat was geformeert, als ick hebbe gesien den Conynck vigeur ende comminatie gebruyckte, die sonder macht van geen cracht en sijn [1]). Den heer Joachimi hadde hier eenen expressen affgesonden

1) R. heeft zich hier verschreven of er is iets uitgelaten.

om te kennen te geven de constitutie van dat Rijck ende daernevens te versoucken een extraordinaris, affgesonden om met sijne Ed. tusschen den Conynck ende het Parlement de saecken te moyenneren, hetwelcke tevoren aengeboden sijnde de Conynck niet en heeft gesmaekt, nu aengenaem schijnt te wesen. Daerop was de vergaderynge van Hollant gesommeert oft niet goet vinden soude den heer van Heenvliet den heer Joachimi bijgevoucht soude werden, maer is beter geoordeelt den heer Joachimi dat alleen te vertrouwen, ofte indien men yemant daernevens wilde gebr(u)ycken dat het een persoon moest wesen uyt de regerynge van het lant, sulcks dat die commissie op den heer Joachimi valt. Naer het hem laet aensien soo is seer groote apparentie dat de comste van de Princesse bij dese gelegentheyt van dat Rijck haester sal vallen ende meenen eenyge de Coninginne sal commen om haer te geleyden, apparent om daermede de gemoederen, die meest op de Coninginne sijn gealtereert, te versachten ende desen Staet met die panden te meer voor den Conynck te engageren. Tegens de Coninginne sijn geformeert 17 pointen, yder smakende crimen laesae Majestatis, die het Parlement seyt te willen vergeten, indien den Conynck met de Coninginne tot Londen compt, anders met den druck gemeen te maeken. UEd. oordeele oft dat niet verre en gaet ende wat confusie in dat Rijck in het geestelijcke ende wereltlijcke niet en is te vreesen. Een van de verseeckerde biscoppen is in de gevanckenisse overleden. Haga, bij den raetpensionaris Cats gesondeert sijnde om hem tot Constantinopole wederom te laten gebruycken, heeft versocht eenyge commissarissen om daerover in communicatie te commen, dat genoech sijne inclinatie openbaert. Dat is 't dat wij voor desen tijt hebben. Desen 4 Februari 1642.

CCLXXIV.

Over De Groot's laatste geschriften. Toestand in Engeland. Gerucht dat De Groot zou worden vervangen.

Mijn Heer.

Dat UEd. tractaetiens ende andere schriften, namentlijck de leste, in Engelant seer aengenaem sijn, ben ick mede wel onderrecht, gelijck ick oock ben dat de Engelsche kercke iegenwoordych bij de gereformeerde kercken weynych aengenaem is ende nochtans die deselve met de Roomsche soude willen vereenygen soude dienen beyde aengenaem te sijn, ende daromme gelijck ick dat voornemen in sijn selven loffelijck houde, soo kan ick nu als voor desen niet anders oordeelen (UEd. vergeve mij dat ick spreecke als ick gevoele) als dat die haer daermede mengen eerder hare reputatie sullen verliesen als de gemeene kercken dienst doen. Ende dat is het eenyge dat mij in dese saecke becommert, siende hoe diep UEd. sijn selven heeft geengageert, met soo weynych hope van vrucht te doen. Ondertusschen ben ick wel verseeckert dat UEd. niet als met seer goede ende loffelijcke intentien procedeert, maer waer sijn de menschen die deselve in dese bedorven eeuw in consideratie nemen? Wat degene die UEd. best kennen ende meest estimeren immers behooren oordeelen hore ick dagelijckx, ende die spreecken niet off UEd. de Pausgesinde wilde accommoderen maer gelijck off UEd. die patrocineerde, waeruyt UEd. van de reste oordeelen kan. Riveth is vast besych om te schrijven tegens de Annotationes ad Cassandrum, in sijn discoursen taxeert hij als een groot erreur hetgene UEd. in sijn Appendix aenroert van dat den Conynck soude hebben verboden den Paus den Antichrist te noemen, seggende selffs op het synode van Gap is geweest ende alleen is geseyt in confessien ende schriften niet uyt te geven, latende de predicatien vrij. De courage bij den Conynck van Engelant tegens Prynn [1]) ende andere getoont schijnt

1) William Prynne.

niet geweest te sijn gefundeert om eenych solide fondament, want wij hebben nu hier dat den Conynck hem gelijck stelt ter discretie van het Parlement, ende uyt den brieff van de Schotten siet men uyt dat Rijck voor sijne M^teyt niet is te wachten. Den Conynck toont de intercessie van desen Staet aengenaem sal sijn; sijne Hoocheyt hadde wel gewilt die waer geschiet door den heer Joachimi met bijvoegynge van den heer van Heenvliet, dan dat heeft Hollant niet behaecht. In de Generaliteit heeft men het gesocht te modereren ende Joachimi aengeschreven soo hij het goet vint yemant te mogen assumeren, maer particuliere brieven van Hollant maecken bekent sulckx niet aengenaem te sijn. Soo opereren altemet particuliere insichten teyckenen van publyck vigeur, die in saecken van meerder importantie ende gewicht nergens is te vinden. Uyt de Ceulsche quartieren hebben wij dat Kempen noch is belegert ende dat die van binnen naer Ceulen hadden geschickt om secours, waeruyt men oordeelt het niet tegens sal houden. Den soon van den Ambassadeur van Portugal hier gelaten seyt de Portugesen 50 dorpen in Castiliën hebben verbrant, [indien] waer soo moet de intocht groot sijn geweest, ende naer de leste advisen hebben wij de ruyters uyt dese landen vertrocken noch waren ongemonteert ende niet conden rijden als op esels. Bij de vergaderynge van Hollant sijn eenige gedeputeert tot het formeren van de instructie dergene die naer Munster ende Osenbrug sullen werden gesonden, van welcke vergaderynge men hier veel goets hoopt. Tegens den heer [Viquenoet] hadde den Ambassadeur van Vrankerijck geseyt dat in UEd. plaetse als resident soude commen een neeff van den heer cancelier, getrout met de dochter van de heer La Gardie [1]), waervan spreeckende met den heer Brasset, om mij nader te informeren vanwaer seeckerheyt daervan was gecommen, heeft mij geseyt dat tijdynge uyt Vranckerijck was gecommen op een rapport van hetgene in conformité van dien UEd. aengeschreven was, soodat ick mij, dewijle ick niet dienaengaende hebbe vernomen,

---

1) Jacobus La Gardie, maarschalk van Zweden.

deshalven gerust houde. Tusschen Vrankrijck ende desen Staet schijnt men op het subsidie ende beleyt van wapenen voor het aenstaende jaer noch niet eens en is, willende Vranckrijck meer bedyngen als voor meerder somme aen soude willen nemen. Desen 11 Febr. 1642.

CCLXXV.

Er is sprake van een tweede Engelsch huwelijk. Verschillende mededeelingen.

Mijn Heer.

Uyt den proceduyren van den Conynck van Engelant soude ick mede oordeelen dat sijne Mteyt op eenyge uytheemse macht moet steunen, indien in veel voorgevallen saecken niet waer gebleecken dat den Conynck off genen off slechten raet gebruyckt Van ter sijden is mij aengecommen dat van een tweede huwelijck wert gehandelt, hetwelck voortganck hebben soude indien ons Neeff gelt verstrecken wilde. Off hij dat soude connen doen sooveel nodych soude wesen twijfele ick seer. Uyt Engelant hebben wij dese maent geen brieven gehadt, uyt het stift van Ceulen oock geen ander tijdyngen als het veroveren van Kempen ende dat de Wijmarse troupen soo qualijck huyshouden dat soo geen beter ordre vinden daer niet lange sullen connen subsisteren. Aelianus vertreckt met het voorjaer naer Sophi. Buyten aff wert gemompelt dat den Heer Brasser [1]) in Engelant soude werden gesonden, maer in de Generaliteyt is dat noch niet geventileert. Neeff Vosberge comt binnen acht dagen derrewaerts om sijn reyse te vorderen naer Venetien. Met de Oostindische scepen uytgelopen uyt het Texel, die door contrari winden het canael niet hebben connen passeren ende in al

---

1) Govert Brasser.

dese groote stormen in de Noortzee sijn geweest, is men becommert. Dit ist dat ick om den sleur te volgen, van ander materie gedestitueert sijnde, hebbe op het papier gebracht. Desen 17 Feb. 1642.

CCLXXVI.

De komst van de Koningin van Engeland met hare dochter. Berichten uit Engeland, Duitschland en Portugal. Het boek van Rivet is ter perse.

Mijn Heer.

Hier is 't al met woel tot de receptie van de Coninginne van Engelant, die op saterdach off sondach daer geembarqueert alle uyre hier met de princesse Marie wert verwacht. Het logement is int Noorteynde geprepareert. Uyt de Staten-Generael sijn eenyge om die tot Helvoet te ontfangen gecommitteert, waer op morgen sijn Hoocheyt ende den jongen prins mede naer toe gaen. Oft dese reyse met wille ende weten van het Parlament geschiet wert gevarieert, maer dat het niet tegens den danck van hetselve en is hout men seecker, hoewel apparentelijck hier sijnde licht ombragen bij het Parlament genomen connen werden. Bij provisie sal sijn Hoocheyt uyt den quaden stant van den Conynck trecken dat voordeel dat de consummatie van een huwelijck, dat lange licht soude hebben gesleept geworden ende hadde op 't leste connen haperen, nu is verseeckert; daer den Staet dat goet uyt sal genieten dat de bruyt sijnde in de schuyt men minder schoon op sal hebben te dienen. Met de reste mach het gaen soo als het mach, sonder groote costen sal dese feest niet passeren. Wat voorts volgen sal van den prins van Wallis ende de jonge princes van Orangien, daervan mij is verseeckert dat wert gehandelt ende sonder disgracie van Vaen all soude geweest sijn

geconcludeert, moet affgewachten worden. Maer somyge meenen conditien vanwegen den Conynck souden werden bedongen, die bij sijn Hoocheyt niet soude wesen te presteren, gelijck ick geloove dat niet soude sijn soo yet tot stijvynge van sijne Mteyt tegens het Parlament voorgenomen moste werden, soo crachtych is puritanismus in de gemoederen van de geestelijcke ende het meerderdeel van de regierynge. De resolutie bij het Parlament genomen, daerbij voor vianden van het Rijck werden verclaert die spreecken sullen den prins van Wallis met een Rooms Catholycke te allieren, is voor den prins van Orangien seer favorabel. Dat met het vertreck van de Coninginne de alteratien van het Rijck, daer men hare Mteyt de schult van geeft, souden werden gestilt is buyten apparentie, hoewel eenyge willen men gelove alles nu daer wel is, gelijck veele het daervoor houden soo wanneer het Parlement eenych is ende alles doet wat het wil. Ende sonder uytheems support is de conyncklijcke macht qualijck te herstellen nu het Parlament meest, bij seclusie van de biscoppen ende Roomsgesinde uyt het Hogehuys, eensgesint min peryckel loopt van door gedeeltheyt sijn eygen macht te breecken. Den Conynck niet beter connende willycht alles in wat hem wert gevercht. Dat Rho in dese gestaltenisse van saecken yet voor de restitutie van den Pals sal vorderen is niet te dencken, ende evenwel schrijft men dat hij noch aengehouden wert met eenyge hope. Den churfurst van Ceulen, clagensgewijse schrijvende aen desen Staet van de hulpe van alderley toevoer die de Hessen ende Fransen hier vinden, geeft te kennen dat men niet vremt moet houden soo hij oock uytheems secours versouckt. Daerop sonder veel te antwoorden volgen sal dat indien hij Spaense roupt het volck van dit lant oock volgen sal. De noot ende hope van secours van Beyeren heeft nu het cappittel doen resolveren, daertoe lange voor desen tevergeeffs is getracht, ende het coadjutorschap defereren aen Maximiliaen van Beyeren, sone van hertoch Aelbert, broeder van den churfurst, sijnde twee, drie van de eminenste gecontenteert, namentlijck den broeder van den Rijngraeff met het administratorschap van Straesburch. De intentie schijnt hier te

wesen de Portugesen met een vloot van twintych scepen te assisteren, maer off dat haer soo veel sal stercken als door het verlies van St. Thome ende [Eustacius] [1]), van het eylant dat bij de onse een Engels schip, uyt Guinea gearriveert ende daer aen lant geweest ende den lesten September vandaer gesylt, verhaelt te sijn geschiet twijfele ick seer, ende dus doende sal noch desen Staet bij den Conynck noch den Conynck bij sijn volck niet veel gunste vinden. De voorleden weecke heeft Rivet sijne consideratien tegens UEd. Annotationes op Cassandrum onder den druck gebracht, die nevens UEd. text uytgegeven werden. Het werck sal groot wesen twintych bladeren, daer twee van gedruckt sijn gesien, ende dese maent sal het int geheel aen den dach commen. Dese morgen met een daervan spreeckende seyde hij UEd. met respect tracteert sonder calumnie ofte invectiven, daerop ick seyde niet te twijfelen ofte sal met gelijcke mate werden gemeten, gelijck Marais soude sijn gedaen hadde hij geen ander oorsaecke gegeven. Somyge hier souden Modreij (?) ende die UEd. verder noemt van schriften wel willen sien. Rivet seyde verder dat onder Morel des conynckx drucker uytgegeven worden de Confessie van Ausburch, Consultatie van Cassander ende UEd. Annotationes bij den anderen gedruckt, waeruyt hem werdende gemoveert dat eenych publyck dessein is tot vereenynge advoueerde hetselve, maer sijn dispositie daertoe toonde hij niet. Ick hadde gehoopt voor goede Duytse Latijnse brieven te mogen sien, maer kan dat niet wesen sal UEd. mij gelieven te excuseren dat ick erger Latijnsche geve, nam tuarum tanta cupiditate ardeo ut non pudeat me ea mercede corrumpi ut vel ignorantiam meam si tamen quidquam mei tibi lateat prodam. Desen 24 Febr. 1642.

---

1) Vermoedelijk heeft hij willen schrijven: ende van het eylant Eustacius, dat enz.

CCLXXVII.

Engeland. Er is sprake van een huwelijk van den Prins van Wales met de Princes. van Oranje. Overgave van S. Thomas. Berichten uit Brasilië en Portugal. Klachten over Pieter de Groot.

Mijn Heer.

Van de comste van de Coninginne van Engelant sal UEd. door desen de pertinentste tijdyngen niet connen hebben, alsoo saterdach uyt den Hage ben gereyst twee dagen voor het vertreck van den ordinaris. Doen ter tijt waren alle ordren op de receptie gestelt op de confirmatie van tijdyngen uyt Engelant gecommen dat het Parlament in de reyse hadde geconsenteert ende oock ordre tot eerelijck onderhout ende reyscosten gegeven. Tot Londen waren de pretense wederom op de been geweest, vierduysent hadden elck een brieffken op de borst met inhout: soo den Conink in het Parlament niet wilde commen, dat sij hem souden halen, ende op de apprehentie van de equipagie ende lichtyngen in Britanniën hadde het Parlament de zeehavenen ende sterckten in confidente personen handen gegeven, officieren tot beleyt van het militaire gestelt. Soo treckt de een resolutie de andere bij diegene die, de mate eens hebbende te buyten gegaen, tot het extreemste vervallen, souden sij bestaen ende daer noch geen seeckerheyt en vinden. Van de alliantie tusschen den prins van Wallis ende de princesse van Orangie wert nu opentlijcker gesproocken, maer soo den Conynk daeruyt verwacht secours van volck oft gelt soude hem daerin vinden geabuseert, alsoo dat bij de regeerders niet soude wesen te effectueren ende de geestelijcke met die haer daervan laten leyden het Parlament favoriseren, hetwelck naer het oordeel van de verstandychste verre buyten het spoor gaet. De confirmatoire tijdynge van het veroveren van St Tome segge dat Houtebeen was overleden, welck verlies van sijn persoon meerder wert bij de Compangie geestimeert als de conqueste van het lant. Het casteel is naer veerthien dagen

beleg in de Compangies handen gecommen ende veel volkx alreede aen lant gestorven. Off nu de nieuwe conqueste van Loan St Pol, St Tome ende de capitanie van Mariam gelegen bij noorden Parnambucq mede sullen werden gebracht onder het gouvernement van graeff Maurits, gelijck de Staten-Generael verstaen, ofte blijven tot directie van de bewinthebbers, gelijck alle de camers eenparych hebben geresolveert, daerover is met affsenden van een expressen uyt de Negethiene nader instantie gedaen, schijnende de Compangie niet te connen int begeren van de Staten-Generael condescenderen. In Brasyl claecht men over cleyne ordre, groote debauche ende corruptien onder de officieren. Alle behouften sijn daer seer dier ende het contentement over het beleyt van graeff Maurits bij het meerendeel van de bewinthebbers niet groot; Artisoski ist die sij estimeren. Brieven van den 21 Januari uyt Lisbon brengen daer groote onsteltenisse was over het arrivement van de vlote, gecommen van Tercera sonder yet uyt te richten. Tristram de Mendosa, die in dese landen is geweest Ambassadeur-commandeur over de armade, willende in zee verschepen, was met veel notable in een sloupe omgeslagen ende alle verdroncken, ende was den gemelten Mendosa een van de principaelste instrumenten geweest tot de veranderynge in Portugael ende van de vornaemste onder de confidente van den Conynck; een man [noch] door sijne negotiatie hem hier heeft bekent gemaekt van geen groote herssenen, gelijck sulcke novandis rebus dickwils niet onbequaem en sijn. Hoe dat werck staende sal werden gehouden can men hier niet begrijpen, den Conynk latende de commercie toe op de frontieren met de Spaengaerden, waerdoor sijn onderdanen in slaep werden gewiecht ter tijt den Conynck van Spaengien gelegen comt, ende het eenyge remedie tot sijn subsystentie oordeelen hier veele te bestaen in het gegeven (*sic*) van commissien om op de Spaense ende die met haer trafiqueren haer voordeel te soucken. Dat is sooveel het publyck raeckt, rest ick hier bijvouge hetgene UEd. familie in het particulier raeckt ende waerin eyndelynge een goede resolutie wel dient genomen, soude uwen tweeden soon ergens bequaem toe

werden gemaekt, die verdroncken in eene lieffde daer hij alle sijn tijt in consumeert sijne schoone jaren laet sonder studien verlopen, niet sonder peryckel van verder te vervallen. Soo lange ick hope hebbe gehadt het te corrigeren was hebbe ick tijdelijk ende ontijdelijck hem sijn devoir aengewesen; nu daerop niet is te winnen, gelijck UEd. gelieve te geloven dat niet te winnen is, soo gelieve UEd. te considereren off het niet best en waer niet langer te verschuyven hetgene doch niet en is te beletten ende daerin alle uytstel schadelijck is. Mij jammert soo schonen verstant soo slecht wert besteet, dat hem soude connen recolligeren waren de schellen van verblindende affectie van de oogen. De devoiren dus lange beweren tot den welstand van UEd. familie, bij mij ontrent hem sonder vrucht gedaen, obligeren mij UEd. de gelegentheyt van die saeke, sulckx die mij is bekent, UEd. voren te dragen, die ick wil vertrouwen dat UEd. met sijne hoge wijsheyt wel overwegende, de billijcke offensiën ter sijden stellende, sal doen nemen sulcken besluyt als de gelegentheyt ende den staet van saeken profijtelijckxt wesen sal, waertoe mij gedragende sal ick blijven

UEd. dienstwillychste geaffectionneerste dienaer.

Desen 1 Martii 1642.

CCLXXVIII.

Komst van de Koningin van Engeland. Staat van zaken aldaar. Het huwelijkstractaat van Prins Willem. Westindische berichten.

Mijn Heer.

Met de comste van de Coninginne is hier in deliberatie gebracht van een ambassade naer Engelant te senden, waertoe alle de provintien immers haer gedeputeerde ter

vergaderynge van de Staten Generael sijn gedisponeert, behalven Hollant, daer in de Staten die nu vergadert sijn soo veel consideratien vallen dat sij daerover met hare principalen consulteren. De brieven van de heer Joachimi, daerbij voor desen is geadviseert dat het Parlament geen tusschenspreecken van dese Landen aengenaem soude wesen, maeckt veele difficyl die meenen de ambassade wert aengeleyt om den Coninck tegens het Parlament te stijven ofte sijne Mteyts voordeel te procureren. Effen sal dit voornemen bij Hollant niet afflopen, evenwel heeft het apparentie dewijle ongetwijfelt de Coninginne het garen sal sien voort moet gaen. In Engelant verwijderen de saecken meer ende meer. Den Conynck versocht om tot Londen te commen heeft geantwoort dat hij daer noch met eere noch met seeckerheyt wesen kan. Daer wert gemeent sijne Mteyt toeval van de Schotten hoopt. Het Parlament, dat het beleyt van wapenen ende gesach over de frontieren ende militie sonder limitatie van tijt heeft begeert, heeft daerin oppositie van 17 heeren in het Hogehuys gevonden ende de meyer ende oldermans van Londen, die hadden geremonstreert sulckx onredelijck was, sijn bij het Parlament alle gedeporteert, hebbende vorder de electie van oldermans aen de gildens gebracht. Dichby, voor desen Ambassadeur gedestineert in Vranckerijck, wiens brieven daer ick voor desen van hebbe vermaent in het Parlament sijn gelesen, is geciteert ende heeft niet min te verwachten als een sententie van hoochverraet met confiscatie van goederen. De gevangen biscoppen sijn met confiscatie van goederen gedeporteert; alles loopt tot extremiteyt. Hier sal nu werden geresolveert wat den Staet tot een huwelijckxgifte aen Prins Willem sal geven. De Ambassadeurs die het huwelijck hebben gecontracteert hebben al liberael gesproocken, wel van 50000 gulden iaerlijckx, dan sonder weten ende last van die het souden moeten betalen, ende soo dat moste werden gepresteert souden voor de betalynge moeten sorgen. Maer den Conynck heeft bij contracte niet willen stipuleren ende alles laten ter discretie van den Staet. Hollant, siende veele provintien tot haren coste de liberale willen speelen, sijn geresolveert hetgene sij willen

geven apart ende op haer selven te geven, latende de andere dan haer miltheyt oock gebruycken. Veele sien nu eerst het gevolch van dese alliantie ende noch en sien sij het niet al. Rivets bouck wert alle dagen verwacht, Marees heeft alrede een deel aen den drucker van het sijne gesonden, dat tevoren in Rivets handen is geweest ende door de voornaemste van de Franse predicanten sal worden oversien, soodat UEd. daer de wijsheyt van veele in dat een schrift vinden sal. Hier doet men ons geloven dat den heer Cardinael sijn hant aftreckt van de middelaers ende [Miletiere] sijn tractement is opgeseyt. De separatie die de bewinthebbers van Westindien willen doen van Loan St Paul ende St. Tome spruyt uyt het weynych contentement van graeff Maurits ende seggen sij die plaetsen soo wel van hier als uyt Parmanbucq connen dirigeren, gelijck sij Castel del Mina onder haer beleyt hebben gehouden. Op de frontieren segt men de Portugesen een advantage hebben gehadt op de Spaengaerts, maer haer swacheyt is haer te water te vreesen. Van UEd. tweeden sal ick niet meer seggen dan dat het mij leet is dat UEd. sijn selven soo veel, alle de uwe soo weynych vertrout, die nochtans niet voor en hebben als UEd ende de uwe goet te doen. Desen 24 Martii 1624 [1]).

Naer desen was geschreven ben ick onderrecht dat de Coninginne een expressen heeft ontfangen, die tijdynge brengt dat het Leegehuys met pluraliteyt van een stemme, het Hogehuys met contradictie van 17 stemmen heeft verclaert den Conynck een apostaet ende oorsaeke van de troubles in Engelant, die voordesen sijnen Raet sijn toegeschreven, den Prince van Wales successeur van de croon ende dat den Conynck groot gevolch creech.

---

1) Er staat nog een regel die niet leesbaar is.

CCLXXIX.

Zal er een ambassade naar Engeland gaan? Staat van den strijd tusschen den Koning en het Parlement. Bemoeiingen van de Koningin in Holland. Over de O. I. Compagnie, enz.

Mijn Heer.

De verhinderynge compt uyt Hollant dat de ambassade, die bij de ander leden van de Generaliteyt was goetgevonden, niet voort en gaet, hoewel sijne Hoocheyt het seer garen hadde gesien. Dan veele steden, uyt advisen van den heer Joachimi sijnde geinformeert dat de intercessie van desen Staet bij het Parlament van Engelant niet aengenaem wesen soude, alvoren de ambassade te decerneren waren garen geinformeert hoe het nu bij het Parlament soude werden genomen. Apparent dat bij eenyge d'ombragien oock in consideratie commen, vreesende meer voor het recht van den Conynck als voordeel van de kerck soude werden gesorcht. Die alle beletselen wel wilden affsnijden staen voor de ambassade te decreteren om het Parlament te bedancken, dat hem gunstych heeft getoont de princesse voor haer twaelff jaren uyt het Rijck te laten gaen, ende met die inleydynge soude men connen sien off met vrucht verder conde werden gegaen sonder perickel te loopen van een rebuyt, ende oordeelen dat beter als met verlies van tijt d'occasie van goet te doen te versuymen, alsoo de saecken in dat Rijck naer de gemeene advisen seggen meer ende meer verwijderen. De gedeputeerde van het Parlament aen den Conynck waren wederom tot Londen gecommen, blijvende sijne M^teyt persisterende van de administratie van wapenen sonder limitatie van tijt in handen van het Parlament niet te stellen. De resolutie van bij refuys van hetselffde de administratie van het Rijck aen het Parlament te nemen hebben sij den Conynck voorgelesen, daerop sijne M^teyt sonder van voornemen te veranderen seyde dat het was

een stoute resolutie, protesterende op Godts oordeel noyt veranderynge in de religie voorgehadt te hebben. Ende alsoo de gedeputeerde seyden dat sodanygen weygerynge van den Conynck het Parlament in groot achterdencken brachte, repliceerde den Conynck dat sulcke instantien sijne Mteyt, die men van sijne royale macht wilde despouilleren, geen minder achterdencken en bracht. Nu moet men sien off bij het Parlament, gelijck den Conynck is geseyt dat bij continuatie van weygeren soude geschieden, die resolutie sal worden gepubliceert, in welcken gevalle sijne Mteyt heeft verclaert sijne justificatie mede te sullen bekent maecken aen alle de werelt. Wat dan resteert is licht te besluyten: hetgene Caesar den Rubicon hebbende gepasseert int werck stelde ende bij andere die sachter wilden gaen met veranderynge van staet is versuympt. Die des Conyncx saecken hier patrocineren seggen advisen te hebben dat heele provintien haer voor sijne Mteyt verclaren ende Lesle heeft geschreven voor den Conynck uyt Schotlant 20000 mannen soude brengen, willen oock men geloove den Conynck tot Londen soude commen ende hope was tot accommodement. De Coninginne toont in hare propoosten groot misnygen (*sic*) tegens de Engelsche, ende sal door het slepen van de ambassade het credyt van ons Neeff bij haer Mteyt geen grooter aensien crijgen. Maer veele beginnen die alliantie verder in te sien ende en toont de genegentheyt bij veele steden haer oock niet seer groot om hare liberaliteyt bij occasie van het huwelijck van Prins Willem hooch te extenderen. Voor de Coninginne wert gelt op juweelen tot acht ten honderden voor interest tot Amsterdam gesocht, maer alsoo niemant voor de betalynge wil staen wert niet veel gevonden. Hier doet men bij de bewinthebbers nieuwe instantie tot affmaeckynge van het differ[e]nt van Ambo(i)na ende dat het gelt daervan aen de Coninginne soude werden gegeven. Met expiratie van het octroy, dat nu met dit iaer eyndicht, schijnt off men op de bewinthebbers meent veel te vermogen ende sullen den Compagnie vremde conditien voorcommen. Maer sij laten haer weynych aen prolo(n)gatie te sijn gelegen ende tonen off haer indifferent waer den handel voor yder open

werde geseth, ende soo doende sullen verst commen. Van secours van scepen voor Portugael is inclinatie ende sonder groote assistentie kan den Conynck niet bestaen. De Nederlantse troupes clagen seer werden niet betaelt ende den Conynck van Spangien haer gevende vrijen pas om in sijn dienst off door sijn lant naer huys te commen verlopen een groot deel. Ses maenden subsidie is voor den croon van Sweden geconsenteert. De lantgravinne van Hessen werden bij den Keyser avantagieuse conditien voorgeslagen, daertoe den adel seer inclineert die tot Cassel is vergadert, waer hem den grave van Eversteyn [1]) mede vint onder pretext van uyt Oostvrieslant meerder volck te sullen gaen haelen. De intelligentie tusschen den grave van Guebriant [2]) ende Ebersteyn is op verre naer de beste niet ende de lantgravinne de ligue verlatende, gelijck men hier apprehendeert, soo soude de croon Sweden het pack alleen in Duytslant dragen. De pasporten tot Hamburch geformeert desavoueert den Keyser soo eenyge meenen, omdat sij wel sien dat vrede elders sijnde gemaeckt het oorlogen door Portugal in Spaengien te hevyger soude aengaen ende sulckx tot handelynge voor alsnoch cleyne apparentie is. Heeft UEd. andere consideratien, die wilde ick wel weten. Desen lesten Martii 1642.

CCLXXX.

De ambassade naar Engeland wordt nog opgehouden. Staat van zaken aldaar. Holland wil het leger verminderen. Over Pieter de Groot en Rivet's geschriften.

Mijn Heer.

De ambassade naer Engelant die ses provintien noch voorleden saterdach hebben gesocht te bevoirderen, wert

1) Caspar von Eberstein. Vgl. von Rommel, a. w. Bd. VIII, s. 627.
2) De maarschalk, graaf Joh. Bapt. Guébriant.

bij Hollant achtergehouden omdat eenyge steden, opinie hebbende die tot faveur van den Conynck wert aengeleyt, eerst garen waren geinformeert off die de Parlamentarisen smaecken soude, ende juyst valt het soo dat nevens de particuliere brieven geen van de heer Joachimi en commen tot verwonderynge van veele die, merckende op de gestaltenisse van tijt, rijp van importante materien, ende de neersticheyt van den gemelten Joachimi, meenen de brieven wel achtergehouden mochten werden, omdat niet connen geloven dat sedert den 14 Martii niet soude hebben geschreven, daer verscheyde posten sedert gecommen sijn, ende dan voorts daerop superstrueren dat den inhout van de brieven voor den Conynck niet avantagieux wesen en kan, gelijck oock mede dat naer luyt van de particuliere advisen de saecken tot extremiteyt meer ende meer lopen. De verclarynge van het Parlament warom reden hebben te soubsonneren den Conynck van veranderynge in religie ende staet is door den druk gecommuniceert. Actuelijck heeft het Parlament de dispositie over de wapenen vant Rijck aengenomen, alle lieutenanten van de provintien [off] haer substituten belast geen ander gebiet als het hare te gehoorsamen ende de gemeente genotificeert geen ander ordre als van de officieren van het Parlament te volgen, hetwelcke nu besych was om in alle provintien sodanyge lieutenanten ende subalterne te stellen daer vertrouwen in nemen kan. Met 42 scepen die alreede seylreet waren, gelijck getal noch werdende gereet gemaeckt, hadde het Parlament den grave van Northomberlant gelast in zee te gaen naer de custe van Ierlant. Deselve grave hem excuserende op sijn indispositie, die desen somer niet sal connen lijden die fatigue te dragen, hadde het Parlament den grave van Warwijck [1]), een van de [irroyalste] lords van het Parlament, gesubstitueert, ende hetselve den Conynck voorgedragen sijnde seyde sijne Mteyt die charge niemant toe en quame als Northumberlant, ofte bij sijn verhinderynge den vice-admirael Pennynckton [2]). In plaetse

---

1) Robert Rich, graaf van Warwick.
2) Joh. Pennington.

van die recommandatie aen te nemen heeft het Parlament van het vice-admiraelschap verlaten ende Warwijck de commissie om met de vlote in zee te gaen gegeven. Soo doende treckt het Parlament de coninclijcke autoriteyt naer hem, daerin bestaende, gelijck den Conynck van Jork (daer sijne Mteyt is ende eenygen tijt meent te blijven) het Parlament heeft genotificeert een van de principale wetten van het Rijck te sijn, geen resolutien van het Parlament staet ofte cracht sonder approbatie van den Conynck te hebben. Alle het voorgaende leeren ons de schriften in den druck uytgegeven ende seggen de tydyngen van particuliere dat twintychduysent mannen uyt Schotlant in Engelant souden commen om soo den Conynk te houden bij sijne prerogativen als het Parlament bij sijn recht, hetwelck den rechten greep soude wesen waermede de Scotten, die habyl genouch daertoe sijn, haer arbitri rerum souden maecken ende haer autoriteyt soo bij den Conynck als het Rijck doen gelden ende den sachsten middel daerdoor de rupture is te verhoeden, indien sij inderdaet conden ende wilden presteren hetgene sij werden gesecht voor te hebben. Off de Coninginne hare contentement hier vint weet ick niet, maer wel dat indien sij veel verwacht het niet vinden en sal. Bij Hollant lopen de insichten seer op de menagie ende sijn de achthien steden eens de compagnie van tweehondert te reduceren tot hondertvijftych, van hondertvijftych tot hondertwintych, van honderttwintych tot hondert, waermede de finantiën seer gesubleveert, de militie in cas wel wert [beleyt] niet sal werden gemindert, alsoo door de groote achterheyt de solliciteuren met een groot deel wech gaen. Evenwel sal desen aenlech bij eenyge obstaclen vinden met insichten oock dat den viant ende geallieerden minder opinie van de macht van den Staet sullen nemen. Wat aengaet het senden van UEd. soon naer Amsterdam weet ick niet wat insichten daerin hebt, alsoo tot de prattycque noch lust noch neersticheyt heeft ende soo lange in sijne lieffde smoort noch het een noch het ander crijgen sal, ende evenwel wert daer niet in versien. Hetgene Rivet in Vranckrijck uytgegeven heeft sal tot Charanton ofte een bouckvercoper van de religie best te vin-

den sijn, maer hetgene hier is gedruckt sal ick vernemen ende senden. Rivets bouck [1]) crijge ick soo terstont, daervan ten naesten het vers meen ick uyt seeckre conjectuyren te weten dat Zuylicums is; daermede sal hij affgewassen hebben hetgene met het orgel hem is aengevreven [2]). In dese gelegentheyt sal UEd. met groote wijsheyt ende moderatie dienen te procederen, nochtans de calumnien ende malitien van andere niet dissimuleren. Rivet raept al wat hij kan ende souckt Sweden gaende te maecken, dat ick wel hadde voorsien. Een brieff aen mij in Vrankrijck in het iaer 1640 off daeromtrent geschreven, die doen dienstych was gecommuniceert, comt mede in compangie. Wat sijn aert is ende hoe luttel werck maeckt door quade wegen te gaen heeft hij ten tijde van den Ambassadeur van Polen wel getoont [3]). Meer laet den tijd niet toe. Desen 7 April 1642.

CCLXXXI.

Over de boeken van Rivet.

Mijn Heer.

De sieckte van ons broeder, die mij subyt in Zeelant heeft getrocken, is oorsaecke dat UEd. nu met eenyge ordinarise van mij niet en heeft gehadt, ende nu weder hier gecommen sijnde sal ick op alle de uwe die ick hebbe gevonden niet anders seggen als dat ick geduyrende mijn absentie het bouck van Riveth met attentie hebbe gelesen, die mij dunckt niet min metterdaet te presteren als hetgene hij hadde belooft, capterende alle

1) *Examen animadversionum H. Grotii* (zie boven bl. 693).

2) Hij doelt op het boek van C. Huygens, *Gebruyck of ongebruyck van 't orgel.*

3) Zie het eerste gedeelte van den brief van 7 Dec. 1637 in het Aanhangsel.

occasien om UEd., die hij seyt met respect te willen tracteren, sooveel mogelijck te crencken ende hatelijck te maecken, namentlijck bij mijnheer den Cardinael ende de crone van Sweden. De voornaemste passagien, die meest aenstotelijck sijn ende daer vrij wat op valt te seggen, hebbe ick geextraheert, die ick oock hiernevens vouge. Naer mij dunckt soo loopt hij in sijn heel werck verre buyten het spoor, tracterende, hetgene nu duysent malen mach sijn geschiet, de dispuyten selffs, in plaetse van het middel om die uyt den wech te leggen. Het is hem leet dat hij in alle houcken souckende niet meer heeft connen voortbrengen dat hij meent UEd. hinderlijck te connen sijn, als blijckt uyt het extract uyt den brieft bij UEd. aen mij geschreven, die sooveel te passe comt op dit subject als het vijffde wiel aen de wagen. Dat UEd. in die tijden altijt gedreven is geweest met een ijver van vereenynge connen veele van uwe schriften getuygen ende namentlijck soo ick goede memorie hebbe de dedicatie van Christus patiens van den jare 1608 ofte daerontrent aen den heer president Janin gedaen [1]); voorts UEd. correspondentie met Casaubono daerop gehouden, gelijck mede met Milio [2]), op welck subject eenen brieff, geschreven 1617 off daerontrent noch berust onder Colvio [3]), schoonsoon van Milius, jegenwoordych predicant binnen Dordrecht. De dedicatie van de eerste editie van UEd. bouck De Jure belli et pacis toont dat oock claer. Ter goeder trouwen kan ick niet sien dat Riveth gaet, die voor desen ten tijde den Ambassadeur Ray hier was soo malitieuselijck heeft gehandelt ende ex professo UEd. naem altijt heeft gesocht te crenken, hetwelcke hij nu doet pessimo inimicitiae genere: laudando. Ick sal verlangen te sien hetgene UEd. tegens dat schrift heeft gestelt, niet twijfelende ofte sal soo sijn gematycht ofte hij sal sijne pointen soo wel vinden als hij die geeft.

---

1) De *Tragoedia Christus patiens* verscheen in 1608 (*Bibl. Grotiana* p. 50)

2) Abraham van der Mijle, predikant te Vlissingen en te Papendrecht (vgl. *Biogr. Woordenb. der Nederlanden*).

3) Andreas Colvius.

Laurentii bouck [1]) hebbe ick noch niet gesien, sed dicitur ineptire, off hij evenwel heel dient onbeantwoort gelaten sal UEd. best oordeelen. In Engelant blijven de saecken in deselffde onseeckerheyt ende seyt men den Conynck naer Ierlant sal gaen. Gebrian meent men hier dat versterckt sal werden met drieduysent man uyt de troupes van dese landen, die den Conynck sal onderhouden. Hollant hout de reductie van de compangien voor gearresteert. De ambassade van Engelant bij ses provintien vastgestelt is wederom in de Staten van Hollant, die tot dien eynde ende om meer gelt te verschaffen sijn beschreven, in deliberatie gebracht, dat bij veele de difficulteyten continueren ende die daertoe souden connen verstaen de instructie alvoren souden willen examineren. Desen 3 Mey 1642.

CCLXXXII.

W. Boreel gaat naar Engeland. Staat van zaken aldaar. Berichten uit Westindië, enz.

Mijn Heer.

Eyndelynge heeft Hollant mede met meerderheyt van stemmen in een ambassade naer Engelant geconsenteert onder restrictien van geen ander materien te handelen als van de accommodatie tusschen den Conynck ende het Parlament, nochte den Staet nergens in te verbinden ofte obligeren, hetwelcke bij de ander Provintien oock goet gevonden sijnde is als Ambassadeur genomineert den pensionaris Boreel [2]), die beneffens den heer Joachimi,

---

1) Hij bedoelt een geschrift van den Amsterdamschen predikant Jac. Laurentius, getiteld: *H. Grotii epistola ad J. Laurentium anatomisata.* Amst. 1642. (Vgl. *Bibliotheek d. contra-remonstr. geschriften*, bl. 85.)

2) Willem Boreel, pensionaris van Amsterdam.

die mede tot dese actie extraordinaris wert gemaeckt, dese commissie is opgeleyt, sonder adveu van Leyden ende de steden van het Noorderquartier, die de besendynge niet goet hebben connen vinden. De opinie is dat indien den Conynck voor de aencomste van de Ambassadeurs niet alreede tot Londen is gecommen sij sijne Mteyt sonder moyte bij het Parlament sullen brengen, alsoo den Conynck niet alleen hem vint sonder aenhanck ende gevolch maer oock verlaten van veele die sijne Mteyt dus lange hebben gevolcht, namentlijck den grave van Zuythampton, die hem heeft geretireert naerdat den Conynck hem hadde aengeboden de charge van den grave van Hollant [1]), die hij om de interdictie van het Parlament heeft gerefuseert. Den grave van Briston [2]) heeft het Parlament sooveel contentement gegeven dat (hij) uyt den Tour is ontslagen, soodat nu apparentie is dat alles sonder wapenen in Engelant sal werden beslist, maer tot weynich voordeel van de autoriteyt van den Conynck, waerom het Parlament te minder soude mogen verstaen eenyge tusschenspraecke te admitteren, dat licht geloven sal desen Staet den Conynck soude willen favoriseren, daer nochtans de meeste menichte niet toe en is genegen. De Engelsche kercke meent men dat het Parlament sal laten sulckx die ten tijde van de Coninginne Elisabeth is geweest ende dat tot dien eynde een convocatie van kerckelijcke is gedaen, soodat de biscoppen souden blijven, dan het temporal gesach haer soude werden benomen ende haer incommen, oorsaecke van te veel prachts, vermindert. Dat sijn hier de gemeene advisen. Andere seggen de gemeente binnen Jorck ende Hul in faveur van den Conynck op de been is geweest ende den Conynck tegens wille van de gouverneur in Hul hebben willen laten, doch dat sijne Mteyt niet heeft gewilt. De patenten sijn nu geteyckent om tegens den 25 deser te sijn bij de schans van de Voorn. Seven scepen met 2000 kisten suycker sijn onder lant; de tijdingen die sij brengen sijn

1) Henry Rich.
2) John Digby.

noch onbekent maer men mompelt St. Thome om de ongesontheyt is verlaten, ende eenyge willen dat de Portugesen, siende de swacheyt van de onse die meest sieck waren, die in scepen hebben doen gaen ende wech gesonden. Gisteren is hier oock gearriveert den Ambassadeur van Portugael, die lange in Engelant is geweest; wij sullen horen wat hij [1]). Dat de Portugesen Tersera hebben... [2]). Spierynck meent te verreysen met het eynde van de lopende weecke. Riveth seyt hier dat een raetsheer van de Chambre miparti hem heeft geadviseert dat UEd. sijn schrift tegen hem gestelt met pere Pilant heeft gecommuniceert, twelck is om hier gelove te doen vinden dat UEd. onder schijn van middelaer de hulpe aen de Roomsche kercke biet. Ick sal verwachten wat daervan is. Desen 12 Mey 1642.

CCLXXXIII.

De ambassade naar Engeland. Engelsche tijdingen. De Koningin van Engeland in Holland. Verdere mededeelingen.

Mijn Heer.

De ambassade heeft nu haren vollen eysch, naer dat den heer van Renswoud [3]), die Ploos in bedienynge ende maximes is gesuccedeert, als derde bij de Generaliteyt daerbij is gevoucht ende de instructie is geformeert. Wanneer voortgaen sal blijft echter onseecker, alsoo degene die deselve voorderen ende sturen letten wanneer die den Conynck nuts wesen sal, wiens saecken slechter ende slechter gaen. Naer de preuve om in Hul te commen is

---

1) De rest van den zin bleef in de pen.
2) Hier is de brief afgescheurd.
3) Johan van Reede, heer van Renswoude.

misluckt, was den gouverneur bij den Conynck als traistre verclaert ende den gouverneurs proceduyre bij het Parlament geapprobeert ende de forme van procederen als tegens de vrijheyt van het Parlament ende rechten van Engelant strijdych verclaert, alsoo den gouverneur een lith van het Parlament de ordre van hetselve heeft gevolcht ende sonder informatie ende wettelijcke proceduyren sulcke proclamatien niet mogen geschieden. Voorts was den graeff van Warwijck, die de plaetse van Admirael van de zee bewaert, naer Hul gesonden om alle de ammonitie uyt het magasijn aldaer te lichten ende binnen Londen te brengen. Denselven grave hadde oock een conynckxschip, dat op de riviere van Hul de wacht hielt, met twee van sijne scepen vandaer gehaeld. Ende naer eenyge mij seggen, die goede advisen uyt Engelant ontfangen, soo is het apparent dat de Ambassadeurs buyten de complimenten van het Parlament over de toestem(m)ynge van het huwelijck ende transport van de princesse te bedancken niet veel uytrechten, het Parlament gans niet genegen sijnde dat uytheemse haer met de saecken van haer Rijck souden bemoijen. Alle dese tijdyngen geven de Coninginne weynych lust, die evenwel om haer te diverteren desen morgen met sijn Hoocheyt ende een gevolch van seshondert monden tot coste van het Lant naer Haerlem is gereyst, om morgen te gaen naer Amsterdam ende vandaer saterdach te scheyden, dien middach tot Leyden te eten ende savonds wederom in den Hage te wesen. In de respective steden werden groote preparaten gemaekt, namentlijck tot Amsterdam, daer drie arcus triumphales op den Dam sijn opgericht. Soo haest en sal sijn Hoocheyt de Coninginne niet hier hebben gebracht ofte maeckt staet naer het rendevous te gaen, dat soo haest niet wesen sal ofte sal bij de Francoisen te spade werden gehouden, die reeckenynge hebben gemaekt dat den vijffthienden deser daer al soude sijn geweest, sulkx dat desen Staet naer haer opinie oock oorsaecke tot het verlies van La [Gassece] sal hebben gegeven. Sint Thome wert bij de onse noch bewaert ende sage den Ambassadeur van Portugael garen dat die plaetse ende Loan Sint Paul wierden aen sijn Conynck gerestitueert, dat soo niet geschapen is te

volgen, houdende de onse St Thome haer nodych om de Engelsche den lust van den handel van Guinea te doen vergaen, die sij aennemen omdat de negotie op den cust niet wel succederende sij de costen van de equipagie met suyckeren in St Thome te halen gewent sijn goet te maecken. Buyten apparentie is het niet dat de Oostindische Compangie mede eenych voordeel op de Portugesen eer de notificatie in Indien sal sijn gedaen souden crijgen, alsoo vijfthien schepen naer Goa waren gesonden, niettegenstaende de Portugesen de onse de revolte van Portugael hadden bekent gemaekt. Dat seggen ons brieven van den 18 November 1641, door een Engels schip uyt Bantam voor de Compangie medegebracht. In Japan waren de misverstanden soo verre geassopieert dat de onse was toegestaen uyt haer scepen te mogen handelen ende hare waren vertieren, met hope van meerder te obtineren, maer de waren in het lant te brengen, daer contooren te houden als voor desen hadden noch niet vercregen. Dat is hetgene wij hebben van het publyck. Wat ons particulier belanckt, hier gesproocken hebbende met een ofte twee wel geaffectionneerde bewinthebbers van uwen tweeden oordeelen die iegenwoordych bij veele precyse onder de hare aenstoot sal werden genomen uyt de iegenwoordyge, trotterende schriften die het gepasseerde wederom wacker maecken. Vint UEd. echter dienstych dat een preuve bij alle confidente wert genomen ick sal mijnselven niet ontrecken, niet alleen omdat ick UEd. soucke te dienen maer dat het mij verdriet de goede gaven van uwen soon soo verloren te sien gaen, die tot geen vrucht sullen werden gebracht soo de rasernye die hem het hooft onstelt niet en wert geweert, waerop UEd. soo seer de behoudenisse van UEd. bloet UEd. ter herten gaet met ernst behoort te letten, hetwelcke ick tot mijn eygen decharge hier noch eenmael bijvouge, voortaen mij des niet meer meenende te bemoyen. Desen 19 Mey 1642.

De leste brieven uyt Constantinopolen sijn in Martio; doen leeffde de soon noch van den Grooten Heer ende drie sijner vrouwen gyngen swanger.

CCLXXXIV.

De ambassade naar Engeland wordt opgehouden. Engeland. Toebereidselen tot den veldtocht.

Mijn Heer.

De Engelsche Ambassadeurs prepareren haer noch ende sullen niet eer reet sijn voordat geoordeelt wert dat haer entremise den Conynck dienst can doen. Tot noch toe verwijderen de saecken tusschen den Conynck ende het Parlament meer ende meer. Het Parlament hadde een leste aensouck aen den Conynck geminuteert. Een edelman, donderdach voorleden van Jorck bij den Conynck aen de Coninginne affgesonden, arriveerde hier gisteren ende relateert, soo men mij seyt, den Conynck blijft persisteren ende in sulcken cas was het Parlament geresolveert de bestierynge van het Rijck aen sich te nemen. Veel adels voecht hem bij den Conynck ende een groot deel (soo houden hier de hooffsche tijdyngen) van de noortse ingesetenen. Het proces tegens den Aertsbiscop wert bij het Parlament begonnen ende eenyge hebben in het Parlament Dr. Jonson Socianismi ende Arminianismi gesuggereert, bij occasie dat daer wiert gedelibereert op de continuatie van de coningen, princen ende princessen van Bohemen. Hier is mèn vast besych om scepen te versamelen, die mits het meerderdeel met soldaten naer boven op de rendevous is qualijck sijn te vinden tot het vervoeren van de Fransoisen, die van St. Malo tusschen de vier ende vijffduysent sterck voor Hellevoet sijn gearriveert. De ongelegentheyt ende een continuelen noort-oostenwint sal haer passage seer difficyl maecken ende oock oorsaecke sijn dat het leger ontrent Littoye later bij den anderen comt. Sijn Hoocheyt vertreckt donderdach ende (de) Coninginne, die het leger garen soude sien, volcht vrijdach om dien dach haer middachmael te houden ter Goude ende savons te wesen tot Utrecht, saterdach middach te Cuilenburch, savonts tot Buyren. Den extraordinairen Ambassadeur van Portugal [1]) toont noch niet

1) Hier zal Francisco de Andrada Leytas bedoeld zijn.

ergens anders om gecommen te sijn als om te versoucken restitutie van St. Tome ende Loan St. Pol. Hoe UEd. Rivet tracteren sal verlange ick te sien; sijn malitie ende quaden aert toont hij genouch, hoeseer onder een beleeffden schijn die soukt te decken, dat niet dient gedissimileert dat wel wert gemerckt, hoewel sulcke materien best sacht werden verhandelt. Laurentius, die meer memorie als oordeel toont, mach stilswijgende qualijck voorbij gegaen werden. Sijn inleydynge geeft materie om te erinneren de quade proceduyren van commissarissen, die hij rechters noemt, voor die deselve souden wesen vergeten, ende dat soude bij een missive gelijck wij hier hebben voor desen gediscoureert bequamelijck aen de regeerders ofte burgemeesters van Amsterdam connen geschieden. Van de wede(r)comste van Salmasius sie ick dat de curateurs noch niet seecker sijn. Wat een president genaemt Ab Avo heeft geschreven boven sijn prattycque criminelle ende wat UEd. van sijne sch(r)iften hout wilde ick wel weten. Desen 26 Mey 1642.

Spierynkx gelt is noch niet ontfangen, soo sleept sijn reyse oock noch.

CCLXXXV.

Legerbericht. Het gezantschap naar Engeland en de toestand aldaar.

Mijn Heer.

Donderdach lestleden is sijn Hoocheyt uyt den Hage vertrocken ende de Coninginne sondach genoticht om den Prins desen maendach tot Buyren te vinden ende vandaer woensdach te gaen besien het leger, dat ick meen van voetvolck niet compleet wesen sal, sooveel scepen hebben ontrent Dordrecht lange gelegen door contrarien wint, die nu eenyge weecken heeft gewayt. Dan men

seyt mij het volck te lande is beginnen te marcheren, welcken wech tot groote incommoditeyt van de lantluyden, daer sij sullen moeten passeren, sal moeten worden genomen, soude men anders de goede commoditeyt van droochte van de somer ende anders gebruycken, hoewel mijns oordeels deselve weynich sal favoriseren indien de conjunctie van Hatsvelt ende Wael alreede is geschiet ende de conte de la Guice geslagen, gelijck de Brabantsche tijdingen ons verclaren. Men hadde gemeent de Ambassadeurs desen dach souden naer Engelant hebben verreyst, dan den heer van Rijnswau tusschen de saterdach ende sondach sijnde siek geworden sal de reyse vertragen, ende evenwel en meent men niet dat het is een sieckte van staet, daer anders redenen toe sijn, omdat het in Engelant seer slecht voor den Conynck staet. De approbatie van de proceduyren van den gouverneur van Hul heeft het Parlement nu door druck de ingesetenen bekent gemaekt ende stelt vast ordre op de justitie. Alle hope loopt op Schotlant, dat men crachtych schijnt te willen interponeren tot de accommodatie met den Conynck, ende goet commende uyt den houck daer het quaet van daen is gecommen kan men oordeelen dat niet te groot wesen sal. Het schrift tegens Rivet [1]) hebbe ick met lust gelesen; het is cort ende claer, nader ontdeckende als eenyge vorige hoe verre UEd. is van Socino ende Pelagio, dat dienstych is. Rivet sal het sijne daer wel vinden, dat hij wel heeft gemeriteert. De maniere die UEd. tegens Laurentium gebruikt is conform het concept dat wij hier oock hadden beraemt ende breeckt de cracht van het schrift cum contemptu autoris. Rivet sal het daer niet bij laten maer wert geseyt alreede wederom aent werck te wesen daer pere [Pathan] in campagne commen sal. Spierynck is noch hier, Graswynkels bouck De majestate [2]) (wordt) gedruckt, doch het gelt dat hij garen hadde niet betaelt. Van Oosten noch Westen hebben wij niet. Den

---

1) *Animadversiones in Animadversiones* A. Riveti (*Bibli. Grotiana* No. 272).

2) *De jure majestatis dissertatio.* Hag. Com. 1642.

heer Conradi [1]), burgermeester van Amsterdam, een seer capabel persoon van goede maximen, die UEd. estimeert, van UEd. geestimeert is geweest naer UEd. mij te Amsterdam sijnde heeft bekent gemaeckt, meent eerstdaechs sijn soon te senden naer Paris, verwacht dat faveur dat hij niet alleen bij UEd. acces maer door UEd. entremise, kennisse ende omganck bij des Conynckx architeckt, in welcke conste nevens de mathematique hij hem oeffent, soude connen crijgen, ende heeft begeert dat ick hetselve op UEd. soude versoucken, twijfele off gelijck hij daertoe bequaem is oock genegentheyt soude tonen om hetgene UEd. aengenaem soude sijn te bevorderen. Desen 2 Junij 1642.

CCLXXXVI.

Over Pieter de Groot. Berichten uit het leger en uit zee. De strijd tusschen De Groot en Rivet. Berichten.

Mijn Heer.

Dat UEd. sijne sorge over sijnen tweeden laet gaen is meer als tijt, indien UEd. sijn persoon ende fortuin tot totale ruine niet wil laten commen. Wat obstaclen wij in het avancement tot Amsterdam vinden hebbe ick UEd. voor desen ten deele vertoont ende daer benevens voorsie ick dat die de Compangie alreede dienen niet garen sullen admitteren, connen sij het beletten, een compagnon die haer boven het hooft soude connen wassen; bovendie(n) is die stat in huyshuyr ende anders seer costelijck ende de prattijcke voor die eerst beginnen, gelijck UEd. weet, van weynych voordeel, behalven dat in die stat de menschen soowel als elders haer particuliere insichten hebben. Vint UEd. redenen warom dat soude meenen met reputatie de

---

1) Dr. Albertus Coenraad Burg.

ampten niet connen werden becleet, cum tamen bonus civis non tantum possit sed etiam debeat laudare et tueri presentem reipublicae statum, spartamque ut nactus est ornare, ende dat UEd. darom de sijne de voordeelen van de republycque soude willen benemen ende bij gevolch de commoditeyten van het soo seer begeerde huwelijck, wat kan verhinderen dat hij hem tot de prattycque bestede ende met dat insicht het huwelijck, dat niet als tot ruine van den uwen wert opgehouden, toegestaen? Ick wil evenwel garen sien, dewijle UEd. het soo seer begeert, wat tot Amsterdam is te doen, maer daer is tijt toe nodych et lenta consilia vix filii tui negotia exspectant, hetwelcke ick wensche bij UEd. gelijck nodych is in achtynge genomen moege werden. Hetgene UEd. meent dat hier int Duyts behoordt te werden gedruckt oordeelt UEd. broeder bequamelijck ende nodych int Latijn daer door den druck gemeen soude werden gemaeckt ende dan geen oversetter soude ontbreecken. In den Hage commende sal ick daervan nader spreecken. Het voordeel bij de Spaense op de conte de Guiche becommen heeft tot verseeckerynge van Vlaenderen eenyge compangien uyt het leger in Casant gebracht, daerop den viant ofte op Walcheren dessein wert gemeent te hebben door de groote equipagie die tot Dunkerke geschiet. Twaelff scepen lagen alreede in het Scheurken, twee ende twintych werden in alderhaest tot Dunkerke noch toegemaeckt, die den 12 deser tesamen meenen uyt te lopen. Dan den Admirael Tromp is met 26 scepen voor Dunkercke nu gecommen, die is bastant haer voornemen te verhinderen ofte haer te volgen, hetsij naer Casant daer al de sloupen nu heene sijn ende veel binnevaerders int Swijn cr(u)ycen ofte oock naer de Noortzee, alwaer het principale dessein wel soude mogen wesen op de thien Oostindische scepen, die nu werden verwacht, voorts op de walvisvangers ende groote visscherye. Dan de Compangie heeft oock acht scepen geequipeert om op haer scepen nevens eenyge oorlochscepen te passen. In Engelant verloopt alles meer ende meer voor den Conynck. Riveth spreeckt off alrede congratulatoire brieven hadde becommen over de reputatie door sijne schriften tegens UEd. gehaelt, sal in het corte

wederom een antwoorde geven, alsoo vrijdage voorleden al was gecommen tot den X art.[1]). Sic dum veram gloriam assequi desperat, affectat falsam, aut..... si absunt. Hetgene bij eenyge discrete aenstoot geeft is dat UEd. te generalijck de Protestanten qualijck tracteert ende hatelijck maeckt om haer met den haet van de machtyge te [beswaren]. In Hollant commende sal ick UEd. breeder ende beter van alles connen adviseren. De presentie van den heer mareschal Hornes[2]) hope ick UEd. voordelijck sal sijn geweest. Spierynck is over acht dagen naer Sweden vertrocken, heeft medegenomen Graswinckelii bouck De majestate aen de Coninginne gedediceert. Voor sijn vertreck heeft Spirynck gelt ontfangen. De sententie die nicht de Groot tegens nadeel voor het Hoff heeft geobtineert sal UEd. uyt den Hage ende Constans brieven hebben verstaen. Van hetgene noch te wachten is moeten wij oock wel hopen. Desen 11 Junij 1642.

CCLXXXVII.

De ambassade naar Engeland blijft onzeker. Schrijven van Joachimi en houding van de Engelsche koningin. Legerbericht.

Mijn Heer.

In den Hage commende vinde ick de Engelsche ambassade onvoltrocken ende eenygerwijse oock onseecker off voltrocken sal worden, alsoo de Coninginne, op wiens instantie die meest wert gehouden geprocuteert, geen genegentheyt heeft dat voortgaet, hetsij dat d'instructie voor de Ambassadeurs geconcipieert hare Mteyt niet en behaecht, hetsij dat den Conynck door gedeeltheyt van

---

1) *Examen Animadversionum H. Grotii.* Vgl. *Bibliotheek d. contraremonstr. geschriften*, blz. 57.

2) Gustave de Hornes.

het Parlament ofte wapenen, daer ter wedersijden de preparaten toe lopen, beter conditien meent te bevechten ende vercrijgen als door intercessie van uytheemsche, die te groten autoriteyt van Coningen, dewelcke sij selffs niet hebben connen dragen, andere niet billijcklijck souden connen opleggen. Dese conjuncture van tijt ende saecken in Engelant stelt desen Staet in geen cleyne perplexiteyt, die onseecker van de uytcomste noch den Conynck noch het Parlament souckt te miscontenteren ende ondertusschen peryckel loopt van offensie van beyden. Onder pretext van wapenen naer Vrankerijck te voeren heeft het Parlament den heer Joachimi vertoont dat alle wapenen werden tot Amsterdam gecocht om naer Engelant te brengen ende versocht daertegens ordre mochte worden gestelt ende de ingesetenen van dit Lant gepreadviseert dat op de juweelen van het Rijck geen gelt met seeckerheyt conde worden gedaen. Op d'advertentie van den heer Joachimi daerop deliberatie sijnde gevallen is in Hollant bij de meeste stemmen resolutie gevolcht de admiraliteyten aen te schrijven te letten dat de placaten op het uytvoeren van wapenen ende ammonitien geemaneert souden scherp werden onderhouden ende in plaetse van publicatie onder de hant de maeckelaers nopende het beleenen van juweelen te waerschouwen. Amsterdam, Rotterdam was van ander opinie, onder pretext de commercien vrij moeten wesen. Inderdaet is de alliantie met den Coninck gemaeckt, die hoe men wapenen weygeren kan in rechten niet vast te maecken is, ende inclineren oock de ander provintien om daerin te conniveren. De Coninginne toont over dese saecken die haer niet onbekent en sijn geen cleyn misnygen (*sic*), neempt oock te groten contentement van sijn Hoocheyt niet, ende in desen Staet is wederom suspect alwat van de Coninginne comt dewijle die soo blindelijck voor het Pausdom ijvert ende men gelooft sij geen ander oogemerk heeft als hetselve in Engelant in te voeren. 'Ten geeft oock geen cleyne ombragie dat sij op deesen tijt een van hare confidente naer Brabant heeft gesonden. De princesse royale heeft hare Meyt weder bij haer genomen onder pretext dat sij moet medicineren, off verder insichten heeft speculeren de

curieuse, sijn Hoocheyt draecht ondertusschen de lasten van een seer costelijck hoff. Prins Robert ende Maurits op het begeeren van den Conynck met een gevolch wel van hondert officieren vertrocken gisteren naer Engelant, met haer nemende, soo mij in confidentie is geseyt, een goede somme gelt ende anders. Met eenyge spreeckende waertoe ons de alliantie voor den Conynck obligeert seggen tot redenen dat den Conynck most tonen sulckx te begeren, ende dat dat heeft schijn. Sijn Hoocheyt is met het leger tusschen Rhijnberck ende Orsoy wel van passe voor het Franse leger, dat niet verde van daer ontrent Ordingen leyt. Desen somer sal licht passeren met den een op den anderen te sien nu de keyserse de hope van avantagie, die sij door conjunctie met Melos hadden gehoopt, is benomen. Van de groote equipagie tot Dunkerken wert niet meer gevreest nu Dunkerken met 31 scepen is beset ende met meer beseth sal worden. Lamboy is tot Delshaven om naer Vrankerick te gaen. Het uytgeven van een nieuw schrift van Jacob Laurenss [1]) sal materie geven om hetgene UEd. hier in 't Duyts wil hebben gedruckt daer uyt te geven, waerop daer haest een oversettynge volgen sal. Desen lesten Juni 1642 [2]).

CCLXXXVIII.

De verbondenen moeten thans goed op de hoogte blijven. Men zegt dat gezanten uit Brabant zullen komen. Klacht van Strickland.

Mijn Heer.

Soo ick stont om te gaen naer Alcmaer wiert mij gegeven UEd. schrijven van den 26 December, waermede UEd.

---

1) J. Laurentius, *Hugo Grotius papisans.* Amst. 1642. (*Bibl. d. contra-remonstr. geschriften*, blz. 86.)

2) De overige brieven van dit jaar ontbreken.

mij uytermaten seer heeft verobligeert, ende sal hetselve wonder wel te passe commen om Numerianus volck appetijt te geven tot Felix tweeden, die ick bij hem garen soude stellen ende hij groote voordeelen van hem soude trecken, gelijck sij sullen connen smaecken uyt dit prouffken. Ick sal het houden voor een singulier beneficie soo UEd. mij gelieve UEd. nader correspondentien te contin(u)eren, die UEd. mach verseeckert wesen dat niet als ten besten ende met groote discretie bij mij sullen werden gebruyckt. Mijn lust liep wel, hadde ick niet moeten vertrecken, om bij dese occasie ons Neeff te spreecken, die ick in eenyge maenden niet en hebbe gesien, dan ick twijfele niet oft UEd. sal mij daertoe gelegentheyt geven, yet voorvallende van importantie dat hij garen sal weten. Tis nu den tijt, gelijck UEd. wel seyt, dat de geallieerde goede advertentien van node sullen hebben, ende valt nu meer te penetreren als geduyrende het leven van den Cardinael. Soo UEd. met eenyge seeckerheyt kan voorsien dat de saecken lopen tot handelynge ende conclusie UEd. sal mij, die int particulier met de mijne daeraen is gelegen, gelieven tijdelijck te preadviseren. Men spreeckt hier veel van gedeputeerde die uyt Brabant souden commen, daeronder Rosa ende meer aensienelijcke soo geestelijcke als wereltlijcke worden gespelt. Ende hoewel men seyt het is om over de jurisdictie van de Meyerie van den Bosch te handelen soo wert dat bijsonder bij de uytheemsche ministres daervoor niet aengenomen, omdat van de gedeputeerde van de Generaliteyt uyt yder provintie een ende wel de aensienelijckste tot die handelynge sijn gecommitteert. Sijn Hoocheyt, voorsiende dat in dese conjuncture vremde operatie soude connen doen de reductie, hoewel inderdaet het meer imaginair als effectyff is, sagen garen die niet voort en gynge, immers niet voor ordre op de achterstallen waer geraemt, warom bij de Gecommitteerde Raden garen hadde geeffectueert dat niettegenstaende de leste resolutie den ouden voet in de betalynge van de compangien tot de Statenbijeencomste werde gevolcht ende dat daernaer de reductie eenparych [met] de andere provintien in de Generaliteyt mochte werden geconcludeert. Daerover sijn de heeren Gecommitteerde

Raden, die het op haer niet dorsten nemen, yder aen haer principale geweest, oock andere in het Noorderquartier, maer kan niet verstaen yet hebben uytgericht. Van dage heeft den Engelschen Envoyé Stricklant [1]) nieuwe clachten overgelevert van dat Gorijn ende ander officieren, uyt desen lande vertrocken, die hij alle met naem ende qualiteyt weet te noemen, dienst bij den Conynck hebben genomen, ende alsoo Stricklant mede brieven hadde van het Parlament aen sijn Hoocheyt heeft hij audientie versocht, gecregen ende die overgelevert. Stricklant seyt hij wel is onthaelt met offres van tallen tijden acces te vinden. De Coninginne neemt dit seer qualijck ende toont haer seer geoffenseert. Die alles gloseren meen(en) dit ex compacto geschiet, maer dewijle die hare discoursen dirigeren om te spreecken dat sijn Hoocheyt [dat] qualijck bevalt seggen sijn Hoocheyt van Stricklant is gesurpremeert ende van dage hem audientie heeft geweygert ende hem niet meer spreecken en wil, behoren te doen geloven dat dit geen gemaeckte offensie en is, die de Coninginne dese saecke soo seer ter harten doet nemen ende doet seggen dat sij bij sijn Hoocheyt wert geabuseert, die meer kan doen als hij hem gelaet. Soo beswaerlijck is 't in sulcke van passe te maecken. De genegentheyt tot den vrede openbaert haer binnen Londen meer ende meer ende uyt dien houck mocht den Conynck wel grooten dienst crijgen. Ontrent Jorck hebben des Conyncx ende Parlaments troupen aen malcanderen geweest; drie-, vierhondert sijnder gebleven sonder dat yemant meester is geworden van het velt. Terwijle UEd. sal connen considereren hoe de ongeschikheyt van Riveth dient gerefreneert, valt mij in den sin oft niet dienstych en waer dat sijn quade trouwe met het uytgeven van mijnen brieft ende UEd. antwoorde de werelt bekent werde gemaeckt. Ick hebbe daer niet tegen, mits dat UEd. mijnen brieff een Latijns cleet geeft, daermede bij luyden van fatsoen als fatsoenelijcke bestaende mach compareren. Vint UEd. hetselve mede goet, UEd. gelieve hem mij soo behoort

---

1) Walter Strickland.

[geacconiveert] toe te senden ende ick sal hem nevens den uwen het licht doen sien, ende wij mogen haer den titel geven „Bona fides Riveti" off sulcke als UEd. goet sal vinden [1]). Sulke voorloper sal wat benemen niet alleen de cracht van die leugen maer de[insolen]tie van dien man, die groot is ende onbeschaemt, claer aen den dach brengen. Sooveel ick mercke heeft hij ende Marais het de(ssein) om UEd. in Sweden quaet te doen. Dat dessein sal haer mislucken soo UEd. sijn oogemerck daer aen de ministres terdege bekent maeckt; off de croon oock UEd. dienst in dese occurrentie van tijt niet nodych sal hebben, connen politycke oordeelen. Hadde ick uwen brieff bij de hant soude UEd. dubbelt daervan senden, sal sien hetselve te doen als ick wederom thuys comme om oft UEd. daerin yet begeerde verandert. Naer ick hem altijt hebbe [gewenst meriteert bij] de werelt gesien ende sal UEd. goet doen. UEd. sorge de mijne mij geen quaet en doen, want hoewel naer waerheyt is niet cum illa cura geschreven die de oogen van de posteriteyt requireren. Desen 3 Januari 1643.

Naer het schrijven van desen verstaen ick het redres was met goetvinden van de steden gesurcheert tot nader bijeencomste die wesen sal den 13. Stricklant heeft wederom audientie versocht ende is hem geweygert, sal oock dewijle de Coniginne haer daerover soo seer formaliseert geen crijgen. Het Parlament heeft een petitie gedaen met billijcker conditien als voor desen tot handelyng.

---

1) Vgl. *Bibl. Grotiana*, N° 273 en 276.

CCLXXXIX.

Over Brasilië en Johan Maurits. Binnenlandsche politieke en legerberichten.

Mijn Heer.

De voorgaende weecke ben ick absent geweest waerom UEd. acht dagen later sal weten het eenyge dat ick doen soude hebben connen schrijven. T'arri(ve)ment van thien scepen vyt Brasil ende Guinea met een schoon retour van gout ende suyckeren acht worden van niews uyt die quartieren verwacht, maer off graeff Maurits daermede commen sal twijfelt men seer omdat sijne directie toont hij niet garen van daer en scheyt. Vijff provintien ofte capitanien met distincte brieven onder haer segelen versoucken sijne Ex^ties^ continuatie, oordeelende de seeckerheyt van dien staet daerin te bestaen, ende daertoe is oock den grave bij de inwoonders ende soldadesque versocht, die hem excuserende op het retranchement van sijn onderhout ende tafel dat in plaetse van 90000 gulden was gereduceert op twaelff off daerontrent, ende de politieke raden, swaricheyt maeckende de ordre van de Compangie te buyten te gaen, hebben de ingesetenen een taxt op uyt ende incommende waren geordonneert, hoger als den grave selffs verstaet te willen trecken. Die tijdyngen crijcht de Compangie in plaetse van den grave selffs ende daer beneffens brieven aen de Staten Generael vol clachten over de bewinthebbers. Off nu de expressen last van den Staten Generael, die den grave sedert sal hebben ontfangen, de wedercomste sullen doen resolveren off dat sijn Ex^tie^ sal verbeyden wat operatie dat sijn leste schrijven ende dat van de provintien ende raden sal hebben gedaen, is onseecker. Ondertusschen sijn dat proceduyren van bedencken, die den staet van Indien noch de actien niet beter en maecken dan mogelijck waer goet toe sijn. Den viant met vier duysent man te voet, dertych compangien paerden onder het commando van Cantelmo [1]), gesterkt met achtduysent boeren sijnde ge-

1) Don Andrea Cantelmo.

retrancheert achter Hulst, heeft sijn Hoocheyt, naerdat hij de stat selffs onder de schoot van een musquet hadde besichticht, sijn dessein gequiteert ende is met het leger naer Philippine gegaen, van waer vrijdach voorleden de marche namp naer Assené den wech naer de Lye, die difficulteyt sal hebben te passeren ende daerom niet veel goets uyt Vlaenderen connen hopen. De Staten van Vrieslandt vergaderen nu ende sullen op de propositie van de instructie resolveren, die sij naer mijn gevoelen niet sullen goetvinden te helpen maecken. Het vertreck van den heer Joachimi naer Engelant wert nu gepasseert ende prepareert hem daertoe. De commende weecke sullen hier verschijnen gedeputeerde uyt alle de provintien om de instructie van de gedeputeerde die naer Munster gaen te arresteren. Om de proceduyren van het Parlament van Paris te volgen sijn de saecken hier niet gebaeckent, als de coningen jonck sijn wert geredresseert hetgene door autoriteyt van de ouwe is verloren. Die hier meest vermogen sijn deselfde ende daerom haer maximes niet verandert. Desen 6 Julij 1643.

CCXC.

De ambassade naar Engeland zal denkelijk doorgaan. Houding aan te nemen tegenover de partijen in Engeland.

Mijn Heer.

Het concept tusschen Hollant ende Zeelant van vierentwintych cruycers in zee te brengen voor eenygen tijt gemaeckt is nu bij de Staten-Generaels resolutie gearresteert ende het heffen van de middelen tot betalynge van de praemia oock ingewillycht, soodat nu bij placate hetselve een yder wert bekent gemaeckt. Tot het depescheren van de Engelsche ambassade is oock nu seer groote apparentie, dewijle den Staten-Generael het advis

van Hollant sooverre approberen, dat in plaetse van eenych schriftelijcke antwoort op de propositie van de heer Boswel gedaen ende seer ernstych versocht te geven men den Conynck mondelynge op alles onderrichtynge ende satisfactie sal doen. Op morgen sal Hollant finalijck resolveren ende sal de ambassade geen difficulteyt hebben, indien de provintien goet connen vinden dat een derde bij de twee genomineerde werde gevoucht, daer Hollant toe is genegen, omdat veele meenen de twee wat veel naer de Conynx sijde hellen ende sagen garen het Parlament bij sijn recht geconserveert. Tot het faciliteren van dese ambassade heeft niet weynych gecontribueert de opinie die men heeft dat de regeerynge in Vranckerijck, volgende de oude maximes van den ouden Cardinael, voor de autoriteyt van het Parlament mede sal helpen sorgen, omdat sij meenen dat die bij den Conynck nu meest vermogen haer correspondentien met Spaengien ende de Spaense maximes te seer overeendragen. De aenleydynge die den grave van Harcourt [1]) nemen sal wert geoordeelt seer bequaem, ende onder last van met den Conynck ende de crone een nader alliantie te tracteren ende ordre op commercien ende vrijheyt van de zee te stellen meent men het bequaemste middel wesen sal om tot intercessie te geraecken, die directelijck voorgenomen wordende ter eender off ter ander zijde met cleyne reputatie van den Staet affgewesen soude connen werden. Den heer van Mathenes [2]) absenteert noch uyt de vergaderynge van de Generaliteyt, daer Hollant niet sal verstaen dat hij sonder doen van den eedt op de instructie comparere, waerin achthien stemmen eenparych sijn. Tot de Munstersche vergade(r)ynge prepareert men hier alles, maer de maximes daer continueerden tot het oorloch, gelijck die noch schijnen te sijn, mocht wel geen groote vrucht daervan wesen te wachten, waerover ick UEd. gevoelen seer garen bij alle gelegentheyt tot directie van mijn particuliere affairen sal verstaen. Dat het Parlament met de

---

1) Henry Harcourt.
2) Johan van Mathenes.

gedeputeerde uyt Schotlant nu t'eenemael was verdragen wil men hier geloven ende dat met het furneren van 600000 guldens 18000 Scotse voetknechten, tweeduysent paerden ende duysent dragonders tegens halff October in Engelant commen. Desen 5 October 1643.

CCXCI.

Twijfel of de vredehandel hier wel ernstig gemeend is. Houding van den Heer van Mathenes. Binnenlandsche berichten.

Mijn Heer.

Uyt de particuliere informatie die UEd. mij nu tot tweemael heeft gelust te geven, waerover ick UEd. grooten danck schuldych ben, dunckt mij dat ick niet alleen claer en sien in de genegentheden van degene die het daer al vermogen, maer oock claerder als tevoren in de inclinatie van die hier het meeste, waerom niet alleen ick maer oock andere redenen hebben te twijfelen off de handelynge haer oock ernstych is, alsoo qui eos contingunt soucken in te scerpen het oorloge den Landen meer als alle tractaten voorderlyck is, waerom oock die tevoren daervan niet hebben connen horen selven vorenslaen men de lasten tegen het incommen behoort te balanceren. Nu de Ambassadeurs tegelijck met den grave van Harcourt niet hebben connen arriveren, nochte de comste van de Scotten in het Rijck, die nu geseyt werden in aentocht te sijn, voorcommen, schijnt wel dat soo niet en sullen haesten maer eerst sien wat cours ende bejegenynge den grave van Harcourt heeft. Men seyt ons hier tot Londen was gearriveert maer dat Montaigu [1]), op de brugge van Rochester bekent ende daer gedesguiseert uyt sijn trein

---

1) Walter Montague, Fransch gezant.

aengehouden ende in den Tour gebracht, den gemelten grave van Harcourt, hoewel hij hem desadvoueert, bij het Parlament vrij suspect heeft gemaeckt. Tot het afftrecken van den Conynck van de Spaense partije ende maintenement van de biscoppen gelove ick twee van de Ambassadeurs niet minder als den grave van Harcourt genegen sijn, dan off sij het leste soo efficacieux hare oogen slaende op hare principalen sullen connen behertygen staet te twijfelen. Het gelt tot de ambassade is noch niet gereet, sulckx al waren sij reet souden noch niet connen vertrecken. Den heer van Matenes onthout hem niet alleen van de generaliteytsvergaderynge maer versocht sijnde om de Munstersche besoignes bij te wesen heeft hem daervan geexcuseert. Tegens half November commen de Staten wederom bijeen, wanneer lichtelijck de dispuyte van den eedt wederom sal werden geroert, alsoo de ridderschap, sonder de steden inwillygen in pointen van ordre overstemmynge te lijden, in dit point geen overstemmynge schijnt te willen gedogen. Ende hoe beswaerlijck het is een generale resolutie voor de steden, die haer hooftneerynge op die maniere souden meenen in peryckel te connen stellen, te laten passeren, kan UEd., die oock weet hoe qualijck de pointen van ordre ende van ander nat(u)yre sijn te onderscheyden, oordeelen. Het equiperen van de cruycers schijnt off meer fatsoens sal hebben als van begin was gemeent, alsoo veele omdat het schijnt te smaecken naer caperye difficyl sijn daerin te participeren. Maer soo de particuliere deficieren moeten de steden het bij de hant nemen, alsoo den viant te machtych wert, die geseyt wert veertych fregatte in zee te hebben ende over de 26 prinsen de maent van October binnen Dunkercke te hebben gebracht, waerover oock de Admirael schrijft om meerder getal van scepen, soude hij ende die bij hem sijn wesen verseeckert. Tot de besoignes in de Generaliteyt tot de Munsterse besendynge is Pauw, die een van de gedeputeerde wesen sal, niet geroupen. Donderdach wert een hoffmeester affgesonden om daer logement te prepareren ende maecken de gedeputeerde haer veerdych op presuppoost dat de Ambassadeurs van Vranckerijck al op wech sijn ende den heer d'Avaux

Rheims te sijn gepasseert, alwaer Aquilius schrijft sijn Ed. te hebben gesproocken. Contrari souden sij niet garen geloven, waerom ick van een, die ick het seggen van den heer Spierynck confirmeerde van dat monsieur Servien noch was te Paris, ben versocht het niet soude willen seggen. Op het aenhouden van den Ambassadeur van Vrankrijck blijven de troupes bij regimenten noch in de frontieren tot groote incommoditeyt van de militie. Hier is soo mij terstont wert geseyt gisteravont gearriveert milord Gorijn, die geeft hope dat den Conynck noch eenyge articulen tot vrede aen het Parlament soude doen presenteren. Dan de verkiesynge van Collynckton tot thesaurier, Dicky tot secretaris van den Conynck doet het Parlament niet veel moderaets hopen. Desen 26 October 1643.

CCXCII.

De quaestie over den eed in de Staten van Holland. De Ambassadeurs zijn nog niet vertrokken. Amsterdam acht zich beleedigd door de Generaliteit.

Mijn Heer.

De goede correspondentie tusschen de ridderschap ende steden waer grootelijckx te wenschen, maer wat middel daertoe is kan iegenwoordich qualijck werden gesien alsoo door het stuck van den eedt meerder verwijderynge eer is te vresen. De aminenste (*sic*) onder haer ende daeronder oock enyge wel tot den gemeenen stant geaffectioneert hebben lange qualijck connen verswelgen dat yder van de steden hare stemme equivaleerde; meerder gewicht ende aensien hebben sij geimagineert te crijgen door de assumptie van mijnheer den Prins onder de Edele, ende hetselve heeft aen de steden wederom ombrage gegeven, waerdoor haer advys suspect sijnde weynich is gevolcht ende veeltijts singulier in hare opinien blijven dewelcke

singulier sijn in haer ogemerck. De dispute van den eedt vrese ick dat noch niet en is ten eynde ende wensche van herten die van wegen den Adel soo hart niet en werde gedreven, alsoo quaetgunstyge sijn Hoocheyt door dat middel denigreren. Den heer van Matenes onthout hem niet alleen van de vergaderynge van de Generaliteyt maer oock van de Munstersche besoignes, daer particulier toe is versocht. Den reeckenmeester Pauw wert noch nergens in gekent, die oock van die commissie noch geen notificatie is gedaen, hetwelcke hem moyelick valt. De Ambassadeurs sijn naer Engelant noch niet vertrocken ende is niet te weten wanneer vertrecken sullen. De Generaliteyt manqueert hét aen provisie van gelt ende Hollant wil den coffer niet openen, alsoo sij willen tonen hoe weynich die haer al het gesach in den Staet toemeten daertoe connen contribueren. Ende nu is noch een particulier accident dat Amsterdam int particulier grote offensie geeft, want bij occasie dat een ontfanger generael most werden gemaeckt over het incommen voor de cruycers, die in deselve stat moeten wonen, ende sij daertoe hebbende voorgeslagen een van hare Vroetschap, die van wegen de Staten van Hollant de Generaliteyt serieuselijck is gerecommandeert, heeft nochtans die hetselve ampt, daer Zeelant hem oock toe socht te promoveren, niet connen obtineren, maer vier stemmen, Overijssel absent sijnde, hebben tegens het ernstych aenhouden van Hollant ende Zeelant dat ampt aen een ander geconfereert, hetwelck men oordeelt sonder corruptie niet en is te wege gebracht, ende dat werk tot Amsterdam hoge genomen, waerover oock de aenstaende vergaderynge van Hollant, naer ick werde onderricht, openynge sal werden gedaen ende nieuwe onlusten geschapen sijn te ontstaen. Van de prolongatie van het octroy van de Oostindische Compangie, hetwelck met dit jaer expireert, sal de naeste vergaderynge licht oock worden gesproocken. Dat UEd. met soo goede intelligentie gaet met den heer Saumaise hoor ick garen, omdat ick weet dat veel andere het garen anders sagen. Uyt Engelant sijn dese mael hier geen brieven gecommen. Desen 2 Nov. 1643.

CCXCIII.

Engelsche zaken. Het gezantschap vertrekt nog niet. Milord Goring. De vredehandel. De stemming in de Staten van Holland.

Mijn Heer.

Het aenhouden van Montaigu ende de devoiren tot sijne ontslagynge bij expresse ordre van de Roine Regente aen het Parlament gedaen ende eenyge formaliteyten in het instellen van een billet daertoe dienende overgelevert, geven een quade inleydynge tot de negotiatie van den grave van Harcourt, hoewel het leste de faute van den secretaris wert geweten, die den gemelten grave hadde gequalificeert Monseigneur ende de vergaderynge Messieurs du Parlament, tot seer grooten aenstoot. Van Londen was den grave naer Oxfort bij den Conynck gegaen niet sonder eenyge rencontre op den wech ende wiert in corte dagen wederom tot Londen verwacht, alwaer de opinie niet en was, gemerckt wat personen bij den Conynck meest vermogen, dat sijne M^teyt van de Spaense factie affgetrocken soude connen werden, temeer den Conynx partye niet en verswackte. Verre siende goede Engelschen, considererende de swackheyt van het hoff ende irresolutie ende trage raetslagen van het Parlament, apprehenderen dat beyde partijen haer de comste van de Scotten in het Rijck sullen beclagen, ende wenschen daerom selffs veele het Parlament wel geaffectionneert dat door accommodatie die extremiteyt conde werden voorcommen, waertoe het Parlament schijnt niet te sullen verstaen sonder verseeckerynge van religie ende securiteyt van degene die het Parlament recht hebben voorgestaen. Acht graven, negen barons hadden het convenant met de Scotten gemaekt geteyckent ende meer absenten hadden geschreven van gelijcke te sullen doen, gelijck men mede verwachte van den grave van Northumberlant, die wederom tot Londen was gecommen. Sevenhondertduysent guldens waren van de penyngen aen de Scotten belooft gesonden ende overgemaeckt. De Ambas-

sadeurs die naer Engelant souden gaen en haer houden off alle dage souden vertrecken weet ick niet off bij andere off bij haerselven werden opgehouden. Inderdaet sijn het gelt noch de scepen niet gereet, ende naer mijn opinie soucken sij te doorsien den cours ende het succes van den grave van Harcourt, als beyde haer grootelijckx connende dienen. Milord Gorijn, die voorgeeft hier gecommen te sijn om naer Vranckrijck als Ambassadeur te gaen, doet met sijn lange verblijven wel geloven dat daerom alleen niet is gecommen, maer wat eygentlijck negotieert hoort men niet. Den vierden van dese maent waren de plenipotentiers te Hoy gearriveert, hadden aen Luyck geschreven in hare stat niet te sullen commen, tenware sij de geexileerde alvorens hadden gerecipieert. Sondach werden tot Mastricht verwacht, soodat men meent eerstdaechs hier sullen sijn. Niet alleen onsen Neeff, maer meest alle die [maniantie] van saecken hier hebben sien de macht van de regeerynge van dat hoff seer garen in den handen daer die iegenwoordych in is, meenende de saecken anders met eenyge vasticheyt ende buyten reboussen qualijck connen werden gematneert [1]) ende het beleyt tot den vrede niet wel met avantage gestuert bij de Loransche princen, die te seer daernaer haesten. Maer indien de hope van handelynge van de ander sijde soude werden affgesneden soude Hollant heel ander gevoelen nemen, als sijnde ten hoochsten tot de vrede genegen. Dat van de steden een eenparych maintinement van goede maximes soude connen werden gewacht houde ick buyten apparentie, soo veel particuliere insichten deelen deselve bij alle occasien ende de iegenwoordyge vigeur van veele neempt haer oorspronk meer uyt ombrage door de Engelsche saecken ende religionsinsichten als vaste gronden van staet ende vrijheyt, ende sooveel ick kan voorsien soo sal aen de ander sijde niet werden versuympt met geestelijcke instrumenten te wercken. Et id denique restat. De expeditie van mijn nichts proces heb ick dus lange niet connen recommanderen omdat de

---

1) Hij zal „gemaintineert" hebben willen schrijven.

saacken niet over sijn gelevert geweest, ende off noch sijn weet ick niet, dan sal devoir daertoe doen ende oock een bequamen tijt waernemen om het tot een decisie te helpen, alvorens wenschende den heer Crommon [1]), die apparent is den heer Scoltens plaetse te vervullen, sessie hadde genomen. Particuliere flau sijnde om het cruycen met de premien bij de hant te nemen, met meenynge meerder te bedyngen, hanthaven de steden het werck, hebbende die van Middelburch de acht scepen die in Zeelant uytgerust souden werden alle tot haren last genomen, van dewelke eenyge ingesetenen drie hebben versocht ende gecregen, twee andere sijn aen Vlissyngen geweygert, alsoo Middelburg dese occasie gebruyck(t) om een goet aental bootsvolk in haer stat te trecken. Desen 9 November 1643.

CCXCIV.

Over de vredesonderhandeling te Munster, de houding van den Heer van Mathenes en den staatkundigen toestand van Engeland.

Mijn Heer.

Noch de plenipotentiaris selffs noch yemant van haer gevolch die over zee souden commen hebben wij tot noch toe vernomen maer wel tijdynge dat de plenipotentiers hier alle dagen sullen wesen, want de gouverneur van Ravesteyn schrijft van den elffden deser aen sijne Hoocheyt dat hij die denselven avont daer verwachte, ende desen morgen is den ordinaris Ambassadeur vertrocken uyt den Hage om die met de jacht van sijne Hoocheyt tot Dordrecht te ontmoeten. Voor een goet augure om wel van het succes van de Munstersche handelynge te hopen wert

---

1) Gerard Crommon.

genomen een rencontre tot Marienburch [1]) off daerontrent gevallen, discretelijck bij de Franse geexcuseert bij de Spaense gepasseert, want alsoo obstacle waer gemoveert int gebiet van de Spaense dat sij mosten passeren aen Portugaelse ende Catalonsche Ambassadeurs, die geseyt wierden met de Franse te reysen, is van de Franse Ambassadeur geseyt geen ander Ambassadeurs bij haer te hebben maer alle die met haer waren in haer suite volchden, hetwelck oock soo aengenomen is. Met dese aencomste van de plenipotentiers ende vergaderynge van de Staten van Hollant sal nu moeten werden gecudeert de dispute over den eet, alsoo den heer van Matenes in de Munstersche commissie sijnde ende tot noch toe hem heeft geexcuseert sal moeten weten waernaer hem te reguleren. Het gemeen gevoelen is selffs van andere provintien (dat) de ridderschap, soo die haer lith uyt de generaliteytsvergaderynge niet wil houden, haer gesustineerde niet staende sal connen houden. Tot logement van de Ambassadeurs is het huys van Assendelft geprepareert, blijvende het ordinaris logement van een extraordinaris Ambassadeur van Portugael geoccupeert, die verclaert hetselffde, tensij daeruyt werde geseth, niet te sullen ruymen voordat antwoorde sal hebben becommen, daer alleen op wacht ende die nu over de twee jaren heeft gesolliciteert nopende het ongelijck, dat hij sustineert sijnen Conynck in contraventie van (het) tractaet door aenhalen van een schip bij de Westindische Compangie aengedaen te sijn. De Engelsche ambassade wert noch gesleept ende sal voor de Heeren Staten van Hollant bijeen sijn, 't welck eerst de toecommende weecke wesen sal, apparent niet voortgaen, binnen welcken tijt sij claerder sullen connen sien niet alleen wat den grave van Harcourt uytrichten sal ende wat obstaclen hem meest bejegenen, maer oock nader ontdecken wat van die advysen is, dat het Parlement niet als blijvende in sijn geheel het connivent met den Conynck souden willen verdragen ende dat men oock hetselve de ambassade van desen Staet daervoren soude houden, gelijck

---

1) Boven „burch" schreef hij „mont."

mede eenyge geloven eenyge van wege het Parlament hier in het lant soude wesen, die haer aen de geestelijcke addresseren om de gemoederen te disponeren dat het connivent mede aengenomen soude werden. Dat is het pat banen om tusschen de gereformeerde ende catholijcken bellum sacrum te susciteren, waervoor Godt Almachtych ons wil behoeden. Milord Gorijn die dus lange hier heeft gesubsisteert sonder hier aen de regeerynge ..... vertreckt nu over Brabant naer Vrankerijck daer sijn principale comm ..... [1]) Desen 16 Nov. 1643.

Soo terstont wert mij geseyt dat op gisteren de Ambassadeurs tot Dordrecht, Monsieur Godefroy hier in den Hage is gearriveert.

Sijne Hoocheyt is wederom geïncommodeert van de goutes.

CCXCV.

Mijn Heer.

Reigersberch zal zich van aanbevelingen onthouden, maar hij acht de zienswijze van De Groot onbillijk. De audientie van de Fransche Ambassadeurs is om d'Avaux uitgesteld. Zeezaken en verdere berichten.

Ick sal beginnen daer UEd. heeft gelieft te eyndigen om te seggen dat ick UEd. ende mijn selven seer garen van het addres der Nederlanders wil excuseren, soo verre UEd. meenynge is ick hier sal verclaren dat UEd. mijn voorschrijven noch haer aenspraecken niet aengenaem en is, want deselffde hier de [civiliteyt] [2]) te leeren waerom

1) Hier is een hoekje afgescheurd.

2) Reigersberch moet zich hier verschreven hebben; hij schijnt te willen zeggen, dat het hem niet mogelijk is onderzoek te doen naar de redenen waarom die Nederlanders herwaarts komen.

sij naer de quartieren trecken is mij niet mogelijck, ende off de swacheyt in andere niet te excuseren die andere in ons hebben gedragen twijfele ick off voor ons is betamelijck, qui quasi a pueris adolescentes volumus nasci senes neque illarum affines esse rerum quas aetas et .... nascendi fert. Andere considerata te voren gemoveert ende daervan ick noch niet beter en ben geinstrueert raecke ick niet aen. Maer wat redenen UEd. heeft van een volgende eeuwe om offensien van gepasseerde tijden van UEd. ende de uwe te vervremden (die toch altijt Hollanders sullen willen wesen) can ick niet begrijpen, ende nochtans schijnt dat UEd tot verwonderynge van uwe geaffectionneerste vrienden soo in schriften als in actien daernaer stelt, selfs met verminderynge van autoriteyt ende gratie van hetgene dat andersint wel soude worden genomen. Daermede scheyde ick van die materie, dewelcke onaengeroert niet hebbe connen laten, soude ick mij tonen in UEd. regard te wesen die ick gelijck altijt ben geweest (en) garen soude blijven, dat is vol genegentheyt tot uwe eere, loff ende reputatie. Van het publyck hebben wij voor desen tijt niet besonders, de negotiatie van milord Gorijn is onbekent ende de Franse Ambassadeurs hebben tot noch toe geen audientie gehadt, apparent door de sieckte van den heer d'Avaux, die soo lange hier is geweest sijn camer ende veel tijts het bedde heeft gehouden door een spetie van pleuris, hoewel int begin eenyge meenden het een ambassadeurs indispositie soude sijn geweest, maer twee medicijnen van den Hage nevens sijn Exties doctor gebruyckt benemen die opinie. Monsieur Godefroy heb ick sedert niet gesien. Drie cruycers worden in zee gebracht, ende naer advisen die sijn Hoocheyt heeft wert dat werck bij den viant sulckx geapprehendeert dat hij hondert duysent guldens voor een premie belooft aen degene die een van de cruycers kan veroveren. Die van Brussel commen seggen daer tijdyngen waren van het veroveren van Lima; wat daervan is meent de Compangie, die dessein heeft door Crouwer op die quartieren gemaekt, binnen ses weecken te weten. De hope is op de ingesetenen selffs, om dewelcke te wapenen prouwe soo voor ruyters als knechten is medegenomen,

de troupes van Crouwer de seshondert mannen niet monterende. Monsieur Summaise is tot Leyden gearriveert. Hier wert ondersocht off een predicant, voor desen capucijn, in een oneerelijck huys gevonden, daer was geroepen om sieke te assisteren of om gesonden te vinden was gegaen, ende naer de onderrichtynge die mij is gegeven soo sal geen couleur aen de [veylicheyt] bij hem connen werden gestreecken. Hiermede meende ick te eyndigen dan mij wert geseyt dat uyt Engeland tijdingen commen dat in plaetse den Conynck met de ontboden regimenten uyt Ierlant hem meende te stercken deselve het Parlement toevallen ende ook de malignanten ende andere, de Conynckx partije voor desen hebbende gevolcht, haer nu met het Parlament verstaen ende het convenant teyckenen. Morgen sullen de Franse Ambassadeurs hebben audientie. Den heer Crommon comt mij met getuygenisse van een seer groten obligatie verclaren de beleeftheyt die sijn soon van UEd. heeft ontfangen, deselve met woorden, soo hij schrijft, niet hebbende connen uytdrucken virtutem et eruditionem [scintillantem] in vultum et congressum. Desen lesten Nov. 1643.

CCXCVI.

Nederlaag der Weimarschen. Onderhandeling met de Fransche gevolmachtigden. Adr. Pauw. De Engelsche Ambassade wordt nog opgehouden. Varia.

Mijn Heer.

De nederlage van de Wijmarssche, soo men de ruine van dat leger, sijnde de quintessencie van hondertduysent zielen, sonder gevecht vernietycht soo mach noemen, geeft aen veele hier geen cleyne onsteltenisse, aen mij meerder als andere, omdat in sodanygen onseeckerheyt boven het interest van een groot deel van Europa ons particulier dat wij souden connen hebben daerin

considerere. Het eene hope ick sal Godt hebben voorsien, het ander 't welck het gemeen raeckt ende soo veel mijns oordeels naer hem sleept sal beswaerlijck wesen te remedieren. De eerste swaricheyt mocht wel vallen op de Sweetse en Hessische armeen, indien niet op Vrankrijck selffs. In de Munstersche handelynge laet ick mij voren staen een heel ander beleyt van saecken maer tot weynych voordeel van de geconfedereerde, ende die te seer naer den vrede haecken connen geduldiger dat verlies verstaen omdat sij meenen dat off Vrankrijck, tot te groten succes te difficyl, hierdoor meer sal worden gematycht. Eer wij dese tijdyngen hebben ontfangen hadden de Ambassadeurs van Vrankrijck al instantie gedaen om met de gedeputeerde van desen Staet in conferentie te commen, waertoe uyt Hollant sijn gecommitteert de heeren van Mathenes, den reeckemeester Pauw [1]) ende pensionaris Cats. Gisteren is nieuwe aenmanynge gedaen met seer ernstych versouck, alsoo hare Ex^tien deden weten voor Kerssemisse garen tot Mun(s)ter souden wesen, waerop van dage Pauw in de vergaderynge van Hollant is ontboden ende hem sijn deputatie bekent gemaekt, die antwoordende niet als uyt een gerucht tot noch toe daervan te hebben gehoort, eenyge dagen begeerde om hem daerop te bedeincken; dan gepresseerdt sijnde om den tijt te vercorten, alsoo het vertreck was aenstaende, heeft aengenomen met de heeren van de reeckenynge te spreecken ende hem op morgen te verclaren. Die den gemelten heer Pauw pousseren sijn die van Leyden ende het Noorderquartier, ende comt dat noch als een reflexie van den ouden tijt. In de Generaliteyt is daertoe niet veel lust, eenyge voorgevende dat sij hem, buyten dat corpus sijnde, niet connen nomineren; dan daertoe kan Hollant soo het daer op aenquam hem haest habiliteren. De dispute van den eedt sal den ridderschap sachtjens laten lopen, maer soo ick de intentie van eenyge dergene die den eedt ende instructie tegens sijn wel begrijpe soo sullen sij deselve

---

1) Adriaan Pauw.

met precys die te willen quansys observeren door inconvenienten van te nauw bij de letter te blijven met uytstellen te veroorsaecken deselven niet practicabel doen oordeelen, ende daerop sal het bij eenyge verst affgesetene provintien werden aengeleyt. De consideratien daer UEd. van heeft vermaent, die over dese dissentie tusschen de steden ende ridderschap souden wesen ingestelt, heb ick niet connen vernemen dat hier sijn bekent. Tot het vertreck van de Engelsche Ambassadeurs sien ick in eenyge dagen nog geen apparentie, alsoo den vice-admirael, tot haer commen opgehouden, wiens vertreck bij Hollant wert geurgeert, gelast is zee te nemen ende niet op de Ambassadeurs, die noch in eenyge dagen niet claer connen wesen, te wachten. Somyge meenen de vertragynge van Hollant comt, andere schijnen het elders. De eerste geloven de comste van Gorijn, die hem aen de Staet niet heeft bekent gemaekt, bij Hollant ombrage geeft ende de andere nemen het gelijck oft het Parlament te seer tot de ambassade waer genegen. Bij beyde is de schaersheyt van gelt maer een pretex ende werden eenyge steden in particuliere discoursen suspect gehouden, gelijck off sij uyt haer voordeel door de desolatien van Engelant tot de rechte niet soo sij behoren en ijverden. De Fransgesinde geven het een heel ander interpretatie ende meenen alle uytstellen werden gefileert om claerder in de negotiatie van Harcourt te sien. Ondertusschen verlopen de saecken in Engeland verder ende verder, sijnde nu een nieuw segel bij het Parlament gemaekt om reden dat sij seggen met het oude veel acten de fondamenteele wetten van het Rijck contrarierende sijn gesegelt, ende daerom oock nietych verclaert al wat sedert Mey 1642 met het oude segel is gesegelt. Het Parlament toont geen propositie van handelynge te willen ontfangen als van degene die het aensien als een licchaem gequalificeert om mede te handelen ende in sulcken fatsoen haer te tracteren ende alsoo dat hier is bekent ende men de instructie in sulker vougen niet heeft ingestelt, soo oordeelen eenyge dat de ambassade soude mogen werden getraineert ter tijt daerin sal wesen versien, hetwelck van diegene, die de Conynx hoocheyt garen sagen ge-

conserveert, beswaerlijck sal werden ingewillycht. Hoe het met den tresves tusschen Hollant ende Portugal in Oostindien gaet hebben wij geen tijdynge. De equipagie van de cruycers gaet vlijtych voort, Zeelant heeft alreede vier in zee, Amsterdam, want de stat hout acht tot haer last, vier in Texel ende prepareert vier andere, 'twelk oock nodych is, alsoo den viant de zee wel met veertych fregatten insisteert. De Franse ministers hebben wederom in het hooft alsoff door Spierynck waer geseyt dat Vrankrijck tot geen handelynge waer genegen, ende daervan is mij wat voorgecommen. Off sij te nau ondersoucken oft andere haer adviesen niet wel menageren weet ick niet, maer seer wel dat werkelijck extracten van de advysen aen Spierynck lopen, gelijck noch van UEd. leste brieven is geschiet, ende is de costuyme van den heer Vicquevort sijne brieven selffs voor te lesen. Ick meen met de uwe anders niet en wert gedaen ende alles wert telckens wederom daer overgebrieft. Den brieff aen den heer d'Avaux heb ick door den heer Brasset doen bestellen. Monsieur Godefroy, in de visite die bij mij dese winter wederom heeft gegeven, heeft mij soo liberael niet gevraecht ende spreeckt.....[1]) van de gestaltenisse van Vranckrijck, obligerende de regeerders tot handelynge ende een conclusie van vrede ofte langen tresves. Het nieuwe tractaet tusschen Vrankrijck ende Sweden, soo het communicabel is, wensche ick wel te sien ende met eenen UEd. oordeel over den iegenwoordygen staet van saecken. Desen 7 December 1643.

---

1) Onleesbaar.

AANHANGSEL.

CLXIX [1]).

Onderhoud met Rivet, die De Groot van Socinianisme had beschuldigd, in tegenwoordigheid van den Poolschen gezant.

Mijn Heer.

Acht dagen geleden hebbe ick UEd. verhaelt in wat propoost Monsieur Rivet met mij in 't bijwesen van den Poolsen gesant was geweest, maer hadde alsdoen vergeten daerbij te vougen, dat den resident van Polen, die hetselffde hoorde, tot corroboratie van Rivets discoursen seyde te hebben verstaen UEd. met Ruaro [2]), Sociniaens leeraer tot Dansyck, frequente correspondentie door brieven onderhielt. Tsedert is mij vorengecommen dat Mons[r] Rivet (wat hem moveert en weet ick niet) dit gepasseerde elders hadde vertelt ende op sulcken maniere impressie aen die het hoorden wilde laten, gelijck off UEd. met de opinien van Socinus swanger waert, immers daertoe inclineerde, ende quam mij sulckx aen alsoff den Poolsen Ambassadeur, waerwt ick merckte malitie hieronder speelde, daer kennisse van hadde. Waeromme soo haest ick hiervan lucht hadde gecregen, considererende hetgene nu onder de hant wiert verspreyt naer het vertreck van den gesant breeder soude werden gedissemineert ende met een autoriteyt gecorroboreert, die comende uyt die quartieren daer die opinie vogue heeft de leugen soude voeden, raetsaem hebbe gevonden den Poolschen

1) Dit eerste gedeelte van den brief van 7 Dec. 1637 (zie boven N°. 169) is later onder de brieven van 1642 gevonden.

2) Martinus Ruarus.

gesant te ondervragen wat kennisse hij hadde dat UEd. een dwalynge, die ick weet dat UEd. met woorden ende schriften hadde tegengegaen, soude favoriseren. Sijne Ex^tie^ mij hebbende geseyt: geene als die hij hier te lande ende door den mont van monsieur Rivet hadde becommen, vont ick dienstych, om die calumnie op de hielen te volgen, de gemelte gesant, die mij een seer confident vrient is, verder bekent te maecken dat hier eenych dessein onder was ende dat men UEd. met sijnen naem spelende sochte te becladden; waerover sijn Ex^tie^ verwondert sijnde genegentheyt toonde om den loop van dat dessein te stuyten; tot dien eynde mij versocht dat ick op donderdach voorleden bij hem wilde commen eeten, wanneer hij Monsr Rivet hadde doen noden ende alsdan garen te willen verclaren in discours, dat ick daertoe soude aenleggen, niet anders van die saecke te hebben gehoort als dat hem hier in den Hage daervan was geseyt. Daertoe hebbe ick mij genegen getoont ende ben ick met Rivet daer ter maeltijt geweest. Naer den eeten veel propoosten in het vriendelijcke den heelen middach sijnde gevallen, spraeken van veele schriften onder ander een dat genaemt is Janua Linguarum [1]), ende den Ambassadeur mentie maeckende den auteur in Polen hem onthielt, professie dede van de gereformeerde religie, hoewel suspectus Arrianismi, greep ick dat bij den haren, vragende den Ambassadeur resident ende Rivet oft haer wel vorenstont dat eenyge dagen geleden Monsr Rivet eenyge argumenten hadde gemoveert om UEd. die heresie mede aen te wrijven, dewelcke, hoewel ick alsdoen meende sulckx te hebben gedilueert dat sij daerin contentement hadden genomen, nochtans met verwonderynge mij voren was gecomen dat onse discourssen in sulcker vougen waren verspreyt alsoft men de werelt wilde doen geloven, niet alleen met argumenten maer oock met autoriteyten, dat redenen om sulckx te geloven dienden, waeromme ick den heer Ambassadeur versocht wat kennisse sijne Ex^tie^ van die saecke hadde, die datelijck verclaerde ront

1) Het bekende boek van J. A. Comenius.

ende breet: geen als dat hij hier hadde gehoort, daerbij vougende noyt sulckx in Polen hem voren te sijn gecommen. Rivet die wel merckte ick hem, hoewel (ick hem) niet en noemde, meende ende ick tevoren hebbende getoont sulcke rapporten seer vreemt te vinden, begon te seggen dat in UEd. schriften passagien werden gevonden daer die ombrage wt wiert genomen, ende soo wijder in die materie raeckende, recapituleerde ick de argumenten, bij hem in de eerste conferentie voortgebracht, die ick, gelijck licht te solveren sijn, oock solveerde. Ende alsoo het principaelste ex libro de jure belli et pacis was genomen, seyde ick, indien secundum charitatem wiert geoordeelt, meer reden was men het heele boeck, dat van Socini maximes seer discrepeert, tot een argument dat UEd. sijn navolger niet en sijt, als een passagie oft twee om te contrarie te astrueren bij den hare te trecken. Ick urgeerde voornamelijck Libri I cap. secundum et illud quod tractat de poenis quae ex professo Socini opinionem oppugnant in quibus mihi dabatur latissimus incusandi malitiam hominum campus. Ende wat aengynck dat hij seyde bij niemant als bij UEd. ende Socinum gelesen te hebben de interpretatie 5 cap. Mathaei, daerop vraechde ick oft Socinus om die interpretatie als een fauteur van sijne heresie wiert gehouden, hetwelck mij werdende geadvoueert wordende dat neen, seyde ick UEd. dan oock uut die preuve daervoor niet mochte werden gekent. Hieronder passeerde veel over ende weer, quae omnia non succurrunt et narrare longum esset, gynck soo voort totdat UEd. Socinus hadde geantwoort, refererende daerwt Molinaeus, die Arnoldo ende Tilenus niet hadde gerepliceert, naer sijne sustenu een Arminiaen most wesen [1]). Waerop, alsoo hij seyde Moulin off dat ex professo niet hadde gedaen, evenwel dictis et scriptis noyt

1) Hij doelt hier op P. Molinaei *Anatome Arminianismi*, L. B. 1619, weerlegd door J. Arn. Corvinus in *P. Molinaei mala encheiresis, seu Censura Anatomes Arminianismi*, Franc. ad M. 1622 (Vgl. Rogge, *Geschriften betreff. de Nederl. Herv. Kerk* blz. 148 en *Bibl. d. remonstr. geschriften*, blz. 113).

naergelaten hadde te verclaren van die opinie vreemt te sijn, ick antwoorde: soo in het bouck tegens Socinus als in Pietatem tevoren sijn gevoelen te hebben getoont [1]), dat de lust van schrijven UEd. was benomen, omdat soo malitieuselijck bene dicta erant detorta ende daerom voor hem ende die van sijn professie hadde gelaten, die oock Socinianen conden eodem jure werden gereeckent, omdat sij Socini boucken sonder refutatie lieten. Soo geraekten wij vast voort met verscheyde [atteinten], die ick en passant daeronder lardeerde, sonder dat Rivet vergat, want hij socht te astrueren de redenen van sijn ende der sijner suspicien voort te brengen, dat in libro De veritate Religionis christianae [2]) UEd. spreeckt in seer generale termen De Deo, waerop ick meende hij most sien quis esset illius scripti scopus, tibi cum paganis [Indicis] et Judaeis rem esse et tantum tradere rudimenta. Het en bleeff daer niet bij maer wilde citeeren een passagie gelijck off UEd. te ruym den toom gaeft aen alle hoedanyge religie sij profiteren, maer gelijck hij die citeerde ipsissima verba exciderunt, seyde dat die passagie was gedetorqueert, dat ick wel wiste wat hij meende, dat de passagie most staen sub capite de poenis aut communicatione poenarum, ende versocht ick, het bouck bij de hant mochte werden gebracht, hetwelcke oock geschiede, ende hoewel hetselve ongebonden was leyde ick hem terstont het capittel open ende toonde de commata, daer hij het indien hij het wilde wijsen moste vinden. Doch (hij) schoot daer te cort ende liet ick het daer niet bij, maer urgeerde daerenboven oft indien iemant indulgentior waer om niet te verketteren, veelmin supplicio te prosequeren, die alle explicatien ende decisien van de dominerende opinien en kan aennemen, off die daerom een Sociniaen soude wesen etc. Het leste was dat hij eenyge dyngen in uwe schriften vont, die hem niet aen en stonden, hetwelcke mij

---

1) H. Grotii *Defensio fidei Catholicae de satisfactione Christi adversus F. Socinum*, L. B. 1617 en *Ordinum Hollandiae ac Westfrisiae pietas*, L. B. 1613 (*Bibl. Grotiana*, N°. 238, 68).

2) *Bibl. Grotiana*, N°. 186, 188.

docht dat best was beantwoort met te seggen, dat ick gelove oock eenyge in de sijne te sijn, die UEd. mede niet en behagen. Hij repliceerende: qu'il ne s'esloignoit pas du sentiment de l'Eglise, ick dupliceerde: que vous n'esties pas sectaire. Veel hoger diende het niet ende het uyre dat ons separeerde maeckte het daerbij bleeff. Ondertusschen hebbe ick niet gedissimuleert dat ick UEd. van dit gepasseerde notificatie soude doen, kennende UEd. soo goet van gemoet dat indien UEd. eenyge opinie hadde deselve niet sout willen deguiseren, alsoo geen ander aenleyden tot deselve sout hebben als omdat sout gevoelen deselve de waerheyt conform te wesen ende geen reden te hebben waerom die niet sout profiteren; waerop hij replicerende dat indien UEd. pro Arriano in Vrankerijck ware bekent, minder aengenaem daer sout wesen, doch [deficieerde] mij daer wederom geen replique seggende UEd. dan naer Polen sout gaen. Ende vragende den Ambassadeur oft men UEd. daer niet wel soude willen ontfangen, antwoorde (hoewel gereformeert is): ambabus ulnis. Haec pene series rei tum gestae, cui successus non defuit, alsoo den heer Ambassadeur, mij daernaer alleen siende, mij seyde que je l'avois traité rudement et qu'il estoit demeuré sans response. Ick hebbe oock datelijck dit gepasseerde degene die tot mijn kennisse hadden gebracht de voorgaende discoursen van Rivet mede bekent gemaeckt, versouckende deselve te willen achtynge nemen oft hij oock niet soude dissimuleren dese bejegenynge ende daeruyt souden oordeelen de ipsius bona aut mala fide, goede ofte quade intentie, die mij oock sedert hebben geseyt, hoewel Rivet haer hadde daernaer gesproocken, echter nergens gewach van hadde gemaeckt, waeruyt ick te meer oordeele dat hier malitie onder speelt, gelijck oock een vertrout vrient, die mij van alles advis heeft gegeven, mijn opinie confirmeert ende seyt lange diergelijcke discoursen wt Rivet te hebben gehoort ende te oordeelen deselve te strecken om UEd. oft de gereformeerde theologanten ende andere, die met UEd. corresponderen ende in het stuck van de predestinatie anders als sij gevoelen, hinder te doen. Waeromme dit advys des te meer in achtynge dient genomen, gelijck ick oock

hope dat bij UEd. sal werden gedaen, van dewelcke ick verwachten sal een antwoorde sulckx ingestelt, die ick tot meerder confusie van de auteurs van gelijcke calumnien verder sal mogen communiceren, oock Rivet ende andere niet onbekent laten. Wensche daerom int Latijn worde ingestelt, hetwelcke des te nodyger wesen sal omdat ick soowel Rivet als andere hebbe geseyt UEd. van alles communicatie te sullen geven, ende eenyge alreede verlangen te sien wat van UEd. tegens alle dese calumnien commen sal. Ick comme nu tot de saecke van Rotterdam, daermede ick ende de Meters man mede besych sijn geweest sonder yet te vorderen, verclarende de confidente geen apparentie te sien van, soo lange ick persistere het tractement tevoren vast moet werden gestelt, in vrundelijcke handelynge te commen; waeromme ick insistere op arbiters van rechten ende dat sij haer daer nader op souden bedeincken. Indien mede commen tot refuys resteert niet als de insinuatie te doen, waeromme ick derrewaerts sal moeten gaen om bij de confidentste te prepareren off die eenyge operatie mocht doen. Sal sien wanneer dat bij sal connen brengen. Op hetgene UEd. van de comste van neeff Vosberge gelooft te weten sullen mijne voorgaende UEd. al hebben voldaen.

XLIV*.

Sijne Ex^tie^ legt noch in de Langestraet. Men is hier vast besych om alle scepen in zee te helpen alsoo men dagelijckx verwacht den Cardinael-Infante, die men adviseert dat met 35 seylen wt Spaenge soude commen, alwaer haer bij souden vougen twintych Engelsche scepen, geequippeert onder de Bourgondysche vlagge, bij den Coninck van Engelant aen Spaengen geleent ende met Engels volck ende victalie versien. Daer is geen difficulteyt oft men sal die wel met macht bejegenen, want ontrent desen tijt meer als hondert seylen in zee sullen zijn behalven de scepen die de visscherye convoyeren. Maer het is be-

denckelijck hoe verde men tegen Engelant mach gaen, ende hoe connen wij vrienden die haer met onsen viant vougen verschoonen? Op alles wert voorsichtych geleth ende sullen geen courageuse resolutien des noot ontbreecken. Naer Denemarcken gaet een ambassade om de verhoegynge van tol, onder pretext van Cronenburch dat affgebrant is te herbouwen opgestelt, alsmede de nieuwe impositie op de Elve gestelt te doen affschaffen. Onse geestelijcke hebben nieuwe gravamina wtgeschreven, eenyge directelijck tegens hetgene in de saecke van Rotterdam bij resolutie van Staten door moyenneurs is gedaen. Het schijnt die luyden niet ter zijde te willen gaen de blinden siende sullen maecken. Veele wt Rotterdam gaen na den Hage [1]).

1) Geschreven op den kant van een brief van Maria van Reigersberch aan H. de Groot, 7 Juli 1631.

JOHAN VAN REIGERSBERCH AAN H. DE GROOT [1]).

I.

Ingevolge adviezen uit Engeland, zal er, op aandringen van den Prins, een gezantschap naar Engeland worden gezonden.

Seeckere advisen van gequalificeerde wt Ingelant aen de eerste van ons lant brengen mede dat de humeuren daer nu soodanige sijn, dat men nu met vrucht aldaer vernieuwinge van de alliantie soude connen versoucken; dat de Prins soo gedepiteert is, dat sijne H. van het huwelijck geen vermaen mach hooren; raeden dat men nu soude seynden met auctorisatie om te mogen aenbieden tgene de provintien, om den Coninck van Bohemen in den Pals te herstellen, soude willen contribueren. Sijne Ex^tie^ heeft eenige wt de vergaderinge bij hem ontboden, heeft hun dat vooren gedragen ende vermaent sij wilden seynden, ende dat voor den aenvang van het parlement; heeft capitulatim hunne advisen affgevraecht; alle hebben het goetgevonden. Joachimi meynde men soude provintien hyervan onderrechten, ende soude sijne Ex^tie^ ondertussen yemandt wt sijnen naeme seynden, om van de gelegentheyt aldaer hem te informeren. De saecke vereyst haest, sullen daerom daer deputeren. De laetste

1) Zie boven blz. 75 aant.

drye Somerdijck, Bas ende Stavenisse [1]) worden voor Ingelant gedestineert, ende opdat Vranckrijck van dese beseyndinge geene jalousie en neme soo is goet gevonden pari passu derwaerts oock te deputeren. Men meynt Bouchorst ende Pau [2]) sustineren sullen voor desen gedeputeert te sijn. De vorst ende ijs is hyer soo groot dat Manmaker hem daer niet sal connen laeten vinden om hem selven te recommanderen. Off dese nu hun gesustineerde obtineren sullen weet ic niet. Wt Holland sal dit uwe E. werden particulierder geadviseert. Ic schrijve omdat mijne lange stilte bij uwe E. niet quaelijck soude worden geduyt, ende dat uwe E. seeckerlijck soude weten dat daer sal worden gesonden ende wat de oorsaeck is van dese seyndinge. Ic sal hyer geene glosen bij doen, wij sullen sien wat de effecten sullen sijn. Desen 13 February [3]).

Wij doen alle onse dienstige gebiedenis.

II.

Hij verheugt zich over de goede overkomst zijner zuster Maria. Allerlei mededeelingen.

Mon frère.

Dit schrijven sal alleen dienen om het uwe van den twee ende twintichsten deser te beantwoorden, alsoo het publyck mij geene materie geeft van schrijven ende in onse particuliere familie tsedert het vertreck van uw E. huysvrau geene veranderinge voorgevallen is. Wij sijn blijde dat sij wel gesont over gecommen is, ende daerom te meer omdat sij niet wel te pas was als wanneer sij van hyer vertrock. Ic bidde uw E. dat ic bij gelegent-

---

1) Fr. van Aerssen, Dirk Bas en Hendrik Tuyl van Serooskerke.

2) N. van den Boekhorst en Adr. Pauw. In plaats van den tweeden werd echter H. van Essen benoemd (Resol. Stat. Gen. 21, 22 Febr. 1624.)

3) De Groot schreef achterop: 13 Febr. 1624 J. Reigers.

heyt altemets eenich van uw E. schrijven mach hebben, insonderheyt als daer yet voorvalt dat de moeyte meriteert. Wij hebben seeckere tijdingen van Rotterdam ende schrijven van den Burgemeester Nobel [1]), dat hij last heeft om tusschen de tsestich ende tseventich buyssen te huyren, die naer Douver souden gaen om twaelffduysent Ingelsen ontrent Calis te landen. Men apprehendeert in het Waels quartier dese descente ende waepenen sij hun daertegen. Wij sijn becommert waer sij landen sullen ende verwonderen wij ons over de tijden, dat de Conynck van Vrankrijck ontrent ofte in sijn landt sooveel Ingelsche laet landen. De Francoisen hopen te haest de Valtoline te veroveren; Godt geve dat de saecke naer hun wensch mach wtvallen. De financiers hebben gelt in espargne geleyt om te oorlogen. Sijne Ex^tie^ is in den Haege, sijne indispositie is oirsaeck van sijn vertrek; hij medicineert ende meynt eenige fontenelles te doen maecken. Breda is als voor desen, niettegenstaende den grooten regen soo crijcht de viand sijne convoyen; off het sal connen duyren wert getwijffelt; in het laeste heeft hij wel vijffhondert peerden gelaeten .... [2]). Valete desen 3 Decemb. 1624.

UE. dienstwillighe,
J. v. Reigersberg.

III.

Maatregelen voor het ontzet van Breda. Caron's overlijden en andere berichten.

Mon frère.

Dat mijn schrijven traeger overcoemt wete ic niet waer hapert, soo het niet is dat altemet de brieven door het

---

1) H. Nobel.

2) Hier volgen eenige particularia aan het adres van zijne zuster Maria,

quaet weder op den rechten tijt tot Antwerpen niet arriveren. Mij is lieff uwer E. aller dispositie wt het schrijven van den 20sten te verstaen. Van onse heb ic naergelaeten nu eenige weecken te adviseren, omdat ic wist dat ons broeder Mr. Nicolaes aen uw E. heeft geschreven, als oock dat tsedert mijn laeste schrijven hyer geene merckelycke veranderinge voorgevallen is. Spinola continueert sijne belegeringe ende wij doen preparatien tot het ontset. De riviere van Breda is ontrent het hooft van Sevenbergen met twee dijcken gestopt, soodat daer sacken in sijn ende daer schepen door connen, d'welck geschiet om de wateren staende houdende deselve te doen rijsen, alsoo van dese dijcken door de laeghe landen dick dijcken geleyt sijn. Het water door de opperwateren gewassen sijnde meynen de onse met schepen geladen met volck (die tot vyerduysent bootsvolck ten desen fine ende duysent wtgelesen soldaten in de plaet onder het bevel van Grenu gereet liggen) ende vivres tot aen de wercken van de viant te vaeren ende deselve met gewelt op te slaen. Godt geve hetselve wel wil gelucken. Sijne Extie is noch in den Haege, graeff Ernst heeft het commandement van de trouppes daer sijne Extie gelegen heeft. Mij verwondert wt uw E. schrijven te verstaen dat de gelichte tweeduysent paerden naer de Nederlanden schepe souden gesonden worden; het strijt tegen tgene wij hyer sien ende hooren. In de Maese hebben vyerduysent man gereet geleghen van het volck dat van boven gecommen is, die op den wint gewacht hebben om hun bij Mansvelt te vinden; soo doen oock in Tessel. Wij hebben oock seeckere tijdingen, die wij moeten geloven, dat binnen Calais sterck garnisoen binnen gecommen is [1]), ende dat daer verbodt gedaen is eenighe vivres ofte ammonitiën naer des Ertshertogens lant te vervoeren, soodat men hyer vastelijck meynt dat de descente op den gront van Vranckrijck geschieden sal. Wat mede den eedt belanckt an Ingelant gedaen, dat Mansvelt des Conynckx van Spaengiens landen niet soude

---

1) Op den kant teekende R. nog aan: „Dit can geschiet sijn omdat madame met hare suite daer sal commen."

attaqueren, heeft geene apparentie. Al conde hij vliegen soo soude hij, willende naer den Pals, op Conynckx van Spaengiens landen moeten rusten. Maer wij hebben wel verstaen dat daer belofte gedaen is de Catolique geestelyckheyt niet quaelijck te tracteren. De trommel slaet hyer voor die als pionniers ende bootsvolck onder Mansvelt souden willen dienen.

Tgene ic aen de ander sijde van het stoppen van de riviere van Breda geschreven heb is waer ten regarde dat deselve riviere simpelijck met een dijck gestopt is, maer daer sijn geen sacken in. Dit was wel het eerste dessein maer is naderhant onnoodich geacht. Eer de riviere toegegaen is soo heeft men eenige sevien, dwelck groote platbomen schepen sijn, aen de ander sijde, dat is de sijde van Breda, doen vaeren, om met deselve, de wateren gewassen sijnde, deselve stadt van alle noodighe dinghen te voorsien, in de welcke het volck dat in de plaet leyt over sal gaen. Die van Breda hadden voor desen de waeteren in hunne stadt geschut ende doen rijsen, die sij nu geopent hebben ende naer de andere doen sincken. Indien daer water genoech wil commen soo wort van het succes niet getwijffelt. Sed saepius plus sperant etc.. Wt den Haege schrijft men mij dat Bochorst, bailliu van Rynlant, andere drye jaeren in de Staeten Generael gecontinueert is, Aerssens gestelt in den Raet van Staete, Duvenvoorde [1]) in de Gecommitteerde Raeden, Asperen [2]) in de Admiraliteyt van Rotterdam. Muys [3]) is voor den tijt wt de Gecommitteerde Raeden gescheyden ende is in de bedieninge van het burgemeesterschap van Dordrecht. Cnuyt [4]) is in de plaetse van Panhuysen [5]) tresorier van sijne Ex^tie^. Wt Ingelant hebben wij Carons [6]) overlijden, dat veelen hyer in ongerustheyt sal stellen. Men destineert eenige

---

1) J. van Duivenvoorde.
2) P. van Asperen.
3) Hugo Muys van Holy.
4) J. de Knuyt.
5) Waarschijnlijk dezelfde die in een brief van Maria van Reigersberch van 11 Maart 1622 voorkomt.
6) Noel de Caron.

bij ons dat Vosbergen, Stavenisse ende Boreel tselve wel souden derven aennemen ende dat op de provintie van Seelant esgard hoort worden genomen, maer niemant heeft hem noch geopenbaert immers dat tot onse kennisse gecommen is. De wint die de voyage van West-Indien nu lange tijt heeft wederhouden waeyt eyndelinge oost ende meynt morgen de West-Indische vlote te vertrecken ende vrijdaeg de Oost-Indische schepen; de een ende andere sullen over de sesduysent mannen mede varen. Tenijs [1]) ende Stavenisse sijn naer gewoonte in Hollant om te delibereren op de veylinge van de see; de resolutiën die daer gevallen sijn heeft men noch niet gehoort, wtgenomen dat vertoont ende dienstich geoordeelt is eenige groote vlote te equiperen, dat sijn Ex^tie^ dat goet vindt, doch hoe ofte waer is noch onbekent. Het quaetste dat ic weet is dat de Admiraliteyten soo ten achteren sijn, dat sij hunne ordinaris laste niet connen draegen ende sommige schepen dertich maenden onbetaelt sijn.

Van daeghe is hyer een van S. G. graeff Ernst gecommen, met last om van hyer 25 groote pleyten te lichten om naer het leger te doen commen, die mij tgene (ic) hier boven van de rivier van Breda geschreven heb selffs mondelinge verhaelt heeft. Wt wat eynde de schepen ontboden wierden wist hij niet. Voor twee daegen is hyer binnen Vlissingen een Turcksch roover ingecommen, die eenige renegaden op sijn schip heeft; hij had een Oosterlinger ontrent de cust van Vranckrijck genomen, doch is deselve hem bij een schip van Duynkercken ontjaegt. Ic vreese dat dese coemste van dit schip weder nieuwe alarms aen onse naerbuyren sal geven. De Conynck van groot Bretanien blijft evenseer gestoort over de executie van de Ingelsche in Amboina, wil dadelijke satisfactie, sonder den onsen over hun doen te hooren, dat is te seggen gelt; wil van gelijcken dat tgene hij gedetermi-

1) Steven Tenijs, gecommitteerde raad van Zeeland. De Staten van Zeeland hadden den 14den Maart aan de Staten Generaal geschreven, dat zij Tenijs en Adr. van Manmaecker hadden gecommitteerd „om te communiceren saecken aengaende den welstand van de geunieerde landen" (Resol. Gener. 27 Maart 1624).

neert heeft aengaende eenige onse groenvaerders, die de Ingelsche seggen dat de onse voor ses jaeren beschaedicht hebben, sal achtervolgt worden [1]), niet willende dat de onse voor het toecommende de groenvaert sullen continueren voor aleer sij desenthalve ende de gansche groenvaert met hem sullen hebben gehandelt; waer gaerne met de onse in communicatie naer wij gewent sijn van onse vuren te laten. Die van Sint Malo volgende dit exempel, niettegenstaende het accoordt met de onse gemaeckt, eyssen vergoedinge van hetgene met het schip voor Bantam verbrant is. Het schijnt de Compangnie is het wrijffhoudt van alle de wereld ende can uw E. hyer wt affnemen wat de participanten hebben te verwachten. Hyer heeft uwe E. eenen brieff vol woorden, maer alleenlijck woorden, omdat de tijt ons niet anders verleent. De vrienden sijn alle wel te pas ende doen hun gebiedenis, insonderheyt mijne huysvrau, die de uwe bidt haere gegeven commissies in het werck te stellen ende haer behancksel ende lit des champs met den eersten gereet te willen doen maecken ende op Antwerpen te willen seynden. Brasser [2]) is in den Haege gearriveert, maer op eenen seer onbequaemen tijt, alsoo belle (*sic*) beamte, die hij alle sijn leven met sijn discoursen heeft geadmireert, op den 22 deser overleden is. Ic sal eyndigen ende Godt bidden, mon frère, uwe E. sijne huysvrou ende ons allen te nemen in sijne heylige bewaering ende te verleenen een gelucksalich nieuwe jaer. Wt Middelburg desen laetsten Decemb. 1624.

U. E. dienstwillighe broeder,

J. Reigersberg.

---

1) R. schreef op den kant: „Desen heeft hij gecondemneert, sonder dat sij wisten dat hunne saek in proces was, in het namplissement van 22000 pont steerlinckx."

2) Denkelijk Govert Brasser.

IV.

Het verzoek van de kinderen van Hogerbeets is afgeslagen. J. P. Coen is gehuwd. Particularia.

Mon frère.

Ick sien wt verscheyden schrijven van uw E. huysvrau dat Mr. Nicolaus in vreemde termes op het vertouven van het coffer moet hebben geschreven; soo sulckx is, soo bidde ic uw E. mij over die daet te willen excuseren, het is geschiet sonder mijne ofte mijnes huysvrauwen last. Ic hope wij tselve nu haest sullen hebben, hoewel voor het craem, daer het ten deele toe gedestineert was, hetselve te laet sal commen, alsoo mijne huysvrau den thienden van een soon geleghen is, ende is nu redelijck wel te pas. Ons broeder is in Hollant, van waer hij uw E. sonder twijffel sal hebben geschreven, waer ic mij toe gedraeghe, alsoo wij hyer op eenen dooden stroom sijn ende niet hebben om uw E. mede te deylen. Uwe E. schrijven aen hem van den vierden is mij behandicht ende seynde hetselve aan hem. Ic heb oock van daege schrijven van hem ontfangen in hetwelcke hij mij adviseert sijne bejegeninge aldaer; maer alsoo ic niet en twijffel off hij en heeft tselve aen uw E. geschreven soo wil ic mij daertoe refereren. Mij mishaecht dat de requeste van de kinderen van Hoogerbeets soo is affgeslagen, ic can mij daerwt noch geene versachting van gemoederen affbeelden. Aengaende het leurgen dat in uwe E. brief was, is bij mij mede gesonden; mij dunckt dat sulckx met discretie moet worden gebruyckt ende selden. Opentlijck, al waer het schoon van scabreuse saecken, te schrijven can min offenseren als wel in dusdanighe maniere. Indien sulcke brieven bij geval in eeniger handen quaemen, men soude daer meer van willen hebben als inderdaet daervan soude wesen. Ic bedanck uw E. van de boucken bij van de Perre [1]) mij behandicht; de messen ende beurse sijn mede ter hant gecomen. Mijne huysvrau hadde gaerne

1) Mr. Paulus van de Perre, Pensionaris van Middelburg.

bij gelegentheyt gelijcke paer messen als aen moeder gesonden sijn. Alle de vrienden sijn Gode loff noch wel te pas. Uw E. huysvrau heeft willen weten off de generael Coene vrijt; sijn vrijen is wt ende is getrout met de dochter daer hij tot Amsterdam thuys lach [1]), die hij gekosen heeft om eene te hebben om met hem naer Indien te gaen. Maer het schijnt dat hij die hyer sal houden, alsoo de Staeten Generael ten versoucke van Ingelant begeert hebben dat hij niet meer nae Indien soude worden gesonden. Wij sullen sien wat veranderinghe de doot van de Conynck in dese proceduyren sal brengen. Mijne huysvrau hadde mede gaerne bij gelegentheyt quintin ende portefrance, indien deselve in het coffer souden moghen wesen vergeten. Alle de vrienden doen haere dienstige gebiedenis, insonderheyt mijn huysvrau ende ic ende moeder ende suster Bloncke, die nu hyer sijn. Den 15 Aprilis [2]).

UEd. dienstwillighe broeder
J. v. Reigersberg.

V.

Hij hoopt dat zijn broeder David zal benoemd worden tot baljuw van Vlissingen. Over het ongeval aan den jongen Meerman overkomen, enz.

Mon frère.

Gister avont ben ic wt Hollant gearriveert, waer ic mij tsedert mijn laesten schrijven aen uw E. heb onthouden. De goede hope, die ic op mijn eerste vertreck van den Haeghe had geconcipieert, is mij in dese reys meer ende meer geconfirmeert, hoewel ic, midts de menigvuldighe affairen van sijne Ex^tie^, die door de begraevinge van Sijne

---

1) Nam. Eva Menten, dochter van zekere Sophia Bennincq.
2) De Groot schreef op de achterzijde: 15 April 1625.

Ex^tie H. M. ende den grooten toeloop van bijcans alle de gequalificeerde van het landt wiert gecauseert, ende insonderheyt overmidts desselffs indispositie, sijne hoochgemelte Ex^tie niet soo wel heb connen spreecken als ic wel had gewenst. Ons broeder Mr. David heeft mij in desen reys vergeselschapt ende sijnen dienst aengaende de bedieninghe tot de bailiage van Vlissingen gepresenteert. Ic ende hij sijn wel bejegent, doch alsoo Berchem [1]) alsnoch de plaetse niet volcoemelijck quiteerde, dat wij tselve wilden verwachten ende alsdan Sijne Ex^tie aenspreecken, dat hij soude toonen ons vrient te sijn. Mij dunckt dat het gans dienstich waer, soo voor onse familie als oock de gemeyne goede saecke, dat ons broeder dese saeck mocht emportuneren. De bedieninge is in haer selven goet ende soude een yder hyerwt aff connen meten de genegentheyt van Sijne Ex^tie tonswaert, ons sijn faveur in een saeck die immediatelijck van hem dependeert bewijsende, waerdoor een ygelyck bewoghen soude werden om onse vrientschap als voor desen te soucken, ende die luyden, die men voor desen voor het hooft heeft gestoten, omdat men meynde dat sulckx aen den voorleden Prins aengenaem was, niet meer te wedersien, d'welck oock niet ondienstich voor Sijne Ex^tie soude sijn. Want indien deselven (als men meynt nu) van meyninge is beyde de partien indifferentelijck goet te doen, can niet beter doen als daervan preuve te geven in eene promotie, daer om de disputen niemant geremoveert ofte opentlyck wt de bedieninge is gehouden, soodat dese daer de Contraremonstranten niet soude connen offenseren ende evenwel een voorschrift sijn waernaer sij sich souden hebben te reguleren ende wat sij voortaen van hunne hevicheit souden hebben te verwachten, ende een preuve aen den Remonstranten dat sij niet langer als verstootelinghen souden werden gehouden; soude oock ons broeder, aldaer geadmitteert sijnde (in dat collegie in alle politique saecken de eerste stem hebbende), aen de gemeyne goede saeck veel goets connen doen.

---

1) Jhr. Jan van Berchem.

In mijn gemelt laetste schrijven had ic mede op uw E. versocht daer te willen informeren off daer brieven van ridder in eenighe favorabele forme soude connen werden becommen ende wat de expeditie derselver souden commen te costen, opdat u de costen wetende soude weten waernaer ic mij soude hebben te reguleren. Ic achte mij haest hyerop sult antwoorden ende de saeck in allen gevalle soo secretelijck beleyden als ic tselve in mijne vorighe brieven heb versocht.

Van daeghe is bij mij mons[r] Meerman [1]) ende J[s] van Edesten geweest. Meerman heeft mij geseyt brieven van uw E. aen mij ende anderen gehadt te hebben, want alsoo het schip, daer sijne bagagie ende oock sij van Calais mede waeren gescheept, was op eylandt van Schouwen gepericliteert, dat hij derhalven geene van de brieven conde overleveren. Ic heb goetgevonden dit uw E. te adviseren off mogelijck de voors. Meerman aen yemanden van uw E. brieven hadden die haest vereyssen, opdat uw E. in tijts daerinne mochte versien. Sij sijn saterdaege laestleden tot Calais in een boot van Vlissinghen gescheept, maer in de vloot voor Duynkercken commende hebben den Admirael van Nassau gesalueert, die hun met een schip van oorloghe heeft geaccommodeert. Sij met hunne derthiene daerin gegaen sijnde hebben hunne bagagie met andere 28 sielen daerin gelaeten, die men seyt sondaghe lestleden op Schouwen vergaen te sijn. Ic verstae daer oock yet voor mijne huysvrau was; uw E. huysvrau sal mij gelieven te schrijven wat hetselve was ende wat het quam te beloopen, opdat ic mijn selven daervan debiteur in uwe rekeninghe maecke. Mij verwondert voor desen als alle andere niet een exemplaer van u laeste wtgegeven bouck [2]) ontfanghen te hebben; indien sulckx abusivelijck is geschiet soo sal men dienen te sien waer sulckx hapert, soo niet sal tselve wt den si(n) stellen. Dit sal ic wt u eerste schrijven verstaen ende gesaementlijck wat ic op mijn versouck heb te ver-

---

1) Vgl. voor de ongelukkige reis van Meerman hierboven blz. 71.
2) *De jure belli ac pacis*, Paris 1625.

wachten. In wat solemniteyt de begraevinge van mijnheer de Prins is toegegaen, ende wie deselve hebben geassisteert, ende hoe het genomen is dat d'heer van der Mylen in deselve een paert heeft geleyt, ende wat instantien bij het collegie van de Generaliteyt ter contrarie is gedaen, ende wat mijnheer de Prins desniettegenstaende heeft goet gevonden dat soude worden gedaen, sal uw E. wt Hollant verstaen.

Hollant ende Seelant sijn vol siecken ende sterfter hyer veel; onder anderen is de rentmeester van der Mersch [1]) mede overleden. Onder de onse hebben wij, Gode loff, geene siecken. Uw E. vader ende moeder sijn mede wel te pas, immers heb ic die in sulcken standt in Hollant gelaeten. Ic ben halff van meyninge, indien Godt mij gesont spaert, een goed deel van desen winter in den Haeghe te passeren, sal niet naerlaeten geduyrende dien tijdt alles te procureren dat tot uwen besten eenichsins soude moghen strecken. Ondertusschen naer mijne ende mijnes huysvrauwens dienstighe gebiedenis aen uw E. sijne huysvrau ende gansche familie, sal Godt bidden,

Mon frère, uw E. alle te nemen in sijne heylighe bewaeringh. Wt Middelburg desen 30 Septemb. [2]).

UEd. broeder ten dienste,

J. v. Reigersberg.

---

1) Vermoedelijk Pieter van der Mersch, heer van Zuidland en Velgersdijk, hoogheemraad van Putten.

2) De Groot schreef achterop: 30 Sept. 1625.

VI.

Over de keuze van leden van de Staten-Generaal en andere benoemingen, familie-aangelegenheden, enz.

Mon frère.

Uw E. schrijven van den thienden Octob. is mij gisteren geworden, was laeter als de brieven van Paris pleghen aentecommen. Ic had voor desen uw E. antwoort op mijn particulier versouck ontfanghen; tgene niet bequaemelijck wesen wil moet men niet forceren. Ic hope dese winter op uw E. wedercoemste gelet sal worden, mogelijck wat dan sal connen geschieden; can het dan sijn uw E. sal gelieven daervan memorie te hebben. Morgen wort Sijne Ex^tie^ verwacht, de steden sijn vergadert ende sal men de openstaende plaetsen vergeven. Beaumont is verseeckert van de plaetse in de Generaliteyt, voor Vosberghen den raedtsheer wort groot devoir gedaen, maer hebben de sijne, wat moeyten sij hebben gedaen, de stemme van Sijne Ex^tie^ niet connen becommen, wt welck staelken hij can affnemen wat hij voor het toecomende van die cant mach verwachten ende doet dit sijne vrienden seer verminderen, ende mocht wenschen als hij schoon obtineerde, d'welck soude sijn jegens de wil van Sijne Ex^tie^, dat hij tselve noeyt hadde begonnen. Mannemaker is gelast niet alleen te nomineren maer alles voor Beaumont ende de Jonghe [1]) bij te brenghen, welcken de Jonghe bij sommige leden alleenlijck gefavoriseert wordt om Vosberghen te reculeren, die gereculeert sijnde Beaumont de armen vrije sal laeten. Broeder David sal de bailliage wt den sin stellen ende meynt ic sal maendaege coemende ende acht daeghen voor rekenmeester worden gekosen. Uw E. soude sich verwonderen hoe de menschen hun voeghen, meer als voor hun eerlijck ende voor ons te wenschen is, alsoo dese lichtveerdicheyt ons leert dat wij geene vasticheyt, buyten het geluck, op deselve hebben te maecken. Indien Sijne

1) Anthony de Jonghe, lid van de rekenkamer van Zeeland.

Ex^tie van alles particuliere kennisse conde hebben soude weyniger swaricheyt maecken te doen daer hij toe soude mogen inclineren. Broeder Mr. Nicolaus dingen sullen nu oock werden gedaen ende voor hem wel wtvallen. In somma tijt gewonnen is veel, resteert alleenlijck tot ons volle contentement dat uwe E. het uwe heeft, daer wij sonder intermise sullen toe arbeyden. Het verlies ons particulier raeckende is cleyn, uw E. sal door sijne huysvrau den prijs laeten schrijven ende ic sal tselve op haere rekeninge goet doen. De betaelinghe van de boucken sal ic doen invorderen, de lijffrenten sijn noch niet ontfanghen, sal attestatien van het leven van nooden hebben. Men is besich tot broeder Campens te vercoopen, dwelck gedaen sijnde zal op neeff Campens dingen letten. Ondertusschen tgene uw Ed. huysvrau sal trecken sal ik betaelen; mij is immers lieff dat hij hem wel aanstelt. Maximiliaen [1]) is soo een arm kindt, dat ic niet weet wat wij met hetselve sullen beginnen. Sijn vader heeft hetselve in de schole van Rotterdam gelaeten, omdat hij niet wist wat hij daermede soude aenvanghen. Broeder Nicolaes meynt men tselve in Vranckrijck behoort te seynden, om wat vrijmoediger te maecken. Waer hij wel ter penne ic soude van advis sijn hem op een comtoir van notaris te stellen om gestileert te worden, dat nu quaelijck sal connen vallen. In somma ic ben daermede belaeden. Wist ic hem bij een hier te helpen om voor eenighe jaeren de werelt te sien, meyne den tijt wel geemployeert soude sijn. Bidde nevens mij daerop te letten ende mij te dienen van advys. Ic ben andermael gebeden van Teijssens uw E. voor een ander soon te importuneren; can om de vaders wille wat gedaen worden, soude mij sonderlinghe aengenaem (sijn). Alle diensten, hoe gering deselve souden moghen sijn (wtgenomen laiquais), soude hem aengenaem [sijn]. De religie sal oock niet obsteren, alsoo hij al waer het bij een cardinael wel soude willen dienen, ende geenen particulieren dienst connende becommen is tevreden in dienst van oorloghe onder de eene ofte ander van des Conynck compangnien

1) Vermoedelijk een zoon van Jacob Campe en Martha Reigersberch.

te begeven, maer liever hadde het eerste. Ic versoecke ernstich soo het mogelijck is hem eenich behelp te willen doen, alsoo ic hem geene brieven van addresse sal connen weygeren. De vrienden sijn tamelijk wel te pas; ons moeder ende mijne huysvrau hebben overanderdaechse cortsen, doen uw E. ende sijne huysvrau alle seer groeten. Desen 23 Octob. [1]).

UE. dienstwillighe broeder,
J. Reigersberg.

VII.

De benoemingen in Zeeland. De uitzichten worden gunstiger. Aerssens. De komst van Buckingham.

Mon frère.

Voor desen heb ic UE. geschreven van de coemste van mijn heer de Prins gelijck deselve geschiet is, is hyer acht volle daeghen gebleven. De officien zijn vergeven: Boreel Pensionaris, Beaumont in de Generaliteyt, de tweede is noch onseecker, alsoo het tusschen de raetsheer Vosberghe ende de Pensionaris van Ziriczee staet. Van beyde de sijden heeft men groote devoiren gedaen. Sijne Ex^tie^ heeft de Jonghe met ernst gerecommandeert, niet soo seer om sijne persoon als om den anderen te reculeren. Vosberghe is bij Ziriczee, Tholen, Vlissinghe ende Vere genomineert, de Jonghe bij Sijn Ex^tie^, Middelburg, Ziriczee ende Goes, ende Beaumont hadde ses stemmen, te saemen veerthien. Indien de Jonghe Ziriczee ofte Tholen can winnen soo sal hij triumpheren; indien Vosberghe die twee can behouden soo sal hij boven ligghen. Die van der Tholen hadden aen Sijn Ex^tie^ belooft de

---

1) De Groot schreef achterop: 23 Oct.—1 Dec. (datum van ontvangst) 1625.

Jonghe te nomineren, maer Stavenisse op de obligatie die hij an Vosberghe heeft gepraemt zijnde heeft een crommen slach gebruyckt, hebbende groot miscontentement aen Sijn Ex^tie^ ende geen contentement aen de Vosbergens gegeven. De Witte [1]) is secretaris. Daer is oock de nominatie van drye in den Hooghen Raet geschiet, te weten ons broeder, de advocaet van de compangnie Boreel ende Cromon [2]), ende is ons broeder bij Sijn Ex^tie^ de plaets vergunt, die ons veel affectie heeft bewesen. Broeder David is ook gisteren den 3^en^ bij die van der Vere in de rekencamer gestelt, soodat naer lang vertouven eyndeling de officien teffens commen. Voor de coemste van Sijn Ex^tie^ alhyer hadden drye van den Hooghen Raet Schotte, Fagel ende Pau [3]) opgeworpen, off men mijn broeder niet als onaengenaem soude moghen refuseren, doch is de andere vyer affgesleghen, hebben evenwel stoutelijck dit als geresolveert sijne Ex^tie^ geadviseert, wt wien wij tselve hebben, ons adverterende daerop te willen letten, verclaerende van sijnentweghen geene difficulteyt te maecken ons dese ende meerdere vrientschap te doen. Nu de saeck also luyt gedaen sijnde twijffele niet ofte die van den Hooghen Raedt sullen voorsichtiger sijn. Voor desen heeft ons broeder aen UE. geschreven, ten eynde uw E. eenich bewerp soudt doen in welcke voughe UE. meynt sijn wederroupingh soude connen geschieden; welck hebbende sullen alles doen ons doendelijck sal sijn. De tijden stellen hun dagelijckx schoonder ende schoonder aen. D'heer van Somerdijck is hyer, van sijnde (*sic*) meyninge om met het eerste bequaem weder over naer Vranckrijck te schepen. Hij heeft wel in Ingelant genegocieert, can hij daer van gelijcken doen sal veel doen tot sijn herstellinghe. Mijns bedunckens en soude het Sijne Ex^tie^ niet onaengenaem sijn, genegentheyt daertoe hebbende, indien uw E. hem ginckt begroeten, doch dient alvorens te weten hoe hij UE. soude bejegenen, want in cas hij uw E. niet beleefdelijck soude ontfanghen dient tselve te

1) Boudewijn de Witte.
2) Nicolaas van Reigersberch, Willem Boreel en Gerrit Crommon.
3) Apollonias Schotte, Francois Fagel en Reinier Pauw.

laeten. Voor desen heb ic UE. de soon van Teyssens gerecommandeert om hem daer bij den een ofte anderen meester te helpen; hij wil hem tot de gerinckste dienst laeten gebruycken ende nergens toe te goet laeten vinden, sonder aensien van eenigh religie, twijffele daerom niet ofte hij sal ergens voor camerlinck, valet de chambre, bij yemant connen gestelt worden, is trou ende heeft goet fatsoen, staet mede om eerstdaechs te verreyssen. Hij sal een brieff van mij brenghen. Ic wensche om de vaders wille dat UEd. hem eenich behulp conde doen. De vrienden sijn hyer alle wel te pas ende doen haer gebiedenis.

Desen brieff dus verre geschreven hebbende heb ic denselven laeten liggen, alsoo mijn broeder mij seyde aen uw E. geschreven te hebben, wel wetende dat hij uw E. van alles had geinformeert. De Ertshertoghen hebben alle commercie affgesneden, soodat wij voortaen quaelijck aen den anderen sullen connen schrijven ende over landt geene brieven als bedectelijck aen malcanderen seynden, geen middel hebbende als door den eenen ofte anderen boer, die op contributie sidt, de brieven tot Antwerpen ofte Rijssel te doen leveren, dat seer onseecker sal gaen.

't Sedert het vorige is Vosberghe bij de twee vorighe steden gecosen tot de plaetse van de Generaliteyt. Het is eene groote saecke voor hem, was andersins sijn credyt in de provintie gans gebroocken, sal nu middel hebben om sijn selven bij Sijne Ex^tie^ te poogen te herstellen. Aen de Jonghe souden wij een seeckerder man gehadt hebben. De heer van Somerdijck is hyer eenighe daghen geweest, is ontboden bij Sijne Ex^tie^ om hem tot Tholen te vinden, werwaerts hij gisteren is gereyst. Wij hadden voor ons genomen hem door Boreel van uw E. saeck te doen spreecken, wij sullen sien, hyer wedergecommen sijnde, wat gelegentheyt daertoe sal sijn ende sullen uw E. daervan adviseren. Bocquingam wordt in den Haege verwacht; waerom hij comt is onseecker, maer men gist dat hij om de saeck van die van de relligie in Vranckrijck hyer coemt ende dat de Conynck van G. Bretaigne Rochelle niet gaerne soude sien gaen verlooren. Sijne commissie coemt op dese tijt qualijck ende sullen wij daerdoor worden geperst, want soo wij onse schepen daer

laeten blijven ende Ingelant de conservatie van die van Rochelle souckt soo sal Ingelant tselve quaelijck nemen, ende indien wij die thuys roupen soo sal Vranckrijck daerdoor geoffenseert sijn, die alreede versocht heeft dat sij daer soude blijven. Het weygeren van secours aen den Conynck can die van de relligie niet conserveren ende can ons oock bij hun niet herstellen, ende sal desniettegenstaende Vranckrijck tot sijn voornemen commen, ende sullen wij de gunste van Vranckrijck daerdoor verliesen, die ons datelijck alle secours ende assistentie van gelt op sal seggen, soodat wt dit versouck van Ingelant, indien het soo is, voor ons niet goet staet te wachten. Het schijnt die van Rochelle het wterste sullen waeghen liever als in handen van den Conynck te commen, sullen de Ingelsche innemen, d'welck een pernicieuse saeck voor den staet van Vranckrijck ende ons bij reflexie soude sijn, ende waerdoor een oorlogh tusschen Vranckrijck ende Ingelant soude rijsen, ende waerwt niemant voordeel als Spaengien soude doen; doch hopen Godt het beter sal schicken. De brenger deser is de soon van Teijssens. Ic reitere andermael mijne recommandatie; tgoet dat uw E. hem sal doen sal mij ten hoochsten aengenaem sijn, als een soon sijnde van een vader, die ic ten hoochsten beminne.

De attestatien van het leven van uw E. kinders sal ic met den eersten verwachten, alsoo ic sonder deselve de betaelinge niet mach vorderen. Met haest wt Middelburg desen 9 Novemb. [1]).

UE. dienstwillighe broeder,
J. Reigersberg.

D'heer van Somerdijck is mij wesen besoucken. Tgene met hem gehandelt sal werden sal ic uw E adviseren; op de visite aen hem te doen hope ic uw E. ons broeders brieff sal hebben ontfangen.

---

1) De Groot schreef achterop: 9 Nov. 1625.

VIII.

Krijgsberichten. Het preken van Teelinck. Vosbergen. Particularia.

Mon frère.

Uw E. schrijven van den sevenden is mij gisteren behandicht. Wij ontfangen de brieven van Paris traeger ende onseeckerder als wij pleghen ende dat overmidts de viant de commercien affgesneden heeft, soodat de boden niet reyssen, moeten daerom door finessen de brieven tot Antwerpen ofte Rijssel bestelt worden. Off dit duyren sal wete ic niet. Wij sien dat dit ende het sluyten van de licenten hyer seer sobere neringe maecken. Aen de ander sijde gaet het niet beter. Het schijnt de viant aerbeyt om door cleyne neringe enige beroerte onder onse gemeynte te maecken, waertoe oock strecken sijne proceduren teghens onse visserie, hebbende verscheyden buissen in de gront geboort ende het volck verdroncken, naer het exempel van den heere van Marken [1]). Sij sijn seer sterck in see ende schijnt de onse verstant ende courage verlooren hebben, soodat wij de straffen Godes in alle ons doen bemercken, daer nu meer ende meer wert op gelet, ende de tijt wanneer die begonnen hebben het lant te drucken wtgesocht. Zelingius [2]) doende een avont gebet ende hebbende sijnen text wt den propheet Hagai, dat van die tijt den tempel niet conde gebout worden, appliceerde dat op onse gelegentheyt: Van die tijt hebben de straffen Gods van het lant niet opgehouden, ende ondersoeckende van wat tijt seyde (naerdat hij gevraecht hadde off hij een vrij woort mochte spreecken) tsedert de synode was gehouden; dat mogelijck bij verscheyden luyden verscheyden redenen ende bij de politique andere als bij de kerckelijcke souden worden gege-

---

1) Graaf Willem van der Marck, baron van Lumey.

2) Hij kan geen ander bedoelen dan den Middelburgschen predikant Willem Teelinck.

ven, maer dat dat notoir was, dat de synode met groote moeyte ende coste van het landt was beschreven, dat evenwel tsedert in het leven niet was gebetert. Ditselve had hij op den selven dach dat hij soude prediken smorgens met mij gediscoureert ende had ic het s'avonts aen Sijne Extie verhaelt, niet meynende hij het op den stoel soude hebben gebracht, die over dit woort seer verwondert was, niettegenstaende hij sijn seggen met het niet beteren van ons leven wederom salffde. Uw E. verheucht hem d'heer Beaumont door het toedoen van Sijne Extie ten deele geadvanceert is, dwelck te meer sult doen als uw E. sal weten tselve niet ten deele maer geheelijck door Sijn Extie geprocureert te sijn, ende genoechsaem tegen de borst van veele ende oock sijne particuliere dienaers. De Jonghe heeft niet anders gefavoriseert bij Sijn Extie dan dat hij door hem Vosberghen meynde wttesluyten, die over sijn advancement gans te onvreden is ende noch te meer sal sijn, siende Vosberghe de preseance met Beaumont wil disputeren. Hij is niet in dienst van eenighe stadt ende daerom oock niet in eedt, ende commende wt soo een eerlijck collegie de reden vereyst hij de preseance hebbe; ende off mogelyck teeniger tijdt hij wierde herroepen, soo versouckt hij men de plaetse in den Hooghen Raet open soude houden. Hyerop te resolveren is tot de aenstaende vergaderinge wtgestelt. Middelburg sullen tselve nimmermeer lijden ende tselve niet connende met order sullent met desorder liever beletten. In den raet soude Vosberghen sijn proces hebben gewonnen. Manmaker ende hij sijn wtnemende groote vrienden ende meynde ic dese vrientschap met het bloet van den Advocaet ende uw E. ballinckschap versegelt is. Ic heb geresolveert neeff Maximiliaen een uur off anderhalff tot Amsterdam bij eenen notaris te stellen, daer hij eerstdaeghe naer toe gaet. Ic bedancke uw E. voor den soon van Teijssens te willen sorghen, mij sal daeraen vrientschap geschieden, bidde daerom tselve andermael. De vader is een seer eerlijck man, soude gaerne sijne kinderen wel opvoeden ende valt hem lastich tselve op sijn beurse te doen. Moeder ende mijne huysvrau sijn wel te pas ende doen haere gebiedenis. Veranderinge in Porre-

naer [1]) is niet te hoopen, is heel sieck geweest maer becomt weder. Ic ben versocht van een goet vrient op uw E. huysfrau te versoucken aldaer te willen vernemen off men daer niet voor een jaar ofte twee soude connen besteden in een goet huys, tsij catolyck ofte van de religie, een jonghen van elff ofte twael(f) jaeren. De vader hadde tselve gaerne bij luyden van qualiteyt daer meer kinderen sijn, daer het mocht leeren musyck, dansen ende op de clavesimpel speelen. Over hetgene van sijn costen soude moeten geven soude geen disputen vallen, soude evenwel dienen geweten. Ic bidde sij de moeyte neme ende hyer naer wil vernemen. Bij slechte geringe luyden wil hij hem niet hebben. Het is een geestich kindt, de vader saege hetselve gaerne bij yemant die van meerder qualiteyt als hij is, sijnde een gequalificeert coopman. Hyerop sal ic mijns susters antwoort verwachten. Tot Amsterdam is eene tragedie geschreven geintituleert Palamedes, quem cassum lumine lugent; sij is verboden, hebbe die daerom niet gesien, verhaelt de laeste dingen naecktelijck. Ic verwachte de attestatie van het leven van Cornelia ende Pieter de Groot om de lijffrenten te ontfangen, alsser gelt sal sijn, dat hyer voortaen quaet crijchs is. Ic sal eyndigen ende Godt bidden,

Mon frére, uw E. ende ons allen te nemen in sijne heylige bewaeringhe. De vrunden ende ic doen onse gebiedenisse aen uw E. ende de sijne. Desen 19 Novemb. [2]).

UEd. dienstwillighe broeder,
J. Reigersberg.

---

1) Mr. Job of Jacob Porrenaer was Pensionaris van Vlissingen sedert 1600 en werd in 1624 afgezet (*Brieven v. Maria v. Reigersberch*, Midd. 1857, bl. 30)' Uit het Commissieboek van de Staten Generaal op het Rijksarchief blijkt, dat hij in 1619 werd aangesteld tot advocaat fiscaal van den Provinc. Raad van Vlaanderen.

2) De Groot schreef achterop: 19 Nov. 1625.

IX.

Over het beleg van 's Hertogenbosch. Het gerucht aangaande het sluiten van treves „smaakt hier niet."

Mon frère.

Dit schrijven is alleenlijck om desen wisselbrieff te vergezelschappen, tgene in Hollant ofte daeromtrent weerdich is om geschreven te worden sal van daer geschieden. Eenige daeghen geleden heb ic noch eenen wisselbrieff van hondert croonen overgemaeckt ten behouve van neeff Maximiliaen, desen van uw E., maer naedat hij was gemaeckt heb ic verstaen dat Max. hondert croonen op mij heeft getrocken, in welcken gevalle uw E. den eersten ende den desen voor uw E. sal moghen behouden ende op sijne rekening stellen ende de receptie laeten weten; want het groot gebreck is dickmaels noeyt wetende off de brieven ter hant commen. Voor den Bosch gaet het wel, de forten sijn verovert, sal evenwel daer noch langer duyren als men meynt. Ondertusschen geeft de viant ons den alarm om bij diversie die plaets te secoureren, is den 23 deser met eenige chaloupen over d'IJssel gecommen, den uytlegger die aen gront lach heeft hij in stucken geschoten, is gelant met eenich volck, van het getal spreeckt men verscheydentlijck van acht tot 12 hondert. Daer waeren twee compangnien tot defensie die in stucken gesleghen sijn. Des viants volck is garnisoen wt Wesel ende omliggende quartieren, gecommandeert bij den ouden Gouverneur van Grol ende Linghen. Dese overcomste geeft grooten alarm. Sijn Ex^tie^ had onder den graeff van Stirum 80 compangnien voetvolck ende 2000 ruyters wt het leger gesonden om den graeff van den Berg het hooft te bieden. Dese is terstont gelast (liggende bij de Graeff) om hem op de Veluwe te begeven ende te slaen, dat men meynt den 25 geschiet te sijn. Wat wtgerecht is hebben wij niet verstaen. Wt Amsterdam sijn alle de waertgelders ende eenige compangnien West-Indische soldaten getrocken. Het beste is dat de graeff van den Berg, die ontrent de Graeve was, wel vyer daeghen van

doen heeft eer hij aen d'Issel can commen, alsoo over Wesel moet trecken, ende dat de onse van de Graeve daer in een dach connen sijn. Stirum had last te hazarderen ende den viant geen tijt te geven, die alreede met de spaede in de aerde waer. Hyerover is hyer groote becommering geweest. Tgene daerop sal sijn gevolgt sal uw E. vandaer verstaen. Voor desen heb ic uw E. geschreven dat men hyer veel van treves sprack: het is seecker dat het met fondament geschiet is, ende dat op den ouden voet in alles, maer voor veel meer jaeren. Doch smaeckt hyer niet, ic seg bij de leden, de saecken gaen te wel ende de apparentie tot het veroveren van den Bosch is te groot; dit moet voorgaen, al off men tselve al seecker in de hant had, ende ondertusschen speelt onse wederpartie mede ende in de Veluwe sijnde, indien hij niet terugge wert gedreven, die haest sijne presentatie soude revoceren. Ons volck soude willen handelen als de saecken hyer quaelijck gaen, al off dan goede conditien souden te becommen sijn ende off niet de victorieuste de conditien stelt. Doch dit is ons naturel: in voorspoet al te courageux (ic salt soo noemen) ende in tegenspoet te seer versleghen. Doch dit is noch onder den man, maer evenwel meyne ic dit seecker te weten ende deyle uw E. tselve alleen voor sijn selven mede. Met seer grooten haest. Desen 28. Onse gebiedenis aen de vrienden [1]).

X.

Over het beleg van 's Hertogenbosch, den vijandelijken inval op de Veluwe en de verrassing van Wesel.

Mon frère.

Desen hyerneven gaende is hyer naer het vertrecken van den bode gecomen ende daerom blijven ligghen; van

---

1) De Groot schreef achterop: 28 Julij 1629.

daeg willende schrijven heb ik hem geopent om geene rediten te schrijven. De fauten van de Veluwe sijn beswaerlijcker geweest als sij bij ons broeder werden genomen, de verslaegentheyt ende de desordres sijn wttermaeten groot geweest. Ten waer de vergaderingen van de Staeten Gen. ende Raeden van Staeten geresolveert hadden binnen Utrecht te gaen resideren ende de viant hem in het eerste voor die stadt had vertoont, ic weet niet wat ic van heur niet soude connen gelooven. Van alle die schoone affsnijdinghe, daer sooveel van was gesproocken ende daerom sooveel boeren waeren opgetrocken, is niet gedaen. Die van Utrecht hebben niet hunne stadt maer hunne boomgaerden ende hoven geretrancheert ende hadde men wel thienduysent man van doen gehadt om hunne buyten wercken te bewaeren. Amersfort is sonder slach off stoot overgegeven, dat de onse seer heeft gediscourageert ende ter contrarie den viant seer gecourageert, die daerover binnen den Bosch hebben geviert ende hun van nieuws weder dapperder weren als voor desen. Men spreeckt quaelijck van die Amersfort hebben overgegeven, insonderheyt van den cappiteyn Dorp [1]), die daerbinnen heeft gecommandeert. Sijne Ex^tie heeft den Raede van Staeten gelast hun op de daet te informeren ende de schuldighe hun proces te maecken. Ende alsoo onder ons nu geene andere fauten als verraet kan sijn, al off vreesachticheyt wt de werelt gebannen waer, soo wil men dat de burgemeesters [2]) de stad hebben vercocht, waerom het de Remonstranten weder gedaen hebben, ende dat omdat de man van Johanna Hogerbeets [3]) daer burgemeester binnen was ende Hans Manes schout [4]). Dit seg ic heeft hyer eene nieuwe ontstaltenis gegeven, maer heeft Godt, de couragen herstelt hebbende, in onse handen in dese tijt miraculeuselijck laeten commen bij surprise de stadt van Wesel, waerdeur rerum periti oordeelen de viant op de Veluwe hem niet sal connen onthouden. Dese entreprise

---

1) Tertulliaan van Dorp.
2) Mr. Willem van Dam en Pieter de Goyer.
3) Zij was de tweede vrouw van burgemeester Van Dam.
4) Walraven van Arkel volgens Aitzema, a. w., Dl. I, bl. 887.

is wtgevoert door het beleyt van den heer van Dide met 1500 vyerroers ende 900 paerden op den 19 deser. Men houdt sij oock de schans liggende op den Rhijn ende Lippe inne hebben. Men seyt in de stadt groote menichte van geschut, vivres ende ammonitie gevonden is, oock gelt gesonden ten behouve van hunne troupes op de Veluwe, dat men daerom te lichter gelooft omdat de coopluyden weten datter penninghen op Ceulen ten desen fine sijn geremitteert. Het canon begroot men over de hondert metaelen stucken, waervan een groot deel wt Duytslant daer is gecommen, het meel op 200 last, het poeder op 2000 halff vaeten, in somma van alles genoech. Godt geve wij den Bosch haest moghen hebben opdat beyde dese victorien voor ons moghen worden geconfirmeert. Bij brieven van den 19 wt Arnhem, dach als Wesel is verovert, adviseren de gedeputeerde dat sij besich waeren om volck daer binnen te seynden ende lonten die men seynde daer alleenlijck te [gebruiken]. Men meynt de viant genootsaeckt sal sijn hem wt de Veluwe te retireren, ende dat bij faute van toevoer, sijnde voordesen op de Veluwe eene groote dierte geweest. Evenwel heeft men noch geene advisen van sijn vertreck. Het schijnt hij de burgers van Amersfoort seer quaelijck tracteert op hope door die middel van hun gelt te trecken. Van den Bosch hoopt men alles goets ende willen alle periti op drye weecken wedden, ende is het invallen in de Veluwe oorsaeck dat deselve stadt niet eer is gereduceert geweest, alsoo sijn Ex^tie^ weynich troupes in het leger heeft, sijnde ons gewelt gedistraheert. Wat operatie dit veroveren van Wesel in dat Rijck sal doen sal ic gaern verstaen, apparentelijck de jalousien doen groeyen. De onse hope ic sullen wijs wesen ende dese victorie mesnageren, ende hunne grensen met het veroveren van dese plaets, ende dat Godt geve den Bosch, wtgestelt hebbende, trachten de landen voor eenen tijt van jaeren in ruste te stellen ende veele abuysen die onder ons sijn te weren. De victorien sijn journalier ende moet het veroveren van soo eene stercke stadt haer niet hoovaerdich maecken maer leeren dat oock stercke plaetsen met surprisen connen verovert worden, ende daerom het seeckerste voor het onseecker kiesen,

leerende mede wt de vreesen, die sij door het overwinnen van den viant hebben gehadt, hoe lichtelijck haere ruste can worden getroubleert, ende hoeveel quaet bloet sij in het lant hebben, die daer gewillichlijcken toe souden contribueren. Uw E. soude niet connen gelooven hoe onhebbelijck de papisten hun tot Utrecht ende in Hollant door de comste over de Veluwe voors. hebben gedraghen, niet anders dan off wij hun viant ende de Spaengnaers hunne vrienden waeren. Ic soude het voor desen noeyt hebben gelooft, het is goet dat dit soo opentlijck is gespeurt, maer waer beter dit soo niet waer. Men houdt vastelijck dat het Hollants ende Stichts gelt de Spaensche daer heeft onderhouden. Alle dit moet dienen om ons wijser te maecken om sulckx te doen, dat de catolycke geneghen sijn om het interest van onsen Staet te soucken, ofte wel dat wij hun soo setten dat sij onsen Staet geen hinder connen doen, alsoo het eene ofte ander noodich is. Men houdt hyer nu voor seecker dat de schansen bij Wesel inne sijn ende dat de viant sijne trouppes wt de Veluwe trecken, laetende alleenlijck den pas beset ende binnen Amersfort eenighe trouppes, die niet connen bestaen. Eenige meynen dat den Bosch het langer houden sal als men meynt; sij weren hun nu dapperder ende is het doen van den ajudante maior, overgecommen ende op wiens segghen men staet heeft gemaeckt, in achterdeyncken gebracht, soodat men naer hem omme siet, alsoo men meynt hij met voetvolck overcommen is. De geinterci-pieerde brieven claeghen dat hij overgeloopen is, alsoo hij veele secreten sal connen ontdecken, maer wil men nu doen gelooven dat die brieven geschreven sijn geweest om in handen te commen. Sooveel ist dat tgene hij segt met achterdeyncken aengenomen wert ende seyt men hij geapprehendeert is. De ruse is goet soo hij overgeloopen is om hem te discrediteren [1]).... Den 25 Augusti.

---

1) Hier volgen nog eenige regels aan zijne zuster. De Groot schreef weder 25 Aug. 1629 op de achterzijde.

XI.

Als voren. Particularia.

Mon frère.

Ic had gemeynt desen bode sonder brieven te laten vertrecken, ten waer ic van eenige van Vlissinghen versocht waer uw E. het versouck van eenen Maerten van den Heuvel te recommanderen. De saeck is mij onbekent, can daerom deselve niet specificeren, de heer Reael heeft aen mij ende gelijck ick verstaen oock aen uw E. daervan geschreven. Sij segghen mij oock dat uw E. hun alrede eenige vrientschap gedaen heeft ende datter goede apparentie is dat hun versouck tot een goet eynde sal commen; evenwel hebben mij gebeden om een letter voorschrijven, dat men quaelijck yemant can weygeren, doch altijt onder reserve gelijck ic pleech, niet willende dat uw E. sijne vrienden om mijnentwille te lastich soude vallen. Is de saeck soo dat sij licht ende van selffs soude vallen soo neemt den danck daervan, is sij anders cunt duysent excuses vinden.

Bij dese gelegentheyt seynde ic uw E. hyer de lijste van de goederen binnen Wesel gevonden ende de naemen van de gevangens; off sij in de andere partien heel autentyck is weet ick niet. Sooveel het gelt belanckt hoore niet wt de particuliere [1]) brieven, dat daer eenich soude sijn gevonden. De capiteynen ende soldaten hebben groote buyten becommen, dat gaet seecker; want al ist soo dat de burgers ongeplundert sijn gebleven, soo hebben sij evenwel groote buyten het crijchsvolck toecommende ende wt Duytslant gebracht becommen. De provisien sijn oock groot geweest, ende seyt men de heere van Dide, die des gouverneurs huys ingenomen heeft, voor sijn paert wel 150^{m} gulden gehadt heeft, ende elck een naer advenent. In somma de victorie is groot, ende daerom te grooter omdat se soo wel a propos coemt, sijnde oorsaeck dat

---

1) Hij schreef er „publique" boven, zonder „particuliere" door te halen.

des viants voornemens op de Veluwe gesteuyt is, die hem weder tot de Isel geretireert heeft, alwaer hij een paelbrugh maeckt ende aen elcke sijde een sterck fort. Ammersfoort heeft hij verlaeten ende hebben de onse tselve besedt. Het voorige gaernisoen heeft weynich eere daer ingeleyt ende wenste ic ons neeff Campen daer niet geweest waer; want al ist soo dat hij geen rekening schuldich is, nadien sijn cappiteyn daer geweest is, soo geeft het evenwel een vooroordeel. Dorp wort gesocht ende sijn alle officiers gelast hem te apprehenderen; men segt hij te Scheveling affgevaeren is. Den Bosch sal noch wel, nae gissing, heel de maent van September houden. De viant heeft noch seer onlancx ende tsedert de viant op de Veluwe is sijne voorige aenbiedingen gedaen, maer den Bosch moet vooren gaen. Calchas heeft de lucht daervan becommen ende doet weder naer gewoonte; de gemeyne man wort daervan geinstrueert ende sijn het alle verraders die den treves souden derven aenraden, soo dat ic quaelijck sien off dese saeck tot meeste voordeel van het lant wel sal worden geexamineert. De voorige tijden maecken de luyden vreesachtich ende schijnt ons Neeff noch voor noch teghen wil raeden. De voorslach dien hij daervan gedaen heeft is hem quaelijck affgenomen, wil nú het van andere comme, soodat het wel achter soude moghen blijven Ondertusschen sijn de lasten seer gegroeyt ende weten periti wel dat deselve niet connen werden gecontinueert, ende heeft men veel gedaen om wt dese conditien te connen commen. Buyten twijffel Vranckrijck saeg dit gaeren gebroocken; indien sij nu eenighe subsidien van gelt seynden souden de luyden, die voor het oorlogh sijn, seer stijven, alsoo men genoech weet dat dat geen erffrenten sijn.

U broeder is woensdaeg tot Vere gepasseert, alsoo, midts de dancksegging die hyer over Wesel geschiede, de poorten gesloten waeren soo is hij voorbij gegaen. De procuratie heb ic becommen, sal mij daermede connen behelpen. Als ic uw E. can dienen doen het gaeren ende meyne ic alsnoch dat dit lant op eenen bequaemen tijt ende wel vercocht is; wat bij verloop van tijt sal sijn weet ic niet, doch daervan behoort men niet te oordee-

len. De lijffrenten op uw E. kinderen sal ic besorghen; ic weet niet dat yemant lijffrenten als die van Hollant vercoopt ende dat (tot) den penninch neghen, soodat tot het coopen van dese geordonneerde vijffhondert gulden 4500 gulden betaelt sal moeten worden. Het eerste payement sal bij Romberghen in het eynde van Septemb. eerst betaelt werden, dat beloopen sal tusschen de 31 en 3200 gulden, sullen ondertusschen commoditeyt hebben om mij te adviseren off op Hollant deselve renten gelieft te hebben gecocht. Sij betaelen wel ende heb icker 700 gulden voor mij gecocht ende voor Campens kinderen gelijck 700 gulden. Moocht mij met eenen adviseren off ic de penninghen aen uw E. broeder wil seynden ende voortaen met het houden van de rekeningh van die 500 gulden lijffrenten belasten [1]).... Desen laetsten Aususti.

UEd. dienstwillighe broeder,

J. v. Reigersberg.

---

1) Hier volgen weder eenige regels aan zijne zuster. De Groot schreef achterop: 31 Aug. 1629.

NAAMREGISTER.

(*De Schuilnamen zijn cursief gedrukt.*)

A.

Ab Avo, 722.
Abbesteech, 136, 221.
Adriaenss (P.), 250.
Aelbert van Beieren, 702.
Aelbrecht, 627.
Aelianus (P. Spierinck), 148 v., 150 v., 152, 192, 227, 264 v., 274, 285, 290 v., 311, 316—319, 326, 330, 332, 335, 338, 342, 344, 346, 360, 364, 398, 457, 459, 465, 473, 475, 488, 499, 502 v., 505 v., 511 v., 515, 517, 523, 527, 536, 538, 543, 549, 555, 559, 567, 571 v., 574, 577, 585, 678, 693, 700.
Aelius (Richelieu), 112, 114, 118, 140, 150, 153, 344. 358.
Aerschot, 141.
Aerssen (C. van), br. van Fr., 56.
Aerssen (C. van), zn van Fr., 51, 686.
Aerssen (C. van), heer van Wernhout, 322.
Aerssen (J. van), „ „ „ 322.
Aerssen (Fr. van), (Zie ook *Aurelianus*, *Cretensis*, *Humingus*, *Philotas*, *Spartacus*, *Uffo*), 1, 8, 38, 40, 49, 55 v., 72, 75, 77—80, 95, 98—100, 102, 104 v., 111, 113, 116, 140, 143, 210, 238, 244, 313, 318, 416, 510, 575, 585, 588, 590, 600, 605, 607 v., 637, 641, 645, 654 v., 686 v., 689, 757, 760, 772 v.
Aertbesie (Zweden), 151, 153, 199, 222, 227, 265.
Aigebelle, 345, 360, 498.

Aitzema (F. van), 119, 186, 188, 200, 246, 250, 293, 306, 326, 329—331, 334 v., 337 v. 340 v., 347, 349 v., 352, 356 v., 369, 373, 381, 415.
Albuquerque (M.), 215, 217, 250.
Alcaeus (trefves), 214 v., 217 v., 220, 223, 225, 227, 229, 233, 238, 243, 246, 249, 252, 263.
Aleman (Oostzee), 152.
Alexander (Engeland), 93, 95, 99, 140, 150, 154, 158, 206, 211, 245', 309.
Algelsus (S. van Beaumont), 337.
Alo, 396, 411.
Alouwer, 341.
Altena (A.), 47.
Alteren (L. van), 627.
Alting (H.), 559.
Amalia Elisabeth van Hessen, 401.
Amontot (d'), 543, 547, 595, 604, 609.
Andrada Leytas (Fr. de), 721.
Andreae (J.), 147.
Anna, Kgn van Engeland, 41.
Anthemius (Baugy), 111 v., 119.
Antoninus (Frankrijk), 96 v., 108, 112, 126.
Aquilius, 737.
Arcesilaus (Den Haag), 264 v.
Arckenbout (C.), 495, 503.
Aristoteles (Holland), 139, 150, 156, 163, 183 v., 188, 191, 193, 198, 208 v., 210 v., 214, 217, 220, 227, 232, 246, 250, 252 v., 265, 289, 309, 312 v., 326, 328, 337, 484, 519, 527, 536, 552.
Arkel (W. van), 779.
Arondel. Zie Th. Howard.
Artaxerxes (J. de Bye?), 43, 46, 48, 58, 60 v., 72, 80.
Artichaut (Boheme), 149.
Artichofsky (Chr.), 415, 433, 453, 475, 525, 551, 656, 705.
Asle 533.
Asmundus (Nic. van Reigersberch), 319, 338, 363, 380, 394, 402, 413, 624.
Asperen (P. van), 128, 341, 760.
Aspre (B. d'), 474.

Asterius, 557.
Aubespine (Ch. d'), 6.
Auersperg. Zie J. Weichard.
Augustus (J. Basius), 139.
Aurelianus (Fr. van Aerssen), 90, 96 v., 99 v., 112, 118 v., 318, 329.
Avaux (d'). Zie Cl. de Mesmes.
Axpe (M. d'), 245.
Aylva (Ep. van), 616.
Aytona (d'), 187.

B.

Backer (J.), 328.
Backer (J. C.), 47.
Baerle (S. van), 10, 345.
Baignola (Comte de), 486.
Bannier (Banér), 172, 187, 224—226, 265 v., 271, 276, 296 v., 300, 302, 310, 313, 315, 318 v., 326, 329, 361, 387, 393, 425, 441, 449, 477, 490, 503, 506, 526, 529, 536, 551, 556 v., 562, 585, 595, 602, 612, 614, 618, 622, 625, 627, 629, 633, 641, 643, 649, 655.
Banquert (Banckert). Zie J. van Trappen.
Barclai, 376.
Barent (Hertog). Zie Bernhard v. Saksen-Weimar.
Barlaeus (C.), 132.
Bas (D.), 19, 20, 71, 84, 86, 757.
Bas (P.), 23.
Basius (Zie ook *Augustus*), 86, 166, 492.
Baudissen (W. H.), 224.
Beaumont (A. van), 321.
Beaumont (C. van), 106.
Beaumont (S. van) (Zie ook *Algelsus*, *Fabius*, *Lindanus?*), *Maximianus*, *Schonenberch*, *Turnus*), 20, 66, 80, 85, 103, 106, 125, 145, 147, 149, 154, 158, 161, 166, 171, 203, 269, 275, 438, 444, 450, 768, 770, 775.
Beest, 294.
Bellièvre, 488, 590.
Bennincq (Sophia), 764.
Benthuizen. Zie J. van Wijngaarden.
Berch (H. van den), 118, 122 v., 125, 160, 226, 777.

Berchem (Jac. van), 67, 510.
Berchem (Jan van), 765.
Berck (J.), 30, 36.
Berckel (G. van). Zie *Hasdrubal*, *Man* of *Stierman van de Maas*, *Metersman?*).
Berckenrode (H. van), 44.
Beria (P. Spierinck), 320, 332, 337 v., 361, 398, 404, 407, 443, 568.
Bernhard van Saksen-Weimar, 153, 211 v., 213, 338, 342, 353, 378, 381, 383 v., 387, 413, 418, 432, 445, 459, 482, 490.
Besemer (A.), 456, 545.
Bethlen Gabor, 9.
Beuningen (G. van), 84, 86.
Beukelaer (K.), 134.
Beveren (C. van), 63, 64, 71, 244, 247, 249, 252, 255', 259, 273 v., 288, 293, 340, 383, 531.
Beveren (W. van), 23, 38.
Beverweert. Zie Lodewijk van Nassau.
Beverwijck (J. van), 499.
Bicker (A.), 9, 23, 45, 84, 86, 103, 140, 145, 147, 253, 431, 441, 468, 548, 645.
Biel (Adr.), 587.
Biel (Dr.), 586.
Biesman, 586.
Bijstervelt, 496, 541.
Bilandt (J.), 114, 120, 150, 182, 222, 228.
Bilderbeke (H. van), 103, 123, 184, 212, 217, 257, 296, 371, 377, 413, 418, 459, 536, 612.
Bisschop (H.), 395.
Blijenburg (A. van), 23.
Bloemcool (Ax. Oxenstierna), 149, 175, 227.
Bloncke (A.), 27, 424, 598.
Bloncke (Suster). Zie S. van Reigersberch.
Boddens (J. B.), 453.
Boekhorst (J. Am. van den), 564, 567, 571.
Boekhorst (N. van den) (Zie ook *Coriolanus*) 77, 93, 154, 168, 564, 757, 760.
Boetselaer (G. van) (Zie ook *Caracalla*), 14, 49, 70, 82, 101, 116.

Bommert-Dore (J. de), 268.
Boom (A.), 19, 426.
Bootsma (J.), 340 v.
Boreel (Abr.), 399.
Boreel (Advocaat), 82.
Boreel (Jac.), 82, 399.
Boreel (Joh.) 484, 493.
Boreel (W.), 11, 290, 383, 399, 413, 542, 585, 616, 716, 761, 770—772.
Borre (P.), 51.
Bosch (J. van den), 273, 325, 327, 403, 477, 479.
Boshuysen, 482.
Bothwell (W.), 330, 384, 534, 559, 590, 609 v.
Bouckhorst. Zie Boekhorst.
Bouillon. Zie La Tour d'Auvergne.
Bourbon (Louis de), 241, 312, 327—329, 457, 659, 668, 671.
Bouthillier (vader en zoon), 327, 543.
Brandestein (C. Chr.), 326, 329.
Brasser (G.) (Zie ook *Martianus?*), 11, 104, 108, 229, 236, 344 v., 397, 416, 510, 512, 700, 762.
Brasser (J.), 11, 104, 434.
Brasser (Mej.), 11.
Brasset (Zie ook *Egillus, Ripperda?*), 166, 190, 215, 224, 286, 301, 386, 399, 414, 560, 568, 616, 624, 699.
Brederode (A. van), 167.
Brederode (J. W. van), 426.
Brederode (N. van), 158, 381.
Brederode (P. van), 257.
Brederode (R. van) 69, 100.
Bresé. Zie Maillé.
Brickemant, 164.
Brock, 350.
Broekhoven (J. van), 47, 115.
Brouart (Th.), 50.
Brouwer, (H.), 290.
Bruinink (A.), 4.
Buckingham. Zie G. Villiers.
Bueno (J.), 40.
Bulion (Cl.), 242, 333, 535.

Burg (A. Conradi), 426, 431, 594, 724.
Burmania (R. van), 49, 72.
Burno (?), 337.
Busch (L.), 50.
Bye (J. de) (Zie ook *Astaxerxes*?), 24, 25, 47, 56, 66.
Bye (Mevr. de), 24.

C.

Cabilliau, 165.
Caecilia Renata van Oostenrijk, 303.
Caesar (Rotterdam), 135, 143, 153, 155, 188, 192, 196 v., 199, 205, 209, 211, 214, 217, 219, 222, 229, 246 v., 251, 263, 267, 272, 275, 278, 283, 285, 290, 301, 304, 306, 308, 312, 317, 319, 328, 330, 332, 337 v., 346, 356, 365, 374, 393, 404, 408, 415, 421, 445, 459, 563, 593.
Cajus (Zweden), 140, 227.
Calaber (Frederik Hendrik), 137, 144, 148 v., 153, 189, 199, 211 v., 214, 246, 250, 252, 263, 265, 272, 289, 304, 306, 313, 316—319, 326, 328, 335, 337.
Calchas (D. de Hartaing), 783.
Callimachus (oorlog), 217.
Caluwaert, 228, 481 v.
Calvijn (J.), 552.
Camerarius (L.) (Zie ook *Man van Sophi* en *Valerius*), 159, 169, 171 v., 241, 268, 280, 314, 331, 395, 399, 413, 443, 482, 503, 506, 515, 530, 539, 551, 577, 627, 637, 641, 680.
Camerling (J.), 4.
Campe (J.), 15, 20, 35, 58, 64, 769, 784.
Campe (Max.), 769, 775.
Campe (Neef), 59, 64, 74, 78, 89, 321.
Candale (Comte de), 31, 69, 121, 346.
Candenus (J. Wyts), 62, 67, 69, 71, 74—76, 80.
Cantelmo (A.), 732.
Captus (J. Cats), 329, 363.
Caracalla (G. van Boetselaer), 98, 102, 111, 118 v.
Carleton (Dudley), 31 v., 42, 47, 55, 90, 97, 110.
Carlisle (Cumberland), 235.

Carlyle (Graaf van), 110.
Caron (Noel de), 12, 14, 758, 760.
Casaubonus (Is.), 715.
Casimir (Ernst), 50, 97, 109, 759, 761.
Casimir (Hendrik), 362, 374, 376, 618, 641.
Casimir (Prins), 548.
Cassander (G.), 687, 703.
Catharina Belgica, 401.
Catilina (C. Musch), 223, 225, 233, 243, 287.
Cats (A.). 322.
Cats (J.) (Zie ook *Captus* en *Diogenes-man*), 81, 93, 227, 256, 266, 319, 321—323, 361, 391 v., 418, 423, 693, 697, 746.
Catullus (trefves), 216 v., 229, 243, 253.
Charnassé (H. G.) (Zie ook *Dagerus*, *Ingellus*, *Zosimus*), 163, 168, 171, 197, 231—233, 258, 285, 290, 295, 299, 301, 308, 314, 317 v., 325, 404.
Charois (Comte de), 474, 638.
Chastillon. Zie G. de Coligny.
Chateauneuf (Markies de). Zie Ch. d'Aubespine.
Chaulnes (Hertog de), 189.
Chaumont (St) (Zie ook *Man van Terentius*), 206, 208, 220, 226, 230, 241, 295, 307, 381, 386, 416.
Chavatski, 413.
Chavigny. Zie Bouthillier.
Chemnitz (J.), 422.
Chester, 272.
Chevreuse (Mad. de). Zie Marie de Rohan.
Choisy, 681.
Christiaen IV, Kng van Denemarken, 41.
Christiaan van Brunswijk, 18, 28, 31, 33, 70, 73.
Christiaan Ulrich, Prins van Denemarken, 634.
Christina, Kgn van Denemarken, 92, 607.
Cimon (Staten Generaal), 137, 140, 142 v., 148—152, 156, 170, 179, 181, 183, 192 v., 199, 211, 214 v., 220, 223, 225—227, 229, 233, 243, 246, 250, 264 v., 278, 287, 289, 302, 308, 311 v., 319, 321, 326, 335, 338, 344 v., 360, 364, 369 v., 373, 379, 386, 389, 441, 443, 465.
Cissel, 49.
Claudius (Polen), 109, 140, 149, 151, 229, 250.

Clemens (voetvolk), 140, 152 v., 191, 246, 250.
Clodius (Spanje), 225.
Cloots (A), 134.
Codde van der Burch (W.), 204, 257.
Coelenburch, 455.
Coen (J. P.), 31 v., 38, 52.
Coenders, zie Koenders van Helpen.
Coigney (J), 659, 683, 688.
Coke (J.), 600.
Coligny (Fr. de), 164.
Coligny (G. de), 164.
Coligny (G. de) comte, de Chastillon, 163 v., 167, 173, 198, 463, 472 v., 522, 628.
Collaert (J), 251, 804, 334, 388.
Collaldo, 315.
Collynckton, 737.
Coloredo, 187.
Colvius (A), 715.
Comenius (J. A.), 749.
Condé (Henri II van), 333, 511.
Conradi. Zie A. Conradi Burg.
Consaert (L.), 20.
Constans (Maria van Reigersberch en H. de Groot) 127, 129 v. 133, 183, 198, 218, 227, 275, 287, 289, 338, 345, 356, 364, 428, 437, 475, 558 v., 582, 593, 726.
Constans-gesel (H. de Groot en Maria van Reigersberch), 127, 129, 188, 212, 227, 252, 264 v. 302.
Constantinus (Hof van Holland), 98.
Constantius (J. Wyts), 98, 100, 113, 117.
Constantius (H. de Groot), 93, 95, 97, 99, 100.
Contarini, 158.
Conynck, 55.
Copus, 689.
Coren (P.), 26.
Corillus (krijgsvolk), 412.
Coriolanus (J. Am. van den Boekhorst), 225.
Corvinus (J. A.), 56, 751.
Cottington (Fr.), 160.
Coumans (H.), 55.
Couwenhoven (W. van), 219, 385, 438, 494 v.

Cracou (C. van), 146, 357, 386, 496 501, 519 v., 548.
Craeyenburch. Zie D. de Groot.
Cranac (Markies de), 254, 508.
Cretensis (Fr. van Aerssen), 56.
Crientruyter, 132.
Croes (J. J.), 530.
Croese, 350, 356.
Cromhout (N.), 128, 455.
Crommon (G.), 120, 741, 745, 771.
Crouwer, 744 v.
Cryger (W.), 494.
Culemburch (Graaf van). Zie Floris II van Pallant.
Cunaeus (P.), 243, 278.

D.

Dagerus (Charnassé), 319.
Dam (W. van), 779.
Decius (Geunieerde Provinciën), 112.
Dedel (J.), 341.
Deinzen (G. van), 134.
Derby, 692.
Desmarets (J.), 395, 684, 703, 708, 731.
Deventer. Zie J. Prouning.
Devereux (R.), 532, 667.
Dieden (Heer van). Zie O van Gend.
Dieu (L. de), 128.
Digby (G.), 737.
Digby (J.) 717.
Dignerus (Zeeland), 360, 373.
Dimmer, 51, 67.
Diocletianus (C. van der Myle), 98, 100 v., 108, 110, 117.
Diodorus (geld), 274.
Diogenes-man (J. Cats), 229.
Dionysius (Rotterdam), 220.
Does (J. van der), 51, 54, 80, 322.
Does (St. van der), 51, 54, 322, 414, 686.
Dohna (Chr. van), 383.
Domarus (Zeeland?), 360.
Doorninck (J. van), 310.

Dorp (Fil. van), 167, 174, 198, 200, 207, 295 v., 342, 355, 388, 390 v., 400.
Dorp (Tert. van), 779, 783.
Dorp (Juffrouw van), 106, 230.
Dorset (E.), 235.
Doublet (Fr.), 14.
Doublet (G. Rataller), 506, 557.
Doublet (Ph.), 15, 506.
Doucher, (J.), 51.
Driakel (S. van Beaumont?), 43, 48, 58, 60 v., 66, 80.
Driel, 483, 492.
Du Hallier, 695.
Dudley (R.), 35.
Duivenvoorde (J. van), 40, 43, 47.
Dupuy (J.), 111.
Dupuy (P.), 34, 36, 111.
Dureus (J.), 278.
Duyck (A.) (Zie ook *Gallienus*), 1 v., 40, 77.

E.

Eberstein (C. van), 711.
Edesten (J. van), 766.
Eggebel. Zie Aigebelle.
Egillus (Brasset?), 560.
Einholtz, 238, 240.
Elisabeth (Kgn van Engeland), 640, 717.
Elisabeth (Kgn van Boheme), 41.
Elisabeth (Princ. van Boheme), 218.
Elzevier (Abr. en Bon.), 394.
Endyvie (Frederik Hendrik), 227.
Enno Lodewijk (Graaf van O. Friesland), 686.
Epernon (Hertog van), 189.
Epicurus (Haarlem), 187.
Erentreuter, 620.
Erlach (J. L. von), 546.
Escailles (Abbé d'), 90, 97.
Espagne (J. d'), 115.
Espesses (Ch. d'), (Zie ook *Heliogabalus*), 25, 53, 75, 78.
Essen (H. van), 43, 757.

Essex (Graaf), Zie R. Devereux.
Estampes (d'), 405 v., 476, 485, 491, 498, 500, 513—516, 525, 528, 531, 536, 543.
Este (Markies d'), 245.
Estrades (G. d'), 424, 445, 453, 473 v., 492, 513, 516, 521, 535, 557, 598, 602, 604.
Euripides (Amsterdam), 169, 289.
Eurypulus (vrede), 412.
Eusebius (Richelieu of Frankrijk), 191, 199, 215, 218, 220, 252, 272.
Euskerke (J.), 238, 358, 362, 642.
Eussum (A. van), 230, 323.
Evertsen (J.), 247, 250 v., 445.

F.

Fabius (S. van Beaumont), 179, 192, 220, 246, 252, 265, 267.
Fagel (Fr.), 771.
Falesche (Baron v.), 587.
Fama, 259.
Fastus (N. van Sorgen?), 394.
Felix (H. de Groot), 113, 119, 126—130, 134, 157, 163, 170, 175, 181, 183, 188, 199, 222, 225, 227, 252, 261, 274, 289, 307, 311, 317, 324, 326, 329, 332, 335 v., 344, 351, 359, 362, 369 v., 398, 400, 417, 421, 428, 465, 515, 517, 519, 527, 536 v., 553, 556, 560, 567, 571, 646, 678, 680, 693, 729.
Felix-gesel (Maria van Reigersberch), 593.
Feramusca, 223.
Ferdinand (Kard. Infant), 194, 249.
Ferdinand II (Kzr.), 303.
Ferens, 123, 442, 461.
Feria (Graaf van), 387, 474.
Ferry (P.), 77.
Filips III (Kg. van Spanje), 194.
Finch (J.), 638 v.
Floris II van Pallant, 50, 90, 516.
Fondrado (San), 630.
Fontaine (Dokter), 40.

Fontaine (P. B. de), 471, 473, 666.
Foreest (N. van), 99.
Frans II (Hert. van Lotharingen), 432.
Frederico (Don), 73 v.
Frederik V van de Palts, 451.
Frederik Hendrik (Zie ook *Calaber*, *Endyvie*, *Gallus*, *Gelhar*, *Gracchus*, *Lantsman*, *Magog*, *Marius*, *Nachtegaal?* *Neef*, *Pietatis*, *Sophocles*, *Suenno*), 4, 5, 15, 18, 36 v., 40, 44, 47, 57, 59, 68, 78, 88, 98, 148, 152, 156, 159, 168, 186, 310, 316, 330, 351, 364, 401, 406, 615.

G.

Galilei (Galileo), 306, 400, 414, 450, 493.
Gall (G. van der), 277, 279, 285.
Gallas (M.), 172, 178, 180, 185, 196, 211, 213, 241, 313, 315, 319, 326 v., 371, 388, 393, 425, 433, 457 v., 464, 472, 483, 526.
Gallienus (A. Duyck), 93, 95.
Gallus (Frederik Hendrik), 93, 96—99, 108, 111 v., 118, 127, 129, 131, 133 v.
Geelvink (J.), 84.
Geer (L. de), 157.
Gelhar of *Golhar* (Frederik Hendrik), 321, 326, 329, 336 v., 339, 344, 358 v., 363, 373, 380, 393, 413, 423.
Gend (O. van), 121, 639, 779, 782.
Gent (Overste), 132.
Gentilis (A.), 555.
Gert (P. Spierinck), 320, 338, 398, 407 v., 412, 443, 550, 555, 615, 623.
Gestillus (Staten Generaal), 336, 358, 364, 370, 384.
Gijsels (A.), 691, 695.
Ginelli, 418.
Giustiniani, 399.
Glarges (C. de Montigny de), 177.
Glarges (G. de), 177, 374.
Gleen (G.), 420.
Gleichen (M. von), 69 v., 73, 271, 296, 302, 309, 313, 315, 319, 326, 329, 331, 582, 672, 689 v., 695, 723.
Goch (J. van), 66, 321, 340.

Godefroy, 743 v., 748.
Goetsman, 629.
Götz (J.), 292, 313, 315, 319, 326, 329, 331, 388, 444 v.
Golilas (Hugo de Groot), 319 v., 328, 335, 338, 358, 363 v., 372, 374, 380, 386, 394, 398, 402, 408, 412 v., 419, 423, 430, 555, 560, 568, 616, 623.
Golsteyn, 448.
Goring (G.), 473, 638, 656, 685, 730, 737, 739 v., 743 v., 747.
Goutswaert (P.), 435, 456, 537 v., 545.
Goyer (P. de), 779.
Gracchus (Frederik Hendrik), 137, 139, 140, 142, 144, 149 v., 152, 155, 181, 183, 191, 193, 199, 208 v., 211 v., 214, 218, 232, 261, 265, 272, 287, 289.
Graeff (C. de), 222.
Graeff (J.), 45, 455.
Gramaya (J. B.), 10, 11.
Graswinckel (D.), 60, 158, 284, 331, 566, 570 v., 572, 577, 579, 723, 726.
Grenes, 759.
Grobbendonck, 118, 185, 187.
Groenevelt. Zie R. van Oldenbarnevelt.
Groot (Cornelia de), 726, 776.
Groot (C. de), 39, 232, 244, 276 v., 286, 301, 319, 337, 359, 379, 395, 400, 427, 462.
Groot (D. de), 180, 263, 272, 286, 306 v., 311, 321, 323—328, 333, 335, 338, 356, 374, 379, 417, 430.
Groot (H. de) (Zie ook *Constans*, *Constans-gesel*, *Constantius*, *Felix*, *Golilas*, *Humelus*, *Julianus-man*, *Justinus*, *Sigthunius*), 5, 7, 15, 20, 25, 45, 47, 57, 59, 65, 68, 71, 75, 83, 85, 104 v., 109, 113, 116, 125 v., 131, 135 v., 159, 179, 186, 219, 221, 227, 247, 251, 275, 280, 328, 358, 364, 395, 427, 435, 444, 446, 452, 492, 494, 501, 509, 515, 527, 564, 569, 677, 679, 684, 690, 693, 698, 724, 743.
Groot (J. de), 48.
Groot (P. de), 181, 191 v., 286, 306 v., 323, 374, 458, 704, 711, 724, 776.
Groot (W. de), 20, 570.
Guarde (de la, 196.

Guébriant (J. B.), 711, 716.
Guische (Comte de), 723, 725.
Guise (Hert de), 111.
Gustaaf Adolf, 97, 116.
Guzman (G. de), 601.

H.

Haersolte (S. van), 310,
Haersolte (Zw. van), 95, 310, 363.
Haesveld. Zie M. van Gleichen.
Haga (C.), 38, 416, 591, 697.
Haldanus (Holland), 329, 370.
Hallier (du), 522.
Halling (H.), 63.
Hamelsberg, 652, 655, 657, 661.
Hamilton (Markies de), 489, 495 v., 626.
Hannibal (de Keizer), 150, 153, 243, 250, 272, 289, 312.
Hanno (C. van der Myle), 139, 206, 210, 215, 247, 272.
Hans Carel van Saksen-Lauenburg, 224.
Hapt (A. van der), 257.
Harcourt (H.), 695, 734—736, 739 v., 742, 747.
Harencarspel (Cl.), 54, 205.
Harencarspel (J.), 205.
Hart (G. 't), 134.
Hartaing (D. de), 41, 50, 75, 571.
Hartaing (W; H. en M.), 571.
Hartigsveld (C.), 49, 385, 494.
Harwood, 122.
Hasdrubal (G. van Berckel), 188.
Hasselaer (D.), 234.
Hasselaer (N.), 232, 234.
Hasselaer (P.), 425.
Hatzveld. Zie M. von Gleichen.
Hauterive, 128, 559, 561, 612, 631.
Hauthain. Zie W. de Zoete.
Hayes (de), 101 v., 591.
Heenvliet. Zie J. van den Kerckhove gez. Polyander.
Heerwaert, 294.
Heinsius (D.), 113, 174 v.

Heliogabalus (Ch. d'Espessese), 90, 96, 98.
Hendrik (Graaf), 464, 466.
Henriette van Pfalsburch, 432.
Henriette Maria van de Palts, 496.
Hermite (J. l'), 39.
Herpertse (M.), zie M. H. Tromp.
Hertoghe van Osmael (J.), 11, 111 v.
Herwert, 307.
Hesse (J.), 430.
Heuvel (M. van), 782.
Heyn (Piet), 96, 110, 112 v., 208, 392, 400.
Hinderson, 481.
Hoeufft (J.), 238, 242, 262, 314, 346, 473, 502, 512, 517, 530, 536, 538 v., 549, 556.
Hoge (Van de), 486.
Hogendorp (G. van), 287, 332, 342, 361 v., 408, 411, 417, 503, 506.
Hogerbeets (Johanna), 779.
Hogerbeets (R), 38 v., 40, 45—48, 67, 763.
Hollaer (M), 268.
Hollant (Graaf), zie H. Rich.
Honart (R. van den), 103, 128, 147, 149, 227, 229.
Hooft (P. C.), 84.
Hoorn (Graaf van), 641.
Horn (G.), 153.
Hornes (G. de), 726.
Hornick, 461.
Hortensius (M.), 414, 450.
Houtebeen. Zie C. Jol.
Hovius, 40.
Howard (Th.), 235, 272 v., 288, 293, 298, 303, 305, 307, 311, 313 v., 316 v., 331 v., 390, 496, 532, 664, 667, 674.
Humelus (H. de Groot), 328, 332, 335 v., 338, 359, 363, 394, 398, 402, 408, 423, 552, 615 v., 623.
Humingus (Fr. van Aerssen), 344, 373.
Humult (P. Spierinck), 319—321, 338, 373, 398, 363, 616.
Huntley (G.), 533.
Hus (H.), 587.
Huygens (Const.), 54 v., 308, 310, 345, 365, 388, 413, 714.
Huygens (Corn.), 76.

I.

IJck (J. van), 494 v., 545.
Ingellus (Charnassé), 322.
Ingels (A.), 36.
Irenaeus (N. van Reigersberch), 136, 140, 155 v., 169 v., 175, 179, 181, 183, 199, 208, 212—214, 218, 220, 243, 246, 252, 264 v., 272, 274, 321.
Iselsteyn, 206.
Isenburg, 238.

J.

Jacob I, Kg van Engeland, 41, 489.
Jaersveld (Heer van). Zie L. van Alteren.
Janin, 715.
Jansen (Adr.). Zie Vredenrijk.
Joachimi (A.), 14, 19, 25 v., 30, 33, 36, 72, 103, 162, 299, 301 v., 305, 383, 399, 404, 411, 413, 416, 489, 495, 520, 524, 540, 558, 585, 589, 667, 669, 696 v., 699, 707, 709, 712, 716, 726 v., 733.
Johan Georg van Brandenburg, 335.
Johnson, 506, 514, 516, 549, 552, 554, 556 v., 559 v., 603, 652, 721.
Jol (C.), 496, 500, 522, 639, 644, 655, 662, 686, 691, 704.
Jongbloet (C), 426.
Jonge (C. de), 66.
Jongeneel (C.), 456.
Jonghe (A. de), 768, 770, 772, 775.
Joseph (Père), 499.
Josias, 56, 76.
Jovinianus (Nic. van Reigersberch), 93, 99, 127—130, 133, 136, 140, 156 v., 163, 169, 178, 183, 188, 191, 193, 199, 209, 211, 215, 217, 225, 227, 243, 246, 251 v., 261, 263, 265, 267, 272, 274, 276, 289, 302, 307, 311 v., 320, 332, 335 v., 346, 358 v., 361, 369 v., 400, 419, 421, 465, 552, 555, 560, 567, 591, 621, 641, 645, 675, 678, 689, 693.
Julianus (Maria van Reigersberch en H. de Groot), 179, 253, 290.

Julianus man (H. de Groot), 265.
Junius, 339.
Justinus (H. de Groot), 137, 142, 151, 155, 159, 163, 170, 175, 183, 188, 192, 199, 212, 215, 218, 227, 232, 252, 264, 272, 289, 311 v.

K.

Karel I, Kg van Engeland, 506, 523.
Karel III, Hert. van Lotharingen, 432.
Kenenburg. Zie O. van Zevender.
Keppel (Heer van). Zie Floris II van Pallant.
Kerckhoven gezegd Polyander (J. van den), 322, 605, 681, 697, 699.
Kin, 451.
King (J.), 407.
Kinschot (N. van), 246.
Kniphuysen (T. van), 433.
Knuyt (J. de), 32, 50, 147, 178, 321, 339, 408, 413, 505, 507 v., 512, 518 v., 521 v., 525, 750.
Koeler (A.), 20.
Koenders van Helpen (B.), 382, 594.
Kraayenburch. Zie D. de Groot.
Kurtz, 450, 548.

L.

Laat (J. de), 670.
Lafontaine, 655.
La Gardie (J.), 699.
Lam (J.), 96.
Lamboy, 618, 686, 689 v., 728.
Langerack. Zie G. van Boetselaer.
Lantsman, 461.
Lantsman (Frederik Hendrik), 4, 60, 64.
La Plate (de), 472.
La Thuillerie (G. C. de), 686.
Latou (Frankrijk), 148, 151, 153, 199, 215, 222, 227, 259, 265, 272, 337.
Latour d'Auvergne (H. de), Hert. van Bouillon, 31, 160, 218, 247, 275, 362, 382, 657, 659, 668.

La Tour d'Auvergne (H. de) (Turenne), 442, 448, 457 v.
La Tremoille (Cl. de), 42.
La Tremoille (H. Ch. de), 673.
Laurentius (J.), 716, 722 v., 728.
Laûd (W.), 462, 647 v.
La Valette (L. de), 189, 211 v., 342.
La Vallette (J. L. Nogaret de), 500.
Le Blon, 283, 299.
Lede (Markies de), 387, 508.
Lelie (Engeland), 141, 150, 206, 210, 213, 233, 289, 308, 336.
Leo (D. Meerman?), 108.
Lerma (Hert. de), 233 v.
Leslie (A.), 265, 292, 298, 300, 315, 329, 533, 540, 678, 710.
Letoit, 512.
Leucastre (D. de), 661.
Leycester. Zie R. Dudley en R. Sidney.
Lichthart (J.), 269, 639, 655, 662, 686.
Liefhebber (J.), 208, 400.
Liens (J.), 34.
Lier (W. van) (zie ook *Ostewin*), 286, 290, 333, 347, 361, 369, 386, 399, 402, 404, 416, 418, 427—429, 446, 451, 453 v., 458, 494, 502 v., 515, 518, 521, 531, 560, 587.
Lindanus (S. van Beaumont), 322.
Linde (Van der). 213.
Linden (H. van der), 268.
Lion (Kardinaal de) 302, 306.
Lodewijk XIII Kg van Frankrijk, 184.
Lodewijk Philips Hert. v. Simmeren, 415.
Loenius (J.), 341.
Loges (de), 395.
Lonck (H.), 113.
Longueville (H. de), 599, 602, 604, 611 v., 614, 618, 622, 639 v., 641, 645.
Lopes, 498, 522.
Losecaet (Fr. van), 311.
Lumey. Zie W. van der Marck.

M.

Magnus (J.), 32.

Magog (Frederik Hendrik), 319, 328, 333, 336, 339, 358 v., 364.
Maillé (U. de), 173, 220, 231—233, 236, 251, 272, 274.
Man van credentie (D. Meerman), 24 v., 81 v., 85.
Man van of *met de handschoenen*, 8, 74.
Man van de Maes (Rotterdam, G. van Berckel?), 126, 133.
Man van Sophi (L. Camerarius), 265.
Man van Terentius (St. Chaumont), 272.
Man van Venetië (W. van Lier), 259
Mancheau (Vicomte de), 668.
Manes (H.), 779.
Manlius (Adr. Pauw), 137, 144, 148, 163, 179, 183, 187, 191—193, 209, 211, 213 v., 220, 229, 238, 246, 253, 259, 263, 265, 272, 307.
Manmaecker (A. van), 14, 67, 757, 768, 775.
Mansvelt, 4, 12, 15, 17 v. 20 v., 24, 32 v., 35, 37 v., 41, 44, 49, 69 v., 73, 159, 625, 759.
Marais. Zie Desmarets.
Marchys (C.), 4.
Marck (W. van der), 774.
Maria, Princes van Engeland, 647, 701.
Maria de Medicis, 653, 659, 665, 670.
Marius (Frederik Hendrik), 155.
Marosini, 295.
Marquette. Zie D. de Hartaing.
Martialis (Evangelischen of Calvinisten), 170, 289.
Martianus (G. Brasser?), 108.
Massecarini (Comte de), 645, 654, 670.
Mathenes (A. van), 68.
Mathenes (J. van), 69, 480, 686, 734—736, 738, 741 v., 746.
Maurits, Pr. van Oranje, 4, 25, 37, 39, 42, 64 v.
Maurits, Pr. van Boheme, 585, 655, 728.
Maximianus (S. van Beaumont), 107, 126.
Maximinus (Engeland of Carleton), 90, 93, 95, 112.
Mazarin (J), 214.
Meden (*van*) (J. Wtenbogaert), 67.
Medina Sidonia, 670.
Meerman (D), (zie ook *Leo? Man van credentie*), 3, 80.
Meerman (Fr.), 391.
Meerman (G.), 71, 104, 766.

Meetkercken (van), 119.
Melo (Fr. de), 343.
Melos, 728.
Menander (C. van der Myle), 149, 159, 163, 170, 211, 215.
Mendoza Furtado (Tristao de), 646, 705.
Menten (Eva), 764.
Mercy, 690.
Mersch (P. van der), 767.
Mesme (H. de), 116.
Mesmes comte d'Avaux (Cl. de), 182, 348, 353, 386, 393, 416, 446, 450, 607, 678, 736, 743 v., 748.
Meters (Rotterdam), 287.
Meters-man (G. van Berckel?), 143, 161, 337, 419, 421, 754.
Metersmans-neef (D. Graswinckel), 278.
Meursius (J.), 113, 589.
Meyden (J. van der), 495.
Meyden (P. van der), 494.
Micheli (Fr.), 286.
Michellet (J.), 394.
Mierevelt (M.), 169.
Milander (P.), 272, 407, 423, 432, 448, 457, 472, 485, 488, 501, 504, 527 v., 546, 562, 569, 576, 588—590, 595, 600, 617, 622, 679, 681.
Miletière, 708.
Milleraye, 522.
Mimnermus (vrede), 216.
Mirès (de), 163.
Modaeus (L), 128.
Molina, 98.
Molinaeus (P.), 56, 751.
Montague (W.), 659, 735.
Montecuculi, 123 v.
Moor (J. de), 24, 27.
Morel, 703.
Morgan (Ch.), 100, 103, 123, 533.
Mornay (Ph. de), 39.
Mortainge, 678.
Moulert, 293, 304.
Müller (G.), 482, 486.

Musch (C.), (zie ook *Catilina*, *Scipio*), 1, 235, 238, 245, 387, 494, 542.
Musch (J.), 394.
Mustafa Bassa (Spaansche Nederlanden), 140, 151, 156, 215, 243, 246.
Mutinezzi, 667.
Muys van Holy (H), 23, 38, 59, 63 v., 67, 70, 760.
Myle (Abr. van der), 715.
Myle (C. van der) (zie ook *Diocletianus*, *Hanno*, *Menander*), 42, 65—67, 69 v., 75, 98, 152, 154, 158, 166, 205, 267, 363, 386, 480, 499, 767.

N.

Nachtegael (Frederik Hendrik), 44.
Nassau (Charlotte Brab. van), 42.
Nassau (Ernst van), 109.
Nassau (Jan van) de oude, 109, 254.
Nassau (Jan van), 109, 124, 165, 254.
Nassau (Johan Maurits van), 259, 290, 309, 313, 349, 374, 393, 405, 475, 486, 491, 534, 550, 561, 645, 654, 688, 705, 708, 732.
Nassau (Lodewijk van), 257, 391.
Nassau (Willem van), 128, 165, 180, 187, 189—191, 195 v., 265, 375 v., 391, 475 v., 478 v., 482, 485, 487, 618, 621, 641.
Nassau—Siegen (Johan van), 254, 271.
Neck (Jac. van), 19, 20, 205, 334.
Neck (Jan van), 70.
Nederhoven (Elisabeth van), 565.
Nederhoven (M. van), 565.
Neef (Frederik Hendrik), 30, 38, 46, 47, 56 v., 59, 61, 65 v., 68, 78, 87 v., 99, 105, 107, 110—112, 137, 148, 153, 179, 222, 227, 244, 279, 288, 301, 308, 326 v., 329, 340, 344, 346, 351, 354, 361, 363, 365, 372, 404, 408, 421, 430, 459, 465, 475, 519, 531, 542, 571, 700, 710, 729, 740, 783.
Negrono (G. de), 407.
Nerva (Hamburg), 272.
Nieupoort (J. van), 97.
Nobel (H.), 174, 537 v., 543, 758.

Nolans, 577.
Noordwijk. Zie Steven van der Does en N. van den Boekhorst.
Noordynge, 48, 76.
Nordianus (Holland), 319, 321, 329, 358, 360, 364, 370, 380, 384, 412.
Northolm (Heer van), 365, 464.
Northumberland (Graaf van). Zie Alg. Percy.
Numa (een der leden van de Stat. Gen.?), 289.
Numerianus (Amsterdam) 95, 112, 127, 129—133, 146, 153, 155 v., 175, 179, 184, 188, 217 v., 222, 252 v., 289, 294, 301, 304, 308, 311, 319, 326, 328, 330, 360, 400, 434, 459, 519, 544, 550, 553, 555, 563, 582, 618, 625, 729.

O.

Oetgens van Waveren (A.), 38, 45, 56, 86, 158, 269 v., 334, 423, 426, 428, 431, 627.
Ogentroost (D^{r}), 113.
Oger, 336.
Ogle (J.), 49.
Ognate (Graaf van), 389.
Oldenbarnevelt (J. van), 42, 447.
Oldenbarnevelt (R. van), 5.
Oldenbarnevelt (W. van), 5.
Olivarez. Zie G. de Guzman.
Olivier? 287.
Olmans? 417.
Oosterwijk (Heer van). Zie W. van Lier.
Oquendo (A. d'), 581, 583 v., 589, 593, 598 v.
Orleans (D. d'), 165.
Orleans (G. d'), 143, 312 v., 327, 659.
Osmael. Zie J. Hertoghe.
Ossat (A. d'), 39, 71.
Ostewin (W. van Lier?), 380.
Otho (Pruisen), 151, 227.
Oudewater (P. Jansz. van), 4.
Oxenstierna (Ax.) (zie ook *Bloemcool*, *Thucydides*, *Ubbo* of *Uddo*, *Xenocrates*), 168, 174, 186, 527, 530.

Oxenstierna (Baron d'), 393.
Oxenstierna (G.), 74, 530.

P.

Paedagoog, 46.
Panhuys (Barbara), 82.
Panhuysen (Barth.), 760.
Pasman, 485, 493.
Pauw (A.) (zie ook *Manlius*, *Serranus*, *Stellae-broeder*), 14, 30, 93, 95, 136, 143, 148, 177, 186, 193, 196, 203, 205, 207, 209, 213 v., 216, 218, 227, 242, 246, 251, 253—256, 266 v., 277, 523 v., 586, 736, 738, 745 v., 757.
Pauw (C.), 140.
Pauw (R.), 19, 23, 771.
Pelagius, 723.
Pels (P.), vader en zoon, 428, 443, 446, 450, 452, 459, 464, 472 v., 477, 480, 483, 486, 490 v., 495, 520, 653.
Pennington (J.), 712.
Percy (Algernon), 368, 644, 712, 739.
Perre (P. van de), 753.
Persijn (R.), 128, 341.
Persin (A.), 92.
Philemon (Zweden), 151, 227, 265.
Philip Ludwig II van Hanau, 401.
Philippus (Staten Generaal), 96, 127.
Philippus (de Paus of R. Kath.), 156.
Philips II, Kg van Spanje, 152.
Philotas (Fr. van Aerssen), 139, 140, 211, 213.
Picolomini (Oct.), 159, 172, 185, 187, 192, 222, 238, 248, 254, 263, 271, 283, 285, 303, 315, 319, 326, 337, 371, 420, 432, 442 v., 445, 458, 463, 472, 474, 484, 496, 504, 558, 590, 595, 612, 618, 622, 627, 629, 635, 657, 664, 676, 678.
Piershil (Heer van). Zie J. Hesse.
Pietatis (Frederik Hendrik), 79 v.
Pijnacker (C.), 84—86.
Pilant (Père), 718, 723.
Pindarus (oorlog), 140, 148, 153, 156, 215, 217.
Pinsen, 378, 401.

Plasman, 306.
Plessis. Zie Ph. de Mornay.
Ploos van Amstel (A.), 113, 139, 531, 542, 718.
Pol (H. van de), 23.
Polyander a Kerckhoven (J.), 44, 128, 605.
Ponica (T.), 330.
Poppe (J.), 19.
Porrenaer (J.), 775 v.
Pottebreecker, 250.
Preaux (Abt van). Zie Ch. d'Aubespine.
Prins (P.), 495, 503.
Prouning (J.), 68.
Prynne (W.), 664, 698.
Puyck (N.), 386, 436, 438 v., 447.
Puy Laurens, 143 v.
Pyrrhon (Zeeland), 178, 192, 197, 229, 287 v.
Pyrrhus (Holland), 139, 289.

Q.

Quast, 204, 207, 226, 247.

R.

Ragosky of Rakoczy (G.), 300, 419, 529, 541, 589, 591.
Rakoczy (Sig), 496.
Rambine, 31.
Randwijk (A. van), 93, 100.
Rantzou, 92, 342, 354, 363, 368, 371, 374, 382, 392.
Rase, 159, 161.
Ray, 715.
Reael (L.), 96, 305, 400, 413, 782.
Rebuf (P.), 470.
Reede (J. van), 718, 723.
Reigersberch (D. van), 67, 564, 570, 765, 768.
Reigersberch (Joh. van), 10, 57, 67, 101, 360, 474, 564.
Reigersberch (Jonas van), 564.
Reigersberch (Maria van) (Zie ook *Constans* en *Constans-gesel*, *Felix-gesel*, *Julianus*, *Tatianus*), 15, 757.
Reigersberch (Martha van), 769.

Reigersberch (N. van) (zie ook *Asmundus*, *Irenaeus*, *Jovinianus*, *Scarinus*, *Sibdagerus*), 10, 168, 247, 328, 573, 615, 743, 759, 763, 768, 771.
Reigersberch (P. van), 360.
Reigersberch (Susanna van), 27, 35, 86, 179, 424, 430 598, 764.
Reigersberch (Neef), 181, 232, 262, 359, 458 v., 474, 482, 490, 675.
Renard (Chr.), 352.
Renesse (Comte de), 31.
Renesse van Baer (Fr.), 279, 285, 318.
Renswoude. Zie J. van Reede.
Reus (Abr. de), 380.
Rey de Naglowice (A.), 413 v.
Reynierszn (D.), 89.
Rhede (E. van), 426.
Rich (H.), 532, 717.
Rich (R.), 712 v., 719.
Richelieu, 86, 251, 302.
Rijcke (S. de), 86.
Ripperda (W. van), 492, 641.
Risoir? 565, 567, 571, 575.
Ritbergen, 294.
Rivet (A.), 44, 289, 345, 360, 394, 552, 557, 559, 690, 693, 695, 698, 701, 703, 708, 711, 713—715, 718, 722—725, 730, 749—753.
Robert van de Palts, 451, 548, 664, 677, 728.
Roe (Th.), 386, 488, 604, 647, 650, 664, 667, 702.
Rohan (H. de), 376.
Romberghen, 784.
Rohan (Marie de), 474 v.
Romp, 40.
Romulus (Leiden), 156, 187.
Roncel, 394.
Roovere (P. de), 63.
Rorté (Baron de). Zie Cl. de Salles.
Rosa, 260, 348, 729.
Rosaeus (H.), 6, 7.
Rose (Duitschland), 151 v., 247.
Rosen (R. van), 629.

Rosenburg (A. van), 106.
Rowe (Th.). Zie Roe.
Ruarus (M.), 560, 564, 749.
Ruisseau? 427.
Rummen, 673.
Ruprecht van de Palts. Zie Robert.
Russdorff (J. J.), 103, 485.
Ruychaver (G.), 44.
Ruyl (A.), 276, 278.
Ruysscher, 349.
Ruyter (M. A. de), 167.

S.

Sacama (J.), 120, 236.
Sagillus (geld), 320, 358.
Salles (Cl. de), 609.
Salvius (J. A.), 331, 430, 556.
Santen (Fr. van), 230.
Santen (G. van), 104, 110, 229 v.
Santen (W. van), 230.
Sapma (D.), 2.
Saturninus (W.-Indië), 225.
Saumaise (Cl.), 111, 174 v., 181, 191, 210, 214, 483, 684, 722, 738, 745.
Scarrinus (N. van Reigersberch), 332, 338, 347, 398, 555, 563, 568, 615, 624.
Schaffer (G.), 113.
Schagen (P.), 102.
Schagen (W. van), 686.
Schagen (Heer van). Zie Aelbrecht en W. van Schagen.
Schas, 373.
Schie (Chr. van), 545.
Schiltvinck (D.), 503.
Schmalz (P.). Zie P. Smalzius.
Schonenbergh (S. van Beaumont), 85.
Schotte (Ap.), 771.
Schotte (J.), 4, 14, 47.
Schrasser (H), 663.
Schwartzenberg (Fr. Thoe), 382.

Scipio (C. Musch), 139, 214.
Scoltens, 741.
Scotte (A.), 341.
Segwaert (B. van), 63.
Selden (J.), 243, 247, 249, 274, 278.
Sellinger, 49.
Seneca (Engeland), 141.
Seneterre, 154, 162.
Serranus (Adr. Pauw), 150, 159, 179, 181, 183, 191—193, 208, 212—214, 225, 227, 272, 275.
Sibdagerus (N. van Reigersberch), 320, 364, 402.
Sidney (R.), 165, 305, 353, 357, 644.
Sigismund, Kg. van Polen, 151 v.
Sigismund, Markgr. van Brandenburg, 385.
Sigthunius (H. de Groot), 320 v., 328, 336, 359, 364, 398, 402, 408, 624.
Simonides (geld.), 153, 193, 218, 250, 265, 274, 312 v., 316, 344.
Skytte (J.), 151—153, 156 v.
Slatius (H.), 10.
Smalzius (P.), 430, 506, 554, 675.
Smelsinck, 119.
Smulzing, 497.
Smout, (A), 86.
Snaets (J.), 50.
Socinus, 559, 723, 749, 751 v.
Socrates (Friesland), 148, 246.
Soggaert van der Mast (J.), 77.
Soissons (Comte de). Zie Louis de Bourbon.
Solms (Graaf van), 641, 668.
Solms (Ursula van), 383.
Somerdijck. Zie Fr. van Aerssen.
Sonck (A.), 4, 616.
Sonmans (P.), 436, 438.
Sonnemans (A.), 565.
Sophi (Zweden), 151, 188, 199, 227, 229, 247, 265, 289, 335—337, 344, 351, 380, 404, 407, 515, 544, 553, 556, 563, 567, 578, 700.
Sophocles (Frederik Hendrik), 137, 141, 149, 153, 212, 215, 289.
Sorgen (N. van), (zie ook *Fastus*), 209 v., 276.

Sorgen (zoon van N. v. S.), 210, 213.
Soubize, 19, 29.
Spartacus (Fr. van Aerssen), 139, 141, 144, 153, 210, 215, 226.
Spierinck-Silfercroon (P.) (zie ook *Aelianus*, *Beria*, *Gert*, *Humult*), 148, 181, 262 v., 268, 274, 277 v., 280—284, 302, 305—307, 310, 314, 319, 322, 326, 333, 337, 347, 355, 357, 361 v., 380, 390, 393, 401, 404, 411, 413, 431, 433, 443, 452, 464, 473, 480, 495, 497, 505, 507, 509, 514 v., 517, 529 v., 537, 549, 555 v., 557, 563—572, 575, 577—579, 591, 615, 627, 637, 679—681, 718, 722, 726, 748.
Spijck (Heer van). Zie C. van Aerssen (zn van Fr. v. A.)
Spinola, 33, 391.
Stakenbrouck (Th. van), 158, 378, 445, 453, 496, 514, 565.
Stavenisse. Zie Tuyl van Serooskerke.
Stella (Adr. Pauw), 183, 360.
Stesichorus (vrede), 199, 215, 272.
Stirum (Graaf van), 777 v.
Stierman van de Maes. Zie *Man van de Maes*.
Stoutenburg. Zie W. van Oldenbarnevelt.
Strafford. Zie Th. Wentworth.
Stralen (D. van), 55.
Stralendorf, 415.
Stricklant (W), 728, 730 v.
Strijen (A. van), 276.
Stryen (Q. van), 54, 276.
Styrum (H. O. van), 123, 639.
Suenno (Frederik Hendrik), 319, 321, 326, 336, 344, 358, 360, 363, 381, 384, 408.
Swerius (J.), 106.
Sylva (Ph. de), 474.

T.

Talmont. Zie H. Ch. de la Trémoille.
Tanansius (geld of finantiën), 320, 338, 344, 361.
Tassijn, 345, 352, 365.
Tatianus (Maria van Reigersberch), 274.
Teelinck (W.), 774.
Tenijs (St.), 761.

Terentius (Frankrijk), 142, 148, 151, 153, 156, 199, 225, 272.
Teresteyn (C. van), 23, 59, 63 v., 67, 70, 74, 77 v., 512.
Teylingen (G. van), 106.
Teyssens, 769, 771, 773, 775.
Themistocles (Gelderland), 148, 150, 199, 225 v.
Theodoretus (ruiterij), 140, 152 v., 191, 246, 250.
Thomas, Prins van Carignan, 173, 228, 234, 285, 372, 484.
Thou (A. A. — F. A. — J. de), 111.
Thucydides (Ax. Oxenstierna), 139, 142, 152, 169, 175, 188, 215, 253, 272, 274, 290, 517, 567.
Thysius (A.), 44.
Tiberius (Staten van Holland), 93, 95, 102.
Tibullus (De Palts of Keurvorst v. d. P.), 149, 229, 245.
Tilenus (D.), 751.
Tilly, 4, 9, 18, 23, 28, 35, 73, 90, 92, 97, 103.
Tins, 358.
Torstenson (L.), 678.
Trappen (J. van), 250, 405, 516.
Trolho (Amsterdam?), 328.
Tromp (M. H.), 207 v., 392, 400, 405, 580, 649, 657, 725.
Truchsess (M.), 306.
Truxis? 306.
Tulipe (Spanje), 233.
Tunynck (J.), 54 v.
Turenne. Zie H. de La Tour d'Auvergne.
Turnus (S. van Beaumont), 140, 145 v., 153, 253.
Tuyl van Serooskerke (H. van), 68, 757, 761.

U.

Ubbo of *Uddo* (Ax. Oxenstierna), 328, 338, 398, 560, 568.
Uffo (Fr. van Aerssen), 319, 326, 363, 373, 380, 386, 443, 601.
Ulefelt (J.), 73, 612.
Ulrich, Graaf v. O. Friesland, 457.
Urbanus (Amsterdam), 319, 550.

V.

Valckenburgh. Zie J. de Hertoghe.
Valckenburgh (vrouw van), 87, 127.
Valens (C. van Vosbergen), 97, 99, 112 v.
Valentius (Dr), 40, 161.
Valerianus (Zeeland), 95, 107.
Valerius (L. Camerarius), 142, 148 v., 154, 159, 163, 174 206, 252, 264 v., 286 v., 316, 326, 330, 332, 344, 441, 515, 527, 536, 550, 553, 567, 678.
Valkenburch (Maarschalk), 269.
Vane (H.), 600, 638, 683, 701.
Varyck (van), 230.
Veeken (J. van der), 124.
Veenhuizen. Zie R. van Brederode.
Vela (Markies de), 608.
Velsius (G.), 6.
Vendome (Hertog van), 132.
Verburg. Zie A. C. Burg.
Verdoes. Zie J. v. d. Does.
Verdugo (J. de), 406.
Vere (H.), 49.
Verhaar (J.), 344.
Verreycken (L.), 118.
Verseyden (J.), 494 v.
Verus (Frankrijk), 93, 95—97, 111 v., 119, 183, 211, 215, 223, 515, 645.
Vervou (F. van), 4.
Ville au Clerc, 101.
Villiers (G.), 33, 67, 77.
Vilmarus (Staten Generaal), 319, 335, 358, 363, 389, 412, 555, 616.
Vinck (S.), 457, 461, 475.
Vindex (Frankrijk), 140, 142 v., 148, 150—153, 155, 163, 177, 183, 187, 190 v., 199, 212, 214, 217, 220, 223, 225, 227, 243, 246, 265, 272, 275, 289, 312, 316, 364, 386.
Viole (Evangelischen), 150, 153.
Virginius (Spanje), 140, 142, 148, 150, 156, 177, 223, 233, 246.
Vlaming van Outshoorn (D. de), 334, 506.
Vogelaer, 356.

Volbergen (Th. van), 263, 340, 344, 373.
Volusianus (Holland), 95.
Voogt (Advocaat), 106.
Voogt (L. de), 106.
Vosbergen (C. van) (zie ook *Valens*), 8, 14, 40 v., 51, 76, 82 v., 87, 93, 95, 99—101, 154, 205, 403 v., 406 v., 411—413, 417 v., 421 v., 424, 427—430, 497, 505, 523, 614, 665, 700, 761, 766 v., 770, 772, 775.
Vosbergen (C. van) de jonge, 394, 665, 754.
Vosbergen (Johan van), 33, 109.
Vosbergen (Josias van), 109.
Vossius (G.), 132.
Vredenrijk (Adr. Jansen van), 89.
Vulcanius (B.), 394.
Vuyrs (Heer van de). Zie E. van Rhede.

W.

Wael, 723.
Wael (A. de), 486.
Wael (Ad. van), 92.
Waerdenburch, 293, 304, 334, 501.
Waert (Jacomina de), 474.
Walaeus (A.), 37, 44, 56, 128.
Walburch, 597.
Waldeck (M. van), 254.
Wallenstein, 100, 119.
Walta (P. van), 93, 139.
Waly (de), 690.
Wangeler, 123.
Warwick. Zie R. Rich.
Wassenaer—Duivenvoorde (J. van), 484.
Wassenaer Obdam (J. van), 167.
Weerdenberch, 326, 329.
Weichard (J.), 643.
Weldere, 194.
Wentworth (Th.), 160, 623, 644, 647, 684.
Wernhout. Zie C. en J. van Aerssen.
Werth (J. van), 248, 252, 254, 285, 303, 315, 319, 326, 381, 387, 413.
Weston (Milord), 4.

Wevelinckhoven (J. van), 133.
Wicquefort (Abr. de), 460.
Wicquefort (J. de), 448, 546, 571.
Wijck (van), 403.
Wijngaerden (J. van), 4.
Wilhelm V van Hessen-Cassel, 292, 401.
Willem I van Oranje, 401.
Willem II van Oranje, 640, 647, 649 v., 707, 710.
Willem van Weymar, 187.
Williams (J.), 600.
Willoughby, 166.
Wimmenum. Zie N. van de Boekhorst.
Windebank (Fr.), 638 v,
Wissekercke (G. van), 630.
Witsen (G.), 14, 20.
Witte (B. de), 771.
Witte (Witte C. de), 400, 427, 599.
Wittenhorst, 123, 245, 259.
Wolff (H.), 462 v.
Wradislaw IV, Kg. van Polen, 218, 303.
Wrangel (C. G.), 295, 300, 318 v., 387, 425.
Wtenbogaert (J.) (zie ook *J. van Meden*), 42, 51.
Wyts (J.) (zie ook *Candenus*, *Constantius*), 50, 58, 60, 64, 67, 87, 111, 116, 119, 162, 273, 324, 328, 430.

X.

Xenocrates (Ax. Oxenstierna), 142, 149, 152, 163, 174, 178. 188, 229, 247, 251, 264 v., 272, 274, 289.

Z.

Zawatski, zie Chawatski.
Zevender (O. van), 3, 67, 69, 81 v.
Zoete (W. de), 19, 77, 293.
Zosimus (Charnassé), 142, 149 v., 153, 190, 214 v., 223, 225, 247, 261, 275 v., 287, 313, 316, 327, 329.
Zuilenstein (Fr.), 401.
Zuylen van der Haer (El. van), 323.
Zuylichem. Zie Const. Huygens.

VERBETERINGEN.

Bl.	20	reg.	7 v. b.	ontbeeeckt, lees: ontbreeckt.
„	50	„	5 v. o.	Brouwer, lees: Brouaert (Thomas Brouaert).
„	51	„	4 v. b.	Borre, voeg bij de aant.: Pieter Borre, raadsheer en rentmeester-generaal van N.-Holland.
„	98	in de aant.		*Sensos* en *N. Grotius*, lees: *Sensus* en *H. Grotius*.
„	108	reg.	15 v. b.	Antonius, lees: Antoninus.
„	112	„	15 v. b.	Dicius, lees: Decius.
„	„	„	16 v. b.	Maximinianus, lees: Maximinus.
„	116	„	1 v. o.	Claude de Mesmes, lees: Henri de Mesme.
„	139	„	19 v. b.	Graechus, lees: Gracchus.
„	143	„	5 v. o.	Simon, lees: Cimon.
„	144	„	16 v. o.	Manlins, lees: Manlius.
„	196	„	12 v. o.	Gallus, lees: Gallas. (Ook
„	371	„	10 v. o.	en 483 reg. 10 v. o.)
„	199	„	12 v. o.	Ireaneus, lees Irenaeus. (Ook
„	265	„	19 v. b.)	
„	253	„	18 v. b.	Thuydides: lees: Thucydides.
„	272	„	16 v. b.	Melander, lees: Milander.
„	323	N° CXXXVIII		opschrift, lees: *Over De Groot's jongsten zoon Dirk.*
„	325	N° CXXXIX		opschrift *oudsten zoon*, lees: *jongsten zoon.*
„	328	N° CXL		opschrift *Corn. de Groot*, lees: *Dirk de Groot.*

Bl. 342 reg. 8 v. b. Ranson, lees: Ransou.
„ 350 „ 4 v. b. Grosse, lees: Croese.
„ 387 „ 1 v. o. Fesia, lees: Feria.
„ 414 „ 2 v. b. Golilaso, lees: Galilaeo.
„ 510 „ 15 v. o. Berchem, voeg bij de aant.: Jhr. Jacob van Berchem.
„ 571 „ 3 v. o. Nicolaes v. d. B., lees: Jan Amelis v. d. B.
„ 619 „ 15 v. o. resoluyte, lees: resolutye.
„ 663 „ 15 v. b. Schrasser, voeg bij de aant.: Hendrik Schrasser, bij resolutie van de Staten Generaal van 20 Nov. 1640 aangesteld als resident van de Hansesteden in plaats van Foppe van Aitzema.
„ 699 „ 9 v. o. [Viquenoet], lees: [Viquefort].
„ 737 „ 13 v. b. Dicky, lees: Digby (George Digby, earl of Bristol).

De brieven N°. LXII, CII en CCI zijn gedateerd 1625, 1626 en 1629, lees: 1635, 1636, 1639.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT.

KRONIJK. 1846—1875.

2e jaargang.(*)	ƒ (5.—)	1.50.	17e jaargang .	ƒ (5.80)	1.50.
3e jaargang . -	(2.70)	1.50.	18e jaargang . -	(6.60)	1.50.
4e jaargang . -	(3.70)	2.50.	19e jaargang . -	(7.40)	2.—.
5e jaargang . -	(6.—)	2.50.	20e jaargang . -	(7.20)	2.—.
6e jaargang . -	(6.—)	2.—.	21e jaargang . -	(7.60)	2.—.
7e jaargang . -	(6.40)	3.—.	22e jaargang . -	(7.20)	2.—.
8e jaargang . -	(5.80)	3.—.	23e jaargang . -	(9.20)	2.50.
9e jaargang . -	(6.80)	3.—.	24e jaargang . -	(9.40)	2.50.
10e jaargang . -	(6.80)	3.—.	25e jaargang . -	(10.70)	3.—.
11e jaargang . -	(3.20)	1.—.	26e jaargang . -	(8.00)	2.50.
12e jaargang . -	(3.60)	1.—.	27e jaargang . -	(8.20)	2.50.
13e jaargang . -	(4.80)	1.50.	28e jaargang . -	(6.20)	2.50.
14e jaargang . -	(5.10)	1.50.	29e jaargang . -	(8.30)	2.50.
15e jaargang . -	(4.60)	1.50.	30e jaargang . -	(10.30)	3.—.
16e jaargang . -	(5.40)	1.50.	31e jaargang . -	(8.40)	2.50.

BERIGTEN. 1846—1863.

1e deel. 1e stuk.	ƒ (3.40)	1.50.	4e deel. 2e stuk.	ƒ (2.50)	1.50.
1e deel. 2e stuk. -	(2.20)	1.50.	5e deel. 1e stuk. -	(3.20)	1.50.
2e deel. 1e stuk. -	(2.20)	1.50.	5e deel. 2e stuk. -	(2.50)	1.—.
2e deel. 2e stuk. -	(3.80)	3.80.	6e deel. 1e stuk. -	(2.50)	1.—.
3e deel. 1e stuk. -	3.—)	1.50.	6e deel. 2e stuk. -	(2.10)	1.—.
3e deel. 2e stuk. -	(3.—)	1.50.	7e deel. 1e stuk. -	(5.50)	1.50.
4e deel. 1e stuk. -	(3.—)	2.—.	7e deel. 2e stuk. -	(6.50)	2.50.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE. (IN 4°.) 1848. 1 deel. M. 9.60 ƒ 5.20.

TWEEDE SERIE. (IN 8°.) 1852—1863.

1e deel. 1e afd.	ƒ (3.75)	2.50.	3e deel. 2e afd.	ƒ (3.40)	1.50.
1e deel. 2e afd. -	(3.10)	2.50.	4e deel. 1e afd. -	(3.10)	1.50.
2e deel. 1e afd. -	(6.20)	3.50.	4e deel. 2e afd. -	(5.20)	1.50.
2e deel. 2e afd. -	(3.20)	2.—.	5e deel . . . -	(12.00)	4.—.
3e deel. 1e afd. -	(6.50)	2.—.	6e deel . . . -	(1.20)	1.—.

(*) De eerste jaargang is niet in druk verschenen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN. 1878—1898.

1e deel . .	f (5.20)	2.50.	12e deel	f	4.10.
2e deel . .	- (5.20)	2.50.	13e deel	-	5.—.
3e deel . .	- (5.20)	2.50.	14e deel	-	3.80.
4e deel . .	- (8.80)	4.—.	15e deel	-	4.90.
5e deel . .	- (5.40)	3.—.	16e deel	-	4.75.
6e deel	f	6.—.	17e deel	-	4.—.
7e deel	-	5.—.	18e deel	-	5.75.
8e deel	-	3.60.	19e deel	-	5.25.
9e deel	-	6.10.	20e deel	-	3.25.
10e deel	-	5.80.	21e deel	-	4.50.
11e deel	-	6.60.	22e deel	-	4.90.

Register op de Kronijk van 1846—1854. 1857.	f (5.80)	1.50.
Register op de onderwerpen, behandeld in de Kronijk, de Berigten en den Codex diplomaticus (1877).	- (1.80)	1.50.

WERKEN.

NIEUWE SERIE.

1.	Annales Egmundani	f (1.20)	1.—.
2.	Verbaal van de ambassade naar Engeland. 1685	- (1.80)	1.—.
3.	Memoriën van Roger Williams	- (2.10)	1.—.
4.	Kronijken van Emo en Menko	- (3.70)	1.50.
5.	Hortensius, Opkomst en ondergang van Naarden	- (4.50)	1.50.
6.	Kronijk van Holland van den Clerc uten laghen landen bi der see	- (2.30)	1.—.
7.	Kronijk v. Eggerik Egges Phebens. 1565-1594	- (2.40)	1.—.
8.	Verwijs, De oorlogen van Albrecht van Beieren met de Friezen	- (9.80)	2.50.
9.	Verbaal van de ambassade naar Denemarken, enz. 1625	- (2.30)	1.—.
10.	Verbaal v. d. ambassade n. Engeland, 1625 .	- (1.90)	1.—.
11.	Brieven van J. Wtenbogaert. I. (1584-1618)	- (4.00)	1.50.
12.	Brieven v. J. Wtenbogaert II 1. (1618-1621)	- (2.80)	1.—.
13.	Memorials of P. P. J. Quint Ondaatje. . .	- (4.00)	1.50.
14.	Verhooren van Hugo de Groot	- (4.80)	2.—.
15.	Brieven v. J. Wtenbogaert. II 2. (1621-1626)	- (5.50)	2.—.
16.	Memoriën van Cornelis Pieterszoon Hooft.	- (4.90)	2.—.
17.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 1. (1626-1627)	- (6.50)	2.—.

18.	Onderzoek omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567.	*f* (3.40)	1.50.
19.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 2. (1628-1629)	- (8.20)	2.50.
20.	Brieven v. Joh. Wtenbogaert. III 3. (1630).	- (6.10)	2.—.
21.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. I.	- (5.80)	2.50.
22.	Brieven v. J. Wtenbogaert. III 4. (1631-1644)	- (4.50)	1.50.
23.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696 I.	- (6.70)	6.70.
24.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. II.	- (7.20)	2.50.
25.	Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. II.	- (7.90)	7.90.
26.	De rekeningen der grafelijkheid van Holland. III.	- (6.20)	2.50.
27.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll	-(10.80)	3.—.
27*b*.	Brieven van en aan J. D. van der Capellen van de Poll. (Aanhangsel.).	- (1.40)	1.—.
28.	Bomelius, Bellum Trajectinum	- (1.40)	1.—.
29.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. I.	- (6.80)	3.—.
30.	De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland. II.	- (5.30)	3.—.
31.	Muller, Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken	- (1.40)	1.—.
32.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678	- (3.50)	3.50.
33.	Négociations de D'Avaux à la cour de Suède. 1693—1698. I.	- (8.00)	2.50.
34.	Négociations de D'Avaux. II.	- (5.40)	2.—.
35.	Négociations de D'Avaux. III 1. . . .	- (5.60)	2.—.
36.	Négociations de D'Avaux. III 2. . . .	- (3.90)	1.50.
37.	Brieven van Lionello en Suriano en verslag van Trevisano aan den Senaat van Venetië. 1616—1620	- (6.10)	3.50.
38.	Brieven aan R. M. van Goens. I. . . .	- (6.60)	3.50.
39.	Dagverhaal van Jan van Riebeek. I. (1652-1655).	- (7.80)	7.80.
40.	Rijmkroniek van Melis Stoke. I. . . .	- (5.00)	2.50.
41.	De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk. 1649—1650.	- (5.40)	2.50.
42.	Rijmkroniek van Melis Stoke. II. . . .	- (4.80)	2.50.

43.	Brieven aan R. M. van Goens. II. : .	ƒ (4.60)	1.50.
44.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. I. . .	- (6.60)	3.—.
45.	Memorien v. Mr. D. v. Bleyswijk. 1734—1755	- (4.50)	3.—.
46.	Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682.	- (2.20)	2.20.
47.	Correspondentie van Lodewijk van Nassau	- (2.90)	2.90.
48.	Kroniek van Sicke Benninge	- (2.40)	2.40.
49.	Narracio de Groninghe, de Thrente et de Covordia.	- (2.10)	2.10.
50.	Brieven van Jhr. Arend van Dorp. II. .	- (7.80)	2.50.
51.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. I. (1576-1578).	-	6.80.
52.	Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de akademie. 1632— 1812 . .	-	7.—.
53.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. I.	-	7.30.
54.	De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. II.	-	8.—.
55.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. II. (1578-1579)	-	6.25.
56.	Brieven aan R. M. van Goens. III . . .	-	3.—.
57.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. III. (1579-1581)	-	8.90.
58.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. II. (1656-1658)	-	8.—.
59.	Dagverhaal v. Jan v. Riebeek. III. (1659-1662)	-	8.—.
60.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. IV. (1581-1583).	-	4.50.
61.	Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. V. (1583-1584).	-	8.50.

DERDE SERIE.

1.	Fr. Dusseldorp, Annales. 1566—1616 .	-	7.50.
2.	De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424.	-	2.40.
3.	Het oudste cartularium van het sticht Utrecht	-	4.60.
4.	Brieven van Willem V aan Van Lijnden van Blitterswijk	-	3.50.
5.	Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674	-	5.25.
6.	Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600	-	2.80.

7.	H. BONTEMANTEL, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. I.	*f* 5.50.
8.	H. BONTEMANTEL, De regeeringe van Amsterdam. 1653—1672. II.	- 6.—.
9.	Rekeningen d. stad Groningen u. d. 16e eeuw.	- 4.—.
10.	Briefwisseling tusschen de gebroeders Van der Goes. 1659—1673. I.	- 6.—.
12.	Diarium Everardi Bronchorstii. 1591—1627.	- 2.40.
14.	Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek. 1747—1780. I.	- 6.50.
16.	Collectanea van Gerardus Geldenhauer Noviomagus.	- 3.75.

ABRAHAM DE WICQUEFORT, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas. 4 vol.	- 26.—.
BULLARIUM TRAJECTENSE. 2 tom.	- 24.—.
VERSLAG van de algemeene vergadering der leden op 16 April 1895	- 0.60.
VERSLAG van de algemeene vergadering der leden op 20 April 1897	- 0.90.
BEPALINGEN over de uitgave van handschriften. .	- 0.25.
BEPALINGEN over het uitgeven van handschriften, betrekking hebbende op de nieuwe geschiedenis .	- 0.20.
CATALOGUS der boekerij van het Historisch Genootschap. 3e uitgave. (1872)	- 1.60.
1e SUPPLEMENT op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1882)	- 1.10.
2e SUPPLEMENT op den Catalogus der boekerij van het Historisch Genootschap (1895)	- 2.10.

UITGAVEN

VAN HET

HISTORISCH GENOOTSCHAP TE UTRECHT [1]).

Lijst van Noord-Nederlandsche kronijken, met opgave van bestaande handschriften en litteratuur. Door S. Muller Fz. 1880 . . . . . *f* (1.40) 1.—.

Volledige lijst van alle Noord-Nederlandsche kronijken en wegwijzer door de bestaande handschriften van uitgegevene en onuitgegevene kronijken.

Annales Egmundani. 1863. . . . . *f* (1.20) 1.—.

Oudste bron voor de geschiedenis van het graafschap Holland.

Rijmkroniek van Melis Stoke. Uitgegeven door W. G. Brill 2 deelen. 1885. . . . . *f* (9.80) 5.—.

Belangrijk verhaal van een grafelijken klerk omtrent de geschiedenis van de laatste tijden van het Hollandsche en het optreden van het Henegouwsche huis.

Kronijk van Holland van een ongenoemden geestelijke (gewoonlijk genaamd Kronijk van den Clerc uten laghen landen bi der see). 1867 . . . . . *f* (2.30) 1.—.

Kronijk, waarvan de tekst nauw verwant is aan de Hollandsche vertaling der belangrijke kronijk van Beka.

Collectanea van Gerardus Geldenhauer Noviomagus. Uitgegeven door J. Prinsen J.Lz. 1901 . . . . *f* 3.75.

Aanteekeningen en opstellen van den bekenden humanist, belangrijk voor de kennis van zijn tijd, vooral voor de geschiedenis der hervorming en voor de gebeurtenissen in het bisdom Utrecht.

Henricus Bomelius, Bellum Trajectinum. 1878. *f* (1.40) 1.—.

Verhaal van de gebeurtenissen, die aan de annexatie van het sticht Utrecht door Karel V voorafgingen.

Kronijken van Emo en Menko Uitgegeven door Feith en Acker Stratingh. 1866 . . . . . *f* (3.70) 1.50.

Belangrijkste bron voor de oudste geschiedenis van Friesland, vooral voor de sociale historie.

---

1) Deze inhoudsopgave der uitgaven van het genootschap bedoelt alleen den hoofdinhoud, niet den volledigen inhoud der werken te vermelden.

Quedam narracio de Groninghe, de Thrente, de Covordia et de diversis aliis sub diversis episcopis Trajectensibus. Uitgegeven door C. Pijnacker Hordijk 1888. *f* (2.10) 2.10.

Belangrijk voor de geschiedenis van Groningen en Drente in de 12e en 13e eeuw. Uitgaaf volgens een handschrift, dat aan de uitgevers der Monumenta Germaniae onbekend is gebleven.

De kroniek van Sicke Benninge. 1e en 2e deel (kroniek van Van Lemego) Uitgegeven en met kritische aanteekeningen voorzien door J. A. Feith; met eene inleiding van P. J. Blok. 1887. . . . . *f* (2.40) 2.40.

Verhaal van een hooggeplaatst getuige van de gebeurtenissen te Groningen in de 15e en het begin der 16e eeuw, hier voor het eerst op betrouwbare wijze uitgegeven. Ook de hier overgenomene kroniek van Lemego over de 15e eeuw is het werk van een tijdgenoot.

Het oudste cartularium van het sticht Utrecht. Uitgegeven door S. Muller Fz. 1892. . . . . *f* 4.60.

Bevat alle keizeroorkonden van het sticht Utrecht en alle andere giftbrieven uit de oudste tijden van het bisdom.

Bullarium Trajectense. Romanorum Pontificum diplomata usque ad Urbanum Papam VI in veterem episcopatum Trajectensem destinata. Edidit Gisb. Brom. 2 tomi. 1891, 92 . . . . . *f* 24.—.

Volledige verzameling van de in het pauselijk archief aanwezige oorkonden, betrekking hebbende op het bisdom Utrecht.

De rekeningen der grafelijkheid van Holland onder het Henegouwsche huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 3 deelen. 1875—78 . . . . . *f* (19.20) 7.50.

De rekeningen der grafelijkheid van Zeeland onder het Henegouwsche Huis. Uitgegeven door H. G. Hamaker. 2 deelen. 1879, 80 . . . . . *f* (12.10) 6.—.

Oudst bewaarde rekeningen van de Hollandsche graven, overrijk aan bizonderheden betreffende de geographische, administratieve en sociale toestanden van Holland in de veertiende eeuw.

De registers en rekeningen van het bisdom Utrecht. 1325—1336. Uitgegeven door S. Muller Fz. 2 deelen. 1889, 91. *f* 15.30.

Eenige bron voor de kennis van de administratie van het bisdom Utrecht in het begin van de veertiende eeuw.

De oudste stadsrekeningen van Dordrecht. 1284—1424. Uitgegeven door C. M. Dozy. 1891 . . . . *f* 2.40.

Bevat o. a. de eenige stadsrekeningen uit de dertiende eeuw, die in Nederland bewaard zijn.

Rekeningen van de gilden van Dordrecht. 1438—1600. Uitgegeven door J. C. Overvoorde. 1894 . . *f* 2.80.

Eenige bewaarde middeleeuwsche rekeningen van Nederlandsche gilden, van belang voor de kennis van de inrichting dezer corporaties.

Rekeningen der stad Groningen uit de 16e eeuw. Uitgegeven door P. J. Blok 1896 . . . . . *f* 4.—.

Geven een volledig overzicht van de administratie der stad Groningen in de eerste helft der zestiende eeuw.

E. Verwijs, De oorlogen van hertog Albrecht van Beieren met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw. 1869 . . . . . *f* (9.80) 2.50.

Bewerking van deze belangrijke episode der Nederlandsche geschiedenis, voornamelijk getrokken uit de grafelijkheidsrekeningen van Holland.

Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche beroerten van 1566 en 1567. Uitgegeven door J. Van Vloten. 1873 . . . . . *f* (3.40) 1.50.

Zeer belangrijke bron voor de geschiedenis van de hagepreeken, den beeldenstorm en het eerste gewapende verzet tegen de Spanjaarden in Zeeland.

Correspondentie van en betreffende Lodewijk van Nassau en andere onuitgegeven documenten. Verzameld door P. J. Blok. 1887 . . . . . *f* (2.90) 2.90.

Bevat o. a. de onuitgegeven apologie van Lodewijk, de rechterhand van zijn broeder prins Willem van Oranje, en eene correspondentie betreffende zijne onderhandelingen met het Fransche hof.

Hortensius, Over de opkomst en den ondergang van Naarden. Uitgegeven door Peerlkamp en A. Perk. 1866. . . . . *f* (4.50) 1.50.

Dit geschrift van Lambertus Hortensius, rector der Latijnsche school te Naarden, is vooral merkwaardig om de mededeelingen over het begin van den 80-jarigen oorlog en het uitvoerig verhaal van het uitmoorden van Naarden door de Spanjaarden (1572).

Memoriën van Roger Williams. Uitgegeven door J. T. Bodel Nyenhuis. 1864 . . . . . *f* (2.10) 1.—.

Merkwaardig voor de oorlogsgeschiedenis der jaren 1572—1574; de schrijver was ooggetuige der gebeurtenissen in de eerste jaren van den opstand tegen Spanje.

Brieven en onuitgegeven stukken van Jonkheer Arend van Dorp, heer van Maasdam. Uitgegeven door J. B. J. N. ridder De van der Schueren. 2 deelen. 1887, 88. *f* (14.40) 5.50.

Papieren van een handlanger van prins Willem I, belangrijk voor de intieme geschiedenis van den opstand tegen Spanje.

Documents concernant les relations entre le duc d'Anjou et les Pays-Bas. (1576—1584.) Publiés par P. L. Muller et Alph. Diegerick. Tome I—V (1576—Juin 1584). 1889, 90 . . . . . *f* 34.95.

Volledige bronnenuitgave betreffende de tusschenkomst van den hertog van Anjou, broeder van Hendrik III, in de zaken van den Nederlandschen opstand en de aanneming van de souvereiniteit over de Nederlandsche gewesten.

Kronijk van Eggerik Egges Phebens. 1565—1594. Uitgegeven door H. O. Feith 1867. . . *f* (2.40) 1.—.

Groningsche kronijk van een onpartijdigen hervormingsgezinde, bron van Emmius.

Uittreksel uit Francisci Dusseldorpii Annales. 1566—1616. Uitgegeven door R. Fruin. 1894 . . . . . *f* 7.50.

De geschiedenis van den opstand, door een katholiek tijdgenoot geschreven.

Diarium Everardi Bronchorstii sive Adversaria omnium quae gesta sunt in academia Leidensi, 1591—1627. Uitgegeven door J. C. Van Slee. 1898. . . *f* 2.40.

Curieuse aanteekeningen over het onderwijs en het leven aan de Leidsche academie.

Brieven van Lionello en Suriano uit Den Haag aan Doge en Senaat van Venetië in 1616—1618, benevens Verslag van Trevisano betreffende zijne zending naar Holland in 1620. 1883 . . . . . *f* (6.10) 3.50.

Merkwaardige brieven van de bekende Venetiaansche diplomaten over de geschillen tijdens het bestand.

Memoriën en adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft. 1871. . . . . *f* (4.90) 2.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van Amsterdam in de jaren 1578—1620 en voor de houding van deze stad in de godsdienstige geschillen.

Verhooren en andere bescheiden betreffende het rechtsgeding van Hugo de Groot. Uitgegeven door R. Fruin. 1871. . . . . *f* (4.80) 2.—.

Belangrijk voor de kennis van den strijd tusschen de twee groote staatspartijen in het begin van de republiek, waarbij Grotius eene belangrijke rol vervulde.

Brieven en onuitgegeven stukken van Johannes Wtenbogaert. 1584—1644. Uitgegeven door H. C. Rogge. 7 deelen. 1868/74. . . . . *f* (37.60) 12.50.

Deze correspondentie van den bekenden Remonstrantschen hofprediker van prins Maurits is in de eerste plaats belangrijk voor de geschiedenis van de kerkelijke woelingen tijdens het bestand.

Verbaal van de ambassade van Aerssen, Joachimi en Burmania naar Engeland. 1625. 1867 . . *f* (1.90) 1.—.
Bevat de onderhandeling over een verbond van onderlinge bescherming na het afspringen van het huwelijk tusschen den zoon van den Engelschen koning en eene Spaansche prinses.

Verbaal van de ambassade van Gaspar van Vosbergen bij den koning van Denemarken, den Neder-Saxischen kreits en den koning van Zweden. 1625 1867 . *f* (2.30) 1.—.
Behelst de onderhandelingen over een verbond tegen den keizer en den koning van Spanje in het begin van den Dertigjarigen oorlog.

Resolutiën van de vroedschap van Utrecht betreffende de Academie. Uitgegeven door J. A. Wijnne en Lucie Miedema. 1888, 1900 . . . . . *f* 7.—.
Met een uitvoerige inleiding over de inrichtingen van hooger onderwijs te Utrecht vóór 1636.

Abraham de Wicquefort, Histoire des Provinces-Unies des Païs-Bas, depuis le parfait establissement de cet estat par la paix de Munster. 4 volumes. I. 1861. II. 1864. III. 1866. IV. 1874 . . . . . *f* 26.—.
De beste gelijktijdige geschiedenis van de Nederlanden in de tweede helft der zeventiende eeuw door een diplomatiek agent.

De geschillen over de afdanking van het krijgsvolk in de Vereenigde Nederlanden in de jaren 1649 en 1650. Toegelicht door J. A. Wijnne. 1885. . *f* (5.40) 2.50.
De bekende geschillen van het jaar 1650 worden hier toegelicht uit onbekende stukken uit het Huis-archief van H. M. de Koningin.

Dagverhaal van Jan van Riebeek, commandeur aan de Kaap de Goede Hoop. 1652—1662. 3 deelen. 1884—93. *f* 23.80.
Merkwaardig verhaal van den stichter der Kaapkolonie omtrent de geschiedenis van deze kolonie.

H. Bontemantel, De regeeringe van Amsterdam, soo in 't civiel als crimineel en militaire. 1653—1672. Uitgegeven door G. W. Kernkamp. 2 deelen 1897. *f* 11.50.
Gedenkschriften van een Amsterdamsch regent uit den tijd van Jan De Witt, belangrijk voor de kennis van de regeering en de regeeringsintriges van Amsterdam.

Lettres de Pierre de Groot à Abraham de Wicquefort. 1668—1674. Publiées par F. J. L. Krämer. 1894. *f* 5.25.
Brieven van P. De Groot, den zoon van Hugo De Groot, voornamelijk loopende over de Keulsche vredeshandeling in 1673.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1673—1678. 1881. . . . . *f* (3.50) 3.50.

Journalen van Constantijn Huygens den zoon. 1680—1682 en 1649 - 1650. 1888. . . . . *f* (2.20) 2.20.

Journaal van Constantijn Huygens den zoon. 1688—1696. 2 deelen. 1876 . . . . . *f* (14.60). 14.60.

Journalen van den secretaris van Willem III, hoogst belangrijk voor de kennis van personen en de zedengeschiedenis van de laatste helft der zeventiende eeuw.

Verbaal van de buitengewone ambassade naar Engeland in 1685. 1863 . . . . . *f* (1.80) 1.—.

Gewichtig voor de kennis van de verhouding der republiek tot koning Jakob II na diens troonsbestijging en den opstand van Monmouth en zijne aanhangers.

Négociations du comte D'Avaux, ambassadeur à la cour de Suède, pendant les années 1693, 1697, 1698. Publiées par J. A. Wijnne. 4 volumes. 1882, 83 . *f* (22.90) 8.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de diplomatieke betrekkingen der mogendheden ten tijde van den Negenjarigen oorlog.

Memorien van Mr. Diderik van Bleyswijk, burgemeester van Gorinchem. 1734—1755. Uitgegeven door Theod. Jorissen. 1887 . . . . . *f* (4.50) 3.—.

Belangrijk voor de geschiedenis van de familieregeering en de regentenintriges in de steden van Holland.

Gedenkschriften van Gijsbert Jan van Hardenbroek, 1747—1780. I. Uitgegeven door F. J. L. Krämer. 1901. *f* 6.50.

Dagboek van een hooggeplaatst edelman, aan het hof der stadhouders verkeerende en dagelijks met alle invloedrijke personen omgaande.

Brieven van en aan Joan Derck van der Capellen van de Poll. Uitgegeven door W. H. De Beaufort. Met aanhangsel door J. A. Sillem. 2 deelen. 1879. *f* (12.20) 4.—.

Brieven van den bekenden adellijken patriotschen leider, hoogst belangrijk voor de geschiedenis van de jaren 1763—1784.

Brieven aan R. M. van Goens en onuitgegeven stukken hem betreffende. 3 deelen. 1884—90. *f* (14.20) 8.—.

Belangrijk voor de autobiografie van R. M. Van Goens en voor de kennis van zijne verhouding tot de stadhouderlijke partij. Bevat bovendien eene uitgebreide correspondentie met buitenlandsche geleerden.

Brieven van prins Willem V aan baron Van Lijnden van Blitterswijk. Uitgegeven onder toezicht van F. De Bas. 1893 . . . . . *f* 3.50.

Vertrouwelijke brieven van den prins aan zijn vertegenwoordiger als eerste edele in Zeeland.

Memorials and times of Peter Philip Juriaan Quint Ondaatje. By Mrs. Davies . . . . . *f* (4.—) 1.50.

Biographie van den bekenden Utrechtschen patriot van 1784 en volgende jaren.

KRONIJK.

EERSTE SERIE.

Ie jaargang. (Is niet in druk verschenen.)

IIe jaargang. 1846 . . . . . *f* (5.—) 1.50.
Behelst tal van bijzonderheden over historische personen, kerkelijke zaken, universiteitswezen enz. — Inventaris van brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1380—1513). — Kleine historische mededeelingen enz. enz.

IIIe jaargang. 1847 . . . . . *f* (2.70) 1.50.
Vervolg van den inventaris der brieven uit het archief der voormalige vijf kapittelen te Utrecht (1514, 1515). — Vele wetenswaardigheden over archaeologie, genealogie, archiefwezen. — Verklaring van spreekwijzen (dialecten) en spreekwoorden enz. enz.

IVe jaargang. 1848. . . . . *f* (3.70) 2.50.
Verschillende brieven van prins Willem I, Paulus Merula (minnebrief), Wtenbogaert e. a. — Vervolg van den inventaris der 5 kapittelen (1516, 1517). — Mededeelingen over Czaar Peter en zijne vrouw e. a. — Toestand der archieven van Nijmegen, Utrecht Groningen, Dordrecht en andere steden enz. enz.

Ve jaargang. 1849. . . . . *f* (6.—) 2.50.
Inventarissen van verschillende stads-archieven. — Brieven van David van Bourgondië, Philips II, prins Willem I, Hugo De Groot, e. a. — Bijdragen tot de geschiedenis van het Nederlandsche zeewezen en krijgswezen (1618) enz. enz.

TWEEDE SERIE.

VIe jaargang. 1850 . . . . . *f* (6.—) 2.—.
Inventarissen van verschillende archieven van steden, gerechten en gasthuizen. — Brieven o. a. van Adolf en Karel van Gelder (1456—1477), Christiaan II van Denemarken (1525), Karel V (1537), Philips II (1561, 67), E. Leoninus (1581), prins Willem I (1582), Maurits van Nassau (1600) e. a. — Bijzonderheden over Utrechtsche bisschoppen, hertogen van Gelre e. a.; over den vredehandel te Utrecht (1713); over aflaatgelden, papiermerken enz. enz.

VIIe jaargang. 1851 . . . . . *f* (6.40) 3.—.
Inventarissen van archieven. — Academie te Franeker. — Middeleeuwsche kerkgebouwen in Friesland en Groningen. — Graftombes in Germaanschen smaak en in dien der Renaissance. — Tien brieven betreffende de Geldersche aangelegenheden in 1535—1537. — Brieven van bekende personen; genealogiën enz. enz.

VIIIe jaargang 1852 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Reproductie van den „Almanach nae den nieuwen ende ouden stijl. Opt Jaer ons Heeren M.D.XCVIII", in 12° te Delft bij

Bruyn Harmansz. — 19 brieven van Anna van Egmond aan haren broeder Maximiliaan. — Keuken-rekening van de grafelijkheid van Holland en Zeeland. 1401. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — Emigreerende families uit Antwerpen naar Middelburg. 1586 enz. enz.

IXe jaargang. 1853 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Belangrijke onderschepte Portugeesche briefwisseling. 1634. — Stukken van Jan Pietersz. Coen over den handel in Indië. 1622, 1623. — Fragmenten van oude kronieken. — Journaal, gehouden te Batavia door den directeur-generaal Ph. Zwart. 1636. — Chronologische opgave der oorkonden over de 13e en 14e eeuw in het stads-archief te Harderwijk. — Bijdragen tot de geschiedenis van het geschutwezen (1491—1528). — Brieven; genealogische mededeelingen enz. enz.

Xe jaargang. 1854 . . . . . *f* (6.80) 3.—.
Uiterste wil van prins Maurits. — Eenige merkwaardige vonnissen. 1524—1645. — Handel op Perzië en de golf van Bengalen 1633. — Stukken over de Oost-Indische Compagnie. — 109 Brieven van Maria van Nassau. 1605—1615. — Charters in het stads-archief van Harderwijk. 1402—92 enz. enz.

DERDE SERIE.

XIe jaargang. 1855. . . . . *f* (3.20) 1.—.
Betrekking tusschen de Nederlanden en Genève in 1589, 1590. — Stukken over de West-Indische Compagnie. — Geslachtswapenen en rouwborden in kerken. — Stukken betreffende de krijgsgeschiedenis. — Brieven enz. van en aan Anna Maria van Schurman. — Onuitgegeven gedichten van Const. Huygens enz. enz.

XIIe jaargang. 1856. . . . . *f* (3.60) 1.—.
Rechtstoestand in het begin der 15e eeuw. — Rechtsgebruiken in de middeneeuwen. — Eenige merkwaardige vonnissen uit den tijd der geloofsvervolging te Amsterdam in de 16e eeuw. — Bijdrage tot de geschiedenis van den bouw van den Dom te Utrecht. — Autobiographie van den gouverneur-generaal P. A. van der Parra. — Grafsteden der oudste bewoners van Denemarken enz. enz.

XIIIe jaargang. 1857. . . . . *f* (4.80) 1.50.
Oorkonden betrekkelijk den twist tusschen den bisschop van Utrecht en den heer van Wisch in 1490. — Inventaris van het stadsarchief te Oudewater. — Begiftigingen en besittingen van het Carthuizer-convent bij Utrecht. — Charter van 1368, bevattende een overzicht van het bisdom Utrecht in 1278.

XIVe jaargang. 1858. . . . . *f* (5.10) 1.50.
Stukken betrekkelijk den oorlog met Frankrijk in 1672. — Oude doopvonten (met afbeeldingen). — Stukken betrekkelijk de hervormingsberoerten te Utrecht in 1566 en 1567. — Expeditie naar Portugal in Sept. 1657 enz. enz.

XVe jaargang. 1859. . . . . *f* (4.60) 1.50.
Brieven van prins Willem van Oranje aan zijne vrouw Anna van Egmond. — Liefdadige stichtingen te Utrecht. — Charters uit het stads-archief te Harderwijk, 14e en 15e eeuw. — Gevangenneming van Paulus Buys, 1586 enz. enz.

VIERDE SERIE.

XVIe jaargang. 1860. . . . . *f* (5.40) 1 50.
Aanteekeningen betrekkelijk het beleg van Haarlem. — Overlandreis van Indië naar Europa in 1757. — Stukken voor de geschiedenis van de jaren 1588 en 1589 enz. enz.

XVIIe jaargang. 1861. . . . . *f* (5.80) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1588 en 1589. — Verdedigingswerken van de IJssel. 1672. — Brieven van Willem van Liere. — Onkosten der judicature van Oldenbarnevelt. — Onkosten der Dordsche synode enz. enz.

XVIIIe jaargang. 1861. . . . . *f* (6.60) 1.50.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1590 en 1591 enz. enz.

XIXe jaargang. 1863. . . . . *f* (7.40) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1592. — Wicquefort's Mémoires. — Heinrici ab Hovel Speculum Westphaliae enz. enz.

XXe jaargang. 1864. . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis der jaren 1593 en 1594. — De benoeming van graaf Johan van Nassau tot stadhouder van Gelderland. — Beschrijving van een tocht naar de bovenlanden van Banjermassing in het jaar 1790. — De bekostiging der voormalige fortificatiewerken der stad Utrecht enz. enz.

VIJFDE SERIE.

XXIe jaargang. 1865 . . . . . *f* (7.60) 2.—.
Stukken voor de geschiedenis van het jaar 1595. — Thysius Leere en Order der Ned. Geref. Kerken. — Rapport faict par Monsieur de St. Aldegonde au Conseil d'Estat de sa négociation en France 1581. — Bijdrage tot de geschiedenis der gewevene en andere behangseltapijten, vooral in Denemarken enz. enz.

XXIIe jaargang. 1866 . . . . . *f* (7.20) 2.—.
Stukken betreffende de onlusten binnen Utrecht in 1610 — Verbaal van de legatie van Leoninus, van Loozen, Valcke en Franckena naar Engeland in 1596. — Stukken betrekkelijk de Remonstranten enz. enz.

XXIIIe jaargang. 1867. . . . . *f* (9.20) 2.50.
Concept van eene Compagnie van assurantie en van haar octrooi. 1628, 29. — Brieven van Joh. Heinsius over den in 1632 aangeknoopten vredehandel. — Eene bijdrage tot het leven van Onno Zwier Van Haren. — Over den geest en de strekking van het Amsterdamsche patriciaat enz. enz.

XXIVe jaargang. 1868 . . . . . *f* (9.40) 2.50.
Brieven van Maarten Harpertsz. Tromp en van Witte Corneliss. De With. — Brieven van Bilderbeck, Nederlandsch agent te Keulen, betreffende het laatste gedeelte van den Dertigjarigen oorlog. — Aegidius Daalmans, Indiaanse aanteekeningen enz. enz.

XXV jaargang. 1869 . . . . . *f* (10.70) 3.—.
Stukken betreffende den vrijen handel op Brasilië. 1637. — Originecle brieven van H. Doedens aan Ant. Van Hilten betreffende de West-Indische Compagnie. 1641—1648. — Journaal van Joh. Van Kerkhoven, heer van Heenvliet, hofmeester van de princes-royaal, over de ziekte en den dood van prins Willem II en de kwestiën omtrent de voogdij van den jonggeboren prins. — Geheime correspondentie uit Engeland. 1659, 1660 enz. enz

ZESDE SERIE.

XXVIe jaargang. 1870. . . . . . *f* (8.-) 2.50.
Geschillen te Nijmegen. 1617. — Het Geuzen Liedboek. — Vervolging van de Remonstranten in Land en Stad van Utrecht. 1619 enz. — Eenige aanteekeningen wegens het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Reisjournaal uit de 17e eeuw naar het Heilige Land enz. enz.

XXVIIe jaargang. 1871 . . . . . *f* (8.20) 2.50.
Aanteekeningen betrekkelijk het gebeurde te Utrecht in 1786 en 1787. — Stukken rakende de Quadruple Alliantie. — Grondig verhaal van Amboyna. 1621. — Verhaal van eenige oorlogen in Indië. 1622 enz. enz.

XXVIIIe jaargang. 1872 . . . . . *f* (6.20) 2.50.
Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Brieven van R. Hoogerbeets. — Doleantiën over misbruiken in de regeering van Friesland. 1627 enz. enz.

XXIXe jaargang. 1873 . . . . . *f* (8.30) 2.50.
Stukken betreffende de geschiedenis van den oorlog in 1630 en eenige volgende jaren. — Reformatie van 's Hertogenbosch. 1630. — Classicale acta van Brasilië. 1636—1644. — Brieven van Willem Van Oldenbarnevelt aan Hugo De Groot. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Aanbevelingen voor scheepskapitein enz., ingekomen bij Johan De Witt. 1653—1672 enz. enz.

XXXe jaargang. 1874. . . . . . *f* (10.30) 3.—.
Staat van ontvangsten en uitgaven der geestelijke goederen tot onderhoud van predikanten. 1590. — Politieke brieven uit de jaren 1784, 1785 en 1786, meerendeels van den heer Maxim. D'Yvoy. — Uit de papieren van eenen bewindhebber der Oost-Indische Compagnie. — Verhaal der gevangenschap van Oldenbarnevelt, beschreven door zijn knecht Jan Francken enz. enz.

XXXIe jaargang. 1875 . . . . . *f* (8.40) 2.50.
Rapport der geheime staatscommissie nopens de toekomstige inrichting en huishouding van den staat. 1818. — Journaal van Splinter Helmich, soldaat en later hopman in dienst van den lande. 1572—1598. — De magistraatsbestelling te Utrecht onder de republiek. — De vorming van het Oversticht. — Brieven van prins Willem V. 1786—1793 ens. ens.

BERIGTEN.

Ie deel 1e stuk. 1846. . . . . *f* (3.40) 1.50.
Dodt van Flensburg over Valerius Andreas. — Visscher over Jan van Rode, vertaler der Somme le Roy. — Dodt van Flensburg over Adam en Paul van Vianen. — Utrechtsch handschrift der Snorra-Edda. — Eyck van Zuilichem, Bouw- en beeldhouwkundige voortbrengselen in ons land.

Ie deel 2e stuk. 1848. . . . . *f* (2.20) 1.50.
Nederlandsche handschriften in de Keizerlijke bibliotheek te Petersburg. — Asch van Wijck, Schuttengilden in Nederland.

IIe deel 1e stuk. 1849 . . . . . *f* (2.20) 1.50.
Verblijf van Christiaan II van Denemarken in Nederland. 1521. — Beroerten te Gent onder Karel V.

IIe deel 2e stuk. 1849 . . . . . *f* (3.80) 3.80.
Verhooren van Oldenbarnevelt.

IIIe deel 1e stuk. 1850 . . . . . *f* (3.—) 1.50.
Geschiedenis van het geslacht Van Mathenesse. — Catalogue de documents manuscrits relatifs à l'historie de la Hollande dans les bibliothèques de Paris.

IIIe deel 2e stuk 1851 . . . . . *f* (3.—) 1.50.
Journaal omtrent de vredehandeling te Utrecht.

IVe deel 1e stuk. 1851 . . . . . *f* (3.—) 2.—.
Geschiedenis van het geslacht Nyenrode.

IVe deel 2e stuk. 1851 . . . . . *f* (2.50) 1.50.
De Upstalboom bij Aurich. — Bescheiden over het eerste tijdvak van de geschiedenis der hervorming in Utrecht. 1524—1566.

Ve deel 1e stuk. 1853 . . . . . *f* (3.20) 1.50.
Rapport van den gouverneur generaal Loten over Makasser. — Rapport van den heer van Sommelsdijk over zijne legatie naar Venetie in 1620.

Ve deel 2e stuk. 1856 . . . . . *f* (2.50) 1.—.
Rapport van eene reis naar het hof van Candië. 1671. — Autobiografie van den gouverneur generaal Rijklof van Goens. 1678—1681. — Memorie betreffende het eiland Ceylon door R. van Goens Jr. 1679.

VIe deel 1e stuk. 1857 . . . . . *f* (2.50) 1.—.
De Wicquefort, Mémoires sur la guerre de 1672.

VIe deel 2e stuk. 1857 . . . . . *f* (2.10) 1.—.
Dagelijksche aanteekeningen over het verblijf der Franschen te Utrecht in 1672 en 1673.

VIIe deel 1e stuk. 1861 . . . . . *f* (5.50) 1.50.
Stukken betrekkelijk de verovering van Malakka. 1641.

VIIe deel 2e stuk. 1863 . . . . . *f* (6.50) 2.50.
Verbaal van de Nederlandsche gezanten in Engeland. 1618—1619. — Rapport van het gebesoigneerde te Tunis en Algiers. 1622—1623.

CODEX DIPLOMATICUS.

EERSTE SERIE (IN 4°).

Ie deel 1e stuk. 1848 . . . . . *f* (2.60) 2.60.
Oorkonden betreffende het voormalig handelsverkeer van Utrecht. — Oudste kameraarsrekeningen van Deventer. 1337—1347.

Ie deel 2e stuk . . . . . *f* (2.60) 2.60.
Brieven van Leibnitz en Cuperus o. a. over den Utrechtschen vrede.

TWEEDE SERIE (IN 8°).

Ie deel 1e stuk. 1852 . . . . . *f* (3.75) 2.50.
Rekening van de testamentoren van Jacoba van Beieren.

Ie deel 2e stuk. 1852 . . . . . *f* (3.10) 2.50.
Lettres de Paul Choart, seigneur de Buzanval. 1600.

IIe deel 1e stuk. 1853 . . . . . *f* (6.20) 3.50.
Oudste burgemeesterarekening van Middelburg. 1364. — Oudste kameraarsrekening van Utrecht. 1380. — Rekening van de bruiloft van Jan van Touraine. 1406. — Bisschoppelijke rekening van 1377.

IIe deel 2e stuk. 1853 . . . . . *f* (3.20) 2.—.
Verbalen van Van Grijspere en Van Lent, commissarissen in de troubles van 1567 en 1568.

IIIe deel 1e stuk. 1855 . . . . . *f* (6.50) 2.—.
Oude kroniek van Brabant.

IIIe deel 2e stuk. 1856 . . . . . *f* (3.40) 1.50.
Verbaal van de gedeputeerden in Engeland tot vereeniging van de Engelsche en Nederlandsche Oost-Indische Compagniën. 1618.

IVe deel 1e stuk. 1859 . . . . . *f* (3.10) 1.50.
Lettres inédites du comte de Bousu. — Oudste rekening van Antwerpen. 1324. — Rekening van Lier. 1377.

IVe deel 2e stuk. 1860 . . . . . *f* (5.20) 1.50.
Lettres de Marnix de St. Aldegonde et de Jean Casimir, comte Palatin. — Briefwisseling met Don Jan van Oostenrijk. 1576—1577.

Ve deel. 1860 . . . . . *f* (12.—) 4.—.
Toe Boecop, Kronijk der bisschoppen van Utrecht.

VIe deel. 1863 . . . . . *f* (1.20) 1.—.
Kronijken van Brabant, Holland en Vlaanderen.

BIJDRAGEN EN MEDEDEELINGEN.

Iste deel. 1878 . . . . . *f* (5.60) 2.50.
Sautijn Kluit, Utrechtsche courant. — Boele van Hensbroek, Guicciardini.

IIde deel. 1879 . . . . . *f* (5.20) 2.50.
Rapport van Aubéry du Maurier. 1624.

IIIde deel. 1880 . . . . . *f* (5.20 2.50.
Rekeningen der Buurkerk te Utrecht, 15de eeuw. — Brieven aan den hertog van Brunswijk-Wolfenbuttel.

IVde deel. 1881 . . . . . *f* (8.80) 4.—.
Verloren van Themaat, Geschiedenis van de vicariën in de provincie Utrecht.

Vde deel. 1882 . . . . . *f* (5.40) 3.—.
Staatkundige berichten uit Frankrijk. 1650—1653. — Stukken over de lichting der waardgelders te Utrecht. — Relaas van 't gepasseerde op Alsen. 1658.

VIde deel. 1883 . . . . . *f* 6.—.
Documenten voor de geschiedenis der Nederlanders in het oosten. — Steven Van der Haeghen, Avonturen. 1575—1597. — Trois arrêts du Grand conseil de Malines.

VIIde deel 1884 . . . . . *f* 5.—.
De Bas, Overgaaf der Bataafsche vloot 1795. — Verslag van Fr. Micheli. 1638. — Visitatie der kerken in het Sticht Utrecht. 1593.

VIIIste deel. 1885 . . . . . *f* 3.60.
Dagboek over 1672. — Apologie van Lodewijk van Nassau.

IXde deel. 1886 . . . . . *f* 6.10.
Stukken betreffende den strijd der bisschoppen van Utrecht met de stad Utrecht. — Stukken over den tegenstand der Utrechtsche katholieken tegen de Unie van Utrecht.

Xde deel. 1887 . . . . . *f* 5.80.
Buchelius, Observationes ecclesiasticae sub presbyteratu meo. — Zending van Dirk Van Hille naar Spanje. — Onbekende kroniek van het klooster Windesheim.